

ORIGEN
SCRIERI ALESE

COLECȚIA
«PĂRINȚI ȘI SCRITORI BISERICEȘTI»

APARE
DIN INIȚIATIVA ȘI SUB INDRUMAREA
PREA FERICITULUI PĂRINTE

IUSTIN
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

COMISIA DE EDITARE

Arhim. BARTOLOMEU V. ANANIA (președinte), Pr. Prof. TEODOR BODOGAE, Pr. Prof. ENE BRANIȘTE, Prof. NICOLAE CHIȚESCU, Pr. Prof. IOAN G. COMAN, Prof. ALEXANDRU ELIAN, Pr. Prof. DUMITRU FECIORU, Prof. IORGU IVAN, Pr. Prof. GRIGORIE T. MARCU, Pr. Prof. I. RĂMUREANU, Pr. Prof. DUMITRU STĂNILOAE, Prof. ADRIAN POPESCU (secretar).

ORIGEN
SCRIERI ALESE
PARTEA ÎNTÎIA

DIN LUCRĂRILE EXEGETICE
LA VECHIUL TESTAMENT

CARTE TIPĂRITĂ CU BINECUVINTAREA
PREA FERICITULUI PĂRINTE

IUSTIN
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

TRADUCERE DE PR. PROF. T. BODOGAE,
PR. PROF. NICOLAE NEAGA ȘI ZORICA LAȚCU

STUDIU INTRODUCȚIV ȘI NOTE DE
PR. PROF. TEODOR BODOGAE

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
BUCUREȘTI - 1981

STUDIU INTRODUCŢIV

O R I G E N

1. SCURTĂ PRIVIRE ASUPRA VIEŢII ŞI OPEREI SALE

«Cine ar încerca să prezinte în scris toate amănunţele vieţii acestui om, ar avea multe de spus, şi dacă ar sta să le istorisească pe toate ar trebui să scrie o carte întregă»¹. Aşa începea cel mai mare istoric al Bisericii creştine, Eusebiu de Cezareea († 340), cartea a şasea a Istoriei bisericeşti, pe care a dedicat-o aproape în întregime descrierii vieţii şi operei lui Origen. Şi cu toate că în frazele acestea se resimte ceva din stilul panegiric, totuşi istoricul n-a exagerat deloc. Personalitatea şi mai ales activitatea uriaşă desfăşurată de Origen au impresionat atât de mult nu numai pe contemporanii care veneau din toate straturile sociale şi de toate credinţele să-i audieze cursurile sau îl chemau în cele mai îndepărtate colţuri ale împărăţiei ca să lămuirească probleme de spiritualitate ori de doctrină religioasă, ci generaţii întregi de părinţi, de scriitori bisericeşti, de călugări sau chiar de simpli credincioşi, au rămas vrăjiţi de căldura şi de originalitatea scrisului său, încît chiar şi atunci cînd parte din tezele sale au ajuns să fie criticate, răstălmăcite şi pînă la urmă condamnate în sinoade ecumenice, influenţa sa la adîncirea şi dezvoltarea multilaterală a culturii teologice a rămas hotărîtoare.

Într-adevăr, prin impresionantele lucrări de critică biblică pe care le-a întreprins pentru a stabili cele mai bune variante ale textului grecesc al Scripturii, dar mai ales prin explicările de toate nivelele, începînd de la forma populară a omiliei «pentru cei mulţi» şi pînă la

1. Eusebiu : *Istoria bisericească*, VI, 2, 1. Am folosit ediţiile Ed. Schwartz, 4 Auflage, Leipzig 1932 (p. 221) şi G. Bardy, Paris, 1955, p. 82 în «Sources chrétiennes».

comentariile savante, prin care a adus imense servicii cunoașterii Bibliiei, Origen poate fi socotit cu adevărat întemeietorul studiului științific al Sfintei Scripturi.

În al doilea rînd, răspunzînd și unei necesități cerute de frămîntările vremii, cînd iudei, eretici de tot felul ca și gnostici și filozofi elini căutau să denatureze sau măcar să orienteze unilateral viața creștină, dar în același timp voind să vină în întîmpinare cerințelor Bisericii creștine în calitatea ei de organism social-istoric cu misiune de a spiritualiza și îmbunătăți moralicește viața omenirii, Origen a expus pentru prima dată într-un sistem încheiat învățătura creștină.

În al treilea rînd, prin patosul și evlavia cu care a descris dorul fierbinte după desăvîrșire al sufletului omenesc, Origen pune bazele literaturii duhovnicești, din care se vor împărtăși nu numai sfinții Vasile cel Mare și Grigorie Teologul atunci cînd vor selecta pasajele luminoase ale florilegiului «Filocaliei» sale, ci și foarte mulți din părinții și scriitorii ulteriori din Răsărit și din Apus, începînd de la Grigorie de Nyssa, Maxim Mărturisitorul, pînă la isihăștii și misticii medievali apuseni. Căci, așa cum minunat l-a intuit un teolog apusean², Origen a fost un duh fierbinte, «Geist und Feuer», care s-a mistuit atît prin vorbe, cît și prin fapte de dorul asemănării noastre cu Dumnezeu.

În toate aceste trei domenii: biblic, sistematic și moral-duhovnicesc, Origen a marcat momente decisive chiar și atunci cînd a afirmat «opinii» hazardate sau încercări «personale», cum va numi Sfîntul Atanasie cel Mare³ erorile sale doctrinare, pentru care va ajunge să fie condamnat de sinoade.

Nu e locul să expunem aici, în amănunte, destinul tragic al operei acestui genial scriitor bisericesc. Vom insista cît va fi necesar asupra acestui lucru mai tîrziu, atunci cînd vom prezenta lucrările sale dogmatice. «Purtînd în pieptul lui tot patosul religios al orientalului, tot dorul nesățios după cunoaștere al filosofului grec, toată pasiunea ardentă a iudeului pentru adevărul ascuns și în același timp gama întregă a crezului existențialist al creștinului», cum îl caracterizează unul din teologii contemporani⁴, Origen a fost o personalitate din cele mai complexe, din cele mai profunde și mai răscolitoare ale creștinătății. De aceea, nu e deloc ușor să prezentăm date biografice complete și texte din cele mai concludente din opera lui spre a schița cît mai veridic și cît mai expresiv tot ce a vrut să realizeze în viață. Totuși,

2. Hans Urs von Balthasar, *Origenes, Geist und Feuer*, Salzburg, 1938.

3. Sf. Atanasie, *Περὶ Νιχαίας* 27, 1—2, Migne, P.G., 25, 466.

4. Stilianos Papadopol, *Patrologia*, vol. I, Atena, 1977, p. 393 (în limba greacă).

acum cînd cei mai autorizați cercetători s-au aplecat cu toată rîvna asupra vieții și operei lui, vom încerca și noi să prezentăm o parte din cele mai reprezentative lucrări ale lui spre a ne convinge deopotrivă de evlavia și de competența sa teologică și științifică. În ultimele decenii au fost date la iveală o mulțime de scrieri, atît din cele ieșite din mintea lui, cît mai ales o literatură întreagă de studii de specialitate abordînd unul sau altul din aspectele cugetării și scrisului său, încît și numai indicarea și cercetarea lor completă ar fi o performanță greu de realizat. Dar e greu, îndeosebi, să spui ultimul cuvînt asupra creației lui Origen, mai ales pentru motivul că printr-un nenorocit destin a ajuns și el să illustreze adevărul vestit de înger în legătură cu Mîntuitorul Hristos, să fie, adică «spre ridicarea și căderea multora» (Lc. 2, 34). Opera lui a fost distrusă, numele lui condamnat, iar ceea ce a rămas nu-i nici complet și nici nu se păstrează în formă originală. De aceea, chiar cele mai temeinice studii și monografii dedicate vieții și activității lui (și poate asupra nici unui alt scriitor nu s-a scris atîta), sînt încă departe de a putea înfățișa în întregime și în adevărata lor lumină viața și activitatea lui. Unii din primii lui biografi spun că numărul lucrărilor lui Origen s-ar ridica la cifra de 6 000 de titluri⁵, pe cînd alții⁶ se opresc la cifra de 2 000. Fericitul Ieronim dă titlurile a 800 de opere⁷.

E drept că multe din operele lui au fost simple improvizări și multe scrise după dictare de stenografi și de tahigrafi (și nu toate au fost revizuite de el și apoi caligrafiate), de aceea fără să fi vrut s-au înregistrat multe scăpări. Pe de altă parte, Origen a stăruit adeseori în mod atît de inegal asupra unor probleme, încît, de pildă, pentru pasajul din Facere 4, 15 (osînda lui Cain) a scris două volume întregi, iar pentru expresia «La început era Cuvîntul». (Ioan 1, 1) a scris un volum impozant⁸. Dacă mai punem la socoteală faptul că în interpretarea textului biblic precum și în încercarea lui îndrăzneată de a explica într-un tot unitar și coerent cele mai adînci taine ale învățaturii creștine el n-a putut sesiza ori rotunji în chipul cel mai corect lucrurile, atunci putem înțelege de ce scrisul acestui profund teolog și mare savant, dar mai ales înflăcărat creștin nu se citește totdeauna prea ușor astăzi, după mai bine de 1700 de ani de la moartea sa. Cu atît

5. Epifanie, *Haereses* 64, 63, Migne P.G., 41, 1078—1079.

6. Rufin, la Ieronim: *Adv. Ruf.* 2, 12, 22, Migne, P.L., 23, 466.

7. Ieronim, *Adv. Ruf.* 2, 22; Ieronim, *ibidem*.

8. V. Bardenhewer, *Geschichte der altkirchlichen Literatur*, 2, Aufl., 2 Band, Freiburg i.Br., 1914, p. 101.

mai mult cu cât, tip de savant și de ascet cum era, el n-a executat prin stil literar, ca un Clement Alexandrinul, de pildă. Și totuși, cu toate că în decursul veacurilor informațiile privind viața și opera lui au fost crunt denaturate, cercetările din ultimele decenii vin să dovedească, pe măsură ce se descoperă «noi» texte din opera lui, că adevărul în «cazul Origen» încă nu-i cunoscut deplin.

«Scrisul de cărți este fără sfârșit, iar învățătura multă este oboșeală pentru trup, spunea Origen (citind din *Eclesiast* 12, 12) în Comentariul său la *Evanghelia* după Ioan⁹. De aceea, continuă el, aș renunța și eu să mai multiplic cărți dacă n-aș ști că acest cuvânt al Scripturii — ca dealtfel întreaga Scriptură însăși — n-ar avea și înțelesuri mai adânci, tainice, ascunse». Pentru lămurirea acestora a trăit Origen, pentru aceasta a fost pasionat el toată viața și pentru aceasta a mers pînă la martiriu. E aici un fel de destin din cele mai înălțătoare ale creștinului. Vom vedea, cînd vom prezenta în volumele următoare cîteva din lucrările lui, că adevăratul Origen n-a fost cum s-a spus adeseori, în primul rînd filosof, pentru motivul că a împrumutat pasaje întregi din Platon¹⁰ și mai ales din școala platonice a secolului II (Numenius, Gaius, Albinus, Plutarh, Maxim de Tir etc)¹¹, nici creștinul habotnic legat strîns de litera textului Scripturii, în care caută să vadă pretutindeni un sens ascuns, așa cum a preluat din doctrina lui Filon din Alexandria, după cum nu este nici gnosticul, care vedea în viața pămîntească a lui Iisus Hristos un simbol al unei istorii cerești a eonilor pliromei veșnice. Oricît a împrumutat de la toți aceștia, Origen nu-i în mod unilateral, nici una, nici alta, ci după expresia lui J. Daniélou, el este întii de toate «un martor al lui Hristos cel întrupat și înviat. Comunitatea creștină în care a trăit și a activat Origen este trupul tainic al Bisericii. Pentru Origen, teologia este studiul Logosului, care s-a întrupat ca să restabilească unitatea ființelor spirituale care se împărtășesc din El. În acest caz poate că mai puțin importă coerența logică a cutărei sau cutărei părți din sistemul lui doctrinal (preexistența sufletelor, apocatastaza etc.), cît mai

9. In. V, 1, citat după ediția greco-franceză Cécile Blanc/*Origène : Commentaire sur Saint Jean*, tome I, în colecția «Sources chrétiennes», Paris, 1966, pag. 373.

10. P. Koetschau, editorul volumelor 1, 2 și 5 din Corpul berlinez al operelor lui Origen publică lista scriitorilor necreștini citați de Origen, care cuprind 7 pagini (G.C.S. II, Leipzig 1899, p. 431—438).

11. Cunoscutul filosof neoplatonic Porfiriu afirmă ironic: «Origen era permanent în contact cu operele lui Platon, dar tot așa cerceta și pe ale lui Numenius, Cronius, Apolofan și alți pitagorei celebri, apoi ale stoicilor Cheremon și Cornutus, după cum a luat și interpretarea alegorică a misterelor grecești, pe care a aplicat-o la Scriptura iudaică» (Eusebiu, *Istoria Bis.*, VI, 19, 8, ed. Schwartz, pag. 239).

ales cunoaşterea interioară şi dragostea fierbinte a omului faţă de Domnul Hristos»¹². De aceea, vom relata în cele următoare datele principale ale zbuciumatei, dar laborioasei sale *vieţi*, după care vom încerca o *clasificare a operelor sale*, lăsând cititorului libertatea de a surprinde el însuşi liniile de bază ale itinerarului spiritual al acestui mare scriitor creştin.

a. **Viaţa.**

Cele mai bogate ştiri privind biografia lui Origen ni le-a păstrat Eusebiu de Cezareea în *Istoria* sa. Se ştie că, la rîndul său, el le culesese de la marele său binefăcător, presbiterul Pamfil, martirizat în persecuţia lui Diocleţian, mai ales pentru faptul de a fi continuat şcoala catehetică din Cezareea Palestinei şi de a fi organizat biblioteca din acel oraş, cea mai mare din întreaga antichitate creştină (în veacul VII va avea 30 000 volume). De aceea, Eusebiu putea spune¹³ că «presbiterii de azi ne-au transmis în legătură cu Origen mii de alte ştiri, dar ceea ce e necesar să ştim despre acest om se poate culege din *Apologia* în apărarea lui Origen, pe care am compus-o împreună cu Pamfil». Se ştie, însă, că din această *Apologie* în 5 cărţi, la care Eusebiu a mai adăugat una, nu ni se mai păstrează decît prima carte în traducerea lui Rufin¹⁴, dar care nu prezintă prea multă încredere.

Un al doilea izvor este *Cuvîntarea de mulţumire*, adresată lui Origen de Sf. Grigorie Taumaturgul († 270), care-i audiase cursurile vreme de 5 ani (233—238) în Cezareea Palestinei şi care descrie cu entuziasm tactul pedagogic şi rîvna sfîntă cu care «acest om divin l-a învăţat ştiinţa sacră şi filosofia creştină în mod atît de fermecător, încît şi-a uitat pînă şi de grijile familiale»¹⁵.

În al treilea rînd sînt informaţiile lăsate de Fericitul Ieronim († 420), îndeosebi în *De viris illustribus* 54, 62 ; 113 şi în epistola 33 şi 43. Se ştie că Ieronim fusese unul din beneficiarii «bibliotecii lui Origen şi Pamfil», fiind un timp mare admirator al lui Origen, dar apoi şi-a schimbat atitudinea devenind unul din cei mai mari detractori ai lui. De la Ieronim provine precizarea că prenumele de Adamantius sau Xalkenteros i-ar fi venit lui Origen «pe bună dreptate din sudoarea cu care şi-a scris comentariile la Sfînta Scriptură»¹⁶.

12. J. Daniélou, *Origène*, Paris, 1948, pag. 306.

13. Eusebiu, *Istoria bisericească*, VI, 32, 3 ; VI, 33, 4.

14. Rufin, *Apologia Pamphilii martyris pro Origene*, Migne, P.G., 27, 539—616.

15. Gregorios Thaumaturgos, *Logos euharisticos*, Migne, P.G., 10, 1049—1104.

16. *Epist.* 33, 4 şi 43, 1. Migne, P.L., 23, 447 ; 478.

Dar cîți alții nu au intervenit în lungul proces pro și contra lui Origen? Șirul lor este impresionant. Cunoscutul mitropolit de Tomis, Teotim, declara demn în anul 401 în legătură cu Origen: «eu nu vreau să dezonorez memoria unui om, care de mult timp a murit în sfințenie și nu-mi pot îngădui îndrăzneala să condamn niște opere, pe care nu le-au osîndit înaintașii noștri»¹⁷.

Mai amintim doar știrile păstrate de Fotie¹⁸ în «Biblioteca» sa, care se știe că a păstrat lucruri vrednice de ținut minte pentru multe fapte din trecutul Bisericii, din care unele nu se cunosc din alte surse.

Data nașterii lui Origen pare a fi anul 185, după cum reiese din afirmația lui Eusebiu, care afirmă că era al IV-lea an de domnie a împăratului Septimiu Sever (deci anul 202), cînd a avut loc persecuția împotriva creștinilor, în care a murit ca martir Leonida, tatăl lui Origen, și că pe atunci Origen «n-avea mai mult de 17 ani»¹⁹. În alt loc, același istoric scrie²⁰ că «după moartea lui Deciu, pe vremea împăratului Galus, se stingea din viață și Origen în vîrstă de 69 ani»²¹. Or, dacă în anul 202 Origen avea 17 ani, moartea lui ar fi trebuit să aibă loc în anii 255—256, ceea ce nu poate corespunde adevărului, căci în mai 253 Galus și Volusian sînt înlăturați de la tron²². De aceea, pare mai probabil că moartea lui Origen a avut loc cel mai tîrziu la începutul anului 253, așa încît și nașterea lui va fi avut loc mai probabil în anul 184 sau chiar 183, cum afirmă unii²³.

«Pentru Origen, relatează tot Eusebiu, chiar și anii din cea mai fragedă copilărie îmi par demni de ținut minte»²⁴, sau cum zice și Fericitul Ieronim «Origen a fost bărbat mare din însăși copilăria sa»²⁵. Desigur că aceasta are mai puțină legătură cu semnificația numelui lui «Origenes» (= cel născut din Horus) și «Adamantius» (= om de oțel, tare ca diamantul), nume asupra cărora s-a discutat intens²⁶, cu toate că mai ales ultimul, Adamantius sau Χαλκέντερος, cum îl traduce Ieronim, i-a fost atribuit mult mai tîrziu pentru caracterul lui integru.

17. Socrate, *Istoria bisericească* VI, 12. Migne, P.G., 67, 701.

18. *Codicele* 118, Migne, 103.

19. Eusebiu, *Istoria bisericească*, VI, 2, 2, 12.

20. *Ibidem*, VII, 1.

21. Ad. Ha-nack, *Die Chronologie d. altchristl. Litteratur bis Eusebius*, 2, Band, Leipzig, 1904, p. 36.

22. G. Bardy, *Comentarii la Eusebiu, Ist. Bis.*, vol. II, p. 186.

23. A. Puech, *Histoire de la Littérature grecque chrétienne*, vol. II, Paris, 1928, p. 358.

24. Eusebiu, *Ist. Bis.*, VI, 2, 2.

25. Ieronim, *epistola* 33 (cătore Marcella), Migne, P.L., 22, 447.

26. Epifanie, *Haereses* 64, 1; Ieronim, *Epist.*, 33, 4 și 43, 1. Mai pe larg la P. D. Huet, *Origeniana*, Migne, P.G., 17, 635—638.

Mai curînd credem că porecla «Adamantius» i-o vor fi dat admiratorii săi Pamfil și Eusebiu, după cum pare a spune acesta din urmă²⁷: «Filosofia lui era ca și conduita, iar conduita ca și filosofia lui». Și se știe că viața lui a confirmat cu putere această linie.

Leonida, tatăl lui Origen, pare a fi fost creștin de la început, dar cum se întîmplă de obicei cu părinții care au astfel de copii precoci și geniali, crezul lui creștin s-a desăvîrșit alături de al fiului său, căruia i-a creat toate condițiile ca să se pregătească temeinic prin școală, unde acesta l-a și răsplătit peste așteptări. Cităm din Eusebiu: «Din fragedă pruncie l-a deprins tatăl său să ispitească Sfintele Scripturi și aceasta nu în chip obișnuit (cum făceau alți părinți), ci pe lângă învățatura științelor lumești și mai presus de ele, tatăl său i-a cerut să se adîncească în învățăturile sfinte învățînd pe dinafară cîte un pasaj, recitîndu-l. Copilului nu numai că-i plăcea acest lucru, ci cu o rîvnă neîntrecută căuta să afle și înțelesurile mai adînci ale cuvintelor, încît adeseori punea în încurcătură pe tatăl său. Pe de o parte părintele îl certa că nu se mulțumește cu cît spun cuvintele Scripturii, dar pe de altă parte se bucura nespus în sufletul său, mulțumind lui Dumnezeu că i-a dat un astfel de fiu. Se spune că se oprea adeseori lîngă patul unde dormea pruncul și dîndu-i la o parte cămașa îl săruta respectuos pe piept, ca și cum acesta ar fi fost parcă un locaș închinat Duhului Sfînt»²⁸.

Istorisirea entuziastă a lui Eusebiu mai relatează că de tînr Origen a frecventat cursurile școlii catehetice din Alexandria conduse de Panten și de Clement²⁹. Era atît de înflăcărat după învățatura creștină încît, deși tînr, ar fi vrut să pășească și el în rîndul martirilor, mai ales «cînd a auzit de arestarea și întemnițarea tatălui său», încît numai stratagema mamei, care i-a ascuns hainele, l-a oprit de a nu-și pune în aplicare în întregime planul său. Dar și acum nu s-a lăsat pînă n-a trimis tatălui său o scrisoare în temniță, «încurajîndu-l să nu carecumva să-și schimbe atitudinea din pricina lor»³⁰. În timpul persecuției, Leonida a fost decapitat, iar avutul lui a fost confiscat de fiscul imperial. Ca să hrănească familia (mama cu alți 6 frați, toți mai mici), Origen care avea atunci «cam 17 ani» s-a declarat nemulțumit

27. Eusebiu, *Istoria bisericească*, VI, 3, 6.

28. *Ibidem*, VI, 2, 7—10.

29. *Ibidem*, VI, 6; 6, 14, 8—9.

30. Origen avea un adevărat cult pentru martiriu, lucru care reiese și din textele traduse de noi aici. Ieremia Omil. 4, 5 Klostermann, p. 25. La fel C. Cels I, 24; II 27 etc. Cea mai frumoasă angajare este însă *Indemnul la martiriu* din anul 235, pe care-l vom publica în vol. III.

să primească ajutor de la familia unui gnostic cu numele Paul și s-a angajat să predea «lecții de gramatică», adică de cultură generală profană, ceea ce le asigura întreținerea tuturor ³¹.

Se vede că la școala unde se afla, Origen câștigase un renume deosebit încît în lipsa dascălilor de la școala catehetică «fugiți de frica de a nu cădea pradă persecuției» ³², chiar dintre cei necredincioși «au venit la el să asculte cuvîntul lui Dumnezeu». Între aceștia se amintește de unul cu numele Plutarh, care s-a învrednicit apoi să moară ca martir, iar mai însemnat decît el e fratele său Heracla care va ajunge conducător al școlii catehetice (după Origen) și mai tirziu chiar episcop ³³. Dar cea mai mare distincție o primește Origen «cînd împlinea vîrsta de abia 18 ani» și cînd episcopul Demetriu i-a încredințat, «conducerea școlii catehetice» ³⁴, care, se știe, pregătea mulțimile în vederea primirii botezului. Acum, «numele său devine și mai celebru din cauza afecțiunii și a rîvnii ce o arăta față de toți, dar mai ales față de martirii cunoscuți și necunoscuți, pe care-i cerceta nu numai în temnițe, ci-i asista și la procese, dar mai ales cînd erau duși spre moarte, încît mulțimile elinilor adeseori stăteau gata să-l linșeze; dar a scăpat din toate ca prin minune». Îndeosebi nu-i iertau faptul că «în urma filosofiei sale înalte și a felulului lui de trai» mulți treceau în rîndul ucenicilor Bisericii ³⁵. «Ca să nu fie în sarcina nimănui, el și-a vîndut multe din cărțile în care-și copiase cu mare grijă scrierile autorilor profani, mulțumindu-se cu suma modestă de 2 oboli pe zi, pe care-i dădea cumpărătorul. Vreme de mai mulți ani a petrecut în acest gen de filosofie, ferindu-se de orice plăceri pătimase: ziua întregă se nevoia cu sarcinile învățămîntului, iar partea cea mai mare din noapte o folosea pentru studiul Sfintelor Scripturi, nelăsîndu-și pentru somn decît puțin timp, și hrănindu-și filosofia atît prin gimnastica postirii, cît și a scurtimii somnului, pentru care nici măcar nu întrebuița vreun pat, ci se culca jos pe pămînt... Suferea frigul și lipsa de acoperămintे cu o statornicie care uimea pe toți. Mulți din cei care-i vedeau traiul dus în atîtea privațiuni de dragul învățămîntului sfînt i-au oferit ajutoare, dar tot n-au reușit să schimbe asprimea traiului lui... asprime care a dus la slăbirea trupului și la îmbolnăvirea stomacului... Cu toate acestea, și dintre necreștini și dintre filoso-

31. Eusebiu, *Istoria bisericească*, 6, 2, 12—15.

32. *Ibidem*, VI, 3, 1.

33. *Ibidem*, VI, 3, 1—3; 26; VI, 35.

34. *Ibidem*, VI, 3, 3.

35. *Ibidem*, VI, 3, 7.

fii păgîni, mulţi au venit să-i urmeze modul de existenţă, unii din ei ajungînd să primească şi cununa de martiri...»³⁶.

Am reprodus acest fragment din *Istoria* lui Eusebiu pentru a reţine linia de aspră asceză, care caracterizează atît acţiunile, cît şi scrisul acestui mare mucenic al culturii creştine. De aici se poate înţelege mai uşor şi gestul de extremă segregare fizică, pe care şi-a impus-o atunci cînd s-a castrat, desigur pentru a exclude posibilitatea de a putea fi calomniat pentru necurăţie «putînd astfel sta de vorbă mai liber nu numai cu bărbaţii, ci şi cu femeile, pe care îi pregătea în şcoală». Desigur, lucrul n-a putut fi tănuit, cum crezuse el în naivitatea lui, dar episcopul Demetriu al Alexandriei nu l-a condamnat momentan pentru această «curăţie a credinţei», ci, Eusebiu spune că «l-a încurajat şi l-a îndemnat ca să lucreze de acum cu şi mai mare râvnă la şcoala catehetică»³⁷, deşi e sigur că gestul lui nu-i va fi fost indiferent. Deocamdată l-a lăsat pe Origen în fruntea şcolii.

Nu-i uşor să urmărim în amănunte activitatea desfăşurată de el în această perioadă³⁸. Zi şi noapte, «în lecţii publice sau în contacte personale», cum zice Rufin de Aquileea³⁹, Origen era tot mai asaltat: «veneau la mine, zice el, şi eretici şi oameni, care învăţaseră în şcoli profane, mai ales filosofia. Eram nevoit să cercetez atît părerile ereticilor, cît şi așa-numitele adevăruri ale filosofilor»⁴⁰.

În operele pe care le vom traduce aici vor fi amintiţi şi unii şi alţii.

«Cînd şi-a dat seama că nu era cu putinţă să se dedice cu toată liniştea atît studiului aprofundat al Sfintelor Scripturi, cît şi catehizării celor care veneau pe capul lui, atît de mulţi, de dimineaţa pînă seara, încît nu-l lăseau nici să răsufle, Origen a despărţit pe «şcolari» în două: pe cei începători, care urmau să primească primele îndrumări de cateheză i-a încredinţat lui Heracla, om râvnitor în problemele divine, dar în acelaşi timp cu destulă învăţătură creştină şi filosofică,

36. *Ibidem*, VI, 3, 4.

37. *Idem*, VI, 8, 1—3. E drept că nu exista încă vreo interdicţie canonică a Bisericii, care să oprească, de pildă hirotonia famenilor. Cunoaştem chiar cazuri de episcopi recrutaţi dintre fameni, cum a fost cazul lui Meliton de Sardes, de care vorbeşte mult Eusebiu în *Istoria* sa (cărţile IV, V, VI) sau Ioan, de care aminteşte Tertulian în *De monogamia*, cap. 17. În schimb, încă de pe vremea împăratului Adrian, existau decrete aspre care interziceau castrarea şi nu s-ar putea crede că Biserica să nu fi avut cunoştinţă de ele. G. Bardy, *Comentar la Eusebie*, «*Histoire eccl.* II», p. 96—97. Desigur, mai tîrziu, cînd relaţiile dintre episcopul Demetriu şi Origen se vor înrăutăţi, atunci va apărea şi castrarea ca o acuzaţie.

38. Puech, *op. cit.*, p. 361.

39. Eusebiu, *Istoria bisericească*, traducere latină, Migne, P.L., 26, 490.

40. *Ibidem*, VI, 19, 12.

iar pentru sine și-a rezervat instruirea celor avansați»⁴¹. «Pe mii de inși dintre cei mai avansați, continuă istoricul⁴², Origen îi învăța filosofie, geometrie, aritmetică și alte ramuri comentînd și explicînd toate, încît și grecii profani declarau că acest om e un mare filosof». Or, după cum observa J. Daniélou⁴³, aceasta însemna un nivel de studii universitare, ca pregătire, pentru înțelegerea Sfintei Scripturi, cum spune el în mai multe locuri⁴⁴.

Și aici ajungem la un adevăr care n-a prea fost băgat în seamă cînd era vorba de austerul Origen: caracterul umanist al scrisului său, vederile largi față de orice om de orice stare, de orice credință, chiar de orice culoare. Viitorul său ucenic Sf. Grigorie Taumaturgul va afirma că învățămîntul lui Origen cuprinde în esență pregătirea enciclopedică a «celor de afară»: «nimic nu ne era interzis, fie învățătura barbară, fie grecească, fie din cea morală sau mistică, toate însă cu un singur scop: să slujească la înnobilarea sufletului»⁴⁵. Sau cum zice însuși Origen undeva: «Dacă aflăm la păgîni ceva adevărat, să nu ne grăbim să-i trecem cu vederea ori să-i disprețuim»⁴⁶.

Eusebiu ne relatează că pentru a realiza marea operă de revizuire a textului grec al Sfintei Scripturi, Origen a învățat și limba ebraică⁴⁷, deși azi se știe că în această privință cunoștințele sale au fost destul de modeste»⁴⁸. În afară de traducerea Septuagintei, el a mai găsit alte trei traduceri aflate în uz: a lui Aquila, a lui Simachus⁴⁹ și a lui Teodoțion, la care a mai descoperit și altele. Așa a realizat el opera neîntrecută a Héxaplei, adică a «celeii înșesite» (cele 4 traduceri + textul ebraic cu litere ebraice și cu litere grecești), «un exemplar din Exapla ne-a lăsat și nouă», spune același Eusebiu⁵⁰, iar după el, le-au văzut și Ieronim și alții pînă la Isidor de Sevilla și cu toții au putut admira această operă fără pereche. Din păcate, odată cu venirea arabilor (în sec. VII) s-a distrus, iar reconstituirea ei parțială, din fragmentele găsite în decursul timpului, e departe de ceea ce a fost originalul⁵¹.

41. *Ibidem*, VI, 15.

42. *Ibidem*, VI, 18, 2—3.

43. J. Daniélou, *Origène*, p. 29.

44. De pildă în *Omil. XI*, 2 la Cartea Facerii.

45. *Cuvîntare de mulțumire*, cap. 3, Migne, P.G., 10, 1096.

46. *Omilia XI*, la ieșire.

47. Eusebiu, *op. cit.*, VI, 16, 1.

48. Bardenhewer, *Op. cit.*, II, p. 115.

49. Acesta fusese ebionit. Origen a primit scrierile ebioniților de la o femeie numită Iuliana, care le dobîndise prin moștenire, Eusebiu, *Ist. Bis.*, VI, 17.

50. Eusebiu, *Istoria bisericească*, VI, 16, 4.

51. Bardenhewer, *op. cit.*, p. 113—118.

Între anii 203—231, cît a petrecut în Alexandria și anume primii 12 ani singur, iar între 215—231 luîndu-și ca ajutor și pe Heracla, pentru catehizare, iar el conducînd «didaskaleion»-ul sau secția de grad superior, a celor mai avansați, Origen n-a stat tot timpul pe loc. În anul 212 se pare că a călătorit la Roma, pe vremea papei Zefirin⁵², cu care ocazie ar fi ascultat predici ale lui Ipolit, deși problema e mult controversată.

În anul 215 sau 216 a avut loc în Alexandria o mare răscoală împotriva împăratului Caracalla⁵³, de aceea Origen s-a refugiat în Palestina, unde episcopul Cezareii Teoctist și Alexandru al Ierusalimului l-au rugat «să țină conferințe și să explice Sfintele Scripturi la slujbele Bisericii». Episcopul Alexandru fusese ucenic al lui Panten și al lui Clement. Probabil de atunci să se fi cunoscut și cu Origen. Fapt este că primirea deosebit de călduroasă care i s-a făcut lui Origen, a iritat pe episcopul Demetriu al Alexandriei care l-a rechemat în scris prin intermediul unor diaconi, obligîndu-l să-și reia activitatea obișnuită. El s-a supus fără împotrivire. Din scrisorile celor doi episcopi palestinieni către colegul lor din Alexandria reiese că «acolo unde se găsesc oameni capabili să vestească cuvîntul, o pot face cu învoirea episcopului»⁵⁴; dar în Egipt, Asia Mică și alte părți, pînă în secolul IV, dreptul de a ține «omilia» îl avea numai episcopul, iar laicii nici vorbă! Deocamdată conflictul s-a mărginit la atît.

Nu se știe exact unde și cînd a avut loc întîlnirea dintre Origen și Iulia Mammea, mama viitorului împărat Alexandru Sever (223—235), care era dornică să-l cunoască și să-l asculte. Eusebiu e singurul care amintește de acest fapt și localizează întîlnirea în Antiohia, unde «acest învățat de mare renume pare a fi fost adus «pentru un timp oarecare» de cițiva soldați»⁵⁵!

În perioada aceasta mai are loc și călătoria lui Origen în provincia Arabia (Transiordania de azi), al cărei guvernator Victor Lullianus îl ceruse oficial, probabil tot pentru lămurirea unor probleme de

52. Eusebiu, *Istoria bisericească*, VI, 14, 10.

53. «Pare probabil că locuitorii Alexandriei îl iritaseră pe tiran (căci omorise pe fratele său și pe foarte mulți aderenți ai acestuia) luîndu-l în deridere și poate, pentru că se dedaseră la agitații, Caracalla prădă orașul, măcelări pe mulți străini, închise școlile». Edw. Gibbon, *Istoria declinului și a prăbușirii Imperiului Roman*, vol. I, trad. de D. Hurmuzescu, București, 1976, p. 122.

54. Eusebiu, *Istoria Bisericească*, VI, 17—19. Comentarul lui G. Bardy, *Eusèbe. Histoire*, II, p. 118.

55. *Ibidem*, VI, 21, 3. Pare a fi cam prea infrumusețat acest pasaj.

ordin religios, «dar după ce a lămurit repede lucrurile», scrie Eusebiu, el s-a întors iarăși la Alexandria ⁵⁶.

Tot în perioada alexandrină merită să fie amintit cazul convertirii ereticului valentinian Ambrozie ⁵⁷, care simțindu-se impresionat de adâncimea comentariilor la cartea Psalmilor și mai ales a Evangheliei Sfântului Ioan, «l-a încurajat pe Origen nu numai prin nenumărate îndemnuri, ci și punându-i la dispoziție din belșug ajutoarele de care avea nevoie» și care se vor continua îndeosebi după anul 232, când se va muta în Cezareea Palestinei: «mai mult de 7 tahigrafi stăteau lângă el când dicta, nici numărul copiștilor nu era mai mic și nici acela al tinerelor fete deprinse să caligrafieze frumos manuscrisele. Ambrozie punea la dispoziție din abundență tot ce era necesar pentru hrana tuturor acestor persoane ⁵⁸. Se știe, că din această perioadă au fost începute lucrările cărții *Peri arhon* și comentariile la Geneză, la Psalmi și la Evanghelia după Ioan, care, cum vom vedea la locul potrivit, vor fi continuate în cea de a doua perioadă a activității sale, cea din Palestina (232—253). Ambrozie însuși, va primi în anul 235 o scrisoare lungă de la Origen, cunoscutul «Îndemn la martiriu», așa cum vom vedea în alt loc. Tot lui Ambrozie îi vor fi dedicate și alte opere, de pildă Comentariul la Evanghelia după Ioan.

Cea de a doua perioadă a vieții lui Origen începe odată cu călătoria sa în Grecia, care va fi avut loc prin anul 230. Era trimis în mod oficial cu scrisori de recomandare de la episcopul său Demetriu ⁵⁹. În drum, el trece prin Palestina, unde prietenii săi Teoctist, episcopul Cezareii și Alexandru al Ierusalimului îl hirotonesc preot. Prin aceasta cei doi episcopi vor fi vrut să evite, pe viitor, acuzațiile care opreau ca un laic să predice ⁶⁰, cum cred unii. Să fi crezut cei doi episcopi palestinieni că văzînd în mîna lui Origen scrisori de recomandare de la însuși episcopul Alexandriei, era semn că n-ar fi fost piedici de a-l fi acceptat astfel și la hirotonie, cum cred alții? ⁶¹. Se poate. Adevărul este că de data aceasta episcopul Demetriu a condamnat

56. *Ibidem*, VI, 19, 15.

57. Eusebiu spune că Ambrozie ar fi fost valentinian. Ieronim spune (în *De viris illustribus* 56) că ar fi fost marcionit, iar Sf. Epifanie (*Haer.* 64, 3) face din el marcionit sau sabelian.

58. Eusebiu, *Istoria Bisericească*, VI, 23, 1—2. Ambrozie se socotea ca un «contra-maistru» ἐργοδιώκτης față de echipa sa. *Comentar la Ioan V.* 1. Trad. C. Blanc, Paris, 1966, p. 372.

59. Probabil că era vorba de combaterea unor marcioniți, cum ne informează Rufin, Migne, P.G., 17, 625.

60. J. Quasten, *Initiation aux Pères de l'Eglise*, II, Paris, 1958, p. 52.

61. R. Cadiou, *La jeunesse d'Origène*, Paris, 1935, p. 395—396.

prin sinod pe Origen și l-a exclus din Biserică, lucru pe care l-a comunicat «tuturor Bisericilor». Unele au luat act și l-au condamnat și ele, cum a fost cazul Bisericii din Roma, dar celelalte, de pildă cele din Asia Mică, din Palestina, Siria și Arabia, nu l-au condamnat.

Care au fost temeiurile condamnării, după ce însuși episcopul Demetriu îl copleșise înainte cu întreaga lui dragoste⁶², cum se exprimă patriarhul Fotie? Știm că prima dată el nu s-a formalizat de mutilarea trupească, ci l-a lăsat să activeze mai departe la școală. Acum socoate că ea l-ar fi făcut pe Origen inapt pentru preoție! Unii autori afirmă că ar fi fost justă hotărârea lui Demetriu, întrucît mai tîrziu (în sec. IV—VI) într-adevăr disciplina Bisericii ar confirma această atitudine. Alții însă nu acceptă acest punct de vedere pentru că, raportată la sec. II—III, mutilarea nu fusese încă interzisă de nici un sinod⁶³. Sînt unii cercetători contemporani care nu văd în mutilarea lui Origen decît o urmare a unei întregi avalanșe de critici aduse de dușmanii lui⁶⁴.

Rămîne cea de a doua acuzație: faptul că s-a lăsat hirotonit de arhierii străini de eparhia lui sau, cum spune Fotie, că s-a săvîrșit hirotonia fără aprobarea lui Demetriu. Eug. de Faye, unul din primii biografi temeinici ai lui Origen din secolul nostru⁶⁵, constată că izvoarele bisericești ale timpului nu oferă mărturii sigure pentru sec. III în sensul că numai episcopul eparhiot poate săvîrși hirotonia, căci nici episcopii din Palestina n-ar fi făcut-o dacă ar fi existat deja în uz o normă precisă în această privință. Dealtfel, la «primul sinod», format doar din preoții Alexandriei, Demetriu n-a putut obține o sentință de condamnare. Abia la a doua întrunire, unde nu erau decît încă trei episcopi, s-a putut obține sentința: hirotonia rămînea validă, dar Origen nu mai era socotit vrednic să catehizeze, de aceea e alungat.

În marele conflict, care s-a declanșat ulterior, s-au făcut multe afirmații contradictorii în legătură cu motivele condamnării lui Origen. Eusebiu și Ieronim afirmă că motivul schimbării atitudinii episcopului Demetriu a fost numai invidia și gelozia⁶⁶. Și totuși, față de «ierarhia» și

62. Fotie, *Biblioteca*, titl. 118, Migne, P.G., 103, 1106.

63. Informații la C. Blanc, note la *Origène, Commentaire sur Saint Jean*, tome II, Paris, 1970, p. 13—14.

64. H. Chadwick, *Early christian thought and the classical tradition*, Oxford, 1966, p. 68.

65. *Origène, Sa vie, son oeuvre, sa pensée*, I, Paris, 1923, p. 35.

66. Eusebiu, *Istoria bisericească*, VI, 8, 4—5: «Origen dobîndise mare renume în virtute și în înțelepciune, de aceea, neavînd alt temei de acuzare, episcopul s-a legat

de «episcopatul moral», pe care-l afixa Origen și care apărea mai priemjios prin doctrină și mai ales prin metodă, osîndirea lui Origen anunța temeuri mult mai adînci și acestea erau de ordin dogmatic. Însuși Origen e conștient⁶⁷ de acest lucru atunci cînd afirmă că «mulți îl calomniază atribuindu-i opinii pe care el nu le-a avut nicicînd». Parafrazînd un cuvînt din cartea prorocului Ieremia 20, 8: «de cînd vorbesc, cuvîntul Domnului s-a făcut pentru mine ocară și batjocură zilnică» Origen comentează «ferice de tine, Ieremie, că n-ai alt teme pentru care ești ocărit decît cuvîntul Domnului! Sărmanii de noi!⁶⁸. Nu sîntem ocăriți în primul rînd pentru cuvîntul Domnului, ci pentru păcatele noastre. Cînd cineva din noi ajunge la necazuri pentru că a propovăduit cuvîntul sfînt are obiceiul să spună: mai bine mă dau la o parte, în liniște, de ce să îndur atîtea necazuri?» În orice caz, nu e sigur dacă Origen a mai încercat să revină la Alexandria după moartea episcopului Demetriu (232), deși urmașul acestuia era acum Heracla, fostul său coleg. Patriarhul Fotie încercase să spună că Origen ar fi revenit la Alexandria, dar Heracla nu l-a primit pentru motive de ordin doctrinar. Mulți contestă acest fapt⁶⁹.

În noua sa patrie, avîndu-și domiciliul stabil mai ales în Cezareea Palestinei (se știe, însă, că unele predici le-a ținut și în Ierusalim și în alte părți), Origen a întemeiat o adevărată școală de teologie, atrăgînd în jurul lui mulți ucenici, întemeind o impozantă bibliotecă și completîndu-și operele începute anterior și scriind altele noi. Iată cum relatează lucrurile Eusebiu⁷⁰: «În timp ce-și împlinea datoriile sale de dascăl la Cezareea, au venit mulți în jurul lui nu numai dintre băștinași, ci și dintre străini cu miile. Cunoaștem dintre cei mai vestiți pe Teodor, cunoscut mai ales sub celălalt nume Grigorie (Taumaturgul), celebrul episcop din vremea noastră și Atenodor, fratele lui, care erau peste măsură de dornici să urmeze științele grecilor și romanilor. Dar trezîndu-le dragostea pentru filosofia cea adevărată, Origen i-a îndemnat să-și schimbe planurile spre asceza creștină. După ce au viețuit cinci ani în comuniune cu el, ei s-au întors atît de îmbunătățiți în cele du-

de o greșeală a lui din tinerețe și a îndrăznit s-o lege și de acuzația celor ce l-au hirotonit». Ieronim, *Epist.* 33, 5.

67. *Homélies sur Saint Luc* (ed. H. Crouzel ș.a., Paris, 1962, pag. 333), *Omilia* 25, 6.

68. ed. Klostermann, p. 189.

69. Bardenhewer, *op. cit.*, p. 109—110.

70. Eusebiu, *Istoria Bisericească*, VI, 30.

hovnicești, încît au fost socotiți vrednici să fie amîndoi făcuți episcopi în Bisericile Pontului»⁷¹.

În această perioadă, episcopul Firmilian din Cezareea Capadociei a dovedit o admirație atît de mare față de Origen, încît l-a chemat și în eparhia sa «pentru folosul duhovnicesc al Bisericii», ba, s-a dus el însuși pentru mai multă vreme în Palestina «să se îmbunătățească în Sfintele Scripturi»⁷². Prietenia dintre cei doi a fost de folos și pentru Origen, pentru că în anii de prigoană a lui Maximin Tracul, cînd au avut de suferit mai ales elementele de vîrf ale Bisericii⁷³, marele dascăl se va refugia tocmai în Capadocia ca să scape de valurile primejdiei, fiind găzduit de o fecioară Iuliana, după cum ne informează pe la anii 420, episcopul Paladiu de Helenopolis, un mare admirator al lui Origen⁷⁴.

Pe la anul 240 Origen e amintit iarăși în Atena⁷⁵, cu care ocazie a vizitat în Nicomidia și pe prietenul său Ambrosiu, care se vede că n-a murit în persecuția lui Maximin Tracul, cînd probabil va fi fost numai închis⁷⁶.

O altă călătorie din această perioadă a fost cea făcută în Arabia, în anul 244, unde episcopul Beril de Bostra tulburase mulți ani conștiințele colegilor lui «prin multe discuții și controverse», susținînd un monarhianism moderat în sensul că Domnul Hristos n-ar fi existat înainte de întrupare, deci «n-ar fi avut o divinitate proprie, cum zice Eusebiu, ci numai pe a Tatălui, care s-a sălășluit apoi în El». Fiind chemat acolo, Origen a convins pe Beril de greșeală, aducîndu-l la dreapta credință. Ni s-au păstrat, zice Eusebiu, și procesele verbale ale acestor discuții sinodale⁷⁷, care nu par a fi prea mult deosebite de cele consemnate în *Convorbirile cu Heraclid*, tot un antitrinitar monarhianist, care au fost descoperite în 1940, în Egipt, la Tura și publicate de J. Scherer⁷⁸. Într-un ultim drum spre Arabia, ceva mai tîrziu, Origen a combătut și mișcarea thenetopsihiților sau hipnopsihiților care susținea că sufletul omenesc moare sau intră într-un fel de adormire deodată cu moartea trupezască, iar la înviere vor reveni

71. Pe lângă studiarea filosofiei grecești, cei doi frați doriseră să meargă la Beirut pentru pregătire juridică (romană).

72. Eusebiu, *Istoria bisericească*, VI, 27.

73. *Ibidem*, VI, 28.

74. *Historia Lausiaca*, 64 Migne.

75. Eusebiu, *Istoria bisericească*, VI, 32, 2.

76. Origen, *Epistola către Iuliu Africanul*, I, 13—16, Migne, P.G. 11, 89, 85.

77. Eusebiu, *Istoria bisericească*, VI, 33, 1—2.

78. J. Scherer, *Entretiens d'Origène avec Héraclide et les évêques ses collègues sur le Père, le Fils et l'âme*, Le Caire, 1949 (și în «Sources chrétiennes» 1967).

amîndoi în același trup. Eusebiu și Ieronim relatează că și aici discuțiile s-au purtat în plin sinod și că între Beril și Origen s-au păstrat și scrisori. Origen a reușit pînă la urmă să readucă pe cei rătăciți «la păreri sănătoase»⁷⁹. Discuțiile acestea par a fi avut loc între anii 244—248.

În toți acești aproape 20 de ani de prodigioasă activitate desfășurată în Cezareea, acum cînd, după expresia lui Eusebiu⁸⁰, ajunsese să depășească 60 de ani, Origen «a îngăduit tahigrafilor să transcrie expunerile făcute de el în public, ceea ce pînă atunci nu îngăduise» Aproape zilnic predica⁸¹, lua atitudine față de curentele gnostice sau eretice, scria comentarii savante. Auditoriul său cuprindea episcopi, preoți, simpli credincioși. Contactul direct și prin scrisori cu învățatul polihistor Iuliu Africanul, cu care discuta probleme de critică biblică (neautenticitatea istoriei Susanei și diferența dintre genealogiile privitoare la persoana Mîntuitorului după Matei și după Luca), este concludent. Tot așa e cazul cel puțin și cu doi dintre papii Romei, Zefirin și Fabian.

Dar oricît de pașnică și de umanitaristă era predica lui Origen, pînă la urmă era de așteptat ca și el să ajungă în mîna prigonitorilor. Iată cum descrie Eusebiu felul cum a pătimit Origen: «Care și cît de mari au fost suferințele îndurate pentru credință de către Origen în timpul persecuției (lui Deciu 250—253), cum a fost pus în lanțuri și cîte chinuri i-a aplicat pe trup, cum i-au fost puse picioarele în butuci și a fost aruncat în adîncurile temniței, cum a îndurat foarte multe zile să stea cu picioarele strînse în butuci pînă la a patra gaură fiind amenințat că va fi ars de viu — și cîte alte încercări, la care a fost supus și pe care le-a îndurat curajos și în ce chip a scăpat din toate acestea, într-o vreme în care judecătorul se străduia să-l chinuie cumplit, numai să nu-l omoare cu zile, în sfîrșit, ce fel de cuvinte pline de mare folos pentru cei ce simțeau lipsa să fie întăriți, — ei bine! despre toate acestea ne vorbesc pe față scrierile pe care ni le-a lăsat acest minunat om»⁸².

Moartea lui Origen a fost provocată, așadar, de maltratările primite în timpul persecuției lui Deciu, dar ea va fi avut loc după moartea

79. Eusebiu, *Istoria bisericească*, VI, 37. Ieronim: *De viris illustribus*, 60 (ed. I. N. Dianu, București, 1919, p. 97).

80. Eusebiu, *Istoria bisericească*, VI, 36, 1.

81. Pamfil, *Apologia pro Origene*, Migne P.G., 17, 10, 545. «Tractatus quos pene quotidie in Ecclesia habebat».

82. Eusebiu, *Istoria bisericească*, VI, 38, 5.

împăraților Galus și Volusian (martie 253), deci probabil în anul 254, pe când Origen împlinea vârsta de 69 de ani. Va fi murit, cum era firesc, în Cezareea Palestinei⁸³, deși Ieronim⁸⁴ și Fotie⁸⁵ susțin că decedarea ar fi avut loc în orașul Tir, unde multă vreme i s-ar fi păstrat mormîntul. Poate că Tirul a fost numai locul încarcerării.

Deși n-a sucombat în temniță, totuși nu se poate spune că Dumnezeu nu i-a împlinit rugămintea vieții lui de a fi un «martir al Domnului»⁸⁶.

b. Opera.

Origen și realitățile vieții bisericești din epoca sa.

Ca să înțelegem mai bine scrierile lui Origen e bine, zice J. Daniélou, să-l privim întâi în cadrul vieții bisericești, în care s-a manifestat. În privința aceasta lucrarea lui Ad. Harnack *Der kirchengeschichtliche Ertrag der exegetischen Arbeit des Origenes*⁸⁷ este de mare folos. Opera lui Origen nu poate fi înțeleasă dacă nu se iau în considerare cultul creștin și comunitatea creștină din timpul în care a trăit. Ori, chiar dacă unele din tezele sale sînt greșite, Origen a vrut să fi, mai întâi de toate, legat de Biserică și de credința ei dreaptă: «Numai acela poate fi socotit drept, care nu se depărtează nici într-un fel de tradiția bisericească și apostolică», zice el în prefața cărții „Περὶ ἀρχῶν”⁸⁸.

Nicăieri n-a exprimat însă atît de bine acest lucru că în tratatul său *Despre rugăciune*⁸⁹, unde zice că adevăratul «loc de rugăciune obștească este acela unde se adună toți credincioșii în chip concret, dar unde și puterile cerești sînt de față, însoțind pe Mîntuitorul însuși, într-o adunare atît a viilor, cît și a morților». «Ierarhia Bisericii îndrumă și poartă grijă de viața sufletească a credincioșilor», zice el în alt loc⁹⁰. «Cît mă privește, dorința mea este să fiu om al Bisericii atît în ce privește credința, cît și faptele», afirmă el într-o omilie⁹¹.

Despre biserica lăcaș de cult, care are orînduirile și tradiția ei, vorbește adeseori Origen. Orientarea spre Răsărit, îngenuncherea la

83. G. Bardy, notă la *Istoria* lui Eusebiu, p. 142.

84. Ieronim, *De viris illustribus*, 54.

85. Fotie, *Biblioteca*, cod. 118.

86. J. Daniélou, *Origène*, p. 40—41.

87. În «Texte und Untersuchungen», XLII, Leipzig, 1918—1919.

88. *De principiis*, prefața 2.

89. Περὶ εὐχῆς 31, 4.

90. *Contra Iulius Celsus*, VIII, 35.

91. În Lucam, *Omil.* 16, 6, traducere franceză, H. Crouzel, Fr. Fournier și P. Périchon, Paris, 1962, p. 244.

rugăciune (mai ales în post) sau ridicarea mâinilor, sînt descrise în același tratat *Despre rugăciune*, pe care-l publicăm aici, dar temele revin și în alte locuri ⁹². Cînd ne rugăm în Biserică sînt de față și îngerii, mai ales la Botez ⁹³.

Origen e un martor neprețuit al existenței din vechime a organizației bisericești, a tradițiilor creștine. Sînt confirmate, cu semnificațiile lor simbolice, Duminica, vinerea, Paștile, Cincizecimea ⁹⁴.

Biserica e și trup tainic, nevăzut, dar e și comunitate văzută, locală și universală, în care se propovăduiește cuvîntul lui Dumnezeu, se săvîrșesc Sfintele Taine, se reglementează viața morală a credincioșilor. Desigur, cu înclinarea lui spre simbolic, spre figurat, Origen vrea să înalțe sufletele auditorilor săi mereu spre altarul cel mai presus de ceruri, spre bunurile lumii viitoare, căci toate cele văzute sînt numai «umbră a celor viitoare». Vom vorbi mai pe larg în alt loc despre interpretarea lui tipologică, alegorică, anagogică. Aici este, ca și pentru Pascal, atît măreția, cît și slăbiciunea lui Origen : el prea relativizează, subiectivizează totul, ajungînd uneori la arbitrar, la eroare ⁹⁵.

Natural, Origen era bine intenționat. El critică moravurile din Biserică, pe slujitorii ei, vrea mereu ca Biserica să fie o comunitate a celor aleși, a celor desăvîrșiți ; întreg sensul vieții creștine constă, după el, în ridicarea spre un «altar al sufletelor» în locul celor de piatră, la care slujesc de multe ori preoți cu inimă de piatră ⁹⁶. S-a spus adeseori că virtutea principală a lui Origen a fost aceea de a vesti cuvîntul Domnului. Socotind sfințenia Sfintei Scripturi legată chiar de textul ei, Origen vede, în mod firesc, ca misiune primordială a Bisericii didascalica, funcția învățătoarească. «Să veghezi, spunea el despre Iosua și prin el oricărui slujitor ⁹⁷, încît cuvintele Scripturii să nu fie citite numai pentru tine, ci pentru cei mai mulți, ca să-și deschidă urechile și ca cei chemați să devină credincioși, iar cei credincioși să devină tot mai desăvîrșiți».

În aceste condiții și teologia sacramentală a lui Origen rămîne unul din cele mai controversate aspecte ale învățăturii lui. E drept că, adept al unui creștinism interiorizat, Origen acordă mai puțină atenție

92. *Omil.* XI, 10, la Levitic ; *Omil.* V, 1 la Numeri etc.

93. *Omil.* IX, 4, la Iosua : *Omil.* XXXII, 6 la Luca etc.

94. A se vedea pentru toate aceste lucrări J. Daniélou, *op. cit.*, p. 44 și urm.

95. J. Quasten, *Initiation aux Peres de l'Eglise*, II, Paris, 1958, p. 55.

96. *Omil. Num.* II, 1 : «crezi tu că toți care au demnitatea de preot calcă potrivit chemării și rangului ? De multe ori întilnești la ei suflete josnice, iubitoare de cele pămîntești parcă mai mult decît de cele cerești».

97. *Omil. Iosua*, IX, 9.

părții văzute, dar prin aceasta nu vrea să spună că o ignoră sau o neagă.

La Botez se credea ca necesară o pregătire precisă prin catehumenat. Întreagă teologia lui este propriu-zis străbătută de conștiința necesității de a pregăti și cultiva pe om în tradiția adevărată a Bisericii, iar nu a-l lăsa să cadă pradă iudaizanților, gnosticilor sau ereticilor. «Veniți, catehumenilor, pocăiți-vă ca să puteți primi Botezul spre iertarea păcatelor», spune el într-o omilie la Evanghelia de la Luca⁹⁸. «Baia curățirii prin apă preînchipuie ștergerea păcatelor și apropierea de taina Sfintei Treimi», zice el în alt loc⁹⁹. Celebră este interpretarea «trecerii din lumea păcatului în lumea dreptății», care se obține prin Botez, scoțind pe om din puterea celui rău, cum reiese mai ales din omiliile la cartea Ieșirii¹⁰⁰. Studiul temeinic al lui Daniélou aduce multe mărturii în acest sens.¹⁰¹

Cît despre taina Sfintei Euharistii, se știe că, pe motivul exprimării tipologice și simbolice, teologii protestanți au căutat să vadă în Origen un martor puternic pentru a nega prezența euharistică a Domnului Hristos. Or, nu se poate tăgădui că, în ansamblu, Origen a cunoscut și afirmat clar acest adevăr ortodox. «Mîncăm pîinile aduse ca mulțumire Domnului și care prin rugăciune au devenit Trupul Domnului, al celui care sfințește pe toți cei ce se împărtășesc din El», zice către Celsus¹⁰². E adevărat că uneori pare să facă dependentă valoarea tainei de dispoziția sufletească a credinciosului, dar aceasta numai în aparență¹⁰³.

Și mai mult caută protestanții să se refere la Origen cînd e vorba de Taina Spovedaniei¹⁰⁴. Lucrări ca ale lui B. Poschmann și H. Koch¹⁰⁵ se străduiau să prezinte lucrurile ca și cum iertarea păcatelor ar fi numai rodul ispășirii personale a unei pedepse, iar nu și al unei dezlegări prin mijlocirea unei preoții harismatice. E drept că Origen cere din partea păcătosului pocăință, iar din partea preotului cere să corespundă chemării sale, altfel «în zadar leagă și dezleagă»¹⁰⁶, iar în tratatul

98. *Omil. Lc.*, XXI; *Omil. Ieș.*, V, 7.

99. *Comentar la Ioan*, VI, 17.

100. *Omil. Ieș.*, V, 1 etc.

101. *op. cit.*, p. 70 și urm.

102. *Kata Kelsou*, VIII, 32.

103. Mărturii la Daniélou, *op. cit.*, p. 76 și urm.

104. B. Poschmann, *Die Sündenvergebung bei Origenes*, Breslau, 1912.

105. Hal Koch, *Paideusis et Pronoia. Etudes sur Origène et ses relations avec le platonisme*, Leipzig, 1932.

106. *Comm. Mat.*, XII, 14.

Despre rugăciune grăiește îndurerat: «nu știu cum se laudă unii (arogându-și o putere mai mult decât sacerdotală) că pot ierta păcate ca idolatria, adulterul, desfrinarea, ca și cum rugăciunea rostită de ei peste capul celor ce au comis astfel de crime ar șterge chiar păcatele de moarte»¹⁰⁷.

Dar de aici nu trebuie trasă concluzia că Origen n-ar admite puterea preoțească de a ierta păcatele. Cercetările lui P. Galtier și ale altora¹⁰⁸ dovedesc tocmai dimpotrivă. În fond, Origen are dreptate să lege laolaltă și sfințenia vieții preoțești și exercitarea puterii cheilor. În realitate, în citatul de mai sus, nu era vorba de păcatele pe care, Dumnezeu sau Biserica nu le-ar putea ierta, ci acolo se presupune o pocăință prealabilă. Încolo, cum afirmă într-o omilie: «cînd păcătosul își udă patul său cu lacrimile părerii de rău și nu se rușinează să-și încredințeze preotului Domnului păcatul, cerîndu-i tămăduire, desigur că el este iertat»¹⁰⁹.

În problematica timpului său intră, desigur, și mediul filosofic, cu care au fost confrunțați atât Origen, cît și întreaga Biserică a veacurilor al doilea și al treilea. Îndeosebi problema Providenței a dominat pe atunci atât curente filosofice, cît și cercurile bisericesti. S-a crezut că Origen a împrumutat «teologia Providenței» de la Platon¹¹⁰ sau de la Plotin prin intermediul dascălului acestuia, Ammonius Sakkas¹¹¹. Lucrările lui Platon, e drept, i-au fost cunoscute lui Origen, uneori și citează cîteva din ele, dar încolo el e un cugetător creștin. Știrea dată de Porfiriu în legătură cu Ammonius Sakkas, pe care o transmite Eusebiu, s-a dovedit că se referea la alt Origen, care trăia sub împăratul Galien (253/260—268), cînd teologul Origen era mort.

Am amintit la început că totuși Origen a suferit influența comentatorilor eclecticici, atât pe a celor platonici, din noua Academie, apoi pitagoreici, stoici și chiar aristotelici, din sec. II: Plutarh, Maxim de Tir, Antiohus de Ascalon, Numenius, Apolonius, Albinos, Lucian de Samosata și alții. Este meritul lui J. Daniélou de a fi dovedit ce anume a împrumutat Origen din reprezentanții acestor curente. Vom reveni și noi mai trîziu asupra acestei probleme. Felul în care e prezentată ideea «filantropiei divine» sau a Proniei și a demonologiei pare a-l fi împrumutat de la Plutarh. Metoda interpretării «tropolo-

107. Περὶ εὐχῆς, cap. 28.

108. P. Galtier, *L'Eglise et la remission des pechés aux premiers siècles*, Paris, 1949.

109. Omil. Lev., II, 4.

110. Hal Koch, *Pronoia et Paideusis*, Leipzig, 1932.

111. R. Cadiou, *Jeunesse d'Origène*, Paris, 1935.

gice» sau figurative o întâlnim la Numenius. Maxim de Tir vorbește aproape în aceiași termeni ca și Origen despre rolul înșelătorilor păzitori, despre necesitatea rugăciunii omenești, care nu poate modifica voința lui Dumnezeu, despre necesitatea doctorului, a generalului ori a cîrmaciului de vapoare de a ascunde adevărul, cînd acesta doare. Cel mai mult pare a fi împrumutat din «Didaskalikos»-ul lui Albinos : ideea «arheilor» sau a principiilor, ideea celui de «al doilea Dumnezeu» lîngă cel dintîi, ideea sufletului lumii, a modelelor ideale, după care a fost creată lumea.

Și totuși, Origen a fost un cugetător creștin. Vom vedea aceasta cînd vom vorbi despre lucrările lui apologetice, îndeosebi *Contra lui Celsus*, care e un arsenal întreg de mărturii creștine. Origen nu va nega că sînt comune atît elinilor, cît și creștinilor unele credințe, dar în credințele elinilor nu există, ca în cele creștine, acea putere dumnezeiască în stare să transforme și să înalțe pe om și lumea ¹¹². Această putere este creștinismul, care a lucrat și lucrează în istorie ca un ferment transformator, care ridică vrednicia omului la asemănarea cu Dumnezeu. E drept că creștinismul nu-i pentru Origen în primul rînd doctrină, cît energie divină, care operează în viața lumii ¹¹³. Parcă am auzi aici graiul de mai tîrziu al lui Dionisie Areopagitul, al lui Maxim Mărturisitorul.

2. OPERA EXEGETICĂ A LUI ORIGEN

Nu ne vom extinde aici prezentînd și analizînd întreaga operă a acestui mare scriitor. Nici n-am putea-o face, după cum s-ar cuveni, întrucît controversesele origeniste, mai întîi etapa anilor 390—403 a lui Epifanie, Ieronim și Rufin, dar mai ales cea din epoca lui Iustinian (540—553) au avut drept urmare dispariția celor mai multe din operele lui. În mare, scrierile sale (atîtea cîte s-au păstrat, majoritatea doar în traduceri, iar din cele originale multe păstrate numai fragmentar) se pot împărți în 5 categorii : I). biblice, II). apologetice, III). dogmatice, IV). de ordin practic și V). scrisori.

I). Operele cu caracter *biblic* cuprind :

1. lucrările de critică biblică (în primul rînd Hexapla) și
2. lucrările cu caracter exegetic : sholii, omilii și comentarii. Despre ele va fi vorba în cele de mai jos.

112. K. Kelsou, VI, 2.

113. Daniélou, *op. cit.*, p. 134.

II). Printre lucrările cu caracter apologetic și polemic se numără cea mai cunoscută scriere a lui Origen, *Kata Kelsou*, cea mai completă lucrare de apărare a creștinismului în fața atacurilor nedrepte aduse de cugetătorii păgâni ai antichității. O analiză mai amănunțită a ei o vom da la locul cuvenit.

III). Dintre lucrările dogmatice vom analiza și vom prezenta în românește prima înjghebare a crezului creștin *Despre principii*, precum și câteva fragmente din *Convorbirile* cu Heraclide.

IV). La cele cu conținut practic amintim tratatul *Despre rugăciune, încurajare în vreme de martiraj* și florilegiul cunoscut sub numele *Filocalia*, o colecție din cele mai alese pasaje din opera lui.

V). Ultima grupă de scrieri o formează corespondența sa, care — din păcate — astăzi nu mai numără decât două piese întregi: o scrisoare către Grigorie Taumaturgul și alta către Iuliu Africanul.

În legătură cu aceste categorii de scrieri trebuie amintite și unele opere pierdute din care nu avem azi decât fragmente, în *Catene*, pe când din altele nu avem decât titlul.

Să revenim acum la lucrările biblice.

Pe bună dreptate se poate spune că nici un alt scriitor bisericesc nu s-a dedicat atât de mult Sfintei Scripturi ca Origen. Chiar și când a scris lucrări filosofice sau dogmatice, el le-a scris tot numai cu scopul de a înțelege mai bine cuvântul Domnului și de a-l explica mai deplin auditorilor săi. De aceea, ca un adevărat didascal, care contemplă misterele ascunse ale Bisericii, care face știință speculativă și în al treilea rînd care propovăduiește tainele ascunse sub slovele Scripturii, Origen nu poate fi judecat doar după câteva pasaje interpretate de el după o metodă alegorică uneori contestabilă. El are merite mult mai mari, atât de mari, încît nici unul din Sfinții Părinți și din scriitorii bisericești ulteriori nu s-au putut sustrage influenței sale ¹¹⁴.

Străduințele lui Origen de a restabili textul grecesc (LXX) al Vechiului Testament formează una din cele mai uriașe întreprinderi de ordin științific din cîte se cunosc în istoria culturii creștine. Se simțea de mult nevoia unei astfel de acțiuni întrucît încă din secolul al II-lea tradițiile creștine și evreiești semnalaseră evidente deosebiri în privința canonului și textului biblic. Astfel Sfîntul Irineu († 202) semnala existența a două variante grecești, Aquila și Teodotion, doi prozeliti evrei din sec. II. Traducerea lui Aquila e foarte literală și se

114. J. Daniélou, *op. cit.*, p. 137—138.

resimte influența reformelor rabinice. Cea a lui Teodoțion e mai apropiată de textul Septuagintei. Am văzut mai sus că Origen a descoperit încă o traducere, cea a lui Symmachus, care era făcută tot după textul ebraic, pe care-l reda însă mai puțin sclavic. Cu timpul a mai găsit încă două versiuni. Scopul lui era să vadă după un tabel sinoptic începînd de la 4 pînă la 6 coloane, la Psalmi chiar cu 9 coloane (tetrapla, hexapla, eneapla), unde Septuaginta (LXX) are ceva în plus sau în minus față de textul ebraic. Pentru primul caz se nota cu obelos (⋈), pentru celălalt cu asterisc (*). Din nefericire, din această operă a lui Origen n-au rămas decît fragmente dispartate. Doar coloana a V-a, care e textul Septuagintei, a fost copiată în multe exemplare. După ea s-a păstrat o traducere siriacă din sec. VI. În schimb, multe fragmente se păstrează reproduse în operele mai multor scriitori bisericești. După toate acestea s-a încercat o reconstituire foarte modestă¹¹⁵.

În lucrările exegetice publicate în acest volum găsim adeseori semnalate de Origen deosebiri de text, atît între redactările grecești, cît și între acestea și originalul ebraic¹¹⁶. Cu titlul de exemplificare amintim în traducerile din acest volum, 2 cazuri la omiliile de la Numeri și unul la Cîntarea Cîntărilor.

În cele trei categorii de lucrări exegetice sholii, omilii și comentarii, deși scopul e diferit, întîlnim același spirit, aceeași metodă, aceleași principii de interpretare¹¹⁷.

Sholiile erau menite să lămurească greutățile de ordin filologic sau să explice anumite amănunte. De aceea, de regulă ele se făceau pe marginea manuscrisului, uneori cu litere mai mărunte. Astfel de explicări se știe că au existat la textele homerice, care au fost în chipul acesta îmbunătățite și amplificate de la o generație la alta. În «Catalogul» său, Fericitul Ieronim enumeră multe «sholii» făcute de Origen la Facere, Ieșire, Levitic, Isaia, Psalmii I—XV, Ecleziast, parțial la Evangheliile după Matei și Ioan, apoi la Epistola către Galateni. La rîndul său, Rufin a folosit sholiile de la cartea Numeri.

Astăzi cele mai cunoscute sholii sînt cele cuprinse în *Filocalie* și în *Catene*. Volumele XII și XIII din colecția Migne redau multe astfel de «excerpta», dar ele trebuie utilizate cu grijă, căci autenticitatea lor nu-i prea sigură.

115. B. de Montfaucon, *Hexaplorum Origenis quae supersunt*, Paris, 1713, 2 volume reproduse în colecția Migne, P.G., 15—16. Există și alte ediții (F. Field, 2 vol. Oxford, 1867—75 etc.), precum și fragmente parțiale.

116. *Omil. Num.*, 18, 3; *Omil. Num.*, 28; *Omil C.C.*, 2, 4 și *Despre rugăciune*, cap. 28 etc.

177. A. Puech, *op. cit.*, II, p. 373.

O miliile sau predicile populare, păstrate majoritatea în traduceri latine, se referă în cea mai mare parte la tălmăcirea cărților Vechiului Testament. Rufin a tradus 16 omilii la Geneză, 13 la Ieșire, 16 la Levitic, 28 la Numeri, 26 la Iosua, 9 la Judecători și 9 la Psalmi. La rîndul său, Fericitul Ieronim a tradus 2 omilii la Cîntarea Cîntărilor, 9 la Isaia, 14 la Iezechiel și 39 la Evanghelia după Luca. Fragmentar se mai păstrează la Ieremia ¹¹⁸, 1—2 Regi, 3—4 Regi, I Corinteni și Evrei. Din 574 omilii numai 20 sînt în grecește. Pentru 388 de omilii n-avem nici măcar traducere latină și din acestea peste 200 n-au fost încă traduse în nici o limbă modernă! În orice caz, omiliile lui Origen ne prezintă un scriitor cu totul nou sau prea puțin cunoscut. În omilii Origen este apropiat de om, deschis tuturor problemelor sociale, umanitare, culturale. Îndeosebi studiile lui W. Völker ¹¹⁹, G. Bardy și H. Urs v. Balthasar ¹²⁰ au meritul de a fi atras atenția asupra acestor pagini pline de patos religios, de «duh arzînd» pentru problemele desăvîrșirii creștine.

«Domnul sădește în om aptitudini și înclinări diferite. Toate științele și artele prelucrătoare, de la arhitectură și geometrie pînă la medicină și muzică își au obîrșia în asemănarea omului cu Dumnezeu. Înțelepciunea cu care le folosim ne apropie tot mai mult de El» ¹²¹, se spune într-o omilie la Numeri.

«Dacă eu, ca preot și propovăduitor al cuvîntului sfînt, aș greși ceva împotriva disciplinei Bisericii și a rînduielilor evanghelice, încît să ajung scandal în Biserică, atunci mai bine să mă scoată Biserica, prin consimțămîntul general al tuturor creștinilor» ¹²², declară el în alt loc.

În 1941, la Tura, în Egipt, au fost descoperite două omilii «Despre Paști», în care pentru prima dată se confirma, după etimologia fixată de Origen, că semnificația cuvîntului «Paște» nu se deduce de la πάσχω = pătinesc (deci patimă), ci de la evreiescul pasha = διαβάσας sau trecere, prin moarte, la viață ¹²³.

118. Să nu se confunde cu cele 20 de omilii la Ieremia, singurele omilii păstrate în grecește! Tot în grecește s-au recuperat multe fragmente din *Catene*. (J. A. Cramer, *Catena Graec. Patr. in Nov. Test.*, 8 vol., Oxford, 1838—1844) etc.

119. W. Völker, *Das Vollkommenheitsideal bei Origenes*, Tübingen, 1931.

120. H.u.v. Balthasar, *Geist unde Feuer* sau cu francez: *Parole et pensée chez Origène*, Paris, 1957.

121. *Omilia* 18, 3, în acest volum.

122. *Omilia* 7, 6 la Iosua, tot în volumul acesta.

123. P. Nautin, *Homélies paschales II: Trois homélies dans la tradition d'Origène*, Paris, 1953.

Neîntrecute sînt aluziile sau muștrările, făcute cu multă finețe de Origen, pentru cei slabi în credință, care nu se pot însufleți, ca martirii de odinioară, pentru a mărturisi, prin cuvînt și faptă, crezul creștin: «Tare mă tem că de cînd nu mai sînt martiri și de cînd s-au suprimat jertfele sfinților aduse ca victime pentru păcatele noastre, noi nu mai știm dobîndi iertarea păcatelor... Astăzi nu mai sîntem vrednici să fim persecutați și să murim pentru Hristos»¹²⁴. În general, omiliile tind la înduhovnicire, la trezirea omului din patimi, la înălțarea lui morală.

Tematica lor este bogată. Vom încerca să o prezentăm prin indicele real de la sfîrșitul volumului. Aceasta pentru că nu toate omiliile dezbat o singură temă. De multe ori se revine în două-trei omilii asupra uneia și aceleiași probleme. Desigur, în alt context și cu alte explicații. Dintre temele cele mai des întîlnite în aceste omilii amintim convertirea, dar mai ales doctrina antropologică proprie, care cuprinde etapa preexistenței sufletului, cît și aceea a restabilirii tuturor.

În *privința interpretării* se știe că, în mare, Origen cunoaște trei sensuri ale cuvintelor Scripturii: istoric-literal, moral și mistic-alegoric. «S-a spus că Origen neglija sau sacrifica sensul literal. Primul verb spune o inexactitate, cel de al doilea afirmă ceva forțat. Pretutindeni el examinează lucrurile cu măiestrie. De pildă, Evangheliile sînt judecate întii fiecare comparativ; nu-i scapă nici amănuntele cronologice, nici cele geografice»¹²⁵. Iată cîteva pasaje tipice.

«Înțelesul istoric al pasajului din Num. 27, 7 e atît de limpede și desăvîrșit, încît nu mai reclamă nici o lămurire suplimentară¹²⁶, zice el într-o omilie.

«Cuvintele acestea (din Ier. 1, 2) țin de istorie, ele indică timpul cînd a prorocit și cînd a încetat de a mai proroci Ieremia»¹²⁷.

Dar, desigur, pentru un om ca Origen, care privea la textul Scripturii ca la însuși glasul lui Dumnezeu, condițiile vremii i-au impus adeseori soluții care trebuiau căutate dincolo de litera biblică. Nu trebuie să uităm că devenise problemă vitală pentru creștinismul primelor veacuri modul în care era apreciată semnificația Vechiului Testament¹²⁸. Cîtă vreme evreii rămîneau și după întruparea, moartea și învierea Domnului tot la interpretarea literală, iar gnosticii nu

124. *Omil. Num.*, X, 2, în volumul de față.

125. Daniélou, *op. cit.*, p. 14, *Omil. Num.*, 18, 3, în acest volum.

126. *Omil. Ier.*, 1, 2, în acest volum.

127. *Omil. Ier.*, 1, 2, în acest volum.

128. J. Daniélou, *op. cit.*, p. 146.

puteau vedea o continuitate firească între Legea Veche și cea Nouă pentru că nu tălmăceau corect așteptările și împlinirile mesianice în persoana Domnului Hristos, sigur că pentru Origen nu rămânea altă cale decât să recurgă la interpretarea tipologică a Vechiului Testament. Mai mult, dacă Mîntuitorul a venit să plinească Legea, care fusese doar «umbra» Lui, creștinii doreau să vadă și să înțeleagă în ce anume constă progresul spiritual, desăvîrșirea pe care o aduce «plină de har și de adevăr» venirea Lui în lume și apoi întemeierea Bisericii. De aceea, Origen va spune că toată Legea Veche, toată Scriptura, trebuie tălmăcită ca pregătire, ca pedagog spre Hristos, spre continuarea vieții istorice a Bisericii. «Strălucirea rituală a jertfelor sîngeroase, rînduielile slujbelor templului au dispărut, în locul lor a venit Hristos. În locul azimilor și jertfelor de animale a venit Paștile-Hristos, care ne arvunește spre viața de veci pe toți fiii pămîntului, fiii și frații Lui»¹²⁹. Numai dacă acceptăm în locul sinagogii Biserica, în locul tăierii împrejur Botezul creștin, numai văzînd în întreg Vechiul Testament o prefigurare a Legii noi, se pot explica în înțeles mai adînc toate tainele mîntuirii, pe care ne-a pregătit-o Domnul¹³⁰.

Dar Origen a fost pus și în fața unor tradiții necreștine: rabinică, filoniană și gnostică. Și tragedia aici s-a întîmplat: dacă față de iudaism, tipologia era calea prin care cele două Testamente se lumineau și se întregeau unul pe altul, influențele celor trei factori, care se resimt asupra marelui dascăl alexandrin, au avut drept rezultat faptul că el a ajuns să alegorizeze prea mult, prea departe.

Dintre tradițiile rabinice «à la lettre» notăm: justificarea corabiei lui Noe¹³¹, simbolismul literei T (Thora, Cruce)¹³², credința despre «îngerul lui Israel»¹³³, idee eshatologică de origine rabinică.

Dar influență mai puternică a avut asupra lui Origen marele alegorist iudeul Filon, pe care-l admiră în unele din lucrările sale¹³⁴. De la el a luat Origen ideea că orice tîlcuire a Bibliei trebuie să fie «demnă» de ea și de Dumnezeu spre a fi «cu folos» *Χρησιμος*¹³⁵, idee care a dus la grele afirmații. Dacă aici se mai adaugă și ideea «dificultăților» de a explica lucrurile literal, se ajunge într-adevăr la ineptii. De pildă, interdicția de a schimba locul simbăta. Să cauți și aici o esca-

129. *Omil. Lev.*, X, 1.

130. *Omil. Ios.*, VII, 2.

131. *Omil. Fac.*, II, 2.

132. *Sel. Iez.*, *Migne, P.G.*, 13, p. 800.

133. *Com. Jo.*, II, 31.

134. Indicații la J. Daniélou, *op. cit.*, p. 179 și urm.

135. *Omil. Ier.*, XII, 8 (Klostermann, p. 94).

padă în sens spiritual? E tot una, zice el, cu a «întinde și celălalt obraz» sau să «scoți ochiul care te smintește». Or, interpretînd astfel lucrurile, faci din sensul literal sens figurat.

Dar cea mai grea influență filoniană se resimte atunci cînd Origen spune (ca și Filon) că «totu-i tainic în Scriptură»¹³⁶, toate cuvintele au sens mai adînc¹³⁷; imitînd pe botanistul sau pe anatomistul care știe să aleagă din plante, respectiv din medicamente, pe cele de leac pentru o suferință sau alta, tot așa și didascalul sau «cel desăvîrșit» (τέλειος) va putea scoate un folos (ὠφέλεια) din cuvîntul sfînt¹³⁸.

La fel e și scoaterea unei alegorii cu semnificații moralizatoare, de multe ori artificiale, transpunînd fapte istorice în alegorii de viață interioară: Avraam e sufletul care trece din lumea aparențelor în cea a realității; prima lui soție Agar e cultura umană, Sara tipul femeii desăvîrșite¹³⁹. Sau «doctrina celor trei simțuri» (trup, suflet, spirit) corespunzînd celor trei categorii de suflete, ca cele 3 etaje ale corabiei lui Noe: începătorii (cei mulți), progresanții sau cei morali și cei perfecți. Această din urmă clasificare, pe care o are aidoma și Filon, duce într-adevăr la concluzii de minimalizare a realității vii, istorice, la exagerări pe multe planuri.

Cît despre *exegeza gnostică*, cercetările au dovedit¹⁴⁰ că, scriind Comentarul la Evanghelia de la Ioan, așa cum l-a redactat gnosticul valentinian Heracleon, Origen a ajuns să sufere și el influența acestuia prin folosirea unui simbolism al istoriei cerești, unde «pliroma divină» coboară între oameni.

Heracleon comentează coborîrea lui Iisus de la Ierusalim în Ierihon ca un κατάβασι spre «văile inferioare ale lumii». Origen doar amplifică lucrurile pe aceeași temă¹⁴¹. Tot așa în legătură cu vindecarea slujitorului regesc¹⁴² (In. 4, 49—54) și cu cele 5 simțuri ale vieții spirituale¹⁴³, unde urmează, în mare, linia gnostică, dar la cîteva reușește să revină la soluții ortodoxe, cum e cazul cu acest din urmă pasaj, unde via este Biserica lui Dumnezeu.

În orice caz, interpretările lui Origen au și orientări împrumutate din cultura teologică a vremii sale, pe care cercetările, aflate încă în

136. *Omil. Fac.*, IX, 1, etc.

137. *Omil. Lev.*, IV, 8.

138. *Omil. Ier.*, XIX, 5 (Klostermann, p. 184—185).

139. *Omil. Fac.*, VI, 1.

140. C. Barth, *Die Interpretation des Neuen Testaments in der valentinianischen Gnosis*, Leipzig, 1911.

141. *Com. Jo.*, X, 9—11.

142. *Com. Jo.*, XIII, 59—60.

143. *Com. Mat.*, XV, 32—33.

curs, le va lămuri pe măsură ce textele se vor publica și traduce în cât mai multe limbi de circulație mondială.

Rămînem deocamdată cu imaginea plastică schițată de el într-o omilie de la Cartea Numerilor ¹⁴⁴. «Există, zice Origen, ca și la o nucă, o gradație în modul cum putem pătrunde în înțelegerea cuvîntului Scripturii: sensul literal e învelișul amar, cel moral este coaja solidă, pe cînd cel duhovnicesc sau spiritual este miezul comestibil».

Sau cum se exprimă în alt loc ¹⁴⁵ «trebuie crezut că Sfînta Scriptură constă din elemente văzute și nevăzute: literele sînt corpul vizibil, iar în dosul literelor se ascunde partea spirituală, nevăzută. Căci după trup, suflet și duh avem în Scriptură o înțelegere istorică, morală și spirituală.

Vom întîlni în multe din omiliile acestea referiri la iudei, la filozofii păgîni, la eretici. Între aceștia din urmă (Marcion, Vasilide și Valentin) Marcion era cel mai excentric pentru că respingea cu totul Vechiul Testament pe motiv că prezintă un Dumnezeu în linii prea antropomorfe, prea aspru, cu legi prea drastice sau pe motiv că s-ar relata fapte potrivnice moralității.

Cu toate acestea, în opera exegetică a lui Origen se face, pentru prima oară, un comentariu temeinic al textului, al semnificației lui morale.

El e conștient că în păstrarea canonului cărților biblice Biserica este cea care răspunde. «Pronia dumnezeiască n-a lăsat niciodată, zice el, pe conducătorii Bisericii fără această hrană nemuritoare» ¹⁴⁶.

Tot atît de conștient este și el atunci cînd, chiar în formă populară, se străduiește să ridice pe om la sentimente de evlavie ¹⁴⁷, de judecată matură: «cine poate fi atît de redus la minte să creadă că Dumnezeu a plantat ca un grădinar harnic pomi și copaci în rai?» sau «cine n-ar înțelege că trebuie luate în sens alegoric vorbele privind plimbarea lui Dumnezeu prin rai într-o după-amiază cînd s-a ascuns Adam sub un copac?».

Pentru «hrană mai vîrtoasă» și pentru mistuirea ei, cu gîndul la «umbra celor viitoare» s-a zbătut el totdeauna să înalțe conștiințele contemporanilor săi. Oricît de monoton ar părea azi, cuvîntul lui nu și-a pierdut prea mult din puterea de expresivitate.

144. *Omil. Num.*, IX, 7.

145. *Omil. Lev.*, V, 1 ; 5.

146. *Epist. către Iul. Afric.* cap. 4.

147. *De princ.*, 4, 16.

Cînd descrie procesul intim și plin de taină al iubirii dintre Hristos și Biserică, dintre sufletul omului și dintre Logosul divin cu o efuziune rar întîlnită și cu o delicatețe indescriptibilă, el trasează scenariul dintre cei doi miri în 8 tablouri, împărțind, ca într-o dramă supercosmică, rolurile cuvenite celor doi și grupurilor lor însoțitoare¹⁴⁸ tocmai pentru a face și mai apropiată taina creștinătății. Despre aceasta niciodată omenirea nu va putea spune ultimul cuvînt.

3. ÎNSEMNARE

Am grupat în acest volum omiliile la unele din cărțile Vechiului Testament. Pentru cele păstrate doar în traducere latină s-au folosit, pe lîngă textul din Migne, *Patrol. gr.* vol. XII și ediția corpului berlinez: *Die griechischen christlichen Schriftsteller der ersten drei Jahrhunderte: Origenes Werke* (G.C.S.), vol. V—VIII, editate de W. A. Baehrens, iar pentru omiliile la Ieremia tot în aceeași colecție (vol. III) ediția scoasă de E. Klostermann. În același timp s-au mai folosit, unde a fost cazul, și edițiile publicate în colecția «Sources chrétiennes» din Paris.

Dintre materialele volumului de față, traducerea cărților Facerea, Ieșirea, Numerii, Iosua și Cîntarea Cîntărilor, aparțin părintelui profesor N. Neaga, iar traducerea omiliilor 12, 15, 16, 17 și 18 la Ieremia a fost făcută de Zorica Lațcu. Restul omiliilor la Ieremia 1, 2, 3, 4, 5 și 11 precum și toate studiile introductive, notele, și în mare parte indicii ne aparțin nouă.

Ne-am silit, pe cît a fost cu putință, să dăm o traducere clară, într-un limbaj liber, familiar, pe cît a fost posibil, în cuvinte nu prea depărtate de graiul cărților bisericești. Ne dăm seama că nu totdeauna a fost cu putință acest lucru.

Nădăjduim să completăm în volumele ulterioare unele din lipsurile inerente unei astfel de lucrări. Ne gîndim îndeosebi la o serie de studii de specialitate, care adîncesc unul sau altul din aspectele vastei opere a lui Origen.

Rămînem adînc recunoscători *Prea Fericitului Patriarh Iustin*, pentru larga înțelegere cu care a primit să sprijine inițiativa de a face cît mai cunoscute gîndirea și graiul Sfinților Părinți și scriitorii bisericești care vor putea îmbogăți și adînci viața duhovnicească a credincioșilor noștri.

148. A se vedea reconstituirea în ediția lui Ol. Rousseau: «Sources chrétiennes», Paris, 1966, p. 41—45.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

A. TEXTE

- V. da la Rue, *Origenis opera omnia.*, tom. I—IV, Paris, 1738—1759, de unde s-au reprodus.
- J. P. Migne, *Patrologiae cursus completus*, series graeca, P.G., tom. XI—XIV, Paris, 1857.
- Die griechischen christlichen Schriftsteller der ersten drei Jahrhunderte... Origenes Werke*, Leipzig — Berlin, G.C.S., din care :
- vol. III. *Jerémiaschomilien. Klageliederkommentar. Erklärung der Samuel — und Königsbücher*, herausgegeben von E. Klostermann, 1901.
- vol. VI. *Homilien zum Hexateuch in Rufin's Übersetzung*, herausgegeben von W. A. Baehrens (Genesis, Exodus u. Leviticus), 1920.
- vol. VII. *Homilien zum Hexateuch in Rufin's Übersetzung*, herausgegeben von W. A. Baehrens (Numeri, Josua, Iudices), 1921.
- Origène, *Homélies sur la Genèse*. Introduction de Henri de Lubac, traduction de L. Doutreleau, Paris, 1945, in «Sources chrétiennes».
- Origène, *Homélies sur l'Exode*, traduction de P. Fortier, introduction de H. de Lubac, Paris, 1947, in «Sources chrétiennes».
- Origène, *Homélies sur les Nombres*. Introduction et traduction de Andre Méhat, Paris, 1951, in «Sources chrétiennes».
- Origène, *Homélies sur Josué*. Texte latin, Introduction, traduction et notes de Annie Jaubert, Paris, 1960, in «Sources chrétiennes».
- Origène, *Homélies sur Jérémie*. Traduction, par Pierre Husson et Pierre Nautin, édition, introduction et notes par Pierre Nautin, vol. I. (homélies I—XI) și II (homélies XII—XX et homélies latines), Paris, 1976, 1977, in «Sources chrétiennes».
- The Philokalia of Origen*, the text revised with a critical Introduction and Indices by Armitage Robinson, Cambridge, 1893.
- * Din foarte bogata bibliografie origeniană amintim aici doar câteva lucrări legate mai ales de interpretarea textelor vetero-testamentare. În decursul acestui volum, mai ales la «note», vor mai apărea și alte titluri. Desigur, în acest domeniu nu se poate avea pretenția de a fi exhaustiv. În volumele viitoare vom reveni cu suplimentări.

B. STUDII

- D. P. Huet, *Origeniana*, Rothomagi, 1668, in Migne, P.G., XII, 633 și urm.
- E. R. Redepenning, *Origenes*, 2 vol., Bonn, 1841.
- E. Freppel, *Origène*, 2 vol., Paris, 1875.
- A. d. Harnack, *Die Chronologie der altchristlichen Literatur bis Eusebius*, 2 Band, Leipzig, 1904.
- F. Prat, *Origène, le théologien et l'exégète*, Paris, 1907.
- O. Bardenhewer, *Geschichte der altkirchlichen Literatur*, 2 Band, II-te Auflage, Freiburg im Breisgau, 1914.
- A. d. Harnack, *Der Kirchengeschichtliche Ertrag der exegetischen Arbeit des Origenes*, in «Texte und Untersuchungen», Leipzig, 1918—1919.
- Eug. de Faye, *Origène. Sa vie, son oeuvre, sa pensée*, 3 vol. 1923—1928.
- Aimé Puech, *Histoire de la littérature grecque chrétienne*, vol. II, Paris, 1928.
- Haralambie Roventă, *Interpretarea Scripturii după Origen*, Rm. Vilcii, 1929.
- G. Bardy, *Origène, Moralistes chrétiennes*, Paris, 1931.
- Idem, *Origène*, in «Dictionnaire de la théologie catholique», vol. XI, p. 1489—1565, Paris, 1932.

- W. Völker, *Das Vollkommenheitsideal bei Origenes. Eine Untersuchung zur Geschichte der Frömmigkeit und zu den Anfängern christlicher Mystik*, Tübingen, 1931.
- H. Koch, *Pronoia und Paideusis*, Berlin, 1932.
- T. M. Popescu, *Denaturarea istoriei lui Origen*, în «*Studii teologice*», București, 1932.
- R. Cadiou, *La jeunesse d'Origène*, Paris, 1935.
- H. u. v. Balthasar, *Le mysterion d'Origène*, Paris, 1937.
- Idem, *Geist und Feuer. Eine Aufbau...*, Salzburg, 1938.
- Jean Daniélou, *Origène*, Paris, 1948.
- Henri de Lubac, *Histoire et esprit, l'intelligence de l'Écriture d'après Origène*, Paris, 1950.
- H. Crouzel, *Théologie de l'image chez Origène*, Paris, 1958.
- M. Harl, *Origène et la fonction révélatrice du verbe incarné*, Paris, 1958.
- Johannes Quasten, *Initiation aux Pères de l'Église*, trad. de l'anglais par J. La-porte, tome II, Paris, 1958, cu o bogată bibliografie.
- H. de Lubac, *Exégèse Médiévale. Les quatre sens de l'Écriture*, première partie, I—II, Paris, 1959.
- Origène et la tradition alexandrine*, în «*Epektasis*», hommage à J. Daniélou, p. 247—416, Paris, 1972.
- H. J. Vogt, *Das Kirchenverständnis des Origenes*, Köln-Wien, 1974.
- Origeniana*, Premier colloque international des études origéniennes, Bari, 1975, 1977.
- P. Nautin, *Origène. Sa vie et son oeuvre*, Paris, 1977.
- Stil. Papadopoulos: *Παρολογία*, Atena, 1977.

PAGINI DIN OPERA EXEGETICĂ A LUI ORIGEN

INTRODUCERE

«De aici să consideri câtă măreție a pus Dumnezeu în om întrucît îl situează alături de soare, de lună și de alte lucruri minunate... Înșă, dacă te gîndești că măreția omului constă mai ales în chipul și asemănarea lui cu Dumnezeu, lucru pe care nu l-a spus nici despre pămînt, nici despre soare sau despre lună, atunci într-adevăr vrednicia lui este mai presus de orice asemănare. Dar dincolo de toate acestea, vrednicia lui crește prin faptul că numai el este sortit să facă parte din împărăția cerurilor» I, (12—13).

Așa se exprimă la un moment dat Origen în cea dintîi dintre omiliile sale la Cartea Facerii. Și trebuie să mărturisim că ideile și forma în care se exprimă sînt la înălțimea geniului său. Aceasta mai ales cînd ne gîndim că el a trăit numai în prima jumătate a veacului al treilea cînd începuse să se facă cunoscută în Imperiul Roman învățătura creștină, care, vreme de două veacuri, nu se bucurase nici măcar de condițiile minime de libertate și de dezvoltare. Trebuie să mai spunem totodată că, în forma lor caldă și populară, aceste predici au constituit o hrană deosebit de valoroasă și de întremătoare pentru mulțimile credincioșilor săi, iar mai tîrziu pentru cei care vor căuta să răspîndească prin copii stenografice scrisul lui avîntat, dar a cărui soartă a fost atît de greu încercată.

Numărul omiliilor la Cartea Facerii a fost discutat. Mulți afirmă că ar fi existat 17 omilii. Eroarea poate proveni dintr-o expresie a Fer. Ieronim din epistola sa cu nr. 33, care se păstrează numai în cîțiva codici (grupa «r» la Baehrens, p. XII). Toți ceilalți codici păstrează numai 16 omilii, neavînd trecută omilia XVII, care vorbește despre «binecuvîntările patriarhilor». Dealtfel, textul ei nu-i complet și pare mai curînd un «excerpt» sau o sholie, care se potrivește mai degrabă

cu fragmentul lui Rufin din Migne, P.G. 21, 297. Oricum, falsificarea sau adăugarea omiliei a XVII-a pare a se fi făcut în sec. VII, când o pomenește și Isidor de Sevilla. În schimb, în arhetipul după care s-au redactat celelalte peste 30 manuscrise (fie la un loc cu Ieșirea și Leviticul, fie numai singură Geneza) circulau încă în sec. V—VI numai 16, așa cum mărturisea și Cassiodor. Nu trebuie să se confunde lucrurile cu «Comentariile» lui Origen la Cartea Facerii, parte din ele terminate încă înainte de anul 232 în Alexandria, iar restul, pînă la 12 cărți, terminate mai tîrziu în Cezareea, cum spune Eusebiu (Istoria, VI, 24, 2). Dar aceasta-i altă lucrare, care n-a mers cu comentarea Genezei mai departe, de cap. V, 1. Din ea ni s-au păstrat doar mici fragmente (Migne, P.G., 12, 45—92), din care cele mai importante sînt trei fragmente grecești din Filocalia, pe care le vom publica în alt loc.

Textul celor 16 omilii nu ni s-a păstrat decît în traducerea latină a lui Rufin, care se știe că, adeseori, l-a mai îndreptat, adăugînd, eliminînd ori «lămurind». În mare, însă, traducerea a fost destul de fidelă.

Dintre fragmentele grecești păstrate în Catenae amintim doar unul scurt de tot la Omilia 2, 1—2, text care s-a păstrat într-o serie de manuscrise și în Comentarul lui Procopie de Gaza.

Ca și celelalte omilii origeniene la cărțile Pentateuhului, cele de la Geneză au fost tipărite prima oară la Veneția în 1503 de cunoscutul bibliofil Aldo Manutius, al cărui text a fost reprodus adeseori după aceea, între care cel al lui Merlin din Paris, 1512, va fi reprodus și de colecția Migne în Patrologia greacă, volumele XI—XVII. În secolul nostru, Corpul berlinez (Die griechischen christlichen Schriftsteller der ersten drei Jahrhunderte, prescurtat G.C.S.) se vor edita critica prin îngrijirea lui W. A. Baehrens la Lipsca în 1920, pag. 1—144. După acest text au fost traduse în 1944 de A. Doutreleau, cu un studiu introductiv și note, de Henri de Lubac. Lucrarea noastră a avut în vedere pe Migne, Baehrens și Doutreleau.

Data redactării omiliilor este epoca dintre anii 244—250, după cum se poate vedea prin analogie cu celelalte omilii de la Pentateuh. Cum vom vedea la omiliile de la Cartea Numerii și Iosua, se știe că în general cărțile istorice ale Bibliei au fost comentate sub forma populară a celor din urmă omilii, după anul 243, când comenta cartea proorocului Ieremia (omilia 13, 3 la Iosua).

Conținutul omiliilor se referă la următoarele probleme: 1) crearea lumii și a omului, 2) arca lui Noe (cap. 6), 3) prescripțiile tă-

ierii împrejur (cap. 17), 4) teofania de la stejarul Mamvri (cap. 20), 7) despre nașterea lui Isaac și alungarea Agarei (cap. 21), 8) despre jertfirea lui Isaac (cap. 22), 10) despre peșiera Rebecăi (cap. 24), 11) despre moartea lui Avraam (cap. 25), 12) despre Iacob în Gherara (cap. 26), 13) despre certurile pentru fîntîni (cap. 26), 14) despre legămîntul lui Isaac și Abimelec (cap. 26), 15) despre întoarcerea fiilor lui Iacob din Egipt (cap. 45) și 16) despre Iosif și Faraon (cap. 47). Fer. Ieronim mai pomenește și despre o omilie în legătură cu Melchisedec, care se pare că ar fi fost pusă tocmai în fruntea colecției acestor omilii. Ea pare, însă, mai curînd a fi făcut parte din sholii, pe care Ieronim le-a numit «mistarum» sau «mixtarum» cum spun unele manuscrise, mici explicări la cîte o pericopă oarecare.

Structura și tematica omiliilor e uneori de o simplitate și familiaritate surprinzătoare, altelei predomină, aproape exclusiv, interpretările morală și spirituală. Totuși, spre deosebire de omiliile la celelalte cărți ale Pentateuhului, aici expunerea pare mult mai naturală, mai firească.

De la începutul primei omilii, vorbind de crearea lumii, atunci cînd amintește de «început», Origen a și făcut legătura cu Domnul nostru Iisus Hristos, «fără de care nimic nu s-a făcut din cîte s-au făcut». Desigur, el a subliniat că, făcînd cerul și pămîntul, Dumnezeu a creat atît lumea văzută, cît și pe cea nevăzută și, firește, pe omul exterior ca și pe cel interior sau ceresc. Am putea spune că din această omilie, structurată istoric sau literal, doar ici-colo se trag și unele concluzii morale. La un moment dat (p. 19 după ediția Baehrens) el zice: «să vedem acum și prin alegorie în ce chip au fost făcuți bărbatul și femeia, după chipul lui Dumnezeu». Și răspunde: «omul nostru lăuntric constă din suflet și spirit. Bărbatul formează spiritul, iar femeia poate fi numită sufletul (familiei). Dacă ei laolaltă au pace, bunăînțelegere și armonie, aceste virtuți cresc și se înmulțesc producînd și născînd sentimente bune și concepții sănătoase și folositoare prin care să umple pămîntul și să-l stăpînească, cu alte cuvinte să-și supună loruși simțurile trupești pe care să le transforme în deprinderi mai bune în așa măsură încît să nu se mai pornească poftele cărnii împotriva duhului. Și astfel, unindu-se sufletul cu duhul ca într-o căsnicie fericită, să nu lase să-și mai facă de cap poftele inimii ori ale cărnii spre a strica unirea familiei prin întinăciunea divorțului... Toate vi le-am dat spre mîncare, spre fericire... dar în clipa în care veți călca porunca, cu moarte veți muri».

În omilia a II-a Origen spune : «Să vedem mai întâi de toate cele ce se referă la literă adică la istorisirea despre potop și despre arca lui Noe pentru ca de la textul ei să ne ridicăm la sensul mistic și alegoric al interpretării duhovnicești». Se tulbură Apelles, ucenicul lui Marcion că nu puteau încăpea toate soiurile de animale, inclusiv elefanți, și că toată istorisirea ar fi «o fabulă?». După cunoscătorii tradițiilor și după știrile vechilor dascăli, se știe că Moise a deprins în Egipt toată știința geometriei Egiptenilor. Asta după cugetarea «istorică». Ce înseamnă, însă, din punct de vedere duhovniceșc, construirea corăbiei? După cum potopul era simbolul pieirii și totodată al salvării, tot așa prin Noe cel duhovnicesc, adică prin Hristos, sîntem mîntuiți de pieire. Căci credincioșilor nu li s-ar putea împărtăși iertarea păcatelor dacă nu s-ar fi putut propovădui învățătura creștină pe întreagă suprafața pămîntului. Mai departe el descrie modul construcției navei, trăgînd concluzia că așa cum e barca deasupra mai îngustă, ca o piramidă răsturnată, încît acolo încape Cel Unul, cîrmaciul, tot așa «unus Dominus, una Ecclesia fides, unum baptisma, unum corpus et unus Spiritus ad unam perfectioren finem cuncta festinant».

În Omilia III, despre tăierea împrejur, Origen subliniază, după ce a expus «istoric» împrejurările în care s-a ajuns la această repetare a făgăduinței, că «taina aceasta nu a fost încredințată lui Moise, care era și el bătrîn, de 99 de ani» (deși vrednicia amîndurora nu privește bătrînețea trupească), ci i s-a încredințat lui Avraam, care va fi tată a multor neamuri... în Biserica lui Hristos. Și «poporul lui Hristos nu-l va forma numai Israelul cel după trup, ci toți cei după duh, adică Biserica întreagă, desigur dacă sînt cu adevărat tăiați împrejur la inimă, iar nu numai la trup, cum spun iudeii și unii eretici».

În Omilia IV, după ce se compară arătarea de la stejarul Mamvri cu cea care a avut loc în casa lui Lot, Origen spune : «tot ce face Avraam e ascuns, plin de taină. Vițelul cel bun și tînăr, pe care-l jertfește la filoxenia celor trei tineri, e, desigur, chipul Domnului Hristos, pînile puse pe masă preînchipuie Sfînta Euharistie. Sara, soția lui Avraam «stătea în urma lui», de aceea, să se ia învățătura de la femeile patriarhilor cît erau ele de ascultătoare bărbaților lor! Pînă aici sensul istoric-literal. «Să urcăm acum la sensuri mai adînci», spune didascalul. Expresia «Coborî-Mă-voi să văd faptele celor din Sodoma» nu trebuie să ne facă să gîndim la lucrare și coborîre locală, zice el, ci să ne gîndim la ce spune prorocul Mihea 1, 3 sau Pavel atunci cînd spune că Domnul s-a smerit pe sine luînd chip de rob ; în

schimb despre ridicare să ne aducem aminte cum «a urcat pe apostoli în munte înalt deosebi»... Că ereticii spun că Domnul nu știa ce-i în Sodoma? Numai de păcat n-a vrut să știe El, încolo pe toate le știe.

Inceputul omiliei VIII sună așa: «Plecați-vă urechile cei ce vreți să vă apropiați de Domnul și priviți mai atent spre cele ce ni s-au citit despre încercarea lui Avraam», atunci când i s-a cerut să-și jertfească pe fiul său cel unul născut... Cine nu vede aici preînchipuita jertfire a lui Hristos, cine nu știe că expresia «după trei zile de mers» însemnează învierea după trei zile?

Tot așa de impresionant și apropiat de sufletele ascultătorilor se exprimă și în Omilia XII, unde vorbește despre Rebeca venită să ia apă: «Crezi că-i poveste aici? Multe ne spune venirea la fântână». Există și în tine, creștine, un fel de apă vie, există și acolo șuvița care nu seacă și piraie de sensuri duhovnicești, dacă, bine-înțeles, vei avea grijă să nu se astupe. Învață-te să scapi și să cureți noroiul din aceste fântâni, adică să înlături lenea și să scuturi toropeala inimii! Ascultă ce spune Scriptura: «Înțeapă-te la ochi și vor curge lacrimi; împunge inima și vei răscoli simțirea minții» (Is. Sir. 22, 19). «Curățește-ți, așa-dar cugetele ca să poți veni într-o zi să bei din propriul tău izvor și vei scoate atunci apă vie. Pentru că dacă ai primit în tine Cuvîntul lui Dumnezeu, dacă ai primit de la El apa cea vie cu credincioșie, din tine va țîșni o fântână cu apă curgătoare pentru viața veșnică».

Încheiem aici.

«Ocean de taine se deschid în fața noastră cu cît înaintăm în citirea Scripturilor», spune acest mare dascăl la începutul omiliei a IX-a, singura pe care o traducem aici din cele de la Cartea Facerii.

Chiar și numai din cele cuprinse aici și din cele amintite de noi, credem că cititorul își va putea face o imagine aproximativă despre căldura scrisului, despre bogăția conținutului și despre adîncimea învățăturilor acestor predici ale lui Origen. Acesta a și fost motivul care ne-a îndemnat să prezentăm din opera lui Origen deocamdată numai opere exegetice la cărțile Vechiului Testament, pentru că, așa cum au făcut-o în ultimele decenii cercetătorii din mai multe țări europene, aceste opere ale lui prezintă un scriitor cu mari merite pentru viața spirituală a Bisericii.

I

OMILII LA CARTEA FACERII

OMILIA IX.

Făgăduința făcută lui Avraam ¹

I

Pe măsură ce înaintăm cu citirea Scripturii ne întîmpină taine tot mai multe. Dacă apuci calea mării pe o corabie mică, te temi mai puțin cînd ești aproape de țarm, dar pe măsură ce te îndepărtezi înaintînd în largul mării, se ivesc o mulțime de temeri și bănuieli, urcînd și coborînd pe valurile care se umflă și scad, o copleșitoare spaimă pune stăpînire pe suflet și tremuri de groază la gîndul că ți-ai încredințat viața pe o corabie atît de mică față de imensitatea nesfîrșită a valurilor.

Un asemenea sentiment se petrece în sufletul meu, sărac în vrednicii și slab cu duhul, care cutează să înfrunte un atît de vast ocean de taine. Însă, dacă prin rugăciunile voastre ne va învrednici Dumnezeu de o adiere prielnică ² a Duhului Sfînt, după o călătorie favorabilă în domeniul cuvîntului ³, vom ajunge, nădăjduim, la limanul mîntuirii.

1. Am ales numai omilia IX dintre toate cele 16 cîte mi s-au păstrat de la Origen la Cartea Facerii. Am avut la îndemîină textul editat de «*Patrologia*» lui J. P. Migne, P.G., tom. 12, col. 210—215 și în Corpul berlinez «*Die griechischen christlichen Schriftsteller der ersten drei Jahrhunderte, Origenes Werke, sechster Band: Homilien zum Hexateuch*, în «*Rufins Übersetzung*», editat de Dr. W. A. Baehrens (erster Teil, Leipzig, 1920, 86—92). Am folosit totodată traducerea franceză a lui Louis Doutreleau și notele la această omilie semnate de Henri de Lubac în «*Sources chrétiennes*», Paris, 1946, p. 274—282.

2. «*prospera aura*», vînt prielnic, salut marinăresc. Suflarea Duhului Sfînt ne aduce aminte de citatul iohanic 3, 7.

3. «*Croaziera (sau călătoria) în domeniul cuvîntului*» este o imagine frecventă în scrisul lui Origen, care face din funcțiunea luminătoare a Logosului temelia lucrării harice de sfințire și de mîntuire a lumii. Sigur, el nu putea ignora că astfel de lucrări se săvîrșesc de Duhul Sfînt, care trimite «vînt prielnic», dar Dumnezeu-

Să cercetăm, deci, acum cuvintele : «Și îngerul Domnului a strigat a doua oară către Avraam și a zis : Juratu-m-am pe mine însumi, zice Domnul, că de vreme ce ai făcut aceasta și n-ai cruțat nici pe singurul tău fiu pentru mine, de aceea te voi binecuvînta cu binecuvîntarea Mea și voi înmulți foarte neamul tău, ca să fie ca stelele cerului și ca nisipul de pe țărmul mării, care nu poate fi numărat»⁴.

Cuvintele următoare cer un auditor foarte atent, căci este o nou-tate deosebită ceea ce se spune prin cuvintele : «îngerul Domnului a strigat din cer pe Avraam a doua oară». Cele ce au urmat după «strigarea de a doua oară» nu aduc ceva nou, căci se mai spusese și înainte cuvintele : «Te voi binecuvînta» și se făgăduise că «Te voi înmulți», declarîndu-se : «Voi înmulți pe urmașii tăi ca stelele cerului și ca nisipul mării»⁵. Ce aduce în plus, totuși, această a doua strigare din cer ? Ce se vestește nou acum față de vechile făgăduințe ? Ce spor de răsplată e vizată prin cuvintele «pentru că ai făcut aceasta», adică : «pentru că ai adus pe fiul tău, pentru că tu n-ai cruțat nici pe singurul tău fiu, pentru Mine»⁶ ? Eu nu văd nici o întregire, ci se reiau aceleași făgăduințe de mai înainte. Dar s-ar putea întreba cineva : oare nu este inutil să se revină de mai multe ori asupra aceluiași lucruri ? Nicidecum. Dimpotrivă, este necesar, căci tot ce urmează este plin de taine.

Dacă Avraam n-ar fi trăit decît «după trup»⁷ și nu ar fi fost părintele poporului pe care avea să-l nască după trup, atunci ar fi ajuns o singură făgăduință. Dar, pentru a se vădi că Avraam va ajunge mai tîrziu părinte al celor tăiați împrejur după trup, el a primit, în vremea propriei sale tăieri împrejur, o făgăduință care privea tocmai pe poporul tăierii împrejur. De aceea, pentru a arăta că el trebuia să devină și părintele aceluia care sînt : «din credință»⁸ și care devin moștenitori prin patima lui Hristos, tocmai de aceea primește el din nou, în vremea pătimirii lui Isaac, o făgăduință care trebuia să privească de data aceasta pe poporul cel mîntuit prin patimile și învierea lui Hristos. Nouă ni se pare numai că Scriptura ar repeta aceleași lucruri, dar care se deosebesc mult între ele. Făgăduințele cele dintîi, cele care se referă la întîiul popor, s-au făcut pe pămînt. Doar spune Scriptura : «L-a scos

Tatăl (Dominus) este cel care-L va trimite. Incolo Origen folosește foarte adeseori expresia «verbum» atît în sens de vorbă, cît și de Cuvîntul lui Dumnezeu.

4. *Fac.* 22, 15—17.

5. *Fac.* 12, 2 ; 13, 16 ; 16, 10.

6. *Fac.* 22, 16.

7. *Gal.* 4, 29.

8. *Gal.* 3, 9.

afară și i-a zis : privește la cer și numără stelele de le poți număra. Și a adăugat : «Atît de mulți vor fi urmașii tăi!»⁹. Însă cînd îi face pentru a doua oară făgăduința, Scriptura constată că «din cer» s-a auzit glasul¹⁰. Astfel întîia făgăduință vine de pe pămînt, a doua din cer.

Oare nu este aceasta o mărturie limpede a ceea ce zice Apostolul : «Omul cel dintîi e din pămînt, pămîntesc ; omul cel de-al doilea e din cer, ceresc»¹¹ ? Făgăduința care privește poporul credinței vine din cer, pe cînd cealaltă vine de pe pămînt.

În prima vestire nu s-au rostit decît cuvinte obișnuite, pe cînd aici intervine jurămîntul. Sfîntul Apostol scriind evreilor interpretează astfel cuvintele : «În aceasta Dumnezeu voind să arate și mai mult moștenitorilor făgăduinței nestrămütarea hotărîrii Sale, a pus la mijloc jurămîntul»¹² și iarăși¹³ : «pentru că oamenii se jură pe cel ce e mai mare»¹⁴, iar «de vreme ce Dumnezeu nu are pe nimeni mai mare, pe care să se jure, S-a jurat pe Sine însuși, zice Domnul»¹⁵.

Și aceasta n-a făcut-o Dumnezeu pentru că ar fi fost îndatorat să se jure ; cine-i poate cere Lui un jurămînt ? — ci precum explică Apostolul Pavel : «voind să arate și mai mult nestrămütarea hotărîrii Sale», a pus la mijloc jurămîntul¹⁶.

Tot așa și altădată ne spune proorocul : «Juratu-s-a Domnul și nu-i va părea rău. Tu ești preot în veac, după rînduiala lui Melchisedec»¹⁷.

În sfîrșit, cînd s-a făcut întîia făgăduință, Scriptura nu arată pricina pentru care s-a făcut, ci ne spune numai că glasul l-a scos pe Avraam afară, spunîndu-i să privească la stelele cerului și i-a zis : «atît de mulți vor fi urmașii tăi»¹⁸.

Acum, însă (la cea de a doua strigare), Domnul precizează cauza și de aceea Își și întărește făgăduința Sa prin jurămînt : «de vreme ce ai făcut aceasta — zice Domnul — și n-ai cruțat nici pe fiul tău»¹⁹. El arată, prin aceasta, că pentru jertfa și patimile fiului său se garantează

9. *Fac.* 15, 5.

10. *Fac.* 22, 15.

11. *I Cor.* 15, 47.

12. *Evr.* 6, 17.

13. mai bine-zis tot acolo, ca o motivare a necesității jurămîntului.

14. *Evr.* 6, 16.

15. *Evr.* 6, 13 și *Fac.* 22, 16. Filon leg. all. III, 77, 203 : «e bine să-ți întărești făgăduința prin jurămînt și a nume printr-un jurămînt care place și lui Dumnezeu. Înțelegi, dar, că Dumnezeu nu se jură pe altcineva, căci nimic (și nimeni) nu-i mai bun decît El, cî se jură pe Sine însuși pentru că e cel mai bun dintre toți» (*Balearens, op. cit.*, p. 88).

16. *Evr.* 6, 17.

17. *Ps.* 109, 4.

18. *Fac.* 15, 5.

19. *Fac.* 22, 16.

cu tărie făgăduința, anunțînd limpede că pentru patimile lui Hristos ră-mîne asigurată făgăduința și pe seama poporului dintre neamuri, care «se țin de credința lui Avraam»²⁰.

Nu este oare evident că planul schițat în cel de-al doilea rînd e mai măreț decît cel dintîi ?

În multe locuri din Scriptură vei găsi indicate taine de felul acesta. Astfel Moise a spart și a aruncat cele dintîi table ale Legii, care erau «după literă». Apoi a primit o a doua Lege, care este «după duh» iar cea de-a doua este mai sigură decît cea dintîi²¹. Moise a adunat Legea în patru cărți, la care a adăugat și Deuteronomul, căreia i se zice : «A doua Lege».

Ismael e întîiul, Isaac al doilea. Totuși în cel de-al doilea s-a păstrat întîietatea. Același lucru se poate spune și despre Esau și Iacob²², despre Efraim și Manase²³ și vei mai găsi și alte cazuri prin miile de exemple asemănătoare.

II

Dar să revenim la noi înșine și să țilcuim pe larg înțelesul moral al fiecărui text.

După cum am arătat mai sus, Apostolul zice : «Omul cel dintîi este din pămînt, pămîntesc, omul cel de-al doilea este din cer, este ceresc. Cum este cel pămîntesc, așa sînt și cei pămîntești și cum este cel ceresc, așa sînt și cei cerești. Și după cum am purtat chipul celui pămîntesc, vom purta și chipul celui ceresc»²⁴.

Vei înțelege raționamentul : dacă rămîi numai la ceea ce reprezintă întîiul om, care vine de pe pămînt, vei fi lepădat, căci dacă nu te schimbi, și dacă nu te bucuri că ai devenit ceresc, atunci nu te poți modela după chipul cel ceresc²⁵. E ceea ce s-a spus mai înainte :

20. Rom. 4,16.

21. Între alții, Sf. Grigorie de Nyssa dezvoltă pe larg tema aceasta în *Viața lui Moise*, editată și tradusă de J. Daniélou, Paris, 1942, p. 130—137.

22. Fac. 25, 25.

23. Fac. 41, 51.

24. I Cor. 15, 47—49.

25. Minunat descrie Origen cele două concepții atunci cînd vorbește într-o omilie la Cartea Iosua : «Cred că atunci cînd ne citește Moise, vîlul literei e dat la o parte de harul Mîntuitorului și începem să înțelegem că «Legea e duhovnicească» (Rom. VII, 14) și că, de pildă, cînd Legea zice că Avraam a avut doi fii, unul din roabă, celălalt din femeie liberă, eu înțeleg în ei două Testamente și două popoare, iar dacă înțeleg așa această Lege, pe care Pavel o numește «duhovnicească», însemnează că Domnul Iisus ne-o citește și El o duce pe la urechile întregului popor, îndrumîndu-ne să nu urmăm litera care ucide, ci Duhul care face viu (II Cor. 3, 6). În cazul acesta, Iisus este Cel ce o citește și Cel care ne descoperă tainele ei. Într-adevăr, noi, care aparținem Bisericii generale, nu disprețuim Legea lui Moise, ci o primim dacă Iisus este Cel ce o citește». Omil. IX, 8 Iosua (Baehrens II, 353).

«Dezbrăcați-vă de omul cel vechi, dimpreună cu faptele lui și vă îmbrăcați cu cel nou, care a fost creat după chipul lui Dumnezeu»²⁶. Iată că «toate cele vechi au trecut și toate s-au făcut noi»²⁷.

Dumnezeu înnoiește, deci, făgăduințele Sale, pentru a-ți arăta că și tu trebuie să te înnoiești, ca să nu rămâi în cele vechi, ca să nu rămâi în «omul cel vechi».

Din cer s-au grăit cuvintele acestea pentru ca și tu să iei «chipul omului ceresc»²⁸. Că ce-ți folosește dacă Dumnezeu înnoiește făgăduințele Sale și tu nu te înnoiești? Că El grăiește din cer, iar tu ascuți de cele ale pământului? Ce-ți folosește ție dacă Dumnezeu se leagă prin jurământ, iar tu ascuți aceste lucruri ca pe un basm de rînd? De ce să nu bați de seamă că Dumnezeu pentru tine a luat asupra Lui ceea ce se potrivește cel mai puțin naturii Sale?

De aceea, dacă se zice că Dumnezeu se jură e pentru ca tu să ascuți cu frică și cu cutremur, să înțelegi și să cîntărești după cuviință ceea ce a determinat jurământul lui Dumnezeu. În rezumat, toate acestea se întîmplă pentru ca tu să fii cu grijă față de tine însuși, să înveți că îți este făcută o făgăduință în ceruri, să fii cu luare aminte și să cauți să te faci vrednic de aceste făgăduințe dumnezeiești.

Oricum ar fi, Apostolul tilcuiește acest loc așa: «Făgăduințele au fost făcute lui Avraam și urmașului său». El n-a zis: «și urmașilor», ca și cînd ar fi vorba de mai mulți, ci el a zis: «și urmașului tău, ca vorbind de unul singur, care este Hristos»²⁹. E vorba, deci, despre Hristos: «Voi înmulți foarte mult neamul tău, ca să fie ca stelele cerului și ca nisipul de pe țărmul mării»³⁰. Cine mai are nevoie să fie lămurit cum se înmulțesc urmașii lui Hristos, cîtă vreme se vede că propovăduirea Evangheliei se întinde «de la o margine la alta a pământului»³¹, și că aproape nu mai este loc unde să nu se fi aruncat sămînța Cuvîntului?³²

26. Col. 3, 9—10.

27. II Cor. 5, 17—18.

28. I Cor. 15, 49.

29. Gal. 3, 16.

30. Fac. 22, 17.

31. Rom. 10, 18.

32. Origen călătorește la Roma, de 2 ori în Grecia, în Capadocia, de 2 ori în Arabia, stătuse cu multă lume în legături de corespondență și avea de unde ști că răspîndirea creștinismului făcuse mari progrese în întreg Imperiul Roman. Desigur însă, de imaginea «icumeniei» sîntem încă departe. Totuși nu credem că cele afirmate aici sau în *Comentarul* 39 la *Evangelia după Matei*, 9 să fie doar un eufemism cum vorbește de Lubac, *op. cit.*, p. 179.

Acest adevăr a fost vestit de la începutul lumii, cînd s-a zis lui Adam : «Creșteți și vă înmulțiți»³³, căci aceasta o vestește și Apostolul cînd zice : «S-a zis despre Hristos și Biserică»³⁴.

În ce privește cuvintele : «ca stelele cerului» și cele următoare : «Ca nisipul de pe țărmul mării care nu poate fi numărat»³⁵, s-ar putea spune că imaginea cu numărul stelelor se potrivește poporului creștin³⁶ și cea cu nisipul mării poporului evreu. Eu, însă, înclin să cred să atît un exemplu cît și celălalt se pot aplica la amîndouă popoarele.

În poporul evreu sînt mulți drepti și preoți, care s-ar putea ase-măna cu stelele cerului. În schimb, și în poporul nostru (între creștini) sînt mulți care «n-au gust decît pentru cele pămîntești»³⁷ a căror ne-bunie este atunci «mai grea decît nisipul mărilor»³⁸. Între aceștia consider că trebuie socotită mulțimea deeretici, fără să ne credem nici pe noi în deplină imunitate, căci exemplele lumesti, care ar putea ispiți pe unii, se pot aplica oricui din cei care n-au lepădat «chipul omului pămîntesc» și să fi «îmbrăcat chipul omului ceresc»³⁹.

Nu-i nici o îndoială că, sub impulsul acestor gînduri, Apostolul schi-țează tabloul învierii în trupurile cerești și pămîntești, zicînd : «una este slava celor cerești și alta a celor pămîntești», căci «stea de stea se deo-sebește în strălucire. Așa este și învierea morților»⁴⁰, căci și Domnul zice : «Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, încît să vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru cel din ceruri»⁴¹.

III

Hristos este doar sămînța lui Avraam, fiul lui Avraam. Dacă vrei să te convingi, din Scriptură, ascultă ce este scris în Evanghelie : «Car-tea neamului lui Iisus Hristos, fiul lui David, fiul lui Avraam»⁴². În el se împlinește cuvîntul care spune : «Și va lua în moștenire neamul tău, cetățile dușmanilor tăi»⁴³. Dar în ce înțeles a luat în moștenire Hristos cetățile dușmanilor săi ? Fără îndoială, prin aceea că «în tot

33. *Fac.* 1, 28.

34. *Ef.* 5, 32.

35. *Fac.* 22, 17.

36. A se vedea și cele spuse de Origen în *Omilia* I, 7 la Cartea Facerii : «Moy-ses stella esin vobis... et Abraham et Isaac et Iacob et Esaias et Hieremias et Eze-chiel et David et Daniel et omnes, quibus scriptura sacra testimonium dedit».

37. *Fil.* 3, 19.

38. *Iov.* 6, 3.

39. *I Cor.* 15, 49.

40. *I Cor.* 15, 40—41.

41. *Mat.* 5, 16.

42. *Mat.* 1, 1.

43. *Fac.* 22, 17.

pământul a ieșit vestirea lor» ⁴⁴, adică a Apostolilor și «la marginile lumii cuvintele lor» ⁴⁵.

De aceea i-a cuprins mînia pe îngerii care țineau sub ascultare toate popoarele: «Cînd Cel Preaînalt a împărțit moștenire popoarelor, după numărul îngerilor lui Dumnezeu, Iacob devine partea sa și Israel moștenirea Sa» ⁴⁶. Într-adevăr, Hristos căruia Tatăl i-a zis: «Cere de la Mine și-Ți voi da neamurile moștenirea Ta. Și stăpînirea Ta, marginile pămîntului» ⁴⁷, ațîță mînia îngerilor răi pentru că le-a luat puterea și stăpînirea, pe care o aveau asupra popoarelor ⁴⁸. Căci scris este: «Împărații pămîntului și căpeteniile s-au adunat împreună împotriva Domnului și a unsului Său» ⁴⁹.

Tot așa se îndreaptă acești îngeri răi împotriva noastră provocîndu-ne la luptă și la războaie, după cum zice Apostolul lui Hristos: «Lupta noastră nu este împotriva trupului și sîngelui, ci împotriva demonilor, împotriva stăpînitorilor întunericului acestui veac» ⁵⁰.

Dar trebuie să fim treji și prevăzători «căci potrivnicul nostru umblă rîcnind ca un leu căutînd pe cine să înghită» ⁵¹, căci dacă noi sîntem «tari în credință» ⁵², stîndu-i împotriva, atunci nu ne va duce în robie. În acest caz sîntem nerecunoscători față de Cel «care a șters zapisul, ce era asupra noastră și l-a luat din mijloc, pironind pe crucea Sa stăpînirile și puterile; biruind asupra lor» ⁵³ și care «a venit să slobozească pe cei apăsăți» ⁵⁴. Dimpotrivă, urmînd credința în Hristos, Cel care a biruit peste duhurile rele, vom rupe legăturile cu care ne-au prins ele în jugul lor» ⁵⁵.

Aceste legături, care ne leagă, sînt patimile și nelegiuirile noastre, care ne țin încătușați cîtă vreme nu «ne vom răstigni trupul împreună cu patimile și poftetele» ⁵⁶ și pînă cînd nu vom «rupe legăturile și vom lepăda de la noi jugul lor» ⁵⁷.

44. Ps. 18, 3.

45. Rom. 10, 18.

46. Deut. 32, 8—9.

47. Ps. 2, 8.

48. În *Comentariul la Sf. Ioan* (13, 58), Origen spune, dimpotrivă, că veniera lui Hristos n-a putut decît să îmbunătățească starea îngerilor (de Lubac, *op. cit.*, p. 180).

49. Ps. 2, 2.

50. Efes. 6, 12.

51. I Petru 5, 8.

52. I Petru 5, 9.

53. Col. 2, 14.

54. I Tim. 2, 6.

55. Ps. 2, 3.

56. Gal. 5, 24

57. Ps. 2, 3.

«Sămînța lui Avraam» este, așadar, sămînța Cuvîntului, adică vestirea Evangheliei și a credinței în Hristos, care va stăpîni «cetățile dușmanilor săi»⁵⁸.

Dar v-aș întreba: Oare a săvîrșit Hristos o nepotrivire smulgînd popoarele de sub puterea vrăjmașilor Săi și aducîndu-le la credința în El și în puterea Lui? Nicidecum, căci odinioară «Israel fusese partea de moștenire a Domnului»⁵⁹, dar dușmanii lui Israel l-au tîrît la păcat îndepărtîndu-l de Dumnezeu. Astfel, din pricina păcatelor lui, Domnul i-a zis: «De veți păcătui vă voi împrăștia între popoare»⁶⁰. Și apoi le-a mai zis: «de ați fi izgoniți de la o margine a cerului la alta, și de acolo vă voi aduna, zice Domnul»⁶¹.

Din pricină că «stăpînii acestei lumi»⁶² au năpădit moștenirea Domnului, «Bunul Păstor a trebuit să lase în munți pe cele nouăzeci și nouă de oi, pentru a coborî pe pămînt să caute oaia cea pierdută, a trebuit s-o afle, s-o pună pe umerii săi și s-o ridice din nou în marele staul al mîntuirii».

Dar ce folos, pentru mine, dacă «cetățile vrăjmașilor» fac parte din moștenirea urmașilor lui Avraam, «care este Hristos»⁶³, cîtă vreme cetatea mea nu se ține de El și dacă, cetatea mea, adică sufletul meu, care este «cetatea Marelui Împărat»⁶⁴, calcă legile sale și poruncile sale nu sînt ținute? Ce folos că Dumnezeu a supus lumea întreagă și stăpînește «cetățile dușmanilor», dacă în cele dinlăuntru ale mele nu e triumfător împotriva dușmanilor mei, dacă El nu zdrobește «legea din mădularele mele, care luptă împotriva minții mele și care mă face rob al legii păcatului»⁶⁵? Fiecare din noi să vegheze, dar, ca să îndeplinească ceea ce trebuie, pentru ca în sufletul nostru, în trupul nostru, să fie biruitor Hristos împotriva dușmanilor Săi, pe care să-i înfrîngă și să preia în mod glorios stăpînirea asupra cetății sufletului nostru. Atunci noi vom deveni «partea Sa», partea cea bună, asemenea «stelilor strălucioare ale cerului»⁶⁶ și vom putea primi și noi binecuvîntarea lui Avraam, prin Hristos Domnul nostru, «căruia I se cuvine slava și puterea în vecii vecilor», Amin.

58. *Fac.* 22, 17.

59. *Înfel. Sir.* 17, 14.

60. *Neem.* 1, 8.

61. *Neem.* 1, 9.

62. *In.* 16, 11.

63. *Gal.* 3, 16.

64. *Mat.* 5, 35.

65. *Rom.* 7, 23.

66. *I Cor.* 15, 41.

II

OMILII LA CARTEA IEȘIRII

INTRODUCERE

Numele și semnificația. Eveniment de cotitură în istoria poporului evreu și în general în istoria mîntuirii neamului omenesc («din Egipt am chemat pe fiul meu», Mat. 2, 15), exodul sau ieșirea iudeilor din Egipt și trecerea lor prin pustie vreme de 40 de ani, înainte de intrarea în Țara Sfîntă, nu putea rămîne netălmăcit de marele exeget din școala alexandrină, pentru că, după cum bine s-a spus, prin tipologia ei clasică și fermă, nici o altă carte din Vechiul Testament n-a intrat atît de adînc în tradiția liturgică și literară a creștinătății.

Intr-adevăr, ieșirea din Egipt a fost de timpuriu tălmăcită ca ieșirea din păcat, iar trecerea prin Marea Roșie era preînchipuirea Botezului creștin. Prin chemarea minunată a lui Moise și prin promulgarea însoțită de acte supranaturale a Decalogului pe Muntele Sinai, se făcea un hotărît pas înainte spre pregătirea mîntuirii, desigur deocamdată ca umbră a tainelor viitoare sau, cum zice cîntarea, ca o închipuire «în umbră, în Lege și în Scriptură». Teofania de pe Munte, hrănirea în pustie cu mană și cu apă izvorîtă din stîncă, înfrîngerea amaleciților prin puterea rugăciunii, precum și întreaga serie de acțiuni în vederea ratificării Legă-mîntului dintre Dumnezeu și poporul ales, care se pecetluiește prin construirea Cortului mărturiei, simbol al Bisericii creștine de mai tîrziu, iată tot atîtea realități care au intrat adînc în osatura iconomiei creștine de mîntuire a lumii prin Hristos. De aceea, și Mîntuitorul și apostolii vor repeta că cei ce cred în Moise, în Lege, în cuvîntul Proorocilor, în Hristos cred. Dacă mielul pascal a pregătit israeliților ieșirea din Egipt, acum Hristos va fi mielul lui Dumnezeu, care ridică păcatele lumii. Dacă în pustie au fost hrăniți cu mană, acum vor fi hrăniți cu Trupul și Sîngele

Domnului. Aceia au mîncat, dar au murit, aceştia înnoindu-se în Hristos, chiar dacă trupeşte vor muri, vor fi vii în veci. De aceea, în toate cele 13 omilii, cîte ne-a lăsat Origen la Cartea Ieşirii, toată această interpretare tipologică e urmărită cu o vioiciune şi prospeţime, într-adevăr, pline de avînt.

Textul omiliilor s-a păstrat în două feluri de manuscrise: unele, cele mai multe, cuprind Facerea, Ieşirea şi Leviticul, altele care nu cuprind decît Facerea şi Ieşirea. Cele mai vechi sînt cele din prima categorie. Unele din ele coborînd pînă în sec. VI—VII (codicii A şi P din lista lui Baehrens). Fireşte, în urma acuzaţiilor care au dus la condamnarea lui Origen, nu ni s-au păstrat decît traduceri latineşti făcute de Rufin. Se cunosc astfel de transcrieri făcute în sec. VI de Cezariu de Arelatae, de Isidor de Sevilla, de Beda Venerabilul, de Raban Maur şi alţii. Din fragmentele greceşti se cunosc în «Catenae» numai mici pasaje din Omilia VIII, 3 — VIII, 4, în Comentarul lui Procopiu de Gaza, care păstrează rezumate la întregă omilia VIII.

În Filocalia lui Origen se mai păstrează în greceşte (la cap. 27) cinci fragmente din exegeza unor pasaje privind «învîrtoşarea» inimii lui Faraon, despre care se tratează şi în traducerea lui Rufin (omilia IV), dar textul e diferit. Se pare că textul grec din Filocalia e o veche sholie a lui Origen (e cuprinsă şi în Migne 12, 263—282). La celelalte, deloc. În tipar, omiliile la Ieşire au apărut împreună cu cele de la Cartea Facerii mai întîi la Veneţia în 1503, prin Aldo Manutius, care a fost reprodusă apoi în 1512 de Merlin şi după aceasta s-a publicat şi în colecţia Migne (12, 297—396). Textul cel mai critic este, însă, cel din Corpul berlinez, Die griechischen christlichen Schriftsteller der ersten drei Jahrhunderte, (GCS), îngrijit de Dr. A. Baehrens, Leipzig, 1920.

Am folosit şi traducerea lui P. Fortier şi comentariile lui H. de Lubac, din «Sources chrétiennes», Paris, 1947.

Data compunerii pare a fi tot între anii 244—250, ca şi Numerii şi Iosua, după cum reiese din constatările indicate în studiul introductiv şi în cel privitor la Cartea Iosua.

Numărul omiliilor. După cum se ştie, Fericitul Ieronim înşiră în epistola 33,4 numai opt omilii. Credem că e la mijloc o deteriorare a textului. În toate manuscrisele numărul lor e 13, doar că nu sînt înşirate totdeauna în ordine ca, de pildă, omilia a noua comentează textul cap. 25 al Ieşirii, iar omilia a zecea pasaje din capitolul 21, pe cînd omilia a unsprezecea tîlmăceşte fapte din capitolele 17—18 ale Cărţii Ieşirii.

Dealtfel, astfel de intervertiri au survenit și la cărțile Numerii (omilia XX) și Ieremia (omilia XIII și XIV).

Structura și tematica omiliilor. S-a vorbit mult de modul de interpretare a lui Origen și se va mai vorbi. Pornind de la viziunea trihotomică a lui Platon (corp, suflet și spirit), Origen vrea să dea pentru fiecare hrana pe care o crede de cuviință. În general, s-ar putea spune că aproape niciodată (sau foarte rar) a căutat să aplice aceluiași pasaje toate trei sensurile. Cele trei au ajuns, pînă la urmă, doar două, cel moral și cel spiritual. Dar nu se poate susține că Origen a părăsit cu totul sensul literal-istoric. De regulă, în fiecare omilie începutul îl forma expunerea temei sau prezentarea în rezumat a «istoriei», a cuprinsului brut al capitolului respectiv a pericopei comentate, mai ales cele privitoare la lucrurile iudaice, la evenimentele mai importante legate de viața și orînduielile cultului mozaic.

Sensul moral privea aplicarea în sens creștin, uneori aproape ascetic, a prescripțiilor biblice. În schimb, sensul spiritual duce lucrurile și mai departe : prin Hristos pînă la perspectiva vieții veșnice, în eshatologie. Editorul omiliilor, W. A. Baehrens, are dreptate atunci cînd afirmă că în scrisul lui Origen se resimte mult influența lui Filon din Alexandria, care voia să împace iudaismul cu creștinismul folosind un limbaj împrumutat din concepțiile filosofiei grecești ale secolului al doilea. Numai că Filon nu admitea decît un sens literal și moral, pe cel spiritual nu-l cunoștea. De aceea, dascălul lui Origen nu a fost atît Filon, cît mai ales «Apostolul» creștin (uneori nici nu-i dădea numele) Pavel, care în epistolele sale (mai ales Evrei, II Corinteni, Coloseni, Romani) revedea adeseori la afirmații ca acestea «Legea e umbra bunurilor viitoare» (Evr. 10, 1), «Legea e duhovnicească» (Rom. VII, 14). De aceea, marele exeget alexandrin va spune într-una din aceste omilii (9, 6), că citind Scriptura nu ne vom putea sătura pînă nu găsim înțelesurile ei cele mai adînci. Iată mai jos cîteva mostre.

Sufletul omului nu se mulțumește cu orice, cu puțin. «Părinții noștri au mîncat mană în pustie, dar au murit», spunea Pavel. Ei bine, însuși numirea «mană», care însemnează «ce e aceasta?» ne invită să căutăm, să întrebăm. «Condiția noastră umană, zice el, e itinerantă, de continuă căutare» (omil. 7, 5).

«De cînd s-a rupt catapeteasma templului de sus pînă jos, spune el în alt loc, de atunci nu mai vedem tainele care se petrec acolo. Oare uităm că în locul tainei de acolo avem Taina Tainelor, cea de pe altar?».

Tot așa ne scapă de multe ori și înțelesul Scripturii dacă nu căutăm în ea «mîntuirea de întristare», cum cîntă Biserica (omil. 4, 5).

«Fiecare cuvînt al Scripturii e ca o sămînță sortită să se înmulțească și să crească», spune el la începutul primei omilii la Exod. Ce învățătură să scoatem din «citirea» care ni s-a făcut de la Ieșire 1,1—7? Cei care au mers în Egipt au murit. Nu știm că sămînța de grîu nu va rodi și nu se va înmulți pînă ce nu moare? (Ioan 12, 24). Iată interpretarea tainică, conchide el: dacă Hristos a murit în tine, deci dacă ai primit în tine omorîrea lui Hristos (II Cor. 4, 10), atunci fiii lui Israel se vor înmulți prin tine. Iar «fiii lui Israel» sînt în tine semințele cele bune și duhovnicești. Așa crește numărul virtuților» (Omil. 1,1—4).

Desigur, sensul spiritual e legat totdeauna de destinul celor ascunși și legați prin Hristos în Dumnezeu cum spune Sf. Pavel (Col. 3, 3). De aceea interpretarea spirituală trebuie totdeauna să se bazeze pe sensul dogmatic al Scripturii (Omil. 5,5 ; 6,6).

Istoria tainică a mîntuirii omului e legată deci de persoana Cuvîntului întrupat, care face legătura între Vechiul și Noul Testament. Poate în aceasta stă toată adîncimea interpretării spirituale a Sfintei Scripturi, spune el în omilia 7,3.

În acest caz, e firesc ca pretutindeni în Cartea Ieșirii să se vadă prezente rădăcinile Bisericii: așa a fost ea de la Arca lui Noe, așa-i în Cortul Mărturieii, așa-i în altarul de pietre al lui Iosua, așa-i în casa desfrînatei Raav, așa va fi și în casa lui David (Omil. 9, 3).

«Fiecare cuvînt al Scripturii cuprinde o taină nesfîrșită: ca să-l explicăm ne-ar trebui mult timp și dacă am vrea să-l terminăm nu ne-ar ajunge o zi întreagă. Să scoatem doar o mică învățătură din pilda fiicei lui Faraon, care a salvat viața lui Moise: de bună seamă că în ea putem vedea chipul Bisericii, care adună popoarele la mîntuire», spune el în Omil. 2, 4.

În chipul acesta «e bine să lăsăm, zice el, sufletul să se înalțe spre lucrurile cerești (adscensio animae)», spune în alt loc (12, 17).

E drept că identificările forțate au dus pe Origen și la exagerări. El nu s-a mulțumit să sublinieze deosebiriile dintre Israelul trupesc și cel duhovnicesc, de care vorbea Sf. Pavel, ci vedea, de pildă, în femeie imaginea omului trupesc și al poftelor, pe cînd în bărbat imaginea omului rațional, spiritual (Omil. 2, 1), în Faraon pe mai marele diavolilor (Omil. 6, 3) etc.

Dar, ca să cităm pe marele său ucenic Grigorie Taumaturgul, Origen n-a avut niciodată pretenția că interpretările lui sînt fără greșeli. Ade-seori și-a mărturisit el însuși îndoielile. Una însă nu i se poate tăgădui : din oceanul atîtor taine, cîte cuprinde Scriptura, el a căutat să adîncească ceea ce ne leagă de Dumnezeu și care aduce liniște sufletelor noastre : adevărul, iubirea, evlavia.

Despre importanța omiliilor lui Origen la Cartea Ieșirii ne-ar putea spune multe lucruri Sfinții Părinți și scriitorii bisericești, care au împrumutat destule imagini din ele. Așa sînt Sf. Grigorie de Nyssa, Sf. Iohan Hrisostom, Teodoret de Cyr, Sf. Chiril de Alexandria, Sf. Ambrozie, Fer. Augustin și alții.

Bogate mărturii ne dau ele și despre stadiul de dezvoltare în care se afla Biserica creștină din sec. III. În omilia 11, 6 Origen vorbește despre «anima în Ecclesia», despre care exprimă dorința ca el să încerce să descifreze ceva din darurile tainice ale lui Dumnezeu, căci toate «umbrele Legii» se găsesc vii în Biserică, a cărei menire este să țină neclintită cîrma adevărului, iar nu să se plece încercărilor rătăcite ale ereticilor.

Cum spun cercetătorii, dincolo de unele greșeli, opera de interpretare a lui Origen a fost o lucrare de temelie în viața Bisericii și în dezvoltarea conștiinței de sine, pe care ea a sprijinit-o în lume.

OMILIA I-a ¹

Robia egipteană

I

Cuvîntul Sfintei Scripturi este asemenea seminței, al cărei rost este să se înmulțească și să se răspîndească, după varietatea ei, odată ce-i aruncată în pămînt și dă în spic.

Rodul pe care-l obține un plugar încercat și beneficiar al unui ogor darnic este mult mai îmbelșugat. Așa se face că mulțumită unei culturi grijulii, o sămînță mărunță este «ca un grăunte de muștar, pe care l-a luat omul și l-a semănat în țarina sa și care este mai mic decît toate semințele, dar cînd a crescut este mai mare decît plantele și se face pom, încît vin păsările cerului și se sălășluiesc în ramurile lui» ².

Asemenea este și cuvîntul care ni se citește din Cartea Sfîntă. La început el pare sărăcăcios și mic, dar îndată ce găsește un grădinar încercat și sirguitor, care-l cultivă și-l tratează duhovnicește, ia și el statura unui pom și-și desfășoară ramurile și crengile.

Pot veni cercetătorii și cărturarii acestei lumi ³, ca păsările cerului, cu aripile lor slobode, adică, cu strălucirea răsunătoare a vorbelor, cu speculații înalte și complicate; făcîndu-se robii raționamentelor lor, dacă ar rîvni să sălășluiescă în acest domeniu, care nu este material de vorbărie, ci principiu de viață.

Ce vom face, la rîndul nostru, cu cele ce ni s-au citit? Dacă Domnul va binevoi să-mi dea destoinicie în cele duhovnicești, dacă mi-ar da priceperea unui destoinic muncitor, o singură vorbă mi-ar fi destul pentru a îmbrățișa această mulțime de probleme, căci se-nțelege că dacă îmi îngăduie răbdarea voastră, o zi de osteneală nu ne-ar ajunge pentru a o explica.

Voi încerca să spun cîteva cuvinte, pe măsura puterilor mele chiar dacă nu-mi este cu putință să vă talmăcesc toate ca să le înțelegeți deplin. Recunosc că o atare cunoștință e mai presus de puterile mele. Voi încerca să dovedesc tot ceea ce putem pătrunde cu rațiunea noastră. Să vedem mai întîi ce conține cartea Ieșirii, apoi vom încerca, cît

1. Omilia I la Ieșire. Migne, P.G., tom. 12 cod. 297—304 și P. Fortrier și H. de Lubac, *Origène Homilies sur l'Exode*, Paris, 1947, colecția Sources Chrétiennes, H. de Lubac și J. Daniélou. La fel H. Baehrens în G.C.S. VI, (1920).

2. Mt. 13, 31—32.

3. 1 Cor. 1, 20.

de rezumativ, să scoatem ceea ce este ziditor pentru ascultătorii noștri. Totuși, ajutați-ne și voi cu rugăciunile voastre, pentru ca Cuvîntul lui Dumnezeu să ne însoțească și să ne fie călăuză în cele ce vom spune.

II

«*Acestea sînt numele fiilor lui Israel, care au venit în Egipt, fiecare cu familia lui : Ruben, Simeon, Levi, Iuda, și ceilalți patriarhi. Și toate sufletele care s-au născut din coapsele lui Iacob au fost șaptezeci și cinci*»⁴. Există aici, în aceste cuvinte, dacă ești atent, o taină asemenea aceleia, cred, despre care vorbește profetul cînd zice : «*În Egipt a porțit poporul meu odinioară ca să aibă sălaş și Asiria l-a împilat fără cuvînt*»⁵.

Dacă aseamănă cineva aceste texte între ele, consultînd și comentarii, atît vechi cît și mai noi, ca și pe ale noastre proprii, va putea înțelege ce înseamnă Egiptul, unde a coborît poporul lui Dumnezeu, mai puțin pentru a-l locui decît pentru a-l cultiva, și cine au fost — apoi — asirienii care l-a dus cu sila⁶.

Apoi va reține numărul și succesiunea patriarhilor, numele caselor familiilor, despre care se spune că au coborît în Egipt, împreună cu Iacob, părintele lor : «*Ruben cu toată casa lui, Levi cu toată casa lui*» și așa și ceilalți. «*Iar Iosif era în Egipt*». Acolo s-a căsătorit, s-a înmormîntat și este numărat între patriarhi. Dacă din toate acestea voim să scoatem înțelesul duhovnicesc, urmînd cugetul Apostolului, constatăm că acesta afirmă existența unui Israel după trup⁷. El vestește că există, fără îndoială, și un alt Israel, unul după duh. Pentru a confirma aceasta ar trebui să cercetăm între altele, un alt cuvînt al Mîntuitorului. «*Iată, cu adevărat, un israelit întru care nu este vicleșug*»⁸, dîndu-ne să înțelegem că sînt unii israeliți adevărați și alții, fără îndoială, nu. Punînd într-o paralelă lucrurile duhovnicești și confruntînd lucrurile vechi și pe cele noi, vom ajunge să înțelegem taina Egiptului și «*coborîrea*» patriarhilor în această țară. Judecînd deosebirile dintre seminții, vom vedea prin ce se distinge seminția lui Levi, ce trebuie ca preoții Domnului

4. *Ieș.* 1, 1.

5. *Is.* 52, 4. «*Taina Egiptului este taina acestei lumi*», locul robiei noastre spirituale. Această temă revine la Origen, în comentariile sale la *Facere*, *Ieșire*, *Numeri*. A se vedea la indice.

«*Tipologia Ieșirii este cea mai clasică și cea mai fermă din întreg Vechiul Testament în tradiția liturgică și literară*» (P. Fortier și H. de Lubac, *op. cit.*, p. 79).

6. *Is.* 52, 4. «*Coborîrea Sfinților Părinți în Egipt, adică în lumea aceasta*» (*de princ.* IV, 3, 12).

7. *1 Cor.* 10, 18.

8. *In.* 1, 48.

și slujitorii cultului să fie aleși din mijlocul ei. Ce semn deosebit a aflat Domnul la seminția lui Iuda, că a găsit de cuviință să dea pe regi și prinți, și i-a învrednicit, în mod deosebit, ca din aceștia să se nască după trup Domnul și Mântuitorul ?. Nu știu, să se fi atribuit oare aceste privilegii vredniciilor strămoșilor lui Iuda, Levi sau altora, care au transmis numele lor unei singure seminții. Eu înclin să cred că din pricina celor ce a scris Ioan în Apocalipsă, despre acest popor, care a crezut în Hristos : «Din seminția lui Ruben douăsprezece mii, din seminția lui Simeon douăsprezece mii»⁹, și tot așa din fiecare seminție, obținând un total de 144.000, care au rămas nepătați, păstrându-și nevinovăția feciorelnică. Desigur, aceasta nu este o presupunere arbitrară, căci această apreciere se referă la semințiile iudaice, Simeon, Levi și altele, care coboară din Iacob. Dar, căror strămoși le aparține acest număr de fecioare curate, număr atât de asemănător, atât de deplin și armonios, că nici unul nu e mai puțin sau mai mult decât altul, nu îndrăznesc să spun. Totuși, referitor la cei vizați aici în mod deosebit, Sfântul Apostol dă o sugestie oarecare când spune : «Pentru aceasta îmi plec genunchii înaintea Tatălui Domnului nostru Iisus Hristos, din care își trage numele orice neam în cer și pe pământ»¹⁰.

Privitor la legitimitatea sau paternitatea asupra pământului, nu-i nici o dificultate, căci prin termenii «toată paternitatea» se înțeleg strămoșii semințiilor și caselor, cei cărora li se atașează linia generațiilor. Însă cu privire la ceea ce se zice despre ei, cum s-ar putea să fie părinte și cărui gen de paternitate, cel fel de urmași formează o paternitate cerească, numai acela o poate ști : «căruia îi aparține cerul cerurilor și care a dat pământul fiilor oamenilor»¹¹.

III

Au coborât, deci, în Egipt patriarhii : «Ruben, Simeon, Levi, fiecare cu toată casa sa». Cum s-a putut spune că au coborât în Egipt cu toată casa lor ? În cele ce urmează vom afla că «toate sufletele care au ieșit din coapsele lui Iacob au fost șaptezeci»¹². Pentru întrebuintarea cuvântului «suflete», textul profetic a deosebit, în parte, taina peste tot răspîndită, arătînd că nu este vorba aici de trupuri, ci de suflete. Totuși

9. Apoc. 7, 5—7.

10. Ef. 3, 14. Origen, *Sholii la Apoc.* (ed. Harnack-Diovaniotis) 31 : «Cei 144 000 provine din patratul numărului 12».

11. Ps. 113, 24.

12. Ieș. 1, 5. Procopie de Gaza, *Coment. in Levit.*, 17, 10 la Migne, P.G., 87, 751 (în l. greacă).

rămâne încă o umbră, căci se folosește în mod obișnuit, cuvîntul «suflete» pentru a desemna pe oameni. «Șaptezeci de suflete au coborît, deci, cu Iacob în Egipt». Sînt sufletele pe care le-a zămislit Iacob. Or, eu nu cred că n-ar avea importanță cine poate da naștere unui suflet, cel puțin pe măsura celui care zicea : «Căci de ați avea zece mii de învățători în Hristos, totuși nu aveți mulți părinți, căci eu v-am născut prin Evanghelia în Iisus Hristos»¹³. Așa sînt cei care dau naștere la suflete și le așează în lume, după cum zice Sfîntul Apostol în alt loc : «O, copiii mei, pentru care sufăr iarăși durerile nașterii (voastre), pînă ce Hristos-va lua chip în voi» !¹⁴. Ceilalți nu pot sau nu voiesc să ia asupra lor o atare naștere. Ce-a spus, la începutul lumii, Adam ? «Iată os din oasele mele și carne din carnea mea»¹⁵. El nu spune : «Suflet din sufletul meu». De ce n-a spus Adam că sufletul este din sufletul lui ? Dacă el a dat tot ceea ce avea într-însul, de ce n-a pomenit sufletul, care-i partea cea mai scumpă din om ? Adam dă însă, celor care cugetă mai adînc o indicație zicînd : «os din oasele mele și carne din carnea mea», spunînd că ceea ce vine de la pămînt îi aparține lui, însă el nu îndrăznește să reclame ca al său ceea ce nu se naște din pămînt. Cînd Laban a spus lui Iacob : «Tu ești din oasele mele și din carnea mea»¹⁶, el nu voia să exprime altceva decît recunoașterea unei paternități pămîntești. Cu totul diferită este paternitatea asupra sufletelor care au însoțit pe Iacob la coborîrea în Egipt, cea care este atribuită și altor părinți și, sub denumirea unei posterități tainice atribuită sfinților. Ne hotărîserăm să navigăm, fără a ne îndepărta de litoral, un val mult mai puternic, nu știu cum, ne antrenase în larg. Revenim deci la continuarea celor relatate.

IV

«Și a murit Iosif și toți frații lui și toți cei de pe vremea lui. Dar pe urmă fiii lui Israel au crescut în număr mare și s-au înmulțit și s-au făcut tari din ce în ce mai mult și țara s-a umplut de ei»¹⁷.

În vremea vieții lui Iosif, nu este vorba despre o înmulțire a fiilor lui Israel. Nu se vorbește nici despre sporirea, nici despre numărul lor. În ce mă privește, crezînd în cuvîntul Domnului meu Iisus Hristos, eu cred că nu există în lege și profeți «nici o iotă sau o cirtă», care să nu

13. 1 Cor. 4, 15.

14. Gal. 4, 19.

15. Fac. 2, 23.

16. Fac. 29, 14.

17. Ieș. 1, 6—7.

conțină o taină și nici una nu va trece, pînă ce nu se va împlini ¹⁸. Însă, din pricina slăbiciunii noastre, noi nu ne angajăm decît acolo unde putem propăși cu siguranță. Înainte de moartea lui Iosif, al nostru, a celui pe care Iuda, unul din frații săi, l-a vîndut pentru 30 de arginți, era mult prea mic numărul fiilor lui Israel. Însă cînd el a gustat moartea pentru toți pe care i-a cîștigat, cel care are stăpînirea morții, vreau să zic diavolul ¹⁹, poporul credincios s-a înmulțit, fiii lui Israel s-au împrăștiat, s-au înmulțit pe pămînt, numărul lor devenind considerabil. Dacă, după cuvintele sale proprii : «grăunțele de grîu necăzînd pe pămînt nu ar fi murit ²⁰, Biserica n-ar fi dobîndit așa de multe roade pe întinsul pămîntului.

«Grăunțele de grîu a căzut pe pămînt și a murit», dar din acest grăunte a crescut tot secerișul credincioșilor. Fiii lui Israel s-au înmulțit și au dobîndit mare putere. Glasul apostolilor «a cucerit tot pămîntul, și cuvîntul lor a ajuns pînă la marginile lumii». Prin ei, precum este scris, «cuvîntul lui Dumnezeu creștea și se înmulțea» ²¹.

Aceasta, în ceea ce privește interpretarea tainică. Însă să nu neglijăm, aici, punctul de vedere moral, căci el zidește sufletul ascultătorilor.

Dacă Iosif moare întru tine, vreau să zic, dacă tu primești în trupul tău «omorîrea lui Hristos» ²², dacă tu faci să moară mădulele tale păcatului, atunci «fiii lui Israel se vor înmulți în tine». Prin fiii lui Israel trebuie să înțelegem afecțiunile bune și duhovnicești. Prin omorîrea poftei carni prisosesc afecțiunile duhului, prin moartea zilnică a patimilor tale sporește numărul virtuților, pămîntul însuși se umple de fapte bune, săvîrșite cu ajutorul trupului. Dorești să-ți arăt, în Scriptură, cine este acela pe care îl înmulțește pămîntul ? Ascultă ce spune Apostolul Pavel : «Dacă, zice el, a vieții în trup înseamnă pentru mine să lucrez, să am roadă, atunci nu știu să spun ce voi alege. Mi-e inima prinsă în două părți : doresc să mă despart de trup și să fiu împreună cu Hristos, și aceasta este cu mult mai bine. De altă parte însă este mai de folos pentru voi să zăbovesc în trup» ²³.

Tu vezi cum îl înmulțește pămîntul ? Cîtă vreme el este pe pămînt, adică în carne, el este înmulțit prin întemeierea Bisericilor, înmulțit prin

18. Mt. 5, 18. Unul din pasajele clasice, în care Origen susține inspirația verbală a Sf. Scripturi. A se vedea *De principiis*, IV.

19. Evr. 2, 14.

20. In. 12, 24.

21. Evr. 6, 7.

22. 2 Cor. 4, 10. Are dreptate H. de Lubac (*Homélie sur l'Exode* p. 84), că aici avem întrunite toate cele trei sensuri ale exegezei lui Origen : cel istoric, cel moral și cel tainic sau mistic.

23. Filip. 1, 22—24.

căștigarea unui popor pentru Dumnezeu și predicarea Evangheliei : «Din ținuturile de prinprejur, de la Ierusalim pînă în Iliria»²⁴.

Dar să vedem ce se spune în cele următoare.

V

«Dar s-a ridicat alt rege peste Egipt, care nu cunoscuse pe Iosif. Acesta a zis poporului său : Iată neamul fiilor lui Israel e mulțime mare și e mai tare decît noi»²⁵.

Mai întii vreau să cercetez, în cele ce urmează care este acel rege al Egiptului care l-a cunoscut pe Iosif și acel rege care l-a desconsiderat. Sub cîrmuirea primului, care a cunoscut pe Iosif, nu se spune că fiii lui Israel ar fi fost persecutați, că ar fi fost istoviți muncind la «mortar și cărămidă»²⁶, nici că pruncii lor de parte bărbătească ar fi fost uciși iar fiicele lăsate în viață.

Dar, s-a ridicat acela care nu a cunoscut pe Iosif și a început să cîrmuiască. La acesta se referă aceste fapte. Să vedem care este acest rege.

Dacă Domnul ne stăpînește, în înțelesul că Domnul ne luminează, adu-ți aminte totdeauna de Hristos, precum scrie Sf. Pavel lui Timotei : «Adu-ți aminte de Hristos, care a înviat din morți»²⁷.

Cîtă vreme sîntem cu gîndul la Egipt, adică la trupul nostru, duhul nostru este stăpînit de împărăția dreptății, el nu înrobește la munca mortarului și a cărămizilor pe fiii lui Israel, care reprezintă, precum am văzut, înțelesurile rezonabile și virtuțile sufletului, el nu-i copleșește cu grijile pămîntești. Dar dacă simțul nostru a uitat aceste amintiri, dacă s-a îndepărtat de Dumnezeu și a nesocotit pe Hristos, atunci înțelepciunea cărnii, care-i vrăjmașă lui Dumnezeu, intră în stăpînire, el se adresează poporului său, vreau să spun desfătărilor trupești, el adună apucăturile rele pentru a delibera împotriva fiilor lui Israel, caută mijloacele pentru a înșela și a asupra și a-i întrista în munca «mortarului și a cărămizilor» și a expune pericolului pe copiii lor de parte bărbătească, prețuind doar pe fiicele lor, pentru a zidi orașe și cetăți în Egipt.

Aceste fapte n-au fost redactate numai cu un scop istoric pentru noi : nu trebuie să credem că scrierile sfinte ne povestesc doar istoria egiptenilor. «Toate aceste întîmplări au fost scrise ca semne cu tîlc, pen-

24. Rom. 15, 29.

25. Ieș. 1, 8.

26. Ieș. 1, 14.

27. 2 Tim. 2, 8.

tru a lua învățătură»²⁸. Aceasta s-a făcut pentru tine, care dai ascultare, pentru care ai și primit harul Botezului, pentru tine care te-ai înscris în numărul fiilor lui Israel și ai primit în sufletul tău pe Dumnezeu-Împărat pentru tine care poate erai gata să te întorci iar la îndeletnicirile veacului, pentru a împlini fapte pămîntești și a te întina cu noroi, tu care cutezi a recunoaște că prin tine s-a ivit «un nou rege care nesocotește pe Iosif». Acesta este un rege al Egiptului, care se silește să te pună în slujba intereselor lui și te obligă să-i faci cărămizi și mortar. El te erijează în îndrumător de echipă și paznic, el te dirijează, sub biciul și nuiaua lui, la munci pămîntești. El vrea ca tu să-i zidești orașe. El te face să străbați veacul, pentru a tulbura uscatul și marea cu moameala unui profit. Regele «Egiptului» este acela care te face să bați drumurile pe la tribunal pentru procese, să te războiești cu ai tăi pentru o palmă de pămînt, pentru ca să întindă o capcană castității, să abuzeze de neprihănirea ta să săvîrșești fapte rușinoase, cruzimi aspectuoase, josnicii în tainele conștiinței tale proprii.

Îți dai seama, omule, că săvîrșești astfel de fapte? Știi că te lupți pentru regele Egiptului, că adică, te ostenești antrenat de duhul acestei lumi? Pentru ca să pătrunzi și mai adînc în taina lucrurilor, s-ar putea vedea în regele acesta diavolul, acel nebun care a zis întru inima sa: «Nu este Dumnezeu»²⁹. El se îndreaptă către cei din neamul sau, adică spre îngerii căzuți și le zice: «Uitați-vă că poporul fiilor lui Israel este mai numeros decît noi»³⁰ — e vorba de cei care, cu duhul, pot vedea pe Dumnezeu — «și sînt mai tari decît noi»³¹. «Haideți să-i împilăm ca să nu se înmulțească și ca nu cumva, cînd s-ar întîmpla un război, să se dea și ei de partea vrăjmașilor noștri și, bătîndu-ne să plece din țară»³².

Oare de unde-i vine diavolului această prevedere? De unde știe el că Israel este un popor mare și mult mai tare decît el? Desigur, pentru că a avut dese întîlniri cu el, el l-a provocat la numeroase războaie, dar a și îndurat multe înfrîngeri. El știe că Iacob a luptat personal și că cu ajutorul îngerului a dobîndit dreptate împotriva vrăjmașului său și că el a fost puternic împotriva lui Dumnezeu. El a avut nu mă îndoiesc, și alte războiri cu alți sfinți. El a purtat cu succes multe războaie spiri-

28. *1 Cor.* 10, 11. Procopie, *Com. la Exod* 1, 13: «ne stoarce la mortar și la facerea cărămizilor, adică ne pierdem în alergături pentru plăceri pămîntești și trupești (în limba greacă).

29. *Ps.* 13, 1.

30. *Ieș.* 1, 9.

31. *Ieș.* 1, 10.

32. *Ieș.* 1, 10.

tuale. Aceasta îl face să spună că : «Poporul fiilor lui Israel este mai mare și mai tare decât noi».

El se teme ca atunci cînd se va ivi un război să nu încheie alianță cu vrăjmașul lui și să nu mai părăsească țara după victorie. Nu este oare acesta un indiciu că se insistă asupra celor semnalate, adesea, sfinților, patriarhilor și profetilor, privind venirea lui Hristos ?

El știe, doar, că războiul este inevitabil. El grăbește venirea celui care este puternic și care poate despuia domniile și puterile pironindu-le pe cruce ³³.

Asemenea, a adunat poporul, voind să înșele și să suprime în oameni puterea de înțelegere, reprezentată prin numele simbolic al lui Israel.

Iată de ce «a pus peste ei vătăfi de corvoadă» ³⁴, care i-a făcut să înțeleagă lucrurile cărnii, precum grăiește psalmistul : «s-au amestecat cu neamurile și au deprins lucrurile lor» ³⁵. El i-a mai învățat să zidească cetăți Faraonului, Pitom (Pi-tum) care în graiul nostru însemnează : gura metehnei, gura prăpastiei ; Ramses, care se traduce cu «mîncătura ruginii», On sau Heliopolis, care poartă numele de «orașul soarelui».

Vedeți ce orașe își zidește sieși Faraon ! Gură de meteahnă, căci gura își pierde puterea pronunțînd minciuna, bruscînd adevărul și dreptatea. El, «diavolul, de la început a fost mincinos» ³⁶, de aceea a vrut să zidească astfel de orașe : «Gură a prăpastiei, întrucît este locul pierzaniei și al morții, mîncătura ruginii : «acesta este numele altuia dintre orașele sale, pentru că aceia care îl urmează își îngroapă acolo comorile lor, unde molia le strică și unde hoții le sapă și le fură» ³⁷. Ei au zidit și cetatea care poartă numele mincinos : a soarelui, în cinstea celui care se preface în înger al luminii ³⁸. Iată la ce îndeletniciri se dedă diavolul, la ce nivel ține sufletele create pentru a vedea pe Dumnezeu ! El vede războiul care îl amenință și sfîrșitul poporului său. De aceea zice că : «Poporul lui Israel este mai tare decât noi». Bine ar fi să zică și despre noi — și să mărturisească și de noi că sîntem mai tari decât el ! Cum ar putea face el dovada ? Dacă nu-mi însușesc gîndurile rele și poftele imorale cu care mă ispitește și dacă îi înfrunt «toate săgețile arzătoare cu pavăza credinței» ³⁹ și la toate încercările sale îmi aduc aminte de

33. 1 Cor. 2, 14—15.

34. Ieș. 1, 11.

35. Ps. 105, 35. Pentru etimologiile acestora, Filon, *De poster.* Cain 55, Procopie, *op. cit.*, (după Baehrens *op. cit.*, p. 152).

36. 1 In. 8, 44.

37. Mt. 6, 19.

38. 2 Cor. 11, 14. Faraon — fiul soarelui.

39. Ef. 6, 16.

Hristos Domnul nostru zicînd «Înapoia mea Satano, căci scris este : Domnului Dumnezeuului tău să te închini și Lui singur să-I slujești» ⁴⁰.

Dacă aceasta este atitudinea noastră, din tot cugetul și din tot sufletul, atunci despre noi este zis : «Poporul lui Israel e mare, și-i mai tare decît noi» ⁴¹ ; cit despre cele ce a spus : «că dacă s-ar întîmpla vreun război, să nu se dea și ei de partea vrăjmașilor noștri» ⁴², aici presimțim glasul profetilor care înfățișează în modul acesta venirea unui război și plecarea fiilor lui Israel, care se leapadă de vrăjmașii lui și se îndreaptă spre Domnul. Aceasta este ceea ce a prevăzut Ieremia : «După cum prepelița clocește ouă pe care nu le-a ouat, tot așa bogatul adună avuții fără trudă, în floarea vîrstei le părăsește, iar sfîrșitul lui este de om nebul» ⁴³.

El — (diavolul) știe că prepelița, care clocește ouă pe care nu le-a ouat, îl reprezintă pe el. El înțelege că cei pe care i-a strîns în jurul său, într-o zi îl vor părăsi pentru a se atașa lui Iisus Hristos, Domnul lor și urzitorul care i-a zămislit. Însă, El strînge în jurul lui pe aceia pe care nu i-a zămislit. Iată de ce el rămîne un nebul pînă la sfîrșitul zilelor sale, devreme ce «toată făptura suspină laolaltă, așteptînd cu nerăbdare răscumpărarea» ⁴⁴. În această deznădejde el tremură și zice : «nu cumva să lupte împotriva noastră și să plece din țară» ⁴⁵.

El nu vrea să părăsim țara sa, ci vrea să purtăm pururea chipul omului pămîntesc ⁴⁶. Deci, dacă am intrat o dată în tabăra vrăjmașului său, în a celuiia care ne-a pregătit împărăția cerurilor, trebuie să dezbrăcăm chipul omului pămîntesc și să îmbrăcăm chipul ceresc. De aceea Faraon ne-a pus «vătafi de corvoadă» pentru a ne învăța deprinderile sale, pentru ca să ne facă meșteri ai răutății, pentru ca să ne deprindă cu știința răului. Acești meșteri și doctori ai răutății pe care ni i-a impus Faraonul sînt numeroși : armata jefuitorilor care pretind toate muncile pămîntesti și le impun în mod exagerat, este imensă. De aceea a venit Iisus Domnul și a statornicit alți meșteri și alți doctori, pentru a-i birui pe aceia și a supune «toate domniile și stăpîniile» ⁴⁷, pentru a-i apăra de necuviințele lor pe fiii lui Israel și pentru a ne învăța lucrurile

40. Mt. 4, 10.

41. Ieș. 1, 9. Tiradă retorică, tipică aplicării morale, în redactarea căreia H. de Lubac vede (p. 89) stilul lui Rufin.

42. Ieș. 1, 10.

43. Ier. 17, 11. A se vedea în acest volum Origen, *Omil. in Ier.* 17, 3. A se vedea și cele expuse despre prepeliță la Aristotel, *Hist. anim.* 9.

44. Rom. 8, 22—23.

45. Ieș. 1, 10.

46. 1 Cor. 15, 40.

47. Col. 1, 10.

lui Israel, a ne învăța să vedem pe Dumnezeu în duh, să părăsim deprinderile Faraonului, să ieșim din țara Egiptului, să nu mai luăm în seamă pe egipteni și obiceiurile lor barbare, să dezbrăcăm pe omul cel vechi, cu faptele sale, și să îmbrăcăm pe omul cel nou, care este făcut după chipul lui Dumnezeu ⁴⁸, pentru ca să ne înnoim «din zi în zi» ⁴⁹, după chipul Celui care ne-a zidit, Iisus Hristos, Mântuitorul nostru, a căruia este slava și puterea în vecii vecilor. Amin.

OMILIA II

Despre femeile-moașe ⁵⁰

I

Acel rege «care nu cunoscuse pe Iosif» ⁵¹ a ridicat o mulțime de piedici împotriva poporului lui Dumnezeu și a căutat necontenit noi mijloace pentru a-i dăuna. Dar ingeniozitatea sa depășește de acum măsura. Pentru a stărpi neamul evreiesc, el se folosește de femei înțelepte, al căror rol era de a veghea viața. Ce anume zice el? Împăratul egiptenilor a poruncit moașelor — una cu numele Sefora și a doua cu numele Pua — și le-a zis: «Cînd veți moși femeile, cînd le veți vedea în scaunul de naștere, dacă va fi băiat ucideți-l, iar de va fi fată, lăsați-o să trăiască» ⁵².

Dar iată ce a urmat: «Moășele, temîndu-se de Dumnezeu, n-au făcut precum le-a poruncit împăratul Egiptului, ci au lăsat în viață pe băieți» ⁵³. Dacă s-ar înțelege aceste cuvinte după literă ⁵⁴, nu pare ca ele să adeverească afirmația Scripturii, că moășele n-au dat ascultare regelui Egiptului. Nu se spune prin urmare (în Scriptură) că ele ar fi ucis pe fete pentru care au primit poruncă a le lăsa în viață. Căci el (Faraon) a zis: «dacă este băiat ucideți-l, iar de va fi fată lăsați-o să trăiască» ⁵⁵. Dacă e adevărat că moășele n-au împlinit porunca regelui Egiptului, după cum au ascultat lăsînd în viață băieții, ar fi trebuit să dovedească neascultarea ucigînd fetele. Căci a asculta de Faraon însemna a le lăsa

48. *Et.* 4, 22 și urm.

49. *2 Cor.* 4, 16.

50. *Omilia* a II-a, Migne, P.G., tom 12 b., col. 304—310.

51. *Ieș.* 1, 8.

52. *Ieș.* 1, 15—16.

53. *Ieș.* 1, 16.

54. În fond. Origen nu tăgăduiește valoarea interpretării literale-istorice.

55. *Ieș.* 1, 16. Istoria pe care o descrie cu litere, trece, taina sau semnificația ei rămîne, «e totdeauna actuală», zice el.

în viață. Eu spun aceasta celor care sînt aderenți după literă, care nu cred că legea ar fi duhovnicească și că trebuie înțeleasă în sens duhovnicesc. Noi știm că cele scrise n-au fost redactate pentru a face istoria vechiturilor, ci pentru învățătura noastră mintuitoare. Așa înțelegem noi că ceea ce citim (din Sf. Scriptură) e totdeauna actual și nu numai pentru această lume, pe care o imaginează Egiptul, ci și pentru fiecare din noi.

Să cercetăm, deci, pentru ce regele Egiptului, care este «stăpînul acestei lumi», nu voia să lase în viață pe băieți, ci numai pe fete? Dacă vă aduceți aminte, adesea am arătat în expunerea noastră că femeia reprezintă carnea și afecțiunile cărnii, în timp ce bărbatul rațiunea, spiritul, inteligența. Faraonul, rege și domn al Egiptului, tăgăduiește această înțelegere spirituală care poate să se împărtășească de bunurile cerești, să înțeleagă pe Dumnezeu și să caute cele de sus⁵⁶; el vrea să-i vadă morți și inexistenți. El dorea, dimpotrivă, să rămînă viu tot ceea ce este carnal, ceea ce ține de trupul material, nu numai să fie viu ci și să crească și să propășească. El dorea ca toți să aibă un gust carnal și plăcerea lucrurilor trecătoare, ca toți să cerceteze ce este pe pămînt și să nu-și ridice ochii spre cer⁵⁷, să nu cerceteze de unde a venit aici, să nu aibă știre despre patria cerească. Dacă vei vedea oameni trăindu-și viața în desfătări și delicii, dedați luxului, trăindu-și zilele în ospete, cu vin, în orgii și necuviințe, să știi că în acei oameni regele Egiptului dă pierzării pe feciori și lasă în viață pe fete. Dacă însă întilnești un om, dintre aceia care se întilnesc «unul la mie», care are privirile îndreptate spre Dumnezeu, spre cele înalte, care caută cele netrecătoare și veșnice, care se atașează contemplării și nu lucrurilor care se văd, ci «celor ce nu se văd»⁵⁸, care fuge de moleșală și îndrăgește abstenența, evită huzureala și trăiește în virtute, acestui om, Faraonul îi vrea moartea pentru că este de parte bărbătească, pentru că el este un om de rînd. El îl urmărește, îl persecută, folosește o mie de uneltiri pentru a-l distruge. El urgisește astfel de oameni și le tăgăduiește dreptul de a trăi în Egipt. Iată de ce toți cei care slujesc lui Dumnezeu în această lume, toți cei care-L caută, sînt ținta ironiei și disprețului, fiind expuși insultelor, ultrajelor, urii; persecuții se nascocesc împotriva lor, pentru că Faraonul îi urăște, el detestă astfel de bărbați și nu iubește decît fetele. Pe moașe el încearcă să le corupă pentru

56. Col. 3, 1; Filon, *Leg. alleg.* III, 243: «partea bărbătească e principiul vieții, pe care Faraon cel «pămîntesc» voia să-l prindă.

57. Lc. 13, 13.

58. 2 Cor. 4, 18.

a-și ajunge ținta prin ele. Duhul Sfânt a voit ca numele lor să ni se păstreze. Una este Sefora, al cărei nume înseamnă «păsărică», și cealaltă Pua, care se poate traduce în limba noastră prin «cea care roșește», sau «rușinoasă»⁵⁹.

Acestea sînt doar cele prin care Faraon voia să ucidă pe cei de parte bărbătească pentru a nu lăsa în viață decît fetele.

II

Dar ce zice Sfînta Scriptură? Moașele, temîndu-se de Dumnezeu, n-au făcut precum poruncise regele Egiptului. Am spus mai înainte, că aceste moașe sînt imaginea cunoașterii raționale. Ele sînt nepărtinitoare, favorizează atît nașterea băieților, cît și pe cea a fetelor. Este o idee sănătoasă de care ar trebui să fie stăpînit orice om, pentru că ea învață și hrănește întreaga lume. Ai un suflet imaculat, vrei să cercetezi lucrurile cerești și să te dăruiești celor dumnezeiești?, vei fi mai însuflețit și mai întărit prin acest fel de cunoaștere, pentru a pătrunde în priceperea tainelor divine, căci una este ca o păsărică, ea învață prin duh să înțeleagă cele înalte și să zboare pe aripile luminoase ale doctrinei; cealaltă, îmbujorată de smerenie, este știința care normează moravurile, învață castitatea și temeinicește omenia.

Mie însă mi se pare că prin aceste cuvinte ale Sfintei Scripturi: «Temîndu-se de Dumnezeu, aceste două moașe n-au făcut precum poruncise regele Egiptului»⁶⁰, fiind indicate a fi imaginea celor două Testamente. Numele Sefora, care vrea să zică «păsărică», poate fi Legea, care este spirituală⁶¹, iar Pua, îmbujorată și nevinovată, imaginează Evangheliile, care sînt suflate cu aurul singelui lui Hristos și lasă ca singele patimilor Lui să strălucească în lumea întreagă.

Prin ele, ca prin niște adevărate moașe, sînt îngrijite sufletele celor care se nasc în Biserică, căci din Sfînta Scriptură își scot ele toată știința trebuitoare sănătății lor. Faraon încearcă să ucidă pe tinerii de neam bărbătesc ai Bisericii, sugerînd unora dintre ei, aceluia care cercetează Sfintele Scripturi, considerații eretice și dogme greșite. Însă temelia dumnezeiască rămîne neclătinată, căci «moașele se temeau de Dumnezeu», cu alte cuvinte ele instruiau temerea de Dumnezeu, iar «te-

59. Ambele etimologii le avem tot de la Filon (*Quis rerum div. haer.* 12, 8), căci după cum zice Fer. Ieronim (*Migne, P.L.*, 23, 771—2) Filon ne-a păstrat o întreagă listă de «onomastice».

60. Părăsind interpretarea simbolică luată după Filon, despre etimologia celor două femei, Origen clădește o admirabilă viziune creștină despre unitatea celor două Testamente prin «aurul singelui lui Hristos».

61. *Rom.* 7, 14.

merea de Domnul este începutul înțelepciunii»⁶². Cele ce urmează sînt pasibile de o aplicare și mai exactă : «Pentru că moașele fuseseră temătoare de Dumnezeu, le-a dat lor Dumnezeu case întregi de copii»⁶³. Luate literă de literă aceste cuvinte nu par a avea vreo logică. Căci ce legătură este între aceste două lucruri ? Cum poate fi urmare a temerii de Dumnezeu construirea unei case ? A lua fraza așa cum este, nu numai că ar fi un ilogism, ci chiar un «non sens». Însă dacă vezi cum înțelege Scriptura Vechiului și Noului Testament «frica de Domnul», textul ne apare plin de înțeles, cînd se spune că în cadrul Bisericii se vor înălța clădiri pline de oameni cu frică de Domnul. Aceste moașe care se tem de Dumnezeu și îndrumă pe alții spre această temere, nu împlinesc poruncile regelui din Egipt, ci lasă pe băieți să trăiască. Nu se zice cu toate acestea că ar fi ascultat de porunca regelui Egiptului, și ar fi lăsat în viață fetele. Întrucît mă privește, urmînd acest înțeles al Sfintei Scripturi, eu cred și îndrăznesc să zic că ele nu le lasă să trăiască. Căci în Biserică nu se propovăduiește viciul, nu se predică acolo desfrînarea, nu se cultivă păcatul — iată ce voia Faraonul poruncind să lase în viață fetele — ci se vestește și se întreține virtutea. Dar să aplicăm, la noi înșine, aceste texte. Dacă te temi de Dumnezeu, nici tu nu vei împlini porunca regelui din Egipt. El îți poruncește moleșeala, iubirea veacului acestuia, plăcerea lucrurilor temporale. Dacă te temi de Dumnezeu, dacă îndeplinești îndatoririle față de sufletul tău, rolul femeii moașe, dacă rivnești mîntuirea, tu nu vei face acest lucru, ci vei lăsa să trăiască fătul bărbătesc care este înlăuntrul tău, vei fi cu grijă față de omul cel dinlăuntru, îl vei hrăni și, prin faptele tale bune și gîndurile tale sfinte, vei dobîndi viața veșnică.

III

Însă, după ce a văzut Faraon că prin mijlocirea moașelor nu ar putea ucide pe băieții lui Israel, a dat întregului popor această poruncă : «Orice băiat de curînd născut aruncați-l în rîu și orice fată lăsați-o să trăiască»⁶⁴. Vedeți, deci, ce poruncă dă alor săi «stăpînul lumii acesteia» : să lepede copiii noștri, să-i arunce în rîu, să le întindă încă de la naștere capcane neîntreprute, care se și precipită încă de cînd încep să atingă sîni Bisericii, pentru a-i dezrădăcina, a-i urmări și a-i inneca în valurile acestui veac. «Luați seama la ce auziți»⁶⁵, ia

62. Ps. 110, 10.

63. Ieș. 1, 21.

64. Ieș. 1, 22.

65. Mc. 4, 24. A se vedea și Origen, în Iezec. hom. 8, 2.

seama — zice, prin Solomon, înțelepciunea divină: «Pe cine ai înaintea ta!»⁶⁶. Vezi primejdia care te pîndește de la nașterea ta sau, mai bine-zis, de la noua ta naștere. E ceea ce citești în Evanghelic, cînd se spune despre Iisus, îndată după botezul Său: «Atunci Iisus a fost dus de Duhul în pustie, ca să fie ispitit de către diavol»⁶⁷. Aceasta este, așadar, porunca pe care a dat-o Faraon poporului său privitor la copiii evrei: să se grăbească să pună stăpînire pe ei încă de la naștere și să-i înece. Acesta este, fără îndoială, și înțelesul acestor cuvinte profetice: «Au intrat ape pînă la sufletul meu. Afundatu-m-am în noroiul adîncului, care nu are fund»⁶⁸.

Hristos însă a biruit și ți-a deschis calea spre biruință. El a biruit postind pentru ca și tu să știi «să învingi acest neam de demoni cu post și rugăciune»⁶⁹. Atunci cînd i s-au îmbiat toate împărățiile lumii cu mărirea lor, nu le-a primit pentru ca și tu să ieși biruitor împotriva măreției ispititoare a acestei lumi, nesocotind-o.

Egiptenii, cărora Faraon le-a dat poruncile sale, lasă în viață numai fetele, ei urgisesc pe băieți, pentru că urăsc virtutea și nu iubesc decît viciile și desfătările. Și astăzi încă, acești egipteni se dedau la atacuri. Dacă se naște la evrei un băiat, ei îl reclamă pentru a-l da pierzării, cel puțin dacă nu este protejat prin ascunderea sexului.

Sfînta Scriptură ne mai spune că: «o femeie din seminția lui Levi a născut un copil și văzîndu-l că e frumos l-a ținut ascuns trei luni»⁷⁰.

Oare, nu ne este recomandat prin aceasta să nu săvîrșim faptele noastre cele bune în văzul lumii, «să nu săvîrșim faptele dreptății înaintea oamenilor»⁷¹, ci să ne rugăm Tatălui nostru în cămara noastră, închizînd ușa, întru ascuns⁷², ca «să nu știe mîna noastră cea stîngă ceea ce face dreapta noastră?»⁷³.

Căci, dacă nu lucrăm în taină, egiptenii vor invada și vor răpi înfăptuirile noastre⁷⁴, și le vor arunca în rîu, unde valurile le vor înghiți.

Dacă fac milostenie, lucru plăcut lui Dumnezeu, eu aduc pe lume un băiat, iar dacă fac milostenia pentru a fi văzut de oameni și pentru a fi lăudat de ei, dacă nu o ascund, ea devine o pradă a egipt-

66. Pilde 23, 1.

67. Mt. 4, 1.

68. Ps. 68, 1—2.

69. Mc. 9, 29.

70. Ieș. 2, 1—2.

71. Mt. 6, 1.

72. Mt. 6, 6.

73. Mt. 6, 3.

74. Egiptenii sînt aici chipul oamenilor răi și nu poate fi nici o aluzie la evenimentele de azi.

tenilor, ea este înghițită de rîu, și aceasta este în folosul egiptenilor, că pentru ei am dat viață, cu atîta trudă, unui băiat.

De aceea, voi, poporul lui Dumnezeu, care mă ascultați, precum adesea v-am spus-o, să nu credeți că acestea sînt doar fabule vechi, ci prin acestea sînteți învățați să cunoașteți sensul vieții, principiile moralei, luptele credinței și ale virtuții.

IV

Văzînd că e frumos copilul, oamenii din seminția lui Levi l-au ținut ascuns trei luni ⁷⁵. Dar fiindcă nu l-au putut ascunde mai mult timp, «mamă-sa i-a făcut un paner de papură, l-a smolit cu rășină și cu smoală, a pus în el copilul și l-a ascuns între trestii pe marginea rîului Nil, iar sora lui stătea mai departe să vadă ce i se va întîmpla. Coborînd însă fiica lui Faraon să se scalde în rîu, a auzit copilul plîngînd, a trimis să-l aducă și luîndu-l a zis: «acesta este unul dintre copiii evreilor» ⁷⁶.

În cele următoare se povestește cum sora lui a sfătuit-o pe fiica lui Faraon să cheme, ca doică, pe mama copilului. Și fiica Faraonului i-a zis: «Ia acest copil și alăptează-mi-l și îți voi da plata ce se cuvine!» ⁷⁷. Ea l-a alăptat și cînd copilul s-a făcut mare, l-a adus la fiica Faraonului, care l-a înfiat și i-a pus numele Moise, căci zicea ea: «L-am scos din apă!» ⁷⁸.

Fiecare cuvînt din acest text conține o taină. Pentru a-l explica e nevoie de mult timp. Dacă am voi să-l explicăm nu ne-ar ajunge o singură zi.

Vom încerca să redăm, pe scurt, înțelesul general. Eu cred că fiica lui Faraon se poate considera a fi imaginea Bisericii, care este o adunare de neamuri, cu toate că tatăl ei, el însuși, este nedrept și necredincios, i se spune, doar, prin gura profetului: «Ascultă fiică și vezi și pleacă urechea ta și uită poporul tău și casa părintelui tău, căci a poftit împăratul frumusețea ta!» ⁷⁹.

Ea este cea care părăsește casa părintelui ei și merge la șuvoiul de ape pentru a se spăla de păcatele contractate în sălașul părintesc. Ea dobîndește, de asemenea, harul îndurării și-l ia în mila ei pe copil.

75. *Ieș.* 2, 1 și urm.

76. *Ieș.* 2, 6.

77. *Ieș.* 2, 9.

78. *Ieș.* 2, 10.

79. *Ps.* 44, 12—13. Aproape cu aceleași cuvinte au preluat și Sf. Ilarie (*Tract. Myst.* 1, 29 și Sf. Ciril Alex., *In Exod.*, *Migne*, P.G., 69, 397) ideea că «fiica lui Faraon» e Biserica, deși tatăl ei se predase satanei.

Biserica, la care aleargă neamurile, găsește într-un iaz cu apă pe Moise, pe care ai săi l-au lepădat și l-au expus pericolului, ea îl dă doicii, la ai săi, unde își trăiește copilăria. După ce a devenit mare l-a adus la sine și l-a adoptat ca fiu. Noi am mai amintit în mai multe locuri, că Moise reprezintă Legea. Venind la apele Botezului, Biserica acceptă și Legea, care se află ascunsă într-un paner de papură smolită cu rășină și cu smoală.

Legea zace într-o învelitoare de felul acesta. Ea a fost smolită cu rășină și cu smoală, închisă în cele cinci orașe și pătată de iudei, pînă ce Biserica a venit din mijlocul popoarelor pentru a o scoate din nămolul mlăștinos și a așezat-o în curțile și palatele regale ale Înțelepciunii.

Legea și-a trăit, așadar, copilăria printre ai săi. La ei, care nu știu s-o înțeleagă duhovnicește este mică de tot, un copil, iar hrana ei este laptele copiilor. Însă cînd ajunge în Biserică și intră în casă, ea este un Moise zdravăn și robust. Aruncîndu-se vâlul de pe scrisoare se va găsi o hrană care desăvîrșește și hrănește ⁸⁰.

Oare, ce răsplată a primit de la fiica lui Faraon, femeia din care s-a născut Legea și care a fost hrana ei? Ce a moștenit de la Biserică Sinagoga? Eu cred că pot înțelege aceasta după cele scrise de Moise: «Și eu m-am întăritat în rîvnă prin cel care nu este poporul meu, și voi aprinde minia printr-un neam fără pricepere» ⁸¹. Răsplata pe care Sinagoga a primit-o de la Biserică este de a nu mai sluji idolilor. Vedem, prin urmare, pe cei care vin dintre neamuri și se întorc la Dumnezeu și nu-l mai adoră decît pe El singur, și nu mai cunosc pe vechii lor idoli, căci s-ar rușina să le mai aducă închinare.

Iată deci binefacerea pe care Sinagoga a primit-o de la Biserică, pentru că a fost ocrotitoarea Legii în vremea tinereții ei. Noi, de asemenea, chiar dacă am avut pe Faraon de părinte, și chiar dacă «stăpînul acestei lumi» ne-ar angaja la faptele răului, cînd venim la ape, ne însușim Legea lui Dumnezeu, pentru ca învelișul grosolan și întunecos să nu ne displacă, să uităm ceea ce ne aduce aminte de copilărie și de lapte, să ne însușim ceea ce este desăvîrșit și trainic, și să le așezăm în încăperea regală a inimilor noastre, asemenea unui Moise mare și tare. Să nu cugetăm nimic mărunț și meschin despre el, ci totul să fie măreț, totul distins și frumos. În cele spirituale nu e decît măreție, iar ele se vădesc a avea o înțelepciune înălțătoare. Și să-l

80. 2 Cor. 3, 16. A se vedea «vâl» *Omilia Iosua 1, 3*.

81. Deut. 32, 16.

rugăm pe Domnul nostru Iisus Hristos să ne descopere și să ne arate El însuși această măreție și acest sublim al lui Moise. El este cel care se descoperă cui voiește, prin Duhul Sfînt. A lui este mărirea și puterea în vecii vecilor. Amin.

OMILIA III

Despre cuvintele Scripturii⁸²

«Eu sînt greoi la vorbă și stîngaci la limbă».

I

Cîtă vreme a stat în Egipt, Moise a deprins toată știința egiptenilor⁸³. Vorba lui Moise nu era greoaie, nici stîngace limba lui. El nu era lipsit de vervă profetică. Dealtfel, pentru egipteni vorba sa a fost sonoră și elocința sa neîntrecută. Însă de cînd a început să audă glasul lui Dumnezeu și a primit descoperirile divine, el simți că vorba proprie este stîngace și greoaie; el înțelege că limba sa este înceată și stîngheră. El s-a considerat mut în momentul cînd a început să cunoască Cuvîntul adevărului: «care la început era la Dumnezeu»⁸⁴. Pentru a înțelege mai bine cele spuse, să facem uz de o asemănare. În mijlocul unor animale necuvîntătoare, un om înțelept, chiar lipsit de cultură și instrucție, pare elocvent, căci ele n-au nici glas, nici judecată. Însă, dacă-l asemănăm cu niște savanți elocvenți, încercați în tot felul de înțelepciuni, el pare fără limbuție și mut. Iar un oarecare, cu oricîtă știință și cu oricîtă înțelepciune ar contempla Cuvîntul divin, pentru a expune punctul său de vedere în cauza înțelepciunii divine, ar putea fi considerat un mut în fața lui Dumnezeu, o necuvîntătoare mai mută decît sînt fiarele în fața noastră. Cu această convingere, și punînd valoarea lui în cumpănă cu Înțelepciunea divină, zicea fericitul David: «Eu sînt fără de minte înaintea Ta»⁸⁵.

Acesta este și înțelesul textului în care Moise, cel mai mare dintre profeți, ne spune că «vorba sa e greoaie și limba sa e stîngace și că el nu poate grăi». Căci în fața Cuvîntului toți oamenii nu sînt numai fără elocvență, ci muți.

82. Omilia a III-a, Migne, P.G., tom. 12 b., col. 3, 10—317, Ieș. 4, 10.

83. Fapte, 7, 22. Filon, *De vita Moys*, 1, 83, apud Baehrens, *op. cit.*, p. 161.

84. *In*, 1, 1. Aceasta vrea să spună veșnicia Logosului.

85. Ps. 72, 22. A se vedea aceeași idee și în Origen, *Com. Ia Matei*, tom. 16.

II

Pentru că el a atins această profunzime de înțelegere, care este cunoașterea de sine însuși, partea cea mai înaltă a înțelepciunii, harul dumnezeiesc îl răsplătește. Auziți în ce chip măreț (se spune): «De acum eu, zice Domnul, voi deschide gura ta și te voi învăța ce trebuie să vorbești»⁸⁶. Fericiți sînt cei cărora Dumnezeu le deschide gura ca să vorbească! Dumnezeu deschide gura proorocilor și-i umple de duhul vorbirii, cum se zice în acest loc: «Eu voi deschide gura ta și te voi învăța ce trebuie să vorbești!». Însă Dumnezeu vorbește și prin David: «Pune-voi cuvintele mele în gura ta»⁸⁷. La fel grăiește și Pavel: «Să-mi dea mie cuvînt cînd voi deschide gura mea»⁸⁸. Dumnezeu deschide deci gura celor care vestesc cuvîntul Domnului.

Tare mă tem, însă, că pentru alții să nu fie diavolul acela care le deschide gura. Este sigur că diavolul îi deschide gura celui care rostește o minciună, pentru a-i ajuta s-o rostească. Diavolul deschide gura celor care «depun mărturii mincinoase», a acelor care grăiesc deșertăciuni, nerușinari, sau altele de felul acesta. Mă tem să nu fie cumva tot diavolul acela care deschide nu numai gura «bîrfitorilor și a născocitorilor de rele»⁸⁹, ci și a acelor care rostesc «orice cuvînt deșert, pentru care vor da socoteală în ziua judecării»⁹⁰. Oare celor care «grăiesc nedreptate»⁹¹, care tăgăduiesc că Domnul nostru Iisus Hristos a venit în trup sau care hulesc împotriva Duhului Sfînt»⁹² și care nu vor fi iertați nici în veacul acesta, nici în cel ce va să vie⁹³, oare nu diavolul le deschide gura? Vezi ceea ce este scris despre Iuda:

A intrat diavolul în el»⁹⁴, «satan a intrat în Iuda»⁹⁵, ca să-l vîndă pe învățătorul său. El i-a deschis gura pentru a vorbi cu mai-marii preoților și cu fariseii cum să-l dea în mîna lor, după ce va fi primit banii.

De aici trag concluzia că-i un mare dar să poți recunoaște o gură pe care diavolul o deschide. Desigur, fără harul Duhului Sfînt n-am putea descoperi o atare gură și astfel de cuvinte. Iată pentru ce printre harurile pe care le împărtășește Duhul Sfînt se află și acela care

86. *Ieș.* 4, 12.

87. *Ps.* 80, 11.

88. *Ef.* 6, 19.

89. *Rom.* 1, 29, 30.

90. *Mt.* 12, 36.

91. *Ps.* 72, 8.

92. *Lc.* 12, 10.

93. *Mt.* 12, 31.

94. *In.* 13, 27.

95. *Lc.* 22, 3.

«deosebește duhurile»⁹⁶. Prin harul duhovnicesc se deosebește duhul, precum o spune, în alt loc, Apostolul : «Ispitiți duhurile de sînt de la Dumnezeu»⁹⁷. Însă precum Dumnezeu deschide gura sfinților, eu cred că el le deschide și urechile pentru a asculta sfintele învățături. Așa spune și profetul Isaia : «Domnul Dumnezeu îmi va deschide urechea ca să ascult și să știu cînd să grăiesc»⁹⁸. Domnul deschide și ochii, precum «a deschis ochii Agarei, ca să vadă izvorul de apă vie»⁹⁹. Profetul Elisei, de asemenea, zice : «Doamne, deschide ochii tînărului ca să vadă că noi sîntem mult mai numeroși decît vrăjmașii noștri»¹⁰⁰. Și, Domnul a deschis ochii tînărului, zice (Scriptura) și iată că «muntele era plin de cai și de care de foc»¹⁰¹, căci «străjui-va îngerul Domnului împrejurul celor ce se tem de El, și-i va izbăvi pe ei»¹⁰².

Dumnezeu deschide, deci, precum am zis, gura, urechile și ochii, pentru a ne face să vorbim, să vedem și să auzim cele care sînt ale lui Dumnezeu. Dar, plin de înțeles ni se pare și alt cuvînt pe care-l spune profetul : «Știința Domnului deschide urechile mele»¹⁰³. Aceasta mi se pare că se referă la noi, adică, în general vorbind, la toată Biserica lui Dumnezeu. Căci, dacă ne silim să cunoaștem știința Domnului, știința Domnului e aceea care deschide urechile noastre. Însă urechea pe care o deschide știința Domnului nu este totdeauna deschisă : uneori este deschisă, altădată nu. Ascultă ceea ce spune legiuitorul : «Să nu deschizi urechea ta la zvonuri mincinoase»¹⁰⁴.

Dacă cineva rostește deșertăciuni nesperioase, stupide, obscure, vorbiri lipsite de evlavie și criminale, cel care cunoaște știința Domnului își închide urechile sale, își întoarce atenția sa și zice : «M-am făcut ca un surd care nu aude și ca un mut care nu-și deschide gura sa»¹⁰⁵. Și dacă ceea ce se spune are un oarecare folos pentru suflet, dacă-i vorba despre Dumnezeu, dacă prin cele spuse, — se face învățarea bunelor moravuri și dacă ne întoarcem de la rele, atunci trebuie deschise urechile, dar nu numai urechile, ci și inima și duhul, trebuie deschisă larg poarta sufletului, pentru a asculta. Legea face uz, între

96. 1 Cor. 12, 10.

97. 1 In. 4, 1.

98. Is. 50, 5.

99. Fac. 21, 19.

100. 4 Reg. 6, 17.

101. 4 Reg. 6, 17.

102. Ps. 33, 7.

103. Ps. 50, 5. Cam la fel se exprimă Origen și în *Selecțiuni la Ef. 6, 19* (după Baehrens, *op. cit.*, p. 163).

104. Ieș. 23, 1.

105. Ps. 37, 14.

altele, de o expresie plină de înțelepciune cînd zice : «să nu accepți o vorbărie zadarnică», nu zice : să nu ascuți, ci să nu accepți. Căci noi auzim, adesea, vorbiri deșarte. Cele spuse de Marcion sînt deșarte, deșarte sînt și cele spuse de Valentin, și deșertăciuni ale tuturor acelor care vorbesc împotriva lui Dumnezeu urzitorul. Și dacă adesea le ascultăm, este pentru a le putea osîndi și ca să nu inducă în eroare, prin strălucirea exterioară a cuvintelor, pe aceia dintre frații noștri care sînt mai puțin lămuriți. Le ascultăm, dar nu le acceptăm. Toate acestea ies dintr-o gură pe care diavolul a deschis-o. De aceea trebuie să ne rugăm ca Domnul să ne învrednicească a deschide gura și a fi în stare să combatem pe cei care ne contrazic și să închidem acele guri, pe care diavolul le-a deschis.

Iată ce este scris în privința aceasta : «Eu voi deschide gura ta și te voi învăța ce trebuie să vorbești» ¹⁰⁶.

Moise nu este însă singurul care a primit această făgăduință, că, adică, Domnul îi va deschide gura, ci și Aaron. Se zice doar și despre el : «Eu voi fi într-ajutorul gurii tale și în ajutorul gurii lui și vă voi învăța pe voi ceea ce trebuie să faceți» ¹⁰⁷. În realitate, Aaron s-a asociat lui Moise «și a ieșit din Egipt» ¹⁰⁸. El s-a asociat : dar unde, în ce loc ? Este important să știm unde a întilnit Moise pe acela căruia Domnul trebuia să-i deschidă gura : «Ei s-au asociat, zice (Scriptura), în muntele Domnului» ¹⁰⁹. Poți vedea că pe bună dreptate este deschisă gura unui om care se poate sui pe muntele Domnului. Petru, Iacob și Ioan s-au suit pe muntele lui Dumnezeu pentru a se învrednici să vadă pe Iisus transfigurat și, împreună cu el, pe Moise și Ilie în strălucire ¹¹⁰. Tu, de asemenea, dacă nu urci pe muntele lui Dumnezeu și nu vei întilni acolo pe Moise, dacă, adică nu te ridici la înțelesul înalt al Legii, dacă nu vei atinge climatul înțelegerii spirituale, nu va deschide Domnul gura ta. Dacă te oprești la înțelesul grosolan, la cel literal și amesteci textul istoric cu desfășurarea iudaizantă, n-ai venit să te asociezi lui Moise pe muntele lui Dumnezeu, atunci Dumnezeu n-a deschis gura ta și nu te-a învățat ceea ce trebuie să vorbești. Dacă Aaron nu s-ar fi asociat lui Moise pe munte, dacă n-ar fi prins sensul sublim și greu

106. Ieș. 4, 12. Cei trei gnostici (Marcion, Valentin și Vasilide) sînt adeseori comenți de Origen. În general ei respingeau cărțile Vechiului Testament, dar mai atăcau și alte învățături, în primul rînd întruparea Fiului lui Dumnezeu. A se vedea studiul introductiv și indicele de nume.

107. Ieș. 4, 15.

108. Ieș. 4, 27.

109. Ieș. 4, 27.

110. Mt. 17, 7 și urm. Despre semnificația spirituală a munților, a se vedea Omiliile la Fac. V, 1 ; Num. XV, 1 ; dar mai ales Ier. XII, 2 etc. (în acest volum).

al chemării sale, dacă n-ar fi descoperit înălțimea misiunii sale, Moise niciodată nu i-ar fi împărtășit cuvintele divine, nici nu i-ar fi împărtășit puterea de a face semne și minuni, niciodată n-ar fi avut parte împreună cu Moise de cunoașterea unei taină atît de mari.

III

De fapt, ne-ar cere prea mult timp să comentăm orice amănunt, în cele următoare. Să vedem doar ceea ce zic Moise și Aaron, îndată ce au ajuns în fața lui Faraon: «Așa zice Domnul Dumnezeu lui Israel: Dă drumul poporului meu ca să Mă prăznuiască în pustie» ¹¹¹.

Moise nu dorea ca poporul să aducă slujire Domnului, atîta timp cît se afla în Egipt, ci să iasă în pustie și acolo să-I slujească Domnului. Aceasta înseamnă că atîta vreme cît trăiești viața întunecoasă a veacului și ești copleșit de noaptea intereselor, nu poți sluji Domnului: «căci nimeni nu poate să slujească la doi stăpîni, nu puteți să sluiți Domnului și lui mamona» ¹¹².

Trebuie, deci, «să ieșim din Egipt», trebuie să părăsim lumea, dacă vrem să slujim pe Domnul. Trebuie să-l părăsim, așa zice, nu în spațiu, ci cu inima, nu să înaintăm în drum, ci să înaintăm prin credință. Ascultă ce spune Sfîntul Ioan în această privință: «Tinerilor, nu iubiți lumea, nici cele ce sînt în lume, pentru că tot ce este în lume este pofta trupului și pofta ochilor» ¹¹³.

Și ce anume zice (Moise)? Vedem că el poruncește să se plece din Egipt, după un timp: «să mergem cale de trei zile și să aducem jertfă Domnului Dumnezeului nostru» ¹¹⁴. Care este drumul acesta de trei zile, pe care-l vom face pentru a ieși din Egipt și a ajunge la locul unde trebuie să aducem jertfă? Prin drum eu înțeleg pe acela care a zis: «Eu sînt calea, adevărul și viața» ¹¹⁵. Trei zile trebuie să mergem pe această cale. Căci: «Cine va mărturisi cu gura sa că Iisus este Domnul și crede în inima sa că Dumnezeu L-a înviat pe El din morți a treia zi, va fi mîntuit» ¹¹⁶. Acestea sînt cele trei zile de drum pentru a ajunge la locul unde se aduce jertfă lui Dumnezeu și pentru a-i aduce acolo «jertfele de laudă» ¹¹⁷.

111. Ieș. 5, 1.

112. Lc. 16, 13. Filon, *De posteritate Caini* 135. Origen, *Selectiones in Iez.* 30, 4, după Baehrens: «Egiptul e lumea aceasta, din care au ieșit adevărații israeliți».

113. 1 In. 2, 15—16.

114. Ieș. 3, 18. Filon, *De mutatione nominum* 236, Seîn Iez. 10, 1.

115. In. 15, 16.

116. Rom. 10, 9.

117. Ps. 49, 14.

Aceasta în ce privește sensul tainic. Să vedem acum și înțelesul moral, care ne este foarte folositor.

Părăsind Egiptul pentru un drum de trei zile, dacă păstrăm o atare curăție a trupului și a sufletului încît, precum zice Apostolul : «trupul nostru și sufletul nostru să se păzească în întregime fără de prihană întru venirea lui Iisus Hristos» ¹¹⁸. Atunci părăsim Egiptul pentru un drum de trei zile, cînd despărțim gîndul nostru, firea noastră și sensul vieții noastre morale, de cele ale lumii, pentru a le pune în slujba celor sfinte. Și mai părăsim Egiptul vreme de trei zile, dacă ne limpezim la cuget, la vorbe, la fapte, care pot fi pricină de poticnire, devenind : «curați cu inima pentru a vedea pe Dumnezeu» ¹¹⁹.

Vrei să înțelegi cum se cuprind, aici, cele ce ni le arată Duhul Sfînt în Scriptură ? Acest Faraon, stăpînul Egiptului, vîzîndu-se silit să libereze poporul lui Dumnezeu, a vrut să-i impună să nu se îndepărteze prea mult, ca să nu facă chiar un drum de trei zile, și le zice : «nu vă îndepărtați prea mult».

El nu voia ca poporul lui Dumnezeu să se îndepărteze. El voia ca să păcătuiască, dacă nu prin fapte, măcar prin vorbe sau prin intenții. El nu voia să se îndepărteze de el cale de trei zile. El voia să aibă în noi măcar o zi a lui, la unii două, la alții toate trei.

Dar, fericiți sînt cei care se îndepărtează de el trei zile întregi, pentru ca el să nu mai aibă nici o zi care să-i aparțină lui ! Să nu cugeți cumva că numai Moise a mijlocit ieșirea poporului din Egipt. Și acum, Moise, care e încă cu noi (căci și azi avem încă «pe Moise și pe prooroci» ¹²⁰, adică legea lui Dumnezeu), vrea să ne scoată din Egipt. Dacă-l ascuți, el te îndepărtează de Faraon. El vrea să te desprinzi de corvoada noroiului și a mizeriei, pentru a deschide urechile ascultării de Legea divină, ca s-o înțelegi duhovnicește. El nu voiește ca tu să rămii la faptele cărnii și ale întunericului, ci să pleci în pustie, ca să ajungi la locul unde nu te tulbură grijile trecătoare ale veacului, ca să dobîndești liniștea și tăcerea. Căci «graiurile înțelepciunii se învață în liniștea tăcerii».

Cînd vei fi ajuns în acest loc al liniștii, atunci poți aduce Domnului jertfă și poți cunoaște acolo legea lui Dumnezeu și puterea graiului divin.

118. *1 Tes.* 5, 23.

119. *Mt.* 5, 8. *Cogitationes, sermones, facta, cele trei elemente ale trihotomiei lui Origen* : (Baehrens, *op. cit.*, p. 166).

120. *Lc.* 16, 29.

De aceea cred că Moise vrea să te scoată din mijlocul unei vieți agitate de interese și din mijlocul popoarelor gălăgioase. De aceea vrea să te scoată din Egipt, adică din întunericul neștiinței, pentru a te face să înțelegi legea lui Dumnezeu și a primi lumina cunoașterii.

Faraon, însă, se împotrivesc. El nu vrea să te elibereze. Fiind «stăpînul întunericului»¹²¹, el nu vrea să te eliberezi de întuneric și să fii îndrumat spre lumina cunoașterii. Ia aminte la ceea ce spune el : «Cine oare este Domnul, ca să ascult de porunca Lui și să slobozesc pe Israel ? Eu nu-L cunosc»¹²². Ai văzut răspunsul «stăpînului lumii acesteia» ? El zice că nu cunoaște pe Dumnezeu ! Ai văzut urmarea unei îngîmfări nerușinate ? Cîtă vreme el «n-a avut necazuri omenești și n-a fost biciuit împreună cu ei»¹²³, îl stăpînește îngîmfarea. Însă, vei înțelege cît de mult îi servesc pedepsele spre bine și cum devine mai bun atunci cînd este înfrînt. Căci cel care cutezase să zică : «Eu nu cunosc pe Domnul», după ce a încercat puterea ispitelor va zice : «Rugați-vă Domnului pentru mine»¹²⁴.

Și nu numai atît, ci cu tot protestul magilor, el a înțeles că în puterea acestor «semne» e mîna lui Dumnezeu.

Nimeni nu-i atît de necunoscător față de pedagogia divină încît să considere pedepsele dumnezeiești ca o nefericire și încercările Domnului ca o răzbunare de moarte. Iată un Faraon foarte împietrit, căruia, totuși, pedeapsa îi este folositoare. Înainte de a fi fost lovit, el n-a cunoscut pe Domnul ; lovit însă, stăruie să fie rugat Domnul pentru el. Este un progres a recunoaște, cel puțin la necaz, și rațiunea pentru care am meritat pedeapsa. «Eu nu cunosc pe Domnul și nu voi slobozi pe Israel», zice el. Privește însă, în Evanghelie, cum, în urma loviturilor se îndreaptă. Scris este, doar, că demonii vor striga către Domnul, zicînd : «Pentru ce ai venit înainte de vreme ca să ne chinuiești ? Știm că tu ești Fiul Dumnezeului celui viu»¹²⁵. Îndată ce sînt chinuiți, mulți recunosc pe Domnul. «Eu nu cunosc pe Domnul și nu voi slobozi pe Israel» zicea el, înainte de încercare. Însă tot el va slobozi pe Israel, și nu numai că-l va slobozi, ci îi va urgenta plecarea. Căci «nu este împărtășire între lumină și întuneric, nici învoire între credincios și necredincios»¹²⁶. Și ce mai conține răspunsul său ? De ce zice el :

121. Ef. 6, 12.

122. Ieș. 5, 2.

123. Ps. 72, 5.

124. Ieș. 8, 8 ; 8, 19.

125. Mt. 8, 29. A se vedea *Peri arhon* 3, 1, 12 : «Dumnezeu a părăsit pe cei judecați nevrednici de îndreptare, dar ceartă pe fiul, pe care-l primește». Evr. 12, 6.

126. 2 Cor. 6, 14—15.

«Pentru ce voi, Moise și Aaron, stingheriți poporul de la lucrul meu ? Căutați-vă de treabă»¹²⁷. Cîtă vreme poporul a fost cu el, lucrînd la corvezi grele, la lut și la cărămizi, el nu s-a gîndit să-l pervertească, ci dimpotrivă, îl considera a fi pe drumul cel bun. Cînd însă poporul a zis : «vrem să facem un drum de trei zile, pentru a jertfi Domnului», el se plînge că Moise și Aaron au pervertit poporul. Iată «ce s-a zis celor de demult»¹²⁸. Și azi, încă, Moise și Aaron, adică profeția și preoția, atrag sufletul la slujirea lui Dumnezeu, îl invită să iasă din veacul acesta, să renunțe la tot ce are pentru a se dărui Legii sfinte și a urma Cuvîntul lui Dumnezeu. Și azi vei auzi grăind pe cei care sînt prietenii apropiați ai lui Faraon : «Vedeți cum sînt ispițiți și pervertiți oamenii», vedeți cîți tineri au abandonat munca, spre a nu sluji oștirilor, spre a nu împlini o operă utilă : sînt viteji în neglijarea îndatoririlor necesare și roditoare, pentru a se deda stupidităților și trîndăviei. Înseamnă aceasta a sluji lui Dumnezeu ? Ei nu vor să muncească și caută prilejuri de timp liber, de trîndăvie. Așa erau gîndurile lui Faraon, așa sînt și azi cei care se consideră prietenii și apropiații lui. Dar, nu este vorba numai despre cuvintele : «loviturile vin una după alta» ; el dă poruncă să fie biciuiți dregătorii evreilor, să nu li se dea paie, în schimb să li se pretindă muncă. Așa erau chinuiți părinții noștri. După asemănarea lor, poporul lui Dumnezeu care se află azi în Biserica îndură adesea persecuții.

Dacă ai în vedere pe cei ce s-au alipit cu totul de «stăpînii acestei lumi», vei constata că ei fac afaceri înfloritoare : toate intențiile lor reușesc, în timp ce slujitorii lui Dumnezeu nu găsesc nici chiar strictul necesar vieții, ceea ce înseamnă, aș zice, mizeria pricinuită de către Faraon. Se întîmplă adesea că celor care cred în Dumnezeu le lipsește virtutea necesară, ei sînt slabi ca un fir de pai. De multe ori tocmai ei sînt ținta persecuțiilor tiranilor. Ei îndură chinuri și torturi sălbatice, încît, dezamăgiți, par că ar zice lui Faraon : «Pentru ce aduci năpasta peste poporul tău ?»¹²⁹.

Învinși de lovituri, unii se leapădă de credință și se declară popor al lui Faraon. «Căci nu toți cei din Israel sînt și israeliți, nici pentru că sînt din seminția (lui Avraam) sînt toți și fii ai lui»¹³⁰.

127. *Ieș.* 5, 4.

128. *Mat.* 5, 21.

129. *Ieș.* 5, 22. Aluzie clară la persecuțiile aduse creștinilor din timpul său : «saepe patitur Ecclesia».

130. *Rom.* 9, 6—7. Se știe că în persecuțiile acestea, în deosebi a lui Deciu, mulți din creștini au pactat «cu stăpînitorii acestei lumi» (lapsi).

Iar cei care se îndoiesc, clătîndu-se de mîhnire, se ridică și ei împotriva lui Moise și Aaron, zicînd : «De cînd ați intrat la Faraon, noi am devenit miraznă puturoasă înaintea lui». Ei spun cu adevărat că nu știu ceea ce grăiesc, așa cum a zis Caiafa : «Ne este mai de folos să moară un om pentru popor decît tot neamul să ne piară» ¹³¹. El a spus adevărul, fără a ascunde însă ceea ce zicea. Căci și Apostolul spune : «Noi sîntem bună mireasmă a lui Hristos» ¹³², însă pentru unii, adaugă el, «un miros de viață spre viață, pentru alții un miros de moarte spre moarte» ¹³³.

Asemenea este cuvîntul profetic «un miros plăcut pentru credincios», dar pentru cei care se îndoiesc, care refuză a crede și care se declară popor al lui Faraon, ea devine mireasmă insuportabilă. Moise însuși spune Domnului : «De cînd am vorbit lui Faraon, el a mîhnit și mai mult poporul tău» ¹³⁴. Este foarte adevărat că înainte de a începe să înțeleagă cuvîntul lui Dumnezeu, înainte de a cunoaște vestirea divină, nu erau încercări, nici ispite ; înainte de a suna trompeta, războiul n-a început. Dar, îndată ce trompeta vestirii a dat semnalul de război, au și survenit mîhnirile, atunci au început războirile împotriva întristărilor.

Din ziua cînd Moise și Aaron au început a vorbi lui Faraon, poporul lui Dumnezeu este mereu izbit. Din ziua cînd Cuvîntul divin și-a făcut intrarea în sufletele noastre, trebuia să înceapă lupta între virtute și păcat. Cîtă vreme Cuvîntul nu vine să atace, păcatele rămîn nestingerite în mijlocul vostru, însă din clipa în care ele sînt judecate, unul cite unul, se inițiază o mare acțiune, se naște o luptă pe viață și pe moarte. «Ce însoțire are dreptatea cu fărădelegea, desfrînarea și abstenența, adevărul și minciuna» ¹³⁵.

Nici noi n-am fi atît de tulburați dacă «mireasma» noastră n-ar părea nesuferită lui Faraon. Căci păcatul nu poate suferi virtutea. Mai ales dacă ne conformăm textului următor, care ne arată că Moise stă drept «în fața lui Faraon» ¹³⁶. Să stăm dar și noi dreپți în fața lui Faraon, fără a ne clătina și fără a ne încovoia. Să stăm dreپți, fiind «în-cinși cu adevărul și îmbrăcați cu platoșa dreptății, gata fiind pentru Evanghelia păcii» ¹³⁷.

131. *In.* 11, 50.

132. *2 Cor.* 2, 15.

133. *2 Cor.* 2, 16.

134. *Ieș.* 5, 23.

135. *2 Cor.* 6, 14.

136. *Ieș.* 8, 20.

137. *El.* 6, 14—15.

În acest sens vorbește Apostolul cînd spune : «Luați seama asupra voastră, ca să nu cădeți iar în jugul robiei» și apoi adaugă : ¹³⁸ «în care stăm, și să ne lăudăm întru nădejdea măririi lui Dumnezeu» ¹³⁹. Noi stăm cu fruntea sus, cu certitudine, și dacă-L rugăm pe Domnul să pună pe piatră picioarele «noastre» ¹⁴⁰, pentru a nu ni se întimpla ceea ce spune același profet : «puțin a fost de nu mi-au alunecat picioarele, puțin a fost de nu s-au poticnit pașii mei» ¹⁴¹.

Să stăm, deci, cu fruntea ridicată în fața lui Faraon, adică să opunem rezistență înfruntîndu-l, după indicațiile Apostolului Petru, care zice : «Fiți tari în credință» ¹⁴² ; însă, nici Pavel nu spune mai puțin : «Privegheați, fiți tari în credință, îmbărbătați-vă» ¹⁴³. Căci dacă sîntem hotărîți, cu fruntea sus, atunci se va împlini făgăduința dată de Pavel ucenicilor săi : «Dumnezeu va zdrobi repede, sub picioarele voastre, pe satana» ¹⁴⁴.

Cu cît vom sta mai mult cu fruntea sus și cu răbdare, cu atît mai slab și mai neputincios va fi Faraon. Însă, dacă noi începem să slăbim și să ne îndoim, el va deveni puternic și dîrz. Și atunci se va împlini cu noi ceea ce spune Moise în mod figurat : «Cînd (Moise) își ridică mîinile, biruia Israel, iar cînd își lăsa mîinile în jos, biruiau amalecitiții» ¹⁴⁵.

Astfel și noi ridicăm mîinile noastre cu puterea crucii lui Hristos, cu rugăciune în tot locul, fără de minie și fără de șovăire ¹⁴⁶, ridicăm mîini sfinte, pentru a ne învrednici de ajutorul Domnului ¹⁴⁷. Spre aceasta ne îndeamnă Apostolul Iacob zicînd : «Stați împotriva diavolului și va fugi de la voi». Să pornim — deci — cu toată credința noastră !, căci satana nu se ascunde departe de noi, dar să fie «zdrobit sub picioarele noastre» ¹⁴⁸, precum Faraon s-a înecat în mare și a fost înghițit de adîncul abisului. Noi, însă, dacă ieșim din Egiptul păcatelor, vom străbate valurile veacului ca pe uscat, cu Iisus Hristos Domnul nostru, a căruia este slava și puterea în vecii vecilor. Amin.

138. Gal. 5, 1.

139. Rom. 5, 2.

140. Ps. 39, 3.

141. Ps. 72, 2. Origen, în Num. hom. 15, 1 «luat de valurile și dogoarea plăcerilor, parcă nici starea nu-i stare ci de multe ori alergare» (Baehrens, p. 170).

142. 1 Pt. 5, 9.

143. 1 Cor. 16, 13.

144. Rom. 16, 20.

145. Ieș. 17, 11.

146. 1 Tim. 2, 8.

147. Iac. 4, 7.

148. Rom. 16, 20.

OMILIA VIII.

Despre începutul Decalogului ¹⁴⁹

Oricine se deprinde a exagera prețuirea acestui veac, ce în grai figurat se numește Egipt, acel, care, pentru a vorbi ca în Scriptură, «se lasă de Cuvîntul lui Dumnezeu» ¹⁵⁰ «și nu se mai vede» ¹⁵¹ pentru că se îndreaptă în grabă spre veacul viitor, Domnul îi zice: «Eu sînt Domnul Dumnezeuul tău, Care te-a scos din țara Egiptului, din casa robiei» ¹⁵².

Aceste cuvinte nu sînt adresate numai acelor care odinioară au ieșit din Egipt; ele se adresează și ție, care le auzi acum. Dacă totuși ai ieșit din Egipt și nu mai ești rob al egiptenilor atunci: «Eu sînt Domnul Dumnezeuul tău, Care te-a scos din țara Egiptului, din casa robiei». Vezi dacă nu cumva grijile veacului și faptele cărnii nu sînt casă a robiei, și dacă, dimpotrivă, fuga de faptele veacului și viața în Dumnezeu nu sînt casă a libertății, pe măsura celor spuse de Domnul în Sfînta Evanghelie: «De rămîneți în cuvîntul Meu, veți cunoaște adevărul, iar adevărul vă va face liberi» ¹⁵³. Egiptul este deci casa robiei, Iudeea însă și Ierusalimul casa libertății. Ascultați ce zice, în privința aceasta, Apostolul: «după înțelepciunea dată lui de slujire» ¹⁵⁴: Ierusalimul cel de sus este slobod și este maica noastră» ¹⁵⁵.

Ierusalimul cel de sus este liber, el este maica noastră a tuturor. Așa precum Egiptul, această provincie a pămîntului, este numit «casa robiei» pentru fiii lui Israel în raport cu Ierusalimul și Iudeea, care devin pentru ei casă a libertății, la fel, în asemănare cu Ierusalimul ceresc, care este, așa-zicînd, maica libertății, lumea întreagă, cu tot ce conține ea, este o casă a robiei. Și cîtă vreme, prin pedepsirea păcatului, omul a trecut din paradisul libertății la cel al robiei, întîiul cuvînt din Decalog, adică cuvîntul care formează începutul poruncilor lui Dumnezeu, se referă la libertate: «Eu sînt Domnul Dumnezeuul tău

149. Omilia a VIII-a, Migne, P.G., 12 b., 350—361.

150. Aproape cu aceleași cuvînte Procopie de Gaza, Com. în Octateuh, Migne, P.G., 87, 1, 605: «ca și cum ar ieși din casa robiei și s-ar muta în Ierusalimul eliberării».

151. Fac. 5, 24.

152. Ieș. 20, 2.

153. In. 8, 31, 32.

154. 2 Pt. 3, 15.

155. Gal. 4, 26. Pe bună dreptate, subliniază H. de Lubac (p. 186) dorul omenirii după eliberare, atît de viu simțit în primele veacuri. De aceea Decalogul era și un cod al libertății morale.

care te-am scos din țara Egiptului». Cîtă vreme erai încă în Egipt, nu puteai înțelege acest glas, chiar dacă el era împodobit cu prăznuirea Paștelui, cu încinsul coapselor și punerea în picioare a încălțămintelor, cu luarea în mînă a toiagului¹⁵⁶ și cu mîncarea azimei și a ierburilor amare. Îmi vine să cred că tot timpul cît erai în Egipt nu puteai înțelege acestea. Nici chiar cînd ai ajuns la cel dintîi popas, tu nu vei fi înțeles lucrurile. Și nici chiar la al doilea popas, nici la al treilea, nici la trecerea Mării Roșii, nici chiar cînd vei fi ajuns la Marra și cînd apele amare se vor fi îndulcit, nici cînd tu ai atins Helimul, la cele douăsprezece izvoare și șaptezeci de palmieri, nici cînd tu ai trecut la Rafidim și de alte popasuri: tu nici chiar atunci n-ai putea fi considerat capabil a înțelege aceste cuvinte decît doar ajungînd la muntele Sinai.

Dar după ce vei fi îndeplinit atîtea munci și vei fi trecut peste atîtea suferințe și ispitiri, cu mare greutate ai merita, în sfîrșit, să primești, poruncile libertății, și să auzi aceste cuvinte ale Domnului: «Eu sînt Domnul Dumnezeuul tău care te-am scos din țara Egiptului, din casa robiei».

La drept vorbind, acest cuvînt nu constituie încă o poruncă, el ne indică numai pe Acela care poruncește.

Să vedem acum cele zece porunci ale Legii, și dacă nu le luăm în considerare pe toate, să explicăm cel puțin începutul în măsura în care Dumnezeu ne va ajuta.

II

Întîia poruncă este aceasta: «Să nu ai alți dumnezei afară de Mine». Iar după aceasta urmează: «Să nu-ți faci ție chip cioplit și nici un fel de asemănare cu cele ce sînt în cer, sus, sau pe pămînt, jos, sau în apele de sub pămînt. Să nu te închini lor, nici să slujești lor, căci Eu sînt Domnul Dumnezeuul tău, Dumnezeuul rîvnitor care pedepsesc păcatele părinților care Mă urăsc pe Mine, în copiii lor, pînă la al treilea și al patrulea neam, și Mă milostivesc pînă la al miilea neam către cei care Mă iubesc și păzesc poruncile Mele»¹⁵⁷. Aceste prescripții nu constituie o singură poruncă, cum cred unii. Dacă am considera așa, atunci nu am ajunge la numărul zece al poruncilor, și cum se justifică atunci justetea numirii: Decalog?

156. Ieș. 12, 11.

157. Ieș. 20, 3—6.

Dacă, însă, se numără așa cum am arătat-o mai înainte, se obține numărul de zece.

Întia poruncă este deci : «Să nu ai alți dumnezei afară de Mine», și a doua : «Să nu-ți faci chip cioplit...»¹⁵⁸.

Să începem deci cu întia poruncă. Dar eu am nevoie de ajutorul lui Dumnezeu pentru ca să vorbesc în numele Celui care ne-a dat-o și, pentru a o înțelege, voi trebuie să aveți urechi cât mai curate. Dacă cineva dintre voi are «urechi de auzit», acela să audă cum s-a zis : «Să nu ai alți dumnezei afară de Mine». Dacă El ar fi zis : «nu sînt alți dumnezei afară de mine», gîndirea ar fi fost mai desăvîrșită, dar zicînd : «să nu ai alți dumnezei», El nu tăgăduiește că ar fi și alții, dar aceștia nu sînt cei ce au adresat poruncile. E, fără îndoială, concluzia pe care a tras-o Apostolul Pavel cînd a scris corintenilor zicînd : «Sînt destui așa-numiți zei, fie în cer, fie pe pămînt», și apoi : «sînt belșug de domni și dumnezei, totuși pentru noi este un singur Dumnezeu, Tatăl din Care sînt toate, și noi întru El, și un singur Domn Iisus Hristos, prin Care sînt toate și noi prin El»¹⁵⁹. Din alte multe locuri puteți vedea că Scriptura vorbește de dumnezei, de exemplu : «Domnul este prea-înalt, înfricoșător, împărat mare peste toți dumnezeii»¹⁶⁰ sau : «Dumnezeul dumnezeilor a vorbit...»¹⁶¹ ori : «În mijlocul dumnezeilor va sta»¹⁶².

Despre tema Domnului vorbește și Apostolul, «tronuri, domnii și stăpînii, toate s-au făcut prin El și pentru El»¹⁶³. Or, stăpîniile nu sînt altele decît o anumită clasă și o mulțime de domnii. Ni se pare că în acest text Apostolul Pavel a făcut o bună precizare a Legii, căci iată ce spune el : «Cu toate că sînt mai mulți domni, care guvernează celelalte popoare și mulți dumnezei cinstiți de acele popoare, pentru noi nu este decît un Dumnezeu și un Domn».

Ce anume înseamnă mulțimea de dumnezei și de domni, Scriptura ne-ar putea-o lămuri, dacă vă veți dovedi destul de răbdători. Moise spune în Cîntarea din Deuteronom : «Cînd cel Preaînalt a împărțit moștenire popoarelor, cînd a împărțit pe fiii lui Adam, atunci a statornicit

158. Iosif Flaviu (Antic. jud. 3, 5, 5) și apoi Filon (quis rez div. her. 169) separau cele 10 porunci în parte. Procopie (*op. tit.*, P.G., 87, 606), altfel cum am putea ajunge la numele «Decalog»?

159. 1 Cor. 8, 5—6.

160. Ps. 46, 2.

161. Ps. 49, 1.

162. Ps. 81, 1.

163. Col. 1, 16. A se vedea și Origen, in Joh. I, 31.

hotarele neamurilor, după numărul îngerilor lui Dumnezeu, iar partea Domnului este poporul lui Iacob, Israel e partea lui de moștenire»¹⁶⁴.

În acest text, în care îngerii au primit din partea Celui Preaînalt guvernarea națiunilor, sînt numiți dumnezei și domni, dumnezei pentru că ei au fost dăruiați de Dumnezeu, domni pentru că ei au primit de la Dumnezeu puterea lor. Iată pentru ce Dumnezeu spune îngerilor care nu și-au menținut demnitatea : «dumnezei sînteți și fii ai Celui Preaînalt, dar voi ca niște oameni muriți și ca unul din căpetenii cădeți»¹⁶⁵, urmînd pilda diavolului, căpetenia tuturor îngerilor căzuți, ceea ce vrea să spună că ei sînt blestemați nu pentru natura lor, ci pentru neascultare. Pentru tine, poporul meu Israel, care ești «partea lui Dumnezeu»¹⁶⁶, care ai devenit «partea sa de moștenire»¹⁶⁷ «tu nu vei avea alți dumnezei afară de mine»¹⁶⁸, pentru că Dumnezeu este singurul Dumnezeu și el este Domnul, singurul Domn ; ceilalți sînt creați de El iar numele lor l-au dobîndit nu prin natură, ci prin har. În afară de acela, să nu consideri că aceste cuvinte se adresează numai lui Israel celui născut după trup. Ele se adresează, de asemenea, și vouă care ați devenit Israel după duh, în stare să «vedeți» pe Dumnezeu și care sînteți tăiați împrejur nu întru carnea voastră, ci la inimă. Căci după trup facem parte din neamuri, după duh sîntem israeliți, după cum zice Cel ce zice : «cere de la Mine și-ți voi da neamurile moștenirea ta și stăpînirea ta, marginile pămîntului»¹⁶⁹ și din pricina Celui care a spus : «Părinte ! Toate ale Mele sînt ale Tale și ale Tale sînt ale Mele și Mă premăresc întru Tine»¹⁷⁰, să stăruie să te faci vrednic de ajutorul lui Dumnezeu și printre cei rînduiți moștenirii sale. Altfel, te dovedești nevrednic, să-ți sîrjuească drept pildă cei care, chemați a fi moștenitori ai bunurilor lui Dumnezeu, și-au luat plata păcatelor lor de a fi «împrăstiați printre neamuri». Cei care au fost scoși «din casa robiei»¹⁷¹ vor cădea în robie, nu numai în cea a egiptenilor, ci a tuturor popoarelor, căci, «oricine săvirșește păcatul, este rob păcatului»¹⁷². Ție, celui care ai fost eliberat prin Iisus Hristos din Egipt și din «casa robiei», ți se spune : «Să nu ai alți dumnezei afară de Mine».

164. Deut. 32, 8—9.

165. Ps. 81, 5.

166. Deut. 32, 9. A se vedea *Peri arhon* I, 5, 3 : nu există ființă rea prin natura sa și nici altă ființă dumnezeiască — afară de Dumnezeu — decît prin har.

167. Deut. 32, 9.

168. Ieș. 20, 3.

169. Ps. 2, 8.

170. In. 17, 10.

171. Ieș. 20, 2.

172. In. 8, 34.

III

Să vedem, după aceasta, ce conține porunca a doua : «Să nu-ți faci ție chip cioplit și nici un fel de asemănare cu cele ce sînt în cer, sus, sau pe pămînt, jos, sau în apele de sub pămînt»¹⁷³.

Este o mare deosebire între chipurile cioplite și între dumnezei. În privința aceasta Apostolul ne învață zicînd despre dumnezei : «în lume sînt destui dumnezei și idoli, dar idolul nu este nimic în această lume»¹⁷⁴.

De aici deducem că Apostolul n-a citit cu nepăsare textul Legii. El a văzut deosebirea între dumnezei și idoli. După ce a zis că «idolii nu sînt nimic» el n-a zis același lucru și despre chipuri. Or, în acest loc este spus : «Să nu-ți faci nici idoli, nici un chip oarecare». Una este să-ți fabrici un idol și alta este să-ți faci un oarecare chip cioplit.

Dacă Domnul îngăduie să ne lămurim cu privire la cele care trebuiesc spuse, eu aș zice, de pildă, că dacă cineva confecționează din aur, din argint, din lemn sau piatră un patruped, un șarpe sau o pasăre pentru a le admira, el nu face un idol, ci o asemănare. Dimpotrivă, dacă face un idol, acesta este, după spusele Apostolului, un nimic». El face, deci, ceea ce nu există. Dar ce este «ceea ce nu este ?», este chipul pe care ochiul nu l-a văzut, dar pe care îl reprezintă imaginația, de exemplu, dacă cineva leagă la trupul omenesc un cap de cîine sau de țap, pune la un singur om două fețe, sau adaugă la un bust omenesc picioarele de dinapoi ale unui cal sau coada unui pește.

Cine săvîrșește astfel de lucruri nu face chipuri, ci idoli : el înfățișează ceva ce nu există și care nu are nimic asemănător cu realitatea. Apostolul, înțelegînd aceasta, spune : «că un idol nu e nimic în lume»¹⁷⁵, căci nu este vorba despre o imagine luată de la lucrurile existente, ci din aceea în care plăzmuiește un spirit ciudat și trîndav. Dimpotrivă, există chipuri figurative, precum am arătat mai sus, atunci cînd se confecționează obiecte corespunzătoare celor existente în cer, pe pămînt sau în ape. Nu se poate vorbi simplu de tot despre înfățișările lucrurilor cerești ca și despre cele pămîntești sau marine, afară de cazul cînd ne gîndim la ceea ce s-ar putea spune despre soare, despre lună și des-

173. *Ieș.* 20, 4.

174. *1 Cor.* 8, 4. În fragmentele păstrate în greacă la *Ieșire* 20, 3, Origen se exprimă și mai tranșant : «una este idolul și cu totul altceva asemănarea. La asemănare (sau icoană) imiți ceva existent, la idol plăzmuiești ceva ce nu există». Ideea o repetă aproape aidoma Teodoret (*Quaestiones in Exodum* 38), Migne, P.G., 80, 264 și Procopie de Gaza (P.G., 87, 606) : «icoanele sînt asemănări după ființe existente (animale, trupuri), pe cînd idolii sînt plăsmuiri care n-au acoperire reală».

175. *1 Cor.* 8, 4.

pre stele, pe care păgânismul obișnuiește să le reprezinte. Însă fiindcă Moise «a deprins toată învățătura egiptenilor»¹⁷⁶, el voia să interzică chiar ceea ce la ei era straniu și ascuns, ca de exemplu, pentru a aminti pe careva și cu numele lor, Hecate și celelalte forme de demoni, pe care Apostolul le numește : «duhuri ale răutății răspîndite în văzduhuri»¹⁷⁷. Probabil despre acestea zice profetul : «S-a îmbătat de minie în ceruri sabia mea»¹⁷⁸.

A invoca demoni prin aceste imagini și aceste reprezentări este obiceiul acelor care își exprimă astfel îngrijorările lor. Ei o fac fie pentru a respinge, fie a atrage relele.

Însă cuvîntul lui Dumnezeu urgisește toate aceste lucruri blestemate și combate, totodată, toate uzanțele acelea, pentru că el interzice nu numai a se face idoli, ci orice asemănare a celor de pe pămînt din apă și din cer.

IV

Textul adaugă și zice : «Să nu te închini lor, nici să slujești lor»¹⁷⁹. Una este să cinstești pe cineva și alta este să te închini lui. Te poți închina prin constrîngere, ca unii curteni care se prefac că se prosternă ca în fața idolilor, cînd văd că regele este îndrăgostit (de mărirea lui), cu toate că n-au nici o afecțiune pentru el în inima lor, dar ca să arate că-l slujesc, îl înconjoară cu o afecțiune totală și cu atenție. Cuvîntul divin interzice și una și alta : el nu trebuie nici să fie servit cu devoțiune, nici să fie adorat prin gest. Să știm, totuși, că hotărîrea de a observa această poruncă, de a repudia pe toți ceilalți dumnezei și domni, pentru a nu recunoaște altul decît pe unicul Dumnezeu și Domn, înseamnă să declari război pe viață și pe moarte tuturor celorlalți.

Cînd însă ajungem la harul Botezului, lepădîndu-ne de toți zeii și domnii ceilalți, noi mărturisim pe singurul Dumnezeu : Părintele, Fiul și Duhul Sfînt.

Însă, cu toată realitatea acestei mărturisiri, cîtă vreme noi nu iubim pe Domnul Dumnezeu «din toată inima și din tot sufletul nostru»¹⁸⁰, și dacă nu ne alipim de El «cu toată tăria noastră», nu sîntem încă «par-

176. *Fapte*, 7, 22.

177. *Ef.* 6, 12. În loc de Hecate mai curînd Hator, zice Baehrens, *op. cit.*, p. 222.

178. *Is.* 34, 5.

179. *Ieș.* 20, 5. Se știe că Origen a fost un apărător atît de infocat al «închinării în duh», încît nu dădea nici o atenție artei creștine. Dar «certIFICATELE DE SACRIFICII» aduse de unii creștini pentru a-și cruța viața înseamnă pentru el trădare (*Indemn la martiriu*, 5, 6).

180. *Mt.* 22, 37.

tea Domnului»¹⁸¹, rămînem doar așezați pe un fel de linie marginală, suportînd, mai departe, vrăjmășia aceloră de care fugim, fără ca Domnul, la care căutăm adăpost, să ne ajute, pentru că noi nu-L iubim «din toată inima și toată virtutea». Și profetul ne deplînge cînd ne vede circulînd într-o astfel de instabilitate : «Vai de inima cea slabă a păcăto-sului care umblă pe două cărări»¹⁸² și «pînă cînd vei șchiopăta de amîndouă picioarele ?»¹⁸³ Iar în privința aceasta Apostolul Iacob zice : «Omul îndoielnic este nestatornic în toate căile sale»¹⁸⁴.

Cei care ne-am lepădat de dumnezeii străini, dar nu dăm ascultare Domnului nostru, printr-o credință deplină și desăvîrșită, sîntem așezați, oarecum, la mijlocul unei zone de graniță : pe de o parte sîntem brutalizați de acei dumnezei străini ca niște dezertori, iar pe de altă parte nestatornicia și îndoielile noastre ne împiedică să fim protejați de Dumnezeu nostru. Nu este aceasta, oare, în sens spiritual, atitudinea pe care o evocă proorocii atunci cînd vorbesc de așa-numiții «prieteni ai Ierusalimului» și zic : «Toți prietenii tăi au ajuns vrăjmașii tăi ?»¹⁸⁵. Pune la inimă aceste cuvinte ca să înțelegi că Ierusalimul a avut mulți «prieteni», care s-au încrezut în frumusețea lor, cu care el s-a pîngărit. La acestea se referă profetul cînd scrie : «Mă voi duce după ibovnicii mei, cei care mi-au dat vin și untdelemn»¹⁸⁶. Dar iată a sosit timpul cînd el (Ierusalimul) zice : «Mă voi întoarce la bărbatul meu cel dintîi, căci atunci îmi mergea mai bine decît acum»¹⁸⁷.

Tu ai rămas, deci, la întîiul tău bărbat, intristînd pe ibovnicii cu care ai săvîrșit adulter.

Dacă nici acum nu te lipsești de El cu toată credința ta și cu dragostea ta, ci rămii împovărat cu numeroasele crime pe care le-ai săvîrșit, atunci toată atitudinea ta, toată înfățișarea ta îi dă de bănuț destul pentru ca ele să nu fie neluate în seamă cîtuși de puțin. Îndată ce îți vei abate, cît de puțin, privirea de la El, El îndată îți aduce aminte, în mod necesar, de vechea ta purtare. Pentru ca să ștergi acest trecut, încît El să aibă, de acum, încredere deplină în tine, va trebui să eviți nu numai faptele, ci chiar și gîndurile dezonorante. Fii atent la ceea ce este scris : «Și cînd duhul necurat a ieșit din om, umblă prin locuri

181. *Deut.* 32, 9.

182. *Inț. Sir.* 2, 14.

183. *2 Regi* 18, 21.

184. *Iac.* 1, 8.

185. *Ps.* 1, 2.

186. *Osea* 2, 7. Cf. Origeni Hexapl. ad locum «cu aceasta m-am adăpat» (Baehrens, p. 224).

187. *Osea* 2, 9.

pustii, căutînd odihnă și nu găsește. Atunci zice : «Mă voi întoarce la casa mea de unde am ieșit ; și venind o află necuprinsă, măturată și împodobită. Atunci se duce și ia cu sine alte șapte duhuri mai rele decît el și intrînd sălășluiesc aici, și se fac cele de pe urmă ale omului mai rele decît cele dintîi» ¹⁸⁸.

Dacă am cugeta la aceste cuvinte, cum am mai putea lăsa loc chiar unei cît de mărunte nepăsări ?

Duhul necurat a sălășluit în noi mai înainte de a fi avut credința, înainte de a fi venit la Hristos, cînd, precum am spus-o mai înainte, sufletul nostru păcătuia departe de Dumnezeu cu ibovnicii săi, demonii. Însă, cînd a zis după aceea : «Duce-mă-voi la cel dintîi bărbat al meu» ¹⁸⁹ și a venit la Hristos, care l-a «creat» la început, «după chipul Său» ¹⁹⁰, trebuia ca duhul desfrînat să stea departe de mirele legiuit. Noi am fost luați însă sub ocrotirea lui Hristos și curățiți de păcatele trecutului, casa noastră a fost împodobită de tainele credincioșilor pe care le cunosc cei care au fost deja inițiați în ele. Această casă nu merită să aibă ca oaspete pe Hristos, cîtă vreme viața și purtarea ei nu-i atît de sfîntă, de curată și neprihănită, cum se cade să fie «templul lui Dumnezeu». Căci ea nu trebuie să fie numai casă, ci și templul unde sălășluiește Dumnezeu. Dacă ea nesocotește harul primit și se împotmoleşte în grijile veacului, atunci reînvie duhul necurat, cerînd din nou casa goală. Și ca să nu mai fie din nou alungat «el ia cu sine alte șapte duhuri, mai rele decît el și starea acestui om ajunge mai rea ca la început» ¹⁹¹, căci ar fi un păcat mai ușor de înțeles pentru un suflet, care, odată ce a desfrînat, să nu mai revină la întîiul său bărbat decît ca să săvîrșească un alt adulter, după ce a revenit.

Nu există nici o «învoire», cum zice Apostolul, între templul lui Dumnezeu și idoli, nici un acord posibil «între Hristos și Veliar» ¹⁹². Dacă noi sîntem ai lui Dumnezeu, trebuie să fim în așa fel încît să se îplinească ceea ce Dumnezeu zice despre noi : «Voi locui în ei, voi umbla în mijlocul lor și ei vor fi poporul Meu» ¹⁹³. E ceea ce spune profetul în alt loc ¹⁹⁴ : «Ieșiți din mijlocul lor, zice Domnul, și depărtați-vă, voi cei care duceți vasele Domnului. Ieșiți și nu vă atingeți de lucru

188. Mt. 12, 43—45.

189. Osea 2, 7. Procopie cugetă cu aproape aceleași cuvinte ideea făcînd apoi aluzie la Iosua 24, 22 (*ibidem*).

190. Fac. 1, 7.

191. Lc. 11, 16.

192. 2 Cor. 6, 16.

193. 2 Cor. 6, 16.

194. Is. 52, 11.

spurcat și vă voi primi, Eu voi fi pentru voi un părinte și voi îmi veți fi Mie fii și fiice, zice Domnul — cel Atotputernic ¹⁹⁵.

Iată de ce zice El : «Să nu ai alți dumnezei afară de mine»... și următoarele.

V

«Eu sînt Domnul Dumnezeuul tău, sînt un Dumnezeu zelos» ¹⁹⁶.

Vezi bunătatea lui Dumnezeu, cum ne învață și ne face mai desăvîrșiți. El nu se teme să ia asupra Sa slăbiciunile și patimile omenești. Căci cine aude vorbindu-se despre un Dumnezeu zelos și nu se va mira văzînd în aceasta un defect al slăbiciunilor omenești ? Dar Dumnezeu face totul și îndură totul pentru noi, iar, ca să ne învețe, El pune în graiul Său afecțiunile care ne sînt cunoscute și familiare.

Să vedem acum ce vrea să spună prin cuvintele : «Eu sînt un Dumnezeu zelos».

Însă pentru a ajunge, cu mai multă ușurință, la contemplarea lucrurilor dumnezeiești, să învățăm aceasta din exemple omenești, precum am procedat și mai înainte. Orice femeie creștină este sub puterea bărbatului și supusă Legii, pe cînd cea desfrînată crede că-și poate lua și libertatea de a păcătui. Cel care intră la o desfrînată știe că intră la o femeie care se necinstește și cade în brațele oricărui bărbat. El nu se poate indigna cînd vede alți ibovnici împreună cu ea. Cel care duce, însă, o căsnicie legitimă, nu îngăduie ca soția lui să facă uz de puterea de a păcătui, ci el apără cu o însuflețire aprinsă castitatea căsniciei sale, pentru a-și asigura legitimitatea de viitor tată.

Să înțelegem din acest exemplu că sufletul se poate prostitua și el cu demonii, avînd mai mulți ibovnici, în așa fel încît o dată intră la el duhul depravării, altă dată duhul zgîrceniei, urmat de cel al mîndriei, al luxului, al măririi deșarte și multe altele. Toți se prostituează cu acest suflet infidel, încît nici unul nu l-ar pizmui pe celălalt și nici gelozia nu i-ar îmbrînci pe unul împotriva celui alt. Ce-am zis, că unul nu exclude pe altul ? Mai mult, ele (patimile) se poftesc în mod tăcut și se adună laolaltă, cum am văzut cînd a fost vorba de duhul despre care Evanghelia spune : «Cînd duhul cel necurat iese din om, ia cu sine alte șapte dhuri mai rele decît el și intrînd locuiesc împreună în același suflet» ¹⁹⁷. Așa că sufletul care se prostituează cu demonii nu simte să

195. Is. 52, 11.

196. Ieș. 20, 5. Pentru acest pasaj și pentru cele ce urmează a se vedea și *Indemn la martiriu*, cap. 9.

197. Lc. 11, 24 și u.

fie vreo gelozie între ibovnicii săi. Dimpotrivă, însă, dacă se împreună cu un bărbat legitim, cu Acela cu care Pavel împreună sufletele legate prin căsnicie în așa fel încît îi zice: «Mă înfățișez lui Hristos ca pe-o fecioară neprihănită unui singur bărbat legiuit»¹⁹⁸, (căsătorie despre care este vorba și în Evanghelie, cu «un împărat care a făcut nuntă fiului său») ¹⁹⁹ atunci sufletul rămîne atît de devotat acestui bărbat și atît de legat de El prin legătura nunții încît, chiar dacă va fi fost înainte păcătos și va fi trăit în desfrîu, din clipa în care se unește cu El, nu-i mai îngăduie niciodată ca să păcătuiască. El nu poate răbda decît sufletul pe care l-a luat ca mire, el nu se mai desfătează, mai mult cu adulterele: gelozia lui e fierbinte acum și apără castitatea uniunii lor. Si despre Dumnezeu se zice că e «zelos», pentru că El nu îndură ca un suflet care i s-a dat Lui să se mai însuflețească de amestecul cu demonii. Altfel, dacă o vede călcînd legile căsniciei, căutînd iarăși prilej de a păcătui, atunci, precum este scris, el îi dă carte de despărțire și o alungă zicînd: «Unde este cartea de despărțire cu care am alungat pe mama voastră?»²⁰⁰ Apoi (profetul) adaugă zicînd: «Iată, eu v-am vîndut pentru fărădelegile voastre și pentru păcatele voastre am alungat pe mama voastră»²⁰¹. Cel care vorbește așa este gelos și, mînat de gelozie, rostește asemenea vorbe. Odată ce L-am cunoscut prin iluminarea cuvîntului divin, după harul venit prin Botez, după mărturisirea credinței, în urma unei comuniuni pecetluite prin atîtea taine, așa de mărețe, El nu mai vrea să mai păcătuim de acum înainte. El nu mai îngăduie ca sufletul, care este numit mirele sau bărbatul său, să mai petreacă împreună cu demonii, să se desfrîneze cu duhurile necurate, să se tăvălească în noroiul păcatelor. Iar dacă se poate întîmpla o asemenea nenorocire, atunci vrea ca cel puțin să se convertească, să revină și să facă act de pocăință.

Și, într-adevăr, e o nouă formă a bunătății Sale, să primească cu căldură sufletul care se reîntoarce, după desfrîu, căindu-se din toată inima, precum spune și Profetul: ²⁰² «Cînd o femeie se desparte de bărbatul ei și ajunge femeia altuia, se va mai putea întoarce înapoi la bărbatul ei? Această femeie nu este oare cu totul întinată? Iar tu, care te-ai iubit cu mulți ibovnici și vrei să te întorci la mine!» Și apoi iarăși zice: «După

198. 2 Cor. 11, 2.

199. Mt. 22, 2.

200. Is. 50, 1.

201. Is. 50, 1.

202. Is. 50, 1. Încă o dovadă concludentă despre ancorarea lui Origen în desfășurarea «istorică» a Bisericii creștine cu toate tainele ei.

ce te-ai săturat de făcut toate acestea, eu zic : întoarce-te la mine ! Dar tu nu te-ai întors, zice Domnul» ²⁰³.

Așadar, acest «Dumnezeu zelos», dacă te caută, dacă El rîvnește ca sufletul tău să I se lipească, dacă El te ferește de păcat, dacă te îndrumă și te pedepsește, dacă El se mîhnește, se mînie, dacă, în relația cu tine, face întrebuițare de un fel de gelozie, caută să înțelegi că El este pentru tine nădejdea mîntuirii. Dar dacă, deși pedepsit, nu te vei pocăi, dacă, îndreptat, nu te vei schimba, dacă nesocotești loviturile Lui, ajuns la această stare de răutate, ia seama că zelul Său se va îndrepta împotriva ta, El îți va spune ceea ce a spus Ierusalimului prin profetul Iezechiel : «Voi domoli mînia mea în tine și rîvna mea o voi depărta de la tine și mă voi potoli și nu mă voi mai necăji» ²⁰⁴. Prețuiește dar, după cuviință, mila și dragostea Bunului Dumnezeu. Cînd vrăea să se îndure, El mărturisește că se întristează și este mînios, precum grăiește, de exemplu, prin Ieremia : «Ierusalime, ca nu cumva sufletul să se desprindă de tine, tu vei fi pedepsit prin durere și bici» ²⁰⁵.

Dacă înțelegi aceste cuvinte, ele sînt glasul lui Dumnezeu cel plin de îndurare : ori de cîte ori se întristează, și se arată zelos, El amenință cu ceartă și minuieste biciul : «Căci pe care Domnul îl iubește, îl ceartă» ²⁰⁶. Vrei cumva, dimpotrivă, să crezi și glasul înfricoșat al lui Dumnezeu care se mîhnește ? Ia aminte la ceea ce spune prin proroc. După ce a înșirat multele crime săvîrșite de popor, El zice : «Eu nu voi cerceta pe fetele voastre, care s-au lăsat desfrînării și nici pe surorile lor din pricină că au desfrînat» ²⁰⁷. Iată o clipă dureroasă, cea din urmă, cînd nu mai găsim iertare pentru păcatele noastre nici pedepse pentru greșelile noastre, ci, fiindcă depășim măsura prin păcate, Dumnezeu, cel zelos, își întoarce rîvna Sa de la noi, după cum s-a zis mai înainte : «Rîvna Mea te va părăsi și Eu nu mă voi mîhni din pricina ta» ²⁰⁸. Acestea în ce privește cuvintele : «Dumnezeu este zelos».

VI

Să vedem acum și cele ce urmează, de ce se zice că păcatele părinților se pedepsesc prin copii, pînă în al treilea și al patrulea neam. În general, ereticii se bazează pe acest text, pentru a ne spune în deridare,

203. *Ier.* 3, 7. A se vedea în acest volum omiliile la Ieremia.

204. *Iez.* 16, 42.

205. *Ier.* 6, 7—8.

206. *Evr.* 12, 6.

207. *Osea* 4, 14.

208. *Iez.* 16, 43. Origen, *Sel. in Exod.*, 20, 5—6.

că n-ar putea fi vorba aici despre un Dumnezeu bun, cînd se afirmă că un om este lovit pentru păcatele altora. Însă, după judecata lor, chiar pentru aceia care recunosc că Dumnezeul Legii, care a promulgat aceasta, e drept, chiar dacă El n-ar fi bun, pe cînd ereticii nu pot dovedi cum de nu contravine simțului de dreptate faptul că unul e pedepsit în locul altuia. Nu ne rămîne decît să rugăm pe Domnul să ne facă să înțelegem cum se potrivește unui Dumnezeu drept și bun o atare dreptate.

Am spus-o, adesea, că Sfînta Scriptură nu se adresează omului din afară, ci mai vîrtos omului dinlăuntru. Acest om dinlăuntru are pe Dumnezeu de tată, dacă trăiește și lucrează după voia lui Dumnezeu ²⁰⁹, sau pe diavol dacă-l ascultă pe acesta și trăiește în păcat. E ceea ce Mîntuitorul nostru arată în mod deosebit în Evanghelie cînd zice: «Voi aveți pe diavol de tată și țineți să faceți voia tatălui vostru, care de la început a fost ucigător de oameni și n-a rămas în adevăr» ²¹⁰. Asemenea, cită vreme seminția lui Dumnezeu rămîne întru noi, îndeplinind cuvîntul lui Dumnezeu, noi nu păcătuim: «Oricine este născut din Dumnezeu — zice Ioan ²¹¹ — nu săvîrșește păcat, pentru că seminția lui Dumnezeu rămîne într-însul, tot așa și atunci, cînd diavolul ne convinge să păcătuim, noi primim sămînța lui. Și dacă împlinim cele pentru care ne-a convins, înseamnă că el ne-a născut, căci prin păcat noi am devenit fiii lui. Însă precum nu se întîmplă niciodată ca, greșind, să păcătuim fără complice, căutînd de obicei un asociat sau un însoțitor (căci cel care săvîrșește un adulter nu-l poate săvîrși singur, ci îi trebuie, în mod necesar, un tovarăș al păcatului său), tot așa, dacă nu sînt mai mulți, trebuie ca cineva, bărbat ori femeie, să ne ofere concursul pentru păcat. Toți cei care sînt renăscuți așa-zicînd unul prin altul, după împrejurarea în care se face convingerea lor, urmează că trag din diavolul, părintele lor, ființa născută spre nenorocire. Și pentru a ne referi la Scriptură, «Domnul slavei» ²¹², Iisus Hristos Mîntuitorul nostru a fost răstignit, iar făptuitorul acestei crime și părintele acestei nelegiuiri este, fără îndoială, diavolul. Căci scris este: «Satana a intrat în inima lui Iuda Iscarioteanul, ca să-l vîndă...» ²¹³.

209. 1 Pt. 4, 6.

210. 1 In. 8, 44.

211. 1 In. 3, 9.

212. Ps. 28, 3.

213. Lc. 22, 3. Toată această argumentare o regăsim repetată aproape verbal în fragmentele amintite (*Sel. in Exod 20, 5—6*), iar în evul mediu, între alții la Raban Maur (*Vezi Baehrens, op. cit., p. 232*).

Părintele păcatului este, deci, diavolul. În această fărădelege întiul pe care l-a zămislit este Iuda. Însă nici Iuda nu-l putea săvârși singur. Căci cum este scris ?

«Iuda ducându-se a aflat pe cărturari, pe farisei și pe preoți și le-a zis : Ce voiți să-mi dați și eu Îl voi da în mâinile voastre ?» ²¹⁴. Din Iuda s-a născut deci o a treia și a patra generație de păcat. Și în toate păcatele veți constata o ordine asemănătoare.

Să vedem acum, după aceste considerații pe care le-am făcut, cum pedepsește Dumnezeu păcatele părinților prin fii pînă în al treilea și al patrulea neam, făcîndu-se că uită uneori pe părinți, căci despre părinți nu spune nimic Dumnezeu. Diavolul, prin păcat, a depășit orice măsură, precum și profetul spune : «Întocmai cum un veșmînt nu mai poate fi curat dacă a fost muiat în sînge...» ²¹⁵, așa nici el nu e curat în veacul acesta și nu va fi îndreptat, nici pedepsit acum pentru păcatul său, ci toate îi sînt rezervate pentru veacul care va veni.

De aceea știind că timpul vinovăției sale este hotărît, a întrebat pe Mîntuitorul : «De ce ai venit aici înainte de vreme ca să mă chinuiești ?» ²¹⁶.

Cît va dura lumea aceasta, diavolul, care este părintele păcătoșilor, nu este pedepsit pentru vina păcatelor lui. Aceștia își primesc pedeapsa în fiii lui, adică în aceia pe care i-a zămislit prin păcat. Cu alte cuvinte, aceștia sînt oamenii care trăiesc în trup, pedepsiți de Domnul, loviți, biciuiți. Căci «Domnul nu vrea moartea păcătosului, ci să se întoarcă și să fie viu» ²¹⁷, de aceea în bunătatea Sa îndurătoare, El pedepsește păcatele părinților în fii. Căci dacă părinții, adică «diavolul și îngerii lui», ca și ceilalți stăpîni ai acestei lumi și cîrmuitori ai întunericului (căci și aceștia se fac părinți ai păcatului, ca și diavolul), fiind nevrednici a fi îndreptați în veacul acesta, își primesc ceea ce li se cuvine în veacul viitor, în schimb Domnul a găsit de bine ca fiii Săi, adică aceia pe care diavolii i-au făcut să păcătuiască, dar care s-au legat de El ca niște complici și asociați, să obțină, aici jos, pedeapsa care li se cuvine, ca să ajungă curățiți în lumea viitoare și să nu mai fie asociați diavolului la pedepsirea lui. Pentru că, în îndurarea Sa, Domnul vrea ca toți oamenii să se mîntuiască ²¹⁸ ; de aceea zice : «Cerceta-voi cu toiag fărădelegile lor și cu bătăi păcatele lor, iar mila Mea nu o voi depărta de

214. Mt. 26, 15—16.

215. Is. 14, 19.

216. Mt. 8, 29.

217. Ez. 33, 11.

218. 1 Tim. 2, 4. Idee reluată în Omilia XIV la Levitic (Baehrens, op. cit., p. 484—480).

la ei»²¹⁹. Domnul cercetează, deci, sufletele și caută creaturile zămislite de blestematul lor părinte, care i-a convins să păcătuiască, spunându-le fiecareia dintre ele: «Ascultă fiică și vezi, pleacă urechea și uită poporul tău și casa părintelui tău»²²⁰.

El te cercetează, deci, după ce ai săvârșit păcatul, te previne, te încearcă și cu biciul și cu vergeaua pentru păcatul pe care ți l-a sugerat diavolul, tatăl tău, pentru ca acest păcat să fie pus «în sân», adică pînă ești încă în trup. Astfel se împlinește (cuvîntul Scripturii) că «păcatele părinților sînt pedepsite pînă în al treilea și al patrulea neam».

Dumnezeu este însă zelos și, prin urmare, El nu voiește ca sufletul, care s-a logodit cu credința, să mai rămînă în întinăciunea păcatului. El îl vrea purificat cît mai repede, să îndepărteze în grabă necurățiile, pe care din întîmplare le-ar mai avea. Dar, sufletul rămîne în păcatele sale și zice: «Noi nu vom asculta de glasul Domnului, ne vom face poftele noastre și vom aprinde un foc în cinstea reginei cerului», cum zice profetul osîndindu-l, atunci el va fi păstrat pentru judecata Înțelepciunii, care zice: «Pentru că ați lepădat toate sfaturile Mele și ați ris de muștrările Mele, de aceea și Eu voi ride de pieirea voastră»²²¹, sau, precum Domnul se pronunță în Evanghelie: «Duceți-vă de la Mine, în focul cel veșnic care este gătit diavolilor și îngerilor săi»²²².

În ce mă privește, eu doresc ca Dumnezeu să mă încerce pentru păcatele mele, atîta timp cît trăiesc în lumea aceasta, ca să mă facă să-i iau aici pedeapsa pentru ca acolo, sus, Avraam să zică și despre mine cuvintele pe care le-a spus bogatului, în legătură cu Lazăr cel sărac: «Fiule, adu-ți aminte că ai primit cele bune ale tale în viața ta și Lazăr, asemenea, pe cele rele. Ci acum, aici, el se mîngîie, iar tu te chinuiești»²²³.

De aceea cînd Dumnezeu ne încearcă și ne pedepsește, noi nu trebuie să fim lipsiți de recunoștință. Să înțelegem că noi sîntem încercați în lumea aceasta pentru a dobîndi liniștea în lumea cealaltă, precum zice și Apostolul: «Domnul ne judecă și ne pedepsește, ca să nu fim osîndiți împreună cu lumea»²²⁴. De aceea fericitul Iov a acceptat de bună voie toate încercările, zicînd: «Dacă am primit de la Domnul cele bune, nu vom primi oare și pe cele rele?»²²⁵ «Domnul a dat, Domnul a

219. Ps. 88, 32.

220. Ps. 44, 12. A se vedea textul din *Ieremia* 39, 32, 18 și *Ieș.* 20, 5.

221. *Pilde* 1, 24—25.

222. *Mt.* 25, 41.

223. *Lc.* 16, 25.

224. *1 Cor.* 11, 32.

225. *Iov.* 2, 10.

luat, Domnul a făcut cum a binevoit. Fie numele Domnului binecuvîntat»²²⁶. Însă El se îndură, pînă în al miilea neam, de cei care-L iubesc»²²⁷.

Oameni ca aceștia, într-adevăr, nu au nevoie să fie dojeniți, căci ei nu mai păcătuiesc, cum zice și Domnul: «Cel care mă iubește ține poruncile». Tot așa: «iubirea desăvîrșită alungă frica»²²⁸. De aceea, celor care iubesc, numai îndurarea le spune: «Fericiți sînt cei milostivi, căci de aceia se va îndura Dumnezeu», în Iisus Hristos Domnul nostru, a Căruia este slava și puterea în vecii vecilor. Amin.

OMILIA VI

Cîntarea lui Moise Ieșire 15²²⁹

I

Citim în Sfintele Scripturi că multe cîntări s-au scris de către fiii lui Israil. Dintre acestea, cea dintîi este cea pe care a cîntat-o poporul lui Dumnezeu după victorie, atunci cînd egiptenii au fost acoperiți cu apă deodată cu Faraonul lor. Este o datină a sfinților de a închina lui Dumnezeu un imn de mulțumire după înfruntarea vrăjmașilor lor, convinși că nu prin puterea lor, ci mulțumită harului dumnezeiesc, au re-purtat victoria.

Ca să-și cînte imnul, ei au luat în mînă timpanul, așa cum se știe că a procedat Miriam, sora lui Moise și a lui Aaron. Și tu, de asemenea, dacă ai trecut Marea Roșie, dacă ai văzut pe egipteni scufundați, pe Faraon înecat și aruncat în adîncurile prăpastiei, zicînd: «Să cîntăm lui Dumnezeu», poți striga în semn de mulțumire zicînd: «Să cîntăm Domnului că întru slavă s-a proslăvit! Pe cal și pe călăreț în mare i-a aruncat»²³⁰.

Dar ar fi mai bine și mai demn să însoțim cîntarea cu un timpan în mînă, adică «răstignind trupul împreună cu patimile și cu poftetele lui»²³¹, omorînd mădulele noastre, ale omului trupesc.

226. *Iov.* 1, 21.

227. *Ieș.* 20, 6.

228. *1 Ioan* 4, 18.

229. *Omilia* a VI-a, Migne, P.G., 12 b., col. 331—349.

230. *Ieș.* 15, 1. O altă cîntare analizată de Origen și pe care o putem citi în acest volum este cea din *Omilia* 1, 1 la *Cîntarea Cîntărilor*.

231. *Gal.* 5, 24, *Col.* 3, 5. În *Comentariul la Exod* 15, 1, Procopie reține în grecește: «Miriam, sora lui, acordîndu-și timpanul, după ce și-a omorît mădulele prin

Să vedem acum ce vor să zică cuvintele : «Să cîntăm Domnului că întru slavă s-a proslăvit». Deci nu e destul să spunem : «s-a proslăvit», ci textul adaugă : «cu slavă».

După cit îmi dau seama, un lucru e să fii slăvit și alt lucru e să fii «Proslăvit cu slavă». Căci Domnul nostru Iisus Hristos, luînd trupul Său din Fecioara, pentru mîntuirea noastră, a fost «proslăvit», pentru că El «a venit să mîntuiască pe cel pierdut»²³², dar încă nu fusese proslăvit, de aceea s-a zis despre El «L-am văzut și n-avea nici chip, nici frumusețe și fără de nici o înfățișare. Disprețuit era ca cel din urmă dintre oameni»²³³. El a fost «preaslăvit», însă, cînd s-a suit pe cruce și a îndurat moartea. Vrei să știi cum a fost preaslăvit? El singur spunea : «Părinte, venit-a ceasul! Preamărește pe Fiul Tău ca și Fiul să Te preamărească»²³⁴. Patimile Sale au fost, deci, pentru El o slavă, numai că această slavă n-a fost strălucitoare, ci smerită. Se spune doar despre El : «S-a smerit pe Sine pînă la moarte și încă moarte pe cruce»²³⁵. E ceea ce a prezis și proorocul cînd a zis : «să-l dăm unei morți de ocară»²³⁶. De El vorbește și Isaia : «Întru smerenia Lui judecata Lui s-a ridicat»²³⁷.

Și cu toate acestea Domnul a fost înălțat, însă, ca să vorbim așa, în mod smerit, iar nu întru slavă : «Trebuia ca Hristos să pătimească și să intre întru mărirea Sa»²³⁸. Însă cînd va veni întru mărirea Tatălui și a sfinților îngeri²³⁹, cînd va veni în toată strălucirea ca să judece lumea²⁴⁰, cînd «va ucide cu suflul gurii Sale»²⁴¹ pe adevăratul Faraon, adică pe diavol, cînd va străluci în «slava Părintelui Său», și cînd, după strălucirea smereniei Sale, ne va arăta a doua strălucire a Sa, cea a mării, atunci Domnul nu numai că va fi «preaslăvit», ci va fi mărit în chip strălucitor, căci «toți cinstesc pe Fiul precum cinstesc pe Tatăl»²⁴².

infrinare, căci și timpanul se confecționează din piele de animal mort»... Cf. Baehrens, *op. cit.*, p. 192.

232. Mt. 18, 11.

233. Is. 53, 2—3.

234. In. 12, 1.

235. Fil. 2, 8.

236. Inț. Sol. 2, 20.

237. Is. 53, 8.

238. Lc. 24, 26.

239. Lc. 9, 26.

240. Ps. 95, 13.

241. 2 Tes. 2, 8.

242. In. 5, 23.

II

«Pe cal și pe călăreț i-a aruncat în mare», El s-a făcut ajutorul meu, și apărătorul meu pentru mîntuire. Oamenii care ne urmăresc sînt niște cai și, îndrăznesc a spune, toți cei născuți din trup, sînt, în chip figurat, niște cai. Dar ei sînt călăreții lor. Sînt cai pe care Domnul îi călărește și care străbat întreg pămîntul, sînt aceia despre care el spune : «Călărimea ta este mîntuirea mea» ²⁴³.

Sînt, însă, unii care au de călăreți pe diavol și îngerii lui. Și Iuda a fost un astfel de cal : cită vreme a avut pe Dumnezeu de călăreț, el făcea parte din călărimea de mîntuire, era trimis împreună cu ceilalți Apostoli, vindeca pe cei bolnavi, dădea sănătate celor slabi, însă îndată ce s-a pus sub ascultarea diavolului, căci «după îmbucătură a intrat satana în el» ²⁴⁴, atunci satana a devenit călărețul lui și, călăuzit de frînele acestuia, el a început a călări împotriva Domnului și Mîntuitorului nostru.

Toți cei care prigonesc pe sfinți sînt ca niște cai nechezători. Însă călăreții care-i frînează sînt îngerii răi, de aceia sînt ei sălbatici.

Dacă vei vedea că cel care te prigonește dă dovadă de cruzime exagerată, ține minte că-i antrenat de călărețul său, diavolul, de aceea este atît de slăbit și atît de nesimțitor.

Domnul însă a aruncat în mare calul și pe călărețul lui și S-a făcut mie mîntuire. El este Dumnezeuul meu și eu Îl voi cinsti, El este Dumnezeuul părintelui meu și eu Îl voi slăvi. El este deci Dumnezeuul meu și Dumnezeuul părintelui meu. Tatăl nostru care ne-a dat viață și care ne-a renăscut, este Hristos. Doar el ne zice : «Mă sui la Tatăl Meu și Tatăl vostru și la Dumnezeuul Meu și Dumnezeuul vostru» ²⁴⁵.

Dacă recunosc că Dumnezeu este Dumnezeuul meu, eu Îl preaslăvesc, însă dacă recunosc că El este Dumnezeuul părintelui meu Hristos, îl voi preamări cu slavă. Nu se cere înțelepciune profundă pentru ca să înțelegem că Hristos, înainte de a afirma adevărul despre un singur Dumnezeu, numește Dumnezeuul Său pe Acela care prin firea

243. *Avac.* 3, 8. În *Omilia* 15, 3 la Iosua caili și călăreții sînt chipul demonilor care caută să se împreune cu fiicele oamenilor, deci patimi trupești, pe care sufletul le stăpînește cu greu, așa cum călărețul, cu greu, domolește calul nărăvaș. Tot acolo mai sînt prezenți credincioșii veniți dintre neamuri cu asinul pe care a încălecat Domnul (cum am văzut și aici în omilia a III-a la Ieșire). La Cîntarea Cînt. 1, 2 caili albi, sînt ca în Apocalipsă firea omenească a lui Hristos sau Biserica, pe care Botezul a albit-o, dar alți cai sînt caili diavolului.

244. *In.* 13, 27.

245. *In.* 20, 17.

lucrurilor îl numește Părinte. «Domnul este viteaz în luptă». «Domnul este numele Lui»²⁴⁶.

Să nu crezi cumva că El doboară la pământ numai bătălii văzute : «El supune chiar și pe acelea pe care le purtăm» nu împotriva singelui și a trupului, ci împotriva domniilor, împotriva stăpîniilor, împotriva căpeteniilor întinericului acestei lumi»²⁴⁷. «Căci Domnul este numele Lui» și nu este nici o făptură al cărui stăpîn să nu fie El.

III

«Carele lui Faraon și oștirea lui le-a aruncat în mare și cei mai aleși din vitejii săi — întreiți apărători — s-au scufundat în Marea Roșie»²⁴⁸. Faraon, cel mai puternic în răutate și mai marele nedreptății, a condus carele (de război). Lui nu-i era de-ajuns a călări pe un singur cal, el a îndrumat mai multe unități, pe care le-a rînduit să pășească sub biciul său. Toți aceia pe care îi vei vedea mai degradați prin depravare, cei mai nepăsători la cruzime, cei mai josnici în zgîrcenie, cei mai zăpăciți în ale evlaviei, să știi că sînt înhămați la carele lui Faraon.

El se așează între ei, îi lasă să-i tragă carul, merge și vine dus de ei, îi îndrumă ținînd de frîu, străbătînd de-a lungul vastul cîmp al crimelor. Sînt și alți «călăreți aleși», «aleși» fără îndoială în cele rele.

Dar noi am vorbit mai înainte despre călăreți. Acum ar trebui să vedem ce semnificație are termenul «întreit apărător» (terni statoros). Mie mi se pare că o astfel de expresie vine de acolo că în om este un întreit izvor de păcat. Se păcătuiește prin faptă, prin cuvînt, sau prin cuget. Iar «întreit apărător» desemnează, deci, pe fiecare din aceia care pun stăpînire peste noi și apără cele trei căi ale păcatului, prin ambuscadă, unul pentru a stoarce de la un amărît de om un cuvînt rău, altul pentru a impune o nedreptate, sau pentru a lansa un gînd sucit. În fine, este scris că sămînța Cuvîntului lui Dumnezeu cade și se risipește în trei locuri : «unele semințe cad pe lîngă drum și sînt călcate în picioare, altele pe loc pietros»²⁴⁹. Și dimpotrivă «pămîntul bun» aduce un întreit rod : o sută, șazeci sau treizeci. Căci sînt trei cărări ale binelui : să săvîrșești binele prin faptă, prin cuget, sau prin cuvînt. Aceasta a voit să spună și Apostolul, cînd zice : «Pe această temelie

246. *Ieș.* 15, 5.

247. *Ef.* 6, 12.

248. *Ieș.* 15, 4.

249. *Mt.* 13, 4, ș.u.

se zidește : aur, argint, pietre scumpe»²⁵⁰, indicîndu-se astfel întreitul drum al binelui. Apostolul vorbește și despre întreitul drum al răului adăugînd : «lemne, fin ori trestie»²⁵¹.

Acest «întreit ajutor» sînt, deci, îngerii răi ai oștirii lui Faraon care urmează calea lor, pîndind pe fiecare din noi pentru a ne face să cădem în păcat. Domnul îi va scufunda însă în Marea Roșie, îi va preda în ziua judecării flăcării nestinse, făcîndu-i să piară în oceanul chinurilor.

IV

Iar mai departe se spune :

«Se duc în jos, în străfunduri, ca o piatră»²⁵².

Ce se înțelege prin : «în străfunduri ca o piatră»? În orice caz, e vorba de pietre, din acelea din care «pot să ridice pe fiii lui Avraam»²⁵³, sînt acei care iubesc străfundurile și prețuiesc elementul lichid, adică aceia pe care îi înlănțuie plăcerile amare și fug de lucrurile prezente. Despre aceștia se zice că : «se duc la fund ca plumbul în apele cele mari»²⁵⁴. Păcătoșii sînt grei. În sfîrșit, profetul Zaharia arată că nedreptatea «ședea pe un disc de plumb»²⁵⁵. «Am văzut, zice el, o femeie așezată pe un disc de plumb și am întreat : Ce este aceasta ? Și răspunde : nedreptatea»²⁵⁶. Iată pentru ce se spune că oamenii nedrepti sînt «scufundați în străfunduri» ca plumbul într-o mare adunare de apă.

Sfinții, însă, nu sînt înghițiți, merg pe deasupra apelor, pentru că ei sînt ușori și pentru că greutatea păcatului nu-i apasă. În sfîrșit, Domnul și Mîntuitorul nostru «a umblat pe ape»²⁵⁷, căci El este Acela care într-adevăr nu cunoaște păcatul. Ucenicul său Petru a umblat și el, cu toate că a tremurat puțin. Căci el nu era atît de curat ca să nu fie într-însul un oarecare amestec de plumb. Îl avea, deși puțin. De aceea a zis către el Domnul : «Puțin credinciosule, pentru ce te-ai

250. 1 Cor. 3, 12.

251. 1 Cor. 3, 12. «*Peri arhon*», I, 1, 2, Origen dă amănunte spunînd că e vorba de gînduri rele, de fapte rușinoase, de cugete păcătoase, de aceea le arde Dumnezeu «cu focul cel nestins». Asupra lor revine și în alte locuri, de plidă în aceeași lucrare, 2, 10, 4.

252. Ieș. 15, 5.

253. Mt. 3, 9.

254. Ieș. 15, 10.

255. Zah. 5, 7. Ambele texte, din cartea Ieșirii și din proorocia lui Zaharia sînt asemănătoare ca interpretare cu cele spuse în Omil. 6 la Isaia, Baehrens, *op. cit.*, p. 195.

256. Zah. 5, 7 ș.u.

257. Mt. 14, 25.

îndoit» ? ²⁵⁸ De aceea cel care este mîntuit, e mîntuit prin foc : «dacă în el se găsește un plumb, focul îi va curăți, pentru ca el să devină un aur de mare preț. Căci, se zice : «aurul acestui ținut» ²⁵⁹, «pe care îl vor locui sfinții este de mare preț» ²⁶⁰, «pe acesta se zidește aur» ²⁶¹. Toți vor trebui să vină la foc, să vină la topitorie. Căci Domnul stă și «topește și curăță pe fiii lui Iuda». Dar acela, care săvîrșește multe fapte bune, amestecate cu puțină nedreptate, acela vede topindu-se în foc această puținătate, ca un plumb, el este curățit și rămîne în întregime ca aurul curat. Acela, însă, care este împovărat de plumb, trebuie să ardă, pentru ca acest plumb să fie topit în întregime, și dacă îi mai rămîne un mic rest de aur, cel puțin acest aur să fie curat. Însă cel care nu-i decît plumb, va deveni ceea ce este scris : «se va pierde în adîncuri ca plumbul într-o mare adunare de ape» ²⁶².

Întrucît explicarea tuturor amănuntelor ar fi prea lungă, să ne mulțumim doar cu cîteva (texte). «Doamne, cine este asemenea cu Tine între dumnezei ? Cine este la fel cu Tine ? Măreț întru sfințenie, înfricoșat întru fapte slăvite și făcător de minuni ?» ²⁶³.

Cele spuse, adică : «Cine este asemenea cu Tine între dumnezei ?» nu fac o comparație a lui Dumnezeu cu idolii popoarelor sau cu demonii, cărora li se atribuie în mod fals numele de Dumnezeu, ci ele se referă la cei care sînt numiți dumnezei prin har și prin participarea la Dumnezeu. Despre aceștia spune și Scriptura într-un loc : «Eu am zis : Sînteți dumnezei» ²⁶⁴ și apoi : «Dumnezeu a șezut în adunarea dumnezeilor» ²⁶⁵.

Dar chiar dacă ar fi, într-o oarecare măsură, al lui Dumnezeu și chiar dacă ar fi primit acest nume prin har, nici unul dintre ei nu este asemenea lui Dumnezeu în putere și după natură. Pe bună dreptate zice Apostolul Ioan : «Fiilor, ce vom fi, încă nu s-a arătat pînă acum, însă atunci cînd El se va arăta (se vorbește de Domnul), vom fi

258. Mt. 14, 25.

259. Fac. 2, 12.

260. Fac. 2, 12.

261. 1 Cor. 3, 12. Origen, Sel. in Ps. 36 omil. 3, 1, in Luc., omil. 34 și Peri arhon II, 2, 4.

262. Citînd mai multe pasaje din operele lui Origen, Huet crede (*Origeniana*, Migne, P.G., 17, 999—1000) că ar afla în el un adept al purgatorului. În realitate, Origen vede aceste lucruri petrecindu-se «aici», nu «dincolo». A se vedea și Henri Crouzel, *L'exegese origénienne de 1 Cor. 3, 11—15 et la purification eschatologique*, în «Melanges», J. Daniélou, Paris, 1972, p. 273—285.

263. Ieș. 15, 11.

264. Ps. 81, 6. Origen, *Com. Matei*, tom, XVII, 19 : «v-am spus că dumnezei sînteți și fii ai Celui Preaînalt», în «Peri arhon», III, 6, 1.

265. Ps. 81, 1.

asemenea Lui»²⁶⁶. Această asemănare nu vine de la natură, ci din har. De exemplu, este ca și cum am zice că un tablou este asemenea cu acela, ale cărui trăsături reproduc pictura. În ce privește frumusețea, el poate să fie asemenea, dar în realitate el este departe de original.

Pe de-o parte noi avem o carne reală și frumusețea unui trup viu, dar pe de altă parte, avem trăsături și culori expuse pe o pânză lipsită de impresii. Nici unul dintre zei nu este deci asemenea lui Dumnezeu, căci nici unul nu-i nevăzut, necorporal, veșnic, fără de început și fără de sfârșit, nici unul nu-i creatorul tuturor lucrurilor, afară doar de Tatăl cu Fiul și Duhul Sfânt.

V

«Întins-ai dreapta Ta și pământul i-a înghițit»^{266b}.

Și azi mai înghite pământul pe necredincioși. Oare nu vi se pare că pământul înghite pe cel ce nu are decît gânduri și fapte pămîntești, pe cel care vorbește despre pământ, apără pământul, rîvnește pământul și-și pune în el toată nădejdea sa, cel care nu ridică niciodată privirea sa spre cer, nu gîndește la viața viitoare, nu se teme de judecata lui Dumnezeu, și nici nu rîvnește la făgăduințe de fericire, ci cugetă tot timpul numai la lucruri prezente și suspină după lucruri pămîntești?

Cînd vei vedea un astfel de om, poți spune că «pământul l-a înghițit». Cînd vei vedea un om dedat cu totul depravării cărnii și plăcerilor trupului și în care duhul nu are nici o putere, carnea însumînd totul pentru el, poți spune că și pe acest om, de asemenea, l-a «înghițit pământul». Totuși pe mine mă zguduie, cînd se zice: «Întins-ai Doamne dreapta Ta și i-a înghițit pământul»²⁶⁷. Ca și cum s-ar înțelege: pământul de aceea i-a înghițit pentru că Domnul a întins dreapta Sa! Dacă consideri că «de la înălțimea crucii Domnul întinde în toată vremea mîinile Sale către un popor necredincios și răzvrătit»²⁶⁸ și moartea Lui a pedepsit fărădelegile acestui popor necredincios, care striga: «Să se răstignească! Să se răstignească!»²⁶⁹, atunci vei descoperi și înțelesul acestor cuvinte: «El a întins mîna Sa și pământul i-a înghițit». Nu trebuie pierdută cu totul nădejdea, căci dacă omul se căiește, este posibil ca pînă și cel înghițit (de chit) să fie aruncat afară ca Iona.

266. 1 In. 3, 2.

266 b. Ieș. 15, 12.

267. Ieș. 15, 12.

268. Is. 65, 2.

269. Lc. 23, 21.

Însă eu consider că și pe noi, pe toți, ne ține pământul înghițiți în adâncurile iadului; de aceea Domnul nostru n-a coborât numai pînă pe pământ, ci pînă în părțile «cele mai de jos ale pământului»²⁷⁰. Acolo El ne-a aflat pe toți înghițiți «șezînd în întunericul morții»²⁷¹, și, scoțîndu-ne, ne pregătește un alt lăcaș, nu pe pământ, ca nu cumva să fim iar înghițiți, ci în împărăția cerurilor.

VI

«Călăuzit-ai Doamne, cu mila Ta acest popor, pe care l-ai mîntuit, îndreptatu-l-ai, cu puterea Ta, către sfînta Ta odihnă»²⁷².

Dumnezeu «a îndrumat întru dreptate» poporul Său, pe care «l-a mîntuit prin baia nașterii celei de a doua, prin îndurarea și liniștea Duhului Sfînt»²⁷³. Căci nădejdea bunurilor viitoare dă liniște celor care se pocăiesc, precum nădejdea cununii îndulcește durerea rănilor celor care luptă.

VII

«Auzit-au neamurile și s-au cutremurat. Frica i-a cuprins pe cei ce locuiesc în Filisteia. Spăimîntatu-s-au căpeteniile Edomului, cutremur i-a cuprins pe conducătorii Moabului. Toți locuitorii Canaanului și-au pierdut cumpătul»²⁷⁴.

Din punct de vedere istoric, nici unul din aceste popoare nu s-a aflat amestecat printre prevederile împlinite. Cum apar, deci, edomiții, moabiții, filistenii și celelalte popoare înșirate în spaimă, în grabă și în mînie? Dacă recurgem însă la înțelepciunea spirituală, vom afla că filistenii, adică popoarele care se prăbușesc, și Edom, ce înseamnă «pămîntesc», sînt agitate, pentru că mai-marii acestor popoare se agită și tremură, frica îi cuprinde, cînd văd că împărățiile lor, care sînt în iad, sînt invadate de Acela care «a coborît în adâncurile pământului», pentru a smulge pe cei stăpîniți de moarte. De aici vine teama și cutremurarea lor, căci ei au încercat «măreția brațului Său». Locuitorii Canaanului au pierdut și ei, cu toții, îndrăzneala; spune aceasta și numele lor, care înseamnă schimbare și mobilitate. Văzînd împărăția

270. *El.* 4, 9.

271. *Lc.* 1, 79. Învățătura despre coborîrea la iad a Mîntuitorului dă prilej lui Origen să scoată concluzii încurajatoare despre viața prezentă a creștinilor (de Lubac, *op. cit.*, p. 155).

272. *Ieș.* 15, 13.

273. *Tit* 3, 5.

274. *Ieș.* 15, 14—15.

lor clătînîndu-se, pe Cel tare legat și casa lor prădată»²⁷⁵, groază și frică mare a căzut peste ei, pentru că înaintea măreției brațului Său au stat mulți²⁷⁶. De ce se tem demonii? De ce tremură? Desigur, de crucea lui Hristos, «care le-a despuiat domniile și puterile lor le-a dat în vileag»²⁷⁷. Iată-i deci «cuprinși de frică și de cutremur», cînd văd semnul cruci înfipt temeinic în noi și «măreția acelor brațe», pe care Domnul le-a întins pe cruce după ce spune: «În toată vremea am întins mîinile mele spre acest popor necredincios și fățarnic». Ei nu se vor teme și spaima nu-i va cuprinde, decît dacă văd, în fine, această cruce a lui Hristos și dacă puteți spune: «Mie să nu-mi fie a mă lauda, fără numai în crucea Domnului meu Iisus Hristos, prin care lumea este răstignită pentru mine și eu pentru lume»²⁷⁸.

VIII

«Au stat mulți ca piatra pînă ce va trece poporul Tău, o, Doamne, pînă ce va trece poporul pe care Tu l-a cîștigat»²⁷⁹.

A deveni ca piatra e altceva decît a fi piatră din fire, căci nu poți deveni ceea ce n-ai fost mai înainte. Această constatare e valabilă la cei care spun că Faraon și egiptenii erau răi din fire și că nu din libera lor voie au făcut ceea ce au făcut, dar ea privește și pe aceia care acuză pe Dumnezeu-Ziditorul că ar fi crud, pentru că preface pe oameni în pietre. Dar înainte de a vorbi blasfemii, să cîntărească cu atenție cele scrise. Căci nu zice: «să se facă întocmai ca piatra» și atît, ci se statornicește timpul și hotărăște natura pedepsei. Se spune doar: «pînă ce poporul tău, Doamne», ceea ce vrea să spună că după trecerea poporului ei nu vor mai fi ca piatra. Căci văd că cel dintîi popor, cel care a fost înaintea noastră, a devenit ca piatra, aspru și incredul, dar nu ca să rămînă și după aceea cu firea ca piatra, ci doar pînă ce trece acest popor, poporul pe care Domnul l-a cîștigat, poporul lui Israel prin urmare; pînă atunci Israelul cel după trup «a fost lovit, în parte, de orbire», «pînă ce va intra tot numărul păgînilor»²⁸⁰, însă cînd «va

275. Mt. 12, 29.

276. Ieș. 15, 16.

277. Col. 2, 15.

278. Gal. 6, 14.

279. Ieș. 15, 16.

280. Rom. 11, 25. După cum am amintit mai înainte și în omilia 3, 2 și după cum vorbește Origen și în *Peri arhon*, III, 1, 8, părerea fatalistă a gnosticilor e o rătăcire, pe care o combate ușor, accentuîndu-se libertatea voii, iar nu învîrtoșarea firii de la natură. Despre împietrirea provizorie și apoi despre mîntuirea finală a poporului evreu să se vadă tot aici și *Omilia I la Ieremia*.

intra tot numărul păgînilor», atunci întregul Israel, pe care învîrtoșarea necredinței l-a făcut ca piatra, va fi mîntuit. Vreți să vedeți și cum va fi el mîntuit? Dumnezeu, ce zice? că este destul de puternic ca să ridice și din pietrele acestea pe fii lui Avraam²⁸¹. Rămîn deci deocamdată pietre, «pînă ce va trece poporul Tău, Doamne, acest popor pe care Tu l-ai cîștigat!».

Însă dacă însuși Domnul este Făcătorul a toate, trebuie văzut în ce înțeles se zice că este cîștigat cel care este al Lui, care, fără îndoială, îi aparține așa cum ne spune Deuteronomul: «Nu este oare Dumnezeul tău, Cel care te-a zidit și te-a cîștigat?»²⁸². Se vede, deci, că nimeni nu cîștigă decît ceea ce n-a avut.

Pe aceasta se întemeiază ereticii pentru a afirma despre Mîntuitorul că cei pe care i-a cîștigat n-au fost ai Lui, deoarece astfel trebuia El să plătească răscumpărarea oamenilor, pe care Dumnezeu-Tatăl i-a creat. Este o realitate, zic ei, că fiecare cumpără ceea ce nu are. De aceea zice Apostolul: «voi ați fost cumpărați cu preț»²⁸³. Dar ascultă ce spune profetul: «Pentru fărădelegile voastre ați fost vînduți și pentru păcatele voastre am alungat pe mama voastră»²⁸⁴.

Vezi, dar, că toți sîntem făpturile lui Dumnezeu, dar că fiecare este vîndut pentru păcatele sale și că nelegiuirile l-au înstrăinat de propriul lui Creator. Noi sîntem ai lui Dumnezeu, pentru că El ne-a creat, dar am devenit robi ai diavolului, devreme ce am fost vînduți pentru păcate, însă «Hristos ne-a răscumpărat»²⁸⁵ pe cînd slujeam încă acelui domn căruia i-am fost vînduți pentru păcatele noastre. Și astfel și-a primit Domnul din nou pe cei pe care îi crease, cîștigînd, în schimb, ca pe niște străini, pe cei care, păcătuind, își căutaseră un alt stăpîn.

E just, fără îndoială, a zice că Hristos ne-a răscumpărat, de vreme ce El ne-a plătit cu sîngele Său. Dar diavolul, a dat și el ceva în schimb pentru a ne cumpăra? Ascultă cu atenție! Plata diavolului este omuciderea, căci «ucigaător de oameni este la început»²⁸⁶.

Dacă ai comis și tu omucidere, n-a fost firesc să primește și tu plata diavolului? Plata «diavolului» este și adulterul, căci în adulter dia-

281. Mt. 3, 9.

282. Deut. 32, 6.

283. 1 Cor. 7, 23.

284. Is. 50, 1.

285. Gal. 3, 13. Origen, *Comm. in Joh.* 6, 274: «acest Miel a adus cu prețul singelui Lui răscumpărarea pentru fărădelegile făcute de noi». Mai pe larg, L. Bouver, *Le mystere pascal*, Paris, 1846.

286. In. 8, 44.

volul și-a pus «chipul și scrisoarea» lui ²⁸⁷. Ai săvârșit tu adulter? Atunci ai primit de la diavol o monedă. Furtul, mărturia mincinoasă, jaful, violența, toate acestea constituie cîștigurile și comoara diavolului, căci un astfel de ban provine din tezaurul lui monetar. Cu astfel de bani îi plătește el pe cei cumpărați, îi face robi pe cei care i-au primit plata, oricît de mic ar fi acest soi de cîștig. Mă tem însă că diavolul nu cumpără pe ascuns, ci cu știrea noastră, pe unii dintre aceia care sînt ai Bisericii, pe unii care sînt aici. Mă tem chiar să nu vîre acești arginți, pe care noi îi plătim, unora dintre noi, și anume ca nu cumva să scrie pentru ei: «zapisul potrivit nouă» ²⁸⁸ și să nu amestece și printre slujitorii lui Dumnezeu pe cei pe care i-a făcut robi ai săi cu prețul păcatului. Căci cu așa ceva se îndeletnicește «cel vrăjmaș» ²⁸⁹, «amestecînd sămînța cea bună» ²⁹⁰. Cu toate acestea, dacă cineva a fost înșelat de diavol și a obținut de la el astfel de arginți, să nu-și piardă nădejdea, căci «milostiv și îndurat este Domnul» ²⁹¹. «El nu voiește moartea păcătosului, ci să se întoarcă și să fie viu» ²⁹². Pe cel care se pocăiește cu lacrimi îl iartă. Doar spune profetul: «dacă te întorci către mine cu lacrimi, vei fi mîntuit» ²⁹³.

Aici ne-am îndepărtat puțin de tema noastră, voind să explicăm cum s-ar putea zice că «Dumnezeu cîștigă» pe cel care este al Lui și că Hristos răscumpără cu «scump sîngele Său» pe cei pe care diavolul i-a dobîndit prin tîrgul josnic al păcatului.

IX

Mai departe se spune: «Îl vei duce pe el și-l vei sădi în muntele moștenirii tale» ²⁹⁴. Dumnezeu nu vrea să ne sădească nici în Egipt, nici în locuri urite și josnice, ci, pe cei pe care-i așează, vrea să-i sădească «în muntele moștenirii Sale». Nu vi se pare că aceste cuvinte «îl vei duce și-l vei sădi», au aspectul unei vorbiri adresate unor copii îndrumați spre orice fel de instrucție? Dacă ai «urechi de auzit» ²⁹⁵,

287. Mt. 22, 20.

288. Col. 2, 11.

289. Mt. 13, 28.

290. Mt. 13, 27.

291. Ps. 110, 4.

292. Iez. 33, 11.

293. Is. 45, 22. În chip impresionant revine Origen asupra iertării păcătosului convertit mai ales în *Omil. Lev. 9, 8*: «ai auzit cum chiar dacă ai păcătuit, întorcîndu-te și lepădînd de la tine cu cîință poftele păcătoase, poți ajunge să fii numit sfînt?». Dar, în multe alte locuri tratează el această temă. A se vedea indicele.

294. Ieș. 15, 17.

295. Mt. 13, 43.

atunci să înțelegi și cum sădește Dumnezeu, ca să nu ajungi să-ți închipui că El înfige doar în pământ cîte o ramură de măslin sau alt butuc de felul acesta, atunci cînd auzi că El îndrumă și sădește. Și din alte locuri poți înțelege cum sădește Dumnezeu. Zice doar profetul: «Via din Egipt ai mutat-o, izgonit-ai neamuri și ai răsădit-o pe ea. Cale ai făcut înaintea ei și ai răsădit rădăcinile ei și s-a umplut pămîntul. Umbra ei și mlădițele ei au acoperit cedrii lui Dumnezeu»²⁹⁶. Vezi, dar, cum sădește și unde sădește ?

El nu vrea să așeze în locuri de rînd pe cei scoși din Egipt, pe care i-a îndrumat de la ale veacului la credință, ci vrea ca sădirea lor să se facă pe înălțimi. El vrea, dar, ca noi să sălășluim în munți, însă și acolo, nu vrea ca să ne tirim pe pămînt, El nu vrea ca via Sa să-și lase rodul părăsit pe pămînt, ci vrea ca ramurile ei să se agațe, să se ridice bine spre înălțime, pentru ca vițele care cresc să nu se prindă de un arbore oarecare, ci de cedrii cei mari și înalți ai lui Dumnezeu. Căci «cedrii lui Dumnezeu», consider a fi prorocii și Apostolii. Dacă ne unim cu aceia, via pe care Dumnezeu a mutat-o din Egipt și dacă, mulțumită lăstarilor lor întinși și sprijiniți pe ei, devenim niște vițe legate prin legătura iubirii reciproce, nu e nici o îndoială că atunci vom avea rod îmbelșugat. Căci «tot pomul care nu are roade se taie și se aruncă în foc»²⁹⁷.

X

«În locul gătit, pe care Tu l-ai zidit, Doamne»²⁹⁸. Vezi bunătatea lui Dumnezeu cel îndurător ? El nu vrea să te angajeze la orice muncă, El nu vrea ca tu să-ți zidești singur un locaș. Ascultă ce zice Dumnezeu în Evanghelie: «Alții au muncit și voi ați intrat în munca lor»²⁹⁹.

XI

«Lăcașul cel sfînt, pe care mîinile Tale l-au pregătit, Doamne»³⁰⁰.

Cortul sau templul lui Dumnezeu este numit «lăcaș sfînt», pentru că sfințește pe cei care se apropie de el. Nu se spune «făcut de mîna

296. Ps. 79, 9—11. Despre «cedrii cei mari ai lui Dumnezeu» vorbește Origen și în *Sel. in Iezech. 17, 22*.

Muntele e adeseori simbolul Bisericii la Origen. A se vedea indicele.

297. Lc. 3, 10.

298. Ieș. 15, 17.

299. In. 4, 38.

300. Ieș. 15, 17.

omului», ci de mîna lui Dumnezeu. De ce oare ? Dumnezeu pentru tine sădește și zidește, se face El însuși plugar și făuritor, pentru ca nimic să nu-ți lipsească. Ascultă și pe Pavel, zicînd : «Voi sînteți ogorul lui Dumnezeu, sălașul Lui sînteți voi» ³⁰¹.

Care este deci acest lăcaș sfînt pe care nu l-a făcut mîna omului ci pe care brațul lui Dumnezeu l-a pregătit ?

Ascultați înțelepciunea ³⁰² care zice : «Și-a zidit sieși casă». Eu cred că aici este vorba despre întruparea Domnului. Căci n-a fost făcută de mîna oamenilor, nu printr-o lucrare omenească s-a zidit acest templu în trupul Fecioarei, precum a prezis Daniel : «O piatră s-a desprins, nu de mînă, și a crescut munte mare»... ³⁰³.

Acesta este lăcașul sfînt, din trupul pe care și l-a luat asupra-și, cel desprins nu de mînă, adică fără osteneala oamenilor, din firea omenească și din substanța cărnii.

XII

«Doamne, Tu, cel ce împărățești în veac și în veacul veacului și dincolo de veacuri și încă...» ³⁰⁴.

Ori de cîte ori spune : «în veacul veacului», prin care se indică un lung interval de timp, dar și un sfîrșit, în același timp, adăugîndu-se un alt veac, se prelungește perioada de timp, dar fără a îndepărta timpul. Și chiar dacă se vorbește de «vecii vecilor», se indică un alt termen, care poate este necunoscut de noi, este hotărît ca termen, de Dumnezeu. Însă prin (expresia) «și dincolo de veacuri», care întregeste fraza, nu se fixează termenul, nici sfîrșitul. Cu toate că ai putea crede că ea implică ideea sfîrșitului, cuvîntul profetic își spune totdeauna : «și încă», ca și cînd s-ar îndrepta spre tine pentru a-ți spune : «Tu crezi că Dumnezeu va domni în «vecii vecilor» ? El va stăpîni «și mai mult». În vecii vecilor ? «Și încă». Și orice vei zice despre trăinicia acestei domnii, profetul îți va spune «și încă».

301. 1 Cor. 3, 9.

302. Pilde 9, 1.

303. Dan. 2, 35.

304. Ieș. 15, 18. Origen în Cînt. Cînt. hom. 2, 3. Credem că e prea mult să deduci de aici că Origen ar susține imaculata concepție a Maicii Domnului, cum cred H. de Lubac (p. 163) și alții. Despre «vecii vecilor», a se vedea «Peri arhon», II, 3, 5 (Baehrens, op. cit., p. 203).

XIII

«A intrat carul lui Faraon cu carele și călăreții în mare și a adus peste ei Dumnezeu apa mării, iar fiii lui Israel au mers ca pe uscat prin mijlocul mării»³⁰⁵. Și tu, dacă ești fiul lui Israel, vei putea pași ca pe uscat în mijlocul mării. Dacă te vei găsi în mijlocul unui neam necredincios și desfrînat, dar ca lumina soarelui, stăpînind cuvîntul vieții care îndrumă spre mărire³⁰⁶, se poate întîmpla ca tu să treci prin această lume fără ca apele poftelor sau valurile tulburate ale păcatelor să te stropească.

Însă, pe cel care este egiptean și care calcă pe urmele Faraonului, valurile păcatelor îl acoperă. Dimpotrivă, cel care urmează lui Hristos pășește precum a mers Israel : «apele formează un perete la dreapta și la stînga, iar el înaintează prin mijlocul lor ca pe uscat»³⁰⁷. El nu se abate nici la «dreapta nici la stînga», pînă cînd ajunge la libertate și cîntă Domnului un imn de biruință : «Voi cînta Domnului, că El a fost cu mărire preaslăvit»³⁰⁸, prin Iisus Hristos, Domnul nostru, a căruia este mărirea și puterea în vecii vecilor. Amin.

OMILIA X

**«Despre femeia însărcinată
pe care doi bărbați au lovit-o
și ea a lepădat fătul»³⁰⁹.**

I

«De se vor bate niscaiva oameni și vor lovi o femeie însărcinată și aceasta va lepăda copilul său fără altă vătămare, să se supună cel vinovat la despăgubirea ce o va cere bărbatul acelei femei și el va trebui să săvîrșească o despăgubire de onoare. Dacă fătul a fost format, atunci să plătească suflet pentru suflet³¹⁰, ochi pentru ochi, dinte pentru dinte, mînă pentru mînă, picior pentru picior, arsură pentru arsură, vînătaie pentru vînătaie»³¹¹.

Cred că primul lucru care trebuie cercetat este : sub ce titlu al legii se află aceste dispoziții ? Tot ce se prevede aici nu-i numit lege,

305. *Ieș.* 15, 19.

306. *Fil.* 3, 15—16.

307. *Ieș.* 14, 22.

308. *Ieș.* 15, 1.

309. *Omilia* a X-a la *Ieș. M.G.*, tom. 12 b., col. 369—374.

310. *Viață pentru viață.*

311. *Ieș.* 21, 22—25.

cum s-ar crede. Unele lucruri sînt numite lege, altele mărturii sau porunci, ordonanțe sau judecăți. Avem aici ceea ce arată în mod evident psalmul al 18-lea, asemănînd toți acești termeni : «Legea Domnului este fără prihană, întoarce sufletele ; mărturia Domnului e credincioasă, înțelepțește pruncii. Judecățile Domnului sînt drepte, veselesc inimile ; porunca Domnului este strălucitoare, luminează ochii ; frica de Domnul este curată, rămîne în veacul veacului. Judecățile Domnului sînt adevărate, toate îndreptățite» ³¹².

Această varietate de prescripții, care se întilnește în Lege, adică ceea ce am citit mai înainte se rînduiește sub numele de decizii sau legiuri. În această privință s-a zis mai înainte : «Iată legiurile pe care le vei pune în vedere» ³¹³. Nu este însă momentul să lămurim deosebirea dintre acești termeni. Ne obligăm să explicăm numai textul care a fost citat. Să știm, însă, că o parte din ceea ce avem a spune se află în Evanghelia după Matei în legătură cu spusele Domnului : «Ați auzit că s-a zis : ochi pentru ochi și dinte pentru dinte. Eu însă vă spun vouă : să nu stați împotriva celui rău, iar cui te lovește peste obrazul drept, întoarce-i și pe cel stîng» ³¹⁴.

Dar poate că un cititor atent al Scripturii ar zice că acest pasaj al Evangheliei nu se referă la textul nostru din Ieșire, ci mai degrabă la acest text din Deuteronom : «De se va ridica asupra cuiva martor nedrept, învinuindu-l de nelegiuire, între care este pricina, să se înfățișeze înaintea Domnului, la preot sau la judecătorii care vor fi în zilele acelea, și judecătorii să cerceteze bine și dacă martorul acela va fi martor mincinos și va mărturisi strîmb împotriva fratelui său, să-i faceți ce voia să facă el fratelui său. Și așa să stîrpiți răul din mijlocul vostru. Și vor auzi și ceilalți și se vor teme și nu se vor apuca să mai facă în mijlocul vostru acest rău. Să nu-l cruțe ochiul tău, ci să ceri suflet pentru suflet ³¹⁵, ochi pentru ochi, dinte pentru dinte, mînă pentru mînă, picior pentru picior» ³¹⁶. E clar că cele două locuri se aseamănă și nu se știe sigur la care din cele două texte se referă Evanghelia, care începe cu vorbele : Ați auzit că s-a zis : «ochi pentru ochi, dinte pentru dinte» ³¹⁷.

312. Ps. 18, 8—9.

313. Ieș. 21, 1. A se vedea și *Omil. Num. XI, 1*.

314. Mt. 5, 38—39.

315. adică : viață pentru viață.

316. Deut. 20, 16—21.

317. Mt. 5, 38.

II

Totuși revenim la textul din Ieșire³¹⁸, unde doi oameni, certându-se, lovesc atât de greu o femeie însărcinată încît fătul e lepădat, fie format sau nu. Să examinăm mai întii cazul cînd fătul e lepădat, încă nformat. Vedem că unul singur din cei doi bărbați sînt atinși de pedeapsă, în vreme ce discuția se duce pe tema a doi. Pentru ce se zice că bărbatul (femeii) îi fixează lui și nu lor amenda, pe care are s-o plătească el, și nu că ei o vor plăti, ca întregire a onoarei? Și ce este această onoare? Dacă femeia împovărată ar fi fost lovită de către cei certăți, iar fătul este lepădat, deja format, se înțelege ușor că se dă viață pentru viață, adică crima se va pedepsi cu moartea. Însă urmarea «ochi pentru ochi, dinte pentru dinte» pretinde o lămurire, căci nu pare posibil ca un făt născut mort, în condițiile acelea, sub o lovitură de picior a unui oarecare, să fi pierdut în sînul mamei sale un ochi, pentru care acest om trebuie lipsit de un ochi prin judecători.

Să presupunem că este vorba de un făt deja format. Ce să zicem despre dinte? A avut oare fătul dinți încă în sînul mamei sale, pentru ca lovitura delicventului să-i poată smulge? Iar dacă ne referim la aceea care a avortat, cum s-ar putea concepe că o femeie, avortînd, pierde un ochi sau suferă de dinți? Dar să admitem că ea a fost lovită la ochi sau la un dinte și că aceasta să fi fost cauza lepădării fătului, să presupunem că ea a obținut o rană și o contuzie; ce vom zice despre «arsură pentru arsură»? În timp ce se ceartă doi bărbați, femeia, care este de față, poate să fie arsă și să plătească arsură pentru arsură? În Scriptură sînt atîtea probleme care se pare că nu pot fi rezolvate ușor, tot așa și acest text, care se referă la fapte asemănătoare. Să presupunem și cazul că s-ar fi ivit un martor mincinos pentru a aduce învinuire mincinoasă, pentru a acuza pe un om de impietate. El va fi adus în fața judecătorilor, care vor face o anchetă temeinică pentru a constata că acuzatorul n-a spus adevărul: cum ar putea judecătorul, care cercetează fără milă mărturia mincinoasă, să la viața inculpatului pentru cea a unui inocent? Ca și cum, aș zice eu, ar putea el să smulgă «ochi pentru ochi»? Deci, acuzatul pe nedrept ar fi rănit la ochi de acuzatorul său, sau la dinți, la miini sau la picioare.

318. Ieș. 21, 22—24.

Acestea ne sînt spuse pentru a arăta că cele două texte nu sînt prea ușor de explicat. Ar trebui să se vorbească din punct de vedere al istoriei, pentru a cerceta apoi înțelesul duhovnicesc, căci «Legea este duhovnicească»³¹⁹.

III

De fapt, aspectul alegoric, care de obicei este foarte larg, este aici destul de limitat. Totuși, facem tot posibilul ca să explicăm ceea ce ni se pare. Precum am mai spus-o, în Scriptură părțile sufletului sînt exprimate cu aceiași termeni ca și părțile trupului și împlinesc funcțiuni asemănătoare. De exemplu, cînd se spune : «Tu vezi paiul din ochiul fratelui tău și bîrna din ochiul tău nu o iei în seamă»³²⁰. Sigur că aici nu este vorba de ochiul trupului în care găzduiește bîrna, ci despre ochiul sufletului. Precum se mai zice : «Cel care are urechi să audă»³²¹, sau : «Cît de frumoase sînt pe munți picioarele trimisului care vestește pacea»³²². Și multe altele asemenea.

Anticipăm această observație, pentru a nu fi tulburați de alte asemenea utilizări ale părților trupești.

Deci, iată doi bărbați care sînt în disensiune, analizînd diferitele aspecte ale Legii și care, pentru a întrebuița limbajul Apostolului, «suferă de cearta discuțiilor»³²³.

Știind că astfel de certuri se ivesc, de obicei, între frați, Apostolul dă următoarea îndrumare : «Nu vă certați pe cuvinte, care la nimic nu folosesc, decît la surparea ascultătorilor»³²⁴, iar în altă parte : «Feriți-vă să vă certați pe chestiuni ale Legii, știind că ele dau naștere la dispute și «un slujitor al Domnului nu trebuie să se certe»³²⁵.

Cei care discută în jurul unor astfel de probleme le fac spre paguba ascultătorilor lor : ei lovesc pe femeia împovărată și fac să lepede fătul format sau nu, căci această femeie împovărată este sufletul care vine să zămislească cuvîntul lui Dumnezeu. Despre acest lucru găsim în alt loc scris : «De frica Ta, Doamne, ne-a apucat durerile facerii și am lepădat fătul»³²⁶.

319. Rom. 7, 14. Într-adevăr, aici Origen e inferior lui însuși (H. de Lubac, *op. cit.*, p. 223).

320. Mt. 13, 9. A se vedea «Peri arhon», I, 1, 9. Unii văd aici teme pentru începutul unei doctrine despre cele cinci simțuri ale omului. Cf. de Lubac, p. 224.

321. Mt. 13, 9.

322. Is. 52, 7.

323. 1 Tim. 6, 4.

324. 2 Tim. 2, 14 și 23.

325. 2 Tim. 2, 24.

326. Is. 26, 18.

Cei care concep și ajung să nască nu se aseamănă cu femeile, ci mai degrabă cu bărbații, și anume cu oamenii desăvârșiți. În sfârșit, să ascultăm și pe profetul care zice : «Oare o țară se naște într-o singură zi și un popor dintr-o dată ?» ³²⁷.

Aceasta este deci generația celor desăvârșiți care nasc, în însăși ziua când au conceput.

Însă pentru a nu vi se părea că vă spun un lucru nou, afirmând că bărbații «nasc», v-am avertizat în ce înțeles trebuie luate acele cuvinte despre mădularele trupului, evitând semnificația lor corporală și adoptând pe cea a omului lăuntric. Despre aceasta ascultă, dacă vrei, ce spune Scriptura prin Apostolul care zice : «O, copiii mei, pe care v-am născut din nou, pînă ce Hristos va prinde chip în voi» ³²⁸.

Sînt oameni puternici, desăvârșiți, cei care nasc în felul acesta, care concep sau care fac să rodească faptele și cuvintele credinței pe care o zămislesc. Sufletul care a zămislit, dar păstrează sămînța sa în sinul său și nu dă nimic la lumina zilei, se numește femeie, după cuvintele profetului : «Durerile nașterii le-a ajuns, dar ele nu au putere să nască» ³²⁹.

Acest suflet, așa-numita femeie, din pricina slăbiciunii ei, este lovită și emoționată cînd doi bărbați se ceartă și ajung la lovituri, ea aruncă și pierde cuvîntul credinței pe care l-a conceput în durere. Aceasta este disputa care aduce prăbușirea ascultătorilor. Dacă însă sufletul astfel scandalizat leapădă un cuvînt neformat, se zice : suferă durere. Tu trebuie să știi dacă în unele suflete s-a format deja cuvîntul și în altele încă nu. Apostolul ne învață în aliniatul pe care l-am amintit mai sus : «pînă ce Hristos va prinde chip în voi» ³³⁰.

Or, Hristos este Cuvîntul lui Dumnezeu. Prin cele de mai sus, Pavel ne arată că în timpul cînd el scria, cuvîntul lui Dumnezeu nu luase încă chip în ei. Dacă el este astfel lepădat înainte de a fi format, însemnează că lucrul se face prin durere. Și despre pedepsirea învățaților ne învață Apostolul cînd zice : «Dacă lucrul lui va arde, el va fi păgubit, dar se va mintui însă așa, ca prin foc» ³³¹. Și Domnul zice în Evanghelie : «Ce va folosi omului dacă va cîștiga lumea întreagă, iar sufletul său îl va pierde sau va suferi pagubă ?» ³³². De unde pare a rezulta că anume păcate provoacă suferință, nu însă moarte, pen-

327. *Is.* 66, 8.

328. *Gal.* 4, 19.

329. *Is.* 37, 3.

330. *Gal.* 4, 19.

331. *1 Cor.* 3, 15.

332. *Mt.* 16, 26.

tru că cel care îndură această suferință este totuși mîntuit, cu toate că numai «ca prin foc». De aceea consider eu că Ioan afirmă în Epistola sa că anumite păcate duc la moarte, dar nu toate»³³³.

Care sînt felurile de păcate care duc la moarte și care sînt cele care nu duc la moarte ci la pagubă, cred că nu-i este dat fiecăruia a le deosebi cu ușurință, deoarece este scris: «Greșelile cine le pricepe?»³³⁴. Cu toate acestea, mulțumită celor spuse în parabolele evanghelice, putem cunoaște, cel puțin în parte, ceea ce se numește pagubă cînd vedem ce profit iese din negustorie și din imputarea beneficiului³³⁵, de exemplu, cînd Evanghelia se referă la cei cinci talanți, care au adus alți cinci, și asemenea la cei doi talanți, care au adus alți doi, sau mai ales cînd este vorba de drahme, de dinari, de talanți sau despre o altă sumă oarecare de argint sau chiar și cînd se zice că tatăl familiei le cere slujitorilor săi descărcarea socotelilor, cînd i se aduce unul care îi datorează zece mii de talanți»³³⁶. Așadar, va fi vorba despre o pedeapsă îndurată, cînd, de exemplu, cel care trebuia să primească o plată de zece mii, nu primește decît opt ori șase sau chiar mai puțin și se va zice că a fost lovit de această pedeapsă cel care a provocat unui om slab și simțitor o pricină de scandal.

IV

Apoi se spune: «va da despăgubirea ce o va cere bărbatul, potrivit cu hotărîrea judecătorilor»³³⁷. Bărbatul sufletului este stăpînul lui. După cele ce le va arăta acesta, adică Hristos care este deasupra tuturor stăpînilor, sau acela care în locul lui Hristos conduce Biserica, în calitate de doctor al sufletelor, omul care s-a certat spre: «surparea ascultătorilor»³³⁸, va fi lovit de pedeapsă în numele sufletului care a lepădat «un făt încă neformat». Aceasta se poate înțelege și în legătură cu smintirea catehumenilor încă neformați. Se poate întîmpla, în cele din urmă, ca cel ce a rănit să repare răul pe care l-a săvîrșit, să dea sufletului ceea ce a pierdut, procedînd «cu cinste, cu smerenie și cu răbdare», precum spune Apostolul: «îndreptînd cu blîndețe pe cei care stau împotriva»³³⁹, nu în duhul răzvrătirii, ca prima dată, cînd a pricinuit sminteală.

333. 1 In. 5, 16.

334. Ps. 18, 13.

335. Lc. 19, 13. A se vedea și Mt. 25, 14 și urm. Apoi Origen, în Math. tom. 14, 7.

336. Mt. 18, 23 ș.u.

337. Ieș. 21, 22.

338. 2 Tim. 2, 14.

339. 2 Tim. 2, 25.

«Și dacă fățul era format, el să plătească viață pentru viață»³⁴⁰. Fătul deja format poate fi Cuvîntul lui Dumnezeu în inima sufletului aceluia care a primit harul Botezului sau care a conceput cuvîntul credinței într-un mod mai limpede și mai neîndoielnic. Dacă acest suflet, rănit prin certurile exagerate ale învățaților, a lepădat Cuvîntul și se aseamănă aceluia despre care Apostolul spunea că «s-au întors ca să se ducă după satana»³⁴¹, atunci se va da «suflet pentru suflet»³⁴². Și la ziua judecării se poate auzi de la Judecător, că se pot «pierde și sufletul și trupul în gheenă»³⁴³, căci într-un alt loc profetul zice Ierusalimului: «Eu dau Egiptul preț de răscumpărare pentru tine, Etiopia și Saba în locul tău»³⁴⁴.

Acest text s-ar mai putea aplica și la cel care, simțindu-se vinovat de o sminteală, își dă viața pentru cel pe care l-a făcut să cadă, silindu-se pînă la moarte să-l ridice, să-l refacă și să-l redea credinței.

Să dea, așadar, ochi pentru ochi, cel care a rănit cuiva ochiul sufletului, adică dacă i-a tulburat liniștea minții. Ar urma, deci, ca cel ce conduce Biserica să-i scoată un ochi, iar acel duh turburent și sălbatic, care a produs sminteala, să fie dat pierzării. Dacă a rănit dintele, cu ajutorul căruia ascultătorul potrivea micile bucățele de hrană ale cuvîntului lui Dumnezeu, măcinîndu-le cu ajutorul măselelor ca să le facă să intre în stomacul sufletului sub forma unui gînd subtil, dacă deci a stricat sau a smuls acest dinte, încît sufletul, din pricina certei sale, nu va putea asimila în mod subtil și duhovnicesc cuvîntul lui Dumnezeu, atunci să i se smulgă dintele celui care n-a știut să macine și să împartă bine hrana Scripturilor. Poate că din această pricină a zis Domnul: «Tu ai zdrobit dintele păcătoșilor»³⁴⁵, iar în alt loc «Măselele leilor le-a sfărîmat Domnul»³⁴⁶.

Așadar, dacă rănile și loviturile sufletești sînt designate prin mădulare ale trupului, atunci pare firesc să se pretindă «mină pentru mină» și «picior pentru picior». Mina este puterea sufletului, care-l ajută să țină și să strîngă un lucru, ca și cînd i-am zice lucrarea lui și puterea lui, iar piciorul este cel care-l îndrumă spre bine și spre rău. Cînd sufletul îndură o sminteală, e ca și aruncat la pămînt, nu numai în ale credinței, ci și în ale faptelor sale, care sînt imaginate prin mîini

340. În text este «suflet pentru suflet», *Is.* 21, 23. Așa spune și traducerea lui Rufin: «animam pro anima».

341. *1 Tim.* 5, 15.

342. adică: «viață pentru viață».

343. *Mt.* 10, 28.

344. *Is.* 53, 3.

345. *Ps.* 3, 7.

346. *Ps.* 57, 6.

și picioare. Dar tot așa de bine poate fi lipsit autorul smintelii și de mâinile cu ajutorul cărora a săvârșit răul și de picioarele cu ajutorul cărora a îndrumat spre rău. În plus el va primi și «arsură pentru arsură», pentru că a ars un suflet și l-a predat gheenei. Aceasta ne arată că acest dătător de lovituri, după ce va fi fost amputat de toate măduarele, va fi în sfârșit scos din trupul Bisericii, pentru ca «să audă ceilalți și să se teamă și să nu mai facă așa ceva»³⁴⁷. De aceea și Apostolul³⁴⁸, atunci când descrie chipul doctorului Bisericii, prescrie între altele că nu se cuvine «să bată», de teama ca nu cumva lovind femeile împovărate, adică sufletele începătoare, să nu trebuiască să dea viață pentru viață, ochi pentru ochi, dinte pentru dinte. Așa sînt și sufletele acelea despre care Domnul spune în Evanghelie: «Vai de cele însărcinate și de cele ce vor alăpta în zilele acelea, în clipele cînd pot fi smintiți chiar și unii din cei aleși»³⁴⁹.

Să știm, totuși, că nu cei desăvîrșiți se vor sminti, ci femeile și pruncii, precum spune Domnul în Evanghelie: «Iar cine va sminti pe unul dintre aceștia mici»³⁵⁰. Cel mic și fraged poate fi ușor smintit, în timp ce «omul duhovnicesc toate le judecă»³⁵¹, «toate le încearcă și reține ceea ce este bun, ferindu-se de orice înfățișare a răului»³⁵².

Iată ce am avut de spus privitor la capitolul acesta.

Să-l rugăm pe Domnul să ne descopere prin Iisus Hristos, Domnul nostru, cele ce sînt desăvîrșite, căci a Lui este mărirea și împărăția în vecii vecilor. Amin.

OMILIA XII

«Despre fața strălucitoare a lui Moise și vălul cu care și-a acoperit fața»³⁵³

I

Leția pe care am citit-o din cartea Ieșirii ne-ar putea stimula să-i cercetăm înțelesul, dar ne-ar putea și descuraja. Ea va stimula sufletele zeloase și libere, va scribi însă pe cele trîndave și pline de ele înseși. Este doar scris: «Aaron și toți fiii lui Israel, văzînd pe

347. *Deut.* 19, 20.

348. *1 Tim.* 3, 3.

349. *Mt.* 24, 19.

350. *Mt.* 18, 6.

351. *1 Cor.* 2, 15.

352. *1 Tim.* 5, 21.

353. *Omilia* a XI-a la *Ieșire* 34, 30—33, M.G., tom. 12 b., 382—387.

Moise că are fața strălucitoare, s-au temut să se apropie de el»³⁵⁴. Iar ceva mai jos : «Moise și-a acoperit, se zice, fața cu un văl și când se înfățișa el înaintea Domnului, ca să vorbească cu El, atunci își ridica vălul»³⁵⁵. Aceasta o tilcuiește Apostolul în mod strălucit, precum a spus și altă dată : «Noi avem gândul lui Hristos»³⁵⁶, iar în alt loc zice : «Și slujirea cea de moarte aducătoare, săpată în litere, pe piatră, s-a făcut intru slavă, încît fiii lui Israel³⁵⁷ nu puteau să-și ațintească ochii la fața lui Moise, din pricina slavei celei trecătoare a feței lui ; cum să nu fie mai mult în slavă slujirea Domnului ?». Iar ceva mai jos : «Noi nu facem ca Moise, care-și punea un văl pe fața sa, ca fiii lui Israel să nu-l vadă. Dar mințile lor s-au învățat, căci pînă în ziua de azi la citirea lui Moise, rămîne același văl peste inimile lor»³⁵⁸.

Cine nu va admira măreția acestei taine ? Cine nu se va îngrozi dacă va fi socotit că are inimă oarbă ? Fața lui Moise era strălucitoare, însă fiii lui Israel «n-o puteau vedea», obștea sinagogii nu se putea uita la el. Dacă are cineva o purtare și o viață cît de cît mai îmbunătățită decît poporul de rînd, acela ar putea totuși contempla strălucirea feței lui. Într-adevăr, precum spune Apostolul, acum «se așterne un văl peste citirea Vechiului Testament», acum vorbește Moise cu o față strălucitoare, însă lumina care strălucește pe fața sa n-o putem vedea. N-o putem fiindcă sîntem încă poporul care nu trăiește cu mai multă însuflețire și vrednicie decît restul poporului. De aceea, drept grăiește Sfințul Apostol : «Pînă azi la citirea Vechiului Testament rămîne același văl»³⁵⁹. Această hotărîre ne întunecă orice nădejde de a dezvălui sensul, dacă Apostolul nu ne-ar ajuta spunînd : «Iar cînd se vor întoarce către Domnul, vălul se va ridica»³⁶⁰. În întoarcerea noastră spre Domnul rezidă ridicarea vălului. De aici putem concluda că atîta vreme cît citim sfintele cărți fără să le înțelegem, cîtă vreme ele ne sînt neînțelese și incuiate, noi nu sîntem încă întorși cu fața spre Domnul, iar dacă nu ne întoarcem spre El, fără nici o îndoială că vălul nu ni se ridică.

354. *Ieș.* 34, 30.

355. *Ieș.* 34, 33 și 34.

356. *1 Cor.* 2, 16.

357. Israel sau Israel.

358. *2 Cor.* 3, 7—8, 13—14.

359. *2 Cor.* 3, 14.

360. *2 Cor.* 3, 16. Teodoret de Cir a preluat (*Quaest in Exod LXIX*, Migne, P. G. 80. 296) ideea : «atenți numai la litera Legii, iudeii nu văd mărirea ei, ci numai vălul ei. Doar cei care se apropie de harul Duhului Sfînt o pot vedea».

II

Să vedem, dar, mai de aproape, ce înseamnă «să ne întoarcem în Domnul». Și ca să vedem mai limpede ce înseamnă «întoarcerea», ar trebui să vedem mai întâi în ce constă «îndepărtarea». Cel care, în vreme ce se citește Legea, se ocupă de basme profane, acela este un «îndepărtat»^{360 b}. Toți cei care, în timp ce citesc din cărțile biblice, se ocupă de lucruri lumești, de bani și de câștiguri sînt «îndepărtați». Tot așa sînt și cei care se lasă copleșiți de îngrijorare pentru averi, ori se lasă împrăștiați de pofte după bogății, toți cei ce caută mărirea veacului și cinstirile lumii. Asemenea și cel care, deși străin de orice preocupări, ia parte la citirea Legii, atent cu ochii și mintea, dar a cărui inimă și gînd rătăcesc aiurea, și acesta este tot un «îndepărtat».

Ce înseamnă, deci, a se întoarce sau a se converti? Dacă întoarcem spatele tuturor preocupărilor amintite și dacă, cu zel, ne îndeletnicim cu Cuvîntul, prin fapte, dacă «cugetăm ziua și noaptea la Legea Domnului»³⁶¹, ocupîndu-ne în toată buna vreme de cele ale lui Dumnezeu și trăim în mărturiile Lui, atunci înseamnă că ne-am întors la Domnul.

Dacă dorești ca fiul tău să deprindă artele liberale, gramatica, retorica, nu aranjezi oare lucrurile în așa fel încît să-l eliberezi de orice altă îndeletnicire ca să se consacre cu totul numai studiilor? Nu te vei da înapoi să-i procuri meditari, orice dascăli, orice cărți, făcînd oricîte cheltuieli, pînă cînd el va stăpîni în mod desăvîrșit obiectul pe care i l-ai ales. Dar care dintre noi se îndreaptă în același mod spre studiul Legii dumnezeiești? Care dintre noi ne dăruim Scripturii cu atîta rîvnă? Cine cercetează scrierile sfinte cu atîta însuflețire și osteneală, cum face pentru științele profane? Atunci de ce să ne plîngem dacă nu cunoaștem ceea ce încă n-am învățat și nu știm? Alții dintre voi, de îndată ce au ascultat citirile sfinte, se retrag imediat. În sinea lor, ei nici măcar nu se întreabă despre ceea ce s-a spus; despre așa ceva nu discută între ei, nici măcar nu-și amintesc de poruncile legii divine: «Întreabă pe tatăl tău și-ți va răspunde, întreabă pe preoți și te vor învăța»³⁶². Alții n-au nici măcar răbdarea să asculte cînd se fac citirile în Biserică, pe cînd alții nici nu se interesează dacă ele s-au făcut sau nu, ci, ascunși într-un colț al casei Domnului, se ocupă de întimplări pămîntești. Despre aceștia îmi revine să spun că atunci cînd

360 bis. divertit derivă de la diverto — a se depărta, a se despărți, a divorța.

361. Ps. 1, 2.

362. Deut. 32, 7.

se citește din Moise, ei n-au numai un vâl, ci un adevărat perete sau zid despărțitor așezat pe inima lor ³⁶³. Dacă se întâmplă că unul care e prezent la citire și îl ascultă cu atenție, ba chiar le repetă în memorie, revine și pune apoi întrebări privitor la cele neînțelese, dacă acesta, zic, abia ajunge să înțeleagă ce este libertatea cunoașterii, atunci cum s-ar putea spune că cel care-și acoperă urechile să nu audă și care stă cu spatele spre cel ce citește ar avea numai un vâl pe inimă, dat fiind că vâlul literei, adică sunetul vocii prin care se ascunde cugetul, nici măcar n-a ajuns pînă la el ? ³⁶⁴ Pilda este evidentă : fața lui Moise a devenit strălucitoare pentru că lucrurile pe care le spune sînt pline de măreție, dar el este ascuns și voalat și toată mărirea lui este lăuntrică.

III

Să cercetăm acum ce înseamnă faptul că în Lege se spune că fața lui Moise a fost strălucitoare, cu toate că era acoperită cu un vâl, dar că mîna sa, băgată în sînul lui «era albă ca zăpada din pricina leprei» ^{364a}.

Sub această formă cred că e designată toată Legea, în deplinătatea ei, căci fața indică cuvintele Legii, iar mîinile lucrările ei. «Din faptele Legii nimeni nu se va putea îndrepta» ³⁶⁵ și «Legea n-a desăvîrșit nimic» ³⁶⁶. Mîna lui Moise se umple de lepră și se ascunde în sînul său, ca una care nu poate produce nici o faptă desăvîrșită, fața lui, dimpotrivă, este strălucitoare, dar acoperită cu un vâl, pentru că cuvîntul lui are faima științei, dar o faimă ascunsă. De aici vine și vorba profetului : «Dacă nu ascultați acestea, atunci sufletul meu va plînge în taină» ³⁶⁷, precum și cea a lui David : «Cele nearătate și cele ascunse ale înțelepciunii Tale mi-ai arătat mie» ³⁶⁸.

În Lege nimic nu este strălucit decît fața lui Moise : nici mîinile lui nu au nici o strălucire, ci mai degrabă rușine. Nici picioarele sale. În sfîrșit, el a primit poruncă să-și scoată încălțămîntea ³⁶⁹, ceea ce

363. 2 Cor. 3, 15.

364. *Ieș.* 4, 6. Om de rară sensibilitate morală, predicator de vocație, Origen se plînge adeseori de absența creștinilor și de lipsa lor de interes pentru Sf. Liturghie. A se vedea *Fac. Omil.* 10, 1 ; 11, 3 etc.

364a. *Ieș.* 4, 6. Despre «mîna leproasă» comentarul Hexaplei (la locul respectiv) și *Fer. Augustin* (*Loc. 17 Exod*) spun clar «mîna s-a făcut ca zăpada (în cauza leprei)».

365. *Rom.* 3, 20.

366. *Evr.* 7, 10.

367. *Ier.* 13, 17.

368. *Ps.* 50, 7.

369. *Ieș.* 3, 5.

înseamnă că picioarele sale nu aveau nici o strălucire luminoasă, cu toate că acest amănunt dezvăluie, fără îndoială, o altă taină. Picioarele sînt partea cea mai îndepărtată a omului. Se vedește aici că Moise își va lepăda încălțămîntea, pentru ca altul să primească pe logodnică și pentru ca aceasta să se numească «Casa desculțului» pînă în ziua de azi ³⁷⁰. Nimic nu are Moise strălucitor în afară de fața sa. În Evanghelie însă totul este măreț. Ascultă ce se spune în Evanghelii : «Iisus a luat cu sine pe Petru, pe Iacob și pe Ioan și i-a dus pe un munte înalt, deosebi. Și s-a schimbat la față înaintea lor. Și iată Moise și Ilie s-au arătat lor vorbind cu El întru strălucire» ³⁷¹.

Aici nu se spune dacă fața lui Moise mai era strălucitoare, ci că el, vorbind cu Iisus, s-a arătat în toată mărirea, în strălucire. Aici s-a împlinit făgăduința pe care a primit-o la muntele Sinai, cînd i s-a spus : «nu vei vedea spatele meu» ³⁷². El a văzut, prin urmare, lucruri care vor avea să se întîmple în zilele de apoi și s-a bucurat, întocmai ca și Avraam care a rîvnit să vadă ziua Domnului : «a văzut-o și s-a bucurat» ³⁷³.

Tot așa și Moise rîvnea să vadă ziua Domnului, a văzut-o și s-a bucurat, și s-a bucurat cu folos, căci de data aceasta nu numai fața sa era strălucitoare, cînd a coborît de pe munte, ci el a urcat pe munte în plină strălucire. Fără îndoială că Moise s-a bucurat văzînd pe Acela despre care a zis : «Prooroc din mijlocul tău și din frații tăi va ridica Domnul, pe Acela să-L ascultați ca pe mine» ³⁷⁴. Acum L-a văzut prezent în persoana sa, zămislind credința prin cuvintele sale. Iar pentru a înlătura orice nedumerire, el aude glasul părintesc zicînd : «Acesta este Fiul Meu cel iubit, întru care am binevoit». Auziți și pe Moise cum zisese altă dată : «de El veți asculta», dar acum zice Tatăl : «Acesta este Fiul Meu, pe Acesta să-L ascultați» ³⁷⁵, arătîndu-L la față, pe Acela despre care vorbise Moise. Mi se pare însă că se mai bucură și de aceea că, fiind îndreptat spre Domnul, într-un fel oarecare, a ridicat

370. *Deut.* 25, 10.

371. *Mt.* 17, 1—2 și urm.

372. *Ieș.* 33, 23.

373. *In.* 8, 56. În legătură cu lumina de pe Tabor, Origen n-a vrut să ne dea prea multe elemente antropomorifice. Filon insinua (de fug. et. invent. 165) moralizînd că e «suficient înțeleptului și dacă vede cele din spate, căci ele înseamnă că totuși ești cu Dumnezeu». În schimb, în *Omil. Ier.* XVI, 2, Origen precizează că «vederea» celor de pe urmă «sînt «cu puțință» numai prin Logosul intrupat». Cum spune și troparul : «aratînd mărirea Sa pe cît îi se putea».

374. *Num.* 18, 15 ș.u.

375. *Mt.* 17, 15.

vălul, arătînd că ceea ce a prezis înainte, acum s-a întîmplat întocmai, sau pentru că a venit vremea să se descopere prin Duhul Sfînt lucrurile pe care el le tînuise.

IV

Trebuie ținut seama din nou de gîndul Sfîntului Apostol ca să înțelegem ce avea în vedere cînd a zis: «Dacă cineva se întoarce la Domnul, vălul va fi ridicat», și apoi adaugă: «Dar Domnul este Duh»³⁷⁶. Prin aceasta se pare că explică el, într-un mod oarecare, ce este Domnul. Dar cine nu știe că «Domnul este Duh»? Și, oare, în acest text este vorba despre natura sau substanța Domnului, încît să se poată spune că «Domnul este Duh»? Să băgăm de seamă că nu numai cînd citim pe Moise, ci și cînd citind pe Pavel ne «stă un vâl pe inimă»³⁷⁷. Și este limpede deci că dacă noi ascultăm cu nepăsare, dacă nu manifestăm nici o rîvnă să învățăm și să înțelegem, nu numai cele scrise în Lege și în prooroci, ci și cele ale Apostolilor și ale Evangheliilor, un mare vâl ne va acoperi. În ce mă privește, mi-e teamă ca nu cumva, dintr-un exces de nepăsare și de împietrire a inimii nu numai să se aștearnă pentru noi un vâl peste Cărțile Sfînte, ci chiar să le sigileze pentru ochii noștri, ca și cînd «dacă dai cuiva care nu știe citi o carte și-i zici: «Citește!», el îți va răspunde: «Nu știu carte!»³⁷⁸, pe cînd dacă dai cuiva care știe carte, el îți răspunde: «nu pot, căci ea este pecetluită». Aceasta dovedește că nu este de-ajuns să studiezi, să înțelegi slovele sfînte, ci trebuie să rugăm pe Domnul și să-I mulțumim zi și noapte, pînă vine Mielul «din seminția lui Iuda»³⁷⁹, care, luînd cu El însuși «cartea pecetluită», «va binevoi s-o deschidă»³⁸⁰. El este cel care, deschizînd Scripturile, va înflăcăra atît de mult inima ucenicilor Săi, care ziceau: «Oare nu ardea în noi inima noastră, cînd El ne tilcuia Scripturile?»³⁸¹. O! dacă ne-ar descoperi și azi ceea ce a inspirat pe Apostolul Său cînd a zis: «Domnul este Duh, acolo unde este Duhul, acolo este libertatea»³⁸². Eu însă, în măsura în care aș putea înțelege, cu ajutorul mijloacelor mele modeste, cred că, potrivit ascultătorilor săi, Cuvîntul lui Dumnezeu este numit cînd calea, cînd adevărul, cînd viața,

376. 2 Cor. 3 17.

377. 2 Cor. 3, 15.

378. Is. 29, 11—12; Omil. Iezec. 14, 2: «Cit timp nu venise Domnul meu, Legea era încuiată, Cuvîntul proorocesc închis, Vechiul Testament acoperit cu un vâl». Tot așa Sel. in Ps. 1 (Baehrens, p. 266).

379. Apoc. 5, 5.

380. Ier. 32, 11.

381. Lc. 24, 32.

382. 2 Cor. 3, 17.

cînd învierea, cînd trupul, cînd duhul ³⁸³. Este adevărat că El a primit de la Fecioară substanța trupului în care a suferit pe cruce și a făcut începutul învierii, căci Apostolul spune într-unul din textele sale : «Chiar dacă am cunoscut pe Hristos după trup, acum nu-L mai cunoaștem așa» ³⁸⁴. Cuvîntul Lui îndeamnă pe ascultătorii săi la o pătrundere mai subtilă și mai duhovnicească a lucrurilor și el dorește ca nimic din ce este trupesc să nu intre în modul lor de a înțelege Legea. Asemenea, cele ce zice el despre vâlul care trebuie luat de pe inimile noastre pentru a ne converti la Domnul nu trebuie raportate la «Domnul cel întrupat» ³⁸⁵, după vorbele : «și Cuvîntul trup S-a făcut» ³⁸⁶, ci la «Domnul-duh». Dacă cineva se convertește la credința în «Domnul-duh», el va trece de la faptele trupești la cele duhovnicești, «de la robie la libertate» : căci acolo «unde este Duhul Domnului, acolo este libertatea» ³⁸⁷. Și ca să fac mai limpede ceea ce voiesc să spun, să ne referim la alte gînduri ale Apostolului. Unora pe care i-a socotit nevrednici le-a zis : «Am judecat că nu știu între voi altceva decît pe Iisus Hristos, și pe Acela răstignit» ³⁸⁸.

Unor astfel de oameni el nu le zicea că «Domnul este Duh», el nu le zicea că Hristos este «înțelepciunea» lui Dumnezeu, căci n-ar fi putut recunoaște pe Hristos ca Înțelepciune ³⁸⁹, ci numai «ca răstignit». Dimpotrivă, aceia cărora el le-a spus : «Noi înțelepciunea o propovăduim la cei desăvîrșiți, dar nu înțelepciunea acestui veac, nici a stăpînitorilor acestui veac, care sînt pieritori, ci propovăduim înțelepciunea lui Dumnezeu în taină, pe cea ascunsă» ³⁹⁰, aceia n-aveau trebuință de a primi Cuvîntul lui Dumnezeu, Celui «devenit trup», ci Celui care este «taină ascunsă». Asemenea și în acest loc : celor care sînt invitați să treacă de la gustul trupesc la gustul duhovnicesc, el le zice : «Domnul este duh și acolo unde e Duhul Domnului, acolo este libertate» ³⁹¹. Și pentru ca să se înțeleagă că el a ajuns deja la libertatea cunoașterii și că a fost dezbrăcat de robia vâlului, zice : «Noi,

383. *In.* 14, 6 ; 1, 14. A se vedea și *Peri arhon*, I, 2, 4 și în *Joh.* I, 4, 9.

384. *2 Cor.* 5, 16.

385. *2 Cor.* 5, 6.

386. *In.* 1, 14.

387. *2 Cor.* 3, 17.

388. *1 Cor.* 2, 2.

389. *1 Cor.* 1, 21—23.

390. *1 Cor.* 2, 6—7.

391. *2 Cor.* 3, 17.

însă, toți vedem fața descoperită a slavei Domnului»³⁹². Deci, dacă rugăm pe Domnul ca să găsească de cuviință să scoată vălul de pe inima noastră, atunci vom putea pătrunde înțelesul duhovnicesc, desigur dacă ne convertim la credința în Domnul, pentru ca să căutăm libertatea cunoașterii. Dar cum vom putea afla noi această libertate, noi care sîntem robii veacului, care slujim banului, care slujim poftelor cărnii? În ce mă privește, eu mă silesc să mă îndrept, mă judec eu însumi și condamn greșelile mele. Să cerceteze și ascultătorii mei, din partea lor, ceea ce ei cred despre propria lor inimă. Însă, în treacăt fie zis, cîtă vreme sînt robul unora dintre aceste lucruri, eu nu sînt convertit la Domnul și n-am atins adevărata libertate, pentru că cutare interes, cutare preocupare sînt încă în stare să mă împiedice. Eu sînt robul preocupării sau interesului care țin inima mea în robie. Știu că este scris: «Ceea ce te biruiește, aceea te stăpînește»³⁹³. Chiar dacă nu sînt stăpînit de iubirea de arginți, chiar dacă nu sînt legat prin legătura bunurilor și a avuțiilor, totuși, sînt însă lacom după laude și după măririi omeniești, dacă țin seama de fala pe care mi-o arată oamenii și de vorbele pe care ei le spun despre mine, dacă unii mă stimează sau dacă mă tem că nu voi plăcea unuia și mă silesc să plac altuia. Și cîtă vreme rîvnesc după astfel de lucruri, însemnează că sînt robul lor. Dar eu mă voi strădui să mă eliberez, încerc să mă desprind din jugul acestei rușinoase sclavii, pentru a ajunge la libertatea despre care grăiește Apostolul: «Ați fost chemați la libertate, numai să nu folosiți libertatea ca prilej de a fi robi ai oamenilor»³⁹⁴. Dar cine îmi va dărui mie această eliberare? Cine mă va scăpa de această robie rușinoasă, dacă nu Cel care a zis: «Dacă Fiul vă va elibera, liberi veți fi într-adevăr»³⁹⁵. Căci știu că nu se dă libertate robului decît dacă a slujit cu devotament, decît dacă iubește pe Domnul său. Să-i slujim și noi cu devotament, «să iubim pe Domnul Dumnezeu nostru din toată inima, din tot sufletul, din tot cugetul și din toată puterea»³⁹⁶, ca să ne învrednicim să dobîndim darul libertății lui Hristos, Domnul nostru, căruia se cuvine și împărăția în vecii vecilor. Amin.

392. 2 Cor. 3, 11.

393. 2 Pt. 2, 19.

394. Gal. 5, 13.

395. In. 8, 36.

396. Mc. 12, 30. Interesante sînt observațiile în legătură cu condițiile subiective ale înțelegerii Sf. Scripturi nu numai pentru creștinii proveniți din iudei («vălul» din 2 Cor.), ci și pentru cei dintre neamuri.

OMILIA XIII

Despre ofrande ³⁹⁷

I

Am vorbit deja, pe măsura puterilor noastre, despre cort. Dar în cartea Ieşirii se repetă adeseori descrierea lui ³⁹⁸. Pentru întâia dată, Domnul îi indică lui Moise forma în care trebuia să fie făcut, apoi Moise arată poporului ce material va furniza pentru construirea acestuia. Vom încerca să înţelegem ce conţine acest fragment. Enumerarea este reluată când Beţaleel şi alţi meşteri pricepuţi s-au pus pe lucru. Ea se înnoieşte când materialele sînt aduse înaintea lui Moise ³⁹⁹ şi apoi încă o dată cînd ei sînt rînduiţi prin porunca Domnului.

De multe ori se fac referiri şi se trag învăţăminte, în alte cărţi şi în alte pasaje. Şi acum să cităm şi noi acea vorbire unde se zice : «Moise a grăit către toată obştea fiilor lui Israel şi a spus : Iată ce a poruncit Domnul şi ce a zis : Aduceţi din averile voastre prinos Domnului, fie aur, fie argint, fie aramă, porfiră violetă, stacojie şi vişinie, vison şi păr de capră ; piei de berbec vopsite cu roşu şi piei de viţel de mare şi lemn de salcîm ; untdelemn pentru candelabru şi miresme pentru mir şi pentru pregătit tămîia cea bine mirositoare, pietre de onix şi alte pietre scumpe de pus la efod şi la haşen. Iar toţi cei iscusiţi dintre voi să vină şi să pregătească toate cîte a poruncit Domnul» ⁴⁰⁰.

Dacă mă consider chemat a discuta această temă, n-am însă îndrăzneala să spun că am şi pus mîna pe astfel de taine. Tare mă tem că, chiar dacă Domnul binevoieşte a se descoperi unora, nu îndrăznesc să vorbesc de mine, mă tem, zic, fie că acest om nu va găsi deloc ascultători (şi tare mă îndoiesc dacă-i va găsi ori nu), fie că atunci cînd el ar fi nevoit a le tilcui ceea ce cunoaşte, că nu i se va porunci unde, cum şi în faţa cui a aruncat el mărgăritarele Domnului ⁴⁰¹. Şi totuşi aşteptaţi cu o vie nerăbdare ca să vi se tilcuiască unele din cuvintele pe care le-aţi auzit, iar eu îmi aduc aminte de porunca primită de la Domnul, cînd a zis : «Se cuvenea ca tu să pui banii mei la zarafi, şi eu venind, aş fi luat ce este al meu cu dobîndă» ⁴⁰².

397. Omilia a XIII-a la Ieş. M. G. tom. 12 b. col. 287—396.

398. Ieş. 25 şi 35.

399. cf. Ieş. 39 şi 40.

400. Ieş. 35, 4—10.

401. Mt. 7, 6.

402. Mt. 25, 27. În Math, Comm. Ser. 68.

Îi voi ruga, dar, să facă din cuvîntul meu argintul Lui, ca să nu mai fie argintul meu, sau aurul meu, ci al Lui ceea ce eu împrumut, pentru ca cuvîntul Lui și simțămintele Lui să fie cele pe care le exprim, ca eu să contribui, așa-zicînd, la vistieria atenției voastre; cît despre voi, îngrijiți-vă ca, primind argintul Domnului, să-l înapoiati cu dobîndă.

Dobînda însă sînt cuvintele lui Dumnezeu: purtare și fapte în armonie cu Cuvîntul Domnului. Dacă voi ascultați cuvîntul, îl faceți să rodească, dacă lucrați și trăiți după îndrumările lui, pregătiți o dobîndă pentru Domnul. Fiecare dintre voi poate face din cinci talanți zece. Și astfel, ascultînd Domnul, va zice: «Bine, slugă bună și credincioasă, să ai putere peste zece cetăți»⁴⁰³. Însă nici unul dintre voi să nu ascundă în basma și să nu îngroape în pămînt banii primiți: căci știți ce soartă îl așteaptă pe acest om la venirea Domnului.

Vom încerca, deci, să spunem cîteva cuvinte despre acest lucru mare, sau, mai degrabă, puține lucruri asupra celor puține pe care noi le întrevădem, pentru a împăca cumva spusele noastre cu atenția voastră.

II

Să vedem mai întîi ce spune și cum spune Moise fiilor lui Israel: «Aduceți din averile voastre prinos Domnului, fiecare cît îl va lăsa inima să aducă prinos Domnului»⁴⁰⁴.

Moise nu voiește ca să aduceți lui Dumnezeu un oarecare lucru care vă este străin: «aduceți din ale voastre, zice el, prinos Domnului, fiecare după cum îl lasă inima»⁴⁰⁵. Mi se poruncește să aduc aur, argint, aramă și alte materiale. Dar cum le-aș putea lua, de la mine, ca să le dărui? Oare aurul, argintul și toate celelalte lucruri pe care le cere se nasc în mine? Oare nu se scot acestea din vistierii și din casierii? De ce a putut spune Moise: «Dați din averile voastre după cît îl lasă inima pe fiecare». E limpede doar că aurul, argintul și celelalte materiale care au slujit pentru a construi cortul au fost luate din vistieriile și casieriile fiecăruia.

Legea duhovnicească, însă, cere de la noi, pentru lăcaș aur, care să vină din lăuntru nostru, argint care să vină din lăuntru nostru și tot așa și pentru celelalte materiale. Spune doar Scriptura: «Aproape de tine este cuvîntul, în gura ta și în inima ta. Dacă mărturisești cu gura

403. Lc. 19, 17.

404. Ieș. 35, 5.

405. Ieș. 35, 5. Origen, *Omil. Num.* 9, 1: «ubi enim vera fides est et integra Dei praedicatio, aut argentea dicuntur aut aurea», Baehrens, p. 271.

ta pe Domnul Iisus Hristos și crezi din inima ta că Domnul L-a înviat pe El din morți, tu vei fi mântuit»⁴⁰⁶.

Dacă crezi în inima ta, inima și cugetul tău sînt de aur, tu ai dăruit, deci, aur pentru lăcaș, adică credința inimii tale. Dacă propovăduiești credința pentru cele din afară, ai dăruit doar bani, adică acest cuvînt al propovăduirii. De aceea Moise, care este legea duhovnicească, zice: «Luați dintr-ale voastre!» Așadar, tu poți lua acestea din tine, ele se găsesc în tine, chiar dacă ești gol le poți avea. Dar precum se spune: «fiecare după cît îl lasă dorința», cum întregește cugetarea. Dealtfel, tu n-ai putea oferi ceva din sentimentul tău și din cuvîntul tău lui Dumnezeu, dacă nu-i zămislit mai întîi în sufletul tău ceea ce este scris și dacă nu l-ai ascultat cu o grijă deosebită, tu nu vei avea nici aur, nici argint lămurit. Căci trebuie ca ele să fie încercate. Ia aminte ce spune Scriptura: «Cuvintele Domnului sînt cuvinte curate, argint curățat în foc, curățat de șapte ori»⁴⁰⁷. Dacă ai sădit în sufletul tău învățăturile Scripturii, atunci aurul tău, adică simțămîntul tău intim, va fi încercat, ca și argintul tău, care preînchipuie cuvîntul Său. Ce vom zice de aramă, care de asemenea este trebuitoare pentru construirea lăcașului?⁴⁰⁸. Acest cuvînt pare a indica putere, ea (arama) fiind pusă la locuri de rezistență sau de statornicie. Dar pentru a nu spune: aici este mai mult o ghicitoare cu cele sfinte decît o explicare, căci explicarea nu se sprijină pe autoritatea Scripturii, eu aș adăuga că «arama» mi se pare că trebuie luată în înțelesul de «sunet». Una este cuvîntul și alta este sunetul. Cuvîntul este grăirea supusă rațiunii, însă glasul său, sunetul, este de exemplu în (limba) latină sau greacă o suire sau o coborîre. Dar este necesar să dovedim aceasta cu Scriptura. Ascultă ce spune Scriptura: «Toate limbile ome-nești și îngerești de le-aș vorbi, dacă nu am dragoste, m-am făcut aramă sunătoare ori chimval răsunător»⁴⁰⁹.

Așadar a vorbi în limbi sau a traduce dintr-o limbă în alta înseamnă a oferi aramă. Este nevoie să se găsească de toate în lăcașul lui Dumnezeu și nimic să nu lipsească din casa Domnului. Glasul sau sunetul este, precum am spus, sunetul darului de aramă. Or, prin sunet

406. Rom. 10, 8—9.

407. Ps. 11, 6. Adevărul religios (Cuvîntul lui Dumnezeu) ne vine dinafară, dar el trebuie interiorizat de fiecare din noi: «să concepem în inimă ceea ce e scris». Analogia dintre Scriptură și sufletul uman face astfel să răsune în noi Logosul (de Lubac, *op. cit.*, p. 259).

408. A cortului sfînt.

409. 1 Cor. 13, 1.

se traduce glasul unuia în limba altuia, câtă vreme cuvîntul este ceea ce exprimă gîndirea proprie. Totul trebuie închinat Domnului : gîndul, cuvîntul și glasul.

III

Ce vom zice de celelalte ? Multe sînt de zis, dar pentru a le analiza toate ar fi un lucru prea mare. Dar la ce să ne ostenim într-atîta cîtă vreme ascultătorii noștri, și așa destul de ocupați și care abia acordă un minut de atenție Cuvîntului lui Dumnezeu, disprețuiesc truda noastră și o lasă să piară ? «De n-ar zidi Domnul casa, în zadar s-ar osteni cei ce o zidesc» ⁴¹⁰. Dar precum am zis, noi aducem la vistierie argintul Domnului, pentru ca fiecare ascultător să vadă cum e primit ceea ce se oferă. «Fiecare să aducă Domnului darurile sale după dorința concepută în inima sa» ⁴¹¹. Și care să fie darurile de aur sau care darurile de argint ? Cum se pot aduce daruri de stacojie, de purpură și de lînă ? Și cum să le dăruiască dacă ideea lor a zămislit în suflet ? Aceasta poate să ne intereseze pe fiecare dintre noi.

Să cercetăm, deci, împreună cum se zămislește această idee în sufletul nostru, pînă la ce stadiu sîntem prezenți, cîtă vreme cuvîntul lui Dumnezeu ni s-a vestit.

Sînt unii care primesc în sufletul lor cele citite, dar sînt alții care nu le iau în seamă nici acum. Duhul lor și sufletul lor sînt îndreptate spre preocupările și treburile lumești, spre calculele profiturilor. Mai ales femeile, cum ar putea ele să primească în sufletul lor cîtă vreme ele trîncănesc și sporovăiesc într-una la povești ca să nu aibă nici un moment de liniște ? A vorbi despre duhul lor sau despre sufletul lor pare de prisos, dacă ele sînt cu totul angajate cu copiii lor, cu lîna de tors, cu grijile gospodăriei. Într-adevăr, ele parcă imită cele despre care Apostolul vorbește : «Umblă din casă în casă și sînt nu numai leneșe, ci și guralive, grăind cele ce nu se cade» ⁴¹². Nimeni nu va zămisli în sufletul lui dacă sufletul lui nu-i decît un suflet gol, dacă sufletul nu e liber și cu totul atent, dacă inima lui nu-i trează și dacă n-are interioritate în sufletul său omul, nu poate închina lui Dumnezeu daruri. Dacă pînă acum am fost nepăsători, acum cel puțin să fim mult mai cu grijă, punînd toată stăruința pentru ca să putem concepe în cugetul nostru idei mari. Ce-i drept fiecare în parte aduce aportul său la lăcașul Domnului. Această contribuție a fiecăruia nu este neluată în

410. Ps. 126, 1.

411. Ieș. 35, 5.

412. 1 Tim. 5, 13.

seamă de Domnul. Cîtă cinste este pentru tine să se spună în lăcașul Domnului : aurul care acoperă lăcașul este darul cutăruia, argintul temeliei și stîlpii vin de la un altul, arama verigilor de la candelabru și a unor temelii ale coloanelor iarăși de la altul, tot așa purpura în care este înveșmîntat arhiereul, stacojia și altele. Dimpotrivă, ce rușine, ce nenorocire pentru tine, dacă Domnul venind să ia în seamă lăcașul cortului află că n-ai dăruit nimic, n-ai adus nici o ofrandă. Ți-ai dus viața într-o astfel de impietate și de infidelitate, încît tu n-ai lăsat nici o urmă în lăcașul Domnului !

Cînd stăpînul acestei lumi va veni la fiecare din noi, El caută să afle lucruri care-I aparțin și dacă află, le revendică. Domnul, dimpotrivă, dacă cercetînd lăcașul află că unele lucruri vin de la tine El te va proteja și te va considera al Lui. Doamne Iisuse, ajută-mi a mă învrednici, ca să ai o amintire despre mine în lăcașul Tău ! Eu aș dori, dacă ar fi cu puțință, ca să fie cîteva urme de-ale mele în acel aur, din care-i făcut lăcașul, cu care e învelit cortul sau din care s-a alcătuit candelaburul și sfeșnicile. Dar dacă nu am aur sau argint pentru a putea oferi pentru coloane sau temeliiile lor, atunci fă să fiu vrednic a oferi cel puțin aramă pentru lăcaș, din cea trebuitoare la fabricarea inelelor, sau a altor obiecte pe care le descrie Sfînta Carte ! Dă, Doamne, să fiu un principe și să ofer pietre scumpe de pus pe efodul și hoșenul marelui preot ⁴¹³. Iar dacă și așa ceva este mai presus de mine, atunci aș putea dărui pentru lăcașul Domnului măcar o piele de capră, un dar cît de mic pentru a nu fi de tot neroditor și sterp !

După cum îl îndeamnă inima ⁴¹⁴ : Vedeți dar să rețineți pentru voi cuvintele sfinte, să nu le scăpați din mîini și să nu le pierdeți. Prin pildele luate din tradițiile creștinești — vreau să vă îndemn pe toți care luați parte la sfintele taine, să primiți cu grijă respectuoasă trupul Domnului, cînd vă este oferit, de teama ca nici o fărîmă și nici o bucățică din comoara sfîntită să nu fie pierdută. Căci pe bună dreptate ați fi considerați vinovați dacă prin nepăsarea voastră s-ar pierde ceva din toate acestea. Căci dacă atunci cînd e vorba de trupul Său voi luați, pe bună dreptate, toate măsurile de prevedere, de ce ați vrea ca nepăsarea față de Cuvîntul lui Dumnezeu să fie mai puțin condamabilă ca cea față de trupul Său ? Vi se cere să aduceți prinoase ⁴¹⁵. Cel care

413. *Ieș.* 35, 37.

414. *Clement Alex., Strom.* I, 1, 5. *Tertull., De corona* 3 : «calicis aut panis etiam nostri aliquid decuti in Terram anxie patimur» (*Migne, P. L., 2, 80*).

415. *Ieș.* 25, 2 ș.u.

aduce pîrga, adică cel care vine mai întîi, are parte de ceea ce a rămas. Vedeți cît de mult belșug din aur, din argint și din toate materialele care sînt prescrise a fi oferite trebuie să avem, pentru a le închina Domnului și după aceea și pentru noi. Dar mai întîi mintea mea trebuie să înțeleagă ce este Dumnezeu, închinîndu-i Lui darurile înțelepciunii Sale, pentru ca înțelegîndu-L să se poată înțelege și celelalte. Cînd ai înțeles cuvîntul el va stăpîni toate facultățile care sînt în noi.

Dar să vedem, în continuare, ce sînt «porfira violetă, și stacojie, stofa purpurie și inul răsucit». Patru sînt materialele din care se confecționează veșmintele marelui preot și celelalte podoabe sfinte. Despre acestea au vorbit mulți înainte de noi, și precum nu se cuvine a fura de la altul, tot așa consider că este firesc să te folosești de ceea ce alții au descoperit și au spus de bine. După cei vechi deci, aceste patru elemente sînt cele din care sînt compuse lumea și trupul omnesc, adică : aerul, focul, apa și pămîntul. Purpura violetă se referă la aer, după cum o arată culoarea ; cea stacojie la foc. Purpura la apă, pentru că ea își ia culoarea din ape, iar inul la pămînt pentru că este o plantă care iese din pămînt. Avem, deci, în noi, toate elementele, de aceea ni se poruncește să oferim daruri Domnului, atunci cînd se spune : «Luați din ale voastre pentru a aduce prinos Domnului» ⁴¹⁶.

IV

Dar mi se pare că trebuie să fac o observație. De ce vorbește Moise de unele elemente simplu, cîtă vreme porfira o numește dublă și inul tors. Trebuie examinat de ce vorbește simplu de cele două materiale care indică niște elemente, în timp ce purpura stacojie, care imaginează focul, este indicată a fi dublă. Aceste chestiuni sînt greu de înțeles și mai ales de exprimat. Totuși noi vom îndrăzni a le tălmăci, în măsura în care Domnul ne va ajuta. Căci unele lucruri trebuiesc spuse și păstrat tăcere în ce privește altele.

Am văzut că porfira este numită dublă. Precum am spus această culoare indica elementul focului. Însă focul are o proprietate dublă : una care luminează, alta care arde. Acesta este sensul istoric. Să venim și la cel duhovnicesc, unde focul este tot dublu : este un foc în acest veac și unul în cel viitor. Domnul Iisus zice : «Foc venit-am să arunc pe pămînt» ⁴¹⁷ : acest foc luminează. Același Domn va zice în veacul

⁴¹⁶. Ieș. 35, 5. Filon, *De vita Moys* 88 ; Iosif Fl., *Ant. Iud.* III, 183 ; Bell. Iud. V, 212. Clem. Alex., *Strom.* V, 6. Simbolismul lor era cunoscut cu veacuri înaintea erei noastre de filosofii greci.

⁴¹⁷. Lc. 12, 49.

viitor lucrătorilor nevrednici: «Duceți-vă de la mine blestemaților, în focul cel veșnic pe care Tatăl l-a pregătit diavolului și îngerilor lui»⁴¹⁸. Acest foc arde. Dar focul pe care Iisus a venit să-l răspîndească și care luminează pe tot omul venit în această lume are și el însușirea de a arde precum recunosc cei care zic: «Oare nu ardea în noi inima noastră, cînd ne tîlcuia Scriptura?»⁴¹⁹. Tîlcuirea Scripturii și luminează și arde în același timp. Nu știu, însă, dacă, focul care arde în veacul viitor are și proprietatea de a lumina. Natura focului e îndoită, o vom arăta, căci de aceea ne este prescris de-a «închina purpură îndoită». Cum va fi cu puțință să oferim acest foc dublu pentru construirea lăcașului, rămîne de văzut. Dacă ești meșter vei întări lăcașul zidind o biserică lui Dumnezeu, căci și ție-ți spune Dumnezeu ceea ce a spus lui Ieremia: «Iată vor pune cuvintele mele în gura ta»⁴²⁰. Dacă însă, învățînd și zidind Biserica lui Dumnezeu vă mulțumiți să faceți reproșuri, să acuzați și să pedepsiți, să denunțați păcatele poporului, fără să scoateți din Sfînta Scriptură un cuvînt de mîngîiere, fără să tîlmăciți locurile dificile, fără să atingeți o știință mai adîncă sau să descoperiți un oarecare lucru cu înțeles sfînt, atunci înseamnă că voi închinați (lui Dumnezeu) o purpură nedublată. Focul tău arde, dar nu luminează! Iar dimpotrivă, dacă în învățăturile tale scoți în vileag tainele Legii, dacă îi analizezi secretele cele mai ascunse, dar uiți să ajuți pe păcătos și să îndreptezi pe leneș, fiind nepăsător față de disciplină, atunci din nou oferi purpură ca dar, dar nu îndoită. Focul tău luminează, dar el nu arde, pe cînd cel care «face un bine are fața senină»⁴²¹, cel care oferă porfiră dublă aduce la lumina științei focul austerității.

V

Să vedem acum ce înseamnă «inul tors»⁴²². Acesta de asemenea aduce un adaos potrivit altor elemente. Am spus că inul este chipul pămîntului, care este carnea noastră. Carnea nu trebuie să fie oferită lui Dumnezeu, mai ales de cel înglobat în lux și în strălucirea plăcerilor, ci torsătura trebuie să fie aranjată și depănată. Dar cine este, deci, acela care toarce carnea sa? Desigur acela care spunea: «Îmi chinuiesc trupul și îl supun robiei, ca nu cumva altora propovăduind, eu

418. Mt. 25, 41. A se vedea și Cînt., Com. I, 2 despre «soarele dreptății» care și el «luminează» și «încălzește».

419. Lc. 24, 32.

420. Ier. 5, 14.

421. Fac. 4, 7. Origen, *Reg. hom.* 1, 1.

422. Ieș. 25, 4.

însumi să mă fac netrebnic»⁴²³. Așa că a oferi, în tors, înseamnă a mistui trupul prin abstenență, prin veghile și oboselile rugăciunilor. Se oferă și păr de capră. În lege darul acestui fel de vietate este prevăzut pentru păcat⁴²⁴. Părul e ceva mort, fără sînge și fără suflet. Acela care îl aduce dovedește că gustul păcatului este deja mort în el, că niciodată păcatul nu va mai viețui și nu va mai stăpîni în mădularele sale.

Se aduc și piei de berbec. Unii, înainte de noi, au considerat berbecul chip al furiei. Și pielea animalului mort este un simbol, întrucît cei care aduc piei de berbec arată că păcatul într-însul este o patimă moartă.

După acestea (textul) continuă: «Toți bărbații cu femeile, după cum îi lasă inima, aduceau Domnului pietre prețioase, cercei, inele, agrafe pentru păr și brățări»⁴²⁵. Vedeți dar, cum se ofereau lui Dumnezeu daruri, deci, lucruri plecate din inimă și înțelese cu sufletul, cînd ai duhul grijii și ești dăruit cu totul Cuvîntului lui Dumnezeu. Acești oameni aduceau daruri ca și cînd ar fi adus femeilor lor, brățări, cercei și pietre prețioase.

Dar în sens alegoric femeia, precum am mai spus-o, imaginează trupul, iar bărbatul sufletul rațional. Acele femei sînt bune, care ascultă de bărbații lor. Trupul e bun dacă nu se împotrivesc duhului, ci ascultă și se armonizează cu el. Căci zice (Domnul): «Dacă doi sau trei dintre voi se vor uni pe pămînt li se va da lor tot ceea ce cer»⁴²⁶. Ei oferă cercei femeilor lor: vedeți deci, în ce fel oferiți voi Domnului simțul auzului vostru. Ei oferă de asemenea, și brățări: acestea sînt faptele drepte și bune, împlinite prin trupul pe care un suflet înțelept îl oferă Domnului. Ei mai oferă și ace pentru descurcarea părului: aceasta înseamnă ofranda celor care știu să deosebească bine ceea ce se cade a săvîrși și ce trebuie evitat, ceea ce îi place lui Dumnezeu și ceea ce nu-i place, ce e drept și nedrept. Acestea sînt acele de păr care se închină Domnului.

Aceste femei oferă Domnului cerceii lor din urechi, pentru că sînt femei înțelepte, ele au pregătit, zice (Scriptura), toate veșmintele trebuincioase marelui preot⁴²⁷. Dimpotrivă, acele femei care oferă cerceii lor pentru a se semeți cu vițelul de aur, erau neînțelepte, ele «au întors urechile lor de la adevăr și s-au îndreptat spre basme lipsite de

423. I Cor. 9, 27.

424. Ies. 35, 6. Origen, *Lev. hom.* 8, 11 și Teodoret, *Qu. in Num.* 8, 7 (Migne, P. G., 80, 365).

425. Ies. 35, 33.

426. Mt. 18, 19. A se vedea *Fac.*, Omil, 4, 4.

427. Ies. 35, 24.

evlavie»⁴²⁸, oferind cerceii lor pentru a împodobi capul vițelului. Căci în cartea Judecătorilor se spune că din cerceii de la urechile femeilor s-a făcut un idol⁴²⁹. Fericite sînt femeile, fericit trupul care închină Domnului cerceii din urechi, brățările lor, inelele lor și toate faptele mîinilor lor, lucrînd după poruncile Domnului.

VI

După acestea se spune⁴³⁰: «cei care aveau lemn tare îl aduceau Domnului cerceii din urechi, brățările lor, inelele lor și toate faptele nefățarnică, aduce Domnului acest lemn. Fericit este acela care are un suflet curat și un trup nepîngărit, pentru a le închina lui Dumnezeu! El (autorul) are dreptate să spună: «la care se află lemne tari, căci nu se găsește la oricine». Despre aur nu se spune așa, nici despre argint, pentru că gînd și cuvînt se pot găsi la toți. Nici despre cele patru culori nu se zice, căci toate lucrările «trupești» se alcătuiesc din patru elemente. Însă lemnul cel tare, este neputrezit și fără pată, după cum și Domnul zice: «Acest lucru se întîlnește rar: Nu toți înțeleg cuvîntul acesta, ci numai cei cărora le este dat»⁴³².

VII

Dar și cei mari, se spune (în text) aduc și ei darurile lor. Care sînt aceste daruri pe care le aduc cei mari? «Ei aduc pietre prețioase și pietre de smarald, pietre ale desăvîrșirii și pietre pentru umerar»⁴³³. Se numesc pietre ale desăvîrșirii pentru că se pun pe efod, adică pe pieptul marelui preot cu inscripția numelor semințiilor fiilor lui Israel⁴³⁴. Cel numit logion, adică rațional, este așezat pe pieptul arhierului care are fir subțire de bătătură din aur și mărgăritare, în culori diferite și indică sufletul rațional care este în noi. Podoabele umerarului sînt indiciul faptelor bune. Fapta este asociată rațiunii și rațiunea faptei pentru a se arăta că amîndouă sînt în armonie: «Căci cel care va face și va învăța aceasta, mare se va chema în împărăția cerurilor»⁴³⁵. În noi cuvîntul trebuie să corespundă faptelor și faptele exte-

428. 2 Tim. 4, 4.

429. Jud. 18.

430. În textul biblic este: lemn de salcîm.

431. Ieș. 35, 24.

432. Mt. 19, 11.

433. Ieș. 35, 37.

434. Ieș. 28, 21.

435. Mt. 5, 9; Num. Omil. V, 1.

riorizează cuvintele : la acestea se referă podoabele arhiereului. Dar pentru ducerea lor la îndeplinire sînt chemați mai marii poporului. Această podoabă este a acelor care sînt destul de înaintați pentru a se învrednici de a îndruma popoare. Conducătorii oferă și untdelemn, care are o îndoită întrebuințare, pentru lămpi și pentru ungeri. Căci lămpile celor care îndrumă popoare nu se ascund nici nu se pun «sub obroc, ci se pun în sfeșnic ca să lumineze tuturor celor din casă»⁴³⁶.

În sfîrșit, îndrumătorii aduc și «amestec de tămîie», pregătită de Moise, «cu miros de bună mireasmă pentru Domnul»⁴³⁷, încît să se poată spune despre ea : «sîntem buna mireasmă a lui Hristos»⁴³⁸. Și după ce toate acestea s-au adus, Moise a chemat pe toți meșterii și pe cei cu mintea iscusită pentru a face tot felul de lucruri trebuitoare⁴³⁹. El a chemat și «femeile pricepute», pentru a pregăti ceea ce trebuie în lăcașul Domnului.

Vedeți deci, că toate cîte se fac de către femei și bărbați se numesc fapte înțelepte. Căci tot lucrul Domnului se face cu înțelepciune⁴⁴⁰. Fiecare aduce un duh de pricepere și săvîrșește apoi lucrul Domnului. Nu trebuie să fim mulțumiți numai să oferim, ci trebuie să și îndeplinim toate îndatoririle noastre cu înțelepciune, pentru ca să știm să îmbinăm aurul cu inul, să dublăm țesătura stacojie și s-o țesem cu purpura. La ce-ți folosește că ai aceste lucruri și nu știi să le dai întrebuințare, neștiind cum să le folosești și să le pui în valoare pe fiecare la timpul și locul lor ?

De aceea, se cade ca în munca noastră să fim înțelepți, ca să putem întrebuința la timpul dorit lucrurile pe care le deprindem din Scriptură, să le punem la locul cuvenit, să zidim și să împodobim cu ele «lăcașul Dumnezeului lui Iacob»⁴⁴¹, prin Domnul nostru Iisus Hristos, a cărui este slava și împărăția în vecii vecilor. Amin.

436. Mt. 5, 15.

437. Ieș. 29, 41.

438. 2 Cor. 2, 15.

439. Ieș. 36, 1.

440. Ps. 103, 25.

441. Ps. 131, 5.

III

OMILII LA CARTEA NUMERII

INTRODUCERE

Această carte cuprinde cele mai multe omilii din câte ne-a lăsat Origen la vreuna din cărțile lui Moise. În timp ce la Cărțile Facerea și Levitic ni s-au păstrat câte 16 omilii, iar la Ieșire numai 13, aici avem 28. Dar și extensiunea lor este mai mare. În ediția berlineză raportul de pagini este următorul: Facerea 145 pagini, Ieșirea 135, Leviticul 227, iar Numerii 286 pagini.

Numele a rămas cel dat de autorii greci și latini, «Numeri», din cauza recensământului al doilea, respectiv a numărătoareii fiilor lui Israel care se pregăteau să intre în Țara Făgăduinței, cu toate că originalul ebraic păstrează numele «Bamidbar» adică «în pustie», pentru că întreaga carte cuprinde istoria petrecerii poporului evreu în pustia Arabiei înainte de intrarea în Canaan. Dar pînă la întoarcerea în această țară, «unde curge lapte și miere», câte greutăți, peripeții și lupte n-au trebuit să dea israeliții împotriva amaleciților, a moabiților, a celor din Vasan, a madianiților și canaaniților, îndurînd tot felul de privațiuni, printre stînci pustii, pe lingă mări moarte și lacuri sărate, fiind nevoiți să se adăpostească temporar în corturi, de multe ori neavînd nici hrană, nici băutură, iar alteori așezîndu-se într-o atmosferă de religioasă odihnire în jurul celor 12 fîntîni! Nu-i deloc de mirare că această continuă mutare din loc în loc, această călătorie prin pustie seamănă mai curînd cu greutățile întîmpinate de cei care vor căuta să cucerească liniștea cetății Gralului din Evul Mediu. Or, întrucît Origen era continuu dornic să găsească în Scriptură sensuri mai adînci, pline de semnificații morale și duhovnicești, acest lucru l-a făcut prin explicarea Cărții Numerilor, aceasta fiind o descriere

a itinerariului spiritual prin care trece sufletul omenesc în drum spre desăvîrșire, prin apropiere de Dumnezeu și prin unire cu El.

Structura omiliilor. Adeseori, la începutul textului omiliilor, întâlnim cuvinte ca acestea: «astăzi lectorul ne-a citit» (Omil. 20, 1), dovadă că uneori era pus cineva dintre cititori să citească. Altele se spune «cartea, pe care o avem în mâini și din care s-a citit această pericopă» (Omil. 12, 2). Aceasta dovedește că se țineau adevărate cursuri biblice, în care Origen căuta să împărtășească ascultătorilor cât mai multe cunoștințe din Sf. Scriptură, desigur cu scopul de a-i pregăti cât mai bine pentru pătrunderea tainelor dumnezeiești și eliberarea de patimi și ispite. Omiliile erau predici populare, pline de citate biblice, dar adeseori și din scriitori evrei sau greci. În general, el nu se adresa în predici numai celor «aleși». Se alegea, de regulă, ideea dominantă dintr-o pericopă și pe aceasta o explica. Întotdeauna el urmărea moralizarea, înduhovnicirea. Sensul literal nu era neglijat. De regulă, la începutul omiliilor «se istorisea» cuprinsul și apoi dintr-o dată adăuga «sed mystica haec sunt et inefabilia» (Omil. 25, 6). În alt loc spunea așa: «La Paști poporul evreu se curăța cu sîngele unui miel. La Paștile noastre Hristos este mielul» (Omil. 24, 1). Iar altă dată zice: dacă Scriptura spune (Num. 23, 24) că poporul «nu va dormi pînă nu-și mănîncă prada, atunci apărătorul fanatic al înțelesului istoric nu se va refugia în dulceața sensului alegoric pentru a răspunde că poporul creștinilor este cel ce nu se va odihni pînă ce nu va cuceri împărăția lui Dumnezeu» (Omil. 16, 9).

În felul acesta procedează el aproape totdeauna. Timpul de multe ori nu-i ajungea: «data trecută n-am putut vorbi și de cel de al doilea recensămînt» (Omil. 21, 1).

Tematica și interpretarea omiliilor privește aproape întregul evantai de învățături dogmatice și morale creștine. E adevărat că nu te poți aștepta să găsești în omilii un sistem bine încheșat. Căci trebuie subliniat (împreună cu André Méhat și cu alți cercetători) că în scrisul nuanțat al lui Origen se observă adeseori o ierarhizare și o gradare atît de variată chiar în cadrul aceleiași omilii, încît pe aceeași pagină se face brusc trecerea de la expunerea literal-istorică a lucrurilor la adîncirea lor moral-ascetică și apoi mistică.

Mai întîi în însuși poporul evreu și chiar între leviți el vede tot felul de diferențe și de grade: pămîntul Țării Sfinte e categorisit ca fiind de 4 grade (Omil. 3, 3), cei care-l vor moșteni vor fi preferați și ei după grade de rudenie (Omil. 22, 2). Ceea ce Sf. Pavel numea împă-

răția cerurilor atunci când designa (Evr. 12, 12) prin 4 expresii diferite: Muntele Sionului, Ierusalimul ceresc, mulțimea îngerilor și Biserica primilor născuți era înțeles de Origen ca fiind 4 grade în fericirea celor aleși (Omil. 3, 3). Imaginile sinonime sînt prea încărcate cu sensuri străine: Iacob și Israel (Omil. 15, 3; 16, 7 etc.), leu și pui de leu (Omil. 16, 8; 17, 6 etc.), nu mai sînt sinonime. Expresia «om-om» nu mai e egală cu cea de «om» (Omil. 24, 2). Se știe că de dragul acestei ierarhizări el n-a putut fi totdeauna explicit nici măcar în precizarea raporturilor dintre persoanele Sf. Treimi (după cum vom vedea când vom prezenta lucrarea lui Despre principii), ca să nu mai vorbim de ierarhizarea dusă la extrem între îngerii buni și răi, ba chiar între animale (Omil. 2, 1; 3, 4 etc.).

Desigur, plină de consecințe este ierarhizarea trihotomică a omului: trup, suflet, duh, pe care le opune adeseori în sens platonice sau stoic, în așa fel încît avem în interiorul omului un întreg popor de cugete și de simțiri, cum reiese și din Omilia primă (1, 3). Nici cînd judecă deosebirea dintre expresiile pauline «grec» și «barbar» nu-i lipsit de exagerări, căci «în ierarhia bisericească și în cea a valorilor morale dispar la el și distincțiile geografice și sociale» (Mehat): barbarul e omul cel fărădelege.

În viața Bisericii, cu toate că se recunosc gradele ierarhice și lucrările harice ale Sfințelor Taine, totuși exprimările sînt așa de estompate încît ele rămîn mai mult în domeniul spiritual, mai puțin a concretului real. E adevărat că susținînd rolul libertății omenești, Origen acordă mare importanță credinței și faptelor omenești încît, în programul lui moral, creștinul adevărat are adeseori însușirile unui ascet, adeseori chiar ale unui martir. De aceea nu-i de mirare că în dorul lui după desăvîrșire, după proiectarea în parusie și în eshatologie, critică uneori alegerile episcopilor și ale altor slujitori bisericești făcute în duh și cu mijloace prea pămîntești, care se dovedesc în felul acesta prea străini de aspectul nevăzut și haric (Omil. 2, 1 etc.).

Rămîne, în schimb, în crezul lui moral, dorul după sfințenie și după desăvîrșire ca un fir roșu al întregii exegeze origeniene. Și aici are dreptate acel teolog apusean (M. Viller), care a spus că pe această cale, de teoretician al vieții spirituale, o bună parte din origenism, de astă dată perfect ortodoxă, a putut fi salvată, mai ales cînd ne gîndim la selecțiunile «Filocaliei» lui inițiate de Sf. Vasile și Sf. Grigorie de Nazianz și continuate apoi de un Evagrie și un Maxim Mărturisitorul, iar prin ei de o întregă literatură duhovnicească a evului mediu răsăritean și apusean.

În ce constă, pe scurt, această «inițiere duhovnicească», vom vedea mai pe larg atunci când vom prezenta în traducere «Filocalia» însăși. S-a spus că ea ar semăna mai mult cu o «intuire a divinului», în genul în care o vor face mai târziu un Pascal sau un Bergson (Vacherot). Ce importanță au inima, respectiv cugetul sau rațiunea în acest proces (τὸ ἡγεμονικόν, «principale cordis» sau «principale mentis» luate de la stoici), nu-i prea ușor de spus. În orice caz, fără curățenie trupească și sufletească, îmbinate cu iubirea (Omil. 4, 3 ; 5, 8 ; 26, 2 ; etc.), acest lucru nu-i cu puțință. Logosul cel întrupat este farul conducător al acestui itinerar duhovnicesc. Unirea cu El e și cale și țintă. Unirea cu Hristos, care-I și Cuvînt și Înțelepciune și Dreptate, va însemna în acest caz o creștere a Lui în noi și a noastră în El (ca și la Cabasila). Ce păcat că Origen n-a adîncit acest proces teandric și sub aspectul liturgic și harismatic ! Descrierea amănunțită a migrației evreiești în cele 42 staționări sau opriri prin pustie, de care vorbește omilia 27, a pus problema dacă poate fi vorba la Origen de un extaz mistic în sensul în care s-a vorbit mai târziu la un Ioan de la Cruce, Tereza d'Avila și alții. Teologul luteran W. Völker o afirmă, dar alții (Puech, Daniélou etc.) o contestă. Omilia a XII-a, pe care o traducem aici, schițează în patru etape progresul urcușului duhovnicesc. Mai întîi, actul liber de a ne dăruia lui Dumnezeu prin credință și iubire, primite din cunoașterea lui Dumnezeu. În etapa a doua intervine acordarea darurilor Duhului Sfînt. În a treia, moartea noastră cu Hristos și învierea cu El, iar în a patra, gustarea raiului, a fericirii nesfîrșite. Se vede că, pe scurt, e schițată aici întreaga cale a desăvîșirii, așa cum o vor dezvolta mai târziu toți marii gînditori și trăitori medievali. Cele 42 staționări preînchipuind după Origen cele 42 spițe ale neamului lui Hristos se reduc în esență tot la acest program minimal. Singura deosebire e doar descrierea mai amănunțită a luptelor duhovnicești de pe acest drum, pe care mai apoi Sf. Ioan Scărarul va crede că-s destule 30 de trepte pentru ajungerea la «măsura vârstei deplinătății lui Hristos».

Ca să rezum ceea ce aveam de spus aici, desigur că metoda interpretării alegorice folosită de Origen prezintă destule greșeli și exagerări. «Eu nu pot zice că apa nu-i apă», cum spun unii, va zice Sf. Vasile în Omilia a IX-a la Exaimeron. «E mare primejdia să scoți din cugetarea proprie altceva decît ceea ce este scris în Scriptură» va spune și Sf. Ioan Gură de Aur în omilia a XIII-a la Cartea Facerii. Dar nu-i mai puțin adevărat că fără strădania lui Origen nu s-ar putea explica dezvoltarea exegezei biblice (H. Roventța) și nici dezvoltarea literaturii

de înduhovnicire a omului dornic de desăvârşire. Se vede că jertfa adusă de plusul lui de rîvnă n-a fost totuşi fără folos.

Data scrierii omiliilor la Cartea Numerii pare a fi răstimpul dintre 244—249, întrucît după cum vom vedea şi cînd vom vorbi de omiliile (XIII, 3) la Cartea Iosua, Origen a comentat întîi cărţile poetice şi profetice şi abia după aceea pe cele istorice. Or, data redactării omiliilor la proorocul Ieremia se ştie că a fost răstimpul dintre anii 241—243. Opere de deplină maturitate, omiliile la Numerii vor fi fost rostite la Cezareea Palestinei după 243, deci între 244—249.

Textul original nu ni s-a păstrat. Fragmentul compus din 4 rînduri la omilia XIII, 7 (Baehrens, p. 118) s-ar putea să fi aparţinut redacţiei autorului. Din nefericire, nici fragmentul din Comentarul lui Procopie de Gaza, care se aminteşte foarte vag, cu idei din prima omilie (I, 1) la Numeri, nu sînt nici ele mai concludente. Iar altele, din cele descoperite între timp, n-au putut fi luate în considerare spre a fi editate. Rămîne deci, ca singurul text, traducerea făcută în anul 410 de Rufin pe cînd se afla în Sicilia, la Mesina, în vremuri de grele ameninţări, cînd trupele goţilor lui Alaric invadaseră Italia şi distruseseră chiar cetatea Rhegium din strîmtoarea Mesinei. Rufin mărturiseşte în prefaţa acestor omilii la Numerii că în acele clipe grele, cînd nu ştiai seara ce-ţi poate aduce dimineaţa, şi-a îndulcit exilul adunînd tot ce a aflat scris de Adamantius la Cartea Numerii, fie sub formă de omilii, fie în formă de așa-numitele Excerpta (fragmente), căutînd ca astfel să-şi sporească şi el ştiinţa cum spunea cartea Pildelor I, 5, pe care o citase şi Origen de 3 ori în aceste omilii.

Traducerea lui Rufin pare destul de fidelă cu toate că, se ştie şi din alte lucrări ale lui Origen pe care le-a tradus, el a căutat să intervină, adeseori «rotunjind» sau «îndreptînd» unele afirmaţii care i se păreau exagerate. Cele spuse la începutul omiliei 20, 1 au dat de gîndit unor cercetători în sensul că, ori traducătorul va fi inversat ordinea omiliilor, ori că acest lucru ar trebui atribuit stenografilor lui Origen, care au multiplicat operele în Cezareea Palestinei fără a le fi revizuit autorul.

Mai probabilă pare ultima ipoteză.

Tot lor pare a se fi datorat şi titlurile date omiliilor.

Din fericire, traducerea lui Rufin a circulat mult timp atît în codici separaţi (8 codici, datînd din sec. VIII—XIV), cît şi tot atîta în codici miscelanei. Ei erau copiaţi şi «îndreptaţi» încă de pe la 543, iar ceva mai tîrziu (cca. 570) îi aminteşte Cassiodor în retragerea sa calabreză de

la Vivarium. Nu trebuie să uităm că Teodoret, iar în Apus Fer. Augustin, Isidor de Sevilla, Beda Venerabilul, Walafrid Strabo, dar mai ales Raban Maur au citit și prelucrat cu pasiune, parțial sau în întregime, (R. Maur) Omiliile lui Origen.

Codicele Monacensis 6261 din sec. X aparținuse lui R. Maur, iar cod. Laudun 298 din sec. IX aparținuse bibliotecii împăratului Carol Pieșuvul († 877). Nu-i de mirare că ideea generală, care străbate această carte, a făcut o carieră atât de celebră în cultura universală, încât fără ideea lui «homo viator» ea ar fi greu de conceput.

Dintre edițiile tipărite, o valoare deosebită prezintă cea dintâi, din 1503, de la Veneția, îngrijită, după un codice padovan, de Aldo Manutius și cea din 1732, tipărită la Paris de către Delarne, care adaugă și fragmente grecești după un manuscris parisian. Ediția J. P. Migne (P.G., 12, 583—806) a redat textul într-o variantă apropiată de ediția lui A. Manutius. Cea mai critică ediție, bazată pe o serie întreagă de variante manuscrise, este, desigur, cea scoasă de Acaademia din Berlin în 1921, de către W. F. Baehrens, în volumul VII al Operelor lui Origen, pag. 1—285.

Despre importanța acestor omilii s-ar putea spune multe lucruri pozitive.

Mai întâi, valoarea în sine a acestui prim «Itinerarium mentis ad Deum», din istoria gândirii creștine, temă care va fi reluată veacuri de-a rândul și lărgită sub diferite aspecte.

Iată de pildă în omilia 17, 4 schițată pentru prima dată cea tensiune avidă după absolut (ἐπέκτασις) pe care o va dezvolta apoi Sf. Grigorie de Nyssa: «Cît de frumoase sînt sălașurile tale, Iacobe, corțurile tale Israele!...» Dar aici nu trebuie să considerăm în sens literal această admirație a lui Valaam (Num. 24, 5—6). Căci așa cum sînt corțurile așezate mereu mai sus, tot la fel sînt sufletele oamenilor «desăvîrșiți», mereu avîntîndu-se la nesfîrșit în înțelepciunea și cunoașterea lui Dumnezeu. Să nu uităm că efuziunea după acest nesfîrșit e stăpînită de perspectiva unirii cu Cel ce va ieși din sămînța lui Iacob. Aici e arborele vieții, aici vor fi apostolii și Evangheliile Bisericii, udate toate de revărsările harurilor cerești.

Desigur, ceea ce domină întreaga deschidere a «acestei călătorii spre Dumnezeu» este strînsa legătură dintre tip și antitip, dintre umbră și realitate, dintre Vechiul și Noul Testament pe care o face și aici, ca și în toate cărțile Legii Vechi, persoana divino-umană a Mîntuitorului (Omil. 25, 12).

Tot pe același entuziasm, aproape mistic, e clădită și cîntarea fîntinilor din omilia XII, 1, pe care le-au săpat regii și prinții (adică proorocii și apostolii), dar lingă care a adunat întreg poporul Israelului celui nou (= Biserica) pentru că dincolo de Moise, de prooroci și de apostoli este Hristos însuși, despre care au vorbit Moise și proorocii. Cartea Scripturii Sfinte, atît a Legii Vechi cît și a Legii Noi, se spune în altă omilie, e una singură.

«Are cumva și Dumnezeu sărbătorile Lui?» se întrebă Origen în Omilia XXIII, 2? Da, aceea cînd se va realiza mîntuirea întregului neam omenesc, răspunde el. Dar și pînă atunci oricine se întoarce la Dumnezeu — și tema «întoarcerii», respectiv a «convertirii» revine adesea în scrisul lui Origen — dă naștere la o adevărată sărbătoare a Domnului. Pentru că, zice el, Dumnezeu plinge, se zbate, se jertfește mereu așteptînd această sărbătoare.

Și ca să încheiem aceste considerații, lăsînd cititorului s-audă el însuși predica marelui dascăl ca și cum s-ar fi aflat la Cezareea Palestinei acum 1730 de ani, «dac-ai înțelege, creștine, tot ceea ce conține această istorie interioară a Israelului de atunci și de totdeauna, te-ai sili să urci și tu în întîmpinarea Marelui Preot, care vine mereu și se jertfește pentru noi» (Omil. V, 1 ; IX, 5 etc.).

Și o notă de viziune ecumenică : «Toată înțelepciunea vine de la Dumnezeu», cum zice înțeleptul Sirah. Lucrezi la țesătorie, lucrezi la argintărie, măsoară cu geometria, îmblînzești prin armoniile muzicii, ori tîmăduiești suferințele trupești prin dibăcia medicinei, nici unul să nu uităm că steaua care va răsări din Iacob și va lua trup omenesc ne va da știință mai presus de orice știință, pace mai presus de pace, mîntuire mai presus de orice» (Omil. XVIII, 3—4).

OMILIA I

Numerii ¹ Enumerarea

I

Nu toți sînt vrednici de numerele ² sfinte. Este o anumită rînduială în desemnarea acelor care trebuie să fie cuprinși în Numerii lui Dumnezeu, Cartea Numerii oferindu-ne o dovadă concretă. În ea ni se raportează că la porunca lui Dumnezeu ³, femeile nu trebuie numărate în (cartea) Numerii, fără îndoială din pricina slăbiciunii lor femeiești. De asemenea nici un rob, din cauza nivelului de viață și a moravurilor lor. Chiar dintre egipteni, nici unul dintre cei care au fost încorporați poporului nu pot fi numărați, pentru că sînt străini și păgîni. Nu se vor număra toți israeliții, ci numai cei de la douăzeci de ani în sus. Nu se va lua în seamă numai vîrsta, ci se va căuta să se știe dacă omul se dovedește destul de tare pentru a purta războiul, căci e rînduit de cuvîntul Domnului «a număra pe tot cel ce poate merge la oaste în Israel». Nu numai o anumită vîrstă, ci și o anumită putere se cere israelitului. Pruncii nu sînt numărați și luați în seamă după aceste socoteli dumnezeiești, decît atunci cînd este vorba despre primii născuți sau despre urmașii din ramura preoțească a lui Levi. Iar dintre copii, numai aceștia sînt socotiți în Numerii. Însă nu este înregistrată aici nici o femeie ⁴.

Să fie vorba în acest text despre o taină? Nu cumva ar trebui să credem că Duhul Sfînt, cînd a dictat scriitorului, a vrut să ne facă cunoscut care parte din popor a fost numărată și care parte a rămas în afară? Ce folos vor trage de aici cei care caută să învețe din Scripturile Sfinte? Ce folos avem dacă cunoaștem aceste lucruri? Cit ar ajuta la mîntuirea sufletului dacă am ști că o parte din popor a fost enumerată în pustie și că o altă parte nu?

1. *Omilia I*, Migne, P.G., tom. 12 b, col. 586—589.

2. «Numerele» echivalează aici atît cu cuvîntul «sfînțenie» cit și cu «desăvîrsire», cum reiese chiar din această omilie I, 2. Tot așa, reiese și din rezumatul grecesc păstrat de Procopie de Gaza: *Comm. in Num.* 1, 3 (Migne, P.G., 87, 794). Cf. A. Mehat, *op. cit.*, la bibliografie, p. 69.

3. *Num.* 1, 1.

4. *Num.* 1, 3.

Însă, dacă urmăm celor spuse de sentința lui Pavel și credem că «Legea este duhovnicească»⁵ și dacă înțelegem duhovnicește cuprinsul ei, atunci din acest text se degajă o mare dobândă pentru suflet. Textul acesta mă învață că dacă depășesc neputința copilăriei și voi încerca să am cugetul unui copil și dacă «devenit bărbat am lepădat cele ale copilului»⁶ și, aș zice că am devenit un «om nou» și «un om tânăr»⁷, în stare «a învinge răul» mă voi arăta vrednic să fac parte dintre aceia despre care este scris: «toți cei care vor merge la oaste în Israel»⁸, și voi fi destul de bun ca să intru între Numerii sfinți. Cîtă vreme, însă, într-unul din noi rămîn gînduri copilărești și primejdioase, sau o trîndăvie femeiască și cicălitoare, ori dacă ne purtăm ca egiptenii și ca păgînii, atunci nu sîntem vrednici a fi socotiți în numărul sfînt și închinat lui Dumnezeu.

«Fără de număr» spune Solomon⁹, «sînt cei care vor pieri»¹⁰, dimpotrivă, cei care se vor mîntui sînt numărați.

Vrei, dar, ca numărul sfinților să fie luat în seamă înaintea lui Dumnezeu? Ascultă cum vorbește despre stelele cerului David: «Cel ce numără stelele și dă tuturor numele lor»¹¹. Mîntuitorul însă nu se mulțumește a fixa un număr pentru ucenicii pe care și i-a ales, El zice că: «la voi pînă și perii capului sînt numărați»¹², într-adevăr El zice: «chiar și perii capului vostru sînt numărați»¹³. Prin aceasta, însă, El nu vrea să spună că și penele păsărilor pe care tăindu-le le aruncăm la gunoi sau care cad și cu vîrsta mor, ar fi numărate, ci perii care înaintea lui Dumnezeu sînt numărați sînt cei ai nazireilor, unde stăpînește o putere a Duhului Sfînt, care îngăduie a doborî la pămînt pe filistenii¹⁴.

5. Rom. 7, 14. Într-adevăr, punct de mîncare pentru exegeza lui Origen. Dincolo de vindigerea privind inspirația verbală a Sf. Scripturi, Origen caută mereu sensul mai adînc, moral sau tainic, al cuvintelor.

6. I Cor. 13, 11. Cuget de copil au creștinii începători sau aflați pe o treaptă inferioară morală. Să nu uităm că Origen vede totdeauna grade diferite în procesul de desăvîrșire creștină.

7. I In. 2, 13.

8. Num. 1, 3. Spre deosebire de «cei care pot ieși la oaste», există și bărbați cu fire «muierescă și cicălitoare». Pentru Origen, firea muierescă nu-și este «nici sie-și cap nici altuia» (De princ. IV, 3, 12). Din punct de vedere spiritual, femeia reprezintă pasiunea sau lumea materială (Num. hom. 11, 7; Ieș. 2, 1 etc.).

9. Inț. Sol. 18, 12.

10. Lc. 13, 23.

11. Ps. 146, 4. «Chiar și numărul celor care se învrednicesc de cunoașterea lui Dumnezeu e limitat și orînduit ca și stelele cerului», Procopie, Com. in Num. (P.G. 87, 795).

12. Mt. 10, 30.

13. Mt. 10, 30.

14. Jud. 16, 17. Puterea conducătoare a sufletului, principale mentis, principale cordis, τὸ ἡγεμονικόν, imagine stoică folosită adeseori de Origen (Omil. Ieș. IX, 4;

Puterile sufletului și abandonarea cugetelor care vin de la mintea sănătoasă a celui înțelept sînt imaginate prin capul Apostolilor, pe care textul le numește «perii capului».

Dar, destul am tratat despre acest subiect și ne-am cam îndepărtat de el. Să revenim, acum, la tema noastră.

II

«Și a grăit Domnul către Moise în pustiul Sinai»¹⁵, i-a spus adică, ceea ce noi vom rezuma, poruncindu-i să numere pe toți care pot ieși la oaste în Israel, începînd de la douăzeci de ani în sus. Dacă vreunul pășește «cu puterea, și nu cu cine știe ce putere, nu cu puterea egiptenilor, nici cu cea a asirienilor, nici cu cea a grecilor»¹⁶, ci cu puterea lui Israel, va fi numărat înaintea lui Dumnezeu. Există o putere a sufletului pe care o vestesc filosofii greci, dar aceasta nu are nimic comun cu numărul lui Dumnezeu, ea nu este ceva pentru Dumnezeu, căci ea se vestește pentru mîndria omului. Există și o putere a asirienilor sau o putere a caldeilor, care devine obiectul studiilor astrologice, dar nici acestea nu-s ca puterea israelită, neavînd nici ele nimic comun cu Dumnezeu. Există și o putere a egiptenilor, pretinsa lor știință tainică, dar nici ea nu intră în socoteala lui Dumnezeu. Înaintea lui Dumnezeu e numărată numai puterea israelită. Aceasta este puterea pe care o îndrumă Dumnezeu, care se desprinde din Sfintele Scrieri și care este comunicată prin credința evanghelică și apostolică. Și iată de ce zice Dumnezeu că nu numără decît «pe cei care pot merge la oaste în Israel».

Dar să cercetăm de ce poporul israelitean n-a fost numărat cînd a ieșit din Egipt¹⁷? Pentru că atunci Faraon îl urmărea încă. Nici după trecerea Mării Roșii, cînd au intrat în pustie¹⁸, israeliții n-au fost numărați și n-au fost încercați de vrăjmași¹⁹. Apoi au ajuns să se lupte împotriva lui Amalec și l-au învins. Dar nici atunci nu sînt numărați. O singură înfrîngere nu ajunge pentru cel care năzuiește spre desăvîrșire. După aceea primesc mană și beau apă «din stîncă care curge», dar încă

Omil. Num. X, 3, în sensul puterii de judecată a omului (Seelengrund), «la fine pointe de l'âme».

15. «Sina», cum zice Origen, Cf. *Num. 1. 1*.

16. «Puterea egiptenilor» pare a fi magia și alegoria, cea a asirienilor astrologia, iar cea a grecilor filosofia enciclopedică (ἡ ἐγκύκλιος παιδεία) Cf. Méhat, *op. cit.*, p. 73. Puterea Israelului celui adevărat, cea desprinsă din Scripturi și comunicată prin credința evanghelică și apostolică este, desigur, «Biserica creștină».

17. *Ieș. 14, 15; 17, 6*.

18. *Ieș. 16*.

19. *Ieș. 17*.

tot nu sînt numărați²⁰. Încă nu au crescut într-însii elementele necesare numărării. Se ridică și Cortul mărturiei, dar nici acum n-a venit încă timpul pentru numărarea poporului. Legea s-a dat prin Moise, s-a prescris forma jertfelor, de asemenea este instituit ritualul purificărilor²¹, legile și tainele sfințirii și abia după aceea ajunge poporul la Numeri, din porunca lui Dumnezeu. Scrie ascultătorule, aceste învățături în inima ta, în dublu și «întreit exemplar»²².

Vezi dar, prin cîte încercări trebuie să treci, cîte suferințe să înduri, prin cît urcuș, cîte ispite, cîte bătălii trebuie date și învinse pentru a aparține Numerilor dumnezeiești, pentru a fi prețuit înaintea lui Dumnezeu, pentru a fi considerat vrednic să fii numărat cu semințiile sfinte, pentru a putea fi trecut în condică și înscris în registrele Numerilor de preoții lui Dumnezeu Aaron și Moise ! Trebuie apoi să primești Legea lui Dumnezeu, Legea Duhului Sfînt, să aduci jertfe, să împlinești purificările, să desăvîrșești prescripțiile Legii Duhului, pentru a aparține apoi Numerilor israelite.

III

Dar, mai aflu încă un șir de lucruri și mai importante în această carte tainică a Numerilor : anume, împărțirea semințiilor, deosebirea rangurilor, gruparea familiilor și toată orînduirea taberei, toate acestea însemnînd mari taine care după Apostolul Pavel sădesc în noi sămînța unui înțeles cu adevărat duhovnicesc. Ei, bine, să vedem înțelesul tainic cuprins în întregul calcul al Numerilor și în locurile diferite care le sînt atribuite. Căci noi, creștinii, așteptăm în mod sigur învierea morților²³, iar cînd va veni Hristos «cei care au adormit vor învia întii, după aceea noi, cei vii vom fi răpiți împreună cu ei, în nori, ca să întîmpinăm pe Hristos în văzduh»²⁴, și atunci vom părăsi deșertăciunea acestui loc pămîntesc și a acestui locaș al morții, și vom petrece «în văzduh», cum a vestit Pavel, cînd unii vor trece în rai,

20. Ieș. 17, 6.

21. Lev. 1, 1.

22. *Pilde* 22, 20. Origen vede în popasurile drumului spre Țara Făgăduinței tot atîtea etape ale urcușului duhovnicesc al sufletului în drum spre Dumnezeu : 1. ieșirea din Egipt — ruperea de diavol, cu toate că acesta mai are încă putere asupra sufletului, 2. trecerea prin Marea Roșie — Botezul (*Omil. la Ieș. 5, 5*). 3. intrarea în pustie — începutul ascezei, 4. lupta contra lui Amalec — fapte bune, 5. mana și stîncă — hrana sufletului (Cuvîntul lui Dumnezeu se adapă din piatra lui Hristos), 6. clădirea cortului — virtuțile (*Omil. la Ieș. 9, 4*), 7. Legea — pregătirea.

23. *I Tes. 4, 15*.

24. *I Tes. 4, 16—17*.

unde sînt multe alte așezări alese între «numeroasele lăcașuri ale Tatălui»²⁵.

Însă, aceste stări și această slavă deosebită se vor da după vrednicia și faptele fiecăruia, și fiecare va fi în locul unde l-a așezat vrednicia faptelor sale, după cum o adeverește însuși Pavel vorbind despre cei în viață: «fiecare în rîndul cetei sale»²⁶. De aici rezultă că fiecare va fi prețuit după anumite norme duhovnicești. Așa stau lucrurile cu unul din seminția lui Ruben care se aseamănă sau se înrudește, prin purtări, prin fapte și prin viață, cu Ruben. Altul în seminția lui Simeon fără îndoială, pentru ascultarea sa, altul în seminția lui Levi, pentru că și-a îndeplinit bine îndatoririle preoțești, ori că a obținut în slujire un grad de desăvîrșire mai mare, altul în seminția lui Iuda, pentru că a avut sentimente regale și a îndrumat bine poporul prin sentimentele intelectuale și manifestările inimii care sînt în el. Astfel, fiecare va fi atașat seminției cu care este înrudit prin faptele și moravurile sale²⁷.

Există și o ordine a învierii morților, după cum spune Pavel, ordine a cărei tip și figură mi se par a fi indicate în această carte. Și din poziția taberelor și a liniilor de așezare între singuraticile triburi și grupări se deduce, desigur, tot o indicație la învierea morților. Că trei triburi sînt așezate spre răsărit, trei spre miazăzi, trei spre mare și ultimele trei (triburi) spre Acvilon (= miazănoapte), care este «un vînt rece»²⁸, și că tribul lui Iuda, care este regal, este rînduit spre răsărit, de unde «a venit Domnul nostru»²⁹. Tot așa e cazul și cu Isahar și Zabulon. Numărul trei revine în toate cele patru împărțiri ale taberelor, căci acesta a fost specificul în pozițiile lor respective, toate sînt cuprinse în numărul Trinității, căci în cele patru părți unde de asemenea revine numărul trei, pentru că numai sub numele Tatălui, al Fiului și al Duhului Sfînt sînt înscrși locuitorii celor patru laturi ale lumii, care invocă numele Domnului și «stau împreună cu Avraam, Isaac și Iacob în împărăția lui Dumnezeu»³⁰. Acestea nu sînt fapte de

25. In. 14, 2.

26. I Cor. 15, 23.

27. Adept al ierarhizării nevointelor duhovnicești, Origen nu se oprește ca Filon (*De ebriet.* 94) doar la aspectul moral-etic («Simeon se tilcuiește ascultare», Levi = Sfîntenia, Iuda = desăvîrșirea), ci se ridică, prin raportarea la întruparea Logosului, la perspectivele netrecătoare ale îndumnezeirii prin patima și învierea Mîntuitorului. Căci «există o ordine și la învierea morților».

28. Iis. Sir. 43, 20.

29. Evr. 7, 14.

30. Mt. 8, 11. Despre semnificația spirituală a celor patru puncte cardinale, Origen, *C. Cels* 6, 23.

neluat în seamă. Am dat aceste indicații generale pentru cei care voiesc să prindă ușor, într-o privire generală, conținutul tainic al acestei cărți sfinte, pentru ca să aibă prilejul să treacă la înțelesul duhovnicesc al textului și pentru ca să urmeze cercetările de genul acesta, dacă Dumnezeu îi dăruiește cu generozitate luminile Sale, așa de înalte și atât de sublime.

În ce mă privește, eu nu mă socot în stare să descriu tainele pe care le conține această carte a Numerilor, care sînt cu mult inferioare celor pe care le conține volumul numit Deuteronom. Totuși, trebuie să ne grăbim să ajungem la Iisus, nu la fiul lui Navi, ci la Iisus Hristos. Dar mai întîi să ne introducem în școala lui Moise, să lepădăm acolo «nepriceperea copilărească»³¹ și după aceea să înaintăm spre desăvîrșirea în Hristos: Moise n-a stins toate războaiele, Iosua însă le-a domolit pe toate și a dăruit pacea tuturor, precum este scris: «s-a liniștit țara de război»³².

Țara făgăduinței, Țara moștenirii, «Țara în care curge lapte și miere»³³, este împărțită prin anticipație de Iosua (fiul lui Navi). «Feriți-vă de blînzi», căci mulțumită lui Iisus «aceia vor moșteni pămîntul»³⁴.

Această moștenire o găsim vestită prin tipuri și imagini. Nu este fără de folos a ști că unii primesc moștenire «pămîntul de dincolo de Iordan»³⁵, alții pămîntul din partea cealaltă a Iordanului. Sînt moștenitori de categoria întîia, de a doua și chiar de a treia, și după această ordine se face împărțirea pămîntului fiecăruia «căci fiecare va sta liniștit sub smochinul și sub vița sa și nimeni nu-l va înfricoșa»³⁶.

Toate aceste perspective prefigurate prin tainele sublime, vor fi împlinite de însuși Domnul Iisus în ziua venirii Sale, nu ca prin oglindă și prin ghicitoră, ci «față către față»³⁷, după vrednicia fiecăruia, ca Unul care îi cunoaște și care «pătrunde în inima fiecăruia»³⁸.

«A lui este slava și puterea în vecii vecilor. Amin»³⁹.

31. I Cor. 13, 11.

32. Ios. 14, 15.

33. Ieș. 33, 3.

34. Mt. 5, 5.

35. Ios. 13, 1.

36. Mih. 4, 4.

37. I Cor. 13, 12.

38. Ier. 17, 10.

39. I Pt. 4, 11.

OMILIA VI

Moise și cei șaptezeci de bătrini ⁴⁰

Despre cuvintele:

«Și a ieșit Moise și a spus :

adunați șaptezeci de bărbați dintre bătrînii poporului» ⁴¹

I

S-au citit multe pasaje din Scriptură și a vorbi despre toate nu ne îngăduie puținul timp de care dispunem și nici măreția tainelor pe care le cuprind ele. S-ar putea ca din acest vast cîmp să culegem doar cîteva flori, nu pe toate pe care ogorul le poate oferi, dar destule pentru a gusta aroma lor, întocmai ca atunci cînd cobori la fîntînă și nu scoți toată apa care izvorăște din belșug, ci numai atît cît să-ți astîmperi setea unui gitlej uscat. Căci nu se cade ca o apă proaspătă, băută cu nesaț, să devină dăunătoare.

«Atunci a ieșit Moise în fața poporului, zice Scriptura, și a spus cuvintele Domnului» ⁴². Cîtă vreme Moise ascultă cuvîntul Domnului și primește instrucțiunile Sale el este înlăuntru, stă în interior, în cele mai intime taine, cînd însă vorbește mulțimilor și poporului ⁴³, cînd își exercită îndatorirea sa față de om, care nu poate să rămînă înlăuntru, el stă afară, zice Scriptura. Ce se ascunde oare sub acest cuvînt ? Iată ce cred eu : Dacă un doctor, un învățat al Bisericii, dă curs unor taine mai adînci, el ține cuvîntări tainice și deosebite «celor desăvîrșiți» ⁴⁴, despre înțelepciunea lui Dumnezeu. Cîtă vreme stă el adîncit în gînduri, se poate zice că este interiorizat, că este închis în sine. Cînd, însă, «vorbește mulțimilor» ⁴⁶ și exprimă ceea ce mulțumește pe oameni în afară de ceea ce poate înțelege un om de rînd, atunci se spune că el este în afară și că face să înțeleagă poporul cuvintele Domnului. Așa, a procedat, precum văd, și Pavel. El era exteriorizat cînd zicea : «Înțelepciunea o propovăduim la cei desăvîrșiți, dar nu

40. *Omilia a VI-a la Numerii*, Migne, P.G., tom. 12 b., col. 607—611.41. *Num.* 11, 24.42. *Num.* 11, 24.43. *Mt.* 12, 46.44. *I Cor.* 2, 6.45. *Mt.* 12, 46. A se vedea mai departe, în *Oimilia* 21, 2 (și *Mt.* XI) tilcurile lui Origen despre «interiorizarea» și «exteriorizarea» învățămîntului : «ieșind la popor își schimbă îmbrăcămintea, dar intrînd înlăuntru schimbă din nou felul de a învăța». Căci învățămîntul exoteric și cel esoteric se deosebeau și în vechime în ce privește forma și metoda.

înțelepciunea acestui veac, nici a stăpînitorilor acestei lumi, căci Pavel a propovăduit înțelepciunea lui Dumnezeu în taina, pe care nimeni dintre stăpînitorii acestei lumi n-a cunoscut-o»⁴⁶. Vezi, dar, că Pavel este înlăuntru, cînd pătrunde tainele ascunse ale înțelepciunii dumnezeiești, cînd dă instrucțiunile sale. Însă «cînd merge în popor», el îndeplinește ceea ce învață : «Din gura voastră să nu iasă nici un cuvînt rău»⁴⁷, «cel care a furat să nu mai fure», «fiecare să-și aibă femeia sa», și «fiecare femeie să-și aibă bărbatul său»⁴⁸. Acestea și altele asemenea sînt învățăturile pe care Pavel le face cunoscute poporului, întocmai ca și Moise, «ieșind afară».

II

Dar să vedem și un alt capitol, în care se arată că Moise «a ales șaptezeci de bărbați dintre bătrînii poporului și i-a pus în fața Cortului mărturiei»⁴⁹, și Dumnezeu a luat din duhul care era peste Moise și l-a pus peste cei șaptezeci de bătrîni și «Duhul era peste ei», zice Scriptura și au început a profeti⁵⁰. Se zice că Dumnezeu luînd din Duhul lui Moise a dat — Duh — celor șaptezeci de bătrîni. Să nu înțelegi că Dumnezeu a luat de la Moise o substanță materială și corporală, a împărțit-o în șaptezeci de părți și așa a dat cîte o frîntură fiecărui bătrîn. Este o impietate a înțelege astfel natura Duhului Sfînt. Această imagine înscrisă în acest text tainic poate fi înțeleasă astfel : Moise și duhul care era în el sînt asemenea unui luminător foarte strălucitor, cu care Dumnezeu a luminat și pe cei șaptezeci. Strălucirea luminii s-a revărsat peste ei, fără ca izvorul să scadă prin această comunicare. În felul acesta s-ar putea atribui un înțeles evlavios celor scrise : «Domnul a luat din Duhul care era peste Moise și a pus peste cei șaptezeci de bătrîni»⁵¹.

III

Dar să vedem ce a spus în cele ce urmează : «Și Duhul s-a odihnit peste ei și toți au profetit»⁵². Duhul nu «se odihnește» asupra oricui,

46. *I Cor.* 2, 6.

47. *Ef.* 4, 29.

48. *I Cor.* 7, 2.

49. *Num.* 11, 24.

50. *Num.* 11, 25.

51. *Num.* 11, 25. Această «împărțire a Duhului» nu trebuie înțeleasă în chip material «prin adăugare sau îmbucătățire, ci așa cum aprinzi un foc din alt foc», zice Filon (*De Gig.* 6, 25). De la el pare a fi împrumutat imaginea și Origen (*C. Cels.* VI, 70) și apoi Fer. Augustin (*Quaest.*, lib. IV, 55), Baehrens, *op. cit.*, p. 32.

52. *Num.* 11, 25.

după cum citim, ci numai peste sfinți și peste cei fericiți. Duhul lui Dumnezeu se odihnește peste cei care au «o inimă curată»⁵³ și peste cei care au curățit sufletul lor de păcat⁵⁴. Dimpotrivă, el nu sălășluiește într-un trup apăsător de păcat, chiar dacă cândva a sălășluit într-însul. Duhul Sfânt nu îngăduie nici o comunicare, nici o împărțală cu duhul răului. E sigur că din clipa păcatului, duhul răului, care-i în sufletul cuiva, este cel care își are partea sa. Când e lăsat să intre și să sălășluiească în noi prin cugetele sale rele și poftele rele, Duhul Sfânt, se află în strimtoare și eu îmi îngădui să afirm că: Duhul Sfânt este alungat din noi. De aceea, Apostolul, știind că așa se petrec lucrurile, dă sfatul: «Să nu întristați Duhul cel Sfânt al lui Dumnezeu, întru care ați fost pecetluit pentru ziua răscumpărării»⁵⁵. Prin păcat întristăm, deci, pe Duhul Sfânt, iar printr-o viață dreaptă și sfântă, îi pregătim în noi un sălaș. Tot așa și ceea ce se spune acum, că Duhul se odihnește în cei șaptezeci de bătrâni, face elogiul vieții lor și vedește virtuțile lor. Și precum Duhul Sfânt s-a sălășluit într-înșii din pricina curățeniei inimii lor, a loialității lor sufletești și a aptitudinii de a înțelege, Duhul lucrează într-înșii atât de stăruitor încât nu îngăduie nici o sustragere, aflând acolo un teren propice pentru acțiunile Lui. Spune doar Scriptura că: «Duhul Sfânt s-a odihnit peste ei și ei începură să proorocească»⁵⁶. În toți cei care au profetizat «s-a odihnit Duhul Sfânt», dar în nimeni nu s-a odihnit ca în Mîntuitorul. De aceea se scrie despre El: O mlădiță va ieși din tulpina lui Iesei și un vlăstar din rădăcinile lui va da. Și se va odihni peste El Duhul lui Dumnezeu, duhul înțelepciunii, duhul temerii și al înțelegerii, duhul sfatului și al tăriei, duhul conștiinței și al buneicredințe, și-L va umple pe El duhul temerii de Domnul»⁵⁷.

Dar, poate că cineva va spune: tu n-ai amintit ce se zice despre Hristos mai mult decît despre alți oameni. Căci s-a spus despre alții că Duhul s-a odihnit peste ei, întocmai cum s-a spus despre Mîntuitorul: «Duhul lui Dumnezeu s-a odihnit peste El»⁵⁸. Dar să vezi că nicăieri nu este scris că Duhul lui Dumnezeu s-a odihnit peste un altul cu cele șapte puteri ale lui. Ceea ce constată profetia este că substanța Duhului

53. Mt. 5, 8. Duhul Sfânt nu se poate sălășlui decît într-un suflet curat (Origen, *Comm. in. Ion.* 32, 8).

54. Rom. 8, 10—11 etc.

55. Ef. 4, 30.

56. Num. 11, 25.

57. Is. 11, 2—3.

58. Is. 11, 2. Origen vrea să confirme aici credința despre cele 7 daruri ale Duhului Sfânt. Text clasic este mai ales *Is. hom.* 3 (P.G., 13, 327). Cf. Méhat, *op. cit.*, p. 127.

lui Dumnezeu, neputându-se exprima printr-un singur nume, e reprezentată prin mai multe cuvinte, este așezată pe tulpina din trunchiul lui Iesei.

Am și altă mărturie care-mi îngăduie să afirm că Duhul s-a odihnit în Domnul și Mîntuitorul meu într-un mod minunat și cu totul diferit decît în alte personalități. Ioan Botezătorul zice, doar, despre El: «Cel Care m-a trimis să botez cu apă, Acela mi-a zis: «Peste Care vei vedea Duhul coborîndu-Se și rămînînd peste El, Acesta este El»⁵⁹. Dacă s-ar fi zis: «Tu vei vedea Duhul coborînd», fără să fi adăugat: «și va rămîne peste El», atunci Hristos nu ar fi avut nimic mai deosebit decît ceilalți. Dar el a adăugat: «Și va rămîne peste El», pentru ca să fie acesta un semn (distinctiv) al Mîntuitorului, pe care nu-l putea avea altul. Despre nimeni nu este scris că «Duhul Sfînt va rămîne peste El».

Dar să nu creadă cineva că eu depreciez pe prooroci. Ei singuri știu că eu nu-i nesocotesc, dînd doar preferință, față de aceștia, Domnului meu Iisus Hristos. Fiecare să-și aducă aminte de cuvintele Sale și nu va găsi nici un alt personaj căruia să i se fi spus: «El n-a săvîrșit nici un păcat, nici s-a aflat vicleșug în gura Lui»⁶⁰. Pentru că El este singurul fără de păcat, singurul care n-a săvîrșit păcat, căci Duhul a rămas în El și rămîne în El. Și pentru că numai despre El se vorbește în acest unic cuvînt surprinzător care s-a spus mai sus, că: «El n-a săvîrșit păcat», este limpede că toți ceilalți au fost sub păcat. Dacă toți sînt (sub păcat), atunci desigur și proorocii. Și cum am putea spune că în timpul păcatului a rămas Duhul Sfînt în ei?

Sau, dacă ție ți se pare neverosimil că proorocii ar fi putut păcătui după ce au primit Duhul Sfînt, să ne întoarcem la Moise pe care-l avem în mîină și care este cel mai mare și cel mai uimitor dintre profeți. Despre el scrie el însuși și dă mărturie că a păcătuțit, zicînd: «Ascultați-mă, necredincioșilor. Au doară din stîncă aceasta vă vom scoate apă?»⁶¹ Prin aceste cuvinte el nu sfințește pe Domnul la «apa tîgădei sau apa Meriba»⁶². Deci el n-avea, altfel spus, încredere în puterea lui Dumnezeu, căci în loc să zică: «Dumnezeu poate să scoată apă din aceste pietre», el spune cu îndoială: «Vom putea noi să facem să izvorască apă din această stîncă?». Pentru că Dumnezeu îi socotește păcat aceste vorbe, este sigur că ele nu vin de la Duhul Sfînt, ci de la duhul păcatului. Or, dacă Scriptura arată că un prooroc așa mare ca Moise uneori are Duhul,

59. In. 1, 33.

60. I Pt. 2, 22.

61. Num. 20, 10.

62. «Apa contestației», Num. 20, 31. A se vedea Omilia 12, 3.

alteori nu-L are în momentul păcatului, atunci e firesc să cugetăm la fel și despre ceilalți profeți. Ce voi zice despre David, care le fel consideră că Duhul Sfânt poate fi luat, de aceea se roagă să nu fie așa, și zice: «Nu mă lepăda de la fața Ta și Duhul Tău cel Sfânt nu-L lua de la mine»⁶³. Iar în stihul următor el cere darul care i-a fost luat din pricina păcatelor zicînd: «Dă-mi mie bucuria mîntuirii Tale, și cu duh stăpînitor mă întărește»⁶⁴. De ce să nu amintim și pe Solomon? Ni-meni n-ar putea spune că el a făcut judecățile sale și a zidit un templu al Domnului, fără asistența Duhului Sfânt⁶⁵, dar totodată trebuie spus că nu întru Duhul Sfânt s-au ridicat temple demonilor și s-au deschis brațele femeilor necredincioase⁶⁶.

Și profetul care în cartea a III-a a Regilor a fost trimis de Domnul la Betel, spune că a rostit cuvintele Domnului cu ajutorul Duhului lui Dumnezeu⁶⁷. Însă nu trebuie să se creadă că prin Duhul Sfânt s-a îndepărtat de porunca Domnului, de a nu mânca pîine la Betel. Din pricina acestui păcat el a fost sfirtecat de un leu⁶⁸. Ar fi însă prea mult să-i trecem pe toți pe dinaintea ochilor. Eu însă cred, fără a afirma cu certitudine, că acțiunile comune ale oamenilor sînt lucruri care pentru a fi lipsite de păcat, par totuși nedemne de prezența Duhului Sfânt. De pildă, căsătoriile legitime sînt lipsite de păcat și totuși în momentul cînd se îndeplinesc actele conjugale, prezența Duhului Sfânt nu este dată, chiar dacă se pare că este proorocie care îndeplinește o lucrare a generării. Sînt lucrări pentru îndeplinirea cărora este suficientă puterea omenească și nu e necesar, nici convenabil, ca Duhul Sfânt să fie de față.

Dar, cazul de care ne ocupăm noi este o excepție. Vreau să arăt că numai în Domnul și Mîntuitorul meu Iisus Hristos sălășluiește totdeauna Duhul Sfânt, că peste toți sfinții și deci și peste cei șaptezeci de bătrîni, de la care am pornit, Duhul Sfânt nu face altceva decît se odihnește și lucrează într-un moment dat ceea ce se cuvine unor instrumente ale lucrărilor Sale, care erau folositoare acelor pe care i-a slujit.

63. Ps. 50, 12.

64. Ps. 50, 13.

65. I Reg. 3, 16.

66. I Reg. 6, 4.

67. I Reg. 11, 1.

68. I Reg. 23, 11. Și în alte locuri se exprimă Origen în mod similar: «învercunda coniugii negotio» (in. Gém. V, 4); Num. Hom. 23, 3.

IV

În pericopa următoare se arată că Moise s-a căsătorit cu o etiopiancă și că Mariam⁶⁹ și Aaron au vorbit împotriva lui Moise pentru că a luat de soție o etiopiancă. Ea a zis: «Oare numai cu Moise a vorbit Dumnezeu? N-a grăit El, oare, și cu noi?». Scriptura zice că Domnul a auzit acestea și le-a poruncit «să iasă înaintea Cortului Mărturieii» și s-a rostit asupra lor o judecată, Mariam a devenit «leproasă», pînă la un timp oarecare și așa s-a depărtat de tabără⁷⁰.

Pentru a explica, pe scurt, aceasta, zicem că Mariam preînchipuie poporul primordial. Moise, adică Legea lui Dumnezeu, a luat de soție o etiopiancă rătăcită printre neamuri. Moise, adică Legea duhovnicească, o ia de soție, iar Mariam care imaginează sinagoga de azi⁷¹ se întristează și-l ceartă împreună cu Aaron, altfel spus preoții și fariiseii. Unii sînt și azi fără de respectul față de Moise, considerînd că este rușinos să se mai recomande «tăierea împrejur a trupului», ținerea «Sîmbetei», «Lunile noi» și «jertfele sîngeroase»⁷², prescriind în schimb «tăierea împrejur a inimii»⁷³, încetarea păcatului prin azimile curăției și ale adevărului⁷⁴, «jertfe de laudă»⁷⁵, și nu înjunghierea vitei, ci a patimilor. Dumnezeu îi judecă deci, dar tot El încuviințează căsătoria moabitencei și îi îngăduie lui Moise să trăiască împreună cu ea, rînduind ca Mariam să iasă afară «din tabără» și din Cortul Mărturieii și Aaron să fie și el alungat deodată cu ea⁷⁶. Scriptura spune că Mariam «devine leproasă»⁷⁷.

Privește la acest popor păcătos și vezi ce lepră a păcatului s-a lăsat peste el, ce zgomot îi întunecă înțelepciunea, ce slujbă urtă și ce înfățișare respingătoare are! Dar această lepră nu rămîne pentru totdeauna, ci cînd se apropie săptămîna lumii, cu sfîrșitul ei, ea va fi rechemată în tabără. La sfîrșitul lumii cînd «va intra tot numărul păgînilor», atunci «tot Israelul va fi mîntuit», și atunci lepra se va îndepărta de pe fața Mariei, ea va redobîndi faima credinței, și frumu-

69. În originalul ebraic citim Măriam, alias Maria.

70. Num. 12, 1.

71. Încă Filon (*De vita Moys* 1, 162), apoi Clement Alex. (*Strom.* I, 26), spuneau Μωϋσῆς δὲ νόμος ἔμψυχος ἦν adică vedeau în Moise chip al Legii, în Aaron pe al preoției iudaice și în Mariam pe al Sinagogii (Procopie, *Comm. in Num.*, Migne, P.G., 87, 826). Desigur, era vorba de o lege duhovnicească (Origen, *Omilia* 4, 6 la leșire).

72. Ef. 2, 11.

73. Rom. 2, 29.

74. I Cor. 5, 8.

75. Ps. 50, 14.

76. Num. 12, 14

77. Rom. 11, 25.

seșea cunoașterii lui Hristos, atunci fața ei își va recăpăta strălucirea când cele două turme vor fi una și va fi «o turmă și un păstor»⁷⁸. Atunci, cu adevărat se va putea spune: «o, adâncul bogăției, al înțelepciunii și al științei de Dumnezeu, care i-a închis pe toți în neascultare, pentru ca pe toți să-i miluiască»⁷⁹, prin Iisus Hristos, Domnul nostru, a cărui este slava în vecii vecilor. Amin.

OMILIA X

«Păcatele» sfinților⁸⁰

Despre cuvintele Scripturii:

**«Zis-a Domnul către Aaron,
tu și fiii tăi și casa tatălui tău cu tine,
veți purta păcatele sfinților»⁸¹**

I

Cei mari poartă, de obicei, greșelile și păcatele celor mai mici. Astfel, zice Apostolul: «datori sîntem cei tari să purtăm slăbiciunile celor neputincioși»⁸². Dacă un israelit, adică un laic, săvîrșește un păcat, el nu poate să-și șteargă singur păcatul, ci recurge la un levit, are nevoie de un preot, caută chiar mai stăruitor și mai mult decît acesta, el are trebuință de un arhieru pentru iertarea păcatelor sale⁸³. Însă dacă un preot, sau un arhieru săvîrșește un păcat, el se poate curăți singur, dacă nu păcătuiește împotriva lui Dumnezeu. Despre acest fel de păcate, nu vedem că s-ar afla ușor, în litera Legii, un mijloc de a le șterge⁸⁴. Despre problema aceasta am amintit ceva, în textul pe care l-am citit: «Zis-a Domnul către Aaron: «Tu și fiii tăi și casa tatălui tău cu tine veți purta păcatul pentru nepăsarea de preoția voastră»⁸⁵. Acest aliniat se poate explica în felul următor: E vorba

78. In. 10, 16.

79. Rom. 11, 32—33.

80. Omilia a 10-a la Numeri, Migne, P.G., tom. 12 b., col. 590—593. Încă Sf. Cebrian (De lapsis, 28 și urm.) și apoi Origen (în Ps. 37—38 (hom. 2, 6; Levit. hom. 3, 4; în Jerem. hom. V, 10; XI, 3 etc.), cunosc locul și răspunderea celor trei grade ierarhice (episcop, presbiter și diacon,) dar și rolul «de îndreptare» și «de leuire» spirituală pe care-l joacă ierachia în viața Bisericii. Cu toate că Origen vede în dosul ei și o «ierarhie spirituală», totuși importanța spovedaniei este unul din stîlpii, pe care se sprijină doctrina lui despre viața duhovnicească a creștinătății. A se vedea între altele J. Daniélou, *Origène*, Paris, 1948, p. 80 ș.u.

81. Num. 18, 1.

82. Rom. 15, 1.

83. Num. 18, 32.

84. E vorba despre păcatele grețe, de moarte.

85. Num. 18, 1.

despre prinoasele înfățișate, de către arhieru, pentru iertarea păcatelor tuturor, pentru purificarea persoanei care le-a adus cu acest scop, căci se zice: «Tu și fiii tăi veți purta păcatele Sfinților». Mi se pare că nu în zadar este vorba despre păcatele Sfinților. În multe locuri din Scriptură se repetă această expresie. Trebuie cercetat cum pot fi numiți oamenii sfinți și cum poate fi vorba despre păcatele lor. Nu este just, prin urmare, cum cred unii, că din momentul când devine cineva sfânt nu mai poate păcătui și că trebuie considerat scutit de păcat. Dacă sfântul n-ar mai păcătui nu s-ar mai fi scris: «voi veți purta păcatele sfinților». Dacă sfântul ar fi scutit de păcat, n-ar fi zis Domnul prin gura profetului Iezechieel către îngerii Săi, că-i va trimite să pedepsească pe păcătoși: «Și veți începe cu sfinții Mei»⁸⁶.

Dacă sfinții sînt scutiți de păcat, cum se face că ei cad mai întii sub pedeapsa păcatelor? Că sfinții ar fi scutiți de păcat n-o spune Scriptura nicăieri: «Dreptul se acuză pe el însuși»⁸⁷. Dacă sfinții ar fi fost fără de păcat Apostolul Pavel n-ar zice scriind romanilor: «Nu strica, pentru mîncare, lucrul lui Dumnezeu»⁸⁸. În fruntea acestei Epistole el scrie: «Tututor celor care sînteți în Roma, iubiți ai lui Dumnezeu, sfinți...»⁸⁹. Același Apostol scrie și în Epistola către Corinteni: «Pavel, apostol al lui Iisus Hristos, — și apoi — Bisericii lui Dumnezeu, celei care este în Corint, celor sfințiți în Iisus Hristos, celor numiți sfinți»⁹⁰. Iată că el îi numește sfințiți și sfinți. Ascultă ce păcate le atribuie el, cînd spune ceva mai jos: «Fiindcă sînteți tot trupești, nu este oare între voi pizmă și ceartă și umblați și voi ca toți cei de rînd?»⁹¹. Și apoi: «Unii crezînd că n-am să mai vin la voi s-au semețit»⁹², iar puțin după aceea: «Îndeobște se aude că la voi e des-

86. Iez. 9, 6. Cînd recitim cuvintele «păcatele sfinților» ne vin în minte tot atîtea cazuri dureroase ale «smintirii» și căderii multora dintre creștini în timpul cît a trăit Origen și care a reacționat aproape ca un călugăr de azi împotriva identificării noțiunilor «sfînt» și «creștin». De aici și exigența lui morală. A se vedea și *Comm. la Rom.* 5, 10: «în orice stare ai fi și oricît de înaintat ți-ar fi sufletul pe scara virtuților, căderea tot poate veni». Parcă ar schița scara Scătarului!

87. *Pilde* 18, 17.

88. *Rom.* 14, 20.

89. *Rom.* 1, 7.

90. *I Cor.* 1, 1—3.

91. *I Cor.* 3, 3. În *Omilia XI*, 1 la *Levitic*, Origen spune: «numai acela poate fi pe bună dreptate numit sfînt care și-a închinat cu totul viața lui Dumnezeu, depărtîndu-se de orice plăceri trecătoare și de orice contact cu cei ce trăiesc numai pentru poftele lor trupești». Întreagă expunerea lui Origen din acest prim capitol al acestei omilii este un model de interpretare literală, căreia el știa să-i dea aproape totdeauna locul cuvenit mai ales cînd făcea pregătirea așperceptivă pentru tema pe care o expunea.

92. *I Cor.* 4, 18.

frînare cum nici între pagini nu s-a văzut»⁹³. Și după aceea : «Iar voi vă țineți mîndri, în loc — ca mai curînd — să vă jeliți»⁹⁴.

Aici, el nu scutește pe nimeni. Pe unii îi învinuiește de desfrînare, pe alții de mîndrie, le reproșează că se judecă unii cu alții : «Negreșit și aceasta este o cădere pentru voi că aveți judecăți unii cu alții»⁹⁵. El îi mai învinuiește că aceia pe care i-a numit sfinți, mîncă din carnea jertfită idolilor⁹⁶ și rostește această sentință împotriva lor : «Și așa, păcătuiind împotriva fraților și lovind în cugetul lor neputincios, păcătuiți împotriva lui Hristos»⁹⁷. Însă, ei nu se muțumesc numai să mînce din carnea jertfelor, ci ajung și să bea din paharul demonilor : «nu puteți să beți paharul Domnului și paharul demonilor, nu puteți să vă împărtășiți din masa Domnului și din masa demonilor»⁹⁸. Și apoi le mai spune : «Șezînd la masă fiecare se grăbește să-și ia mîncarea sa, așa încît pe cînd unuia îi e foame, altul se îmbată»⁹⁹. Pentru acestea el zice : «De aceea, mulți dintre voi sînt neputincioși și bolnavi și în bună parte au murit. Dacă ne-am judeca noi pe noi înșine, nu am mai fi judecați»¹⁰⁰. Dar acestea nu sînt delictе morale, ci ale credinței, împotriva cărora se plînge. El zice : «Cum zic unii dintre voi că nu este învierea morților?»¹⁰¹. Și apoi : «Iar dacă Hristos n-a înviat, zădărnica este credința voastră. Sinteți și acum în păcatele voastre»¹⁰².

Însă, ar fi prea mult, și nu este momentul să dovedim prin stringerea de mărturie, că aceia care sînt declarați sfinți nu trebuie să fie considerați, în baza acestui fapt, ca scutiți de păcat. Așa cred numai cei care citesc Sfînta Scriptură în mod distractiv și superficial. Noi învățăm, din ea, că sînt multe deosebiri între sfinți, precum am spus și în altă parte. Acum vom spune numai că aici se cercetează explicația locului. Sfinți se numesc (și aceștia sînt și păcătoși) aceia care sînt închinați lui Dumnezeu și au îndepărtat viața lor de preocupările de rînd, pentru a sluji Domnului. Un astfel de om este numit sfînt pentru că el a încheiat cu toate celelalte îndeletniciri vulgare și s-a făgăduit slujirii Domnului. Se poate întîmpla însă că chiar în slujirea Domnului, el nu se conduce întocmai cum se cuvine și de aceea să săvîrșească

93. 1 Cor. 5, 1.

94. 1 Cor. 5, 2.

95. 1 Cor. 6, 7.

96. 1 Cor. 10, 18.

97. 1 Cor. 8, 12.

98. 1 Cor. 10, 21.

99. 1 Cor. 11, 21.

100. 1 Cor. 11, 30—31.

101. 1 Cor. 15, 12.

102. 1 Cor. 15, 17.

greșeli și păcat. Dacă cineva se separă și se sustrage de la toate activitățile pentru a cultiva de exemplu medicina sau filozofia, el nu devine dintr-o dată atât de desăvârșit, încît să nu mai facă greșeli. Dar chiar și dacă săvîrșește greșeli, el tot poate ca într-o bună zi, prin muncă stăruitoare, să ajungă la desăvîrșire și chiar de la intrarea lui în școală este socotit între medici sau filosofi. Asemenea și despre sfinți, îndată ce careva este angajat în studiul celor sfinte, se cuvine să fie numit sfînt, pe măsura scopului pe care și-l propune. Dacă, însă, el va săvîrși greșeli încît păcătuirea îi devine obișnuită, el va fi declarat, după cum am spus, păcătos. Iar dacă nu-ți propui, ca scop, sfințenia și dacă nu te dedici studiilor celor sfinte, nu vei ști să găsești îndreptare pentru păcatul tău. Cei care nu sînt sfinți mor în păcatele lor, cei care sînt sfinți se pocăiesc pentru păcate, își simt rănilile, înțeleg căderea lor, merg în căutarea unui preot, cerîndu-i tămăduire, aleargă la arhiereu ca să se curățească. Iată de ce Legea exprimă limpede și semnificativ această idee că arhiereul și leviții «nu poartă păcatele» oricui, ci numai «ale sfinților». Căci sfînt este într-adevăr acela care încredințează păcatul său purtării de grijă a arhiereului»¹⁰³.

II

Să revenim însă la păstorul nostru, la Marele Arhiereu, care a străbătut cerurile¹⁰⁴, Iisus, Domnul nostru și să vedem cum ia asupra Lui împreună cu fiii Săi, Apostolii și martirii, păcatele sfinților. Că Domnul nostru Iisus Hristos a venit «să ridice păcatul lumii»¹⁰⁵ și să șteargă prin moartea Sa, păcatele noastre, nimeni, care crede în Hristos, nu tăgăduiește. Însă cum ridică El păcatele sfinților împreună cu fiii Săi, Apostolii și martirii? Dacă ne stă în putere, vom încerca, cu ajutorul Sfintei Scripturi, să explicăm acest lucru. Ascultă mai întîi pe Pavel zicînd: «Eu foarte bucuros voi cheltui și mă voi jertfi pentru sufletele voastre»¹⁰⁶, iar în alt loc: «Eu de acum sînt gata pentru jertfă și timpul despărțirii mele a sosit»¹⁰⁷. Sînt gata pentru jertfă, zice Apos-

103. Num. 18, 1. «Ai auzit, așadar, că chiar dacă ai fost un păcătos, din clipa în care te-ai întors... poți ajunge să fii numit sfînt?», zice Origen în *Omilia* 9, 8 la Levitic.

104. *Evr.* 4, 14.

105. *In.* 1, 29. «Într-adevăr, providențială rînduială a fost așezată atunci cînd prin mijlocirea Domnului și a apostolilor ne sînt iertate păcatele noastre ale fiecăruia», spunea Clement Alexandrinul, *Strom.*, IV, 12, 87, 2. Iar despre rolul martirilor în obținerea păcatelor Origen se exprimă adeseori, *Comm. in Io VI*, 54; *Num. hom.* 24, 1. A se vedea K. Rahner, sc. rel., 1950, 50.

106. 2 *Cor.* 12, 15.

107. 2 *Tim.* 4, 6.

țolul. Cînd cineva aduce o jertfă, o face cu oarecare scop : să se steargă păcatele lui. Despre martiri însă, Apostolul Ioan scrie în Apocalipsă că ei au fost junghiați pentru numele Domnului Iisus, lîngă altar ¹⁰⁸. Or, cel care stă lîngă altar îndeplinește slujbe preoțești și acestea constau tocmai în a se ruga pentru păcatele credincioșilor ¹⁰⁹. Tare mă tem că de cînd nu mai sînt martiri și s-au suprimat jertfele sfinților, aduse ca victime pentru păcatele noastre, noi nu mai obținem iertarea păcatelor. Eu mă tem, prin urmare, ca nu cumva păcatele noastre să rămînă în noi și să ne pască aceeași nenorocire care, după evrei, a căzut asupra noastră. Căci evreii neavînd nici altar, nici templu, nici jertfă, și prin urmare nici victime pentru a le aduce, pentru păcate, acestea, zic ei, rămîn în noi și nu ne mai vine nici o iertare. Poate și ca o acuzație adusă nouă, creștinilor, trebuie să zicem că dacă martirii nu se mai aduc victime pentru noi, rămîn în sarcina noastră păcatele noastre. Nu mai sîntem vrednici să fim persecutați pentru Hristos, nici să murim pentru numele Fiului lui Dumnezeu. De aceea și diavolul, știind că păcatele sînt iertate de către martiri, nu vrea să ridice împotriva noastră persecuții publice din partea păgînilor, căci el știe că dacă noi am fi înfățișați înaintea regilor și a conducătorilor pentru numele lui Hristos ¹¹⁰, pentru a da mărturie împotriva iudeilor și «a păgînilor», ne-am provoca bucurie și veselie «pentru că plata noastră ar fi mare în ceruri» ¹¹¹. Vrăjmașul nu face aceasta, fie pentru că el invidiază mărirea noastră, fie pentru că Cel care pe toate le prevede și toate le cunoaște, știe dinainte că noi nu sîntem în stare să suportăm martiriul. Cunoaște doar Domnul pe cei ce «sînt ai Săi» ¹¹² și pe cei de la care are ce aștepta. El are comorile lui : «Căci Domnul nu se uită la față, ci la inimă» ¹¹³. Totuși nu mă îndoiesc că în această vreme, aceia pe care Domnul sigur îi cunoaște și care stau înaintea Lui sînt deja martiri, prin mărturia conștiinței lor, fiind gata, dacă li se cere, să-și verse sîngele lor pentru numele Domnului Iisus Hristos. Și nu mă îndoiesc că sînt și azi unii care-și «iau crucea și-L urmează» ¹¹⁴.

108. Apoc. 6, 9.

109. Lev. 4, 20.

110. Lc. 21, 12. «Nu mai sîntem în stare să aducem o mărturie deplină». In *Ier. hom.* 4, 3; *Num. hom.* 9, 3; *Lev. hom.* 2, 4 etc. Despre o discuție între G. Bardy și A. Méhat pe tema «bucuriei diavolului în legătură cu pacea în care trăiesc creștinii» a se vedea notele din «*Homélie sur les Nombres*», p. 195—196.

111. Mt. 5, 2.

112. 2 *Tim.* 2, 10.

113. 1 *Reg.* 16, 7.

114. Mt. 16, 24.

Mi s-a părut folositoare această paranteză pentru ca să înțelegem cum se face de către Marele preot și de fiii arhierului iertarea păcatelor.

III

După acestea urmează cuvintele: «Tu și fiii tăi veți purta păcatele pentru nepăsarea de preoția voastră. Apropie pe frații tăi, seminția lui Levi, neamul tatălui tău ca să fie pe lângă tine și să-ți slujească, iar tu și fiii tăi împreună cu tine veți fi la Cortul mărturiei»¹¹⁵. A îndeplini cu grijă cele rînduite este o datorie a acelor care au cinstea de a aparține cinului preoțesc. Aceștia trebuie să știe care sînt indicațiile date de Lege pentru a le împlini «Tu și fiii tăi împreună cu tine să aveți grijă de slujirea în locașul sfînt și de jertfelnic»¹¹⁶. Acestea sînt porunci sigure și clare: Noi avem datoria de a păzi rînduiala Cortului, a altarului și a preoției. Dar cine este acela care constată și îndeplinește îndatoririle preoției? Și cine este, dimpotrivă, acela care deține demnitatea și onoarea preoției fără a îndeplini slujirile și chemarea preoțescă? Aceasta poate s-o știe Cel care «cearcă inima și rărunchii»¹¹⁷.

Îndatorirea nu constă numai în a observa prevederile exterioare, ci și în a se îndeletnici și cu «cele ce se află înlăuntru, după perdeă»¹¹⁸, și ceea ce însemnează că preoții nu se îndeletnicesc numai cu îndeplinirea poruncilor Legii sfinte, ci trebuie să cerceteze cu toată grija tainele lor ascunse sub vîl. Și dacă, pe de altă parte, s-ar aplica la credincios ceea ce se spune despre Cortul mărturiei, vom afla că Pavel dă numele de cort trupului omenesc, cînd zice: «Noi, cei ce sîntem în cortul acesta, suspinăm îngreuiati, de vreme ce dorim nu să scoatem haina noastră, ci să ne îmbrăcăm cu cealaltă»¹¹⁹. Dacă referim la om ceea ce spune despre cort, vom spune că partea acoperită cu vîl, unde sînt cuprinse obiectele inaccesibile, este funcțiunea centrală a inimii, care, singură, poate pătrunde tainele adevărului și poate înțelege cele ascunse ale lui Dumnezeu. În ce privește cele două altare, cel dinlăuntru și cel din afară, trebuie să spunem că în general altarul este imaginea rugăciunii și cred că la aceasta s-a referit Apostolul cînd a

115. Num. 18, 1—3.

116. Num. 18, 1—5. Sigur aici sînt vizați episcopii Bisericii. Așa reiese și din Lev. hom. 6, 6.

117. Ps. 7, 9.

118. Num. 18, 7.

119. 2 Cor. 5, 4.

spus: «Mă voi ruga cu duhul, dar mă voi ruga și cu mintea»¹²⁰. Însă, cînd mă rog din inimă eu mă apropii de cortul cel dinlăuntru. Este ceea ce pare să spună Domnul în Evanghelie: «Tu, însă, cînd te rogi, intră în camera ta și închizînd ușa roagă-te întru ascuns»¹²¹. Cel care se roagă în felul spus de mine, se apropie de altarul tămîierii care este în cele dinlăuntru. Însă, cînd îți îndrepti rugăciunea ta către Dumnezeu cu glas tare și cu vorbe zgomotoase, ca și cînd ai vrea să instruiști pe ascultători, atunci ruga se face «cu suflare» și se oferă Domnului într-o măsură oarecare o jertfă pe altar care este pregătită în afară, pentru arderile de tot ale poporului credincios¹²². Trebuie, deci ca grija preoților și supravegherea lor să descopere ceea ce este înlăuntru, după catapetasmă, pentru a nu mai găsi nimic murdar, nimic necuțat, adică el trebuie să se ocupe de omul lăuntric și de părțile ascunse ale inimii, pentru ca ea să rămînă fără pată¹²³.

Prin «heruvimi» și «propițiator»¹²⁴ se înțelege știința Trinității, căci heruvim se interpretează: «mulțime», adică desăvîrșirea cunoașterii. Și ce altă desăvîrșire a științei este decît a cunoaște pe Tatăl, pe Fiul și pe Duhul Sfînt?

Preoții sînt datori să vegheze și să păstreze fără pată și lezare de vreun fêl «Năstrapa» care conține hrana cerească¹²⁵, mana care este comoara Cuvîntului divin. «Chivotul» de aur unde sînt tablele legămîntului¹²⁶, după părerea mea nu este altceva decît înțelegerea noastră, unde noi trebuie să înscriem Legea lui Dumnezeu. Această înțelepciune trebuie să fie de aur, adică curată și prețioasă, pentru că Legea lui Dumnezeu o avem totdeauna gravată și precum zice Apostolul «scrisă nu cu cerneală, ci cu Duhul Dumnezeului celui viu, nu pe table de piatră, ci pe tablele de carne ale inimii»¹²⁷. Aceasta e ceea ce spune, el¹²⁸, despre unii care «arată fapta Legii scrise în inimile lor». Dar cine a scris-o în inimi, dacã nu «Dumnezeu cu degetul Lui?»¹²⁹. El a scris

120. 1 Cor. 14, 15. «Altare est enim, super quod orationes nostras offerimus Deo», zice Origen în *Levit hom.* 9, 1 (Baehrens, p. 418, 23). În legătura cu «rugăciunea în duh», Origen vizează nuanțe de o finețe rar întilnită, dar care adeseori trebuie înțeles tocmai pe dos (Vezi Omil. XI, 9; Méhat), *op. cit.*, p. 198.

121. Mt. 6, 6.

122. Ieș. 20, 24. Impotriva rugăciunii de acest fel vorbește frumos Origen în tratatul *Despre rugăciune*, cap. 20, 2.

123. «ibi immaculata permancant».

124. ceea ce îmbunează divinitatea. Filon (Vita Moys, II, 98) vorbește de această interpretare a rolului heruvimilor.

125. Evr. 9, 4.

126. Ieș. 25, 20.

127. 2 Cor. 3, 3.

128. Rom. 2, 15.

129. Ieș. 31, 18.

în toate mințile legea firească pe care a dat-o neamului omenesc : căci prin ea începem, prin ea aflăm pătrunderea în simburele adevărului, simbure, care bine îngrijit, produce roade ale vieții în Iisus Hristos ¹³⁰, Domnul nostru, căruia I se cuvine slava și împărăția în vecii vecilor. Amin.

OMILIA XI

Pîrga : cele dintii roade ¹³¹

I

Legea rînduiește ca din toate produsele și din toate animalele să se aducă preotului pîrgă ¹³². Cine are un ogor, o vie, o livadă cu măslini sau o grădină, cine lucrează un ogor oarecare, cine are ca proprietate o crescătorie de vite, aduce din ele pîrgă lui Dumnezeu, ca dar preoților, căci Legea spune că orice se dă preoților se dă lui Dumnezeu. Din Lege mai învățăm că nu este mulțumire deplină dacă nu se dă lui Dumnezeu, adică preoților, din rodul pămîntului, din vite și din animale mici domestice.

După părerea mea această lege, ca și multe altele, trebuie împlinită, chiar după literă. Sînt unele legi pe care și învățătorii Noului Testament sînt datori să le împlinească. Și dacă vorești să vorbim mai întîi despre prescripțiile Legii, să știi că ele chiar prin Evangheliile își primesc caracter de îndatorire. Acest punct se lămurește dacă cercetăm ce înțeles duhovnicesc poate avea pîrga. Unii spun : că numai unele părți din Lege se aplică, de ce nu întreaga Lege ? Dacă privim cuprinsul Legii în sens duhovnicesc, zic alții, atunci nimic nu mai trebuie interpretat după literă, ci totul după duh. Noi însă, întemeindu-ne pe Sfînta Scriptură, temperăm excesul celor două atitudini extreme și ne străduim să fixăm unele norme care trebuiesc urmate în ce privește acest aliniat din Lege.

Psalmul al optsprezecelea scrie : «Legea Domnului e fără prihană, ea întoarce Domnului sufletele mărturie credincioasă, înțelepțește prunci ; Judecățile Domnului sînt drepte, ele veselesc inima ; porunca

130. Gal. 1, 15.

131. Omilia a XI-a la Numeri, Migne, P.G., tom. 12 b., col. 640—655. Se pare că în această omilie Rufin a făcut uz mai mult decît de obicei de intervenția sa de a prelucra decît de a traduce pe Origen. Méhat, p. 201.

132. Num. 18, 8. «Îndeplinirea literală a Legii», după cum spune Origen, alternează cu cea spirituală, după cum spune în Omilia III, 6 : «quae lex etiam secundum litteram aedificare debet audientes, valde enim utile et necessaria est observatio. Baehrens, p. 75. A se vedea H. de Lubac, *Histoire et Esprit*, Paris, 1950.

Domnului e strălucitoare, luminează ochii. Frica de Domnul este curată, ea rămâne în veacul veacului. Judecățile Domnului sînt adevărate, toate îndreptățite. Dorite-s mai mult decît aurul și decît piatra cea de mare preț, și mai dulci decît mierea și fagurele»¹³³.

Dacă lucrurile acestea n-ar fi deosebite unele de altele, Sfînta Scriptură nu s-ar fi ocupat de valoarea lor în parte, nici n-ar fi acordat o prețuire aparte Legii Domnului, poruncilor Sale, dreptăților Sale, judecăților Sale. După cum vom arăta, preceptele, mărturiile, dreptatea și judecata sînt deosebite între ele. Deosebirea de termeni este marcată în Lege, după cum se constată și din acest aliniat: «Iată Legea, rînduielele, îndreptările¹³⁴, iată «poruncile și așezămintele, pe care Domnul le-a dat prin Moise»¹³⁵.

Prin aceasta s-a făcut dovada, chiar cu Legea, că există o deosebire între una și alta, ceea ce ne îndeamnă să dăm o și mai mare atenție, cerințelor din Lege, pentru că acolo unde, de exemplu, se zice: «iată porunca», acolo cuvîntul «poruncă» nu se acoperă cu înțelesul cuvîntului «Lege» iar cînd se scrie: «iată îndreptările», nu trebuie considerate ca «Lege» sau «ca poruncă». De asemenea, cînd se citesc cuvintele «mărturie» sau «judecată», acești termeni nu trebuie confundați unul cu altul, ci fiecare își are înțelesul lui propriu. Și dacă este scris: că «Legea conține umbra bunurilor viitoare»¹³⁶, nu trebuie să înțelegem că «porunca», «dreptatea» sau «judecata», ar fi doar umbră a bunurilor viitoare. Căci, pentru a lua un exemplu, dintre multe altele, nu este scris: «Iată porunca Paștelui», ci: «Iată legea Paștelui»¹³⁷, și fiindcă «Legea este o umbră a bunurilor viitoare», legea Paștelui e și ea fără îndoială o lege.

Cînd ajung, doar la locul unde vorbește despre Paști, trebuie să văd în mielul obișnuit «o umbră a bunurilor viitoare» și să înțeleg că «Paștele nostru, Hristos, a fost jertfit»¹³⁸. Termeni similari vei întîlni și pentru azime și alte observări privind zilele de sărbătoare¹³⁹. Toate acestea se cuprind sub titlul de «Lege», în cadrul îndatoririlor Legii și fiindcă Legea indică umbra bunurilor viitoare, eu trebuie să cercetez ce anume sînt azimile bunătăților viitoare, și aflu că Apostolul îmi

133. Ps. 18, 8—11.

134. Deut. 4, 44.

135. Num. 36, 13. Origen în Ps. 118, 1; și în Omilia X, 1 la Ieșire, în Sel. in Exod, 21, 1—2, etc.

136. Evr. 10, 1.

137. Ieș. 12, 5.

138. 1 Cor. 5, 7.

139. Ieș. 12, 8.

spune : «Să prăznuim sărbătoarea nu cu aluatul vechi, nici cu aluatul răutății și al viclesugului, ci cu azimile curăției și ale adevărului» ¹⁴⁰.

Dar și despre tăierea împrejur este scris : «Iată legea tăierii împrejur». Întrucît însă tăierea împrejur este încadrată și ea la rubrica «lege» și întrucît «Legea este o umbră», să cercetăm care «umbră a bunurilor viitoare» poate să cuprindă tăierea împrejur pentru ca Pavel să nu-mi spună, dacă voi rămîne în umbra tăierii împrejur : «De vă veți tăia împrejur, Hristos nu vă va folosi la nimic» ¹⁴¹. Și iarăși : «Tăierea împrejur nu este cea din afară, în trup. Iudeu nu este acela care este iudeu în trup, ci acela care este iudeu întru ascuns», «tăierea împrejur este cea a inimii», «după Duh», nu «după literă» și «lauda nu vine de la oameni, ci de la Dumnezeu» ¹⁴².

Peste tot, ceea ce Apostolul considera nefolositor a se împlini după litera legii, îl găsim la Moise grupat sub titlul «Legii». Însă acolo unde Moise zice : «Să nu ucizi, să nu săvîrșești adulter, să nu furi ș.a.m.d., se va vedea că «el nu le dă sub titlul de lege» ci sub cel de «porunci» ¹⁴³. Această parte a Scripturii nu-i «stricată», ci mai degrabă «împlinită» ¹⁴⁴ de către ucenicii Evangheliei, căci precum am zis : nu «porunca», ci «legea» e cea care nu-i decît umbra bunurilor viitoare». De aceea, aceste prescripții trebuie să le considerăm după literă. Tot așa în altă parte : «Urmează dreptatea» ¹⁴⁵. Oare, mai trebuie căutată aici o alegorie, cită vreme litera spune totul ?

Precum am arătat, există prescripții ale Legii, care nu trebuie îndeplinite după literă, și altele pe care alegoria nu trebuie să le schimbe cu totul, ci să le urmeze așa cum le formulează Scriptura. Voi cerceta acum dacă ele pot subzista unui sens literal. Dacă nu, atunci trebuie să se caute acolo o alegorie. Să vedem dacă putem sprijini spusele noastre pe autoritatea Apostolului sau a Evangheliei.

În Lege este scris : «De aceea omul va lăsa pe tatăl său și pe mama sa și se va lipi de femeia sa și vor fi amîndoi un trup» ¹⁴⁶.

Acest loc conține un mister alegoric. Pavel îl descoperă cînd spune în Epistola sa, după ce a citat acest text : «Taina aceasta mare este,

140. 1 Cor. 5, 8.

141. Gal. 5, 2. În felul în care se citează Origen, expresia «iată legea tăierii împrejur» nu există în Biblie. Poate să fie o parafrază a lui sau o citare liberă.

142. Rom. 2, 28—29.

143. Rom. 13, 9.

144. Mt. 5, 17.

145. 1 Tim. 6, 11. Încă un exemplu că Origen dădea cuvenita importanță sensului literal sau istoric al Scripturii. A se vedea H. Roventja, *Interpretarea Scripturii după Origen*, R. Vilcea, 1929, p. 53 ș.u.

146. Fac. 2, 24.

dar eu zic în Hristos și în Biserică»¹⁴⁷. Ceea ce trebuie observat, în legătură cu înțelesul literal, e că însuși Domnul și Mîntuitorul învață zicînd: «Scriș este: Pentru aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va lipi de femeia sa și vor fi amîndoi un singur trup. Ceea ce Dumnezeu a împreunat omul să nu despartă»¹⁴⁸. Aceasta dovedește că aici avem o prescripție care trebuie împlinită în înțelesul literal, căci se adaugă: «Ceea ce Dumnezeu a împreunat, omul să nu despartă». Și în alt loc zice același Apostol: «Avraam a avut doi fii, unul din femeia roabă și altul din femeia liberă»¹⁴⁹. Cine se mai îndoieste că acest text trebuie înțeles după literă? Este sigur că Isaac și Ismael au fost copiii lui Avraam, cel dintîi născut din Sara, celălalt din Agara»¹⁵⁰. Și totuși Apostolul adaugă și zice: «Acestea au altă însemnare, adică sînt alegorii»¹⁵¹. Ele se referă la două Testamente, numind coborîtorii din Sara, din soția care naște pentru libertate, pe copiii Noului Testament, iar pe coborîtorii din Agara, femeia care a născut în robie, numindu-i fii ai Ierusalimului pămîntesc.

Cred, dar, că am arătat, cu autoritatea Sfintei Scripturi, că între cele scrise în Lege, sînt unele pe care ucenicii Evangheliei trebuie să le îndepărteze, și să vegheze ca ele să nu fie interpretate după literă, altele în schimb pe care trebuie să le îplinească întocmai, așa cum sînt ele redactate; ele ascund adevărul după literă, dar este folositor și necesar a le atribui și un înțeles alegoric.

II

Ar fi un cărturar prudent și cu mare învățătură despre împărația lui Dumnezeu cel care «știe să scoată din vistieria sa noi și vechi»¹⁵², dacă ar ști să înlătore din fiecare pasaj al Scripturii atît litera care omoară și «să caute», «duhul care face viu»¹⁵³, cît și să întărească învățătura literei și să stimuleze caracterul ei folositor și obligator, să păzească înțelesul istoric care ajută la pătrunderea sensului tainic.

Consider că ceea ce trebuie făcut în legătură cu această lectură, pe care o avem azi la rînd, este drept și folositor a da pîrgă slujitorilor

147. *Et.* 5, 32.

148. *Mt.* 19, 5—6.

149. *Gal.* 4, 22. Aceași idee o dezvoltă și în *Omilia VII*, 2 la Cartea Facerii: *Hoc est enim, quod mirabile est in Apostoli sensu, quod, de quibus non potest dubitari quin secundum carnem gesta sint, «haec» ille dicit «allegorica».*

150. *Fac.* 21, 3; *Fac.* 21, 16—17.

151. *Gal.* 4, 24.

152. *Mt.* 13, 52.

153. *2 Cor.* 3, 6.

Evangeliei. În privința aceasta Domnul a rînduit ca «cei ce propovăduiesc Evanghelia să trăiască din Evanghelie»¹⁵⁴ și «cei ce slujesc la altar, de la altar să mănînce»¹⁵⁵. Și dacă, dimpotrivă, judecăm lucrurile demn și cuviincios, atunci consider necinstit, nedemn și necuviincios ca unul care adoră pe Dumnezeu și este atașat Bisericii, care știe că preoții și diaconii se țin de altar și-și fac datoria față de Cuvîntul lui Dumnezeu și de slujirea Bisericii, să nu aducă preoților pîrgă din rodul pămîntului, cu care l-a învrednicit Dumnezeu, care «face să răsără soarele Lui și trimite ploaia Sa»¹⁵⁶. Mi se pare că unul ca acesta uită de Dumnezeu, nu gîndește, nu crede că Dumnezeu este Cel care a dat roadele, pe care el le-a cules și care se ascunde ca și cînd Dumnezeu ar fi străin de el. Dacă crede că Dumnezeu este Cel care i le-a dat, el știe să răsplătească pe preoți și să cinstească pe Dumnezeu prin darurile sale.

Pentru ca să scoatem și mai mult în evidență că omul trebuie să împlinească acele prescripții după literă, vom aduce și alte dovezi. Domnul zice în Evanghelii: «Vai vouă cărturarilor și fariseilor fățarnici, care zeciuiți mărarul, adică dați vamă din izmă, din mărar și din chimin, și nu luați seama la părțile importante din Lege: judecata, mila și credința; fățarnicilor, pe acestea trebuie să le împliniți și pe acelea să nu le lăsați»¹⁵⁷. Bağă deci bine de seamă: Cuvîntul lui Dumnezeu cere să se împlinească ce este important în Lege, fără a uita ceea ce poruncește litera ei. Poate veți zice: acestea sînt adreseate fariseilor și nu ucenicilor. Ascultă-L ce zice către ucenicii Săi: «De nu va prisosi dreptatea voastră mai mult decît a fariseilor și a cărturarilor, nu veți intra în împărăția cerurilor»¹⁵⁸. Față de ceea ce le-a cerut fariseilor să împlinească, cere de la ucenici și mai mult și mai deplin. El nu voiește ca ucenicii Săi să fie nepăsători, nici să aștepte mai mult de la farisei. Oare cum voiește El ca ucenicii Săi să împlinească ceea ce nu fac fariseii? Le-o arată acesta cînd spune: «S-a zis celor de demult: să nu ucizi»¹⁵⁹. Fariseii îndeplinesc această îndrumare, dar ucenicilor Săi El le zice: «Eu însă vă spun: că oricine

154. 1 Cor. 9, 14. Încă în Didahia celor 12 Apostoli, XIII, 7 se prevedea să se întrețină clerul de către credincioși, de aceea pe vremea lui Origen tradiția de a contribui prin donații benevole la întreținerea slujitorilor Bisericii era un fapt bine cunoscut. C. Cels VIII, 33, 34. A se vedea A. Harnack, *Mission und Ausbreitung des Christentums*, ed. II, p. 109 ș.u.

155. 1 Cor. 9, 13.

156. Mt. 5, 45.

157. Mt. 23, 23.

158. Mt. 5, 20.

159. Mt. 5, 21.

se mînie pe fratele său, vrednic va fi de judecată»¹⁶⁰. De asemenea este scris: «să nu săvîrșești adulter»¹⁶¹. Însă El dorește ca dreptatea ucenicilor Săi să depășească pe cea a fariseilor, încît nici «să nu se uite la o femeie poftindu-o»¹⁶².

Pornind de la aceste cîteva idei, cei zeloși în studiul Sfintei Scripturi vor putea afla ușor și alte exemple ale acestor deosebiri. Căci «înțeleptul dacă aude un cuvînt îl va spori»¹⁶³, neașteptînd să fie lăudat. Ce va adăuga el? Va preciza în fiecare capitol al Legii atunci cînd trebuie să se îndepărteze de literă; cînd trebuie să se țină de ea, în fine, cînd va trebui să împace sensul istoric cu tîlcuirea tainică. Căci Hristos ne-a răscumpărat «din blestemul Legii»¹⁶⁴. El nu ne-a răscumpărat de «poruncă», nici de «mărturii», nici de cel al «judecății», ci numai de sub blestemul Legii. Noi nu mai sîntem supuși «tăierii împrejur după trup»¹⁶⁵, «ținerii sîmbetei», nici altor îndatoriri de felul acestora despre care trebuie spus că ele fac parte din Lege și nu din porunci¹⁶⁶.

Întrucît «dreptatea noastră» este mai mult decît cea a «cărturarilor și a fariseilor»¹⁶⁷ și cîtă vreme ei nu cutează să guste din roadele pămîntului lor înainte de a aduce pîrgă preoților și să pună de-o parte darea pentru leviți, fără a îndeplini acestea să mă bucur eu oare de roadele pămîntului, fără ca preotul să le vadă, fără ca levitul să le cunoască și fără ca altarul Domnului să aibă cunoștință de ele?

OMILIA XII

Fintînile¹⁶⁸

I

Am ajuns să citim în cartea Numerii pasajul despre Fintîni și despre Cîntarea intonată de Israel în jurul fintînilor. Ca de obicei vedem aici, în aceasta ceva tainic. Ce vom zice dar? Ele abundă aici

160. Mt. 5, 22.

161. Mt. 5, 27.

162. Mt. 5, 28.

163. Pilde 1, 5.

164. Gal. 3, 13.

165. Rom. 2, 28.

166. Gal. 2, 16.

167. Mt. 5, 20. Intrucît restul capitolelor din Omilia XI conțin mai multe prescripții de cult, care revin și în alte omilii, am redat numai primele două capitole din ea.

168. Omilia a XII-a la Numeri, Migne, P.G., tom. 12 b, col. 656—666. Cum era și firesc pentru un popor, care a petrecut atîția ani în pustie și pentru care existența

mai mult ca altă dată. Se spune anume : «De acolo, de la fântina despre care a zis Domnul lui Moise : «adună poporul și le voi da apă să bea!»¹⁶⁹. În cele de aici nu pare să aibă valoare litera istorisirii. Dar de ce stăruie Domnul pe lângă Moise să adune poporul ca să-i dea să bea apă din fântină? Oare poporul n-ar fi venit de la sine la fântină ca să bea? De ce oare această stăruință, pe lângă profet, pentru ca el să adune poporul prin zelul și truda sa și să-l facă să bea apă din fântină?

Sărăcia cuvintelor ne îndeamnă să cercetăm bogăția înțelesului duhovnicesc. Și mi se pare că putem înțelege tainele fântinilor, referindu-ne la alte locuri ale Scripturii, pentru a risipi întunecimea acestui pasaj. Spune, doar, Duhul lui Dumnezeu prin gura lui Solomon în Proverbe : «Bea apă din fântina ta și din pîrîiașele care curg din izvorul tău. Să nu se risipească izvoarele tale pe uliță»¹⁷⁰. Iar într-o altă variantă citim : «Să nu se risipească apele tale în afară de izvorul tău». Adică apele tale vor fi numai ale tale și nimeni altul nu va avea parte de ele. Fiecare din noi are, după acest simbol, într-însul o fântină, mai bine zis : fiecare din noi are, nu una, ci mai multe. Căci (Scriptura) nu zice : «Bea apă din cana ta!» ci «din cîmile tale», ea nu zice : «din izvorul fântinii tale», ci «izvorul fântinilor tale»¹⁷¹. Citim că patriarhii își aveau fântinile lor : Avea Avraam, Isaac de asemenea, Iacob cred că avea și el¹⁷². Prin aceste fântini străbați întreaga Scriptură, în căutarea de fântini ajungi pînă la Evanghelii. Vei găsi aici pe cea pe marginea căreia s-a odihnit Domnul, după oboseala drumului, cînd a venit o femeie din Samaria să scoată apă din fântină. Acolo a explicat El care este însemnătatea fântinii sau a fântinilor în Scriptură și făcînd o asemănare între diferitele ape, scoate în evidență tainele misterelor dumnezeiești. Căci se zice că dacă cineva bea din apa dată de fântinile pămîntești, va înseta din nou, însă cine va bea din

unei fântini sau a unui riu în astfel de regiuni este un adevărat dar de la Dumnezeu, fântinile erau pentru iudei ceva ieșit din comun. Origen vede în acest fapt și mai mult decît atît. El revine adeseori asupra fântinilor adevărului și asupra apei vii. Așa în Omiliile la Cartea Facerii VII, 5; X, 2; XI, 3; XII, 5, și XIII întregă. Dar acolo fântinile erau doar simbolul Sf. Scripturi, pe cînd în Cartea Numerilor semnificația lor se extinde și mai adînc, concentrîndu-se mai ales asupra persoanei Cuvîntului lui Dumnezeu și a tainei pe care o aduce omenirii întruparea Lui.

169. Num. 21, 16.

170. *Pilde* 5, 15—16. Se pare că negația „ $\mu\eta$ ” ar fi fost introdusă de Origen, așa cum reiese din *textul* Hexaplei lui și cum aflăm în unele manuscrise, căci în *textul* ebraic ea lipsea. Baehrens *op. cit.*, p. 94.

171. *Ag.* 1, 6; *Mt.* 6, 21 etc. «Dar și templele și chiar tu însuși îți ai fântina și izvorul propriu», spunea Origen în *Omilia* a XII-a, 5 la Cartea Facerii, dovadă că fiecare om primește cite un dar «al său» de la Dumnezeu.

172. *Fac.* 26, 15.

apa pe care Iisus o dă, «aceea se va face în el un izvor de apă curgătoare spre viața veșnică»¹⁷³. Într-alt loc al Evangheliei, nu mai este vorba despre izvor, nici de fântină, ci de un lucru mult mai important: «Cel care crede în El, precum zice Scriptura, rîuri de apă vie îi vor curge din pîntecele lui»¹⁷⁴. Înțelegi, deci, că cel care crede în Domnul are într-însul nu numai izvoare, ci rîuri. Izvoare și rîuri care nu ușurează numai această viață muritoare, ci o cîștigă și pe cea veșnică.

Așa încît, în legătură cu cele scrise în cartea Pildelor, acolo unde este vorba de «fîntini» și de «izvoare», trebuie să înțelegem că este vorba despre Cuvîntul lui Dumnezeu: «fîntină» dacă se presupune o oarecare taină a credinței, «izvor» dacă se revarsă peste popoare și le îmbogățește peste măsură. Nu este însă fără importanță să lămurim de ce «fîntinile» sînt pomenite la plural și «izvorul» la singular. Căci în Proverbe zice Înțelepciunea: «Bea apele de la izvorul fîntinilor tale»¹⁷⁵. Să vedem despre ce fîntini ne spune el că n-au decît un singur izvor? Eu cred că știința nenăscută a Tatălui poate fi înțeleasă ca o fîntină a cunoașterii, cea a unicului Fiul trebuie să fie o alta. Căci se deosebește Tatăl de Fiul, și Fiul nu este identic cu Tatăl, cum zice El însuși în Evanghelii: «Altul este Cel ce mărturisește despre Mine: Tatăl»¹⁷⁶. Se poate vedea și o a treia fîntină în cunoașterea Duhului Sfînt. El este distinct de Tatăl și de Fiul, precum se spune în Evanghelii despre El: «Vă va trimite Tatăl un alt Mîngîietor... Duhul Adevărului»¹⁷⁷. Este subliniată aici deosebirea dintre cele trei persoane: Tatăl, Fiul și Duhul Sfînt, fapt care explică pluralitatea fîntinilor. Însă izvorul celor trei fîntini este unul, căci una este substanța și natura Treimii. Așa încît nu vom găsi că este nepotrivită deosebirea statornicită de Sfînta Scriptură: «despre izvorul fîntinii»¹⁷⁸. Ea întrebuițează întocmai termenii tainici și vorbește despre pluralitatea persoanelor, iar singularul se potrivește ființei celei unice.

Se mai pot vedea fîntini și în problemele de știință, despre care cel plin de înțelepciunea lui Dumnezeu zice: «El mi-a dat cunoștința cea

173. In. 4, 14.

174. In. 7, 38.

175. Pilde 5, 15.

176. In. 8, 18.

177. In. 14, 16—17.

178. Pilde 5, 15. Locul acesta, ca și altele (*De princ.* I, 1, 3; în *Luk hom.* 25; *C. Cels* 8, 12 etc.) constituie mărturie puternică despre credința lui Origen în existența personală sau ipostatică a Tatălui, a Fiului și a Sfîntului Duh. Prin ele e vizată mai ales erezia antitrinitară a lui Sabeliu. Se utilizează singularul pentru unitatea ființei, pluralul pentru pluralitatea persoanelor.

adevărată despre cele ce sînt, ca să știu întocmirea lumii și lucrarea stihilor. Începutul și sfîrșitul și mijlocul vremurilor, întoarcerile anotimpurilor și prefacerile văzduhului. Cursurile anilor și rînduiala stelelor. Firea dobitoacelor și apucăturile fiarelor, puterea duhurilor și gîndurile oamenilor, felurile neamuri ale plantelor și însușirile rădăcinilor»¹⁷⁹. Vezi cîte sînt fîntînile în lumea științei? O fîntînă este, de exemplu, știința vegetației plantelor și poate că natura fiecărei plante are o fîntînă aparte. O altă fîntînă este știința despre animale și poate că fiecare specie își are o fîntînă a ei. O altă fîntînă este sistemul timpului, vicisitudinile și schimbările lui. Știința tuturor acestora este adîncă, de aceea ele pot fi numite «fîntîni» în mod figurat. «Taina lui Hristos va rămîne ascunsă în veacuri și în neamuri»¹⁸⁰.

Știința acestor lucruri este numită fîntîni, precum zice de altfel și Sf. Pavel: «Dumnezeu le-a dezvăluit credincioșilor toate prin Duhul Său»¹⁸¹. Toate acestea devin izvoare și rîuri: știința nu este ținută în ascuns, ci ea este înfățișată obștei. Ea udă pe credincioși și le potolește setea.

Și iată, cred eu, rațiunea acestui cuvînt al Mîntuitorului către ucenicii Săi: «în cel ce crede în El și bea apă din învățătura Sa, nu mai este o fîntînă, nici un singur izvor, ci «rîuri de apă vie», se nasc în el»¹⁸².

Precum dintr-o fîntînă singură, care-i Cuvîntul lui Dumnezeu, se nasc fîntîni, izvoare și rîuri nenumărate, tot așa sufletul omului, creat după «chipul lui Dumnezeu», poate avea în sine și poate produce fîntîni, izvoare și rîuri.

De fapt fîntînile sufletului nostru au trebuință de un săpător de fîntîni care să le sape, să le curețe¹⁸³ și să le degajeze de tot ce e pămîntesc pentru ca marea întindere de gînduri cu înțeles, pe care Dumnezeu le-a ascuns acolo, să transmită curenți de apă curată și cinstită, întrucît atîta timp cît pămîntul este acoperit cu straturi de apă și astupă curgerea liniștită, apa curată nu poate să se scurgă. De aceea este scris: «robii lui Avraam au săpat fîntîni, iar filistenii le-au stricat și le-au umplut cu pămînt»¹⁸⁴. Dar Isaac care le-a moștenit

179. *Inț. Sol. 7, 17—20.*

180. *Col. 1, 26.*

181. *1 Cor. 2, 10.*

182. *In. 7, 38.*

183. Fîntînarul sau săpătorul de fîntîni trebuie să știe că «sînt în fiecare din noi izvoare și pîrîiașe de apă vie care curg neîntreput și care adapă în curgerea lor sensurile raționale, numai să nu se înfunde ori să se piardă... de aceea menirea ta este să le rînești, să le cureți de noroi» (Origen, *Omil. XII, 5, la Facere*).

184. *Fac. 26, 15.*

de la tatăl său «a spălat din nou fântinile și le-a curățit de pământul», pe care «în mînia lor» l-au aruncat filistenii peste apă¹⁸⁵. Totodată am mai constatat după cum scrie în Cartea Facerii, unde s-a amintit de acest eveniment istoric, că pe cînd trăia Avraam filistenii n-au îndrăznit să astupe fântinile, nici să arunce pământ în ele. Dar după ce a trecut el din viață, atunci ei au îndrăznit și au atacat fântinile lui, dar au fost curățate după aceea de Isaac și readuse în stare bună. Altă dată¹⁸⁶, cînd Isaac fiul lui Avraam a plecat pentru a-și afla soția, slujitorul său a aflat lîngă o fîntină pe Rebeca, al cărei nume se tilcuiește: «răbdare». Aceasta a devenit soția lui Isaac nu în alt loc, ci lîngă fîntină. Asemenea și Iacob cînd a venit în Mesopotomia pentru a da ascultare poruncii părintești să nu-și ia soție de neam străin și de alt sînge, tot la o fîntină a aflat pe Rahila¹⁸⁷. Și Moise a găsit-o pe Sefora tot lîngă o fîntină¹⁸⁸. Și tu ai înțeles, cred, care sînt soțiile sfinților, încît dacă voiești te poți cununa și tu cu răbdarea, cu înțelepciunea, și cu alte virtuți pe care le reprezintă ele, dacă am vorbi precum spune cartea Înțelepciunii: «Am căutat-o pentru a mi-o lua de soție»¹⁸⁹. Și aceasta deoarece în apropierea apelor vii, adică aproape de vuietul Cuvîntului viu, se găsesc, în mod sigur, virtuțile.

Există deci multe fîntîni despre care am zis că sînt înlăuntrul sufletului. Acestea sînt multe, la fiecare pas, așa cum le aduce citirea sau tilcuirea Scripturii. Există însă o fîntină care le întrece pe toate celelalte, o fîntină minunată: este Acela despre care se grăiește în acest loc din Scriptură: Fîntînarii care au săpat-o nu erau oameni de rînd, ci «principi» și persoane cu un înalt rang social, pe care Scriptura îi numește «regi»¹⁹⁰. De aceea a adus lui Dumnezeu, lîngă fîntină, o cîntare despre care este scris: «Du-te la fîntină! Aceasta este fîntina despre care a zis Domnul lui Moise: Adună poporul și le voi da să bea apă din fîntină. Așa a vorbit Domnul»¹⁹¹. Moise a primit porunca să adune poporul la fîntină ca să bea apă. Prin Moise putem să înțelegem Legea, despre care am vorbit adesea. Legea lui Dumnezeu este aceea care ne cheamă să venim la fîntină. Și la

185. *Fac.* 26, 18.

186. *Fac.* 24, 1 Filon (*De congr. erud. gr.* 7, 37); De plant. 40, 169, Clement Alexandrinul (*Strom.* I, 5) și Origen (*Omil. Fac.* X, 5) consemnează semnificația Rebeca — răbdare. Baehrens, *op. cit.*, p. 96.

187. *Fac.* 20, 20.

188. *Fac.* 2, 15. «Tot la fîntină» și Rebeca și Rahila și Sefora, zice Origen (*Omil. Fac.* X, 5). Tema căsătoriei mistice revine, deci, adeseori la Origen. A se vedea și *Omil. Num.* 23, 3.

189. *Înț. Sol.* 7, 10.

190. *Num.* 21, 18.

191. *Num.* 21, 16.

ce altă fîntînă ne cheamă dacă nu la cea despre care am vorbit : la Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, care are existență prin ființa Sa proprie, ce este împreună mărit cu Tatăl și cu Fiul în izvorul unic al Dumnezeirii ? Legea ne cheamă, deci, la fîntîna aceasta, adică la credința în Hristos. El singur a spus : «Moise a scris despre Mine»¹⁹². Cu ce scop ne cheamă ? Pentru ca să bem apă și să cîntăm o cîntare, am spune, căci «cu inima se crede spre dreptate, iar cu gura se mărește spre mîntuire»¹⁹³.

II

«Cîntați-i Domnului, spune cîntarea fîntînii!»¹⁹⁴. Înțelesul este acesta : Puneți fîntîna în fruntea tuturor, precum spune Apostolul : «El este stăpînul și mai întîi născut decît toată făptura»¹⁹⁵. Aceasta se poate înțelege și altfel. Aceste cuvinte pare să fi fost adresate poporului prin gura lui Moise, care i-a îndemnat zicînd : «dați o parte a inimii voastre»¹⁹⁶ ca să înceapă a înțelege care-i fîntîna aceasta, unde trebuie să crească apele duhovnicești și unde trebuie să fie înnoit un popor de credincioși. «Intonați» deci, «pentru el» adică pentru Israel cîntarea fîntînii, pentru ca toți care văd pe Dumnezeu în inima lor să scoată cu putere, din adîncurile ei, înțelesul tainic.

Dacă, deci, Moise, adică Legea, este poftit să ne adune în jurul acestei fîntîni, nu în zadar i s-a spus aceasta. Căci te miri cine s-ar putea să vină la această fîntînă. Dacă, însă, aceștia nu-s chemați de Moise, înseamnă că nu sînt din cei plăcuți lui Dumnezeu. Și Marcion credea că a venit la această fîntînă, ca și Vasilide și Valentin, dar pentru că ei n-au venit prin Moise, pentru că ei n-au primit Legea și profeții, nu pot lăuda pe Dumnezeu pentru izvoarele lui Israel. Astfel de oameni nu vin la fîntîna, pe care au săpat-o «principii» și «au deschis-o regii»¹⁹⁷.

Vreți să știți din Scriptură la cîte izvoare aleargă ei ?¹⁹⁸. Este «o vale de sare» unde se deschid «fîntîni de smoolă»¹⁹⁹. Toate ere-

192. *In.* 5, 46. A se vedea și Omilia II, 4 la Facere.

193. *Rom.* 10, 10.

194. *Num.* 21, 17.

195. *Col.* 1, 15.

196. *Num.* 21, 17 și urm.

197. *Num.* 21, 18. Despre Marcion se știe că respingea Vechiul Testament, «pe Moisi și pe proroci». Despre Vasilide și Valentin nu se știe exact. Méhat, *op. cit.*, p. 242.

198. e vorba de eretici.

199. *Fac.* 14, 10. Origen, în *Iezec. hom.* 12, 1 : «păcatul cel amar este cel ce strică dulceața cuvîntului» (La Baehrens, p. 98), de altfel, după Filon (*De fug. et invent.* 194).

ziile și toate păcatele se întilnesc într-o vale, într-o «vale de sare». Căci păcatul și nedreptatea nu urcă, ci coboară de obicei spre cele de jos și inferioare. Tot cugetul eretic și toate faptele păcatului sînt situate în aceeași vale, ele sînt sărate și amare. Ce poate avea dulce și ce poate avea plăcut păcatul? Dar poate avea? Are ceva mai rău: dacă cineva este prins într-o capcană eretică, el este căzut în tristețea păcatului și e coborît în «valea cu smoală». Smoala îi este hrană focului. Dacă vei gusta din apa acestor fîntîni, dacă cugeți la gîndurile eretice și dacă accepți tristețea păcatului, pregătești în tine materialul focului și rugul gheenei. De aceea celor care nu voiesc să bea apă din fîntîna săpată de prinți și de regi, ci din fîntînile aflătoare în valea păcatului, care alimentează focul, li se zice: «Aruncați-vă în locul săgeților voastre, pe care le-ați aprins»²⁰⁰.

Care este deci cîntarea cîntată la această fîntînă? «Lăudați fîntîna aceasta! Principii au săpat-o, regii au deschis-o»²⁰¹. S-ar putea ca principii și regii să fie aceleași personaje: dar ei trebuie să fie totuși deosebiți unul de altul. Prin principii înțelegem profeții. Ei au ascuns și descoperit proorociile lor despre Hristos în adîncimea graiului, de aceea unul dintre ei zice: «Dacă nu înțelegeți taina aceasta sufletul vostru va plînge»²⁰². Iar alt prooroc zice către Domnul: «Cît de mare este mulțimea dulcetrii Tale, Doamne, Tu ai ascuns-o celor ce se tem de Tine»²⁰³.

Așadar principii sînt cei care au săpat această fîntînă, regii aceia care au sfredelit-o. Cînd zice: «au deschis-o»²⁰⁴, vrea să spună «a face să iasă lovind». «Principii» sînt cu ceva mai puțin tari, ei sapă în pămîntul moale, pînă la o oarecare adîncime. Dar cei care se numesc «regi», sînt mai tari și mai înălțați, ei nu numai sfredelesc grosimea pămîntului, ci și tăria stîncii, pentru a ajunge la ape mult mai adînci și cercetează, dacă se poate spune, pînă în adîncuri, știind că: «judecățile lui Dumnezeu sînt un adînc mare»²⁰⁵.

Noi afirmăm că regii care sînt în stare să cerceteze la așa adîncimi și atîtea taine ale fîntînii, sînt Apostolii, despre care se spune:

200. *Is.* 50, 11.

201. *Num.* 21, 17—18.

202. *Ier.* 13, 17.

203. *Ps.* 30, 19

204. excuderunt = au sfredelit-o, au scos-o izbind. Méhat traduce «au forat» (*op. cit.*, p. 244).

205. *Ps.* 35, 6.

«Dumnezeu ni s-a descoperit nouă prin Duhul Sfînt, fiindcă Duhul Sfînt toate le cercetează, chiar și adîncurile lui Dumnezeu»²⁰⁶.

Aceia care mulțumită Duhului Sfînt pot cerceta ei însuși adîncurile lui Dumnezeu și înțeleg marile taine ale fîntînii, sînt, în textul nostru, regii care au sfredelit fîntîna în piatră și au pătruns asprele și grelele taine ale științei.

Cît despre faptul că chiar și Apostolii pot fi numiți regi, consider că din aceasta se poate trage ușor concluzia cu privire la ceea ce se spune despre toți credincioșii: «Voi sînteți seminție aleasă, preție mare, neam sfînt»²⁰⁷. Or, dacă sînt numiți regi și cei care au crezut în cuvîntul lor, cu atît mai mult ei, care conduc bisericile lui Dumnezeu, merită să fie numiți regi, cei care guvernează prin cuvîntul și prin scrierile lor pe conducătorii bisericilor. Iată temeiul pentru care Domnul este numit «regele regilor»²⁰⁸.

Dacă însă, aceia (Apostolii) și alții, care îi imită, nu sînt regi, ei nu vor vedea pe «regele regilor». Chiar Apostolul Pavel scrie corintenilor, cu oarecare ironie, blamîndu-i: «Fără de noi ați domnit, și, măcar de ați domni, ca și noi să domnim împreună cu voi»²⁰⁹. El, Pavel, afirmă că regi trebuiau să fie corintenii și că (și el) ar fi vrut să domnească împreună cu ei. Însă Apostolul a descoperit la ei o mîndrie, care nu este în armonie cu cinstea pe care ei o pretind.

Aceștia sînt principii care sapă fîntîna și «regii popoarelor o sfredelesc»²¹⁰.

Apostolii sînt, oarecum, regii națiunilor, ei le adună la ascultarea credinței și au deschis pentru toată lumea știința lui Hristos, «întru care sînt ascunse toate vistieriile înțelepciunii și ale cunoașterii lui Dumnezeu»²¹¹, străbătînd lumea, după sfatul Domnului, și îndeplinind porunca pe care El le-a dat-o: «învățați toate neamurile botezîndu-le în numele Tatălui, al Fiului și al Sfîntului Duh»²¹². Prin aceasta ei au sfredelit fîntîna, adică au descoperit știința și au dus conștiința (sfîntă) la toate neamurile.

206. 1 Cor. 2, 10.

207. I Pt. 2, 9. În *Omilia* a XIII-a, 3 la Cartea Facerii, Origen comentează: «vrei să vezi, dar, cîte fîntini a săpat un tînăr ca Isaac. Dar uită-te la Pavel cum a umplut el ținuturile de la Ierusalim pînă în Iliric de izvoare ale Evangheliei, atîtea și atîtea Biserici» (ed. Baehrens I, 117, 11).

208. Apoc. 19, 15.

209. 1 Cor. 4, 8.

210. Num. 21, 18.

211. Col. 3, 3.

212. Mt. 28, 19.

Această carte pe care o avem în mâini, această lecție care s-a citit, sînt și ele o fîntînă, și ca ele, în același timp, toată Scriptura, Legea și proorocii, scrierile evanghelice și apostolice, laolaltă, formează o singură fîntînă, care nu poate fi săpată și sfredelită decît dacă găsești regi și principii. Iar principii adevărați și regi adevărați trebuie considerați, pe bună dreptate, cei care pot să curețe pămîntul din fîntînă, adică să distrugă răul din înlănțuirea vorbelor și de pe «piatra» cea dinlăuntru, «unde este Hristos»²¹³, care face să țîșnească înțelesul duhovnicesc asemenea unei ape vii. Aceasta o pot face numai aceia care sînt regi sau principii și ei sînt numiți regi pentru că au nimicit păcatul și împărăția plăcerilor trupești și au instaurat în mădularele lor împărăția dreptății. Pentru ca să învețe pe alții ar fi trebuit să înfăptuiască și ei ceea ce s-a desprins din cuvintele Scripturii: «Cel ce va face și va învăța așa pe oameni, acela mare se va chema în împărăția cerurilor»²¹⁴. Aceasta înseamnă a fi rege. «Regii națiunilor», spune Scriptura, au săpat în împărăția lor, în vreme ce ei stăpîneau în ea²¹⁵.

În realitate nici «regii națiunilor» nu pot săpa această fîntînă și nici nu pot descoperi stratul ascuns al apei celei vii, dacă nu-și asigură mai înainte stăpînirea asupra națiunilor barbare, îmblînzindu-le suferințele sub ascultarea demnă a rațiunii, înfrînînd tot ceea ce avea sălbatic și barbar în faptele și în moravurile lor pentru a se conduce de acum înainte după Lege, și nu păgînește. Aceștia sînt într-adevăr regii care cercetează adîncurile fîntîinii și care sondează adîncurile și tainele cuvîntului lui Dumnezeu.

III

După acestea Scriptura spune: «De la fîntînă au mers la Matana, de la Matana la Nahaliel, de la Nahaliel la Bamot, iar de la Bamot la Hai, care este în pămîntul Moabului, pe vîrfurile muntelui Fazga, în fața pustiului»²¹⁶.

După cum se vede acestea sînt numiri de localități, însă ele oferă o semnificație în limba originală. Ele înmănușiază o grămadă de realități tainice, mai mult decît în calitatea lor de numiri proprii: «De la fîntînă au mers la Matana». Matana înseamnă «darul lor». Cred că ai

213. 1 Cor. 10, 4. A se vedea și în Omilia 10, 2 la Cartea Facerii: «animarum est ista eruditio... quae te docet cotidie venire ad puteum scripturarum» (ed. Baehrens I, p. 95).

214. Mt. 5, 19.

215. Num. 21, 28. A se vedea și Omilia 25, 2 despre «adevărata civilizație», în Hristos, «după lege, nu păgînește», cum va explica mai pe larg în C. Celsus.

216. Num. 21, 19—20. Despre etapele progresului duhovnicesc a se vedea comentarul lui A. Méhat, op. cit., p. 248 etc.

înțeles că dacă cineva a băut la fântâna «săpată de regi și de principii» e o cheazășie de a oferi un dar, că cei ce au daruri, aceia le oferă lui Dumnezeu. Despre aceasta este scris în Lege : «Darurile mele, jertfele mele» ²¹⁷. Ceea ce aduc oamenii ca jertfă sînt din bunurile dăruite de Dumnezeu. Ce i-a dat Dumnezeu omului ? Cunoașterea de sine însuși. Ce dar aduce omul lui Dumnezeu ? Credința și iubirea lui. Acestea le așteaptă și Dumnezeu de la om. Căci scris este : «Așadar, Israele, ce cere de la tine Domnul Dumnezeul tău ? Numai aceasta : «să te temi de Domnul Dumnezeul tău și să umbli în toate căile Lui, să-L iubești și să slujești Domnului Dumnezeului tău, din toată inima și din tot sufletul tău» ²¹⁸.

Acestea sînt jertfele, acestea sînt darurile, care trebuie aduse Domnului. Însă noi oferim, din inima noastră, aceste daruri, după ce L-am cunoscut și după ce am gustat din cunoaștința bunătății Lui în adîncimea fîntînii Sale.

Ia aminte cum grăiește profetul : ²¹⁹ «Așadar, Israele, ce cere de la tine Domnul Dumnezeul tău ?» ²²⁰. Cît de mult roșesc la aceste cuvinte cei care susțin că mîntuirea omului este nesigură și întîmplătoare. Cum ar putea să nu-i ceară Dumnezeu nimic omului, dacă nu depinde de el ceea ce Dumnezeu îi cere și ceea ce îi dă ? Sînt lucruri dăruite de Dumnezeu și lucruri produse de om. De exemplu stă în puterea omului să cîștige zece mine sau cinci mine, sau una singură. Depinde însă de Dumnezeu ca omul să aibă o inimă din care să poată produce zece. Cînd însă obține cele zece mine, el nu obține de la Dumnezeu mai mulți bani, ci doar puterea și stăpînirea peste zece cetăți ²²¹. Dumnezeu îi cere lui Avraam să-I jertfească Lui pe Isaac, fiul său, «pe muntele pe care îl va arăta lui» ²²². Fără a se teme, Avraam ²²³ a adus ca jertfă pe singurul său fiu, l-a pus pe jertfelnic și a scos cuțitul ca să-l înjunghie ²²⁴, dar a fost oprit îndată și i s-a dat un berbec ca victimă, în locul fiului său. Vezi, dar, că numai ceea ce oferim lui Dumnezeu ne rămîne, ceea ce ni se cere ca preț de încercare a dragostei noastre față de Dumnezeu

217. Num. 28, 2.

218. Deut. 10, 12. Despre ceea ce dă Dumnezeu omului și ce aduce omul lui Dumnezeu se vorbește și în Omiliile XI și XXIII.

219. Moise.

220. Deut. 10, 12.

221. Lc. 19, 16. Cine putea învăța că Dumnezeu n-ar cere omului nimic ? Epicureii cu atomismul lor, stoicii cu învățătura despre sufletul lumii și astrologii orientali. În toți aceștia vede Origen pe cei mai mari rătăciți. Să nu se uite că baza doctrinei morale a lui Origen e libertatea voii omenești !

222. Fac. 22, 2.

223. Evr. 11, 17.

224. Fac. 22, 9—10.

și a credinței noastre. Aceasta pentru ca fiii lui Israel, precum am spus, să plece de la fîntînă și să meargă la Matana, ceea ce se tîlcuiește «darul lor»²²⁵. De la Matana venim «la Nehaliel», care se tîlcuiește, «de la Dumnezeu»²²⁶. Ce vrea să zică : «De la Dumnezeu» ? După ce am oferit ceea ce depinde de noi, venim acum să oferim noi ceea ce depinde de Dumnezeu. Dacă Îi oferim credința noastră și iubirea noastră, El ne dă darurile bogate ale Duhului Sfînt, despre care Apostolul spune : «Toate sînt de la Dumnezeu»²²⁷.

De la Nahaliel «ajungem la Bamot» ceea ce se tîlcuiește : «venit de la moarte». De la care moarte, dacă nu de la cea în care «noi murim împreună cu Hristos»²²⁸, «pentru a trăi împreună cu El»²²⁹, și prin care «să omorîm mădulele noastre, ale omului pămîntesc»²³⁰ ? Și apoi zice : «Deci ne-am îngropat cu El în moarte, prin Botez»²³¹.

Dacă se urmează acest drum spre mîntuire, trebuie să se traverseze toate aceste staționări, pe care le-am pomenit, pentru a ajunge după multe peripeții la acel loc care se tîlcuiește : «venit de la moarte».

După cum știm din Scriptură, există o moarte dușmană și o moarte prietenă a lui Hristos. Aici nu este însă vorba despre moartea vrăjmașă lui Hristos, ci despre cea care se spune : «Vrăjmașul cel din urmă, care va fi nimicit, este moartea»²³², adică diavolul. Însă la această moarte, în care «noi murim împreună cu El» pentru a viețui împreună cu El²³³, s-a gîndit Dumnezeu cînd a zis : «Eu omor și Eu înviez»²³⁴. «El omoară pentru ca noi să murim și să înviem împreună cu Hristos», pentru ca noi «să viețuim împreună cu El».

Noi trebuie să dorim să venim la Bamot pentru a cuceri, în grabă, sosirea acestei morți fericite, pentru ca să ne învrednicim să fim vii împreună cu Hristos.

«Iar de la Bamot», zice (Scriptura) «la Hai», care este pămîntul Moabului, pe vîrfurile muntelui, în fața pustiului²³⁵.

225. Num. 21, 18.

226. Num. 21, 16.

227. 1 Cor. 8, 6. Dacă oferim Domnului credința și faptele bune e limpede că nu trebuie decît harul lui Dumnezeu pentru ca lucrarea de impropriere a mîntuirii să fie îndeplinită. A se vedea și Origen, *Com. la Ioan*, fragm. 27, trad. franc. C. Blanc, Paris, 1970, p. 237.

228. 2 Tim. 2, 11.

229. Rom. 6, 8.

230. Col. 3, 5.

231. Rom. 6, 4.

232. 1 Cor. 15, 26.

233. 2 Tim. 2, 11.

234. Deut. 32, 39.

235. Num. 26, 20.

Dacă urmărim acest drum care nu descrie atât denumirile localităților, cât mai mult un urcuș al sufletului, după toate aceste etape noi ajungem la Hai, în pădurea, sau după o altă variantă la Jana, care se tilcuiește «sus» ceea ce înseamnă piscul muntelui. Prin aceasta se ajunge la faimoșii pomi ai divinului Paradis și la plăcerile celei dinții locuințe, unde e o culme a desăvârșirii și un belșug de fericire atât de mare, încât să putem spune că «împreună cu Hristos ne vom scula și cu El vom fi așezați în înălțimile cerești»²³⁶.

Vezi, așadar, unde se ajunge plecând de la Fintină. Vezi prin cite etape, mai bine-zis, cu câtă desăvârșire este pregătit sufletul pentru călătoria sa spre cer. Dacă ești cu grijă și vei cerceta zilnic cât ai înaintat, atunci vei putea ști unde te găsești, la ce depărtare ești de împărăția cerurilor, asemănându-te aceluia despre care Domnul a zis: «Nu ești departe de împărăția lui Dumnezeu»²³⁷.

OMILIA XVIII

Steauă din Iacob²³⁸

I

Aceasta este a patra profeție a lui Balaam, făcută sub înfrurirea Cuvîntului lui Dumnezeu, voind să arate prin aceasta că Dumnezeu este făcătorul nostru de bine.

În fruntea acestei profeții se află o problemă asemănătoare cu cea anterioară. «Balac s-a mîniat pe Valaam și frîngîndu-și mîinile a zis Balac către Valaam: «Eu te-am chemat să-mi blestemi pe vrăjmașii mei, iar tu, iată, i-ai binecuvîntat de trei ori pînă acum. Fugi, dar, în țara ta! Am zis că te voi cinsti, dar iată că Domnul te va lipsi de cinste»²³⁹.

Se arată aici că Balac a înțeles că Valaam a încetat să mai fie ispitit de demonii care l-au ajutat, dar că nu peste mult timp puterea lui Dumnezeu îl va îndrepta. Și astfel zice: «Dumnezeu te-a lipsit de cinstire»²⁴⁰. Dar să trecem peste lucrul acesta, care e limpede, și să ne oprim la următoarele: «Și Valaam zice lui Balac: N-am spus eu oare solilor tăi, pe care i-ai trimis la mine: chiar de mi-ar da Balac casa sa

236. *Ei*, 2, 6. Pentru «cei desăvârșiți», urcușul sufletului poate aduce încă de pe pămînt fericire, după cuvîntul Domnului: «nu ești departe de împărăția lui Dumnezeu».

237. *Mc*. 12, 34.

238. *Omilia a XVIII-a* la Numeri, Migne, P.G., tom. 12 b, col. 711—713.

239. *Num*. 24, 10—11.

240. *Num*. 12, 14.

plină de argint și aur și nu voi putea să calc porunca Domnului, ca să fac ceva bun sau rău după placul meu ; cite îmi va spune Domnul acelea le voi grai ? Și iată mă duc repede în țara mea»²⁴¹.

Valaam a înțeles că nu o ființă de rînd i-a dat răspunsul, ci Cel Atotputernic. El are, deci, o justificare, și anume, de a protesta că nu poate «călca cuvîntul Domnului», nici «a adăuga puțin sau mult de la dînsul». Nu i-a vorbit lui cineva care ar putea fi înduplecat prin jertfe sau daruri, ci Acela «la care nu este schimbare nici umbră de mutare»²⁴². Și preotul nu a voit să se lase cumpărat cu arginți, pentru că Dumnezeu nu poate fi înduplecat cu daruri. Și îndepărtîndu-se Valaam a început iar a profeti și a zis : «vino să te lămuresc ce are să facă poporul acesta cu poporul tău în vremurile viitoare»²⁴³ și reluînd cuvîntul a început să vorbească. Înainte de a tîlcui profetia aș dori să cercetez care-i înțelesul, care-i succesiunea ideilor în cuvintele : «Vino să te sfătuiesc». În realitate, el nu dă nici un sfat, ci spune : «ce va face poporul acesta cu poporul lui în vremurile viitoare». Pare mai nimerit a zice : «Vino să-ți proorocesc ce are să facă poporul acesta cu poporul tău în vremurile viitoare». Așa ar fi logic : Valaam va spune ce va face poporul lui Israel poporului lui Balac sau altor națiuni și că el o va face în virtutea puterii sale, de a nu lăsa în viață pe nimeni în orașele lui Moab.

II

De fapt, aceasta este o profetie privitoare la Hristos, care se atașează la cele premergătoare, cînd se zice : «O stea va răsări din Iacob, un toiag se va ridica din Israel și va zdrobi căpeteniile Moabului»²⁴⁴.

Profetia această ar părea mai explicabilă, dacă s-ar zice : «Vino să-ți proorocesc!». Dar ce vom zice de ceea ce este scris : «Vino să te lămureresc în legătură cu ceea ce va face poporul acesta cu poporul tău» ? Să cercetăm, deci, cum trebuie înțelese cuvintele : «să te lămuresc».

Judecînd mai adînc, eu nu găsesc nici o soluție în cazul cînd s-ar înțelege «eu te voi lămuri» luînd textul în înțelesul lui curent și obișnuit. În schimb, vîd că aceste cuvinte se întregesc mai armonios cu contextul aliniatului dacă ar fi vorba să se înțeleagă așa : «sfatul» dumnezeiesc care trebuie să se împlinească în «vremurile viitoare», mie îmi este ară-

241. Num. 24, 12—13.

242. Iac. 1, 17.

243. Num. 24, 14. «În realitate, Valaam nu dă nici un sfat». El voia doar să însemneze numai «vino să-ți descopăr sfatul lui Dumnezeu». Așa a înțeles lucrurile și în *Comm. in Rom.* 8, 12. Cf. Baehrens, *op. cit.*, p. 169.

244. Num. 24, 17.

tat, iar eu te lămuresc și eu îți atrag atenția să fii atent la «ceea ce va face poporul acesta poporului tău». Această părere s-ar putea susține prin cuvintele: «eu te voi lămuri cu privire la «ceea ce va face acest popor poporului tău», cu alte cuvinte: «eu îți vestesc și-ți descopăr «sfatul» lui Dumnezeu.

Eu am cercetat dacă în vreun pasaj din Sfintele cărți s-ar găsi o expresie asemănătoare și mi s-a părut că trebuie înțelese după analogia celor spuse de Apostol: «Cine a cunoscut gândul Domnului? Sau cine a fost sfetnicul Lui?»²⁴⁵.

Pronumele interogativ «cine» nu trebuie luat în înțelesul de persoană, căci el reprezintă o ființă rară și mai presus de fire.

Cum n-ar fi cunoscută ideea de Dumnezeu, de către unicul Său Fiul, care zice: «Pe Tatăl nu-L cunoaște nimeni decît numai Fiul și cel căruia va voi Fiul să-i descopere»²⁴⁶.

Ce înseamnă «a cunoaște pe Tatăl», decît doar a cunoaște sfatul Său și gândul Său? Și «Duhul Sfînt», care cercetează chiar și adîncurile lui Dumnezeu, cum nu va cunoaște El gândul Său? Ei cunosc, deci, gîndul Tatălui, al Fiului și al Duhului Sfînt, ca și pe al aceloră căroră Fiul a binevoit a li se descoperi. Or, dacă Fiul cunoaște gîndul lui Dumnezeu, El este prin urmare «sfetnicul» Său. Nu trebuie să se înțeleagă că ar fi vorba de un sfetnic care dă sfaturi cuiva care ar fi nedumerit cu privire la ceea ce are de făcut. Nu așa trebuie să ne imaginăm pe Fiul și Duhul Sfînt: ci că amîndoi iau parte la sfatul și la voința Tatălui și că ei se cunosc.

În felul în care Valaam a făcut cunoscut și i-a descoperit lui Balac sfatul lui Dumnezeu zicîndu-i: «Vino să te lămuresc», căci el este un «adevărat văzător» și într-adevăr a înțeles «cuvintele lui Dumnezeu», după cum o dovedește urmarea profeției: «Așa grăiește Valaam fiul lui Beor, cel ce înțelege cu adevărat cuvintele lui Dumnezeu, cel ce are știință de la Cel Preaînalt și vede descoperirea lui Dumnezeu ca în vis, dar ochii îi sînt deschiși»²⁴⁷.

Despre toate acestea am vorbit mai înainte, căci prefața este aceeași ca cea de a treia profeție a sa. Aici nu mai întîlnim decît doar această întregire: «cunoaște știința Celui Preaînalt». Aceasta încă nu s-a spus despre Valaam și eu încă n-am găsit nicăieri scrisă această expresie despre sfinții profeți.

245. Rom. 11, 34.

246. Mt. 11, 27.

247. Num. 24, 15—16. A se vedea și *Omilia XVII* la Cartea Numerii, ed. Baehrens, p. 153—166.

III

Mă mir mult cînd văd scris astfel despre Valaam fără să se folosească formula obișnuită a profetilor : «Zice Domnul»²⁴⁸, ci «grăiește Valaam ; așa grăiește bărbatul cel ce vede cu adevărat»²⁴⁹.

Cum de merită Valaam să fie crezut că lui i se adresează acel măreț elogiu : «ce știință avea el de la Cel Preaînalt» ? Lui care era pe cale de a deprinde de la regele Balac mijlocul de a produce sminteală în fața israeliților, de a-i face să mănînce carne nejunghiată și de a-i îndemna să se dedea depravării ! Nu există oare la sfinții prooroci, sau la Apostoli «cunoașterea științei Celui Preaînalt» ? Pavel a spus că «a auzit cuvinte de nepus, pe care nu se cuvinte omului să le grăiască»²⁵⁰, dar el n-a pretins a avea «știința Celui Preaînalt».

Să adîncim, deci, cercetările noastre : Poate Dumnezeu ne va învrednici descoperirea unor gînduri înalte în această legătură de idei.

În cartea, care, la noi, este rînduită între scrierile lui Solomon, însă care la greci este intitulată «Înțelepciunea lui Iisus fiul lui Sirah», este scris : «toată înțelepciunea este de la Dumnezeu»²⁵¹. Să se înțeleagă oare de aici că și «înțelepciunea acestui veac», despre care este spus că ea trebuie «desființată», cea a «stăpînilor acestui veac», prin care se introduce știința mincinoasă, vine tot de la Dumnezeu ? Desigur nu, căci în continuarea acelei cărți se afirmă că există și «un soi de istețime care este nedreaptă»²⁵². Aceasta adeverește că toată știința înșelătoare, chiar cînd pare sigură și pare greu a o desființa, nu trebuie pusă sub stăpînirea înțelepciunii. Dar atunci ce vor să spună cuvintele : «Toată înțelepciunea vine de la Dumnezeu» ?

Sensul pare a fi că orice talent e folositor omului (oricare ar fi obiectul lui) și este o «înțelepciune dăruită de Dumnezeu»²⁵³, căci cartea Iov scrie : «Cine a dat femeii destoinicia țesutului și taina broderiei ?»²⁵⁴, iar în cartea Ieșirii : «Domnul a grăit lui Moise și a zis : iată Eu am rînduit anume pe Bețaleel, fiul lui Uri, fiul lui Or, din seminția lui Iuda, și l-am umplut de duh dumnezeiesc, de înțelepciune, de pricepere, de știință și de iscusință în tot lucrul. Ca să facă lucruri de aur, de argint

248. *Ier.* 7, 11.

249. *Num.* 24, 15.

250. *2 Cor.* 12, 4.

251. *Inț. Sir.* 1, 1.

252. *Inț. Sir.* 19, 22. Origen definește noțiunea cuvîntului σοφία ca «știință a lucrurilor dumnezeiești și omenești precum și a cauzelor lor». El pare a o fi împrumutat de Plutarh (*De placitis philos.* I pro eom. 2, 874). Origen prețuiește și științele umane, nevărăta înțelepciune și cea mai deplină e cea «de sus».

253. *Iov* 38, 36.

254. Textul îndică eronat *Ieș.* 31, 1—6.

și de aramă, de mătase violetă, stacojie și vișinie, și în de răsucit, și să șlefuiască pietre scumpe pentru podoabe și să sape în lemn tot felul de lucruri. Și iată am dat ca ajutor pe Oholiah, fiul lui Ahissmac, din seminția lui Dan, și am pus înțelepciune în inima oricărui om iscusit, ca să facă toate câte ți-am poruncit» ²⁵⁵.

Se deduce din acestea că Domnul sădește meșteșugarilor aptitudinea de a prelucra aurul, argintul și toate materialele și chiar «abilitatea țesutului» și astfel înțelegem că «știința vine de la Cel Preaînalt». Iar dacă știința aurarilor se atribuie Celui Preaînalt, cu atât mai mult geometria, de unde derivă știința pe care Scriptura o numește arhitectură. În cartea proorocului Zaharia chiar și funia îngerului care măsoară Ierusalimul este numită «geometrică» ²⁵⁶. Dar ce vom spune despre muzică? Preaînțeleptul David a acumulat, în urma experienței sale, atîta virtuozitate, încît cunoștea toate regulile ritmului și ale melodiei, încît executarea simfoniilor sale a putut domoli pe un rege agitat și chinuit de duhul său răutăcios ²⁵⁷. Consider că nici un om bine intenționat nu va tăgădui că în științele acestea «toată înțelepciunea vine de la Dumnezeu». Cred că nu există îndoială nici despre știința medicinei. În vreme ce ea există, care știință ar putea veni, mai mult, de la Dumnezeu decît știința sănătății, cea care recunoaște virusul și proprietățile sucurilor florale? Reiese din toate acestea că chiar și știința lui Valaam, această știință «pentru care a venit din munții Mesopotamiei, din răsărit» ²⁵⁸, pentru a blestema pe Iacob, are izvorul și principiile ei în Cel Preaînalt. De aici și-a scos el cunoașterea firii, a animalelor, mișcările păsărilor, deosebirile glasurilor, însă el întrebuițează spre rău darurile pe care le-a primit pentru știința lucrurilor bune. Cazul lui mi se pare asemenea aceluia care a învățat medicina, care cunoscînd sucurile plantelor și proprietățile lor, toate lucrurile date omului de Dumnezeu pentru a sluji ca leac, dar care, printr-o schimbare a voinței sale, s-ar sluji spre rău de toată știința cu care a fost înzestrat pentru mîntuirea trupurilor, s-ar face otrăvitor în loc de doctor și ar produce boli în loc de tămăduiri, ar dărui moarte în loc de sănătate.

Dar pentru a înțelege mai ușor că înțelepciunea cuprinsă în toată știința își trage obîrșia de la Dumnezeu, dar că sînt și oameni rău inten-

255. *Ieș.* 31, 1—6.

256. *Zah.* 2, 5, adică «funie de măsurat». A se vedea Vitruviu, *De arhitectura*, I, 1, 4.

257. *1 Reg.* 16, 17. În legătură cu muzica a se vedea tot între aceste Omilii (XXVI, 2) cele spuse despre armonie și disonanță.

258. *Num.* 23, 7. Pentru medicină, Origen avea o mare admirație, cum reiese din fragm. în *Ps.* 37, hom. 1. •

ționați sau chiar demoni, care îndrumă spre rău denaturînd înțelepciunea divină, să citim în cartea proorocului Daniel cele spuse despre el însuși și despre cei trei prieteni ai săi, pe care împăratul Nabucodonosor i-a instruit vreme de trei ani pentru a-i face erudiți în știința lor, adică a țării lor, în știința babilonienilor. Dumnezeu le-a dat știință și pricepere în oricare scriere, precum și înțelepciune, încît Daniel putea să tilcuiască vedeniile și visele, și ei slujeau pe rege. Și în toate întrebările, cînd era vorba de înțelepciune și de pricepere, asupra cărora regele le cerea dezlegare, îi găsea pe ei de zece ori mai isteți decît sofiștii și filosofii din regatul lui ²⁵⁹. Acesta este textul în exemplarele Septuagintei, pe cînd în codicii evreiești eu îl găsesc ceva mai deslușit, cu toate că nu ne folosim de ei, dar spunem cu titlu de informație, ceea ce citim aici :

Dumnezeu le-a dat știință și prudență în toată înțelepciunea scrierii, iar Daniel fu înțelept în a tilcui vedeniile și visele». Și continuă : «Și au stat înaintea regelui, și în tot lucrul de înțelepciune și de pricepere, de care-i întreba regele, îi afla înzecit mai buni decît pe toți magii și descîntătorii ce erau în regatul său» ²⁶⁰, putîndu-se deduce din acest text ceea ce a vrut să spună Valaam cînd a zis despre sine însuși : «Cel care avea știința de la Cel Preafîlnit» ²⁶¹. Aceasta pentru a înțelege că izvorul pentru toată știința urcă pînă la Dumnezeu, însă prin greșala răutății omenești și poate și sub influența disimulată a demonilor, ceea ce i s-a dat spre bine a întors spre pierzare. Aceasta pentru a lămuri, în măsura puterilor noastre, cuvintele : «Cel care avea știința Celui Preafîlnit».

IV

După acestea a zis : ²⁶² «văzînd descoperirea lui Dumnezeu ca în vis, iar ochii lui fiind deschiși» ²⁶³. Aceasta a fost lămurită îndeajuns în a treia vedenie și e de prisos a o mai repeta.

Să vedem acum ce a voit să spună în cuvintele următoare : «Il voi arăta, dar acum încă nu-i, îl privesc fericit, dar nu de aproape» ²⁶⁴. În alte exemplare citim : «îl văd, dar nu acum». Asemănînd aceste variante, înțelesul textului devine, mi se pare, mai clar. Hristos este cel vizat, despre care Valaam vorbește și în cele următoare : «O stea va răsări

259. Dan. 1, 17. Origen, *Hexapl. ad. locum*. Despre văzători și magi. Despre «puterea caldeenilor» a se vedea mai sus *Omilia I*, 2.

260. Dan. 1, 19—20.

261. Num. 21, 16.

262. «Valaam a zis».

263. Num. 24, 11.

264. Num. 24, 17.

din Iacob și un om se va ridica din Israel»²⁶⁵. Acela va fi văzut, zice Valaam, însă nu acum, ci la vremea când El însuși va grăi. Căci aceasta va fi în zilele din urmă, «când va veni plinirea vremii, când Dumnezeu va trimite pe Fiul Său»²⁶⁶.

Dacă însă urmărim expunerea noastră după textul manuscrisului nostru, adică : «îl voi arăta, dar acum încă nu-i, îl privesc fericit, dar nu de aproape», aceste cuvinte nu se aplică la Valaam, care le rostește, ci la cei pe care el îi reprezintă, după cum am arătat²⁶⁷. Doctorii Legii și scriitorii arată că Hristos a fost prevestit în Lege și profeți, nu pentru acum, ci pentru timpul când : «va intra numărul neamurilor și întregul Israel se va mîntui»²⁶⁸. Atunci îl vor indica, și-L vor proclama fericit pe Acela pe care acum îl blestemă. Timpul când Acela trebuie să vină «nu este aproape», El este încă departe și noi trebuie să ne mulțumim nădăduind să-L prindem la sfîrșitul veacului. Iată pentru ce zice Valaam : «Îl voi arăta, dar nu acum», lui, adică poporului care va fi apoi mîntuit. După aceea : «O stea va răsări din Iacob și un om se va ridica din Israel».

Referitor la aceste cuvinte am spus²⁶⁹ că ele profetesc despre «steaua» care s-a arătat pe cer magilor «din răsărit»²⁷⁰ și care i-a îndrumat spre Iudeea pentru a căuta pe «împăratul lui Israel, care s-a născut», și aflîndu-L i-au adus daruri și i s-au închinat. Însă nă mir că după ce s-a zis că steaua va merge înaintea magilor pînă la Betleem și se va opri deasupra locului unde era pruncul, Evanghelia nu pare să știe că ea s-ar fi îndepărtat, ar fi dispărut, sau reînălțîndu-se sau în alt mod s-a făcut nevăzută. Evanghelia zice numai că steaua a venit și s-a oprit deasupra locului unde era pruncul : Nu s-ar fi întîmplat întocmai ca pe timpul botezului ? Cînd, după botez «Iisus a ieșit din Iordan, cerurile i s-au deschis și Ioan a văzut Duhul lui Dumnezeu pogorîndu-se ca un porumbel și venind peste El, și a auzit din ceruri zicîndu-se : «Acesta este Fiul Meu cel iubit întru Care am binevoit»²⁷¹. Asemenea steaua aceasta care a venit deasupra locului unde era pruncul, și s-a oprit, rămînînd deasupra lui Hristos, ca și Duhul Sfînt, care a venit în chipul unui porumbel și «a rămas deasupra Lui». Și precum Duhul lui Dumnezeu, coborît asupra Lui, a rămas, tot așa noi știm că nu L-a mai părăsit

265. Num. 24, 17.

266. Gal. 4, 4.

267. În Omilia a XIV-a, 4. Se au în vedere așteptările mesianice.

268. Rom. 11, 25—26.

269. În Omilia a XIII-a, 7.

270. Mt. 2, 2.

271. Mt. 3, 16—17. A se vedea mai sus cele spuse în Omilia VI, 3.

niciodată. Astfel trebuie înțeles, cred, că steaua care a venit și s-a oprit deasupra Lui, s-a oprit pentru a nu-L mai părăsi niciodată. Și tot așa mi se pare că steaua este imaginea dumnezeirii. De asemenea ordinea expresiilor acestei profeții arată că-i vorba despre dumnezeire : «O stea va răsări din Iacob», și de natură umană : «și un om se va ridica din Israel». Astfel că Hristos este descoperit în profeție deplin atât în dumnezeirea, cât și în umanitatea Sa.

«Și va lovi căpeteniile Moabului»²⁷². Moabul este o națiune ai cărei conducători nu reprezintă altceva decât «duhul răului» și «puterile împotriva cărora noi sîntem datori să luptăm»²⁷³. Însă acest om ieșit din Israel îi va zdrobi cînd : «va dezbrăca domniile și puterile, biruind asupra lor prin crucea Sa»²⁷⁴. Căci El nu va putea mîntui pe moabiți pentru a-i îndruma spre cunoașterea lui Dumnezeu fără a zdrobi puterile lor, care au exercitat asupra lor o impietate tiranică.

«Și pe toți fiii lui Set îi va zdrobi»²⁷⁵. Set este fiul lui Adam, despre care Eva a zis la nașterea sa : «mi-a dat Dumnezeu alt fiu în locul lui Abel, pe care l-a ucis Cain»²⁷⁶. Acesta este Set, din care, după Scriptură, a ieșit întregul neam omenesc, răspîdit în lumea aceasta. Căci urmașii lui Cain au pierit în potop. Toți oamenii care sînt în lumea aceasta sînt fiii lui Set. Căci se spune : «El va zdrobi pe toți fiii lui Set». Acestei nimiciri i se dă același înțeles, pe care l-am dat textului : «mîncă-va popoarele dușmane Lui»²⁷⁷, El care a fost asemenea cu un «deu» și cu un «pui de leu». Și aici El a făcut pe toți fiii lui Set pradă a Sa.

După ce a învins pe demoni, dușmanii Săi, Hristos a luat cu Sine ca pradă și ca rămășiță pe aceia care erau supuși tiraniei lor. Precum este scris și în alt loc : «Suindu-Se la înălțime, a robii robime»²⁷⁸.

Această turmă, de neam omenesc, pe care diavolul a făcut-o captivă pentru a sa pieire, Hristos a dobîndit-o în înțeles opus și a fost readusă de la moarte la viață.

Deoarece și eu mă consider întemnițat sau rob al lui Iisus Hristos²⁷⁹, doresc să fiu luat între prăzile Sale și ținut strîns în legăturile Sale, pentru ca să mă învrednicesc a fi numit și eu «întemnițatul lui Iisus Hristos», cum se laudă Pavel a fi. Iar mai departe, «va moșteni pe Edom și Esau

272. Num. 24, 17.

273. Ef. 6, 12.

274. Col. 2, 15.

275. Num. 24, 17.

276. Fac. 4, 25.

277. A se vedea cele spuse mai sus, în omilia XVII, 6 (pag. 165, 15 ed. Baehrens).

278. Ef. 4, 8.

279. Ef. 3, 1. A se vedea despre semnificația spirituală a acestei noțiuni din viața militară romană cele spuse de Ad. Harnack, *Militia Christi*, p. 31.

va fi dușmanul său»²⁸⁰. Edom e una și aceeași persoană cu Esau. Din punct de vedere istoric el este dușmanul lui Israel. Dar la venirea lui Hristos, zice Valaam că și Edomul va fi moștenirea Sa : El va fi inclus, adică, în credință, și nu va fi exclus din moștenirea lui Hristos. Dacă scrutăm înțelesul duhovnicesc al acestui pasaj, înțelegem că Edom este «trupul care pofteste împotriva duhului» și îi este vrăjmaș. La venirea lui Hristos, însă, când trupul a fost supus duhului, prin nădejdea învierii, va ajunge și el la moștenire. Că nu numai sufletul, ci și trupul, care altădată îi era dușman, va avea parte în viitor de moștenire, desigur dacă dă ascultare duhului.

Cuvintele «iar Israel își va arăta puterea» vor să spună că și Edom sau Esau, adică firea trupească va fi chemată la partea de moștenire când Israel, adică sufletul, va fi săvârșit cele ale virtuții și va fi copleșit de virtute. Iar dimpotrivă, dacă sufletul nu vine la cele ale virtuții, ci stăruie în slăbiciune, trupul nu numai că nu va ajunge la moștenire, ci va cădea sub judecata «celui care poate ca și trupul și sufletul să le piardă în gheenă»²⁸¹.

«Din Iacob se va scula Cel ce va stăpîni cu putere și va pierde pe cel scăpat din cetate»²⁸².

Cel care «va răsări» ca o stea «din Iacob» «va nimici pe cel scăpat din cetate»²⁸³.

Multe cuvinte sînt învăluite în nedumerire nu numai aici, ci peste tot în scrierile profetice. Duhul Sfînt, prin care s-a scris despre acestea, nu voia ca ele să fie știute și profanate de către cei nechemați, de aceea El a fost prevăzător, pentru ca sub înfățișarea unei cuvîntări publice să fie ascunse în taine și ținute secret ca urmare a întunecimii expresiei.

Și acum privitor la cuvintele : «El va zdrobi pe cel scăpat din cetate». Dacă nu se are în vedere ceea ce spun profetii «că nici o profecie nu se tîlcuiește după socotința fiecăruia»²⁸⁴, ea pare greu de înțeles. Poate că s-ar tîlcui în felul următor : Prin această cetate înțelegem lumea, precum se afirmă în Evanghelia despre fiul risipitor. Cînd ni se spune că fiul risipitor a risipit toată averea părintelui său, «el a aflat un oarecare cetățean fruntaș, din părțile acelea, și-acesta l-a trimis să păzească porcii»²⁸⁵.

280. Num. 24, 18 ; Fac. 25, 30.

281. Mt. 10, 28. Interpretare împrumutată de la Filon (quod deus immut. 144) : ὁ γῆινος Ἔδωμ — terestre Edom (despre care amintește Origen și în Omilia XII, 4 la Cartea Facerii) ed. Baehrens, I, 110, 6.

282. Num. 24, 17.

283. Num. 24, 19.

284. 2 Pt. 1, 20.

285. Lc. 15, 16.

Cetatea în care acela era fruntaș simbolizează lumea. Cel scăpat din această cetate, adică cel pe care Hristos îl scapă din această lume, va pieri. Căci zice : «Cel care-și pierde sufletul, din pricina Mea, acela îl va mintui». Cu alte cuvinte, Iisus va pierde printr-o pieire «mîntuitoare» pe cel care s-a eliberat din cetatea acestei lumi. Și noi de asemenea, dacă voim să dobîndim mîntuirea și să fim eliberați din această lume, trebuie să pierdem sufletul nostru printr-o pieire folositoare și necesară. Căci se pierde sufletul urmînd pe Hristos. Cel care-și ucide poftetele, care suprimă patimile și luptă împotriva desfrîului și a patimilor, acela nu-și face nicidecum voia sa, ci pe cea a lui Dumnezeu. Cu alte cuvinte, după expresia Scripturii, acela își «pierde sufletul». Omoară viața cea dintîi, dar începe să trăiască o altă viață în Hristos. Acest cuvînt ne aduce aminte de altul : «Dacă murim împreună cu El, vom și învia împreună cu El»²⁸⁶ și de cuvintele : «Dacă ați murit împreună cu Hristos pentru stihiele lumii, pentru ce atunci, ca și cînd ați trăi în lume, răbdați porunci ca acestea ?»²⁸⁷.

A fost necesar, deci, să se afirme că este folositor a-și pierde sufletul și a muri împreună cu Hristos. Și cine îl pierde aici îl va găsi, fără îndoială, acolo unde, zice Apostolul, «viața voastră se ascunde cu Hristos întru Dumnezeu»²⁸⁸, a căruia este slava în vecii vecilor. Amin.

OMILIA XXI

Al doilea recensămînt²⁸⁹

I

La ultima prelegere pe care am citit-o din cartea Numerii²⁹⁰ am fost împiedicați, din cauza timpului, să mai vorbim de cel de al doilea recensămînt. Ne gîndim să reparăm acum omisiunea aceasta. Știm că la porunca lui Dumnezeu, poporul mai fusese recensat o dată, însă cei care au fost admiși «căzuseră în pustie»²⁹¹ din pricina stăruinței lor în păcat,

286. 2 Tim. 2, 11.

287. Col. 2, 20.

288. Col. 3, 3.

289. Omilia a XXI-a la Numeri, Migne, P.G., tom 12 b, col. 737—746. Dacă prima omilie a vorbit despre primul recensămînt al fiilor lui Israel, de data aceasta se vorbește de cel de al doilea.

290. De regulă, după cum se știe, Origen predica zilnic sau aproape zilnic, timp de o oră în cadrul programului liturgic de dimineața la Biserica din Cezareea. Unitățile metodice sau lecțiile nu îngăduiau depășirea duratei de timp obișnuite. Așa a fost cazul și cu «lecția» sau «prelegerea» de față. A se vedea studiul introductiv.

291. 1 Cor. 10, 5.

iar acum un alt popor care a luat locul celor pierduți, prin generația nouă, este chemat la recensământ. Și despre cel de al doilea, se spun unele lucruri care nu s-au spus la cel dintîi. După ce recensământul a fost făcut pe seminții, după clase, după case, după familii, Domnul a zis lui Moise: «Acestora să li se împartă spre moștenire pămîntul, după numărul numelor. Celor cu familii mai numeroase să le dai moșie mai mare, iar celor mai puțini să le dai moșie mai mică»²⁹². Dacă li s-ar fi spus (la întîiul recensământ) că pămîntul li se va da lor moștenire, făgăduința ar fi fost călcată căci între timp ei «au căzut în pustie» din pricina păcatelor. Ceea ce nu li s-a spus celor dintîi, se spune celor din urmă și acum toate făgăduințele care li s-au făcut s-au împlinit.

Nu se poate crede că toate acestea se cuprind numai în această pericopă. Sînt taine care se expun și în asemănările Legii. Un prim popor este lepădat, cel al tăierii împrejur, un al doilea împrăștiat printre națiuni este primit și devine cel care primește moștenirea părintească. De la cine o primește? De la Moise? Nu, ci de la Iosua. Căci Moise și dacă dă cuiva o moștenire, n-o dă dincoace de Iordan. El n-a trecut Iordanul, de aceea acordă pămînt numai dincolo de Iordan, unde nu «curge lapte și miere», care nu-i bun decît pentru necuvîntătoare și care hrănește animalele fără rațiune, mai mult decît pe oamenii raționali.

Pămîntul, însă, pe care Iosua al meu îl dă celui de al doilea popor este pămîntul unde «curge lapte și miere»²⁹³. Aș vrea să spun că aici este o regiune de miere, mai mult decît în orice altă țară. Pe de altă parte, Moise nu dă moștenire prin sorți, nici nu împarte loturi și nu poate aprecia prin hotărîre dumnezeiască vredniciile fiecăruia «după seminții, case, familii și nume»²⁹⁴. Numai Iosua a făcut așa ceva ca unul care «a dat toată judecata Tatălui»²⁹⁵. El știe cum să împartă poporului său într-un mod drept și mulțumitor, nu numai pe seminții, pe familii și pe case, ci pentru fiecare în parte «după nume».

Sînt însă unii, care în afară de tragerea la sorți au o situație aparte și nu sînt supuși aceleiași rînduiei. Aceștia sînt leviții, adică toți cei care fără odihnă și fără încetare rămîn în slujba lui Dumnezeu, veghind ziua și noaptea cu ascultare față de El. Lotul acestora nu este pămînt, ci însuși Domnul hotărăște care este «lotul lor», «moștenirea lor»²⁹⁶.

292. Num. 26, 53—54.

293. Ios. 5, 6. Despre raportul dintre Moise și Iosua a se vedea mai jos *Omilia II*, 1 la Iosua.

294. Num. 26, 54. A se vedea despre «tragerea la sorți» (κατρωσις) omiliile la Iosua, îndeosebi *Omilia 28*, 2—4.

295. In. 5, 22.

296. Ios. 3, 14. Chemarea și consacrarea leviților, care sînt «detășaji de lume» și identificați uneori cu un fel de «gnostici» sau «perfecti» sînt descrise cu amănunte

Prin aceasta mi se pare că sînt ridicați cei care, fără a se lăsa co-pleșiți de greutatea de natură trupească, au depășit faima celor văzute și și-au închinat lui Dumnezeu toată viața lor, prin funcțiunile lor, care nu caută nimic din cele ale trupului, nimic din ceea ce sugrumă judecata dreaptă. Ei au poftit înțelepciunea, au rîvnit după cunoașterea tainelor lui Dumnezeu și unde este inima lor, acolo «este și comoara lor»²⁹⁷. Aceștia n-au, deci, parte de moștenire pe pămînt, ei s-au suit dincolo, spre cele mai înalte ținuturi ale cerului, și acolo vor fi pentru totdeauna cu Domnul, cu cuvîntul Său, întru înțelepciunea Sa, în plăcerile științei Sale, îndestulați de plăceri. Aceasta va fi hrana lor, băutura lor, avuția lor, împărăția lor. Acestea sînt destinele lor și bunurile de care vor avea parte cei a căror moștenire va fi Domnul singur.

În ce privește pe cei mai puțin înaintați și care n-au dus desăvîrșirea lor pînă la o asemenea înălțime, aceștia primesc și ei ca moștenire pămînt, dar nu o țară mai măreață și mai puternică. Aceasta este «pămîntul celor vii», care li s-a făgăduit, țară care-și ia numirea de la aceea că nu cunoaște moartea. Aceștia sînt mari și fericiți, dar și mai fericiți sînt cei care «vor vedea pe Dumnezeu», desigur nu «ca în oglindă și în ghicitoră»²⁹⁸, nici în haină trupească, ci «față către față», cînd fiind iluminați de razele înțelepciunii și mulțumită curățeniei sufletului lor vor înțelege cu adevărat dumnezeirea. Partea lor de moștenire nu este între făpturi ci la Creator, «Cel care este peste toate, Dumnezeu cel binecuvîntat în veci»²⁹⁹.

II

«Să li se împartă spre moștenire după numărul numelor, celor mai mulți să le dai moșie mai mare, iar celor mai puțini să le dai moșie mai mică, fiecăruia după numărul celor ce au intrat la numărătoare»³⁰⁰. Așa învață istoria: că dacă o seminție este mai numeroasă, ea va avea o moștenire mai mare, iar dacă numărul membrilor e mai mic, ea se va mulțumi cu o moșie mai mică.

Însă dacă moștenirea acestui pămînt prefigurează, după cum am spus-o, «chipul bunurilor viitoare» și ne dă modelul moștenirii cerești pe care o nădăjduiesc credincioșii și sfinții, atunci să căutăm să vedem care sînt cuprinși în această moștenire, în care nădăjduim și noi, mai

de Origen, *Levit. hom.* XV, 3: «Levita appellatur is, qui indesinenter adsistit Deo». A se vedea și la *Numeri omiliile* III, 2; X, 1—2 etc.

297. *Mt.* 6, 21. Interesant de observat înversarea citatului, poate anume pentru a arăta primatul spiritualului.

298. *1 Cor.* 13, 12.

299. *Rom.* 9, 5.

300. *Num.* 26, 53—54.

mult sau mai puțin ? Or, eu îi aflu pe aceia mult mai fericiți decît pe aceștia. Căci «cei care intră prin poarta cea largă și cuprinzătoare care duce la pieire, sînt mulți», pe cînd «cei care intră prin poarta cea strîmtă și îngustă, care duce la viață, sînt puțini»³⁰¹. El, Evanghelistul, zice apoi : «puțini sînt cei care se mîntuiesc»³⁰². Și iarăși mai încolo : «iar din pricina înmulțirii fărădelegilor, iubirea multora se va răci»³⁰³, deci un număr mare și nu mic. Și la facerea corăbiei lui Noe, potrivit dimensiunilor revelate prin descoperire de sus, părțile de jos trebuie să numere trei sute de coți, iar lărgimea treizeci³⁰⁴. Dar pe măsură ce corabia se ridică în înălțime, ea se strîmtează și se reduce la un număr mai mic de coți, pînă la vîrf, care ajunge să fie abia de un cot. Scopul a fost pentru că părțile de jos, unde s-au pregătit spații largi și vaste, au primit vitele și turmele, și sus de tot păsările, iar partea de mijloc cea mai strîmtă este rezervată omului rațional. Unitatea de măsură este cotul. Unitatea înseamnă taina Treimii prin numărul celor 300 de coți, iar omul este așezat în apropierea acestei imagini, ca ființă rațională și capabilă să primească pe Dumnezeu. Dar unde sînt arătate deosebirile care există între numerele mari și mici ?

Dacă am lua întreg neamul omenesc și toate națiunile și am face trierea credincioșilor, desigur aceștia ar fi mai puțini decît restul întregului neam omenesc. Dacă din numărul credincioșilor reținem pe cei mai buni, atunci restul celor care rămîn va fi și mai puțin numeros. Iar dacă și dintre credincioșii, pe care i-am pus de-o parte, alegem pe cei mai desăvîrșiți, atunci se va obține un număr și mai mic. Și pe măsură ce înaintăm tot mai mult cu această alegere, se vor găsi tot mai puțini pînă ce se va ajunge la un personaj unic care poate afirma cu siguranță : «M-am ostenit mai mult decît toți»³⁰⁵.

Aceia din categoria aceasta care sînt mai numeroși primesc mai mult pămînt și mai multă moștenire pămîntească, pe cînd numărul cel mai mic primește un lot mic de pămînt, căci ei au partea lor în Domnul, ba unii nici nu primesc o moștenire pămîntească și anume aceia care au fost învredniciți să fie preoți și slujitori ai lui Dumnezeu, căci «Domnul

301. Mt. 7, 13—14.

302. Lc. 13, 23.

303. Mt. 24, 12.

304. Fac. 6, 15. În legătură cu descrierea bărcii lui Noe, *Omilia II*, 1 la Cartea Facerii (ed. Baehrens, I, pag. 25, 3) dă cu totul alte date, deși planul și semnificația spirituală sînt înrudite.

305. I Cor. 15, 10. Credem că nu-i revelator faptul că în «vîrfurile mic» al bărcii apare aici Sf. Pavel, iar în *Omilia I*, 2 Sf. Petru, din moment ce barca vrea să arate totalitatea neamului omenesc, respectiv unitatea lui păstrată prin Biserică.

este întreaga lor moștenire»³⁰⁶. Și cine este destul de fericit pentru a face parte din numărul mic, care primește un lot slab de pământ, sau dintre preoții și slujitorii aleși, care dobîndesc ca moștenire pe Domnul însuși? Căci ei primesc puțin pământ pentru vitele lor, din cel care este în fața porților orașelor și la periferiile cetăților³⁰⁷. Cuvîntul se poate înțelege și astfel: moștenirea celor mai numeroși va fi mărită. Un singur drept, dacă este bineplăcut lui Dumnezeu, trage în cumpănă cît mulți alții, după cum este scris: «Un înțelept va umple cetatea de locuitori, iar neamul celor nelegiuți se va pustii»³⁰⁸. Un singur drept face cît lumea întreagă, dar păcătoșii, fie ei cît de numeroși, sînt nimica înaintea lui Dumnezeu³⁰⁹.

Mulțimea poate fi luată și într-un înțeles favorabil, precum o dovedește cuvîntul spus de Avraam, cînd Dumnezeu îi cerea să iasă afară din casă zicîndu-i: «Privește la cer și numără stelele de le poți număra, atît de mulți vor fi urmașii tăi»³¹⁰. Trebuie să consideri că dreptul este ceva interior și ține totdeauna de cele dinlăuntru, căci în sinea sa dreptul «roagă pe Dumnezeu»³¹¹ și toată slava fiicei împăratului, adică sufletul împărătesc, este înlăuntru³¹², însă «Dumnezeu lasă să iasă» cînd împrejurările o cer și cînd rînduiala lucrurilor văzute o cere. Se poate, deci, ca moștenirea să fie sporită pentru a fi «mulți ca stelele cerului»³¹³ sau pentru a fi scăzut numărul celor mici, adică pentru cei care, deși nu sînt puțini la număr, sînt considerați ca mici, din pricina nevredniciei și a josniciei lor.

III

Mai adaugă Scriptura: «Moștenirea să se împartă prin sorti»³¹⁴. E drept că așa a fost dată porunca, însă cînd iau în mînă Scriptura văd că Moise s-a lipsit de sorti pentru moștenirea lui Ruben și Gad și pentru jumătatea lui Manase. Chiar și Iosua, adică Isus, fiul lui Navi, dă moștenirea sa semințiilor lui Iuda și lui Caleb fără a recurge la sorti: și el a dat-o tot fără a recurge la sorti, seminției lui Efraim și jumătatea din seminția lui Manase, însă pentru ceilalți, și mai întîi pentru Veniamin,

306. *Ios.* 13, 14.

307. *Ios.* 14, 4.

308. *Inț. Sir.* 16, 5.

309. Ideea o găsim și în istoria catastrofei de la Sodoma și Gomora.

310. *Fac.* 15, 5.

311. *Mt.* 6, 6. A se vedea cele spuse mai înainte în *Omilia VI*, 1 apoi în *Iezech. hom.* VII, 1: «cît Scriptura sanctos intus, peccatores foris esse».

312. *Ps.* 44, 14 «animae regalis» sau «sufletul împărătesc» e cam același lucru cu «principale mentis» sau τὸ ἡγεμονικόν, despre care am vorbit în nota 14.

313. *Evr.* 11, 12. Noțiunile «mic» sau «puțin» se înțeleg atît numeric, cît și valoric.

314. *Num.* 26, 55.

s-a tras la sorți. De aici înțelegem că pentru moștenirea cea fericită din împărăția cerurilor, vor fi unii pentru care nu se trage la sorți și care nu se vor număra cu ceilalți, chiar dacă ar fi sfinți, căci moștenirea lor va fi aparte și se va face excepție întocmai ca și cu Caleb, cu seminția lui Iuda și cu însuși Iosua (Isus, fiul lui Navi).

Întocmai ca după o luptă, când provinciile și prăzile sînt împărțite între învingători, luptătorii nu trag la sorți, cu alții, pentru împărțirea rămășițelor, ci li se atribuie partea cea mai bună ca răsplată a vrednicilor lor, cîtă vreme ceilalți trag la sorți, în virtutea singurului drept al victoriei. Tot așa va proceda, mi se pare, Domnul meu Iisus Hristos, căci unora pe care-i știe că au suferit mai mult decît alții și ale căror fapte frumoase și virtuți înalte El le cunoaște, le atribuie onoruri și glorie mai înalte, excepționale, și dacă aș îndrăzni să zic, asemănătoare cu ale Sale. Nu ți pare că El împărțește celor mai aleși discipoli ai Săi unele taine din frumusețea Sa cînd spune : «Părinte, voiesc ca unde sînt Eu, să fie împreună cu Mine și cei pe care Mi i-ai dat» ³¹⁵ și apoi zice : «Veți ședea pe douăsprezece tronuri, judecînd cele douăsprezece seminții ale lui Israel» ³¹⁶ și apoi : «După cum Tu, Părinte, întru Mine și Eu întru Tine, așa și aceștia în Noi să fie una» ³¹⁷.

Toate acestea nu se împart prin sorți, ci sînt atribuite ca un privilegiu al alegerii din partea Aceluia care singur «vede inimile» și înțelepciunea oamenilor.

Iar pe noi, cu toate că poate nu sîntem între aleșii excepționali, ci între cei care sînt în afară de sorți, măcar de ne-ar face vrednici de soarta sfinților, pentru că «a Lui este slava și puterea în vecii vecilor» ³¹⁸.

OMILIA XXII

Fetele lui Salfaad ³¹⁹

I

Au fost cinci fete, căroră Scriptura le dă numele de «născute din israelitul Salfaad». Acesta a murit în pustie, fără a lăsa vreun urmaș bărbătesc. Pretinzînd moștenirea tatălui lor, fetele lui Salfaad au zis : «De ce să piară numele tatălui nostru din neamul lui pentru că n-are fiu ?

315. *In.* 17, 24.

316. *Mt.* 19, 28.

317. *In.* 17, 21.

318. *1 Pt.* 4, 11.

319. *Omilia* a XXI-a la Numeri, Migne, P.G., tom. 12 b, col. 740—745.

Moise a adus cererea lor înaintea lui Dumnezeu»³²⁰. Îndurarea atotputernicului Dumnezeu nu înlătură nici nu nesocotește cererea tinerelor fete și nu numai că dă un răspuns favorabil, ci chiar își însușește revendicările lor, pentru a pune bazele de drept veșnic valabil în toate veacurile. Domnul a zis către Moise : «Drept au grăit fetele lui Salfaad, dăruiește-le și lor moștenire, între frații tatălui lor și trece-le lor moșia tatălui lor, iar fiilor lui Israel să le vorbești și să le spui : «De va muri cineva neavînd fiu, să dați partea lui fiicei sale. Iar de nu are nici fiică, să dați partea lui fraților lui. De nu are însă nici frați, să dați partea lui fraților tatălui lui. Iar de nu are tatăl său frați, să dați partea lui rudeniei celei mai de aproape din neamul lui, ca să moștenească ale lui. Aceasta să fie pentru fiii lui Israel ca o hotărîre de lege, cum a poruncit Domnul lui Moise»³²¹.

Din punct de vedere istoric importanța acestui pasaj este evidentă dacă ne gîndim că aceste legi sînt în vigoare nu numai la fiii lui Israel, ci la toți oamenii care trăiesc într-o orînduire socială. Îndrăzneala fetelor lui Salfaad nu numai că le-a dat o moștenire, ci a întemeiat un drept durabil. Vezi, dar care este rolul istoriei în sine pentru legea lui Dumnezeu ? Și cine ar putea abroga legi ale trecutului aflate în uz în toată lumea ?

Se cercetăm, însă, care este înțelesul duhovnicesc al acestui fapt. S-ar putea întîmpla ca eu să n-am o față după trup, nici vre-o realitate pentru a lăsa moștenire. Ce va urma în acest caz ? Să n-aibă Legea efect și ceea ce a fost promulgat prin cuvîntul dumnezeiesc să fie inutil ?

Să cercetăm, deci, după legea cea duhovnicească, cine sînt cele cinci fete, al căror tată este mort pentru un păcat oarecare și care cu toate acestea sînt moștenitoare ale cuvîntului sfînt ? În cele de mai înainte, cînd am vorbit despre fiii duhovnicești, noi am spus că virtuțile sufletului și gîndurile înțeleptului sînt numite fii. Pare deci just și logic de a vedea fetele în opera, care se împlinește cu ajutorul trupului. Cu acest scop ele sînt cinci la număr, căci cinci sînt simțurile trupesti cu ajutorul cărora se îndeplinește întreaga lucrare în trup. Aceste cinci fete imaginează desăvîrșirea prin fapte. Cu toate că lipsite de tată și rămase orfane, ele nu sînt alungate de la moștenire, nici excluse din împărăție : ele primesc o moștenire în mijlocul poporului lui Dumnezeu.

320. Num. 27, 4—5, Filon comentează și el (*De vita Moys* 238) «hotărîrea milei dumnezeiești» față de situația fetelor lui Salfaad. Tot el notează în altă operă (*De migr. Abrah.* 205) că cele cinci fete tălmăcite alegoric sînt cele 5 simțuri ale omului (Baehrens, *op. cit.*, p. 204).

321. Num. 27, 7—11.

Să vedem atunci cine este tatăl lor, despre care ni se spune că este mort? El este numit Salfaad, zice Scriptura. Salfaad însă se tilcuiește: «umbră în gura lui». Părintele faptelor este înțelepciunea. Acest caz revine de obicei: și nu sînt puțini frații noștri care au o înțelepciune fără adîncime, fără amploare. Gîndirea lor este moartă, sînt dintre cei care se aseamănă cu personajul despre care este scris: «a încremenit inima lui în el»³²². Unul ca acesta nu înțelege nimic, el este mort pentru înțelepciunea duhovnicească. Însă el a dat viață fetelor sale, adică la fapte de ascultare, la opere după poruncile lui Dumnezeu, el a luat moștenire un pămînt în același trup cu poporul lui Dumnezeu. El nu putea fi socotit împreună cu aceia despre care se spune că: «Domnul este partea de moștenire»³²³. Neputînd deci fi cuprins în numărul slujitorilor și preoților, el a primit o moștenire în Țara făgăduinței, însă după rangul său modest: «Căci mulți sînt chemați, dar puțini aleși»³²⁴. Din semnificația numelui său, însă, se poate înțelege și de ce acest Salfaad n-a putut avea feciori, ci numai fete, căci se tilcuiește după cum am spus, «umbră în gura sa». Înțelegi că dacă cineva are «umbra Legii» în gură și nu e «însuși chipul lucrurilor viitoare»³²⁵, nu poate da viață nici unui cuget duhovnicesc, nici gîndirii profunde, neavînd decît «umbra» Legii în gură, unul ca acesta nu poate organiza gînduri vii și duhovnicești, poate da însă viață unor opere și fapte, care pot sluji doar celor de rînd.

Și astfel îndurarea lui Dumnezeu adeverește aici că toți cei nevinovați și care în lipsa înțelepciunii au însă fapte bune nu sînt excluși de la moștenirea sfinților. Deci: «drept au grăit fetele lui Salfaad»³²⁶.

II

După aceea s-a așezat o «lege a moștenirii», în înțelesul că moștenirea revine fiului, în rîndul al doilea fetelor, în rîndul al treilea fratelui, în rîndul al patrulea fratelui tatălui. Aici gradul al cincilea nu indică nici o persoană anumită, ci atribuie moștenirea rudeniei celei mai apropiate de familie. De aceea înțelesul istoric e atît de întreg și de desăvîrșit, încît el nu mai reclamă nici o lămurire suplimentară.

În același timp, însă, cel care este bine inițiat în legile duhovnicești și profund iluminat de știință, acela poate înțelege și variația

322. 1 Reg. 25, 37.

323. Deut. 32, 9. Prin «partea de moștenire» se înțelege clerul de toate gradele, atît sub aspectul lor ierarhic, cît și sub cel harismatic-spiritual.

324. Mt. 22, 14. Despre «mulți» și «puțini» a vorbit Origen în *Omilia* 21, 2.

325. Evr. 10, 1.

326. Num. 27, 7.

acestor grade ale moștenirii. Cel dintii este cel al moștenirii cerești, dobândit ca urmare a cunoștințelor și a științei, acesta este cel de genul bărbătesc. Al doilea grad este privilegiul acordat faptelor, acesta este fata. Al treilea este cel cu oarecare simpatie și asemănare, de aceea acest grad se numește frate. Căci sînt unii care nu produc nimic spontan sau vre-o faptă personală de înțelepciune, dar care așezați în mijlocul fraților lor par a săvîrși, prin imitația altora, aceleași fapte ca și cei care sînt însuflețiți de o viață intelectuală personală. Aceștia devin moștenitori de gradul al treilea, cu titlu de frați. În al patrulea grad, cel al fratelui după tată (sau unchi), se poate vedea acea categorie de oameni care se nevoiesc să-și îndeplinească îndatoririle deprinse de la părinții lor și să urmeze tradițiile strînse de către înaintașii lor. Aceștia, de obicei, nu sînt însuflețiți de sentimente personale, nici nu sînt mișcați de învățăturile epocii, ci sînt formați numai prin tradiția și rutina celor bătrîni. Ei nu exclud însă săvîrșirea unor fapte bune.

Ultimul grad — se scrie — este cel al unei înrudiri oarecare cu înaintașii. Despre acesta s-ar spune că un oarecare bine pe care-l face, fie la întîmplare sau prin cunoașterea adevărului, nu se va pierde cîștigul faptei sale bune și va fi răsplătit prin largă înțelegere a Domnului cu o parte de moștenire.

Poate fi prea mare îndrăzneala din partea noastră, că punem în discuție aceste probleme și că le tratăm în public. Dar noi nu regretăm dacă «lămurim lucruri duhovnicești oamenilor duhovnicești»³²⁷.

III

Despre moartea lui Moise. După acestea ajungem la un alt eveniment plin de un înțeles sublim. Ni se relatează cum «A zis Dumnezeu către Moise : suie-te pe acest munte»³²⁸, și apoi după ce a privit și a contemplat toată Țara făgăduinței, el a murit.

Însă Moise fiind mult mai preocupat de poporul său decît de soarta sa proprie, a rugat pe Dumnezeu să-i indice «un om» care să conducă poporul «pentru ca această mulțime» zice el, să nu fie «ca o turmă fără de păstor»³²⁹.

327. 1 Cor. 2, 13.

328. Num. 27, 1.

329. Num. 27, 17. Ce semnificație duhovnicească au «vîrfurile și înălțimile munților» pentru ierarhizarea valorilor și acțiunilor tainice în concepția lui Origen e lucru foarte cunoscut. Omiliile la cartea lui Ieremia le pomenesc adesea. Și *Omilia* XV, 1 la Numeri o afirmă. *Omilia* a III-a la Cîntarea Cîntărilor spune : «Să știi că Domnul Iisus totdeauna cînd se arată, se arată pe munți și pe coline... iar sfinții înșiși sînt numiți munți» (la Baehrens, p. 206).

În primul rînd vedem că omul desăvîrșit și fericit nu sfîrșește într-o vale, nici pe un loc obișnuit, sau pe o colină, ci pe un munte, adică pe un loc înalt și greu de urcat. Căci desăvîrșirea vieții își are și ea înălțimile ei. Moise a mai primit și porunca de a cuprinde cu privirea sa toată Țara Făgăduinței și de a o privi cu atenție de pe un loc foarte ridicat. Ar trebui ca nimic să nu fie necunoscut pentru cel care vrea să atingă desăvîrșirea supremă, și ca el să aibă cunoștință de tot ce se vede și se aude. De aceea, cred eu, el trebuie să se orienteze în toate lucrurile, pe care le-a cunoscut sub aspectul lor material, în vremea petrecerii sale în trup. Cînd va intra în lumea Duhului și a cunoașterii depline, pentru ca degrabă să împlinească poruncile Înțelepciunii, a se pune în slujba îndrumării sale, el va putea să afle îndată rațiunile și cauzele. Dar ce rost a avut să-i arate Dumnezeu tocmai în seara plecării din această lume, la sfîrșitul acestei vieți, pămînturile și locurile ale căror greutăți nu le-a putut învinge și nici să le culeagă roadele? Mă umple de teamă cuvîntul care urmează. Îmi vine să ezit și mi-e frică să vorbesc. Parcă văd pe Moise, acest mare «slujitor și prieten»³³⁰ al lui Dumnezeu, cu care «a vorbit el față către față»³³¹, omul prin care s-au arătat semne și minuni impresionante, cum devine acum obiectul unor cuvinte atît de seci, atît de înfricoșătoare. Ce i-a spus acum Dumnezeu? «Și tu vei fi adăugat la poporul tău precum a fost Aaron, fratele tău, pe muntele Or»³³². Iar pentru a explica de ce și Moise a trebuit să moară aici, Domnul a zis: «Pentru că v-ați împotrivit poruncii Mele în pustiul Sinai, în vremea tulburării obștii, care n-a arătat sfințenia Mea, înaintea mulțimilor, la ape»³³³. Deci, Moise este și el vinovat? Da, și lui i se atribuie vină, a fost și el supus greșelii.

Pentru aceasta cred eu că zicea Apostolul pe bună dreptate: «Moartea a stăpînit de la Adam și pînă la Moise»³³⁴, ea a atins și pe Moise și nu l-a cruțat. Și iată ce zice Apostolul: «Printr-un om a intrat păcatul în lume și prin păcat moartea, iar prin acesta toți au păcătuit»³³⁵. Și apoi: «Căci Dumnezeu i-a închis pe toți în neascultare, pentru ca pe toți să-i mulțumească»³³⁶. Însă «harul se împărtășește prin Domnul nostru Iisus

330. *Ios.* 1, 13.

331. *1 Cor.* 13, 12.

332. *Num.* 27, 13.

333. *Num.* 27, 14.

334. *Rom.* 5, 14.

335. *Rom.* 5, 12.

336. *Rom.* 11, 32. În *Omilia* 12, 3 la *Levitic* (ed. Baehrens I, 458, 24) Origen aplică aceeași judecată a Domnului pentru împotrivirea «la apa împotrivirii», de care se vorbește, cum am văzut și în *Omilia* VI, 3 la *Numeri*.

Hristos care ne-a izbăvit de trupul morții acesteia»³³⁷, pentru că «unde s-a înmulțit păcatul, a prisosit harul»³³⁸. Căci cum putea Moise să șteargă păcatul, cită vreme i s-a spus: «Voi v-ați împotrivit poruncii Mele, în pustiul Sinai, în vremea tulburării obștii, ca să arătați înaintea ochilor lor sfințenia Mea la ape, adică la apele Mariba de la Cadeș, în pustiul Sinai»³³⁹.

IV

Cu toate acestea admirăm măreția lui Moise în clipa cînd avea să părăsească acest veac și cînd l-a rugat pe Dumnezeu să indice un conducător pe seama poporului său. Ce faci, Moise? Nu ai tu, oare, de copii pe Gerson și Eleazar? Dacă te îndoiești de ei, nu sînt ei copiii fratelui tău, acest om de seamă? Cum de nu rogi pe Dumnezeu să-i facă pe ei conducători ai poporului? Dar conducătorii Bisericii nu sînt cei uniți cu ei prin legătura singelui, sau a rudeniei trupești, ci în Biserică se așează alte dinastii, care se silesc să se refere la judecata lui Dumnezeu. De aceea ei nu se aleg după sugestiile sentimentelor umane, ci e supusă judecării lui Dumnezeu numirea succesorilor lor. Moise niciodată n-ar fi putut alege printr-o judecată adevărată și printr-o hotărîre dreaptă și justă un conducător al poporului, el, către care Dumnezeu a zis: «Adu-nă-Mi șaptezeci de bărbați, dintre bătrînii pe care-i știi tu că sînt căpetenii»³⁴⁰, și a ales din cei «peste care s-a odihnit Duhul lui Dumnezeu și care toți au prorocit»³⁴¹. Cine altul putea, dar, alege un conducător al poporului mai bine decît Moise? Dar el nu o face, nu alege, nu aude. De ce nu aude? Pentru a nu lăsa urmașilor un exemplu de înfumurare. Ascultă, dar, ce spune: «Domnul Dumnezeu al duhurilor și a tot trupul să rînduiască peste obștea aceasta un om, care să iasă înaintea ei, și care să intre înaintea ei, care să-i ducă și care să-i aducă»³⁴². Dacă un om așa de mare ca Moise nu-și îngăduie să aleagă, după judecata proprie, pe conducătorul poporului, și să-l instituie ca urmaș al său, cine va fi acela care va îndrăzni, în mijlocul acestui popor care-și dă adeziunea de obicei sub înfrîurirea vociferării sau poate a banului, cine ar fi îndrăznit, chiar din rîndul preoților, a se considera capabil să se rostească mai presus decît ei, decît doar în urma revelației mijlocită prin puterea rugăciunii și a invocării adresate Domnului?

337. Rom. 7, 24.

338. Rom. 5, 20.

339. Num. 27, 14.

340. Num. 11, 16.

341. Num. 11, 25.

342. Num. 27, 16—17.

Astfel grăiește Dumnezeu lui Moise : «Ia-ți pe Iosua, fiul lui Navi, om cu duh într-însul, pune-ți peste el mîna ta, apoi du-l înaintea preotului Eleazar, înaintea a toată obștea și dă-i povețe înaintea ochilor lor. Dă-i din slava ta, ca să-l asculte toată obștea fiilor lui Israel»³⁴³.

Așadar, vezi limpede descris aici felul de instituire a conducătorului poporului și care depășește nevoia de comentariu. Nu se vede aici nici o manifestare populară, nici o considerație de rudenie. Părinții sînt lăsați să moștenească ogoarele și cîmpurile, însă conducerea poporului este încredințată alesului lui Dumnezeu, adică unui om asupra căruia, după cum ați auzit citindu-se, «odihnește Duhul lui Dumnezeu»³⁴⁴, care are «poruncile lui Dumnezeu în fața lui»³⁴⁵, om care îi este binecunoscut și apropiat lui Moise și are, adică, lumina Legii și știința curată, pentru ca fiii lui Israel să-l poată asculta. Cum, însă, toate învățăturile sînt pline de taine, noi nu putem neglija pe cele mai prețioase, atît de folositoare și atît de necesare, cum par a fi legile date de litera Legii. Considerăm, dar, că moartea lui Moise echivalează cu sfîrșitul Legii după literă. Care este sfîrșitul ei ? Încetarea jertfelor și a tuturor prescripțiilor asemănătoare cuprinse în Lege. Îndată ce ele iau sfîrșit, Iisus — Iosua — preia conducerea : «Căci sfîrșitul Legii este Hristos, spre îndreptarea a tot celui ce crede»³⁴⁶ și precum s-a zis de cei bătrîni că «toți, prin Moise, s-au botezat în nor și în mare»³⁴⁷, tot asemenea s-a zis și despre Iosua, că toți au fost botezați — în Iisus — în Duhul Sfînt și apă. Căci Iosua a fost cel care a mijlocit trecerea apelor Iordanului³⁴⁸ și într-un fel oarecare a botezat acolo poporul. El este cel care a împărțit pămîntul făgăduinței, Țara sfîntă, tuturor, nu numai celui dintîi popor, ci și celui din urmă, căci vechiul popor «a pierit în pustie»³⁴⁹ din pricina căderii. Însă în vremea lui Iosua se zice : «și s-a liniștit pămîntul de război», ceea ce nu putea să fie spus despre epoca lui Moise³⁵⁰. Aceasta se spune despre Iisus, Domnul meu, nu despre fiul lui Navi.

343. Num. 27, 18—20.

344. Num. 27, 18.

345. Ps. 27, 25.

346. Rom. 10, 4. Omilia 2, 1 la Iosua exprimă lapidar semnificația tainică a morții lui Moise adică a încetării Legii : «si videris neminem... offere primitias nec primogenita consecrare... dicitur quia Moyses famulus Dei defunctus est». A se vedea mai jos la cartea Iosua. Comentînd acest fapt, Ipolit îl aseamănă cu consacrarea episcopului, desigur prin punerea mîinilor și prin prezența adunării (*Tradition Apostolica*, trad. Botte, p. 26—27).

347. 1 Cor. 10, 2.

348. Ios. 3, 15. Despre pacificarea Țării a se vedea Omilia I, 7 la Iosua, unde se spune că numai prin puterea lui Dumnezeu s-a putut realiza.

349. 1 Cor. 10, 5.

350. Ios. 11, 23.

După aceea țara mea s-a odihnit de război. Așa ceva poate avea loc dacă ei luptă cu credință pentru Iisus, conducătorul. Și dacă noi ascultăm de Domnul Iisus, niciodată «trupul nostru nu se împotrivește Duhului»³⁵¹, nicicând pământul nu va fi atacat de națiunile vrăjmașe, vrea să zică de diferite poftē.

Să ne rugăm deci ca Iisus să stăpânească peste noi și să se odihnească pământul de război și de atacurile poftelor trupești. Și când acestea vor înceta, «fiecare va sta liniștit sub vița, sub smochinul și sub măslinul său»³⁵².

Sub acoperământul Tatălui, al Fiului și al Duhului Sfânt se va odihni sufletul care va fi aflat pacea trupului și a duhului. Slăvă lui Dumnezeu cel veșnic, în vecii vecilor. Amin.

OMILIA XXIII

Despre cuvintele: «Darurile Mele, sărbătorile Mele»³⁵³

I

Dacă practicarea jertfelor și instituirea lor legală, care s-au dat în mod figurat poporului lui Israel, s-ar fi putut continua pînă în ziua de azi, fără îndoială ele ar fi împiedicat credința în Evanghelie, prin care «neamurile»³⁵⁴ s-au convertit, la venirea Domnului nostru Iisus Hristos, la credința în Dumnezeu. În acea practicare era, prin urmare, o credință plină de măreție și de strălucire, care de la început a mișcat pe ascultători. Cei care au văzut lăcașul sfânt și au prețuit altarul, unde se aflau preoții, care aduceau jertfele și împlineau toate îndatoririle prin care se achitau de slujirile lor, nu cugetau ei oare, că vor găsi acolo forma desăvîrșită a slujirii pe care neamul omenesc trebuie s-o aducă în toate privințele lui Hristos? Însă să mulțumim venirii lui Hristos, care a cucerit inimile noastre pentru starea cea nouă! El ne-a slobozit în vederea gustării fericităților cerești și a înțelegerii realităților duhovnicești, a desfășurat ceea ce părea lucrul cel mai mare pe pământ și a făcut să treacă, în slujirea lui Dumnezeu, de la cele văzute la cele nevăzute, de la cele trecătoare la cele veșnice. Acum însuși Domnul Iisus Hristos ne cere

351. Gal. 5, 7.

352. 3 Reg. 4, 25; Mih. 4, 4.

353. Omilia a XXIII-a la Numeri, Migne, P.G., tom. 12 b, col. 746—755; Num. 28, 2.

354. păgînii.

urechi în stare să audă și ochi în stare să vadă acestea, iar noi, cei care avem în inimă Legea dată prin Moise și care voim să adeverim că «Legea e duhovnicească»³⁵⁵, așteptăm de la voi ochi și urechi, care nu privesc spre prescripțiile desființate, ci care să fie în stare «a cerceta» lucrurile duhovnicești «acolo unde se află Hristos șezînd de-a dreapta lui Dumnezeu, de a cugeta cele de sus nu cele de pe pămînt»³⁵⁶.

Față de cele ce vor urma ne mulțumim pentru început cu atîta.

II

Iar acum să revenim la cele ce sînt scrise : «Și a grăit Domnul lui Moise zicînd : Poruncește fiilor lui Israel și spune-le : Îngrijiți ca darurile Mele, dările Mele, jertfele Mele cele întru miros de bună mireasmă să Mi se aducă la sărbătorile Mele. Și mai spune-le : Iată jertfele pe care trebuie să le aduceți Domnului»³⁵⁷.

Nimeni nu aduce dintru ale sale lui Dumnezeu. Lucrul adus este al Domnului și ceea ce se aduce este mai puțin decît un bun propriu al Lui și care I se înapoiază. De aceea Domnul, voind a promulga legile despre jertfele și darurile pe care oamenii trebuiau să le închine, începe prin a-i învăța natura acestor daruri și zice : «Îngrijiți de darurile Mele, de jertfele Mele pe care le aduceți la sărbătorile Mele»³⁵⁸. Darurile pe care am poruncit să le aduceți la sărbătorile Mele sînt, «darurile Mele». Eu sînt Cel care vi le-a dat. Tot ceea ce oamenii dețin, au de la Mine. Să nu-și închipuie cineva că aducînd daruri I se face lui Dumnezeu un oarecare avantaj, să nu se săvîrșească această impietate chiar cu fapta prin care consideră că cinstește pe Dumnezeu. Prin urmare, ce impietate este ca omul să creadă că Dumnezeu are trebuință de ceea ce el (omul) aduce. Îi Ci Dumnezeu, precum am spus, învață pe om că pentru tot ce-i dă, i se înapoiază mai mult decît dă.

Dar să vedem înțelesul cuvintelor : «Ce-Mi veți aduce la sărbătorile Mele ?» Așadar Dumnezeu are sărbătorile Sale ? Da, are. O mare sărbătoare a Lui este mîntuirea neamului omenesc. Cred că orice credincios, orice om care se convertește la credința în Dumnezeu, sau care înaintează în credință, dă naștere unei sărbători a Domnului.

355. Rom. 7, 14.

356. Col. 3, 1—2.

357. Num. 28, 1—3. O schiță a doctrinei haritologice dă Origen atît aici, cît și în Omiliile XII, 3 și XXIV, 2. Darurile aduse Domnului sînt numai restituiri. Mai bune decît ele sînt cuvintele, gîndurile și faptele închinat Lui (Filon, *Quod deus immut.* 6). Dumnezeu n-are nevoie de nimic de la noi, spunea și Filon (*ibidem*, 6).

358. Num. 28, 1.

Cîtă bucurie încearcă El, aş zice, cînd cel care a fost un cinic devine imaculat şi cel care a fost nedrept preţuieşte dreptatea, cel care a fost necredincios devine pios! Toate aceste convertiri personale prilejuiesc sărbători pentru Dumnezeu. Fără îndoială că Domnul nostru Iisus Hristos, care Şi-a vărsat sîngele pentru a noastră mîntuire, prăznuieşte cea mai mare dintre toate sărbătorile atunci cînd vede că nu în zadar «S-a deşertat pe Sine, chip de rob luînd şi ascultător făcîndu-Se pînă la moarte»³⁵⁹.

Duhul Sfînt, de asemenea, prăznuieşte văzînd înmulţindu-se, prin convertire la Dumnezeu, bisericile care i-au fost pregătite.

Ce vom zice de îngerii, despre care se spune că la fiecare convertire prăznuiesc şi ei o nouă sărbătoare? Nu este, oare, şi pentru ei un mare praznic atunci cînd «se bucură şi ei în cer pentru un păcătos care se pocăieşte, mai mult decît nouăzeci şi nouă de dreşti, care n-au nevoie de pocăinţă»³⁶⁰?

Prăznuiesc, desigur, şi îngerii o mare sărbătoare, bucurîndu-se că cei care au scăpat din ghiarele diavolului, prin trăirea virtuţilor, se grăbesc să intre în comuniunea îngerilor.

Este greu de înţeles ceea ce vreau să spun: se pare că noi dăm lui Dumnezeu şi îngerilor prilejuri de sărbătoare şi de bucurie, noi care sîntem aşezaţi pe pămînt prilejuim celor din cer clipe de bucurie şi de veselie, pentru că deşi «trăim pe pămînt, cetăţenia noastră este în ceruri»³⁶¹ şi în acest mod dăm şi noi prilejuri de sărbătoare puterilor cereşti. Dar dacă faptele noastre bune şi propăşirea noastră în virtuţi prilejuiesc sărbători pentru Dumnezeu şi pentru îngerii, mă tem că puterile noastre rele dau naştere la plîngeri şi întristări nu numai pe pămînt, ci şi în cer; întrucît păcatele oamenilor mîhnesc pe Dumnezeu care zice: «îmi pare rău că am făcut pe om pe pămînt»³⁶². Nu este oare ceva asemănător cu ceea ce Domnul nostru Iisus Hristos spune în Evanghelie: «Ierusalime, Ierusalime, care omori pe proroci şi ucizi pe cei trimişi la tine, de cîte ori am voit să adun pe fiii tăi, după cum adună cloşca puii subaripi, dar tu n-ai voit»?³⁶³. Să nu se creadă că aici este vorba numai de cei vechi, care au «omorît cu pietre» pe profeţi.

359. *Fil.* 2, 7—8.

360. *Luca* 15, 7.

361. *Fil.* 3, 20.

362. *Fac.* 6, 6. «Scris e în Evanghelie că văzînd Ierusalimul cu zidurile lui a plîns de durere. Şi desigur că El însuşi e Cel care a grăit atunci cuvintele cunoscute, parcă ar fi fost un culegător de paie goale în loc de grîu» (Origen, *Omilia XIV*, 6, la Ieremia, ed. Klostermann, p. 111).

363. *Mt.* 23, 37.

Dacă astăzi nu ascult de cuvîntul profetului, dacă nesocotesc îndrumările lui, atunci și eu arunc cu pietre în profet și îl omor, cită vreme este cu mine, neascultînd cuvintele sale, ca și cînd ar fi mort.

Dumnezeu deplînge acel neam omenesc cînd îl lasă pe profet să vorbească : «Vai de mine ! Căci am ajuns ca după culesul paielor la seceră, ca după culesul viilor ; nu se mai află nici un strugure de mîn care, nici o smochină pe care o dorește sufletul meu, nu mai este om cucernic în țară și nici un om drept pe pămînt»³⁶⁴.

Acestea sînt plîngerile Domnului, care se tînguie pentru neamul omenesc. El a venit în persoană pentru a aduna secerișul și n-a aflat decît paie în loc de seceriș. El a venit să culeagă struguri și n-a aflat din tot rodul decît cîțiva ciorchini, vorba Apostolilor : «și dacă Domnul Savaot nu ne-ar fi lăsat o rămășiță»³⁶⁵, «și dacă bobul de grîu nu ar fi căzut pe pămînt»³⁶⁶, pentru a face rod, «am fi ajuns ca Sodoma și ne-am fi asemănat cu Gomora»³⁶⁷. La îngerii lui Dumnezeu asemenea, precum am spus, «este bucurie în cer pentru îndreptarea unui singur păcătos».

Oricînd te bucuri de fericire, te întristezi pentru nenorocire : dacă, deci, îngerii se bucură pentru îndreptare, ei deplîng păcatele săvîrșite.

Astfel, pentru că «Ierusalimul a păcătuit de moarte», după cum este scris în plîngerile lui Ieremia «că el (Ierusalimul) s-a cutremurat»³⁶⁸, și toate sărbătorile și solemnitățile sale au încetat, e pentru că locuitorii săi au dat morții pe Domnul meu Iisus Hristos. Și de aceea grăiește către dînșii : «Sufletul meu urăște lunile noi, sabatul și sărbătorile voastre»³⁶⁹. Dar în pericopa noastră, fiind vorba de poruncile privind ofrandele, într-o vreme cînd încă nu s-a păcătuit, Domnul zice : «Sărbătorile Mele» ; după păcat nu mai zice : «Sărbătorile Mele», ci : «sărbătorile voastre».

Toți acești termeni în care Dumnezeu plînge sau se bucură, urgișește sau veselește un suflet, se pot lua în modul figurat prin care Scriptura se acomodează uzului omenesc de vorbire. Căci firea dumnezeiască nesocotește orice pasiune și orice schimbare, care ar afecta-o. În ea trunchiul fericirii rămîne totdeauna nemișcat și neclătinat.

364. *Mih.* 7, 1—2.

365. *Is.* 1, 9.

366. *In.* 12, 24.

367. *Is.* 1, 9.

368. *Plîng.* 1, 8.

369. *Is.* 1, 14. Origen pare a spune că, cu toate pogorămintele pe care le face apropiindu-se de noi, Dumnezeu urgisește exprimarea prea antropomorfică.

III

Întrucît avem în mînă legiuirile sărbătorilor și întrucît de acolo am pornit, pentru a cerceta cu grijă, pentru a descoperi îndrumarea, pentru a desprinde din împărțirea lor și din forma jertfelor, modul cum se pot pregăti, prin faptele și purtările omului, sărbători lui Dumnezeu.

Cea dintîi sărbătoare a Domnului este cea numită: «veșnică». Într-adevăr sînt scrise jertfe matinale și serale perpetue și fără întrerupere. Astfel, în această legislație a sărbătorilor, Dumnezeu vine mai întîi la sărbătoarea Paștelui, la cea a Azimelor sau a Colibelor, la nici o altă sărbătoare dintre sărbătorile prescrise, ci la jertfa cea neîntreruptă, pe care o rînduiește mai întîi. Ceea ce vrea El să pună în lumină pentru cel care năzuiește spre desăvîrșire și sfințenie este că nu sînt zile de sărbătoare și zile fără sărbători, închinat lui Dumnezeu, ci omul drept trebuie să prăznuiască o sărbătoare neîntreruptă. Căci jertfa, care trebuie adusă dimineața și seara, în mod neîntrerupt, arată că se cade a se menține preocuparea neîncetată asupra Legii și a profeților, care corespund dimineții³⁷⁰ și asupra învățaturii evanghelice, care vestește seara, adică venirea Mîntuitorului în seara sau la sfîrșitul lumii. Acestea sînt sărbătorile despre care Domnul zice: «Voi să țineți sărbătorile Mele». Este, deci, o sărbătoare a Domnului, dacă neîncetat aducem jertfă, dacă ne «rugăm neîncetat»³⁷¹, dacă rugăciunea noastră «se îndreptează ca

370. «doctrina». Sărbătorile Paștelor, Azimelor și Colibelor își au semnificația lor aparte. Prin junghierea mielului pascal se inchipuie împăcarea cu Dumnezeu și devenirea unui popor nou. Mielul este prototipul lui Hristos, care ridică păcatele lumii. Cu Paștele era împreunată sărbătoarea Azimelor, în care se fereau de dospitură, simbolul stricăciunii și al corupției morale. Sărbătoarea Colibelor aducea aminte de necaz, cînd Israel locuia în colibi; sărbătoarea impune datoria de a mulțumi lui Dumnezeu pentru ieșirea din suferință.

Filon însuși vorbește de o sărbătoare perpetuă sau de un Sabat perpetuu (*De Spec. leg.* II, 42—56). Așa înțelegea lucrurile și Origen (*C. Cels* VIII, 21, 22). «Celelalte zile nu sînt sărbători?» se întreabă el. «Dumnezeu urăște pe cei care cred că sărbătoarea ține numai în ziua în care-i fixată» (*Omil.* X, 3 la Cartea Facerii). Rugăciunea neîncetată (*1 Tes.* 5, 17) trebuie să însemneze pentru noi obligația de a ne închina lui Dumnezeu toată viața noastră ca pe o continuă rugăciune, zice el în tratatul *Despre rugăciune* 12, 2, care va apare în volumul următor. Tot așa spusese și dascălul său, Clement Alex. (*Strom.* VIII, 7). Indicarea slujbelor de dimineața și de seara cu semnificațiile lor spirituale constituie o dovadă că și canonul unora dintre laude (vecernia și utrenia) era dezvoltat în veacul III. Așteptarea venirii Domnului în seara lumii («o seară continuă pînă la venirea dimineții», cum se exprimă Origen în aceeași omilie (X, 3) la Cartea Facerii) ne arată atmosfera de vie «parusie a Domnului» a celor care așteptau după asceză și pocăință, ziua învierii. A se vedea amănunte la A. Méhat, *op. cit.*, p. 440—441.

371. *1 Tes.* 5, 17.

tămîia înaintea Lui»³⁷² dimineața, și dacă «ridicarea mîinilor noastre» este o «jertfă de seară pentru El»³⁷³.

Cea dintîi prăznuire este deci cea a jertfei neîncetate, pe care trebuie s-o aducă ucenicii Evangheliei, în modul arătat de noi.

Însă, «după prooroci «sărbătorile» păcătoșilor s-au prefăcut în jeli-re»³⁷⁴, și «cîntările lor în jeli-re»³⁷⁵. E sigur că cine păcătuiește și prăznuiește ziua păcatului nu poate prăznuii ziua de sărbătoare. În zilele în care el păcătuiește nu poate aduce lui Dumnezeu jertfa neîncetată. Singur cel care păzește dreptatea și se ferește de păcat o poate aduce. Ziua în care o întrerupe și săvîrșește păcat, el nu aduce lui Dumnezeu jertfă neîntreruptă. M-aș exprima cu cuvintele Apostolului, deși mă tem că voi putea întrista pe unii. Rugăciunea «celui drept» este adusă «ca o tămîie înaintea lui Dumnezeu»³⁷⁶ și «ridicarea mîinilor ca o jertfă de seară»³⁷⁷. Doar spune Apostolul celor căsătoriți: «Să nu vă lipsiți unul de altul decît cu bună învoială, pentru un timp, ca să vă îndeletniciți cu rugăciunea și iarăși să fiți împreună»³⁷⁸. Rezultă că este cu neputință jertfa neîntreruptă pentru cei îndeletniciți cu îndatoririle conjugale. De aici eu trag concluzia că numai acela poate aduce jertfa neîntreruptă care este închinat castității neîntrerupte. Dar sînt și alte sărbători pentru cei care nu pot aduce jertfa neîntreruptă a castității.

IV

A doua prăznuire așezată după cea a jertfei neîncetate este, așadar, jertfa Sabatului, pe care toți sfinții și dreptii trebuie să o prăznuiască sub o formă de sărbătoare. Și care este prăznuirea Sabatului dacă nu cea despre care Apostolul spune: «se va lăsa sabatul»³⁷⁹, adică ținerea sîmbetei de către poporul lui Dumnezeu? Lepădînd însă formele iudaice ale Sabatului, să vedem ce trebuie să însemneze pentru un creștin ținerea Sabatului. În ziua Sabatului nu trebuie să te dedai nici unei lucrări de lume, ci să te abții de la toate lucrările veacului, să nu în-

372. Ps. 140, 2.

373. Ps. 140, 2.

374. Amos 8, 10.

375. Amos 8, 10.

376. Ps. 140, 2.

377. Ps. 140, 2.

378. 1 Cor. 7, 5. Chiar și cînd e vorba de locul unde se face rugăciunea «e penibil, zice Origen, să-ți faci rugăciunea într-un spațiu unde are loc o lucrare a cărnii» (Despre rugăciune 31, 4). Clmenet Alex. e de părere că poți fi curat la rugăciune «dacă ți-o spune cugetul indiferent în ce loc ești» (Strom. VII, 7).

379. Evr. 4, 9: «Relinquetur ergo sabbatismus», cum citim în textul latin după Origen.

deplinești nimic lumesc, să te lași liber preocupărilor duhovnicești, să vii la biserică, să deschizi urechile la citirile sfinte și la predici, să cugeți despre lucrurile cerului, să te arăți îngrijorat de viitor, să-ți imaginezi înaintea ochilor Judecata din urmă, să îndrepti atenția nu asupra lucrurilor trecătoare și văzute, ci asupra calităților viitoare și nevăzute. Aceasta înseamnă ținerea Sabatului pentru un creștin.

Dar, într-un fel, și iudeii trebuiau s-o respecte întocmai în acest sens. Chiar și la ei, orice fierar, orice zidar, orice muncitor manual încetează lucrul în ziua de Sabat. Dar cititorul Legii sfinte, învățatul, continuă exercitarea funcțiilor lor, fără a profana Sabatul. Acestora Domnul le grăiește astfel: «N-ați citit că preoții calcă Sabatul în templu și sînt fără de vină?»³⁸⁰. E vorba despre acela care se abține de la lucrurile veacului și rămîne disponibil pentru activitățile duhovnicești, care aduce jertfa Sabatului și prăznuiește sărbătoarea Sabatelor. «El nu duce povară pe drum»³⁸¹. Povară este orice păcat, după cum mărturisește și profetul: «Ca o sarcină grea apăsă-au peste mine»³⁸². «El nu aprinde focul»³⁸³. Ascultați ce se spune despre foc: «Aruncați-vă în focul săgeților voastre aprinse pe care l-ați aprins»³⁸⁴.

În zi de Sabat fiecare rămîne la locul său și nu iese de acolo. Care este deci locul sufletului înduhovnicit? Dreptatea este locul lui, și adevărul, înțelepciunea și sfințenia și toate care se găsesc în Hristos, acestea sînt locul sufletului. Din acest loc nu trebuie ieșit, ca să prăznuiască adevăratul Sabat și să se împace prin jertfele sărbătorii Sabatelor, precum și Domnul zice: «Cel ce rămîne în Mine și Eu rămîn în el»³⁸⁵.

Intrucît am vorbit despre adevăratul Sabat, să încercăm să adîncim puțin această problemă. Adevăratul Sabat se prăznuiește de la începutul lumii după cum este scris în Facere: «Dumnezeu s-a odihnit în ziua de Sabat de lucrurile Sale»³⁸⁶. El nu a încetat nici în cea de a șaptea zi, așa cum Dumnezeu continuă a fi creator și azi. Pe Dumnezeu îl vedem totdeauna la lucru, nu există un Sabat în care Dumnezeu să nu fie activ, în care să nu producă, «zi în care să nu răsară soarele Său peste cei răi și peste cei buni și să trimită ploaie peste cei drepti și peste cei ne-

380. Mt. 12, 5.

381. Neem. (3 Ez.) 13, 19.

382. Ps. 37, 4.

383. Ieș. 35, 3.

384. Is. 50, 11.

385. In. 15, 5.

386. Fac. 2, 2.

drepti»³⁸⁷, în care să nu răsară în munți iarbă și verdeață, spre folosul oamenilor³⁸⁸, în care să nu rănească și să nu tămăduiască³⁸⁹, în care să nu trimită în iad și să nu scoată³⁹⁰, în care să nu omoare și să învieze³⁹¹. Chiar și Domnul răspunde, în Evangheliile, iudeilor care Îl acuzaseră că lucrează și tămăduiește în zi de Sabat: «Tatăl Meu pînă acum lucrează și Eu lucrez»³⁹², demonstrînd prin aceasta că în acest veac nu există un Sabat în care Dumnezeu se odihnește, ci El veghează — necontentit — asupra mersului lumii și a destinului neamului omenesc. Căci de la început El a făcut ființele și a creat substanțele, în așa număr încît în înțelepciunea Sa de Creator le știe pînă la desăvîrșirea lumii, cum zice Scriptura, «pînă la sfîrșitul veacului»³⁹³. El nu încetează a acționa asupra lor prin Providența Sa și prin Iconomia Sa. Este și un Sabat, în care Dumnezeu se odihnește de toate lucrurile Sale, veacul viitor, cînd nu mai este «durere, întristare și suspin, și Dumnezeu va fi toate întru toți»³⁹⁴. În acest Sabat Dumnezeu ne va da o zi de sărbătoare, pentru a prăznuii, împreună cu El și împreună cu Sfinții Săi îngeri, aducînd jertfă de laudă³⁹⁵ și «împlinind Celui Preaînalt făgăduințele pe care buzele noastre le-au rostit aici...»³⁹⁶. Atunci va fi mai bine primită jertfa neîntreruptă, despre care am vorbit mai sus. Atunci sufletul se poate înfățișa cu mai multă tărie înaintea lui Dumnezeu pentru a-I aduce «jertfa de laudă», prin Marele preot, după rînduiala lui Melchisedec³⁹⁷.

V

A treia prăznuire așezată este sărbătoarea: Începutul lunilor (Neomania), zi în care se aduce o jertfă sîngeroasă³⁹⁸. Neomanie înseamnă lună nouă. Această prăznuire se aduce la înnoirea lunii. «Nouă» se zice că este luna cînd e mai apropiată de soare și într-o strînsă conjuncție cu el, atunci ea își pierde din strălucirea ei. Dar această poruncă a Legii

387. Mt. 5, 45.

388. Ps. 146, 8.

389. Iov 5, 18.

390. Deut. 32, 39. «Sicut sol et luna magna luminaria sunt esse in firmamento coeli, ita et in nobis Christus et ecclesia», spune Origen în *Omilia* I, 17 la *Facere* (ed. Baehrens, I, 8).

391. 2 Reg. 2, 6.

392. In. 5, 17.

393. Mt. 28, 20.

394. Col. 3, 11. Sabatul ca prefigurare a veacului viitor se întîlnește la Sf. Irineu (*Adv. haer.* IV, 16, 1), deși nu atît de clar și adînc înțeles ca în scrierile lui Origen.

395. Ps. 49, 14.

396. Ps. 65, 12—13.

397. Evr. 6, 20.

398. «hostia» sau animalul de jertfă: vițel, berbec, miel, cf. *Num.* 28, 11.

dumnezeiești pare a fi de prisos. Care este folosul pentru credință a prăznui sărbătoarea lunii noi, adică a conjuncției lunii cu soarele și a unirii cu el? Dacă se ia această prescripție după literă, ea pare mai degrabă a fi expresia superstiției decît a religiei. Dar Apostolul Pavel știe că Legea nu tratează despre aceasta și că Duhul Sfînt n-a voit să prescrie orînduirea care se constată a fi observată de iudei. De aceea spune celor care au primit credința lui Dumnezeu: «Nimeni să nu vă judece pentru mîncare sau băutură, sau cu privire la vreo sărbătoare, sau lună nouă, sau la Sabat, care sînt umbra celor viitoare»³⁹⁹. Dacă, deci, Sabatul, despre care voi mai vorbi, după înțelegerea noastră, este «umbra celor viitoare», desigur și alte prăznuiuri sînt «umbră a celor viitoare». Dar să vedem deocamdată despre Neomanie. Se numește Neomanie, am spus-o, sărbătoarea care se prăznuiește la schimbarea lunii, cînd ea este mai aproape de soare și se unește în mod strîns cu el.

«Soarele dreptății»⁴⁰⁰ este Hristos. Dacă luna, adică Biserica Sa, e plină de lumina Lui, și face conjuncție cu El, este strîns unită cu El, tot așa și după Apostol, «cel ce se alipește de Domnul este un singur duh cu El»⁴⁰¹, și prăznuiește Neomania, căci ea devine nouă, «lepădînd pe omul vechi și îmbrăcîndu-se în omul cel nou, care este făcut după chipul lui Dumnezeu»⁴⁰². Și așa se învrednicește el să prăznuiască solemnitatea înnoirii, sărbătoarea Neomaniei. Astfel nu se mai disting și nici nu se mai înțeleg aspectele umane ale ei. Sufletul care s-a unit total cu Dumnezeu și care e adîncit în splendorile luminii Sale, care nu mai are nici o cugetare pămîntească, nici o preocupare lumească, nici o poftă de a plăcea oamenilor, care s-a devotat cu toată înțelepciunea, cu toată lumina, cu toată căldura Sfîntului Duh afecțiunilor subtile și spirituale, cum ar mai putea să fie atras de oameni și furat de privirile umane? Căci omul firesc «nu poate să priceapă» nici să ajungă pe «omul duhovnicesc»⁴⁰³.

De aceea el va prăznui cu multă demnitate sărbătoarea și va junghia Domnului victima Neomaniei (lunii noi), care îl înnoiește.

399. Col. 2, 16—17.

400. Mal. 4, 2. «Luminătorii pe care-i vom avea în noi (creștinii) și care ne vor lumina viața (în locul soarelui și lunii) sînt Hristos și Biserica Lui», spune Origen în *Omilia I, 5 la Cartea Facerii* (ed. Baehrens, I, p. 7).

401. 1 Cor. 6, 17.

402. Ef. 4, 24. De la Biserică Origen transpune repede în suflet întreaga arie de probleme legate de progresul moral și spiritual. «În orice om e o Biserică și o sinagogă, un Abel și un Cain, un Esau și un Iacob, o Agar și o Sara, două popoare care se înfruntă și din care unul va birui». H. de Lubac, *L'Eglise et l'âme*, în «Le catholicisme», Paris, 1950, p. 170.

403. 1 Cor. 2, 14.

VI

În al patrulea rînd al sărbătorilor se așează praznicul Paștelui, la care se înjunghie mielul. Dar tu privește pe adevăratul Miel : «Mielul lui Dumnezeu» ⁴⁰⁴, «Mielul care ridică păcatul lumii» ⁴⁰⁵, și aș zice «Hristos Paștele nostru care a fost jertfit» ⁴⁰⁶.

Iudeii, cei cu simț trupesc, mănîncă carnea mielului ; noi însă să mîncăm carnea Cuvîntului lui Dumnezeu, căci s-a zis : «Dacă nu mîncăți trupul Meu, nu veți avea viață în voi» ⁴⁰⁷.

Acest mod de vorbire se referă la carnea Cuvîntului lui Dumnezeu, în măsura în care hrana pe care noi o luăm nu este «legumă» pentru stomacul «slab» ⁴⁰⁸ sau «lapte pentru prunc» ⁴⁰⁹.

Dacă vorbim desăvîrșit, cu putere și cu îndrăzneală, noi vă hrănim cu carnea Cuvîntului lui Dumnezeu, cînd se rostesc cuvintele tainice, dogmatice, pline de credință treimică, cuvinte substanțiale, cînd se îndepărtează «vălul cel după literă» ⁴¹⁰, pentru a da în vileag tainele veacului ce va să vie, cuprinse în Legea duhovnicească, cînd se îndepărtează de pămînt nădejtile sufletului, pentru a le proiecta în ceruri, pentru a-l așeza între bunurile sale, căci «cele ce ochiul n-a văzut și urechea n-a auzit, și la inima omului nu s-a suit» ⁴¹¹, toate acestea sînt carnea sau hrana Cuvîntului lui Dumnezeu. Cel care se poate hrăni cu o înțelepciune desăvîrșită și o inimă curată, acela aduce o adevărată jertfă pascală și prăznuiește sărbătoarea împreună cu Dumnezeu și îngerii Săi.

VII

După aceasta, chiar ca urmare a acestei sărbători, urmează cea a Azimilor, pe care se cade s-o prăznuiești, dacă alungi din sufletul tău tot «aluatul răutății și al păcatului și dacă prăznuiești azimile curăției și ale adevărului» ⁴¹². Căci nu trebuie să se creadă că atotputernicul

404. *In.* 1, 36.

405. *In.* 1, 29.

406. *1 Cor.* 5, 7.

407. *In.* 6, 53. Deși are evidente tendințe de alegorizare, totuși în acest pasaj și încă în alte cîteva Origen exprimă explicit credința în Paștele cel euharistic. «Carnea pe care o mîncăm e trupul Domnului». (*Omil. Num.* XVI, 9). A se vedea H. v. Balthasar, *Mysterion*, p. 548—554. J. Danielou, *Origène*, p. 78. E adevărat iarăși că el prezintă mai mult aspectul spiritual (carnea Cuvîntului) decît împărtășirea propriu-zisă din Hristos.

408. *Rom.* 14, 2.

409. *Evr.* 5, 13.

410. *2 Cor.* 3, 16.

411. *1 Cor.* 2, 9.

412. *1 Cor.* 5, 8.

Dumnezeu rînduiește pentru om legi despre un aluat oarecare, ci că vrea să «stîrpească din popor» un suflet dacă din întimplare este convins că a uitat să izgonească de la el o fărimă de aluat frămîntat cu făină. Ideea că Majestatea divină a avut atîta grijă de om, încît mai degrabă s-a lăsat batjocorită pentru acest aluat decît să «lepede» și să arunce «un suflet (creat) după chipul și asemănarea Sa»⁴¹³, pare nedemnă de Legea dumnezeiască, dar ceea ce urgisește Dumnezeu mai mult este tulburarea produsă de un spirit de răutate, de minie, de inechitate, a unui suflet care lasă să crească aluatul răutății. Așa ceva nu este pe voia lui Dumnezeu și dacă nu sîntem cu grijă la acest aluat dinlăuntru sufletului nostru, vom fi lepădați și o vom merita. La o parte cu nepăsarea! Dacă vezi că o răutate mică dospește în tine, să-ți aduci aminte că: «puțin aluat dospește toată frămîntătura»⁴¹⁴, și pentru aceasta să nu fii nepăsător nici chiar față de o greșeală mărunță, căci păcatele se nasc unele pe altele. Din dreptate răsare dreptatea, din castitate se naște castitatea; un om care a început cu o nevinovăție mărunță devine din ce în ce mai curat, zi de zi sporește virtutea sa după ce a primit aluatul nevinovăției. Dimpotrivă, cel care a sădit, în ființa sa, doar un germen de răutate, acesta se înrăutățește zi de zi și devine și mai rău. Tot așa dacă tu voiești să prăznuiești sărbătoarea Azimilor, împreună cu Dumnezeu, atunci nu îngădui în tine nici o dospitură de răutate.

VIII

După aceasta urmează a șasea sărbătoare care este numită a pîrgăii, sau a Primițiilor, cînd se aduce întîiul rod din noua recoltă. Unde ogorul a fost semănat și bine lucrat iar secerișul este în toi, în această desăvîrșire a roadelor pămîntului se prăznuiește o sărbătoare a Domnului. Dacă vrei și tu să prăznuiești, împreună cu Dumnezeu, sărbătoarea Primițiilor (pîrga rodului), atunci ai grijă de felul în care semeni, și la locul unde semeni, pentru ca să poți culege roade care plac lui Dumnezeu și să poți prăznuii o sărbătoare. Dar tu n-o poți înfăptui decît urmînd cuvîntul Apostolului: «Cel ce seamănă în Duhul, din Duh va secera viața veșnică»⁴¹⁵.

Dacă așa semeni și așa seceri, cu adevărat vei prăznuii sărbătoarea Primițiilor. De aceea prorocul ne îndeamnă zicînd: «Arați-vă ogoare

413. *Fac.* 1. 26.

414. *Gal.* 5, 9. Pină și Filon deosebea sărbătoarea Azimilor de Praznicul Paștilor (*De spec. leg.*, 150—162).

415. *Gal.* 6, 8.

noi și nu mai semănați prin spini»⁴¹⁶. Cel care înnoiește sufletul său și pe omul cel lăuntric, zi de zi⁴¹⁷, acela «destelenește ogoare noi» și «nu aruncă sămînța sa în spini ci în pămînt bun, care-i va da trei, șasezeci, sau o sută pentru una»⁴¹⁸. Așa este cel care seamănă în «duh» și care «seceră în duh». Dar rodul duhului «bucuria» este cea dintîi. Este firesc a prăznui Primițiile cînd «se seceră bucuria», mai ales dacă se seceră în același timp «pacea, răbdarea, bunătatea, blîndețea»⁴¹⁹. Dacă se culeg și alte roade ale Duhului, se va prăznui, cu multă vrednicie pentru Domnul, sărbătoarea Primițiilor.

IX

Urmează apoi sărbătoarea Săptămînilor⁴²⁰, întrucît în șapte zile de-a rîndul se ține Sabatul, și se prăznuiește sărbătoarea, de asemenea și în toate șapte lunile, se ține Sabatul lunilor. Se prăznuiește o sărbătoare care se numește Sabatul Sabatelor, iar în ziua întîia se face «sunatul din trîmbiți»⁴²¹. Dar cine poate prăznui sunetul din trîmbiți, dacă nu cel care poate încredința gîndurilor sale scrierile profetice, evanghelice și apostolice, pe care le reține ca pe un sunet de trompetă cerească și le închide în «vistieria inimii sale»?⁴²². Cine face aceasta și cugetă în Legea lui Dumnezeu ziua și noaptea⁴²³, acela prăznuiește sunatul din trîmbiți. Însă acela care este vrednic poate dobîndi de la Duhul Sfînt harul, care a insuflat pe profeți și psalmodiind să zică: «Sunați din trîmbiță, la luna nouă, sunați din trîmbiță, în ziua cea vestită a sărbătorii Sale»⁴²⁴. Cel care-I știe cînta din psalmi, acela prăznuiește cu vrednicie sărbătoarea trîmbițelor.

X

Mai este încă o altă sărbătoare, care constă în «a mîhni inima», și «a se smeri înaintea lui Dumnezeu, cu prilejul praznicului». E o sărbătoare minunată. Se numește sărbătoarea cea care mîhnește inima. Aceasta este ziua împăcării sau a expierii din «a zecea zi a lunii a șap-

416. *Jer.* 4, 3.

417. *2 Cor.* 4, 6.

418. *Mt.* 13, 7.

419. *Gal.* 5, 22. Filon (*De spec. leg.*, 162—178) dă amănunte cum se serbau Azi-mile. Origen pare a confunda cele două etape ale acestui praznic (a doua zi de Paști și sărbătoarea propriu-zisă, la 50 de zile după aceea), tratîndu-le parcă deodată.

420. *Num.* 29, 1. Filon (*De septem.*) dă informații că ea se celebra la începutul lunii septembrie și purta numele ieromenie.

421. *Num.* 29, 1.

422. *Lc.* 6, 14.

423. *Ps.* 1, 1.

424. *Ps.* 80, 4.

tea». Vezi, deci, dacă voiești ca Dumnezeu să se bucure de tine, «mîhnește-ți inima» și smerește-o. Nu-i îngădui să-și facă poftele ei, n-o lăsa să aibă îndeletniciri indecente, în măsura posibilului «mîhnește-o» și smerește-o. Chiar și sărbătoarea Paștelui și cea a Azimelor cuprind, zicem noi, «pîinea durerii»⁴²⁵ și nimeni nu poate prăznuî o sărbătoare fără a mîncă «pîinea durerii» și fără a lua Paștele «cu tristețe», sau «ierburi amare»⁴²⁶. Înțelegi deci că ele sînt sărbători ale lui Dumnezeu, ele nu sînt compatibile cu plăcerile trupului, ele nu îngăduie nici o nepăsare, nici o desfătare, nici o voluptate, ele cer «mîhnirea inimii», tristețe și smerenie, căci «cel care se smerește se va înălța»⁴²⁷ înaintea lui Dumnezeu. Aceasta o cere și ziua expiațiunii. Cînd «sufletul este smerit înaintea Domnului»⁴²⁸, Dumnezeu îl ocrotește și spre el se îndreaptă Acela pe care Dumnezeu L-a rînduit să fie jertfă de ispășire, care prin credința în singele Lui să-și arate dreptatea, Iisus Hristos, Domnul și Mîntuitorul său⁴²⁹.

XI

Să vedem care-i și cea din urmă zi de sărbătoare, cea cînd Dumnezeu se dăruiește voiei omului : Sărbătoarea Colibelor. Dumnezeu se află cu tine, la sărbătoare, cînd te vede că ai ales lăcaș în această lume, într-un Cort, cînd vede că sufletul tău nu este atașat, așezat și mulțumit pe pămînt, nici nu dă preferință bunurilor pămîntești și nici nu privește umbra acestei vieți ca un bun personal și de durată, cînd te vede ca pe un loc de trecere, năzuind spre rai, adevărata patrie de unde tu ai ieșit și zicînd : «Străin sînt eu la Tine și străin ca toți părinții mei»⁴³⁰. În cort au locuit părinții și «Avraam va rămîne în colibă, adică în cort, cu Isaac și Iacob, cei dimpreună moștenitori ai aceleiași făgăduințe»⁴³¹. Întrucît tu ești «străin și călător» pe pămînt, înțelepciunea ta îndepărtat-a ea oare așezarea sau înrădăcinarea în poftele lucrurilor pămîntești ?, ești tu gata a «tinde spre cele dinainte»⁴³² pînă cînd vei ajunge în «țara în care curge lapte și miere», pentru ca tu să dobîndești moștenirea bun-

425. *Deut.* 16, 3. Despre Iom Kippur sau Ziua Împăcării vorbește Filon, *De congr. erud.* gr. 163 : Consumarea azimilor cu ierburi amare însemnează înfrînarea de patimi.

426. *Ieș.* 12, 8.

427. *Lc.* 14, 11.

428. *Iacob* 4, 10.

429. *Rom.* 3, 25.

430. *Ps.* 38, 17. Sărbătoarea Corturilor, de care ne informează tot Filon (*De spec. leg.* 204) amintește de corturile în care sălășluiseră evreei ca «străini» prin pustie, iar ca semnificație morală vrea să fie îndemnul de a nu te lăsa rob de locuri de huzur «de aici», de pe pămînt, ci să tinzi «spre cele dinainte».

431. *Evr.* 11, 9.

432. *Fil.* 3, 14.

riilor viitoare ? Dacă te vede în această stare, atunci Dumnezeu îți oferă o sărbătoare, o sărbătoare pe care El o va prăznuî în cinstea ta.

Aceasta privește prezentul ; dacă vrei să știi cum se vor prăznuî sărbătorile în viitor, înalță puțin câte puțin (dacă ești în stare), simțămintele tale deasupra pămîntului și uită, pentru moment, de timpul pe care-l ai în față. Gîndește-te cum «trec cerul și pămîntul»⁴³³, cum «trece lumea și forma ei»⁴³⁴, caută și pricepe ce-i aceea «un cer nou și un pămînt nou»⁴³⁵. Îndreptează privirile tale pînă ce luna va străluci ca soarele, iar soarele va străluci de șapte ori mai mult ca lumina a șapte zile, în ziua cînd Domnul va lega rana poporului Său și va tămădui vînătăile de pe trupul lui⁴³⁶. Sau, mai vîrstos, sub chezășia Scripturii, dă-i lui pe «Domnul» ca lumină, rînduiește de-a dreapta lui îngerii mării, virtuțile, puterile, tronurile, domniile și toate numele puterilor slăvite ale cerului, care să fie numite nu numai în veacul acesta ci și în veacul viitor.

Toate acestea trebuie să le privești ca să-ți dai seama cum se pot prăznuî sărbătorile Domnului, care poate fi bucuria, plăcerea, veselia Lui. Căci sărbătorile duhovnicești, despre care am vorbit, oricît de mari și de autentice ar fi ele, mai ales cînd sînt prăznuite în duhul sufletului, sînt numai în parte și nu în totalitatea lor, precum și Apostolul spune : «Noi nu cunoaștem decît în parte, și în parte profețim»⁴³⁷, deci și prăznuirea n-o facem decît în parte. Precum și Apostolul zice, cînd este vorba despre zilele de sărbătoare și despre Lunile noi, că în parte știm și în parte profețim. «Nimeni să nu judece pentru mîncare sau băutură, sau cu privire la vre-o sărbătoare»⁴³⁸. Ca să înțelegi că așa este, el n-a spus : o sărbătoare, ci partea sărbătorii, căci în această lume noi prăznuim sărbătorile numai «în parte» și nu în întregime. De voie, de nevoie, noi sîntem stînjiți de greutatea trupului, de poftele lui, roase de preocupările și îngrijorările lui : «Trupul putrezitor», zice Înțeleptul Solomon, «îngreuiază sufletul și împovărează mintea cea plină de grijă»⁴³⁹. Aceasta este numai o parte din ceea ce prăznuiesc, în lumea aceasta, Sfinții în zilele de sărbătoare, pentru că ei «nu cunosc decît în parte, nu proorocesc decît în parte».

433. Mc. 13, 31.

434. 1 In. 2, 17.

435. 2 Pt. 3, 13.

436. Is. 30, 26.

437. 1 Cor. 13, 9.

438. Col. 2, 16.

439. Înțel. Sol. 9, 15.

Însă, cînd vor veni cele care sînt desăvîrșite, atunci cele care sînt parțiale vor fi nimicite. Precum «știința în parte» face parte din știința desăvîrșită și proorocia parțială face parte din cea desăvîrșită, tot așa sărbătoarea parțială face parte din sărbătoarea cea desăvîrșită. Lumea aceasta, precum am spus, nu poate înfăptui nimic desăvîrșit, cîtă vreme nevoile trupului pretind atît hrînirea, cît și băutura, atît somnul cît și alte preocupări indispensabile acestei vieți actuale, toate ocupări care fără îndoială, întrerup continuitatea sărbătorii lui Dumnezeu.

Cînd însă va veni acel timp care a fost prevăzut pentru cei care sînt reasezați în lăcaș, și dacă și noi facem parte dintre aceia care vor fi reasezați acolo, dintre aceia care «nu vor mai flămînzii, nici nu vor mai înseta»⁴⁴⁰, nu vor mai dormi «nu vor mai munci», ci care vor fi totdeauna treji, ca și îngerii «care sînt — se zice — totdeauna treji»⁴⁴¹, cînd aș zice, vom fi vrednici să fim așezați în această ordine, atunci va avea loc adevărata și nepătata sărbătoare, cînd Regele, Mirele și Domnul va fi însuși Iisus Hristos, Mîntuitorul nostru, a căruia este slava și puterea în vecii vecilor. Amin.

OMILIA XXIV

Despre jertfe și făgăduințe⁴⁴²

I

Despre jertfe.

Toți cei care vor să-și întipărească în minte o știință cît mai înaltă găsesc că este grea ucenicia ei, cîtă vreme nu cunosc scopul și roadele științei căreia s-au dedicat. Însă, cînd au ajuns prin stăruință să stăpînească deplin această știință, atunci se bucură că au îndurat greutățile ucenicii. Este, cred, în lucrurile sfinte și divine o treaptă începătoare, pe care trebuie s-o urce, printr-o anumită ucenicie, cei care năzuiesc spre desăvîrșirea fericirii. E ceea ce indică în termeni limpezi, sluga Domnului, în Cîntarea din cartea Ieșirii, atunci cînd zice: «Tu îl vei duce și-l vei sădi în muntele moștenirii Tale, în locul cel zidit de mîinile Tale, Doamne!»⁴⁴³.

440. Apoc. 7, 16.

441. Ieș. Sir. 16, 27.

442. Omilia a XXIV-a la Numeri, Migne, P.G., tom. 12b, col. 755—763.

443. Ieș. 15, 17.

Apostolul Pavel, de asemenea, știe că aici sînt elemente care trebuie mai înainte întipărite și că abia cu timpul se ajunge la desăvîrșirea prescrisă creștinilor : «Căci voi care de multă vreme s-ar fi cuvenit să fiți învățători, aveți iarăși trebuință de cineva să vă învețe cele dintii începuturi ale cuvintelor lui Dumnezeu și ați ajuns să aveți nevoie de lapte, nu de hrană vîrtoasă. Pentru că oricine se hrănește cu lapte este nepriceput în cuvîntul îndreptării, de vreme ce este prunc. Hrana tare este pentru cei desăvîrșiți, care au prin obișnuință simțurile învățate să deosebească binele și răul»⁴⁴⁴. Și apoi el (Pavel) amintește că litera Legii și a Scripturii nu se referă la alcătuirii luate după «stihile lumii»⁴⁴⁵.

Cele dintii stihii rezervate începătorilor ni se pare, momentan, greu de înțeles : fiecare discipol vrea totuși să se instruiască în ceea ce privește mîntuirea, însă cînd i se citesc părți din Scriptură, care tratează doar despre jertfe de berbeci, de țapi și de tauri, ei consideră că această pericopă nu-i aduce nici un folos. Însă dacă se găsește cineva care să ridice «vălul aruncat la citirea Vechiului Testament»⁴⁴⁶ și să cerceteze care sînt adevăratele jertfe care purifică pe credincioși în zilele de sărbătoare, el va vedea ce minuni mărețe sînt cuprinse în fragmentele care necunoscătorilor li se par nesperioase sau încărcate de superstiții. Pavel și rivalii săi cunosc mai deplin și mai desăvîrșit aceasta, ea aparținînd Înțelepciunii Cuvîntului lui Dumnezeu, cît despre noi abia în măsura în care ne putem desprinde de litera pasajelor unde Cuvîntul și Înțelepciunea ne-au inspirat adevărul sub «chipul umbrei și al imaginii»⁴⁴⁷, vom putea să analizăm în mod sumar, cu scopul lămuririi generale, unele puncte din ritualul jertfelor.

La sărbătoarea Paștelui se folosește un miel pentru a curăți pe credincioși, la alte sărbători un bou, la altele un țap, un berbec, o capră, o junincă, așa precum am văzut, din lectura de azi⁴⁴⁸. Unul dintre aceste animale (mielul) este deci cel care slujește la curățirea credincioșilor. Mielul este Domnul nostru Iisus Hristos. Așa a înțeles Ioan Botezătorul, care este cel mai mare «dintre profeți»⁴⁴⁹, cînd s-a exprimat zicînd : «Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel care ridică păcatul lumii»⁴⁵⁰.

444. *Evr.* 5, 12—14.

445. *Col.* 2, 8 «elementa mundi».

446. *2 Cor.* 3, 14.

447. *Evr.* 10, 1.

448. *Num.* 28, 19 ; *Ieș.* 12, 13 ; *Num.* 29, 2 ș.a.

449. *Lc.* 7, 26.

450. *In.* 1, 29. În lucrarea sa «Îndemn la martiriu», cap. 50, Origen zice : «Precum am fost răscumpărați prin cîștîtul sînge al Domnului Iisus, tot așa mulți vor fi răscumpărați prin scump sîngele martirilor».

Dacă Mielul care s-a adus pentru curățirea poporului se referă la Domnul și Mântuitorul nostru, celelalte animale afectează și ele curățiri și reprezintă, pare-se, persoane care pentru meritele singelui lui Hristos, contribuie și ele, într-o măsură oarecare, la curățirea neamului omenesc. Vezi, deci, cum Domnul și Mântuitorul nostru «ca o oaie spre junghiere a fost dus» ⁴⁵¹ și așezat pe altarul de jertfă a mijlocit ștergerea păcatelor lumii întregi. Oare nu tot la fel și pentru singele altor sfinți și drepti care s-a «răspîndit pe pămînt, de la singele dreptului Abel, pînă la singele lui Zaharia, pe care i-ați ucis între templu și altar» ? ⁴⁵². N-a fost oare vărsat singele unuia ca cel al unei juninci, singele altuia, ca cel al unui berbec, al unei capre, adică de unul dintre aceste animale care contribuie la împăcarea poporului ? Dacă facem o aplicare la dreptii și la profetii, care în această lume au fost junghiați și la cei care spun : «căci pentru tine sîntem uciși toată ziua, socotiți am fost ca niște oi de junghiere» ⁴⁵³, atunci nu se referă oare și la puterile cele înalte, care au primit povara neamului omenesc ? Cine ar îndrăzni să afirme aceasta ? Nu după aparență se referă animalele la cutare sau cutare persoană, ci în înțelesul lor figurat.

Insuși Domnul Iisus Hristos se numește Miel, aceasta nu pentru că El în aparență s-ar fi schimbat, metaforic, în miel, ci I se zice Miel, pentru că a binevoit, în bunătatea Sa raportată la oameni, prin împăcarea cu Dumnezeu, să ia în relația cu oamenii rolul mielului, victimă fără pată și fără vină, prin care se crede că se liniștește mînia lui Dumnezeu împotriva oamenilor. Oarecum fiecare inger, orice putere cerească, orice drept sau sfînt, profet sau sfînt Apostol, care mijlocesc cu stăruință pentru păcatele oamenilor, pot fi priviți ca un berbec, un bou sau un țap, fiind aduși ca jertfă pentru a obține curățirea poporului. Oare nu poate fi considerat Pavel un berbec sau un țap adus ca ardere de tot pentru poporul lui Israel, cînd zice : «Aș dori, de s-ar putea, să fiu eu însumi anatema, departe de Hristos, pentru frații mei, pentru rudele mele după trup» ⁴⁵⁴. Vrei poate să știi care este dovada că Pavel se oferă ca o victimă spre a fi junghiată ? Ascultă-l ce spune în alt loc : «Căci eu de acum sînt gata pentru jertfă și timpul dizolvării mele, sau cum citim în codicii grecești «despărțirii mele, a sosit» ⁴⁵⁵.

451. *Fapte* 8, 32.

452. *Mt.* 23, 35.

453. *Ps.* 43, 24.

454. *Rom.* 9, 3. Ceea ce numim noi «comuniunea sfinților» era un adevăr scump creștinilor din primele veacuri. Origen o afirma adeseori chiar în *Omilii* : X, 2 ; XXVI, 6 ; *Iosua* XVI, 5 ; *C. Cels* VIII, 64 etc.

455. 2 *Tim.* 4, 6.

Așadar, figurat se poate vedea cum unul este jefuit la sărbătoarea Cincizecimii, altul, la cea a Sabatului, altul, la cea a Colibelor, sub imaginea unui țap, a unui bou, sau a unei oi, pentru a împăca pe Dumnezeu. Căci, atîta timp cît există păcate, e necesar să se găsească victime pentru păcat. Dacă nu s-ar fi păcătuit, n-ar fi fost necesar ca Fiul lui Dumnezeu să devină un Miel, n-ar fi fost necesar să se facă trup, Cel Care a fost junghiat. El ar fi rămas ceea ce a fost la început: «Dumnezeu, Cuvîntul»⁴⁵⁶. Însă «a intrat păcatul în această lume»⁴⁵⁷, iar urmările păcatului impun o ispășire, și ispășirea nu se împlinește decît printr-o victimă. A fost deci necesar să se prevadă o victimă în locul păcatului. Și fiindcă și păcatele sînt de multe feluri și de diferite forme, s-a poruncit ca și la sacrificii să fie folosite mai multe specii de victime, potrivit cu variatele feluri de păcate. Astfel, auzim de un taur, ca imagine a sfinților, a îngerilor sau a oamenilor precum am spus, care la o astfel de sărbătoare slujește de cheazășie pentru păcatele poporului. Uneori este un berbec care mijlocește la o altă sărbătoare opera de ispășire a poporului.

Pe măsură ce oamenii pot fi izbăviți de păcate și devin mai curați, atunci victimele se împuținează. Așadar, în acest pasaj al Scripturii ni se oferă o dovadă că numărul victimelor este în raport cu păcatele: unui număr mare de păcate îi vor corespunde o înmulțire a victimelor, și unui număr mic o scădere. La ultima sărbătoare, cea a Colibelor, se poruncește a se jertfi animale vreme de opt zile. În cea dintîia zi pentru numărul mare de păcate, trebuiau să se jertfească 14 boi, în a doua zi păcatele s-au împuținat, tot așa și numărul victimelor, se aduc treisprezece tauri, apoi unsprezece. Așa precum se diminuează curățirile, tot așa, zi cu zi, și numărul păcatelor, ca urmare și numărul victimelor.

Trebuie reținut că în iconomia generală a lumii, procesul curățirii e același, necesitatea curățirii nu se face simțită numai pentru ființele aflate pe pămînt, ci și pentru cele care sînt în ceruri. Și cerurile sînt amenințate cu pleirea, căci așa spune profetul: «Cerurile vor pieri, și toți ca o haină se vor învechi și ca un veșmînt se vor schimba»⁴⁵⁸.

Dacă se are în vedere curățirea lumii întregi, adică a celor cerești, a celor pămîntești și a celor de dedesubt⁴⁵⁹, se vede cîte victime se cer pentru toate aceste ființe, cîți boi, berbeci, țapi.

Dintre toate aceste animale «Mielul» este singurul care a putut ridica «păcatul lumii întregi»⁴⁶⁰ și aceasta este cauza pentru care au fost

456. *In.* 1, 1.

457. *Rom.* 5, 12.

458. *Ps.* 101, 27.

459. *Fil.* 2, 10.

460. *In.* 1, 24.

înlăturate celelalte victime. Această singură victimă este îndestulătoare pentru a mîntui lumea întreagă. Celelalte șterg păcatele prin mijlocitori. El singur le șterge prin puterea Sa. A spus doar: «Fiule, iertate sînt păcatele tale» ⁴⁶¹.

Așa se înțelege că lumea învață să caute iertarea păcatelor prin mijlocirea diferitelor jertfe, pînă ce ajunge la jertfa desăvîrșită, la jertfa consumată «mielul de un an, fără meteahnă» ⁴⁶², care «șterge păcatul lumii întregi», mulțumită căruia el prăznuiește sărbătorile duhovnicești nu pentru mulțumirea trupului, ci pentru progresul duhului, prin jertfa sacrificiilor duhovnicești adusă pentru curățirea înțelepciunii. Se cuvine deci a aduce lui Dumnezeu o jertfă din inimă ⁴⁶³. Să-I oferim «jertfa duhului umilit» ⁴⁶⁴, nu o jertfă de carne și de sînge pentru că, «chiar dacă am cunoscut pe Hristos după trup, acum nu-L mai cunoaștem» ⁴⁶⁵. Să prăznuim deci, sărbătorile în duh și să jertfim jertfe duhovnicești.

Această expunere am făcut-o după măsura puterilor noastre, referindu-ne la diferitele sacrificii, însă înțelesul lor limpede este rezervat Aceluia, «pentru Care toate sînt goale și descoperite, în fața Căruia noi vom da socoteală» ⁴⁶⁶.

II

Despre făgăduințe ⁴⁶⁷.

După jertfe este instituită legea făgăduințelor. Moise începe această legiuire într-un mod deosebit: «omul-om ⁴⁶⁸ care va face făgăduință Domnului...» ⁴⁶⁹. Care este cauza repetării numelui? N-ar fi fost de-ajuns să zică «omul care va face făgăduință Domnului»? De ce, oare, zice: «omul-om»? Care este rostul repetării cuvîntului «om»? După părerea mea nu este cazul să nesocotim această chestiune. Apostolul învață despre «omul lăuntric» și despre «omul cel din afară» ⁴⁷⁰.

461. Mt. 9, 3.

462. Ieș. 12, 5. Termenul «imbuitur» pare a ne duce cu gîndul la pedagogia sau promia divină, cum se exprimă încă Sf. Irineu, Adv. haer., IV, 13, 2.

463. Ps. 50, 19, ca în Omilia XI.

464. Ps. 50, 18.

465. 2 Cor. 5, 16.

466. Evr. 4, 13.

467. Omilia XXIV (continuare) la Numeri, Migne, P.G., tom. 12 b, col. 759—763.

468. În Septuaginta cuvîntul om se repetă. Traducerile românești la Sf. Scriptură nu țin seama de acest fapt, ci consideră repetiția o eroare a copiștilor.

469. Num. 30, 3.

470. 2 Cor. 4, 16. Pentru Filon (*De Gigant.* 33) repetarea cuvîntului nu indică sufletul și trupul, ci pe omul virtuos. Ceva din semnificația aceasta păstrată și la Fer. Augustin (*Locut.* III, 59) ar fi mărturia conștiinței și a caracterului, cînd poporul român zice despre cineva «omul acesta-i într-adevăr om», om de omenie.

Cel dintii este acela care «se înnoiește, spre deplină cunoștință, după chipul Celui ce l-a zidit»⁴⁷¹. Al doilea este omul văzut, care «se nimicește». În decursul propășirii se ajunge la un moment dat la clipa când se primește Legea lui Dumnezeu și când se fac făgăduințe Domnului. Însă nu se pot face făgăduințe Domnului fără a avea în sine, ceva efectiv de oferit. Omul cel din afară nu este în stare să primească Legea lui Dumnezeu și să-i ofere Lui singur făgăduințele, căci el nu poate avea nimic ce ar fi demn de Dumnezeu. Numai «omul lăuntric» este acela care e în stare să ofere ceva lui Dumnezeu, căci într-Însul se află lăcașul virtuților, toată înțelepciunea și știința care să lucreze înnoirea chipului lui Dumnezeu, care i s-a dat la început, când a descoperit virtuțile care au recăpătat frumusețea sa cea dintii, atunci el poate oferi lui Dumnezeu făgăduințele sale, atunci nu va fi numit numai om, ci «om-om». Cine nu cultivă pe omul cel dinlăuntru, cine nu ia seama la el, cine nu-și împodobește virtuțile, cine nu le înzestreaază cu fapte bune, nu exercită pedagogia divină, nu caută înțelepciunea lui Dumnezeu și nu aplică știința Scripturii, acela nu poate fi numit «om-om», ci numai «om» sau scurt «om trupesc», căci cel «lăuntric», pentru care termenul de om primește un înțeles mai înalt și nobil, este adormit în el prin păcatele cărnii, zdrobit prin preocupările și neliniștile acestei lumi, și nu se învrednicește să fie numit cu acest nume. Trebuie angajată toată puterea, ca atunci când vezi că «omul lăuntric», care este în noi, este îngropat sub uriciunea păcatelor și mîrșăvenia viciilor, să-l eliberezi în mare grabă de toate necurățiile, pentru a zdrobi cât mai repede necurăția cărnii și a singelui, să-l convertești pînă la urmă la pocăință, să invoci cu grijă aducerile aminte de Dumnezeu și de nădejdea mîntuirii. Nu trebuie căutate în afară cele bune, posibilitatea mîntuirii este înlăuntru nostru, după cum și Domnul zice: «Iată împărăția lui Dumnezeu este înlăuntru vostru»⁴⁷². De noi atîrnă posibilitatea de a ne converti, cum zice Scriptura: «Cînd te întorci către Mine, cu zdrobire de inimă vei fi mîntuit»⁴⁷³. Atunci poți face cu demnitate făgăduințele tale Celui Preaînalt și să fii numit «om-om».

Făgăduința are loc atunci cînd oferim lui Dumnezeu un lucru de-al nostru. Ca să obțină ceva de la noi, Dumnezeu vrea să se arate larg față de noi, să împartă darurile și recompensele Sale celor ce sînt vrednici și nu altora. Dar, oare, ce așteaptă să primească de la noi Dumnezeu?

471. Col. 3, 10.

472. Lc. 17, 21. «Omul lăuntric» al lui Origen pare a fi omul cuminte, omul participînd prin rațiunea lui la Logosul divin. Hugo Rahner, *Das Menschenbild des Origenes*, Eranos Jahrbuch, 1947, p. 197. Citat după A. Méhat, p. 463.

473. Is. 45, 25.

Azultă hotărîrea Scripturii : «Aşadar, Israele, ce cere de la tine Domnul Dumnezeuul tău ? Numai aceasta : să te temi de Domnul Dumnezeuul tău, să umbli în toate căile Lui, să-L iubeşti şi să-I slujeşti din toată inima ta şi din tot sufletul tău» ⁴⁷⁴.

Acestea sînt cele cerute de la noi de Dumnezeu. Şi dacă noi nu-i oferim nimic, atunci nu primim de la El nimic. Într-un alt loc citim : «Daţi slavă lui Dumnezeu, daţi mărîre lui Dumnezeu» ⁴⁷⁵. Dacă îi «daţi slavă», slavă veţi dobîndi, căci însuşi Dumnezeu zice : «Eu preaslăvesc pe cei ce Mă preaslăcesc pe Mine» ⁴⁷⁶.

Iar eu, din partea mea zic : Dacă noi îi dăm dreptatea noastră, vom obţine de la El dreptatea lui Dumnezeu. Dacă noi îi oferim curăţia noastră cea trupească, noi vom primi curăţia Duhului. Şi dacă îi oferim gîndurile noastre, vom dobîndi gîndurile Lui, după cum şi Apostolul spune : «Noi avem gîndul lui Hristos» ⁴⁷⁷.

Iar dacă vom oferi lui Dumnezeu ceea ce avem în noi, atunci şi El ne vă dărui ceea ce este al Lui, pentru ca noi într-adevăr, să nu mai fim numiţi simplu «om», ci «om-om». Pentru că fiecare din aceste două aspecte ale omului este împodobit cu chipul titlului care-i convine.

Acestea sînt făgăduinţele pe care trebuie să le datoreze cel numit : «om-om».

Cunosc un mare număr de voturi enumerate în Scriptură. Ana a făgăduit Domnului rodul pîntecelui ei, şi a închinat pe Samuel templului ⁴⁷⁸. Altul a făgăduit lui Dumnezeu pe cel pe care, după victorie, îl va întîlni : aceasta a fost fiica proprie, care s-a înfăţişat, iar el i-a împlinit cu ochii înlăcrimaţi, făgăduinţa ⁴⁷⁹.

Alţii închină lui Dumnezeu ca vot, boi, berbeci sau alte fiinţe necuvîntătoare.

Cît despre cel numit nazireu, el se făgăduieşte pe el însuşi lui Dumnezeu. Acesta este fătul nazireului, care este mai presus de orice făgăduinţă. Căci a oferi un fiu, o fiică, o vită sau o moşie, toate acestea sînt cu totul exterioare. A se oferi însă, pe sine însuşi lui Dumnezeu şi a-I cîştiga bunăvoinţa nu printr-un lucru străin, ci prin sine însuşi, aceasta întrece în desăvîrşire şi în sublimitate toate celelalte făgăduinţe. Cel care săvîrşeşte aceasta este un următor al lui Hristos. Dumnezeu a dat omului pămîntul, marea şi tot ce se cuprinde într-insele, a pus la înde-

474. Deut. 10, 12. A se vedea Omilia XII, 3 apoi XXIII, 2.

475. Ier. 13, 16.

476. 1 Reg. 2, 30.

477. 1 Cor. 2, 16.

478. 1 Reg. 1, 11 şi 24.

479. Jud. 9, 31.

mîna omului cerul, chiar și soarele, luna și stelele. El a pus la îndemîna omului ploile, vînturile și tot ce cuprinde lumea. Și după toate acestea El s-a dăruit pe Sine însuși. «Căci Dumnezeu așa a iubit lumea, încît pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat»⁴⁸⁰, pentru ca lumea viață să aibă. Ce faptă măreață să îndeplinească omul pentru a o închina lui Dumnezeu care S-a oferit mai întîi pentru el? Dacă tu îți iei crucea «și urmezi lui Hristos», dacă⁴⁸¹ poți spune: «nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăiește în mine»⁴⁸², dacă, după vorba Apostolului «sufletul nostru dorește să fie împreună cu Hristos»⁴⁸³, dacă tu nu iubești ispitele acestui veac, ci împlinești toată legea privind chiar votul nazireului, atunci te aduci jertfă pe tine însuți, îți închini sufletul lui Dumnezeu. Căci, cine trăiește în curăție acela își făgăduiește trupul său lui Dumnezeu, conform celor scrise: «Fecioara poartă grijă ca să fie sfîntă și cu trupul și cu duhul»⁴⁸⁴.

Și acum să vedem dacă întărește cuvîntul «sfînt» ceea ce spunem noi. «Sfînt» se numește acela care se dăruiește lui Dumnezeu, sfînt se numește de exemplu, dacă se închină lui Dumnezeu, berbecul care nu trebuie tuns pentru uzul celor profane. Tot așa și juncul oferit lui Dumnezeu este numit sfînt și nu este îngăduit să-l înjugi pentru un lucru profan. Și după aceste exemple să definim în ce constă actul prin care omul se făgăduiește pe sine lui Dumnezeu? Dacă tu te făgăduiești să fii al lui Dumnezeu, atunci El te lasă să urmezi juncul, care nu se cade să mai slujească lucrurilor omenești și să mai facă ceva pentru oameni și pentru viața prezentă. Dar tot ce aparține sufletului și îndeplinirii cultului dumnezeiesc, aceasta trebuie s-o faci, și să cugeți la ele.

III

Dar pericopa de azi conține diferite feluri de făgăduințe. Dacă un bărbat a făcut o făgăduință, se zice că el este liber în făgăduințele sale și nu depinde de nimeni. Dacă este însă o femeie, cea care face făgăduință, și dacă ea este «în casa tatălui ei», votul ei depinde de tată, «dacă admite», ea este achitată, el însă nu-l anulează, el și fiica sa sînt considerați împlinitori⁴⁸⁵. Cîtă vreme tatăl ei va tăcea, fiica va împlini făgăduința ei, și ceea ce a luat asupra sufletului ei, rămîne. O prescripție

480. *In. 3, 16.* În *Omilia XI, 1* la Levitic se spune că «se dedică pe sine însuși, cum făceau nazireii, dar și alții au mai făcut așa, de pildă Anna, cînd și-a închinat pe Samuel. Toți aceștia pot fi socotiți sfinți».

481. *Mt. 10, 38.*

482. *Gal. 2, 20.*

483. *Fil. 1, 23.*

484. *2 Cor. 7, 34.*

485. *Num. 30, 3.*

asemănătoare este cea care privește pe bărbat : dacă o femeie va lua asupra ei făgăduința în fața bărbatului și dacă bărbatul va tăcea și nu va denunța, el va fi răspunzător de făgăduință întocmai ca femeia. «Și dacă o va opri», atît femeia cît și bărbatul vor fi scutiți ; dacă «el tace», amîndoi, precum am spus, sînt răspunzători.

Acestea sînt cele scrise. Dar, să rugăm pe Dumnezeu să ne dăruiască înțelepciunea vrednică pentru a înțelege acest text, precum se cuvine cuvintelor lui Dumnezeu. Toți cei care trăim în legea lui Dumnezeu, care formăm Biserica Sa, trăim, unii sub un tată, alții sub un bărbat. Și dacă inima noastră este mică și începătoare în învățătura dumnezeiască, ea trebuie privită ca aflîndu-se încă sub autoritatea părintelui. Dacă, însă, ea «s-a măritat», devenind matură pentru căsătorie, pentru a zămisli sămînța Cuvîntului lui Dumnezeu și să înțeleagă tainele învățaturii duhovnicești, atunci ea este statornicită sub ascultarea unui bărbat. În acest înțeles vorbește Pavel despre corinteni : «Rîvnesc să vă logodesc cu un singur bărbat, ca să vă înfățișez lui Hristos fecioară neprihănită»⁴⁸⁶. Însă despre cei care sînt mai desăvîrșiți și mai ridicați nu se spune că sînt sub ascultarea unui bărbat. Ascultă cum vorbește Pavel despre sine și de cei asemănători lui : «așteptăm pînă vom ajunge toți la starea bărbatului desăvîrșit, la măsura vîrstei deplinătății lui Hristos»⁴⁸⁷.

Făgăduințele acestui suflet, care se întîlnesc în omul desăvîrșit, ni-meni n-are putere să le îndrume, el dispune singur de bunurile sale, e liber pe făgăduințele lui.

Însă, dacă sufletul este de parte femeiască și dacă un bărbat sau un tată au putere asupra făgăduințelor ei, greșeala nu este totdeauna a ei, ea cade uneori sub ascultarea bărbaților sau a părinților. În această problemă este greu să ajungi la o țintă bună. Dacă Dumnezeu binevoiește, noi înfățișăm gîndurile care ni se descoperă nouă.

Adesea am spus că grija și îndrumarea sufletelor aflate în Biserica lui Dumnezeu este lăsată în seama ingerilor și că ei se arată în mod individual, la judecată, împreună cu oamenii, pentru ca la acel tribunal să se hotărască dacă oamenii au păcătuit prin propria neglijență sau prin nepăsarea protectorilor și păzitorilor lor. Mi se pare de asemenea că acest loc, sub vălul tainic și semnificativ, dovedește că unele suflete păstrează între ele relația ca între fete, pe cînd altele ca cea dintre soți,

486. 1 Cor. 11, 2.

487. Ef. 4, 13.

după deosebirea pe care am arătat-o mai sus. Iar dacă vreunul dintre suflete, vrea să ofere și să făgăduiască ceva lui Dumnezeu și dacă făgăduința lui este pripită și mai puțin potrivită, este atribuția lui, a îngerului, păzitor și sfătuitor, de a opri, de a reprima cutezanța autorului făgăduinței. Însă dacă după ce am auzit, el nu ne oprește și nu ne mustră, sufletul va fi scutit de culpă, dar el rămîne răspunzător față de făgăduință.

Așa se întâmplă cu cei mai puțin desăvârșiți. Acesta este înțelesul acestui capitol. Cu toate acestea Dumnezeu îi ajută și pe cei mai puțin desăvârșiți, dovadă cele scrise despre poporul lui Israel: «Dumnezeu însuși îi va conduce»⁴⁸⁸, însă, după ce ei au căzut și au devenit inferiori, au fost încredințați unui înger. Aceasta a îndemnat pe Moise să spună: «Dacă nu mergi tu însuși cu noi, atunci să nu ne scoți nici pe noi de aici»⁴⁸⁹. Despre cel drept Dumnezeu zice: «Eu sînt împreună cu el la mîhnire»⁴⁹⁰ și în alt loc spune: «Nu te teme să te duci în Egipt căci acolo Eu voi fi cu tine»⁴⁹¹.

Dumnezeu însoțește deci, El însuși, pe cei dreپți și pe cei aleși, pe cei mai neputincioși îi însoțesc, însă îngerii, precum am dovedit, căci îi conduc și îi păzesc cînd luînd asupra lor voturile aceloră, cînd lăsîndu-le în seama lor.

Însă noi trebuie să năzuim «să ajungem la starea bărbatului desăvîrșit, la măsura vîrstei deplinătății lui Hristos»⁴⁹², pentru a dobîndi libertatea făgăduințelor și astfel să ne grăbim «a ne alipi de Domnul într-un singur duh cu El»⁴⁹³: mai mult decît cu un înger, pentru ca «El să rămînă în noi și noi în El»⁴⁹⁴, și nimic să nu mai fie în noi ceva copilăresc în stare să oblige pe Tatăl a ne lăsa în seama tutorilor și a locțiitorilor. Dimpotrivă, să ne grăbim a asculta cuvîntul Domnului și Mîntuitorului nostru: «Însuși Tatăl vă iubește»⁴⁹⁵. A Lui este mărirea în vecii vecilor⁴⁹⁶. Amin.

488. *Ieș.* 12, 51. Despre gradele de desăvîrșire, începători, avansați și desăvîrșiți, a se vedea studiul introductiv, apoi omiliile XI, 4; XX, 3 etc. A se consulta și indicele.

489. *Ieș.* 33, 15.

490. *Ps.* 91, 13.

491. *Fac.* 46, 3.

492. *Et.* 4, 13.

493. *1 Cor.* 6, 17.

494. *In.* 15, 4.

495. *In.* 16, 27.

496. *Rom.* 11, 36.

OMILIA XXVIII

Țara sfântă ⁴⁹⁷

I

Ultima istorisire din cartea Numerilor este aceea în care Domnul sfătuiește pe Moise «să poruncească fiilor lui Israel» ca în sfârșit, «să intre în Țara Sfântă» ⁴⁹⁸, pentru a lua în stăpânire această moștenire și să cunoască «hotarele» țării lor, hotare care trebuie respectate. După îndrumările acestea, Domnul însuși hotărăște hotarele zicînd: «De la Africus, adică de la miazănoapte» ⁴⁹⁹, se vor respecta hotarele și într-un loc și în altul «la răsărit» și la cele patru puncte cardinale. Domnul însuși indică numirile, delimitînd «hotarele», pe care poporul lui Dumnezeu trebuie să le respecte în Iudeea pămîntească.

Cei mai simpli dintre ascultători consideră că aceste porunci par necesare și folositoare chiar și după literă, adică nu trebuiesc depășite hotarele indicate prin poruncile Domnului. O seminție nu trebuie să aibă îndrăzneala să invadeze teritoriul alteia. Dar la ce bun cînd azi în acest ținut nu numai evreii nu-și pot încălca unii altora teritoriul lor, ci nici măcar nu-l pot stăpîni sub nici un titlu? Fiind alungați din acest teritoriu, ei trăiesc în surghiun și nu stăpînesc nici partea acordată de legea dumnezeiască, nicicum pe aceea pe care i-ar putea-o atribui dreptul învingătorului? Ce să înțelegem noi, aș zice, noi membrii Bisericii, care citim acestea? Dacă le înțelegem în sensul evreilor, acestea ni se par, desigur, nefolositoare și zadarnice. Însă eu citesc că scrie în cartea Înțelepciunii despre cineva care «aleargă după înțelepciune, ca un iscoditor» ⁵⁰⁰. De aceea, vreau și eu să alerg după ea și dacă n-o găsesc în lucrurile trupești, voi merge pe urma ei și voi căuta direcția pe care ea o apucă, pentru ca să mă conving în ce lăcaș mi se duce toată puterea mea de gîndire. Și cred că dacă o voi putea urma cu grijă și voi afla căile ei, ea mi-ar «dărui» în Scriptură oarecari prilejuri «de a vedea cum trebuie tălmăcit acest loc, căci cred în tilcuirea tainică de care vorbește Pavel, că robii Legii slujesc doar «închipuirii și umbrei celor cerești» ⁵⁰¹. Iar în alt loc, în altă pericopă, se mai spune că Legea despre care ne

497. Omilia a 28-a la Numeri, Migne, P.G., tom. 12 b, col. 801—806.

498. Num. 34, 2.

499. Num. 34, 7.

500. Inț. Sir. 14, 23.

501. Evr. 8, 5.

vorbește Moise aici «conține o umbră a lucrurilor viitoare»⁵⁰². Într-un anumit fel toate lucrurile înfățișate ca pămîntești în Lege, nu sînt decît «o umbră a lucrurilor viitoare», moștenire a țării situate în Iudeea, numită «Țara Sfîntă» și «pămînt bun», sînt un «chip al bunurilor cerești», ale căror bunuri (din țara amintită în Scriptură), reprezintă «umbră și chip» (al unor bunuri netrecătoare).

II

De aceea, pentru a scoate puțin în evidență nivelul cuvîntării mele și pe cel al gîndurilor voastre și pentru a vă iniția în studiul obiectelor despre care vorbim, să luăm o asemănare. Nimeni nu se îndoiește că în pămîntul Iudeii orice loc, orice munte, orice cetate, orice tîrg, are un nume propriu. Nu este nici un loc fără nume propriu. De exemplu, canaaneii i-au dat un nume ținutului lor, ferezeii asemenea la al lor, amoreii, heveii la fel. Și evreii tot așa au procedat cu al lor, însă după spusele lui Pavel lucrurile pămîntului sînt «numai umbră și închipuire a celor cerești»⁵⁰³. Poate că în ținuturile cerești sînt deosebiri mari între locuri și s-ar putea vedea numele și denumirile care le caracterizează, și poate că nu numai punctele esențiale, ci toate stelele și astrele își au numele lor. Căci, spune prorocul: «Cel ce numără mulțimea stelelor și dă tuturor numele lor»⁵⁰⁴. Privitor la aceste nume, cartea care se numește a lui Enoh, cuprinde numeroase amănunte nelămurite și tainice. Cum, însă, această scriere nu pare a avea autoritate la evrei, renunțăm, deocamdată, a da un exemplu de numiri care se cuprind acolo și continuăm cercetările noastre după cartea pe care o avem în mînă și a cărei autoritate nu poate fi contestată. În cartea Legii celei dumnezeiești, țara iudeilor este descrisă cu însăși cuvintele lui Dumnezeu. Dar tot așa știm că și aceste cuvinte trebuie să le referim la «chipul celor cerești». Căci și în ceruri există «o cetate a Ierusalimului»⁵⁰⁵. Apostolul vorbește

502. Evr. 10, 1. E interesant de constatat că acest citat apare numai în Hexateuh de 24 ori, iar cel de la Evr. 8, 5, de conținut aproape identic, de 12 ori. A se vedea indicele din ediția lui Baehrens, p. 552. Desigur, pentru genul de interpretare a lui Origen, faptul acesta grațiește de la sine.

503. Evr. 8, 5.

504. Ps. 146, 4. Se știe că în doctrina eshatologică a lui Origen cartea apocriafă a lui Enoh a avut mare influență. În acest loc și în *Comentarul la Evanghelia după Ioan* el o citează cu rezerve, dar în *Peri arhon* și în *C. Cels* reproduce de mai multe ori pasaje din ea: Ruwet, *Les apocriphes dans l'oeuvre d'Origène*, Paris, 1944.

505. Evr. 12, 22. Despre «Ierusalimul cel de sus», spune Origen (în *Peri arhon* IV, 3, 9) că e «mama noastră», iar dacă există în lumea sufletelor o cetate a Ierusalimului, urmează că și celelalte cetăți ale lui Israel au drept capitală Ierusalimul ceresc și tot așa și întreagă Iudeea».

limpede și despre «un munte al Sionului»⁵⁰⁶. Întocmai cum Ierusalimul pămîntesc este împrejmuț de alte cetăți, de țirgușoare și de ținuturi variate, tot așa, fără îndoială, și Ierusalimul ceresc se aseamăna cu lucrurile pămîntești, împrejmuț de alte cetăți, de țirgușoare și de ținuturi diferite, în care trebuie să fie așezat într-o bună zi poporul lui Dumnezeu și adevăratul Israel, de către adevăratul Iisus, pentru care Iosua (Isus) fiul lui Navi este doar o imagine, unde el va dobîndi moștenirea sortii, după probarea vredniciei sale. Dacă la împărțirea pămîntului, Domnul dă un anumit hotar cutărei seminții, iar altul alteia, însemnează că din pricina inegalității vredniciilor aceleași răsplăți se vor face și la moștenitorii împărăției cerurilor. Poate de aceea a poruncit el să se fixeze atît de riguros hotarele între seminții, pentru ca să înțelegem că se va ține seama de inegalitatea vredniciilor în parte. De exemplu, cel leneș ar vrea să fie socotit, fără îndoială și el printre fiii lui Israel, însă nepăsarea lui și lenea lui îl așează în seminția lui Ruben, sau a lui Gad sau în jumătatea seminției lui Manase, unde va primi lotul său, dar nu dincoace de Iordan, ci dincolo de Iordan. Altul, dimpotrivă, în urma înnoirii vieții sale și prin convertirea voinței sale va fi considerat vrednic să fie socotit după un plan cunoscut numai de Dumnezeu, în seminția lui Iuda sau chiar în seminția lui Veniamin, unde se înalță Ierusalimul, templul lui Dumnezeu și altarul. Și așa mai departe, unul aici, altul dincolo.

Acesta este modul care, după relatările cărții Numerii, putea trasa o «umbră» a repartizării care se va face în ceruri, cel puțin pentru moștenitorii împărăției cerurilor, prin Iisus Domnul și Mîntuitorul nostru.

Acolo, cred eu, se vor respecta întocmai privilegiile preoților, a căror umbră este trasată aici (în carte) : împrejurimile orașelor, în imediată apropiere a zidurilor de apărare, trebuiau să le fie lor rezervate de către fiii lui Israel⁵⁰⁷.

Tot acolo, sînt, cred, și cetățile a căror structură este schițată aici și care se numesc : «cetăți de scăpare»⁵⁰⁸, care slujesc ca refugiu, dar nu pentru toți ucigașii, ci pentru cei care au ucis fără voie. Sînt poate unele păcate, care ne fac ucigași de oameni dacă săvîrșim fapta cu premeditare și de bună voie și sînt altele săvîrșite din ignoranță, pentru care, la porunca lui Dumnezeu, ne este indicat și pregătit un loc, cred, pentru a rămîne acolo un oarecare timp, noi, cei care n-am săvîrșit decît păcate fără de voie, cu condiția să nu fi săvîrșit păcate cu concursul voinței noastre. Pentru aceștia sînt rînduite cetăți de scăpare.

506. *Evr.* 12, 22.

507. *Ios.* 14, 4 ; *Ios.* 21, 2.

508. *Ios.* 21, 3.

Însă li s-ar putea părea unora că orice astru și orice constelație ar putea fi numită cetate a cerului, ceea ce n-am curajul să confirm.

Văd, prin urmare, că «toată făptura a fost supusă nădejzii, din cauza Celui care a supus-o cu nădejde» și că ea așteaptă să se bucure de libertatea mării fiilor lui Dumnezeu»⁵⁰⁹ și de altceva mai înalt și mai sublim. Și dacă, precum am spus, Legea este «umbra bunurilor viitoare»⁵¹⁰, și dacă cei ce slujesc Legii sînt «un chip și umbră a lucrurilor cerești», dacă cugetul celor pe care-i vedem acum «în oglindă ca în ghicitură» trebuie să se desfășoare atunci «față către față», eu cred că este același lucru cu «cetățenia», despre care se spune că acum «este în ceruri»⁵¹¹. Privirea «în oglindă și în ghicitură» va deveni o prezență «față către față», iar cei care se învrednicesc de aceasta vor avea parte de «lăcaș în ceruri». Și dacă, urmînd raționamentul nostru și încredințîndu-ne celor făgăduite, credem că vom trece de la pămînt la cer, Iisus, Domnul nostru, ne va sălășlui în înălțimile cerului, nu fără a recurge la sorți, adică la cunoașterea vredniciilor, pentru a așeza pe fiecare într-un loc sau altul al cerului, într-un sălaș sau altul.

Pentru noi, pămîntenii, este mare deosebire să locuim, de exemplu, într-un ținut roditor, bogat, producător de tot felul de bunuri, unde nu lipsesc nici clima temperată, nici cultura oamenilor, nici instituții liberale, sau să locuim în locuri neroditoare și de o sărăcie îngrozitoare, arse de soare, sau încremenite prin gerul frigului sau în ținuturi lipsite de legi, cu sălbatici de-o cruzime barbară, unde războaiele de obicei sînt fără de sfîrșit. Dar nici în această regiune nu-i nimeni repartizat fără o anumită prevedere tainică și fără o dreaptă judecată a lui Dumnezeu. Și dincolo, în altă lume, «umbra lucrurilor cerești» notată pe pămînt nu se va manifesta zadarnic în nici un punct. Există deci și aici jos, precum am spus, o «cetate de scăpare», după cum exista și una în pustie, la fel ca cea de la Bețer, în seminția lui Ruben, «o cetate în pustie» cum se zice în Scriptură⁵¹².

III

Dar, trebuie să reținem și ceea ce se va spune în cele următoare : «Cînd Dumnezeu a împărțit pe fiii lui Adam, atunci a statornicit hotarele

509. Rom. 8, 19—21. Sub astre și constelații Origen vrea să designeze ființele libere și raționale (Cf. *Omilia* 2, 1). «Altceva mai înalt» poate fi «vederea lui Dumnezeu» și «eliberarea făpturii» (*Peri arhon*, I, 7, 4), despre care vom vedea mai amănunțit în alt loc.

510. Evr. 10, 1.

511. *Fil.* 3, 20.

512. *Ios.* 20, 8.

neamurilor după numărul îngerilor lui Dumnezeu»⁵¹³. Sau cum citim în altă redactare : «după numărul fiilor lui Israel».

La începutul lumii fiii lui Adam au fost împrăștiati fie după vrednicia lor proprie, fie cu referire la Adam : Ce vom zice despre ceea ce va deveni fiul «celui de pe urmă Adam», care este făcut pentru a fi un suflet viu, dar pe urmă cu «duh dătător de viață» ?⁵¹⁴ Prin bunătatea lui Dumnezeu se va adevăra că ei n-au fost zidiți pentru a fi împrăștiati, ca la începutul lumii, ci pentru a fi adunați la sfârșitul ei, nu atât pentru că «în Adam toți mor»⁵¹⁵, ci pentru ca «în Hristos toți să învieze»⁵¹⁶. Fără îndoială că atunci va avea loc o repartizare și o împărțire care va fi făcută de Providență nu numai după vredniciile oamenilor, ci avînd în vedere și pe «cel din urmă Adam», în care e scris că «toți vor învia». Dar cine dintre noi este vrednic să aibă parte de această repartizare, pentru a se bucura de această moștenire cerească ? Cine va fi atât de fericit, ca să fie admis în Ierusalim, pentru a fi în cetatea unde se va înălța templul lui Dumnezeu, sau mai ales de a fi el însuși «templul lui Dumnezeu» ?⁵¹⁷. Cine va fi atât de fericit să prăznuiască sărbătorile în locul unde altarul lui Dumnezeu întreține focurile fără de sfârșit ? Cine va fi atât de fericit pentru a aduce jertfa sa și tămîia suavității sale pe acest foc, despre care Mintuitorul spune : «Foc am venit să aduc pe pămînt»⁵¹⁸. Cine va fi fericitul care să prăznuiască Paștele în locul : «pe care l-a ales Domnul Dumnezeu»⁵¹⁹, pentru a prăznuia ziua Cincizecimii, sărbătoarea Împăcării, solemnitatea Corturilor, nu în chipul umbrei, ci în toată frumusețea și adevărul lor ? Cine dintre noi ar putea fi socotit vrednic a fi asemănat, printr-o hotărîre fericită, cînd Dumnezeu va începe a despărți pe fiii celui din urmă Adam, pentru a fi unul dintre aceia către care a zis : «Să ai și tu stăpînire peste cinci cetăți»⁵²⁰, sau dintre aceia către care a spus : «tu vei avea stăpînire peste zece cetăți»⁵²¹, ori dintre aceia către care va zice : «intră în bucuria Domnului

513. Deut. 32, 8—9.

514. 1 Cor. 15, 45.

515. 1 Cor. 15, 22.

516. 1 Cor. 15, 22.

517. 1 Cor. 3, 16. Îngerii vor avea mare rol în adunarea la un loc a celor «împrăștiati». Daniélou, *op. cit.*, p. 226—235.

518. Lc. 12, 49.

519. Deut. 12, 5.

520. Lc. 19, 19.

521. Lc. 19, 19.

tău»⁵²², sau către cei către care va zice : «așezați-vă cu Mine, pe cele douăsprezece tronuri, judecînd cele douăsprezece seminții ale lui Israel»⁵²³, și cărora le spune : «Părinte, voiesc ca, unde sînt Eu să fie și ei împreună cu Mine»⁵²⁴. Eu vreau ca el să fie rege, precum Eu sînt Regele-regilor⁵²⁵. Eu vreau ca ei să fie domni precum Eu sînt : «Domnul Domnilor» ?

Fericiți sînt cei care vor ajunge la această culme a fericirii ! Fericiți sînt cei care vor putea urca această treaptă a vredniciilor, și binecuvîntat să fie Domnul Dumnezeuul nostru, care a făcut aceste făgăduințe celor «care-L iubesc»⁵²⁶. Aceia, într-adevăr, se socotesc între Numerii, sfinți sau sînt, mai ales, aceia cărora «și perii capului le sînt numărați»⁵²⁷ de către Domnul nostru Iisus Hristos, a cărui este slava și puterea în vecii vecilor. Amin.

522. Mt. 25, 23.

523. Mt. 19, 28.

524. In. 17, 24.

525. Apoc. 19, 16

526. 1 Cor. 2, 9.

527. Mt. 10, 30.

OMILII LA CARTEA IOSUA

INTRODUCERE

Intr-o clară viziune asupra «tainelor viitoare» legate de poporul iudeu, Jean Daniélou cuprindea în titlul valoroasei sale lucrări Sacramentum Futuri, tipărită la Paris în 1950, întreagă semnificația sub care vedea Origen însemnătatea cărții Iosua. Pentru el luarea în stăpînire de către evrei, prin masacre și distrugeri, a Țării sfinte nu poate avea numai un înțeles istoric și văzut, ci toate luptele de cucerire a pămînturilor, de o parte și de alta a Iordanului, precum și împărțirea acestor ținuturi și a cetăților respective între cele douăsprezece seminții ale fiilor lui Israel au o finalitate și un temei unic: lupta împotriva patimilor de tot felul și gustarea din fericirea făgăduită celor blînzi, celor curați la inimă și a făcătorilor de pace, bunuri care nu se pot dobîndi decît prin încorporarea în Hristos-Domnul și în împărăția lui, Biserica. De aceea nici lucrarea săvîrșită de primul Isus (adică Isus Navi) nu poate fi deplin lămurită, zice Origen, decît prin transpunerea ei spirituală din domeniul material-istoric în cel spiritual-hristocentric, realizată de Iisus care se zice Hristos. Intrarea în «Pămîntul făgăduinței» nu poate avea altă însemnătate pentru el decît intrarea în Țara cerească a «Ierusalimului de sus», în care «nu m-aș putea urca», zice Origen, dacă nu m-ar îndruma Sf. Pavel, ale cărui scrieri le citează în cele 26 de omilii ale acestei cărți, de 274 ori!

Textul cărții nu ni s-a păstrat decît într-o traducere latină, destul de fidelă, făcută de Rufin (între anii 398—401). Fidelitatea traducerii reiese din comparația făcută la omilia 20, 1—2, care s-a păstrat și în text grecesc într-un fragment de cea mai mare încredere în «Filocalia» sa. E drept că din comparația respectivă reiese că traducerea lui Rufin are oarecare caracter de «adaptare» cînd e vorba de amănunte, dar în linii mari gîndirea lui Origen nu-i deformată. La aceleași concluzii duce și comparația ce se poate face la primele 4 și la ultimele 11 omilii, pentru

care Comentarul în grecește al lui Procopie de Gaza (Cătene la Octateuh) este un adevărat «îndreptar critic», după cum se exprimă E. Klostermann, unul din cei mai temeinici editori ai operelor lui Origen.

Manuscrisele conținând omiliile la Iosua au toate un arhetip comun. Pe la anii 500 Cassiodor le avea în 3 codici diferiți, unul conținând Judecătorii și Iosua, al doilea Facerea, Ieșirea și Leviticul, al treilea Numerii. Se vede că însuși Rufin le-a tradus în 3 reprize. În prefața la Iosua traducătorul își afirmă el însuși paternitatea traducerii celor 26 omilii. Traducerea lui Rufin s-a răspândit repede. Pe la anii 600 un codice era cunoscut în Franța (Cod. P), azi e în Leningrad.

Data scrierii acestor omilii aparține ultimei perioade din viața lui Origen, când vârsta lui depășise 60 de ani și când, după spusele istoricului Eusebiu, scrierile lui se răspândeau mai ales prin multiplicările stenografilor. De aici și caracterul lor de improvizații pline de prospețime, dar și de spontaneitate genială. În Omilia XIII, 3, Origen amintește de predicile ținute în legătură cu proorocia lui Ieremia, despre care se știe că au avut loc după anii 244. Iar întrucât în Omilia IX, 10 (la Iosua) Origen face aluzii clare la persecuția lui Deciu, reiese că aceste omilii sînt printre ultimele lucrări ale marelui exeget alexandrin, deci în jurul aceleiași date.

Numărul omiliilor este de 26 după cum reiese din însăși afirmația lui Rufin, apoi din edițiile lui J. P. Migne și cea a Corpului berlinz. Așa indică și majoritatea manualelor de patrologie, în frunte cu cel al lui Bardenhewer, Harnack și alții. Nu am înțeles de ce A. Puech și J. Quasten admit doar 25 de omilii, iar într-un loc din Migne (P.L., 70, 1112) se vorbește de 30, desigur greșit.

Dintre edițiile mai vechi ale omiliilor lui Iosua amintim pe cea a lui Aldo Manutius de la Veneția din 1503, apoi pe cea din 1740 tipărită de C. Delarne în Paris. În secolul XIX C. H. Lommatsch (Berlin 1843) și J. P. Migne reproduc aproape identic pe Delarne. Nici una din aceste ediții nu au avut la bază decît puține variante manuscrise, dar nici acestea din cele mai bune. Un început serios s-a făcut deodată cu începutul veacului nostru, când Academia de Științe din Berlin a editat, pe baze științifice, aproape toate operele lui Origen, între ele și Omiliile la Iosua în volumul «Homilien zum Hexateuch in Rufins Übersetzung, siebenter Band: die Homilien zu Numeri, Josua und Judices, Leipzig, 1921, hrg. v. W. A. Baehrens (textul la Iosua între paginile 286—463). În 1966 Annie Jaubert a reprodus acest text în colecția «Sources chrétiennes», adăugîndu-i un studiu introductiv, note și o traducere franceză.

După edița Migne și mai ales după acestea două din urmă, ne-am orientat și noi în traducerea pe care o prezentăm.

Conținutul omiliilor e legat de luarea în stăpînire a «Țării sfințe» de către fiii lui Israel conduși de Isus (Navi), prototipul Domnului Iisus. Dar dincolo de luptele de cucerire teritorială, auditorul din Cezareea Palestinei, unde au fost roșite aceste predici populare, a fost chemat, prin înălțătoare metode exegetice, spre o altă luptă: lupta duhovnicească împotriva puterilor răului și a patimilor omenești pentru ca, în sfîrșit, prin revărsarea harurilor cerești, cu ajutorul puterilor nevăzute ale îngerilor, prin încadrarea în lucrarea plină de taine, dar cu totul reală, a Bisericii «istorice», la care credinciosul e chemat el însuși să participe din plin, întreaga epopee a acestei «cuceriri spirituale» să se suprapună cu îmbisericeirea, cu înfierea de către Domnul în împărăția Sa cea fără de sfîrșit.

Trebuie subliniat faptul că toate relatările istorice, geografice, chiar cele de cult, au pentru Origen, în chip transparent, semnificații mult mai înalte, deși ele reflectă hotărît stările de fapt ale creștinătății din veacul III. «Sofiștii» din omilia VII, «iudeul exterior» din omilia XIII, «copiii Babilonului» sau «ai Egiptului» din omiliile XI, XV și altele, ca să nu-i uităm pe «scandalagii de felul lui Marcion, Valentin sau Vasilide» din omiliile VII, X, XII sînt numai cîteva mostre de judecată realistă, istorică după «convertire» a «poporului creștin», căruia i se adresează cu aprindă mereu nu numai zelul pastoral al clerului (omilia IX), ci și dorința după «convertire» a «poporului creștin», căruia i se adresează cu toată căldura să rămînd strîns legat de învățătura Bisericii (Omil. 3; 7 etc.). Ca și în vremea lui Iosua, Origen cere creștinilor din vremea lui să nu uite de biruința asupra lui Amalec (despre care întreaga literatură creștină a veacului II, în frunte cu Sf. Iustin și Sf. Irineu, avea o puternică cunoștință!), de căderea Ierihonului, sau de acea metamorfoză morală a curtezanei Raav, care, toate, ne înalță spre alte «moșteniri», decît cele pămîntești ale fiilor lui Israel (Omil. XVII).

Citatele biblice sînt numeroase, mai ales la Psalmi și la cărțile Noului Testament. Recordul îl deține, firește, doxologia din 1 Petru 4, 11, cu care se termină aproape toate (23) omiliile, bine-știind că ele formau «lecții» propriu-zise, cuprinzînd uneori explicarea unei pericope, alteori doar a unui singur verset sau cel mult 2—3. Urmează la rînd Coloseni 2, 14 (zapisul pironit pe cruce) de 4 ori, Galateni 5, 17 (lupta dintre duh și trup) de 5 ori, I Cor. 10, 11 (li s-au întîmplat ca pilde... ale sfîrșitului veacurilor) de 4 ori, Romani 9, 24 (chemarea nu numai dintre

iudei, ci și dintre păgâni) de 4 ori, Matei 15, 19 (din inimă ies gândurile rele, uciderile...) de 4 ori, ca să amintim doar câteva din cele mai semnificative, toate fiind legate de specificul interpretării lui alegorice și anagogice. Mulțimea citatelor biblice constituie o mărturie sigură pentru gândirea net creștină a lui Origen, cu toate că se resimt, așa cum am subliniat în comentarii, destule idei și imagini luate din cultura elenistică și iudaică a timpului, îndeosebi din Filon.

Tipologia omiliilor se menține și aici ca și în celelalte lucrări ale lui. Ba s-ar putea spune că, alături de Omiliile de la Levitic și de la Numeri, poate că nicăieri altundeva interpretarea tipologică nu-i mai nelipsită ca aici. La loc de cinste se află, firește, leit-motivul Iisus-Iosua, care străbate ca un fir roșu toate cele 26 omilii. Dar nu atât comparația între Iisus și Moise, cât mai ales imaginea marelui Arhiereu, ca în Epistola către Evrei 4, 8 ; 4, 14, care asigură «moștenirea bunurilor făgăduite», este mereu prezentă în aceste omilii, dealtfel ca și în scrisul sfinților Iustin și Irineu, cum observă în studiul său introductiv A. Jaubert. Între temele preferate ale exegezei sale, Origen mai amintește ideea «paradoxală» (cum o numește A. Jaubert) a «cuceririi continue» a Țării promise (omil. 3, 2 ; 8, 4 ; 16, 3 etc.), proces care trebuie să se desfășoare «azi», la nesfârșit. Tot astfel și parabola trecerii prin Marea Roșie, respectiv a botezului de la Iordan, ca imagine a drmului duhovnicesc al sufletului printre ispitele lumii pînă la dobîndirea moștenirii făgăduite lui Iuda (Omil. 19). Dar nelipsită este îndeosebi sublinierea «războiului nevăzut» din sufletul creștinului : «Mai trebuie (zice Origen în omilia a cincea) să amintim câte și ce fel de războaie se dau în sufletul nostru după ce am ieșit din apa Botezului ?» «Să știi că adevărata luptă n-a fost cea contra iebusiților, canaaneilor și ferezeilor, ci mai ales contra ispitelor viclene mereu renăscînde» (Omil. 8, 7 ; 15, 5 ; 22, 4 etc.).

Desigur ideea «Pămîntului făgăduinței» rămîne pentru Origen de cele mai multe ori identică ori cu lumea sufletului ori cu cea din ceruri. Călătoria aceasta, cu toate episoadele ei, formează însuși miezul omiliilor de față. Ceea ce este interesant de remarcat, în legătură cu această tipologie, este faptul că scrisul teologic, de după moartea lui Origen, a reluat adeseori, uneori chiar în limbajul lui, multe din temele și interpretările lui.

Eusebiu de Cezareea va acorda o mare importanță semnificației spirituale a analogiei Iisus-Iosua (Demonstr. ev. IV, 17, 1). Sf. Ciril al Ierusalimului de asemenea (Cateh. 10, 11). Sf. Grigorie de Nyssa va datora mult interpretării origeniste îndeosebi în legătură cu trecerea Iordanului

celui duhovnicesc (De Baptismo). Sf. Ioan Hrisostomul reține și el interpretarea tipologică în legătură cu Iosua și Raav păcătoasa (Despre pocăință 7, 5). Sf. Ciril de Alexandria revine adeseori în Comentarul la Ev. Ioan asupra semnificației Ierihonului, a mamei, a tăierii împrejur, făcute de Iosua etc. Iar Teodoret de Cir și Procopie de Gaza reproduc, în comentariile lor la Iosua, pasaje întregi din Origen. Și tot așa se poate spune și despre scriitorii apuseni Ilarie, Ambrozie, Ieronim, Augustin, iar Beda Venerabilul și Raban Maur reproduc mai multe pasaje din omiliile la Iosua indicându-le cu titlul «ex. Adamantio».

Căci dincolo de ideile greșite, pe care le-a afirmat în unele scrieri ale sale, Origen a fost un suflet mare, un dascăl care propovăduia cu dragoste fierbinte rămânerea la învățăturile Bisericii, la cunoașterea tainelor ei, la dorul după desăvârșire morală a clerului și credincioșilor din toate straturile și din toate neamurile. Or, tocmai această lărgime de suflet și această sinceritate a închinării și a slujirii în duh și în adevăr, i-au asigurat o popularitate cum rar s-a cunoscut.

«Vino după mine, ascultătorule, pe pîrtid abia perceptibilă a cuvîntului», zicea el în Omilia XVI, 3, folosind stilul intim, popular, în care voia să edifice pe credincioși asupra lucrării tainice a cuvîntului dumnezeiesc, cuvînt care la el era egal de cele mai multe ori cu Cuvîntul sau Logosul divin.

«Așa am înțeles de la unul din dascălii bătrîni care tilcuiesc cuvîntul de la Evrei 11, 39—40 : ca să nu ia fără noi desăvîrșirea», spune el în aceeași omilie (XVI, 5), semn că, fie din informație rabinică, fie a filosofiei «din afară», dar redînd totdeauna în perspectivă biblică și bisericască adevărul creștin, — acesta a fost Origen exegetul, Origen didascalul.

N-am mai găsit necesar să amintesc despre caracterul universalist și pașnic al mesajului acestor omilii, care propovăduiește în primul rînd dragostea și pacea. Ele reies de la sine din textul omiliilor.

Cercetările numeroase din ultimele decenii au venit să confirme valoarea inegalabilă a scrisului său documentat și ziditor de suflete. Ca și iudeilor de odinioară ni s-ar putea adresa și nouă călătorilor pe acest pămînt «ridicați-vă ochii și scrutați, prin inima și faptele voastre, moștenirea cea netrecătoare din ceruri» (Omil. 17, 1).

OMILIA I

Iosua ¹

Un nume de mare răsunet ²

I

Dumnezeu a dat un nume care este mai presus de orice nume : ³ Cui ? lui Iisus Hristos, Domnul și Mântuitorul nostru. Numele care este «mai presus de orice nume este Iisus». Iar pentru că acest nume este «mai presus de orice nume», «în numele lui Iisus tot genunchiul se pleacă în cer, pe pământ și în cele de dedesubt» ⁴.

Și pentru că acest nume este «mai presus de orice nume», nimeni nu l-a purtat în decursul vremurilor.

Moise a scris în cartea Facerii și noi citim în ea viața lui Avraam și a urmașilor săi. Sînt (acolo) mulți dreți, dar nici unul dintre ei n-a meritat numele de Iisus. Abel n-a fost numit Iisus, nici (Set) cel care a început «a chema numele Domnului Dumnezeu» ⁵, nici (Enoh) cel care a plăcut lui Dumnezeu și apoi nu s-a mai aflat, pentru că l-a mutat, și n-a văzut moartea ⁶, nici Noe, cel care între oamenii timpului său «era singurul drept înaintea lui Dumnezeu» ⁷, nici chiar Avraam, cel care a primit făgăduința legămîntului ⁸, nici cel născut din el, Isaac, nici Iacob, omul care ține locul ⁹, nici vreunul dintre fiii lui. Oricît a fost «Moise de credincios în toată casa sa» ¹⁰, nici el nu a putut fi numit Iisus.

Acest nume de Iisus eu îl găsesc pentru întîia dată în cartea Iesirii și vreau să aflu în ce împrejurări este atribuit pentru întîia dată numele de Iisus. Iată cum grăiește Scriptura : «Și atunci au venit Amaleciții să se lupte cu Israeliții la Rafidim, și Moise a zis către Iosua (sau Isus Navi)» ¹¹. Aceasta este întîia pomenire a numelui Iisus... și i-a zis Moise

1. Origen, *Isus fiul lui Navi (Iosua)*, B.C.S. VII, Migne, P.G., tom. 12 b, col. 825 și următoarele, cf. și Origène, *Homelies sur Iosue*, text latin, introduction, traduction et notes, de Annie Jaubert, Paris, 1960.

2. Omilia I.

3. Fil. 2, 9.

4. Fil. 2, 10.

5. Fac. 4, 26.

6. Fac. 5, 24.

7. Fac. 6, 8—9.

8. Fac. 17, 2.

9. Fac. 27, 36.

10. Num. 12, 7.

11. Ieș. 17, 8—9.

mai departe : «alege-ți bărbați voinici, dintre fiii lui Israel și du-te de te luptă cu Amaleciții» ¹².

Moise și-a dat seama că nu mai poate conduce armata, a înțeles că nu o mai poate comanda, cu toate că el i-a scos din Egipt ¹³. De aceea, informează Scriptura, El l-a chemat pe Isus (Iosua) și i-a zis : «alege-ți bărbați și du-te !» Vedeți, dar, cui i-a revenit îndatorirea de a lupta împotriva amaleciților.

Cu prima ocazie, când întâlnim numele Isus, îl vedem conducând oștirea, nu pentru că Moise i-ar fi impus această acțiune, ci pentru că Moise i-a recunoscut înfrântărea. Și aceasta pentru că Moise nu era în stare să aleagă bărbați voinici. De aceea zice (lui Isus Navi) : «Alege bărbați voinici dintre fiii lui Israel» ¹⁴.

Primul pasaj unde se întâlnește numele lui Isus (Navi) este deci acela în care se descoperă taina simbolică a numelui său, căci : Isus (Navi) conduce într-adevăr o oștire.

II

Și ne spune Scriptura că se întâmplă că «de câte ori ridică Moise mâinile, biruia Israel, iar când și le lăsa în jos biruiau Amaleciții» ¹⁵.

Deci, atunci când Moise își ridică mâinile, Isus dobânda succesul biruinței. Dar poporul a fost învins de Amaleciți pentru că Moise nu a ridicat mâinile și pentru că le ținea în jos. Despre acesta se zice : «Dați ați crede lui Moise ați crede și Mie» ¹⁶ și «iată că voi căutați să mă omorâți, voi care nu împliniți Legea» ¹⁷. Căci Legea și faptele legii rămân fără efect la cei care «caută să statornicească dreptatea lor, și care nu se supun dreptății lui Dumnezeu» ¹⁸. Când mâinile lui Moise s-au lăsat în jos, a triumfat necredința și poporul a fost biruit.

Cu toate acestea și Nadab și Abiud și Eleazar au rămas în cort, ca să judece poporul. Au lăsat apoi și pe Ietro ca și el să judece poporul împreună cu ei ¹⁹. Isus însă n-a rămas, el l-a urmat pe Moise în munte,

12. Ieș. 17, 9.

13. Ieș. 32, 1.

14. Ieș. 17, 9.

15. Ieș. 17, 11. Despre simbolismul mâinilor ridicate ne vorbesc atât Epistola zisă a lui Varnava (cap. 12, 2), cât și Sf. Iustin Martirul, *Dialogul cu iudeul Trifon*, 90, 5, 91, 112, 131, trad. rom. de O. Căciulă, București, 1941, p. 206, 208, 246, 288 și în vol. II P. S. B.

Tot așa amintește Origen și de ridicarea mâinilor în tratatul *Despre rugăciune*, cap. 31.

16. In. 5, 46.

17. In. 7, 19.

18. Rom. 10, 3.

19. Ieș. 18, 13 ș.u.

de aceea se adaugă aceste cuvinte mișcătoare : «El slujea lui Moise»²⁰. Dar cum l-a slujit? Nici ca un superior, nici ca un inferior, ci ca un colaborator și un protector.

Dar ce să zicem de aceasta? Când Isus (Navi) e pomenit pentru prima dată, numele tatălui său nu este dat în vileag, nici a doua oară, nici a treia oară. Dimpotrivă, când se citează numele Navi, tatăl, el nu mai este numit Isus, ci Iosua²¹. Între cei trimiși ca iscoade el este numit Ause²². Mi se pare că înainte i se dăduse numele de Ause (Osea), în loc de Isus fiul lui Navi, pentru calitatea lui de iscoadă. Îndată ce s-a reîn-tors din împlinirea misiunii sale, când, sub impresia groazei obștești, el singur dădu curaj celor fricoși, el singur întări încrederea unui popor descurajat, atunci Moise îi dădu numele de Isus. El nu mai este numit fiul lui Navi, ci el este acela căruia Moise i-a zis : «Condu oștirea și biruiește pe Amalec». Iar dacă cercetăm cele întâmplate mai înainte, constatăm prestigiul său cu prilejul schimbării la față a lui Moise : «fiii lui Israel au avut aspectul întunecat înaintea lui și nimeni nu putea vedea fața lui, Isus însă trăiește (momentul) și continuă să participe din tot sufletul său, în interiorul cortului, la acea taină»²³.

III

Ce ne învață toate acestea? Nimic altceva, decît că însemnătatea cărții lui Iosua este mai puțin aceea de a arăta faptele lui Isus, fiul lui Navi, cît de a ne descrie tainele lui Iisus, Domnul nostru. El este acela care, după moartea lui Moise, își asumă conducerea, cel care îndrumă oștirea și luptă împotriva lui Amalec, și ceea ce este neînchipuit pe munte, prin ridicarea mîinilor, împlinește el «dezbrăcînd domniile și puterile, biruind asupra lor prin cruce»²⁴.

Prin urmare Moise este mort, căci Legea a luat sfîrșit : «Legea și proorocii ajung pînă la Ioan»²⁵. Trebuie oare dovedit cu Scriptura că Moise se confundă cu Legea? Ia aminte la ceea ce spune Evanghelia : «Au pe Moise și pe profeți, să asculte de ei»²⁶. Fără îndoială că Moise

20. *Ieș.* 24, 13.

21. *Num.* 13, 17.

22. Traducerile românești redau cu Osea (*Num.* 13, 9).

23. *Ieș.* 33, 12.

24. *Col.* 2, 15. Tradiția creștină a înțeles de timpuriu simbolismul numelui lui Isus Navi Iosua. De aceea Sf. Iustin îl numește (*Dialog* 75) «prooroc puternic și mare tocmai pentru că el întru-chipează rolul Logosului divin în Vechiul Testament, prin care grăiau proorocii (*Dialog*, 49, 52 etc). Epistola lui Varnava spune chiar că Iosua a fost «tipul» lui Iisus Hristos (*XII*, 8—10). El biruia prin cruce. Începînd de la cap. 4 Omilia I afirmă acest lucru.

25. *Mt.* 11, 13.

26. *Lc.* 16, 24.

ține aici locul Legii. Moise deci, slujitorul lui Dumnezeu, este mort, căci Legea a încetat și poruncile Legii au luat sfârșit, de acum înainte. Iar dacă crezi că afirmațiile mele sînt lipsite de temei, ascultă de autoritatea Apostolului, care declară: «Femeia măritată este legată de bărbatul ei, prin Lege, atît timp cît el trăiește, iar dacă a murit bărbatul, e dezlegată de Legea care o legase de bărbat. Dacă s-ar mărita cu un alt bărbat atîta timp cît soțul ei trăiește, se va numi desfrînată. Iar dacă a murit bărbatul ei, ea este slobodă de lege, ca să nu fie desfrînată măritîndu-se cu un altul»²⁷.

Femeia înseamnă, în mod sigur, inima care a fost stăpînită de Legea lui Moise și căreia i se zice că atît timp «cît trăiește bărbatul ea este legată de lege»²⁸, iar dacă bărbatul ei moare, adică Legea, inima, care era în ascultare, este eliberată. Trebuie, deci, ca Legea să moară, pentru ca cei care cred în Iisus să nu fie învinuiți de adulter.

IV

Iisus este deci, Domnul și Mîntuitorul meu care a preluat conducerea. Asemănați, dacă voiți, faptele lui Moise cu principatul lui Iisus. Cînd Moise a scos poporul din țara Egiptului, nu era nici o rînduială în mijlocul mulțimii, nici un ritual la preoți. Ei au străbătut apa mării, o apă sărată care nu conținea nimic dulce într-însa și care alcătua «un perete la dreapta și la stînga»²⁹. Aceasta s-a petrecut sub conducerea lui Moise.

Cînd însă Domnul meu conduce oștirea, vedem întîmplările care au fost prevăzute. Preoții păseau înainte pîrtînd pe umerii lor «chivotul legămîntului»³⁰. În nici o parte însă nu le-a venit în cale marea nici valurile care să-i împrăstie. Dar eu vin la Iordan, sub îndrumarea Domnului meu Iisus, și nu vin cu dezordinea unui fugărit, sau în tulburare înspăimîntată, ci vin acolo împreună cu preoții, care poartă pe creștetul lor și pe umerii lor cortul mărturiei Domnului, unde sînt păstrate Legea lui Dumnezeu și tablele sfinte. Eu intru în Iordan nu cu o liniște prefăcută, ci în sunet de trîmbiță, care produce o vibrație de aparență spirituală și divină, ca să înaintez pînă la vestirea adusă de trîmbița cerească.

La trecerea Mării Roșii apa s-a despîcat în două, un «perete în dreapta și altul în stînga»³¹. Aci, dimpotrivă, «cel care a venit a surpat

27. Rom. 7, 2—3.

28. Rom. 7, 2.

29. Ieș. 14, 22. În limbaj alegoric, Egiptul închipuie lumea păcatului.

30. Ios. 3, 6. Trecerea Iordanului cu trîmbițe simbolizează a doua venire.

31. Ios. 3, 16.

peretele de despărțire, a făcut din cele două una»³². Apa, prin urmare, s-a îngrădit într-o singură parte, din cealaltă ea se scurgea în mare. Apoi Iosua a zis : «Pregătiți-vă merinde pentru drum». Și azi vei auzi tu pe Iisus zicându-ți : «Dacă vrei să mă urmezi pregătește-ți merinde pentru drum». «Merinde» sînt faptele care ne însoțesc în mersul spre calea viitoare. Să vedem, deci, în ce măsură nu-i potrivit să arătăm nepăsare față de studiul atent al Sfintelor Scripturi. De aceea le poruncește el să scoată merindele, pentru cei care n-au grîu, căci mama le era hrană». ^{32 b}

Însă, odată trecut malul acestui rîu, «mana încetează»³³ și de aceea, dacă nu pregătești merinde, nu vei putea urma pe Iisus la intrarea în Pămîntul făgăduințelor. Vezi ce fel de merinde strînge Isus în Pămîntul făgăduințelor : «Apoi, zice (Scriptura), «au mîncat din roade», din pămîntul palmierilor, și au mîncat pline nouă»³⁴. Vei înțelege dar, că după ce am părăsit drumul acestei vieți, dacă am urmat pe Iisus, cu o inimă neprihănită, palmierii biruinței ni se arată cît de curînd și dacă am lepădat «aluatul de răutate și viclenie»³⁵, ni se pregătește «pîinea nouă a curăției și adevărului»³⁶.

În vreme ce Isus al nostru a trimis iscoade către regele Ierihonului, ei au fost primiți de o desfrînată ospitalieră. Însă această desfrînată, care a primit pe solii lui Isus, i-a primit cu scopul, desigur, de a nu mai fi desfrînată. Sufletul fiecăruia dintre noi, a fost tot o desfrînată, cîtă vreme el a trăit în plăcerile cărnii. Dar iată ce a obținut iscoada lui Isus : «niște ingeri pe care i-a trimis în fața sa, pentru a pregăti drumul»³⁷. Dacă un suflet îl primește cu evlavie, El nu-l așează în locuri joase și inferioare, ci în locuri înalte și superioare, pentru că noi n-am primit pe Domnul Iisus din ținuturile joase ale pămîntului, pe Cel care a venit de la Tatăl și a coborît din cer.

V

Însă nici fuioarele de in, în care s-a ascuns iscoada, nu le cred un model de simbolism³⁸. Inul slujește pentru veșmintele preoților, va să zică el — inul — era prefăcut pe seama celor ce aveau să fie poftiți la slujirea preoției, după vorba Apostolului Petru : «Voi sînteți neam sfînt,

32. Ef. 2, 14.

32 b. Mana simbolizează, aici, Cuvîntul lui Dumnezeu.

33. Ios. 5, 12.

34. Ios. 5, 11.

35. 1 Cor. 5, 8.

36. 1 Cor. 5, 8.

37. Ios. 2, 1. Locurile înalte și cele joase trebuie înțelese la Origen în sens moral, figurat.

38. Ios. 2, 6.

preoție împărătească»³⁹, sau cel puțin în simbolismul Legii, unde-i vorba de preoți, se ascunde chemarea tainică a acestui popor, care este chemat «dintre păgîni»⁴⁰. Femeia depravată (curtezana, cum traduc unii) este expusă miniei regelui din Ierihon: «trupul pofteste împotriva duhului, iar duhul împotriva trupului»⁴¹. Se scrie de asemenea: «Dacă pe voi vă urăște lumea, să știți că pe Mine mai înainte decît pe voi M-a urît»⁴². Este deci un rege care este vrăjmașul acestei curtezane, e «stăpînul lumii acesteia»⁴³, care urmărește iscoadele lui Isus și vrea să pună stăpînire pe ele, dar el nu le poate apuca pentru că ele umblă «pe munți»⁴⁴. Ele nu coboară în regiunile de jos și nu se lasă în văi, ci ele caută înălțimea colinelor și culmile munților. Tot așa și sufletul depravat care este în noi exclamă: «Ridicat-am ochii mei la munți, de unde va veni ajutorul meu»⁴⁵.

«Stăpînul acestei lumi» nu poate sui în acele ținuturi, el nu poate ajunge pînă la Iisus pe căile înălțate, cu atît mai mult, dacă în încercare el îl așează pe înălțimi și îi zice: «Aruncă-te jos!»⁴⁶, căci el nu iubește decît pe acela care cade în prăpăstii adînci, căci acolo stăpînește el, acolo și-a așezat sălașul său, în aceste locuri de unde el coboară chiar pînă în iad.

Moise n-a spus ca «să se oprească soarele!». El n-a poruncit unor elemente mai puternice, cum a făcut-o Isus. «Să se oprească soarele deasupra Gabaonului, a zis Iosua, și luna deasupra văii Aialon», iar (Scriptura) adaugă: «N-a mai fost niciodată o zi în care Dumnezeu să asculte așa glasul omului»⁴⁷. Iisus, al meu, a oprit deci soarele și nu numai în acel moment acolo, ci în mai multe rînduri la venirea sa. În timp ce noi ne războim împotriva vrăjmașilor noștri și «luptăm împotriva domniilor, împotriva stăpîniilor, împotriva stăpînitorilor întinericului acestui veac, împotriva duhurilor răutății răspîndite în văzduhuri»⁴⁸, «soarele dreptății»⁴⁹ nu încetează a ne însoți, El nu ne părăsește niciodată, și nu se grăbește să se culce, căci El însuși a zis: «Iată Eu sînt cu voi în toate

39. I Pt. 2, 9.

40. Rom. 9, 24.

41. Gal. 5, 17.

42. In. 15, 18.

43. In. 12, 31.

44. Ios. 2, 20.

45. Ps. 120, 1.

46. Mt. 16, 6.

47. Ios. 10, 14.

48. Ef. 6, 12. A se vedea și Omilia XI, 3.

49. Mal. 3, 20

zilele»⁵⁰. Și El nu este cu noi numai o zi sau două, ci este cu noi «în toate zilele pînă la sfîrșitul veacurilor» pînă ce și noi vom triumfa împotriva vrăjmașilor noștri.

VI

Să vedem acum ce făgăduință face Isus ostașilor săi : «Tot locul pe care vor călca tălpile picioarelor voastre, îl voi da vouă»⁵¹. Pentru oamenii aceluia veac, aceasta reprezintă țara canaaneilor, a ferizeilor, a iebușeilor și a tuturor popoarelor, în a căror stăpînire a ajuns, după ce a alungat pe locuitorii băștinași. Dar să cercetăm ce făgăduințe conțin pentru noi aceste cuvinte.

Există neamuri diabolice și puteri vrăjmașe, împotriva cărora noi trebuie să ne luptăm și să ne războim cu multă stăruință în cursul acestei vieți. Toate aceste mari puteri, dacă le punem la picioarele noastre, dacă le biruim prin lupte, vor fi ale noastre pămînturile lor, ținuturile lor, împărățiile lor, toate ne vor fi date de către Domnul Iisus, căci puternici au fost odinioară îngerii, care au participat la mărețiile împărăției lui Dumnezeu. Oare nu citim la Isaia ceea ce se spune despre ei ? «Cum a căzut Lucifer din ceruri, el, stea strălucitoare, fecior al dimineții ?».

Acest Lucifer a avut, desigur, sălașul său în ceruri, însă numai pînă la cădere.

Dacă îl pot învinge și îl fac așternut picioarelor mele, dacă mă învrednicesc ca Domnul Iisus să sfarme sub picioarele mele pe satan, atunci voi avea îndreptățire să ocup locul lui Lucifer în ceruri. Numai așa înțelegem făgăduința pe care ne-a făcut-o Iisus, Domnul nostru, cînd zicea : «tot locul pe care va călca talpa picioarelor noastre va fi al nostru».

Dar să nu credem că putem intra în stăpînirea aceasta dacă stăruim în somnolență, în lene și nepăsare. Mînia are îngerul ei aparte, dacă nu ești stăpîn pe inima ta și dacă nu o ții departe de agitațiile enervării și ale mîniei, nu vei putea obține, ca moștenire, locul ocupat altădată de acest înger și în nepăsarea ta nu-l vei putea alunga din pămîntul făgăduinței. De asemenea pentru orgoliu, pismă, zgîrcenie, necurăție : toate aceste păcate păgubitoare își au îngerii lor pentru a-i inspira și pentru a-i îndirji.

50. Mt. 28, 20.

51. Ios. 1, 3 ; Is. 14, 12. Despre angheologia lui Origen a se vedea A. Jaubert, Apendice I, p. 63—69.

Dacă tu nu vei ieși victorios, în mânia ta, împotriva acestor pătimi, și nu le vei stăpîni de pe pămînt, sfințit prin harul Botezului, atunci nici-odată nu te vei învrednici de plinătatea moștenirii făgăduite.

VII

Sub Moise nu s-a spus ceea ce s-a spus sub Isus (Navi) «pămîntul s-a liniștit de război»⁵². Desigur că acest pămînt, care este al nostru, cel prea plin de războaie și lupte, acest pămînt nu va fi lipsit de războaie decît prin lucrarea Domnului Iisus. Între noi se află tot felul de popoare păcătoase, care pun stăpînire pe sufletele noastre fără să ne lase nici un răgaz. Înlăuntrul nostru se află acești canaanei, între noi sînt ferezeii, aici sînt iebușeii, cită trudă, cită veghe și îndelungă-răbdare ne trebuie pentru a alunga dintre noi toate aceste popoare viciate, pentru ca, în sfîrșit, «pămîntul nostru să fie lipsit de războaie»⁵³. Iată de ce profetul ne dă îndemnul «de a cugeta ziua și noaptea la Domnul»⁵⁴.

Această cugetare la Cuvîntul lui Dumnezeu este asemenea unei trîmbiți care ține inima trează în vederea unei lupte, de teama de a nu te cuprinde somnul în timp ce vrăjmașul tău veghează. Nu este de ajuns să «cugeti ziua», de aceea (Scriptura) adaugă : «și noaptea». Ce veți face dacă veți dormi nu numai noaptea, ci ziua întreagă vă îndeletniciți cu lucruri ale veacului și cu plăceri trupești, voi care veniți la biserică, cu greu, chiar și în zile de sărbătoare ?

Căci sînt printre voi unii care, deși sînt prezenți, totuși nu sînt de față, căci, cu toată prezența lor, ei nu sînt preocupați de Cuvîntul Domnului, ci de trîncănelile lor. De aceea iată ce vă spune cuvîntul sfînt : «Deșteaptă-te cel ce dormi și te scoală din morți, înainte de a întîlni pe Hristos»⁵⁵. «Scoală-te dintre morți», zice el celor care stăruiesc în faptele morții și care se tăvălesc în necurăție și în fărădelegi. Dacă aceste fapte nu sînt luate în seamă de oameni, Dumnezeu, le cunoaște. Pocăiți-vă și schimbați-vă în cinstea Domnului, din toată inima voastră, îndeletniciți-vă cu rugăciunea, cu Cuvîntul lui Dumnezeu ! La ce bun să postim pentru păcatele noastre dar săvîrșim alte păcate ? La ce bun te speli, pentru a te tăvăli apoi din nou în noroi ? Ai postit un timp oarecare ? E ceea ce ai făcut cînd ai părăsit Egiptul. Ai trecut Marea Roșie,

52. Ios. 11, 23.

53. Războiul duhovnicesc sau nevăzut, cum va fi numit de Evagrie Ponticul, de Ioan Casian, sau mai tîrziu de Nicodim Aghioritul, are în Origen pe primul dascăl. M. Viller u.K. Rahner, *Ascese u. Mystik in der Väterzeit*, Freiburg i.B., 1936, p. 72—80.

54. Ps. 1, 2.

55. Ef. 5, 14. Splendidă apostrofă la adresa vieții duhovnicești a creștinilor din sec. III.

ai urmat lui Moise, îndeplinind preceptele și poruncile Legii, dar iată că Iisus te-a scos de sub scutul lui Moise pentru o «a doua tăiere împrejur» în loc ca să zică «dealul arătat»⁵⁶. Ceea ce trebuie tăiat împrejur, în tine, nu este numai cultul idolilor, pe care l-ai lepădat de la început, ci să tai împrejur încă o dată acest cult, mult mai delicat decât cel al idolilor.

În sfârșit, despre a doua tăiere împrejur, Iisus spune poporului «Astăzi am ridicat de pe voi ocară Egiptului»⁵⁷. Câtă vreme stăruim în păcate, câtă vreme ne stăpînesc viciile și patimile, chiar de ne-am despărțit de idoli și am crede că am părăsit Egiptul, «rușinea Egiptului» totuși încă nu ni s-a șters.

Dacă accepți această a doua tăiere împrejur, cea a viciilor tale, dacă îndepărtezi de la tine mînia, mîndria, gelozia, necurăția, zgîrcenia, nedreptatea, și toate patimile de felul acesta, atunci vei fi spălat de rușinea Egiptului și răsădit în Pămîntul făgăduinței, vei dobîndi moștenirea împărăției cerurilor prin adevăratul Iisus, Hristosul, Domnul și Mîntuitorul nostru, a căruia este mărirea, în vecii vecilor. A m i n !

OMILIA II

Cu privire la cuvintele: «Moise robul meu a murit»⁵⁸

I

Ar trebui să fim și noi și moaștele lui Moise, căci dacă nu înțelegem cum a murit Moise, nu putem înțelege cum a domnit Isus (Navi).

Dacă iei în considerare Ierusalimul dărîmat și altarul desființat, încît nu mai vezi nicăieri nici victime, nici daruri; și nu mai auzi nicăieri preoți, nicăieri slujitori, nicăieri Liturghia levitiilor, cînd contemplezi stagnarea tuturor acestor rînduiri, atunci poți zice că «Moise robul lui Dumnezeu a murit». Dacă tu nu mai vezi pe nimeni venind de trei ori pe an înaintea Domnului, nici aducînd daruri în templu, nici junghind Paștele, nici mîncînd azime, nici oferind primiții, nici jertfind pe întiiul născut⁵⁹, cînd nu vezi îndeplinindu-se nimic din toate acestea, atunci spune că «Moise robul lui Dumnezeu a murit»⁶⁰.

56. Colina prepuțului.

57. Ios. 5, 9.

58. Omilia a II-a, Migne, P.G., tom. 12 b, col. 833—836.

59. Ieș. 22, 28

60. Ios. 1, 2. Tema aceasta e dezbătută și în Omilia XVII, 1.

Cînd vei vedea însă popoarele încreștinîndu-se, zidind biserici și altare, dar pe care nu le mai stropesc cu sîngele animalelor, ci sînt sfințite prin «scump sîngele lui Hristos» ⁶¹, cînd vei vedea pe preoți și pe leviți că nu mai folosesc sîngele taurilor și al țapilor ⁶², ci de acum Cuvîntul lui Dumnezeu lucrează prin harul Duhului Sfînt, atunci să spui că Iisus a luat locul lui Moise, și că El stăpînește împărăția, propriu-zis, nu Isus fiul lui Navi, ci Iisus Fiul lui Dumnezeu.

Cînd știi că Hristos «Paștele nostru, a fost junghiat» ⁶³ și că noi mîncăm «azimile curăției și ale adevărului» ⁶⁴, cînd roadele bunului pămînt înmulțindu-se în Biserică la «treizeci, șazeci sau la o sută» ⁶⁵, vreau să zic văduvele, fecioarele și martirii, cînd vezi că sporește națiunea lui Israel, a acelor care nu sînt din sînge, nici din dorință trupească, nici din dorință bărbătească, ci de la Dumnezeu ⁶⁶ și cînd vezi adunați laolaltă prietenii lui Dumnezeu cei «împrăștiați» ⁶⁷, cînd vezi poporul lui Dumnezeu prăznuind sabatul, dar nu oprindu-se de la modul obișnuit de viață, ci oprindu-se de la faptele păcatului, cînd vezi toate acestea, spune că «Moise sluga lui Dumnezeu a murit» și că Iisus, Fiul lui Dumnezeu, este stăpînul împărăției.

În sfîrșit, într-o mică lucrare, în care se descrie această taină în chip figurat, ni se arată că a văzut doi Moise: unul viu, în duh, altul mort în trup. Iată într-o privire scurtă înțelesul acestei prefigurări, dacă ne gîndim la litera Legii, neclară și lipsită de tot ce am vorbit mai sus, iată pe Moise mort după trup. Însă poți «ridica vîlul» ⁶⁸ și să înțelegi că «legea e duhovnicească». Și atunci îl vei vedea pe Moise, care trăiește în duh ⁶⁹.

II

«Și Domnul a grăit lui Isus, fiul lui Navi, slujitorul lui Moise și a zis «Moise, robul meu a murit. Scoală-te dar, și treci Iordanul, tu și tot poporul acesta, pentru a intra în țara pe care o voi da vouă» ⁷⁰.

61. 1 Pt. 1, 10.

62. Evr. 9, 13.

63. 1 Cor. 5, 7.

64. 1 Cor. 5, 8

65. Mt. 13, 8.

66. In. 1, 13. Ne aducem aminte de cuvîntul lui Tertulian «sămînță este sîngele martirilor» (*Apolog.* 50) sau Sf Ciprian, *De habitu virginum.* 21.

67. In. 11, 52.

68. 2 Cor. 3, 16.

69. Rom. 7, 14. Despre cei 2 Moise amintește și Clement Alex. (*Strom.* VI, 15; 123, 3).

70. Ios. 1, 1—2.

Poate că te întrebi cum a putut fi Domnul nostru Iisus, Fiul lui Dumnezeu și slujitor al lui Moise? Aceasta întrucît atunci, cînd va veni pînă la vremea ta, Dumnezeu va trimite pe Fiul Său, născut din femeie, născut sub lege ⁷¹. Iar întrucît El s-a născut sub «Lege», a devenit și «slujitor al lui Moise». Dar Dumnezeu a zis: «să treacă într-o țară, dar nu în cea pe care le-a dăruit-o Moise, ci în cea pe care Eu am să v-o dau». Vezi dar, că după moartea lui Moise, Dumnezeu dă, prin Isus, poporului pămîntul făgăduit. Care-i pămîntul acesta? Este desigur acela despre care Domnul zice: «Fericiți cei blînzi, că aceia vor moșteni pămîntul» ⁷².

III

«Tot locul pe care va călca talpa picioarelor voastre, vi-l voi da vouă» ⁷³. Și care este locul pe care-l călcăm cu talpa picioarelor noastre? Litera Legii este dată pe pămînt, dar e ascunsă în adevărul ei. Cînd urmezi litera Legii nu urci. Însă dacă, te vei putea ridica de la literă la duh, de la înțelesul istoric la unul mai înalt, atunci vei fi făcut o urcare la acele ținuturi frumoase pe care Domnul ți le dă ca moștenire. Căci dacă sesizezi în Scripturi tiparele, adică dacă înțelegi că ele sînt doar imagine a lucrurilor cerești și dacă cercetezi, în duh și cu înțelepciune, lucrurile cele de sus, unde Hristos se află de-a dreapta lui Dumnezeu» ⁷⁴, atunci vei dobîndi acest pămînt ca moștenire, înțelegînd apoi și de ce spune Domnul și Mîntuitorul nostru că «unde sînt Eu, acolo este și slujitorul Meu» ⁷⁵.

Și, dacă ai ajuns pînă la Hristos, care șade de-a dreapta lui Dumnezeu, prin credința ta și prin viața pe care o duci, prin neprihănire și curăție, cu aceeași «talpă a picioarelor tale, pe care a spălat-o Iisus» ⁷⁶, vei intra în acel pămînt, (loc) pe care Dumnezeu ți-l va da ție, și atunci nu vei fi numai moștenitor al lui Dumnezeu, ci împreună moștenitor cu Hristos» ⁷⁷.

IV

«După cum i-am spus-o și lui Moise, voi da pe mîna ta pustia și Antilibanul, pînă la riul cel mare, Eufratul» ⁷⁸. Dumnezeu a supus lui Isus pustia, adică uscatul. Care? Acela, despre care vorbește profetul

71. Gal. 4, 4.

72. Mt. 5, 5.

73. Ios. 1, 3.

74. Col. 3, 1.

75. In. 12, 26.

76. In. 13, 5.

77. Rom. 8, 17.

78. Ios. 1, 3—4.

cînd zice: «Veselște-te pustie însetată, că fiii celei părăsite, sînt mai mulți decît ai celei cu bărbat»⁷⁹.

Și Scriptura zice că Isus a primit de la Dumnezeu, nu Libanul, ci Antilibanul. Antilibanul se ia în locul Libanului.

Și dacă vezi întîi poporul, poporul după trup, pe Israel, că a fost «adevăratul măslin», înțelege că el este și adevăratul Liban, însă din pricina necredinței sale «împărăția lui Dumnezeu s-a luat de la dînsul și s-a dat unui neam care face roade»⁸⁰. Văzînd un popor alungat și altul primit în locul lui în împărăție, să înțelegi că al doilea popor este Antilibanul, adică Biserica Dumnezeului celui viu⁸¹, strîns «din mijlocul păgînilor»⁸² de către Iisus Hristos, Domnul nostru, a căruia este mărirea și puterea în vecii vecilor. A m i n !

OMILIA IV

Despre trecerea Iordanului⁸³

I

Păcătosul se simte vrăjmășit de întreaga făptură⁸⁴, precum este scris și despre egipteni: i-a dușmănit pămîntul, i-au dușmănit apele, i-a dușmănit văzduhul, i-a dușmănit cerul. Pentru cel drept, însă, chiar și ținuturile care par inaccesibile, se schimbă în cîmpie și în povîrnișuri dulci.

Dreptul străbate Marea Roșie ca și cînd ar trece pe uscat, egiptenii însă, care ar vrea s-o treacă, vor fi înghițiți. «Apele va forma un perete, la dreapta și la stînga»⁸⁵. Dreptul de-ar înainta în nesfîrșitul cel mai înspăimîntător al pustiului, totuși i se făgăduiește o hrană cerească⁸⁶.

Așa s-au petrecut lucrurile și cînd au ajuns iudeii la Iordan. Cortul legămîntului era îndrumător al poporului lui Dumnezeu. Preoții și leviții

79. *Is.* 54, 1.

80. *Mt.* 21, 45. Despre interpretarea metaforică a Antilibanului în sensul de popor vezi A. Jaubert, *op. cit.*, p. 123. nota

81. *1 Tim.* 3, 15.

82. *Rom.* 9, 24.

83. *Omilia IV*, Migne, P.G., tom. 12 b, col. 842—846.

84. A. Jaubert înlocuiește cuvîntul «terra» (pămînt) cu «creatura». Corectura o socotim îndreptățită.

85. *Ieș.* 14, 22.

86. *Ps.* 77, 24.

se opriră, iar apele, ca impresionate de respect în fața slujitorilor lui Dumnezeu, s-au oprit din curgerea lor, s-au strâns grămadă și au îngăduit trecerea poporului lui Dumnezeu fără teamă ⁸⁷.

Și să nu te minunezi creștine, când ți se istorisește ceea ce s-a întâmplat cu poporul cel vechi! Prin taina Botezului și tu ai trecut cursul de apă al Iordanului și acum Cuvîntul lui Dumnezeu îți făgăduiește bunuri multe și mult mai înalte, ba îți făgăduiește drum și trecere chiar și prin văzduh. Ascultă numai ce spune Pavel despre cei drepti: «Vom fi răpiți în nori ca să întîmpinăm pe Hristos în văzduh, și pururea vom fi cu Domnul» ⁸⁸. Nu, creștinul nu are de ce să se teamă știind că toată făptura e în slujba lui. Ascultă și făgăduința, pe care Dumnezeu ne-o face prin profet: «Și dacă vei trece prin foc, tu nu vei fi ars și flăcările nu te vor mistui» ⁸⁹. Cel drept este în paza Domnului pretutindeni, iar făptura arată ascultarea care i-o datorează.

Și să nu-ți închipui, că pe tine care ascuți acum cum ți se istorisește ceea ce s-a întâmplat cu cei de demult, nu te interesează, pentru că toate acelea se împlinesc și cu tine în chip duhovnicesc. Căci, dacă vei părăsi întinericul idolatriei și dacă rîvnești să ajungi la cunoașterea legii divine, atunci începe ieșirea ta din Egipt. Când te-ai atașat de mulțimile catehumenilor Bisericii și ai început să ascuți de rînduiriile Bisericii, ai străbătut și tu Marea Roșie, iar în popasurile pustiului, în fiecare zi te-ai legat să împlinești legea lui Dumnezeu și să contemplezi fața lui Moise, pe care ți-o descoperă slava Domnului. Dar când vei ajunge la izvorul duhovnicesc al Botezului și când, în prezența tagmei preoțești și levitice, vei fi inițiat în aceste taine mărețe și frumoase, pe care-l cunosc numai cei care singuri au dreptul să-l cunoască ⁹⁰ atunci, trecînd Iordanul, mulțumită tagmei preoților, vei intra și tu în Țara făgăduinței, în această țară în care, după Moise, Iisus te ia în grijă și devine îndrumătorul noului tău drum.

Aducîndu-ți atunci aminte de atîtea și atîtea fapte mărețe ale lui Dumnezeu, de Marea despicală în două pentru tine și de apa rîului oprită din curgerea ei, te vei întoarce spre tine și vei striga: «Ce-ți este ție, mare că ai fugit? Și ție Iordane, că te-ai întors înapoi? Și vouă munților că ați săltat ca berbecii pe dealuri, ca mieii oilor?»

87. *Ios.* 3, 15.

88. *1 Tes.* 4, 17.

89. *Is.* 43, 2.

90. Unul din rarele pasaje din scrisul lui Origen, în care se vorbește de disciplina arcană, Jaubert, p. 149; *Ps.* 113, 5—8.

Iar cuvîntul Domnului îți va răspunde, zicînd : «De fața Domnului s-a cutremurat pămîntul, de fața Dumnezeului lui Iacob, care a prefăcut stînca în iezer, iar piatra în izvoare de apă»⁹¹.

II

Cîtă măreție în trecutul istoric ! Marea Roșie a fost trecută cu pîciorul, ca pe uscat, mana a fost trimisă din cer, izvoarele au țîșnit în pustie, Legea a fost creată prin Moise, semne și minuni nenumărate s-au săvîrșit în pustie, și cu toate acestea nicăieri nu se spune că ar fi fost preamărit Isus (Navi). În schimb, la trecerea Iordanului s-a auzit glasul Domnului cînd a preamărit pe Isus, zicînd : «În ziua aceasta voi începe a te preamări înaintea ochilor poporului Meu»⁹². Nici înaintea tainei Botezului Iisus nu este preamărit, dar din această clipă El începe a fi preamărit și preamărit va fi în fața poporului Său, «Căci dacă toți cîți în Iisus Hristos s-au botezat și în moartea lui s-au botezat»⁹³. Iar moartea lui Hristos nu s-a preamărit decît prin preamărirea de pe cruce, atunci se cade ca Iisus să nu fie preamărit pentru fiecare credincios altfel, decît în clipa tainei Botezului, după cum scris este : «Dumnezeu L-a preainălțat și I-a dăruit Lui nume care este mai presus de orice nume. Ca întru numele lui Iisus tot genunchiul să se plece, al celor cerești, al celor pămîntești și al celor de dedesubt»⁹⁴. Totuși, poporul este condus de către preoți și își urmează calea spre Țara făgăduinței sub îndrumarea preoților. Dar care dintre preoți poate pretinde astăzi să fie înscris în tagma lor ? Dacă s-ar găsi vreunul vrednic ca aceia, atunci valurile Iordanului se vor opri înaintea lui și chiar stihiiile firii s-ar retrage cu respect din fața lui, parte din apa riului s-ar întoarce înapoi și va sta în loc înaintea lui, o alta s-ar vărsa în Marea sărată, cu o grabă neașteptată⁹⁵.

Eu cred, că nu este o taină faptul că Sfînta Scriptură ne spune că o parte din apele Iordanului se scufundă în Mare și se prăvălesc în valurile ei amare, cîtă vreme cealaltă își menține dulceața. Aceasta nu este fără un temei duhovnicesc. Pentru că dacă cei botezați păstrează

91. Ps. 113, 7—8.

92. Ios. 3, 7.

93. Rom. 6, 3.

94. Fil. 2, 9—10.

95. In. 6, 3. În asceza aspră a vieții lui, Origen e foarte exigent cînd e vorba de moralitatea clerului creștin. A se vedea pe lîngă studiul introductiv al acestui volumul (cap. II), mai ales omiliile la Numeri și la Ieremia.

dulceața harului ceresc, pe care l-au primit, și nimeni nu se mai întoarce la amărăciunea păcatului, nu s-ar mai fi scris că o parte a rîului s-ar fi vărsat în prăpastia Mării sărate. Și de aceea, aceste vorbe, mi se pare că indică o deosebire între botezați, deosebire pe care din păcate, adeseori avem prilejul să o constatăm. Sînt unii care primesc Sfîntul Botez, dar se dedau iar la lucruri lumesti, la atracțiile patimilor și beau din nou din cupa sărată a plăcerilor. Partea de apă care se varsă în Mare și se pierde în valurile sărate este chipul acelor care uită pe Dumnezeu. Iar partea de apă care stă în loc și-și păstrează dulceața, este chipul acelor care fără a se clătina își mențin darul pe care l-au primit de la Dumnezeu. Or, ar fi firesc ca cei care au fost mîntuiți să aibă ca imagine o singură parte, căci există o singură piine care a coborît din cer și care dă viață lumii, o singură credință, un singur botez, un singur Duh, căci toți au fost chemați la Botez, au un singur Dumnezeu, Tatăl tuturor⁹⁶. Dealtfel, tagma preoților și a leviților este aici tocmai pentru a arăta drumul poporului lui Dumnezeu, care a ieșit din Egipt. Ei sînt aceia care învață poporul să iasă din Egipt, adică din greșelile lumii, să străbată întinsa pustietate a vieții trecînd prin diferite feluri de încercări, să se ferească de șerpi, de mușcăturile demonilor, să evite otrava relexlor lor inspirații. Dacă, totuși, se afla în pustie vreo victimă a șerpilor, cum bunăoară arăta șarpele de aramă atîrnat de Cruce⁹⁷, unul sau altul din cei care au privit spre el, adică au crezut în ceea ce reprezintă acel șarpe, au scăpat, mulțumită lui, de otrava diavolului.

Tagma preoților și a leviților este cea care stă aproape de Chivotul legămîntului Domnului, unde se află purtată Legea lui Dumnezeu⁹⁸. Ei trebuie să știe cum să lămurească poporul privitor la poruncile lui Dumnezeu, precum zice profetul: «Făclie picioarelor mele este legea Ta și lumină cărărilor mele»⁹⁹. Această făclie este luminată de preoți și leviți. Și dacă, printre ei se găsește vreunul care ar pune «făclia luminoasă sub obroc și nu în sfeșnic, ca să lumineze tuturor celor din casă»¹⁰⁰, să se întrebe acela ce va face cînd va începe să-i dea socoteală Domnului, despre lumină, în locul acelor care neprimind de la preoți nici o lumnă, umblă în întuneric și sînt orbi prin întunericul greșelilor lor.

96. Ef. 4, 4.

97. Num. 31, 6.

98. Ios. 3, 6.

99. Ps. 118, 105.

100. Mt. 5, 15.

III

Caută să înțelegi, în sfârșit, pentru ce se spune : «Dar depărtarea între popor și Chivotul legământului să fie ca de două mii de coți» ¹⁰¹. Preoții și leviții, dîmpotrivă, stau foarte aproape, așa de aproape că poartă pe umerii lor Chivotul Domnului și poruncile divine. Fericiți sînt aceia care sînt vrednici să se apropie de Dumnezeu. Dar să ne aducem aminte ceea ce este scris : «Cei care se apropie de mine, se apropie de foc. Dacă tu ești aur ori argint și dacă te apropii de foc, focul va întezi strălucirea frumuseții razelor tale, însă tu ești vinovat de a fi zidit pe temelia credinței tale, lemn, fin sau paie, și dacă te apropii de foc, cu o așa temelie vei fi nimicit» ¹⁰².

Fericiți sînt aceia care sînt aproape de tot, atît de aproape, încît apropierea focului îi luminează fără să-i ardă. Și Israel va fi mîntuit, însă va fi mîntuit de departe, el își urmează calea sa, însă nu cu puterile lui proprii, ci cu ajutorul și sub purtarea de grijă a preoților.

IV

Dar, cînd a avut loc trecerea Iordanului ? Căci am notat că este un amănunt care n-a fost notificat la întîmplare, ci tocmai pentru a se scoate în evidență momentul : «a zecea zi din luna întia, (zice Scriptura). Aceasta este ziua în care în Egipt se preînchipuia taina mielului» ¹⁰³.

Așa cum în ziua a zecea din luna întia, se prăznuia taina plăgii a zecea, în Egipt, tot așa în a zecea zi a lunii întia s-a intrat în Țara făgăduinței. Mi se pare fericit (prilejul) că în ziua în care scapi de greșelile lumii, dobîndești vrednicia de a intra în Țara făgăduinței. Această zi este aceea pe care noi o trăim în lume. Totodată viața noastră, de aici este imaginată printr-o singură zi ¹⁰⁴.

Din această taină să desprindem că nu trebuie să amînăm pe mîine faptele și lucrările noastre de dreptate, ci să ne străduim să le împlinim

101. *Ios.* 3, 4.

102. *1 Cor.* 3, 12.

103. *Ieș.* 12, 3. Dornic de a adînci înțelesul Scripturii, Origen caută și semnificații tainice ale numerilor, suferind în această privință și o influență a pitagoreicilor. Cf. *J. Daniélou, Origène*, p. 184. A se vedea mai jos și *Omil.* VII, 5.

104. *Evr.* 3, 13.

«azi»¹⁰⁵, adică atîta vreme cît sîntem în viață, cît mai sîntem în această lume, toate faptele care au ca scop desăvîrșirea, căci numai așa vom putea intra în a zecea zi din luna întîia în Țara făgăduinței, adică în fericirea desăvîrșirii.

Iar, dacă vei cerceta cu atenție, îți vei da seama că Scriptura relatează și acele fapte în legătură cu această zi. Însă, despre ele nu vreau să tratez în mod deosebit, pentru a nu lungi peste măsură durata acestei convorbiri. Iată ce ar trebui cugetat despre această a zecea zi, atît de des pomenită.

Pentru noi, desăvîrșirea, considerată în general, este una singură și cu toate acestea cînd năzuim să dăm curs unei virtuți în mod special, dacă ajungem s-o trăim în toată plinătatea desăvîrșirii ei, această virtute își atinge desăvîrșirea ei proprie. De exemplu, dacă un om iute la mînie vrea să dobîndească virtutea blîndeții, el se izbește, desigur, de multe insuccese înainte de a ajunge să împlinească în mod direct ceea ce este rodul unei trăiri mult timp prelungite. Și cînd ajunge la ceea ce a rîvnit, el deține în mod sigur desăvîrșirea blîndeții, dar în schimb, nu este în stăpînirea tuturor virtuților. Astfel, virtuțile luate, una cîte una, duc la destule desăvîrșiri variate, însă desăvîrșirea, luată în ansamblul ei, conține în ea suma tuturor virtuților.

Tocmai pentru aceste temeieri sînt îngrămădite atîtea lucrări sfinte în jurul acestei a zecea zi, pentru a arăta că toate desăvîrșirile personale năzuiesc spre una singură, precum și profetul spune: «Mult a pribegit sufletul meu»¹⁰⁶ și apoi iarăși: «Mi se zicea în toate zilele: unde este Dumnezeuul tău? De acestea mi-am adus aminte în revărsare și am trecut pe locul cortului minunat pînă la casa lui Dumnezeu, în glas de bucurie și de laudă și de sunet de sărbătoare»¹⁰⁷.

După ostenele și ispitele pe care le-am avut de îndurat în pustiul acestei lumi, după trecerea Mării Roșii, după apele Iordanului, dacă vom fi vrednici să intrăm în Țara făgăduinței, vom ajunge acolo în alai de bucurie, urmînd pe preoții Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos a căruia este slava și puterea în vecii vecilor. A m i n !¹⁰⁸.

105. *Evr.* 3, 13. Origen ținea predică aproape zilnic. Aici afirmă că nu vrea să lungească predica «peste măsură». Și «măsura» era ca la o oră. A se vedea studiul introductiv.

106. *Ps.* 119, 6.

107. *Ps.* 41, 3—5.

108. *1 Pt.* 4, 11.

OMILIA VII

Căderea Ierihonului ¹⁰⁹

I

Ierihonul se prăbușește în sunetul de trîmbiță al preoților. Îndată ce a răsunit glasul trompetelor, zidurile împrejmuitoare s-au prăbușit ¹¹⁰.

Am mai spus că Ierihonul este, în mod figurat, chipul acestui veac. Or, noi vedem puterea meterezelor prăbușite prin trompetele preoților, căci întăririle puternice, care în această lume slujesc ca un zid gros, erau cultul idolilor, proorocii mincinoase izvorîte din viclenia demonilor, din născocirile înșelătoare ale prevestirilor, din citirile în stele ale magilor, din tot felul de lucruri ale lumii acesteia, care ne înconjoară ca un zid înconjurător.

Chiar și diferitele opinii ale filozofilor și cele mai remarcabile învățături ale școlilor lor, care fuseseră socotite ca niște metezeze nebiruite se vor prăbuși deodată cu venirea Domnului nostru Iisus Hristos, a cărui sosire a preînchipuit-o fiul lui Navi, trimițînd preoții săi, Apostolii, purtînd «trîmbiți de argint» ¹¹¹ adică învățătura mareață și cerească a propovăduirii lor. Întii, Matei, în Evanghelia sa, face să răsune trîmbița preoțească; apoi Marcu, Luca și Ioan, fiecare au lăsat să răsune trîmbița preoților. Petru a răsunit și el prin două trîmbiți ale Epistolelor sale; chiar și Iacob și Iuda. Și la rîndul lui, Ioan lasă se să reverse, în Epistolele sale, trîmbița. Și Luca, asemenea și el, relatînd Faptele Apostolilor. Cît despre cel din urmă dintre Apostoli (Pavel), cu toate că zice: «Mi se pare că pe mine Dumnezeu m-a arătat ca pe cel din urmă dintre apostoli» ¹¹²; totuși, prin trîmbițele celor patru sprezece Epistole, el trimite trîznetul împotriva pereților Ierihonului și aruncă la pămînt, pînă la temelii, toate mașinăriile războinice, ale idolatriei, ale opiniei greșite ale filozofilor.

109. Omilia VII-a, Migne, P.G., tom. 12 b, col. 856—861.

110. Ios. 6, 20. Trîmbițele, simbol al Evangheliei lui Hristos, sînt amintite în acest sens la Clement Al. *Prot rept.* II, 116).

111. Num. 10, 2.

112. *1 Cor.* 4, 9. Origen s-a pronunțat adeseori privitor la canonul cărților biblice. În unele manuscrise ale «Omiliilor» la Iosua figurează și Apocalipsa între cărțile Sf. Ioan. A se vedea P. Langrange, *Histoire ancienne du canon du N. Test.*, Paris, 1933, p. 95 ș.a.

II

Dar, acest fragment istoric îmi sugerează alte chestiuni, căci dacă preoții sunau din trâmbițe ca să cadă zidurile Ierihonului, Scriptura zice că întreg poporul scotea strigăte puternice, sau după alte texte «scoteau strigăte» de bucurie și veselie.

Traducerea acestei expresii mi se pare impropriu dedusă. În greacă cuvîntul este scris *ἀλαλαγμός*, care nu înseamnă nici strigăt de bucurie, nici de durere, ci mai degrabă indică exclamările unanime ale ostașilor, care strigă în momentul luptei pentru a se încuraja în bătălie. Totuși, el este, de obicei, termenul de «strigăt de bucurie», mai mult decît cel de «groază», care are prioritate, în Scriptură, ca de exemplu în aliniatul acesta : «Strigați Domnului tot pămîntul, slujiți Domnului cu veselie» ¹¹³, sau : «Fericit este poporul care cunoaște strigăt de bucurie» ¹¹⁴.

Ceea ce mă mișcă în legătură cu acest cuvînt, este evenimentul important care face fericit poporul. Nu se zice că este fericit poporul care trăiește în dreptate, nici poporul care știe tainele, nici acela care cunoaște știința cerului, a pămîntului și a stelelor, ci «fericit este poporul care cunoaște strigătul de bucurie».

Uneori, temerea de Dumnezeu produce fericire, însă este vorba nu mai de fericirea unui om, cum e scris, de exemplu, în cele următoare : «Fericit bărbatul care se teme de Domnul» ¹¹⁵. Mulți au fost declarați fericiți : Cei săraci cu duhul, cei blinzi, făcătorii de pace, cei cu inima curată ¹¹⁶. Aici, însă, fericirea este vărsată din adîncime, și din ce cauză oare ? Din această fericire se constată cît de mare este ea, încît este în stare să fericască un popor întreg, cu condiția ca acest popor să cunoască, strigătul de bucurie.

De aceea, mi se pare că acest strigăt de bucurie indică înfrățirea tuturor sufletelor și a inimilor. Dacă această stare se produce între doi sau trei ucenici ai lui Hristos, li se va da același, de către Părintele cerurilor, tot ceea ce ei solicită în numele lui Hristos. Fericirea este însă, atît de mare încît un popor întreg rămîne unit, trup și suflet, «ca să fie cu totul uniți în același cuget și în aceeași înțelegere» ¹¹⁷. Or, cînd un astfel de popor a ridicat unanim glasul, el a produs ceea ce este scris în Faptele Apostolilor, un mare cutremur de pămînt cînd

113. Ps. 93, 1.

114. Ps. 88, 15.

115. Ps. 111, 1.

116. Mt. 5, 3.

117. 1 Cor. 1, 10.

«Intr-un cuget stăruiau în rugăciune apostolii împreună cu femeile și cu Maria, mama lui Iisus» ¹¹⁸.

Tot printr-un cutremur va fi nimicit și pământul, când toate se vor scufunda și însăși lumea va pieri. Ascultă, în sfârșit, ce zice Domnul și Mintuitorul nostru, arătând scopul urmărit de acești ostași pe care-i însuflătește : «Îndrăzniți, Eu am biruit lumea». Deci, câtă vreme noi îl avem conducător, lumea este cucerită pe seama noastră și zidurile acelea, pe care se sprijină oamenii veacului, se vor surpa.

Totuși, lucrurile acestea trebuie să le treacă fiecare prin cugetul său propriu. Tu ai în tine pe Iisus, pentru a te conduce prin credință, fă-ți «trîmbițe de foc» dacă ești preot, și aceasta cu atât mai mult cu cât ești preot, căci ai devenit o «seminție aleasă» ¹¹⁹ și ți s-a dat numele de «preoție sfântă» ¹²⁰, fă-ți trîmbițe de foc aprinzîndu-le din Sfintele Scripturi, de aici să-ți scoți ideile, de aici vorbirile tale, căci de aceea se numesc ele trîmbițe de foc. Sună din ele, cîntă, adică, în psalmi în laude și în cîntări, imne duhovnicești ¹²¹, cîntă în duhul profetilor, tainele Legii, și învățătura Apostolilor.

Și dacă sînt așa trîmbițele pe care le faci să răsunе, și dacă tu vei ocoli de șapte ori cu cortul Sfînt orașul, sau ca să spunem cu alte cuvinte, dacă nu desparți poruncile duhovnicești de legea trîmbițelor Evangheliilor, ba mai mult vei face să țîșnească din tine însuși un cor armonios de ovații vesele, adică, dacă mulțimea ¹²² de gînduri și sentimente care se află în tine fac să se audă un glas fără note false, totdeauna în armonie cu ele înșile, nu vei spune odată adevărul și altădată te spurci cu o minciună pentru a face pe plac unuia mai mare. Dacă lașitatea nu te face lingușitor, nici mînia nu te scoate din sărite, dacă nu te conduci cu fudulie față de cei mici, în sfârșit, dacă în tine nu se lasă în voia lor aceste lupte în care «poftele trupului sînt potrivnice duhului, și ale duhului potrivnice trupului» ¹²³, dacă toate cele din tine, sînt în acord și se armonizează între ele, atunci dă în vileag acest strigăt de bucurie, căci pentru tine lumea a fost nimicită și dobîndită. Cu aceasta este în armonie ceea ce spune (Pavel) : «Iar mie să nu-mi fie a mă lăuda, fără numai în crucea Domnului nostru Iisus Hristos, prin care lumea este răstignită, pentru mine și eu pentru lume» ¹²⁴.

118. *Fapte* 1, 14.

119. *1 Pt.* 2, 9.

120. *1 Pt.* 2, 9.

121. *Col.* 3, 16.

122. În original, poporul.

123. *Gal.* 5, 17.

124. *Gal.* 6, 14.

III

Totuși, mă mai ține încă ceva pe loc în legătură cu pericopa aceasta și anume, teama că poate n-am prins bine înțelesul privitor la strigătul de bucurie, și să nu fi tratat prea vulgar o temă atât de importantă.

La sosirea lui Isus (Iosua), zidurile Ierihonului s-au prăbușit, la venirea lui Iisus, Dômnul meu, lumea este cucerită. Însă, în ce mod a fost cucerită lumea? Eu aș vrea să știu sigur și să înțeleg cu mai multă claritate ceea ce se spune. Eu care vă învăț pe voi, vreau să trec în bancă cu voi și să învățăm împreună. De aceea să ne îndreptăm împreună spre ceea ce spune dascălul nostru Pavel, căci lui i s-a împărtășit explicarea tainelor lui Hristos, așa încît ne poate învăța modul cum a cucerit Hristos lumea. Să ascultăm ce zice el: «El a șters cu poruncile (Evangheliei) zapisul ce era asupra noastră, care era potrivit nouă și l-a luat din mijloc, pironindu-l pe cruce. El a dezbrăcat domniile și puterile și le-a dat pe față cu hotărîre, biruind asupra lor prin cruce»¹²⁵.

Iar prin aceste cuvinte înțeleg că este vorba de lupta lui Iisus împotriva stăpîniilor și puterilor dușmane, împotriva omului viclean, dezbrăcat acum de faimă și jefuit de tot ce avusese.¹²⁶

Puterile cerurilor au făcut să răsune trîmbițele lor cerești, pentru că stăpînul acestei lumi era încătușat iar lumea a fost cucerită; și toate oștirile cerurilor au lăsat să răsune aclamațiile vesele la biruința lui Hristos. O! cît de firiicit trebuie să fie poporul, care aude aclamațiile bucuroase ale oștirilor cerești, poporul care înțelege aceste taine și care-și păstrează credința!

IV

Dar să vedem ce însemnătate au cele următoare. Iisus¹²⁷ a zis într-adevăr: «Voi însă să vă păziți foarte de tot ce este dat blestemului, ca să nu cădeți și voi sub blestem, dacă ați luat ceva din cele date spre nimicire și pentru ca asupra taberei lui Israel să nu vină blestemul și să-i aducă pieire «vouă și întregii adunări a Domnului»¹²⁸.

Înțelesul acestor cuvinte este următorul: Vedeți să nu păstrați, în voi, nimic ce este al veacului, obiceiurile, viciile, ezitățile care aparțin vremelniceii, și blestемate să vă fie toate legăturile pe care le veți avea cu veacul acesta, voi și toată adunarea voastră. Nu amestecați

125. Col. 2, 14—15.

126. Mt. 12, 29.

127. adică Iosua.

128. Ios. 6, 18.

lucrurile lui Dumnezeu cu cele ale lumii ; nu lăsați să intre preocupările lumefți în lăcașul Sfint al Bisericii !

Același îndemn ni-l dă și Ioan cînd lasă să răsune trîmbița Epistolei sale : «Nu iubiți lumea, nici cele ce sînt în lume»¹²⁹. Pavel, de asemenea, spune : «Să nu vă potriviți cu acest veac»¹³⁰. Căci, dacă am face așa, ar însemna să culegem ceea ce cade sub lovitura anatemei. De pildă, dacă tu prăznuiești, ca creștin, sărbătorile păgînilor, înseamnă că introduci anatema în biserică. A încerca să ghicești după mersul stelelor tainele vieții și acțiunile oamenilor, a cerceta zborul păsărilor și a te ocupa de vrăjitorii de acest fel, care altădată se practicau între pămînteni, înseamnă să muți de la Ierihon anatema în Biserică, să murdărești tabăra Domnului și să pricinuiesti înfrîngerea poporului lui Dumnezeu. Dar alte multe păcate se mai introduc din Ierihon în Biserică, prin care poporul lui Dumnezeu este învins și nimicît de dușmanii Săi. Oare, nu aceasta ne învață și Apostolul Pavel cînd zice : «Puțin aluat dospește toată frămîntătura»¹³¹.

V

Dar să vedem ce se petrece mai departe. De prăbușirea Ierihonului este salvată numai desfrînata Rahav. Despre acest lucru citim : «Iosua a lăsat cu viață pe desfrînata Rahav și casa tatălui ei, și ea trăiește în mijlocul lui Israel pînă în ziua de astăzi»¹³².

Aș întreba pe evrei și pe cei care cu toate că se socot creștini, și păstrează înțelesul Scripturii pe care-l dădeau evreii, cum trebuie explicate cuvintele «Rahav, desfrînata, trăiește în mijlocul lui Israel pînă azi». În ce sens se spune că «trăiește în mijlocul lui Israel pînă azi»? Este în obiceiul Sfintei Scripturi să se exprime în chip asemănător atunci cînd tratează lucruri care dăinuiesc pînă la sfîrșitul vieții, pînă la sfîrșitul lumii. De exemplu, cînd ea zice : «Acesta este părintele moabiților pînă azi»¹³³, aceasta înseamnă pînă la sfîrșitul lumii. Sau, se spune în Evanghelie că «s-a răspîndit cuvîntul acesta între iudei, pînă în ziua de azi»¹³⁴, adică pînă la sfîrșitul veacurilor. Și totuși, cum se poate spune că femeia Rahav trăiește în casa lui Israel pînă în ziua de azi? Oare, ținînd seama de o mamă a generațiilor următoare, se poate

129. 1 In. 2, 15.

130. Rom. 12, 2.

131. 1 Cor. 5, 6.

132. Ios. 6, 25.

133. Fac. 19, 37. Idee reluată și în omiliile IV, 4, XIV, 2; XXI, 1.

134. Mt. 28, 15.

spune că ea rămâne în înnoirea descendenților ei ? Sau mai bine-zis, nu trebuie să se înțeleagă că ea trăiește pînă azi în mijlocul adevăratului Israel ?

Dacă vrei să te lămurești cum de «Rahav trăiește în mijlocul lui Israel», bagă bine de seamă cum se altoiește creanga de măslin sălbatic în rădăcina măslinului nobil¹³⁵ și atunci vei înțelege că e corect a zice că «trăiesc în mijlocul lui Israel pînă în ziua de azi» cei care sînt altoiți în credința lui Avraam, a lui Isaac și Iacob. Tot așa și noi, cei veniți dintre neamuri, sîntem ca și crengile de măslin sălbatic, care altădată trăiau în depravare, cinstind piatra și lemnul în locul adevăratului Dumnezeu, am fost altoiți în rădăcina lui (a lui Israel), am fost păstrați pînă în ziua de azi, prin credința noastră în Hristos ce ne-a făcut poporul «de sus», pe cînd celălalt popor a rămas necredincios, devenind popor «de jos», după proorocia din Deuteronom, unde se spune că cel care trăiește în Hristos, capul tuturor lucrurilor, acela s-a făcut «cap», însă cei care au respins pe Hristos, au fost puși «coadă»¹³⁶, sau care au fost «cei dinții au ajuns cei de pe urmă»¹³⁷.

VI

Să ne ferim, dar, să nu trecem cu ușurință peste această pericopă, unde prin păcatul unuia poate veni mînia asupra întregului popor. Cum adică ? Atunci cînd preoții care conduc poporul vor să fie îngăduitori față de păcătoși și temîndu-se de limba păcătoșilor pentru a nu vorbi de rău pe socoteala lor, uită asprimea proprie preoției lor, adică refuză să împlinească cele scrise : «Pe cel ce păcătuiește muștră-l de față cu toți, ca și ceilalți să aibă teamă»¹³⁸ și apoi «Scoateți afară dintre voi pe cel rău»¹³⁹.

Acești preoți nu ard de rîvna pentru Dumnezeu și nu calcă pe urmele Apostolului, care zice : «Să dați pe unul ca acesta satanei, spre pieirea trupului, ca sufletul să se mîntuiască»¹⁴⁰.

Cînd e vorba de cei păcătoși, aceștia nu dovedesc decît nepăsare față de sfaturile Evangheliei, care spune : că atunci cînd vedem un păcătos, să ne străduim să-i vorbim întîi între patru ochi, și apoi între doi sau trei martori, iar dacă nu ține seama de acestea și nici chiar după

135. Rom. 11, 17.

136. Deut. 28, 13.

137. Mt. 19, 30.

138. 1 Tim. 5, 20.

139. 1 Cor. 5, 13.

140. 1 Cor. 5, 5.

mustrarea Bisericii nu se îndreaptă, atunci să fie alungat din Biserică și să fie considerat «ca un păgîn și vameș»¹⁴¹.

Crușind, dar, pe unul sau pe altul, pregătim stricarea întregii Biserici. Ce bunătate și ce îngăduință poate fi aceea, care de dragul de a cruța un singur om, pune pe toți ceilalți în primejdie? Ajunge un singur păcătos pentru a mânji un popor întreg, după cum e destul să fie o oaie bolnavă, pentru a contamina o întreagă turmă, un ucigaș, un singur desfrinat, sau un altfel de păcătos, pentru a întina un popor întreg. De aceea, să ne controlăm unii pe alții, ca nimeni să nu-și ascundă felul lui de viață, mai ales în fața preoților și slujitorilor Bisericii. Căci, să nu-ți închipui că ai avea dreptul să zici: «Ce!» Dacă greșește vecinul meu, ce mă privește pe mine? Aceasta e ca și cum ar zice capul către picioare: Ce mă interesează dacă picioarele mele sînt rele și sufăr? Nu-mi pasă de restul, capul s-o ducă bine! Sau, dacă ochiul ar zice mîinii; eu n-am nevoie de serviciul tău, cu ce mă aleg eu dacă tu ești rănită ori dacă tu suferi? Oare, eu ochi, să mă neliniștesc de boala mîinilor? Cam așa cugetă întiiistătătorii Bisericilor atunci cînd nu își dau seama că formăm un singur trup toți cei care avem o singură credință și un singur Dumnezeu, pe Hristos, Care ne adună și ne ține în unitatea Sa¹⁴².

Tu ești ochiul trupului, tu care îndrumi Bisericile, și dacă ai această slujbă, este pentru ca să privești în jurul tău și să cercetezi, ba chiar să previi ceea ce ar putea să se întîmple. În calitatea ta de păstor, care ești pus să vezi de turma cea mică a Domnului și care nu-și poate da seama de primejdiile care o pîndesc atunci cînd merge spre prăpastie, gata să se spînzure de stînci, oare nu se cade să alergi în ajutor? Cum de nu le chemi înapoi? Cum de nu le strigi cel puțin, ca să le oprești și să cauți să le întorci cu strigătul tău de ocară? Ți-ai pierdut memoria, în așa măsură, încît nu-ți mai aduci aminte de tainele Domnului? El a lăsat în ceruri pe cele nouăzecișinouă, și pentru o singură oiță¹⁴³, care s-a rătăcit, a coborît pe pămînt, a pus-o pe umerii Săi¹⁴⁴ și a dus-o în ceruri, iar noi umblăm să părăsim grija de oițele noastre, nesocotind pilda Păstorului.

Prin aceasta nu vrem să spunem că pentru o greșeală mărunță preotul ar trebui scos din slujba lui. Dacă se întîmplă să se treacă cuiva cu

141. Mt. 18, 5. Despre morala exigentă a lui Origen a se vedea K. Rahner, *La doctrine d'Origène sur la pénitence*, în «Rech. Sc. Rel.», 1950 și J. Daniélou, *Origène*, p. 80 ș.u. Destule exemple și în Omil. la Levitic și Ieremia, în acest volum.

142. Col. 1, 17.

143. Mt. 18, 17.

144. Lc. 15, 5.

vederea o greșeală și dacă este certat o dată, de două ori, sau de trei ori, fără ca el să se îndrepte cituși de puțin, atunci trebuie folosită metoda chirurgilor. Dacă la o tumoare se folosește ungeri cu untdelemn, cataplasme liniștitoare, ungeri care moaie, și cu toate acestea tumoarea rezistă medicamentelor, nu mai rămâne decât soluția chirurgicală. În acest sens vorbește Domnul: «Dacă mâna ta cea dreaptă te smintește tai-o și arunc-o departe de tine». Oare, într-adevăr, ne poate sminti trupul nostru? Despre această mină zice Evanghelia: «Tai-o și arunc-o de la tine!»; Dar, iată ce voiește ea să spună: Dacă eu, pe care tu îl socotești mâna ta cea dreaptă, care port numele de preot și care mă manifest predicând cuvântul Domnului, lucrez totuși împotriva disciplinei Bisericii și a normelor Evangheliei, încît sînt în stare să aduc sminteală asupra ta, atunci tu Biserica universală cu asentimentul general înlătură-mă pe mine, mâna ta, și aruncă-mă departe. Da, este mai bine «pentru tine Biserică, să te desparți de mine, mâna ta, unealtă de sminteală și să intri astfel în împărăția cerurilor, decât să mergi cu mine în iad»¹⁴⁵.

Am spus toate acestea pentru că vedem raportîndu-se în Sfînta Scriptură că un singur păcat «a adus blestem asupra fiilor lui Israel și au fost înfrînți de vrăjmașii lor»¹⁴⁶.

VII

Să vedem acum de ce socotește păcat drugul de care vorbește textul; «și iată, zice (Scriptura), «un drug sau lingou de aur», pe care l-am pus în cort»¹⁴⁷.

Eu nu cred că furtul unei cantități atît de mici de aur, a constituit un păcat în stare să murdărească într-o măsură atît de covârșitoare Biserica Domnului! Să vedem însă, nu cumva înțelesul mai lăuntric al acestui furt scoate în evidență răutatea și gravitatea păcatului? Există o puternică atracție în vorbele filosofilor și a sectarilor și o multă frumusețe în cuvîntările lor. Ei bine, toți aceștia sînt oameni din cetatea Ierihonului, adică oameni ai acestui veac. Deci, dacă se găsesc la filosofi învățături greșite, îmbrăcate însă în afirmații strălucitoare, acestea sînt «un drug de aur». Ia seama să nu te lași ispitit de strălucirea operelor lor, nici să abuzezi de frumusețea limbajului lor poleit cu aur.

145. Mt. 5, 30. Despre cauterizarea mădurelor bolnave Origen vorbește adeseori în Omiliile sale, uneori citînd chiar pe Hipocrate doctorul. A se vedea, de ex. Omil. Ier. XII, 5; XIV, 1. A. Harnack, *Medicinisches aus der ältesten Kirchengeschichte*, «Texte und Untersuchungen», Berlin, 1892, p. 134 ș.a.

146. Ios. 7, 12.

147. Ios. 7, 23. Contra gnosticilor a scris Origen adeseori. Omil. Ios. XI, 6; 12, 3; 18, 3. Omil. Ierem. X, 5; XVII, 2 etc. A se vedea studiul introductiv.

Adu-ți aminte de porunca lui Iosua : blestem să fie orice lucru de aur găsit la Ierihon ! Dacă citești strălucitele compoziții ale unui poet, care în versurile lui melodioase cîntă pe zei și pe zeițe, nu te lăsa încălzit de dulceața elocvenței lui, și acesta-i un fel de «drug de aur». Dacă îl iei și îl arunci în cortul tău, dacă îngădui să intre învățăturile lor în inima ta, atunci vei întina întreaga Biserică a lui Dumnezeu. Această au făcut-o Valentin și Vasilide, nenorociții de ei. Același lucru l-a făcut și Marcion. Ei au răpit drugul de aur din Ierihon și au încercat să bage în biserici învățăturile sectare ale filosofilor și a pingări întreaga Biserică a Domnului.

Dar, să luăm ca model pilda Părinților, discutînd cu atenție dacă cineva are ascuns în cort «un drug din Ierihon», ca să lepădăm răul din mijlocul nostru. În acest caz chiar dacă nu vom acționa, Dumnezeu tot ne va învinui și vinovatul, va zice despre sine însuși : Eu am furat un drug de aur și brățări curate. Așadar, vezi despre ce fel de furt este vorba ? «un drug de aur și brățări curate». «Brățările curate» sînt faptele în care nu se amestecă nimic sfînt, ci totul este săvirșit după rînduiala omenească. În sfîrșit, în învățătura noastră de credință este pentru noi o regulă a zice că Hristos nu este numai Om curat, ci îl numim și Dumnezeu și om.

Iar ceea ce s-a furat la Ierihon este un lucru necurat, adică fără Dumnezeu, iar aceasta a devenit pricină a păcatului. Iată de ce nu avem o cunoaștere numai omenească despre Hristos, ci îl declarăm om și Dumnezeu deodată, El care-I numit «Înțelepciunea fără pereche, a lui Dumnezeu»¹⁴⁸, pentru ca, în sfîrșit să participăm și noi la înțelepciunea lui Dumnezeu, care este Iisus Hristos, Domnul nostru a căruia este slava și puterea în vecii vecilor. Amin !

OMILIA XI

Despre felul cum s-a oprit soarele în loc¹⁴⁹

I

Îndată ce israelitenii au încheiat alianță cu unele popoare, toate celelalte s-au transformat din prieteni în dușmani. Îndată ce ghibeonitii

¹⁴⁸. *Inț. Sol. 7, 22 și 1 Cor. 1, 24*. Despre «brățări curate», *Omil. Fac. X, 4*, cu același înțeles.

¹⁴⁹. *Omilia XI-a*, Migne, P.G., tom. 12 b, col. 883—886.

Din greșeală Origen numește pe regele Ierusalimului Iebuseu, pe cînd în realitate numele lui e Adonibezec (*Ios. 10, 3*). Origen se corectează mai tîrziu, în această omilie (cap. 5).

au încheiat un tratat de pace cu fiii lui Israel, Jebuseus rege al Ierusalimului a chemat alți patru regi pentru a porni la atac împotriva lor. Înșă, văzînd această coaliție de cinci regi îndreptată împotriva lor, ghibeonii nu și-au pus nădejde în ei, nici în puterile lor proprii, nici în oștirile lor, ci au trimis iscoade la Iosua cerînd întăriri. Cu voia lui Dumnezeu, acesta (Iosua) sare în ajutorul ghibeonitilor. Și acum se arată minunea cerească: Dumnezeu a trimis ploaie cu piatră și grindină de sus și a zdrobit armata celor cinci care au luptat împotriva lui Iosua. Atunci, Iisus (Iosua), văzînd mîna lui Dumnezeu luptînd alături de el, aducîndu-i numai biruințe în tot ce încearcă, a înălțat spre cer o rugăciune nouă și minunată: să «stea soarele deasupra Ghibeonului și luna deasupra văii Aialon, pînă ce Domnul va înfrînge acest popor. Și s-au oprit din mersul lor soarele și luna pînă ce Domnul a adus izbîndă asupra vrăjmașilor. Și soarele a stat în mijlocul cerului și nu s-a grăbit către așfințit aproape toată ziua. Și n-a mai fost nici înainte, nici după aceea, o astfel de zi, în care Domnul să asculte de glasul omului, căci Domnul se lupta împreună cu Israel. Iar cei cinci regi au fugit și s-au ascuns în peștera de la Macheda»¹⁵⁰.

Așa cum sînt istorisite aceste fapte, mai presus de fire, aduc mărturie pentru toate veacurile despre puterea lui Dumnezeu și nu mai au nevoie de tîlcuire din afară pentru a pune în lumină strălucirea unor astfel de fapte.

Să încercăm să desprindem din ele însemnătatea lor duhovnicească.

II

Cînd sufletul unui om intră în legătură cu cuvîntul lui Dumnezeu nu trebuie să uite că va avea și vrăjmași, și că prietenii de altădată se pot transforma în dușmani. El, nu numai că se poate aștepta din partea oamenilor la așa ceva, ci să fie convins, că puterile și duhul rău sînt gata să vină asupra lui. Așa este și cu el care caută prietenia lui Iisus. El trebuie să știe că va avea de îndurat vrăjmășia multora. Ascultă pe Apostolul Pavel cum confirmă aceasta cînd zice: «Toți care vor să trăiască cucernic în Hristos, vor fi prigoniiți»¹⁵¹. Chiar și Solomon se exprimă asemănător: «Fiule!, cînd vrei să te apropii și să slujești Domnului, gătește-ți sufletul tău pentru ispită»¹⁵².

150. *Ios.* 10, 3—6.

151. *2 Tim.* 3, 12.

152. *Înț. Sir.* 2, 1.

Locuitorii Ghibeonului sînt încă și astăzi asediați, oricît de slabi ar fi, din cauza legămîntului cu Iisus cu toate că sînt «tăietori de lemne și cărători de apă». Cu alte cuvinte, ai norocul să fii ultimul în Biserică din clipa ce ai o legătură oarecare cu Iisus, vei fi atacat de cei cinci regi.

Totuși ghibeonii nu sînt părăsiți, ei nu îndură nici un dispreț, nici din partea lui Iisus, nici din partea dregătorilor și a bătrînilor lui Israel și, pînă la urmă, sînt ajutați în neputințele lor. Nu ți se pare ție că lucrurile se petrec tot așa și cu noi și că pe noi ne are în vedere porunca Apostolului cînd zice: «Îmbărbătați pe cei slabi la suflet, sprijiniți pe cei neputincioși, fiți îndelung răbdători cu toții»¹⁵³ cînd sînteți tari purtați slăbiciunile celor neputincioși¹⁵⁴.

Așa stă, dar, într-ajutor Iisus, împreună cu puterile și stăpîniile Sale; celor care, din pricina numelui Său, sînt atacați de puterile răului, nu numai că-i ajută în luptă, ci mărește pînă și durata zilei de luptă și prelungind timpul luminii, el întîrzie venirea nopții.

III

Am dori, de este cu putință, să arătăm cum a mărit Domnul nostru Iisus Hristos lumina și a prelungit ziua, pe de o parte pentru mîntuirea oamenilor, pe de alta pentru zdrobirea puterilor răului.

De cînd a venit Iisus în lume, de atunci a început sfîrșitul păcatului lumii, după cum a spus-o El însuși: «Pocăiți-vă căci s-a apropiat împărăția cerurilor»¹⁵⁵. Propriu-zis, El a oprit și întîrziat ziua sfîrșitului neîngăduindu-i să se arate. Văzînd Dumnezeu-Tatăl că mîntuirea popoarelor numai prin El poate veni, a zis către Dînsul: «Cere de la Mine și-Ți voi da neamurile moștenirea Ta. Și stăpînirea Ta, marginile pămîntului»¹⁵⁶.

Deci pînă la împlinirea făgăduinței făcute de Tatăl, pînă ce bisericile diferitelor popoare vor înflori și se vor ajunge să se vestească Cuvîntul la toate neamurile și în sfîrșit pînă ce se va mîntui și întregul Israel¹⁵⁷, iată cît timp se prelungește ziua și iată cît e amînată încheierea ei, căci în tot acest răstimp soarele nu apune deloc, ci «soarele dreptății»¹⁵⁸ se tot înalță revărsînd lumina adevărului în

153. 1 Tes. 5, 14.

154. Rom. 15, 1.

155. Mt. 4, 17.

156. Ps. 2, 8.

157. Rom. 11, 25—26.

158. Mal. 3, 20.

inimile celor care cred. Dar cînd se va umple măsura credincioşilor şi cînd va veni vremea stricăciunii şi a răutăţii neamurilor, celor de pe urmă, cînd, «din pricina înmulţirii fărădelegilor, iubirea multora se va răci»¹⁵⁹ şi cînd nu vor mai rămîne decît puţini la care se va putea vădi credinţa, atunci «se vor scurta zilele»¹⁶⁰.

Intr-adevăr, acelaşi Domn va putea prelungi durata zilelor, cînd este timpul mîntuirii, şi să scurteze durata, cînd este timpul mîhnirii şi al pierzării. După cîte pricepem, vom avea şi noi o zi a noastră în care se prelungeşte pentru noi, timpul luminii, ca să «umblăm cu-viincios, ca ziua», şi să săvîrşim faptele luminii¹⁶¹.

IV

Să vedem acum ce înţeles au cuvintele : «cei cinci regi au fugit şi s-au ascuns în peşteră»¹⁶². Am mai spus că pentru creştini sînt două feluri de războaie. Este vorba aici de războiul dreptilor, aşa cum vorbeşte Sfîntul Pavel efesenilor, unde, după cum zice Apostolul, nu se înţelege atît lupta împotriva trupului şi a singelui, cît împotriva domniilor, împotriva stăpîniilor, împotriva stăpînitorilor întunericului acestui veac, împotriva duhurilor răutăţii răspîndite în văzduhuri¹⁶³. Însă, pentru cei care sînt întirziaţi şi încă nedesăvîrşiţi, lupta se duce, încă, împotriva trupului şi a singelui, încît aceştia sînt încă asaltaţi de păcatele şi de slăbiciunile cărnii. Aceasta, cred, este indicată în acest loc. Am mai spus că cei cinci regi au declarat război ghibeoniţilor, prin care, după părerea noastră, trebuie înţeleşi creştinii nedesăvîrşiţi. Ei sînt deci cei asediaţi de cinci regi. Cei cinci regi indică cele cinci simţuri ale trupului : vederea, auzul, gustul, pipăitul şi mirosul, căci prin unul din aceste simţuri se poate cădea în păcat. Cele cinci simţuri se aseamănă cu cei cinci regi, care asediază pe ghibeoniţi, cu alte cuvinte pe «oamenii cei după trup». În ceea ce priveşte fuga în peşteri, poate că are următoarea semnificaţie (căci o peşteră este un loc în adîncurile pămîntului). Înţelesul ar fi acela după cum am spus mai înainte, că aflîndu-se simţurile în trup, ele sînt adînc înfipite în lucrurile pămîntului, ocupîndu-se nu de slujirea lui Dumnezeu, ci de slujirea trupului, iar prin aceasta s-ar putea spune că ele s-au ascuns în peşteri.

159. Mt. 24, 12.

160. Mt. 24, 22.

161. Rom. 13, 13.

162. Ios. 10, 16. Despre interpretarea simbolică a numărului cinci, pentru cele cinci simţuri, vorbeşte Origen în mai multe locuri. *Omil. Num. V, 2* (ed. Baehrens, p. 27). Influenţa lui Filon este clară aici, după cum am văzut şi în alte pasaje.

163. Ef. 6, 12.

V

Trebuie că aceste regate, care acum sînt supuse de Isus și se ascund în peșteri, intră, mai tîrziu, în moștenirea sfinților și sînt numite «par-tea Domnului»: astfel regatul din Ierusalim, Lachiș sau Hebron. Ceea ce cred eu că chiar și cele cinci simțuri ale trupului, înșirate mai în-a-nte, odată ce au fost cucerite de Iisus și dezbrăcate de infidelitatea lor incredulă, odată ce au murit pentru păcat (pentru că au încetat a mai vorbi), aceste cinci simțuri devin slujitoare ale sufletului pentru a înfăptui dreptatea lui Dumnezeu. Așa se explică de ce în Ierusalim, unde stăpînea mai înainte un rege josnic și infam, va domni în viitor David cu mîină tare și Solomon făcătorul de pace.

Aceste simțuri trupești, despre care am vorbit, sînt asediate de puterile răului, care le ațîță spre pofte rele și le silesc să aducă sufle-tului servicii rușinoase.

Dacă, însă, credința în Hristos rămîne biruitoare asupra acestor puteri corupte, și dacă acestea sînt răstignite pe lemnul crucii, încît Hristos «biruiește împotriva lor prin lemnul crucii Sale»¹⁶⁴, atunci le nimicește și le alungă din împărăția Sa, iar sufletul devine moște-nirea lui Dumnezeu, Ierusalimul devine împărăție a lui Dumnezeu și se zidește în ea un templu al Domnului.

Oare nu este vorba aici tocmai despre ceea ce spune Sfîntul Pavel: «Noi eram altădată fără de minte, neascultători, amăgiți, slujind pof-telor și multor feluri de desfătări»¹⁶⁵. Acestea nu se referă la altcineva decît la Ierusalim, care, odinioară, a fost sub stăpînirea regelui Adoni-bezec și la alte orașe aflate sub apăsarea altor regi.

VI

Cu toate acestea Iisus a zdrobit pe vrăjmașii săi, nu pentru ca să-și arate cruzimea, cum socotesc ereticii, ci pentru a arăta prin fap-tele Sale tainele viitorului, pentru că după ce va fi zdrobit pe regii care mențin în noi domnia păcatului, să putem împlini ceea ce spunea profetul: «Căci precum am făcut mădularele noastre roabe necurăției și fărădelegii, spre fărădelege, tot așa facem acum mădularele noastre roabe dreptății, spre sfințire»¹⁶⁶.

164. Col. 2, 14. Referirea la regatul lui David și la Solomon cel pașnic figurează și la Filon. A se vedea Baehrens p. 365.

165. Tit. 3, 3.

166. Rom. 6, 19. Despre acuzele ereticilor față de «cei doi Dumnezei», unul aspru, al Vechiului Testament și altul bun, al Noului Testament, vorbește Origen în multe locuri. A se vedea la indice.

De ce oare acuză ereticii această pericopă de cruzime ? Este, zic ei, ceea ce este spus (în cuvintele) : «Puneți-vă picioarele pe grumajii regilor acestora și zdrobiți-i !»¹⁶⁷. Dar aceasta nu este semnul unei cruzimi, ci de umanism și de bunătate.

Cît aș vrea să ajungi și tu să ai putere să calci peste șerpi, «peste scorpionii și peste toată puterea vrăjmașului»¹⁶⁸, ca să pășești peste aspidă și vasilisc¹⁶⁹, acest «vasilisc» care, altădată, a stăpînit peste tine și a menținut în tine domnia păcatului, pentru ca, odată nimiciti, cei care te stăpîneau, prin lucrările păcatului, să stăpînească întru tine Domnul nostru Iisus Hristos, a căruia este slava și împărăția în vecii vecilor. Amin !

OMILIA XII

**Cum trebuie înțelese,
în sens duhovnicesc, războaiele
purtate de Iosua**¹⁷⁰

I

Dacă, în prefigurarea lor mozaică, Cortul mărturiei, jertfele și tot ce ținea de cult sînt numite : «închipuire și umbră a celor cerești»¹⁷¹, atunci se poate spune, fără nici o îndoială, că războaiele purtate de Iosua (Iosua) și zdrobirea regilor și a vrăjmașilor sînt tot așa «închipuire și umbră a celor cerești», adică a războaielor pe care Iisus, Domnul nostru, le duce împotriva diavolului și împotriva îngerilor răi. El le duce cu oștirea și cu dregătorii ei, altfel spus, cu mulțimea de credincioși și a celor care-i îndrumă. Căci (Iisus) este acela despre care Pavel amintește efesenilor că duce lupta «împotriva domniilor, împotriva puterilor, împotriva stăpînitorilor întunericului acestui veac, împotriva duhurilor răutății răspîndite în văzduh»¹⁷².

Vezi dar, eretic păcătos ce ești, cum se împacă lucrurile noi¹⁷³ cu cele vechi ? Cei vechi au primit făgăduință împărăția Țării Sfinte, a

167. *Ios.* 10, 24.

168. *Lc.* 10, 19.

169. *Ps.* 90, 13.

170. *Omilia XII-a*, Migne, P.G., tom. 12 b, col. 886 ș.u.

171. *Evr.* 8, 5.

172. *Ef.* 6, 12.

173. A se vedea mai sus *Omil. Ios. VII, 2* și *Filocalia*, fragm. VI, ed. Robinson p. 49 despre armonia Testamentului Vechi cu cel Nou.

unei țări «în care curge lapte și miere», și această țară fusese, pînă atunci, locuită de oameni plini de păcate, niște localnici și niște regi din cei mai decăzuți. Isus (Navi) intră în țara aceasta cu o armată dată de Dumnezeu și de mai marii poporului Israel, el îi atacă pe toți, îi zdrobește, iese victorios și, ca o răsplată a victoriei, dobîndește împărățiile aceloră pe care i-a învins.

Tie, Evanghelia nu-ți făgăduiește numai împărățiile pămîntului, ci și împărățiile cerului. Și aceste împărății, nu sînt goale și nelocuite, ci sînt locuite de păcătoși, de dhuri rele și îngeri răzvrătiți. Aici sălășluiesc vrăjmașii împotriva cărora îndeamnă și luptă Pavel, sunînd din trîmbița sa apostolică. Dacă Isus (Navi) își îndemna ostașii să lupte împotriva amoreilor, a ferezeilor, a heveilor și a iebușeilor, tot așa ne învață și Sfîntul Pavel zicînd: «nu veți lupta împotriva cărnii și a singelui», ceea ce înseamnă că noi nu vom mai lupta ca cei vechi pentru că lupta noastră nu trebuie să se dea pe pămînt împotriva unor oameni ci «împotriva stăpîniilor, împotriva puterilor, împotriva stăpînitorilor lumii acesteia, a întunericului».

Înțelegi acum în ce locuri trebuie să se desfășoare, pentru tine, aceste soiuri de războaie? Dacă nu-ți ajung lămuririle de pînă acum și dacă trebuie să precizăm și mai mult ce fel de locuri sînt acestea, atunci ascultă cele ce s-au spus mai departe, anume, că lupta se dă împotriva duhurilor rele răspîndite în văzduh. Acum înțelegi care sînt locuitorii, pe care trebuie să-i alungi prin război și stăruință de pe tărîmurile cerești, pentru ca, la rîndul tău, să poți primi, ca moștenire, locurile lor în împărăția cerurilor? Despre acestea vorbește clar și Domnul în Evanghelie, care zice: «Din zilele lui Ioan (Botezătorul) pînă acum împărăția cerurilor se ia prin stăruință și cei ce se silesesc pînă mîna pe ea»¹⁷⁴.

II

De ce nu te grăbești, ereticule, să arunci și acum defăimarea împotriva Domnului și Mîntuitorului nostru, pentru că ne cheamă «să luăm cu stăruință împărăția cerurilor», făgăduită celor care cred în El? Pentru că e limpede că trebuie să depunem stăruință și s-o folosim împotriva aceloră care au pus stăpînire pe acea împărăție, căci numai folosind din plin stăruința, ajungem să alungăm pe stăpîn și să-i smul-

174. Mt. 11, 12. Origen pare a avea în vedere aici atît lupta duhovnicească din acest veac, cît și pe cea dusă, la sfîrșit, împotriva Ierusalimului ceresc, cum observă Fericitul Ieronim, Ep. 124, ad. Avitum 11, P.L., 22, 1070; Baehrens, p. 367 notă.

gem din miini posesiunile răpitate. Spuneți, dar, dacă mai aduceți vreo altă învinuire împotriva lui Isus (Navi), urmașul lui Moise ?

Vai ! Dacă am fi vrednici ca Domnul Iisus să ne deschidă palatul înțelepciunii Sale și să ne introducă în comorile științei Sale ! Acum, însă, stăruim numai pe pipăite să contemplăm «în parte» și să cercetăm imaginile ca «într-o oglindă și ca în ghicitură» ¹⁷⁵.

Iar dacă Domnul va binevoi să ne descopere mai deplin tainele Sale și să pună în lumină desăvârșirea, atunci vei vedea cu toată limpezimea, printre vrăjmașii duhovnicești, care asupresc încă și acum pe Israel, cine era vrăjmașul, ascuns în spatele voievodului din Macheda, sau a celui de la Lachiș, ori a celui de la Lebna, vei vedea ce păcat lăuntric, ce rătăcire a sufletului tău preînchipuie pe fiecare din cei pe care i-au zdrobit poporul Domnului sub conducerea lui Iisus. Cît despre poporul Domnului, aceștia sînt cei care ascultă poruncile Lui și țin rînduielile Lui, cei cărora le-a dat «puterea de a călca peste șerpi, peste scorpii și peste toată puterea vrăjmașului» ¹⁷⁶..

Să ne rugăm dar, pentru ca picioarele noastre să fie atît de «frumoase» ¹⁷⁷ și așa de tari ca să poată călca cerbicia vrăjmașilor și să «sfarme capul șarpelui, iar el să nu ne poată mușca de călcîiul nostru» ¹⁷⁸. Cine se luptă cu succes, sub conducerea lui Iisus împotriva puterilor răului, merită într-adevăr să i se zică ceea ce este scris despre luptătorii de odinioară : «Și s-a întors tot poporul cu izbîndă la Iosua, sănătos și teafăr și nimeni n-a cîrtit cu limba sa împotriva fiilor lui Israel» ¹⁷⁹.

Vezi, așadar, că slujind în oștirea lui Iisus, trebuie să te întorci din război sănătos și nevătămat, întrucît nu te va atinge nici o rană care vine de la «săgețile cele arzătoare ale vicleanului» ¹⁸⁰, nici o necurățire nu va întina inima ta, nici o pată nu va tulbura gîndurile tale, nici mînia, nici lăcomia și nici un alt prilej nu va îngădui diavolului să te poată răni.

Cît despre cuvintele : «nimeni nu va mișca limba», părerea mea este că aceasta însemnează că nimeni nu s-a lăudat că a biruit, știind că Iisus este cel care aduce biruințele. De aceea ei nici măcar nu-și deschid gura să mai spună ceva. Așa a înțeles lucrurile și Apostolul

175. 1 Cor. 13, 12.

176. Lc. 10, 19.

177. Rom. 10, 15.

178. Fac. 3, 15.

179. Ios. 10, 21.

180. Ef. 6, 16.

cînd a spus : «Nu eu (sînt cel care m-am ostenit), ci harul lui Dumnezeu care este cu mine»¹⁸¹. Cred că la așa ceva se referea și spusa Domnului : «Cînd veți face toate cele poruncite vouă, să ziceți : sîntem slugi netrebnice, pentru că am făcut ceea ce eram datori să facem»¹⁸².

În amîndouă aceste împrejurări Domnul ne dă să înțelegem că nu se cade să ne mîndrim cînd reușim ceva.

III

Însă Marcion, Valentin și Vasilide și împreună cu ei și alți eretici, nevrînd să înțeleagă acest text într-un mod demn de Duhul Sfînt : «cu înfocare au rătăcit de la credință și s-au străpuns cu multe dureri»¹⁸³.

Ei zic că există un alt Dumnezeu al Legii și judecător și urzitor al lumii, care pare a înșinua în acest text, cruzimea, poruncind să strivească ceafa dușmanilor și să spînzure de lemn pe regi ai aceluia pămînt pe care l-au invadat cu violență.

O, dacă ar face cerul ca Domnul meu Iisus, Fiul lui Dumnezeu, să reverse harul Său peste mine, pentru a călca în picioare, cu vrerea Sa, duhul depravării, pentru a zdrobi creștetul duhului miniei și al duhului silei, pentru a sfărîma pe demonul zgîrceniei, a zdrobi deșertăciunea, a strivi sub picioarele mele duhul mîndriei, și apoi a nu mă învrednici de astfel de biruințe, ci toate acestea să le răstignesc de crucea Domnului, precum spune Pavel : «prin El lumea este răstignită pentru mine»¹⁸⁴, și apoi să pot repeta și pentru mine cuvintele de mai sus : «nu eu am alergat, ci harul lui Dumnezeu care este cu mine»¹⁸⁵.

Dacă m-aș învrednici să lucrez astfel, atunci aș fi fericit, căci se va zice și despre mine ceea ce s-a spus celor de altădată : «Nu vă temeți, nici nu vă înspăimîntați, ci îmbrăcați-vă și vă întăriți, că așa face Domnul cu toți vrăjmașii noștri cu care vă veți lupta»¹⁸⁶. Dacă vom înțelege aceste lucruri în chip duhovnicesc, atunci ne vom feri de acest fel de războaie spirituale (indicat de eretici) și vom alunga din locașurile cerești toate aceste duhuri ale răului. Așa vom putea primi

181. 1 Cor. 15, 10.

182. Lc. 17, 10.

183. 1 Tim. 6, 10. Aceeași doctrină «despre cei doi Dumnezei», erezie pe care Origen o combate în multe opere ale sale, dar mai ales în *Peri arhon* și în *K. Kelson*. A se vedea și indicele acestui volum sub *Marcion*.

184. Gal. 6, 11.

185. 1 Cor. 15, 10.

186. Ios. 10, 25.

de la Iisus ca moștenire sălaşurile lor și împărățiile lor, adică împărățiile cerurilor, pe care ni le va da Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, a căruia este slava și împărăția în vecii vecilor. Amin.

OMILIA XIII

Despre orașele Lachis, Lebna și Hebron pe care le-au cucerit fiii lui Israel¹⁸⁷

I

«Toate acestea li s-au întîmplat aceloră ca pilde, și au fost scrise spre povățuirea noastră, la care au ajuns sfîrșiturile vecurilor»¹⁸⁸.

Un evreu care citește această pericopă (e vorba despre un evreu de din afară), care are în «trupul său o tăiere împrejur» de din afară, și care nu vrea să știe ce este un «evreu lăuntric» (cu tăierea împrejur a inimii), nu află aici ceva deosebit, decît descrierea de războaie, de masacre ale vrăjmașilor, de biruință a israeliților, care sub conducerea lui Isus (Iosua) jefuiesc regatele unor populații păgîne.

Însă un «evreu de dinlăuntru», adică un creștin, care urmează pe Iisus, dar nu pe Iisus fiul lui Navi, ci pe Iisus Fiul lui Dumnezeu, înțelege că întîmplările acestea reprezintă taine ale împărăției cerurilor. Iisus Hristos, Domnul meu, luptă încă și azi împotriva puterilor răului și le alungă din cetățile pe care le ocupaseră, adică din inimile noastre, ca să nu mai împărătească acolo păcatul, omorînd pe regii care le stăpîneau, pentru ca «să nu mai împărătească păcatul în noi»¹⁸⁹, și pentru ca, eliberată fiind cetatea inimii noastre de regele păcatului, această inimă să devină cetatea lui Dumnezeu sau împărăția lui Dumnezeu, pentru ca să ni se poată spune și nouă că «împărăția lui Dumnezeu este înlăuntru vostru»¹⁹⁰.

Cu alte cuvinte aceasta este lucrarea cea izvorită din deosebita îndurare a lui Dumnezeu, dar pe care ereticii o socotesc plină de cruzime! În decursul acestei lucrări, prin care străbătînd fiecare oraș, fiul lui Navi a conturat imaginea istoriei mîntuirii, iar Domnul Iisus o împlinește realmente acum pentru fiecare inimă. Din aceste inimi peste care se făcuseră înainte stăpîni niște regi răi și dezgustători, «potrivit

187. Omilia XIII-a, Migne, P.G., tom. 12, col. 889—892.

188. 1 Cor. 10, 11.

189. Rom. 6, 12.

190. Lc. 17, 21.

stăpînitorului puterilor văzduhului *din această lume, a duhului care lucrează acum în fiii neascultători»¹⁹¹, Iisus voiește să alunge și să zdrobească pe tirani, pentru a face din ele «sălaş al lui Dumnezeu»¹⁹² și «templu al Duhului Sfînt»¹⁹³, pentru ca, precum ați făcut mădularele voastre roabe unui rege nedrept, tot așa «să faceți acum mădularele voastre roabe dreptății, spre sfințire»¹⁹⁴.

Să ținem minte, dar, că dacă Iisus a zdrobit pe regele Ierihonului, pe regele din Ai, pe regele din Lebna, pe regele din Lachiș și pe regele din Hebron, a făcut-o pentru ca toate acele orașe, care trăiau într-o lege a păcatului, sub regi nevrednici, să trăiască de acum în legea lui Dumnezeu.

II

Dar dacă am fi rîvnitori și dornici să descifrăm chiar și sensul ascuns al numelor acestor orașe, vom descoperi că ele se referă fie la împărăția răului, fie la aceea a binelui. De exemplu Lebna înseamnă albeață, iar albeața poate fi înțeleasă în multe feluri, căci este albeața leprei și albeața luminii. E posibil, deci, ca prin sensul unui singur nume să se indice două stări opuse: sub conducerea regilor răi, Lebna a avut albeața leprei, însă după dărîmarea și pustiirea orașului, trecînd sub autoritatea israeliților, Lebna va avea albeața luminii, căci, în Scriptură, albul este sau un termen de laudă sau unul de culpă.

Iar dacă ne referim la Lachiș, care se tîlcuiește «cale», în Scriptură calea poate fi ceva bun sau ceva rău precum citim în psalmi: «Calea celor necredincioși va pieri»¹⁹⁵, iar în înțeles opus: «Faceți cărări drepte pentru picioarele voastre!»¹⁹⁶.

Orașul Lachiș poate fi înțeles că, la început, a fost o cale a necredincioșilor, însă după dărîmarea și jefuire, ea a fost așezată pe o cale dreaptă prin stăpînirea lui Israel.

Același lucru se petrece cu Hebron, care se tîlcuiește «tovărășie» sau «căsătorie». Or, inima noastră a fost întovărășită mai întîi cu un mire rău, cu un mire plin de fărădelegi, cu diavolul. Indată ce a murit

191. Ef. 2, 12.

192. Ef. 2, 22.

193. 1 Cor. 6, 19.

194. Rom. 6, 19. Ca și în Omil. Num. 27, 12 după ediția Baehrens, pag. 274, 4)

Origen folosește aceeași etimologie pentru «Lebna» — albeață sau zăpadă, ca și în Ps. 50, 8.

195. Ps. 1, 6.

196. Evr. 12, 13. Și Filon se oprește («quod det.» 15) la aceeași tîlcuire, Baehrens, p. 372, notă.

și a dispărut acest mire nedrept, inima, «eliberată prin rege» de întiiul ei bărbat, s-a unit cu un om al binelui, cu bărbatul său cel legitim ¹⁹⁷, cu Acela despre care Pavel zice: «Eu v-am logodit unui singur bărbat, lui Hristos, ca să vă înfățișez fecioară neprihănită» ¹⁹⁸.

Și astfel, numele acelor cetăți are o semnificație care se potrivește cu îndoita stare a fiecărui oraș dintre acestea.

III

După părerea mea acesta e cel mai potrivit fel de a înțelege războaiele lui Israel și luptele lui Isus (Navi) pentru dărîmarea orașelor și jefuirea regatelor. Această explicare va da un înțeles mai religios și mai uman textelor care descriu jaful și devastarea tuturor acestor orașe, «unde n-a scăpat cu viață nici unul din ei» ¹⁹⁹.

Bine ar fi ca Dumnezeu să lucreze în așa fel, atît în sufletele credincioșilor Săi pe care El le pregătește pentru împărăția Sa, cît și în inima mea însăși, ca să alunge toate păcatele din trecut și să le nimicească, pentru ca să nu mai licărească în mine nici un gînd de viclenie, nici o fărîmă de mînie, nici o poftă rușinoasă să nu găsească în mine sălaş, ca să nu se mai poată furișa nici un cuvînt rău în gura mea! Și astfel, curățit de toate păcatele vechi, să pot lua, sub conducerea lui Iisus, loc în orașele fiilor lui Israel, despre care scrie: «și se vor zidi cetățile cele pustiite ale lui Iuda și vor fi locuite» ²⁰⁰.

Sufletul fiecăruia din noi este dărîmat și zidit de Iisus. Am vorbit despre aceasta cînd ne-am ocupat de Ieremia, care a primit «cuvintele în gura sa, pentru ca să piardă și să dărîme și apoi să zidească și să sădească» ²⁰¹. Și cred că și azi trebuie să se dea același înțeles textului de care ne ocupăm și să nu-l țîlcuim după obiceiul ereticilor, nici după cel al evreilor, ci așa precum zice și Ieremia: «Iată te-am pus în ziua aceasta peste popoare și peste regate ca să smulgi și să arunci la pămînt, să pierzi și să dărîmi, să zidești și să sădești» ²⁰². Fără îndoială că faptele lui Isus (Navi) raportate de Scriptură trebuiesc referite la lu-

197. Rom. 7, 2.

198. 2 Cor. 11, 2.

199. Ios. 8, 22.

200. Amos 9, 14.

201. Ier. 1, 9—10. A se vedea tot în acest volum *Omil. Ier. 1, 16*, după ed. Kloss-termann, p. 15. Citatul are în vedere și cele spuse la Deut. 32, 39, deși el «scandaliza» pe Marcion și pe ucenicii lui.

202. Ier. 1, 10.

crarea pe care și azi o urmărește Domnul nostru Iisus în sufletele noastre. Căci întâia faptă a Cuvîntului lui Dumnezeu este de a smulge răul, care era de mai înainte, adică «spini și pălămidă» păcatelor²⁰³. Cîta vreme rădăcinile lor țin pămîntul legat de ele, acesta nu poate primi semințele sfinte și bune.

IV

Așadar, cel dintîi lucru, pe care trebuie să-l săvîrșească Cuvîntul lui Dumnezeu, este să dezrădăcineze răsadul păcatului, să smulgă orice răsad pe care nu l-a sădit Tatăl cel ceresc²⁰⁴, și să-l nimicească cu foc.

A doua lucrare este aceea de a sădi. Dar oare ce sădește Dumnezeu ? Moise zice că «Dumnezeu a sădit raiul»²⁰⁵. Dar Dumnezeu sădește și azi, în fiecare zi El sădește în sufletul credincioșilor. El înlătură mînia și sădește blîndețea, înlătură mîndria și pune în loc smerenia, dezrădăcinează necurăția și sădește nevinovăția, înlătură necunoștința și altoiește știința. Nu crezi oare că acestea sînt răsadurile care-i plac lui Dumnezeu mai mult decît cele ale unor copaci oarecare ?

Deci, prima lucrare a Cuvîntului constă în nimicirea sălașurilor înjghebate de demoni în sufletul omenesc. El a ridicat în fiecare din noi turnuri de mîndrie și metereze de trufie. Cuvîntul lui Dumnezeu le prăbușește și le surpă pentru a îngădui să fim, după cuvîntul Apostolilor și al profeților : «ogorul lui Dumnezeu și zidirea lui Dumnezeu»²⁰⁶, așezate pe temelia Apostolilor și a prorocilor, piatra cea din capul unghiului fiind însuși Hristos : căci întru El, orice zidire bine alcătuită crește ca să ajungă un locaș al lui Dumnezeu în Duh²⁰⁷.

O ! de ne-am învrednici și noi, Israelul cel nou, să avem parte de moștenirea țării sfinte ! Ca, după ce vor fi fost zdrobiți și nimiciți toți vrăjmașii, nemairămînînd în noi nici unul, să respire în noi Duhul lui Hristos și El să lucreze prin faptele noastre, prin cuvintele noastre printr-o înțelegere cît mai duhovnicească a lucrurilor după învățătura lui Iisus Domnul nostru, a căruia este virtutea și împărăția în vecii vecilor. Amin.

203. *Fac.* 3, 18.

204. *Mt.* 15, 13.

205. *Fac.* 3, 8.

206. *1 Cor.* 3, 9. Se resimte și în aceste pasaje influența gîndirii lui Filon. Cf. *Jaubert, Introducere.*

207. *Et.* 2, 20.

OMILIA XVI

Despre cum
trebuie să înțelegem cuvintele:
«Isus era în vîrstă și înaintat în zile» ²⁰⁸.

I

Încă înainte de noi au fost unii care au băgat de seamă că în Scriptură termenul bătrîn sau senior nu se referă numai la cei înaintați în vîrstă, ci se dă mai ales pentru aprecierea maturității de judecată și de seriozitate a vieții, adăugîndu-se la termenul «bătrîn» și cuvintele «încărcat în zile» ²⁰⁹. Și dacă cineva trebuie să se numească «bătrîn» sau «senior», în virtutea mulțimii de ani, cui altcuiva i s-ar fi potrivit mai bine decît mai întîi lui Adam, apoi lui Matusalem sau lui Noe, despre care se știe că au trăit, în această lume, cu mult mai mulți ani decît oricare alții? Or, cînd avem în vedere ce se spune în Scriptură, vedem că nici unuia din aceștia nu i se dă numele de «bătrîn» sau moșneag. Avraam este întîiul care primește, în Sfînta Scriptură, acest nume ²¹⁰, cu toate că a trăit mai puțin. Domnul îi zice lui Moise: «Adună-mi șaptezeci de bărbați despre care tu însuși știi că sînt bătrîni» ²¹¹. Tu, ascultătorule, ia aminte, oare mai afli în toată Scriptura un alt loc, unde termenii «bătrîn» și «plin de zile» sînt atribuiți unui păcătos? Or, însuși glasul Duhului Sfînt declară pe Isus (Navi) «bătrîn» sau moșneag și «înaintat în zile», atunci cînd zice: «Și fiind Isus (Iosua) bătrîn și înaintat în zile» ²¹², termeni care nu se pot aplica unui păcătos, căci un păcătos nu este «înaintat în zilele sale», prin urmare, el nu se îngrijește prea mult de cele ce au să vină peste el de acum înainte ²¹³, ci tot timpul «se uită îndărăt» ²¹⁴, și «se întoarce la nebunia lui» ²¹⁵, «nu este potrivit deloc pentru împărăția cerurilor» ²¹⁶. Cine, însă, năzuiește spre «cele care sînt înaintea lui» și tinde spre desăvîrșire, acela este «înaintat în zile». Și acum Domnul spune lui Isus (Iosua): «Tu ești înaintat în zile» ²¹⁷.

208. Omilia a XVI-a. Migne, P.G., tom. 12 bis, col. 905.

209. Fac. 35, 29. Fragmentar, omilia aceasta se păstrează și în grecește, reproducută cu mici deosebiri, la Procopie de Gaza (sec. VII), *Comm. în Jos*, Migne, P.G., 87, 1, 1024, reproducută și la Baehrens, p. 394—398.

210. Fac. 18, 11.

211. Num. 11, 11.

212. Ios. 13, 1.

213. Fil. 3, 13.

214. Lc. 9, 62.

215. Pilde 26, 11.

216. Lc. 9, 62.

217. Ios. 13, 1.

Nu știm dacă nu cumva s-ar putea deduce din acest pasaj că atunci cînd a vorbit despre înaintarea în vîrstă a lui Isus (Navi), Domnul a spus un adevăr limpede și cunoscut de toți. Și în ce ar consta această proorocie atît de mare, adresată oamenilor, încît să zică unui moșneag : «tu ești bătrîn», cîtă vreme acest lucru este un adevăr cunoscut de toți ? Eu cred că, într-o oarecare privință, da, este aici o mărturie impunătoare în favorul fiului lui Navi, cînd îi spune : «tu ești înaintat în zile». Da, în măsura în care îmi este îngăduit a expune și a descoperi tainele divine. Căci dacă soarele de pe cer produce zilele acestei lumi, tot așa și «soarele dreptății»²¹⁸, dă naștere la zile duhovnicești, luminate de lumina adevărului și de făclia înțelepciunii. De aceea, dacă îndeplinim prescripțiile lui Dumnezeu în decursul acestei vieți, care, cum zice Iacob, este făcută din «zile puține și grele»²¹⁹, atunci să ne păzim curați în lumea aceasta și să biruim pe toți vrăjmașii și potrivnicii noștri cei lăuntrici, căci atunci ne îndepărtăm de acele zile «scurte și grele» și propășim în zilele veșnice și bune sub semnul luminos al soarelui veșnic. Cred că așa trebuiesc înțelese cuvintele sfinte : «Isus era înaintat în zilele sale».

II

Dar, intrucît avem obiceiul ca cele zise despre Isus Navi să le punem în legătură cu Domnul și Mîntuitorul nostru, atunci căruia din cei doi se potrivește să-i spui «bătrîn» și «înaintat în zile». Oare nu celui ce este începutul a toate și care e mai întii născut decît toată făptura ? Iată de ce, fără îndoială, atributul de «bătrîn» în înțelesul deplin al cuvîntului nu i se potrivește decît Domnului și numai Lui, pentru că înainte de El n-a existat nimeni. Desigur în Scriptură poartă și alții atributul de «cel bătrîn», de cel «în vîrstă» sau de arhiereu, însă Domnul Iisus este singurul care e numit «Arhiereu mare»²²⁰, după cum și printre păstori numai El este «Mai-marele păstorilor»²²¹, iar printre cei vechi sau bătrîni singurul numit «Mai marele bătrînilor» și printre episcopi «Mai marele episcopilor», căci dacă există vreun Dumnezeu căruia I se cuvine o oarecare mărire, atunci sîntem siguri că Mîntuitorului nostru I se cuvine în primul rînd, căci El este «capul»²²² tuturor.

218. *Mal.* 3, 20.

219. *Fac.* 47, 9. A se vedea și *Omil. Ios.* VIII, 7.

220. *Evr.* 4, 14.

221. *1 Pt.* 5, 4.

222. *Ef.* 4, 15.

III

Ori, iată ce adaugă aici cuvîntul dumnezeiesc : «Tu ești în vîrstă înaintată, dar pămînt de luat în moștenire a mai rămas încă mult»²²³.

În cele de mai înainte s-a spus, după cum am constatat, că : «S-a liniștit pămîntul de război»²²⁴ «și Isus (Iosua) a luat tot pămîntul»²²⁵. Or, iată că acum scrie : «pămînt de luat în moștenire a rămas încă mult». Crezi cumva că Scriptura ar conține contradicții ? Despre așa ceva nici măcar n-ar trebui să pomenim. Dacă vom căuta înțelesul duhovnicesc al lucrurilor, atunci nu vom mai găsi nimic contradictoriu. Să ținem seamă de întîia venire a Domnului și Mîntuitorului nostru, care a început să arunce sămînța cuvîntului Său pe pămînt, cînd a pus stăpînire pe tot pămîntul numai prin puterea semînței Sale, punînd pe fugă puterile potrivnice și pe îngerii răzvrătiți, care se făcuseră stăpîni peste duhurile popoarelor și în același timp a semănat cuvîntul Său, răs-pîndindu-și astfel bisericile Sale. Aceasta este prima luare în stăpînire a întregului pămînt. Vino după mine, ascultătorule, pe pîrtia abia perceptibilă a cuvîntului, și-ți voi arăta că există și o a doua ocupație a unui pămînt, despre care i s-a spus lui Isus (Navi) că «mai este mult». Ascultă ce spune despre acesta Pavel : «El trebuie să împărățească pînă ce va pune pe toți vrăjmașii Săi așternut picioarelor Sale»²²⁶. Acesta este pămîntul despre care s-a spus că a fost lăsat pînă ce toți vor fi supuși sub picioarele Lui și astfel El va cuprinde toate popoarele în moștenirea Sa. «Pămîntul care a fost neluat în seamă» sînt toate ținuturile filistenilor și toți cei înșirați în cele următoare²²⁷.

În ce privește timpurile noastre, multe lucruri «au rămas» încă nerezolvate și nu sînt încă «așezate la picioarele lui Iisus». Or, Domnul Hristos, și pe acestea trebuie să le cuprindă. Căci nu poate avea loc sfîrșitul lumii dacă nu vor fi supuse mai întîi toate, după cum zice profetul : «Toate neamurile vor sluji Lui»²²⁸, de la o margine pînă la alta «și de la rîu pînă la marginile lumii. Înaintea Lui vor ingenunchia etiopienii»²²⁹ și «din ținuturile din cealaltă parte a Etiopiei îi vor aduce daruri»²³⁰.

223. *Ios.* 13, 1.

224. *Ios.* 11, 23. Procopie de Gaza, *Comm. Jos.*, Migne, P.G., 87, 1024 C—1025 A.

225. *Ios.* 11, 23.

226. *1 Cor.* 15, z5.

227. Adică cei înșirați la *Ios.* 13, 2—3 ș.u.

228. *Ps.* 71, 11.

229. *Ps.* 71, 8—9.

230. *Sof.* 3, 10.

Rezultă, de aici, că, la a doua venire, Iisus va lua în stăpînire întregul pămînt, din care mai rămăsese mult de cucerit. Dar fericiți sînt cei care au fost cuceriiți la întîia Lui venire! Vor fi, într-adevăr, încărcăți de daruri cei care cu toată împotrivirea atîtor vrăjmași și atacurilor atîtor potrivnici, își dobîndesc, prin război și pe calea armelor, partea lor din pămîntul făgăduit. Dar, în clipa în care supunerea lor va fi fost adusă la îndeplinire, prin silă, în ziua «cînd va trebui nimicit vrăjmașul cel din urmă, adică moartea»²³¹, nu va mai fi bunăvoință pentru cei care au fost supuși.

IV

Apoi, după o lungă înșirare de noțiuni, Scriptura vorbește doar despre cei din Sidon: «voi pierde pe sidonieni de la fața fiilor lui Israel»²³². Au fost amintiți și canaaneii și cei care se găsesc în ținuturile dinspre Egipt, cei care se află în ținutul Accaronului și în partea stîngă a rîului (Iordan), precum și mulțime de alte popoare. Dar, numai despre sidonieni zice Domnul că-i va nimici. Sidonienii, însă, precum am spus mai înainte, înseamnă «vînătorii». Ce altceva se înțelege prin acești vînători răi, pe care Domnul îi va nimici, dacă nu puterile vrăjmașe despre care profetul zice: «au întins o cursă picioarelor mele»²³³, pentru a vîna sufletele și a le atrage, pe neașteptate, spre păcat? De aceea îi nimicește Domnul. Cînd vînătorii vor fi morți, cînd nu va mai fi nimeni pentru «a întinde curse» și plase ca să atragă sufletele în păcat, atunci «fiecare va sta liniștit sub vița și sub smochinul lui»²³⁴.

V

Însă, azi ni s-a mai citit că Moise a dat unora partea lor de moștenire²³⁵. După aceea citim că și Iosua, la porunca Domnului, a împărțit oamenilor săi partea cuvenită lor²³⁶. Așadar, cel dintîi care a împărțit moștenire, a fost Moise, al doilea Iosua²³⁷. Prin Moise trebuie să înțelegem Legea. Cei care au trăit după Lege au primit cei dintîi partea de moștenire, însă în afara țării făgăduinței, căci cînd au primit pămîntul lor moștenire, ei nu l-au ocupat realmente, nici nu l-au împărțit între

231. 1 Cor. 15, 26.

232. Ios. 13, 6.

233. Ios. 14, 1. A se vedea Omilia XIV, 2 la Baehrens, p. 379—381.

234. Mih. 4, 4.

235. Ios. 13, 8.

236. Ios. 14, 1.

237. În textul origenian este Isus, adică cel al lui Navi (Iosua).

ei, ci au așteptat să primească abia de la Isus partea lor. Nu se vede, oare, aceasta în cele ce spune Epistola către Evrei, unde Apostolul scrie despre părinții cei dintii, care plăcură lui Dumnezeu pentru credința lor? Și adăugînd zice: «Toți aceștia, care pentru credința lor, au fost de pomenire, n-au primit ce le fusese făgăduit, pentru că Dumnezeu rînduise pentru noi ceva mai bun, ca ei să nu ia fără noi desăvîrșirea»²³⁸. De acum, ei au luat în stăpînire cele ce le-au fost făgăduite și «s-au liniștit»²³⁹. Ei au fost considerați de către Moise vrednici să-și primească moștenirea. Dar ei, încă, luptă împreună cu aceia care slujesc în oștirea lui Iisus. Și cine sînt cei care luptă, și ce fel de luptă duc ei acum? Eu cred că toți Părinții care au adormit înainte de noi, luptă împreună cu noi, și ne stau într-ajutor cu rugăciunile lor. Așa am înțeles eu de la unul din bătrînii dascăli care filcuia textul din cartea Numerilor, unde se spune: «Această sinagogă va înghiți sinagoga noastră cum mîncă boul iarba cîmpului»²⁴⁰. El a explicat pentru ce s-a întrebuintat o astfel de asemănare, dacă nu pentru a face să se înțeleagă, în acest loc, că sinagoga Domnului care ne-a precedat prin sfinți, va înghiți cu limba și gura sinagoga vrăjmașă, cu alte cuvinte ea va zdrobi pe vrăjmașii noștri prin rugăciunile și mijlocirile ei.

Nu cu arme, deci, avem de luptat împotriva vrăjmașilor celor nevăzuți, ci prin rugăciune, prin pătrunderea cuvîntului lui Dumnezeu, prin fapte bune și prin gînduri curate. Așa au luptat bătrînii noștri, care au biruit prin credința și faptele lor²⁴¹. Iată ce este scris despre ei: «Ei au crezut în Domnul și în Moise sluga Lui. Atunci Moise a cîntat cîntarea aceasta și a zis: «să cîntăm Domnului, că cu slavă s-a preamărit»²⁴².

Să avem, dar, și noi credință deplină, fapte desăvîrșite și rugăciuni neîncetate, să căutăm să pătrundem cuvîntul Lui sfînt și să înțelegem lucrurile în chip duhovnicesc, pentru ca astfel, întăriți ca și cu niște arme ale lui Dumnezeu, «să stăm împotriva uneltirilor diavolului»²⁴³, chemînd pe Dumnezeu în ajutor, prin Iisus Hristos Domnul nostru, «a căruia este slava și puterea în vecii vecilor. Amin»²⁴⁴.

238. *Evr.* 11, 39—40.

239. *Ios.* 1, 13.

240. *Num.* 24, 4. Minunată afirmare despre unitatea Bisericii. Aici Origen e deplin tradiționalist. Despre cele două popoare, al Vechiului și al Noului Testament, dintre care cel dintii n-a luat «fără noi desăvîrșirea» (*Evr.* 11, 39—40) vorbește el și în *Omil. Ieș.* XI, 4, în *Omil. Num.* XIII, 5 și XXII, 4.

241. *Iac.* 2, 14.

242. *Num.* 14, 31 și 14, 1.

243. *Ef.* 5, 11.

244. *1 Pt.* 4, 11.

OMILIA XVII

Despre aceea că:
**«Leviții n-au primit pământ
 ca moștenire»**²⁴⁵

I

Precum cei care primesc Legea «slujesc închipuirii și umbrei celor cerești»²⁴⁶, pentru că Legea este numai umbră Legii celei adevărate, tot așa calcă pe urma unei închipuirii și a unei umbre a împărăției cerești și cei care se ocupă în Iudeea cu împărțirea de pământ. Căci adevărul există numai în ceruri, pe când pe pământ doar o «închipuire și o umbră a adevărului». Iar cită vreme stăruie această umbră pe pământ, există și un Ierusalim pămîntesc, există și un templu, există un altar, există un cult văzut, sînt arhieriei și preoți, cu orașe și cu sate în Iudeea, așa cum sînt descrise în această carte din care citim acum.

Cînd s-a coborît din cer, deodată cu venirea în lume a Mîntuitorului nostru Dumnezeu, cînd «Adevărul pe pământ a răsărit și dreptatea din cer a privit»²⁴⁷, atunci au încetat și «umbrile închipuirii». Căci Ierusalimul și templul lui s-au prăbușit, altarul a dispărut în așa fel încît nici pe muntele Garizim, nici în Ierusalim nu mai este locul unde se aduce închinare pentru că: «adevărații închinători se închină Tatălui în Duh și în adevăr»²⁴⁸. De aceea, deodată cu venirea adevărului, a încetat și «închipuirea umbrei». De cînd s-a zămislit în sinul unei fecioare de Duhul lui Dumnezeu și de «puterea Celui Preafalt»²⁴⁹, de atunci și templul, cel zidit din pietre, s-a nimicit. Venind arhierul «bunurilor viitoare»²⁵⁰ au încetat «arhieriei taurilor și ai țapilor»²⁵¹. Cînd s-a spus: «Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii»²⁵², atunci a fost înlăturat mielul luat din turme, care a fost junghiat zadarnic vreme de aștepta veacuri.

Dacă toate aceste lucruri, care fuseseră date în mod voalat celor de demult, au încetat deodată cu arătarea adevărului, era de așteptat ca,

245. *Omilia a XVII-a*, Migne, P.G., tom. 12 b, col. 909—913.

246. *Evr.* 8, 5.

247. *Ps.* 84, 12.

248. *Ios.* 4, 23.

249. *Lc.* 1, 35. Origen, *De princ.* I, 1, 4: «căci cei care se închinau în Ierusalim «umbrei și închipuirii», nu se închinau lui Dumnezeu nici în duh, nici în adevăr. Și tot așa și cei care se închinau pe muntele Garizim».

250. *Evr.* 10, 1.

251. *Evr.* 9, 13.

252. *In.* 1, 29. Idee reluată aproape identic și în *Omil. Lev.* 10, 1; Jaubert, p. 372.

odată ce a fost oferită moștenirea împărăției cerurilor, moștenirea pămîntească să înceteze. Temeiul pentru care toate cele vechi au luat sfîrșit este ca «orice gură să fie închisă și ca toată lumea să fie supusă înaintea lui Dumnezeu»²⁵³, pentru ca nimeni din acest popor necredincios să nu mai găsească temei pentru necredința proprie. Dacă ei moșteniseră de la strămoși umbra templului, umbra adevărului, arhieriei și preoți, față de această continuitate a vechiului cult, aveau impresia, probabil că s-ar îndepărta de linia religiei lor, dacă ar trece la credința cea adevărată. De aceea, după planurile Providenței divine, a fost necesar să se înlătore tot ce se plănuiise mai înainte pe pămînt, pentru a se indica, oarecum, calea ce o aveau de urmat în căutarea adevărului, atunci cînd au luat sfîrșit închipuirile.

Și tu evreule, cînd vii la Ierusalim, în această cetate pămîntească, pe care o găsești în ruină și făcută praf și cenușă, să nu plîngi, cum faceți voi acum, purtîndu-vă «ca niște copii»²⁵⁴, nu te tîngui, ci cautăți o cetate în cer, în loc să-ți cauți una pe pămînt. Ridică-ți privirea în sus și vei găsi acolo Ierusalimul cel de sus, care este mama noastră, a tuturor²⁵⁵.

Dacă vezi altarul părăsit, nu vreau să te întristezi, dacă nu vei mai găsi arhieriei, nu vreau să-ți pierzi nădejdea, căci există în cer un altar în apropierea căruia stă Arhieretul «bunurilor viitoare», ales de Dumnezeu «după rînduiala lui Melchisedec»²⁵⁶. Căci bunătatea și îndurarea lui Dumnezeu au fost acelea care v-au îndepărtat de la moștenirea pămîntească, pentru ca să o dobîndiți pe cea cerească.

II

Să vedem, totuși, ce ni s-a descris prin umbră, căci umbra Legii este aceea care schițează liniile adevărului. Ni se istorisește că au avut loc o primă și o a doua împărțire a moștenirii, întîia prin Moise, a doua, cea mai importantă, prin Isus (Navi). Moise repartizează bunuri dincolo de Iordan, pentru seminția lui Ruben, a lui Gad și pentru jumătate din seminția lui Mañase, pe cînd toate celelalte triburi își dobîndesc moștenirea prin mijlocirea lui Isus (Navi).

Am arătat în alt loc, că, cei care au plăcut lui Dumnezeu prin Lege și care au fost premergători aceluia care se împărtaşesc de făgăduințe

253. Rom. 3, 19.

254. 1 Cor. 14, 20.

255. Gal. 4, 26.

256. Evr. 5, 10.

prin credința în Iisus, încă nu primesc cele desăvârșite, ci așteaptă pe aceia, care, în urma lor, vor fi bineplăcuți lui Dumnezeu într-o altă epocă decât a lor, dar păstrînd unitatea credinței, după cum zice Apostolul: «ca ei să nu ia fără noi desăvîrșirea»²⁵⁷. Cu toate acestea, leviții n-au primit moștenire nici de la Moise, nici de la Isus (Navi), căci «Dumnezeu este partea lor»²⁵⁸. Oare nu se trage de aici concluzia că în Biserica Domnului sînt unii care depășesc pe toți ceilalți prin virtuțile și vredniciile lor, căci despre ei ne spune Scriptura că Domnul însuși este moștenirea lor? Și dacă ne este îngăduit să arătăm o oarecare îndrăzneală, în legătură cu aceste lucruri, să cercetăm cît de puțin adîncimile acestor taine, ca să vedem dacă nu cumva imaginea preoților și a leviților ascunde următorul înțeles: în mijlocul poporului, adică a aceluia care sînt mîntuiți, partea cea mai mare și cel mai mare număr din ei au credința celor simpli și temători de Dumnezeu, încît sînt plăcuți Lui prin fapte bune, prin moravuri cinstite și prin însușirile alese ale faptelor lor. Dar sînt puțini, chiar foarte rari, cei care se dedică înțelepciunii și științei, care-și păstrează inimile lor curate și cultivă cele mai frumoase virtuți. Știința lor le îngăduie să aleagă calea pe care pornesc ceilalți mai simpli, ca să ajungă la mîntuire. Așa sînt cei înfățișați aici cu numele de preoți și leviți, amintindu-și-se că moștenirea lor este Domnul, adică înțelepciunea, pe care au preferat-o mai mult decât orice altceva.

Cu toate acestea constat o oarecare deosebire între împărțeala lui Moise și cea a lui Iisus: Moise, împărțind pămîntul de dincolo de Iordan, între două triburi și jumătate²⁵⁹, n-a dat leviților partea de lăcaș care li s-ar fi convenit, cită vreme Iisus le-a dat nu numai în cadrul semințiilor, pe care le-a rînduit el însuși, ci chiar și în mijlocul aceluia pe care Moise le rînduise dincolo de Iordan²⁶⁰. El asigură leviților lăcașuri în fiecare seminție, ca prin aceasta să pătrundem mai deplin în frumusețile tainelor sale. Căci această clasă a leviților sau a preoților, care-și închină activitatea lor înțelepciunii și cunoașterii lui Dumnezeu, nu și-a putut primi de la Moise partea ei de sălaș, pentru că Moise nu era slujitor al Adevărului, ci slujitorul «umbrei și al închipuirii». Iisus, Domnul nostru, era «înțelepciunea lui Dumnezeu»²⁶¹, El e acela care

257. *Evr.* 11, 40. A se vedea și *Omil. Jos.* 3, 2.

258. *Ios.* 13, 14.

259. *Ios.* 13, 8.

260. *Ios.* 21, 1. Deosebirea între «simpli» și «desăvîrșiți» face parte din cugetarea obișnuită a lui Origen. A se vedea cele spuse în studiul introductiv.

261. *1 Cor.* 1, 24.

procură înțelepților sălaşurile lor. Moise nu putea spune : «Du-te, vinde-ți tot ce ai, averea dă-o săracilor și vei avea comoară în cer, și vino și urmează-Mi» ²⁶², căci aceasta însemna să dai parte leviților, mai mult nu putea spune Moise, de pildă «care nu se leapădă de tot ce are, nu poate fi ucenicul Meu» ²⁶³, și tot așa nu putea spune Moise : «Cel ce nu urăște pe tatăl său și pe mama sa și pe frați și pe surori, pe fii, chiar și viața sa însăși, acela nu poate să fie ucenicul Meu» ²⁶⁴. Aceasta n-o putea spune Moise și de aceea nu putea dărui sălaşuri pentru preoți și leviți.

Fericit este acela care dovedește o atare desăvîrșire în împlinirea poruncilor lui Iisus ! Unul ca acela va obține de la Iisus, în viitor, lotul unui sălaş ceresc, lucru pe care însuși Iisus, Domnul, îl spune : «Părinte voiesc ca, unde sînt Eu, acolo să fie și ei împreună cu Mine...» ²⁶⁵ și «ca toți să fie una, după cum Eu întru Tine și Tu întru Mine așa și aceștia să fie una întru Noi» ²⁶⁶.

III

Dacă vei auzi zicîndu-se că moștenirea celor desăvîrșiți și a celor mai buni este Domnul, și te vei întreba, în nepriceperea ta, ce anume înseamnă o asemenea expresie, ține minte că Domnul este înțelepciunea» ²⁶⁷. Dacă spune cineva că moștenirea lui este Domnul, să știi că acela va alege înțelepciunea drept moștenire. Domnul este numit «dreptate» ²⁶⁸, dacă Domnul este moștenirea ta, vei dobîndi ca moștenire dreptatea. Domnul este «pacea» ²⁶⁹, Domnul este «mîntuirea» ²⁷⁰, Domnul este scăpare, în Domnul «sînt ascunse toate vistieriile înțelepciunii și ale cunoștinței» ²⁷¹. Toate le va primi drept moștenire.

Cu toate acestea, cei despre care se zice că moștenirea lor este înțelepciunea lui Dumnezeu, adevărul și dreptatea Lui, aceia primesc lăcașul lor împreună cu aceia a căror moștenire se află încă pe pămînt, pentru ca această înfrățire să îngăduie, și celor care nu pot, să se împăr-

262. Mt. 19, 21.

263. Lc. 14, 33.

264. Lc. 14, 26.

265. In. 17, 21. Cf. Origen, *Comm. in Joh.* 32, 31 ; Preuschen, *Filokalia*, p. 53, 32 ed. Robinson (după Baehrens, p. 404).

266. In. 17, 21.

267. 1 Cor. 1, 30.

268. 1 Cor. 1, 30.

269. Ef. 2, 14.

270. 1 Cor. 1, 30.

271. Col. 2, 3.

tăsească cu ajutorul altora din înțelepciunea și cunoașterea lui Dumnezeu, din adevărul și cuvîntul Său.

Așa se face că iconomia planului dumnezeiesc (de mîntuire) se întinde pînă la cel mai neînsemnat dintre muritori, pentru ca în felul acesta și cei care la început nu sînt în stare să primească harul divin să se învrednicească de lumină, mulțumită acestei primiri la un loc. Așa se împlinește ceea ce este scris: «Celui cu mult nu i-a prisosit și celui cu puțin nu i-a lipsit»²⁷², precum și ceea ce spune Apostolul către corinteni cu privire la sfinții din Ierusalim: «Prisosința voastră să împlinească lipsa acelorora, pentru ca și prisosința lor să împlinească lipsa voastră»²⁷³.

Deci levitul și preotul, care nu au pămînt, primesc porunca de a conviețui cu israelitul care are pămînt, pentru ca și preotul și levitul să primească de la israeliți lucrurile pămîntești, care le lipseau și pentru ca, la rîndul lui, și israelitul să primească de la preot și levit lucrurile cerești și dumnezeiești, pe care nu le avea. Într-adevăr, Legea lui Dumnezeu a fost încredințată numai preoților și leviților, pentru ca ea să fie singurul scop al activității lor, și ca ei să se îndepărteze de orice îndeletniciri lumești, și să se dedice numai cuvîntului lui Dumnezeu. Dar, pentru a i se devota deplin, ei trebuie să facă uz și de serviciul laicilor. Căci, dacă laicul nu procură cele trebuitoare preotului și levitului, atunci grijile lor materiale îi vor împiedica să se dedice cu totul legii lui Dumnezeu. Iar dacă ei nu se dedică și nu se consacră prin activitatea lor, legii lui Dumnezeu, tu ești cel periclitat. Această lumină a cunoașterii, care este într-înșii, se întunecă dacă tu nu te îngrijești de untuldelemn al candelii lor, și din vina ta se va împlini ceea ce a spus Domnul: «Dacă orb pe orb va călăuzi, amîndoi vor cădea în groapă»²⁷⁴. Iar tu te faci vinovat de ceea ce spune Domnul: «Dacă lumina care este în tine e întuneric, dar întunericul cu cît mai mult!»²⁷⁵. Ei bine! pentru ca să strălucească în preoți lumina cunoașterii, iar candela lor să fie necentenit luminoasă, să-ți faci datoria, îndeplinind ceea ce Domnul poruncește spre folosul serviciului preoțesc. Căci, dacă, din întîmplare, ei au primit cele necesare de la tine, și anume «nu ca pe o faptă de zgîr-

272. 2 Cor. 8, 15.

273. 2 Cor. 8, 14.

274. Mt. 15, 14. Merită să fie subliniat aici cuplul israelito-levitic al Vechiului Testament ca prefigurare a cuplului laic-cleric din Noul Testament, ceea ce la el se întîlnește destul de rar, pentru că de regulă, cînd pomenește un fapt istoric, vede în el o prefigurare a unei realități spirituale, mistice. A se vedea comentarul lui A. Joubert, *op. cit.*, p. 380.

275. Mt. 6, 23.

cenie, ci ca pe un dar de bunăvoie»²⁷⁶, dar ei sînt nepăsători în a se dedica studiului, și a se închina cuvîntului lui Dumnezeu, și a cugeta ziua și noaptea legea dumnezeiască, atunci să știți că ei sînt aceia care vor răspunde înaintea Domnului de mîntuirea sufletelor.

Să ne îndreptăm, dar, ruga noastră spre îndurarea lui Dumnezeu, Celui atotputernic, pentru ca El să binevoiască să ne lumineze cu lumina Sa, cu adevărul Său, cu strălucirile Sale și cuvîntul Său să ni-L dea «ca pe o făclie a picioarelor noastre și ca pe lumina cărărilor noastre»²⁷⁷, care e însuși Domnul Iisus Hristos, adevărata «lumină a lumii»²⁷⁸, pentru că «a Lui este slava și puterea în vecii vecilor. Amin»²⁷⁹.

OMILIA XVIII

«Despre începuturile împărțirii țării de către Isus. ...Cum a venit Caleb la Iosua să-i ceară Hebronul»²⁸⁰

I

Să învățăm din Lege cit de folositoare ne este descrierea împărțirii țării, împărțire despre care ne spune Scriptura că a fost făcută mai întii de Moise²⁸¹ și apoi de Isus (Iosua). Noi, însă, nu vom avea aceeași atitudine față de cele două împărțiri, ci sesizînd deosebirea lor, vom reține din amîndouă pe singura care ne-a fost lăsată moștenire de Domnul nostru Iisus.

Așadar, acel pămînt, care este dincolo de Iordan²⁸², a fost împărțit de Moise, în timp ce pămîntul sfînt, «pămîntul cel bun», l-a împărțit Isus împreună cu mai marii semințiilor lui Israel²⁸³. Vezi, dar, că de îndată ce Mîntuitorul va începe să împartă adevărata moștenire a țării sfînte, El își va atrage de partea Sa pe prinții adevăratului Israel, pe Israelul cel duhovnicesc. Și cine sînt fruntașii semințiilor noastre? acești fruntași ai Bisericii, dacă nu Sfinții Apostoli cărora Mîntuitorul le-a spus:

276. 2 Cor. 9, 5.

277. Ps. 118, 105.

278. In. 1, 9.

279. 1 Pt. 4, 11.

280. Omilia a XVIII-a, Migne, P.G., tom. 12 b, col. 913—915.

281. Pentru întreaga omilie ni s-a păstrat și prescurtarea fidelă în grecește, la Procopie, Migne, 87, 1028 ABC, reproduse la Baehrens, p. 406—412.

282. Ieș. 3, 8.

283. Ios. 14, 1.

«Veți șede și voi, pe nouăsprezece tronuri, și veți judeca cele douăsprezece seminții ale lui Israel»²⁸⁴. În același timp a fost asociat la împărțire și un preot, care este cuvîntul tainic și mistic al lui Dumnezeu, deoarece este spus că Isus și Eleazar au convenit pentru a împărți pămîntul.

II

Să vedem, dar, cine este cel dintii care a primit moștenirea din mîinile lui Isus (Iosua)? Scriptura zice că acesta a fost Caleb, fiul lui Iefone, căci el e întiiul care cere și stăruie cu vorbe și temeuri, vorbe despre care știm că ne pot fi de folos pentru mîntuire.

Caleb se tîlcuiește: «ca inima». Cine este cel «ca inima», dacă nu acela care în toate treburile își închină munca gîndirii, care nu primește numele unui oarecare membru al Bisericii, ci este identificat cu organul cel mai important din noi, adică cu inima, ceea ce înseamnă că în toate lucrările sale, el se conformează rațiunii și înțelepciunii și orînduiește toate treburile ca și cînd el însuși ar fi inima?

În ce privește pe Iefone, tatăl său, acesta se tîlcuiește: «convertire». Acest Caleb este, deci, fiul convertirii. Ce alt înțeles poate avea decît că, întorcîndu-se la Dumnezeu, a produs un asemenea efect încît inima sa a născut un fiu care este inima? Orice om, deci, care se dăruiește gîndurilor divine și care stăruie cu înțelepciune și judecată, este un Caleb. Acest Caleb a fost îndrumat, mai întii, de Moise, iar mai apoi de Isus (Iosua), care l-a asistat și i-a zis: «Tu știi ce a zis Domnul către Moise, omul lui Dumnezeu?»²⁸⁵. Tu cunoști cuvîntul pe care i l-a spus Domnul. Și cine oare putea cunoaște cuvîntul pe care Domnul l-a spus lui Moise, dacă nu însuși Iisus? Nimeni n-a pătruns în îndrumările sale, în înțelesul Legii, ca Iisus, căci El este cel care ne-a învățat și descoperit toate, El este cel care a descoperit lui Pavel că «legea e duhovnicească»²⁸⁶.

După cum s-a spus, vorbind despre Caleb să vorbim și despre mine și despre tine. Și mie și ție ne-a vorbit Moise. Asta-i totuna cu ceea ce zice Domnul că: «dacă ați fi crezut lui Moise, ați fi crezut și Mie,

284. Mt. 19, 28. Chipurile lui Iosua și Eleazar sînt preînchipuiri ale Fiului lui Dumnezeu, cel dintii ca voievod, celălalt ca preot, așa cum reiese clar din rezumatul grecesc al lui Procopie.

285. Ios. 14, 6. Inima are rol de ἡγεμονικόν, ca la stoici, lucru pe care Origen pare a-l fi luat de la Filon, Jaubert, p. 386—387. La fel Filon, *De mut. nom.* 124; Baehrens, p. 407.

286. Rom. 7, 14.

căci despre Mine scrie acela»²⁸⁷. Mie, adică în legătură cu tema lui Caleb care este inima. Este sigur că Moise a scris despre inimă, el ale cărui scrieri abundă în înțelepciune și prudență. El zice: «Cită putere aveam atunci, tot atîta am și acum»²⁸⁸. Sfîntul este, prin urmare, în aceeași putere, în prezent ca și în trecut, în problemele noi ca și în cele vechi, în Evanghelii ca și în Lege. Iată ce zice el: «are aceeași putere azi, în vremea lui Iosua»²⁸⁹, ca și altădată sub Moise, căci aceeași inimă veghează cu aceeași putere în tainele celor două Testamente.

III

Să vedem, acum, rugămîntea pe care Caleb, fiul lui Iefone, a adresat-o lui Isus: «Eu îți cer, zise el, muntele acesta, de care a vorbit Domnul în ziua aceea»²⁹⁰.

Sfîntul nu cere nimic neînsemnat și pămîntesc, nimic din ce se găsește în fundul văilor, ci el cere un munte înalt, un munte acoperit cu orașe mari și întărite. Scris este doar: «Acolo sînt enacheii, care au cetăți mari și tari»²⁹¹. Și dacă a cerut, e că a cunoscut meșteșugul de a lupta, după cum este scris: «Înțeleptul ia cu luptă cruntă cetatea și răstoarnă întăriturile în care-și puneau nădejdea necredincioșii»²⁹². Crezi, că dacă Solomon a spus acestea a voit să ne învețe pe noi că înțeleptul cucerește cetăți și nimicește meterezele zidite din pietre? Înțelesul acestor cuvinte este următorul: orașul și meterezele indică învățăturile și judecățile cu care filosofii construiesc toate părerile profane și potrivnice Legii divine, care sînt observate de păgîni și barbari. La numărul de păreri josnice și de orașe întărite, așezate pe munți, trebuie să adăugăm și afirmațiile pe care ereticii le atribuie Scripturii și pe care ei le așează ca pe niște munți înalți. Acestea sînt cetățile pe care le dărîmă înțelepții proclamînd cuvîntul adevărului, și orașele minciunii, pe care le răstoarnă berbecul adevărului, precum și Apostolul Pavel

287. *In.* 5, 46.

288. *In.* 5, 46.

289. *Ios.* 14, 11.

290. *Ios.* 14, 12. A se vedea și *Omil. Ier.* XII, 12, ed. Klostermann, p. 98. E vorba de «Enakim» sau uriași.

291. *Ios.* 14, 12.

292. *Pilde* 21, 22.

zicea : «Noi surpăm gîndurile și toată trufia care se ridică împotriva cunoașterii lui Dumnezeu» ²⁹³.

Și astăzi trăiește înaintea lui Isus, preînțeleptul Caleb, mărturisind că e tare în război și gata de luptă, și cere, ca să spunem așa, învoirea să se bată, să atace pe înțelepții veacului, pe cei care afirmă minciuna în locul adevărului, să-i biruie, să-i învingă și să răstoarne întreg edificiul spuselor lor. De aceea, văzînd însuflețirea lui Isus, îl binecuvîntează ²⁹⁴. Fără îndoială El binecuvîntează astfel de dorințe, și de cutezanțe. Dar și tu, dacă vrei să te dedici învățaturii, cugetînd în legea lui Dumnezeu, în duhul înțelepciunii și devenind «ca o inimă» în Legea lui Dumnezeu, poți răsturna cetăți mari și întărite, adică născocirile minciunii, învrednicindu-te de binecuvîntarea lui Isus și astfel primești de la el Hebronul.

Dar Hebron se tilcuiește «comuniune» ori «căsnicie».

Acesta ar putea fi înțelesul pericopei : «peștera cea dublă pe care Avraam a pregătit-o se află aici» ²⁹⁵, unde odihnesc rămășițele patriarhilor și ale soțiilor lor, adică a lui Avraam cu Sara, Isaac cu Rebeca, Iacob cu Lia. Caleb a meritat, deci, să primească ca moștenire rămășițele părinților săi, fără îndoială, pentru ca prin înțelepciunea care era într-însul și care i-a dat putere atît în vremea lui Moise, cît și a lui Isus, să înțeleagă rostul acestor împerecheri și să le pătrundă temeiurile, căci : de ce oare numai Sara și Avraam odihneau acolo, cîtă vreme aceeași cinstire a fost refuzată atît Agarei cît și Cheturei ? Și care este motivul că alături de Iacob odihnește numai Lia, nu și Rahila, care era cea mai iubită, și niciuna dintre femeile de rangul al doilea nu i s-au adăugat în mormîntul lui ? Caleb, cel înțelept și prudent, este acela care, în amintirea părinților săi, primește moștenirea. Lui îi repartizează Isus (Iosua) Hebronul, orașul principal al enachiților, «moștenire care-i aparține pînă în ziua de azi» ²⁹⁶.

O ! dacă m-aș putea și eu învrednici de moștenirea lui Avraam a lui Isaac, iar Dumnezeu lui Iacob ²⁹⁷ să devină și moștenirea mea întru Iisus Hristos, Domnul nostru, «a căruia este slava și puterea în vecii vecilor. Amin» ²⁹⁸.

293. 1 Cor. 10, 5. Despre simbolismul dublu al înălțimilor (luminoase sau întunecoase) vorbește Origen în *Omil. Ier.* XII, 12.

294. Ios. 14, 13.

295. Adică în Hebron. Despre Hebron vorbește în acest fel și Filon (*De post. Cain.* 60), cf. Baehrens, p. 409.

296. Ios. 14, 14.

297. Ieș. 3, 6 și *Fapte* 7, 32.

298. 1 Pt. 4, 11.

OMILIA XX

Despre greutatea de a înțelege :
cum de a primit Caleb
și fiii săi Hebronul ? 299

I

Dacă ar fi cineva în stare să urce pînă la «Țara sfintă și bună, țara celor vii»³⁰⁰, în care nu mai este moarte și dacă ne-am învrednici, cu ajutorul Duhului, să ne putem ridica pînă la această priveliște, atunci am putea cuprinde, într-o adevărată cunoaștere, înțelesul deosebirilor pe care Scriptura le face atunci cînd vorbește despre părțile de moștenire, despre locul lor și numele lor. Intrucît e greu de găsit o inimă atît de bună și atît de încărcată de harurile Duhului, ne vom strădui, în ce ne privește, să aducem o modestă contribuție, pe măsura ascultătorilor noștri, gîndindu-ne ca, în lipsa unei explicări clare, să nu se simtă împovărați de oboseală la citirea cuvintelor sfinte. De aceea, cu ajutorul rugăciunilor voastre și cu harul Domnului, voi încerca să trag doar concluzii pentru ca din ele să putem zidi sufletele noastre. Dacă sînt momente care, azi, depășesc înțelegerea noastră, sau dacă nu sîntem încă în situația de a le pricepe, trebuie să nădăjduim că fiind ajutamați de explicațiile prezente, vom ajunge, devenind mai buni, să înțelegem ceea ce acum încă nu înțelegem. Cel mai bine ar fi, totuși, să ajungem, cît timp sîntem încă în această viață, la o dreaptă răsplătire a ostenelelor noastre, căci altfel, după moarte, cunoașterea va fi dată, fără îndoială, celor care s-au arătat vrednici de ea.

Totuși, eu aș dori să anticipez ideea că simplul fapt de a asculta citirea cuvintelor sfinte, chiar dacă ni se pare că nu le pricepem în întregime, pentru suflet este de mare folos. Căci, dacă păgînii consideră că înghinîndu-se anumite cîntări, zise vrăji, de către cei care le aplică, sau dacă se rostesc anumite nume al căror înțeles este necunoscut pînă și de cei care fac invocarea lor, înțepenesc pe șerpi prin simplul efect al vorbelor rostite, sau îi fac să iasă din adîncul peșterilor, și dacă se spune că adesea e suficient un simplu sunet de cuvinte ca să dispară

299. Omilia a XX-a, Migne, P.G., tom. 12 b, col. 921—928.

300. *Ieș.* 3, 8. În legătură cu înșirarea numelor «pline de taină» din Iosua 15, 13—62 Origen desfășoară aici (ca și în *C. Cels* I, 6; 24) cunoscuta sa teorie despre «folosul» aproape magic al citirilor de nume sfinte (Avram, Iosua etc.), care, chiar dacă nu sînt imediat înțelese, au puteri miraculoase liniștind conștiințele și alungind pe demoni, așa cum reiese din această omilie.

răni din chiar trupul omenesc, umflături și alte rele de felul acesta, sau uneori provoacă un fel de anchilozare a aptitudinilor intelectuale, acolo unde credința lui Hristos nu constituie un impediment — ei bine ! față de toate aceste vrăji și farmece păgîne, cu cit sînt mai mari puterea și forța pe care trebuie să le atribuie credința noastră tuturor cuvintelor și tuturor numelor din Sfînta Scriptură !

Căci, dacă la necredincioși puterile potrivnice ascultă de cutare sau cutare nume, cuprins în farmece sau în vrăji, și sar ca niște slugi devotate la lucrarea pentru care se consideră anume chemate prin acele nume, punîndu-și în aplicare într-o oarecare măsură puterea talentelor și a slujitorilor lor în folosul stăpînilor lor, cu atît mai mari vor fi bucuriile și bunăvoința puterilor cerești și a îngerilor lui Dumnezeu, care ne însoțesc — precum vorbește Domnul despre copiii cei mici ai Bisericii, ai căror «îngeri pururea văd pe Tatăl lor care este în ceruri»³⁰¹ — cînd vor auzi toate aceste cuvinte și toate aceste nume din Scriptură ieșind fără întrerupere din gura noastră ca niște cîntări și ca niște vrăji. Căci, chiar dacă noi nu înțelegem cuvintele pe care le rostim, aceste puteri care sînt alături de noi le înțeleg și ele se bucură să ne însoțească și să ne poarte de grijă, ca și cînd ar fi fost legate printr-o cîntare vrăjită. Că există numeroase puteri divine nu numai în preajma noastră, ci chiar și înlăuntrul nostru, o arată profetul, care spune în psalmi : «Binecuvîntează, suflete al meu, pe Domnul și toate cele dinlăuntrul meu, numele cel sfînt al Lui»³⁰². Este sigur că există în noi multe puteri, cărora li s-a încredințat paza sufletelor noastre și a trupurilor noastre, și care, dacă sînt sfinte, atunci cînd citim Scriptura, se bucură și devin mult mai puternice în a ne ajuta, chiar dacă înțelegerea noastră rămîne fără roade, după cum este scris : «Căci dacă mă rog în limbi, duhul meu se roagă, dar mintea mea este neroditoare»³⁰³. Căci dacă aș îndrăzni s-o spun, într-adevăr e taină impresionantă ceea ce spune Sfințitul Apostol Pavel atunci cînd pune în urechile oamenilor afirmația că uneori : «duhul nostru se roagă, dar mintea noastră este neroditoare». Explicația provine de acolo că uneori se poate întîmpla ca mintea noastră să fie neroditoare, dar că duhul, adică puterile al căror rol este de a susține sufletul, se hrănește și se întărește prin ascultarea Scripturii Sfînte, ca dintr-o traistă cu provizii divine și înțelepte.

301. Mt. 18, 10.

302. Ps. 102, 1.

303. 1 Cor. 14, 14. În legătură cu doctrina pnevmatologică a lui Origen a se vedea W. Völker, *Das Vollkommenheitsideal bei Origenes*, Tübingen, 1931, apoi G. Verbeke, *L'évolution de la doctrine du Pneuma de Stoïcisme à s. Augustin*, Paris, 1945 și J. Daniélou, *Origène*, Paris, 1948.

Dar cum să înțelegem că puterile divine se hrănesc și se ospătează de fiecare dată când cuvintele Sfintei Scripturi ies din gura noastră? Până și Domnul nostru Iisus Hristos atunci când ne află vrednici să ne aplice la un studiu de felul acesta, și să ne introducă în astfel de experiențe, se bucură să vină și să ia masa cu noi și să-și refacă aici puterile Sale. Mai mult, dacă găsește la noi pregătită cina, atîta bucurie vrea să ne facă încît aduce și pe Tatăl Său cu Sine. Iată ceva care pare nemai-auzit și mai presus de om! Vei afla, însă, dovada pentru aceasta nu în vorbele mele, ci în cele ale Domnului și Mîntuitorului nostru: «Amin vă zic vouă, Tatăl Meu și cu Mine vom veni, vom face într-Însul sălașul nostru și vom prîzni împreună cu el»³⁰⁴. Cu cine? Desigur, cu cel care «păzește poruncile».

Mărturisesc că acest fel de meditații ne asigură participarea și împreună-lucrarea cu noi a puterilor dumnezeiești, pe cînd citirea unor astfel de cuvinte risipește vicleniile puterilor potrivnice și alungă atacurile josnice ale diavolului. Să luăm o pildă. Poate că mulți dintre voi vor fi văzut pe cineva ținînd în mîna un șarpe îmblînzit prin cîtece vrăjitoarești, sau scoțînd din adîncul prăpăstiilor un șarpe, care nu mai poate face nici un rău, pentru că puterile sale otrăvitoare sînt ca și amorțite în urma vrăjilor. Ei bine! tot așa și citirea unui text sfînt conține aceleași puteri: dacă s-a încuibat în tine vreun șarpe cu o putere vrăjmașă, dacă se ascunde în tine vreo viperă a fățarniciei, dovedește răbdare și ascultă, nu te lăsa pradă oboselii sau plictiselii și șarpele tău va fi alungat prin cîntările Scripturii și prin stăruirea ta în cuvîntul lui Dumnezeu.

II

Dar, dacă ți se întîmplă, ascultătorule, să nu înțelegi ce este scris în legea care izbește timpanul urechilor tale, și dacă înțelesul ei ți se pare întunecat, să bagi cel puțin de seamă că cel dinții folos constă în a alunga și a pune pe fugă, la o singură ascultare a acestei vrăji, otrava puterilor răului, care te pîndesc și te asediază. Ia seama ca ău cumva să te faci ca o «viperă surdă, care-și astupă urechile ei, ca să nu audă glasul descîntătorilor, nici al vrăjitorului care vrăjește cu iscusință»³⁰⁵. Cunoaștem o cîntare intonată și cîntată de înțeleptul Moise, o altă cîntare intonată și cîntată de înțeleptul Isus, fiul lui Navi, precum și altele intonate și cîntate de toți proorocii cei înțelepți. Iată de ce am spus că

304. In. 14, 23.

305. Ps. 57, 5—6.

nu trebuie să ne pierdem cumpătul când citim Scripturile, chiar dacă nu le înțelegem, ci ele să «ni se-facă după credința noastră»³⁰⁶, ca unii care credem că : «toată Scriptura este insuflată de Dumnezeu»³⁰⁷, și deopotrivă «folositoare». Căci chiar dacă nu-i simțim folosul, trebuie să credem că Scriptura ne este deplin folositoare. Doctorii obișnuiesc să recomande, când o mâncare, când o băutură, pentru a îndrepta, de exemplu, o proastă vedere. În timp ce luăm această hrană sau această băutură, nu simțim că ne-ar fi folositoare, nici că ele ar avea vreun efect asupra ochiului ; însă după ce a trecut o zi, două sau trei, deodată, la un anumit moment dat, alimentul sau băutura respectivă își va arăta efectul așteptat. Dusă la ochi pe căi necunoscute, ea ușurează, puțin câte puțin, vederea, iar noi începem a ne da seama de această hrană ori de această băutură care face bine ochilor noștri. Același lucru se petrece, în general, și cu celelalte părți ale trupului. Tot în acest fel trebuie considerat folosul și influența Sfintei Scripturi asupra sufletului nostru chiar și atunci când momentan nu-i înțelegem sensul, pentru că, precum am spus, puterile binelui care ne însoțesc află în aceste cuvinte o reconfortare, în timp ce puterile răului sînt adormite și îndepărtate prin astfel de practici.

Dar poate că vreunul din ascultătorii mei va zice : ne spui aceasta doar ca să te ferești de obligația de a lămuri textul și ca să pui capăt acestor discuții, tu nu dorești să ne dai nici un ajutor, nici cel puțin acolo unde aceasta ar fi cu putință. Nu vrei să rogi pe Domnul să-ți dăruiască harul Lui pentru ca să ne dezvălui înțelesul acestor pericope, ca să luăm cît de puțină hrană în așteptarea tălmăcirii tainelor ascunse ! Or, nu pentru acest motiv ne-am exprimat așa și nu am căutat să ne găsim o scuză, ci am vrea doar să arătăm că în Sfinta Scriptură există un fel de putere care ajută chiar fără tilcuire, celui care o citește.

III

De fapt, întrucît nu avem timpul necesar să tratăm despre tot ce a fost citit, vom atinge doar unele puncte, atît cît ne ajută Domnul.

Împărțirea moștenirii, făcute de Isus (Iosua) începe cu Caleb. Lui Caleb, personal, i s-a dat partea de moștenire înainte ca cei din seminția sa, cea a fiilor lui Iuda, să fi primit ceva. El și-a obținut partea sa, și nu undeva într-un colț oarecare, îndepărtat de țară, ci în mijlocul fiilor lui Iuda. Și această parte nu i s-a atribuit prin tragere la sorti, ci la

306. Mt. 9, 29.

307. 2 Tim. 3, 16.

o poruncă a Domnului i se dă un oraş întreg. Cine era vrednic să obţină o astfel de moştenire şi parte ? Nimeni altul afară de Caleb ! El care, singur, împreună cu Isus (Iosua) a fost mîntuit dintre şase sute de mii de oameni înarmaţi, care ieşiseră din Egipt ! Trebuia, deci, ca el să primească o capitală ! Despre aceasta este scris : «Isus (Iosua) i-a dat oraşul Arba, capitala lui Enac, care este Hebronul»³⁰⁸, unde se aflau mormintele părinţilor. Acesta, după ce a cucerit oraşul Arba, capitala lui Enac, adică Hebronul, «a alungat de acolo pe cei trei fii ai lui Enac»³⁰⁹.

Ce crezi că vrea să ne arate Scriptura atunci cînd merge pînă la a semnala despre Caleb faptul că, după ce a obţinut partea sa de moştenire, a nimicit pe cei trei fii ai lui Enac, al căror nume ni se redă : Sesai, Ahiman şi Talmai, urmaşii lui Enac.³¹⁰

Să vedem pentru ce n-a fost destul să-i numească Scriptura «fii ai lui Enac», ci mai adaugă la sfîrşit, după numele lor şi cuvintele : «aceştia erau urmaşii lui Enac» ? Ba, se relatează mai departe, că după ce a primit partea sa de moştenire, Caleb a pornit spre cei care locuiau în Dabir. Or, Dabir se numise înainte «oraş al cărţii» («Chiriati—Sefer») ³¹¹. Să vedem de ce acesta a fost oraş al cărţii şi apoi a devenit Dabir ?

IV

Se relatează, în continuare, cum Caleb, care avea o fiică, i-a pus următoarea condiţie, zicînd : «Cei ce va bate oraşul cărţii (Chiriati-Seferul) şi-l va lua, aceleia îi voi da pe Acsa, fiica mea, de soţie»³¹². Şi s-a întîmplat că Otniel, fiul lui Cenez, fratele mai mic al lui Caleb, a luat Oraşul cărţii (Chiriati-Sefer) ³¹³.

Dar precum am zis, nu trebuie neglijat nici un amănunt din Sfînta Scriptură, căci în această pericopă apare o nouă problemă : aici Otniel este numit frate al lui Caleb, Caleb fiu al lui Iefone şi Otniel fiu al lui Cenez. Cum apare el fratele lui Caleb, dacă nu-i fiul lui Iefone ? căci unul e numit fiu al lui Iefone şi altul, fiu al lui Cenez ; şi acesta, cel din urmă, a fost cel ce a luat Chiriati-Seferul. Despre el se spune că era prea lînar, şi că pe măsura făgăduinţei lui Caleb, ca răsplată pentru vitejia sa, a primit ca soţie pe Acsa, fiica lui Caleb, căci el a cucerit şi nimicit Chiriati-Seferul (Oraşul cărţurăriei). Dar ieşind din casa tatălui ei, Acsa,

308. Ios. 15, 13. A se vedea pînă la sfîrşit şi textul grec păstrat de Procopie de Gaza, la Baehrens, p. 418—427.

309. Ios. 15, 14.

310. Ios. 15, 14.

311. Ios. 15, 15.

312. Ios. 15, 16.

313. Ios. 15, 17.

care a fost dată de soție lui Otniel, potrivit făgăduinței lui Caleb, așezată pe un asin, zise soțului ei : «Eu voi cere tatălui meu o țarină». Și a început să strige din înaltul muntelui. Caleb i-a zis : Ce vrei ? Iar ea a răspuns : Fă-mi un dar, căci mi-ai dat o moșie înspre miazăzi. Și ea a obținut Gonetla de Sus și Gonetla de Jos (Izvoarele cele de sus și Izvoarele cele de jos)» ³¹⁴. Scriptura rezumă aceasta zicînd : «Aceasta este moștenirea fiilor lui Iuda» ³¹⁵.

Vedeți, deci, că este nevoie de ajutorul lui Dumnezeu pentru a explica acest text, și este cu neputință ca orice om să poată tălmăci această temă, dacă nu este luminat de harul lui Dumnezeu. Ajutați-mă, dar, și voi cu rugăciunile voastre, luați parte la strădania mea, pentru ca în pasajele acestea atît de întunecoase și de ascunse Domnul să ne arate lumina adevărului, ca să vă putem descoperi cît de adevărate, folosi-toare și sfinte sînt vorbele acestea, dar care din pricina slăbiciunii ome-nești sînt acoperite cu simboluri și învăluite în taine.

V

Să cercetăm mai întîi de ce a primit Caleb o capitală ? și anume pe aceea care-i considerată întîia dintre toate capitalele din Țara făgăduin-tei, care fusese și este capitala lui Enac. Enac se tilcuiește «smerenie» sau : «răspuns zadarnic». Caleb a primit, deci, capitala smereniei zadar-nice. Este sigur că sînt două smerenii. Una este despre care Mîntuitorul zice : «Învățați-vă de la Mine, că sînt blind și smerit cu inima și veți găsi odihnă sufletelor voastre» ³¹⁶. Despre această smerenie s-a zis : «Oricine se înalță pe sine se va smeri» ³¹⁷, iar în alt loc : «Smeriți-vă sub mîna cea tare a lui Dumnezeu» ³¹⁸.

Dar mai există și o altă smerenie, smerenia vinovată a păcătoșilor, cum este cea despre care vorbește Scriptura în legătură cu o împreunare nelegiuită : «el a smerit-o» ³¹⁹, este cea scrisă despre Amon, care «a smerit pe Tamara, sora lui».

Există deci o smerenie deșartă care se naște din păcat. Aceasta este capitala smereniei deșarte, pe care a luat-o sau a răpus-o Caleb și a ucis pe cei trei fii ai lui Enac, care au fost fii ai smereniei deșarte. După

314. *Ios.* 15, 18—19.

315. *Ios.* 15, 20.

316. *Mt.* 11, 29.

317. *Lc.* 14, 11.

318. *1 Pt.* 5, 6.

319. *2 Reg.* 13, 14.

moartea aceloră, el însuși locuiește în orașul lor, și face cele ce se descriu mai departe.

Cine sînt, însă, acei copii ai smereniei deșarte pe care Caleb i-a ucis? Întîiul Șesai, se tilcuiește «în afară de mine», adică în afară de sfînt, căci fiul smereniei deșarte este în afară (străin) de ceea ce este sfînt, adică în afară de Dumnezeu. Al doilea, Ahiman, se tilcuiește: «fratele meu afară de înțelepciune». Prin urmare toți frații care se nasc din smerenie deșartă sînt, desigur, departe de înțelepciune. Al treilea, Tolmai, care se tilcuiește: «prăpastie» sau «suspendare», ceea ce înseamnă că în el nimic nu este statornic, ci toate ale lui sînt ușuratic și se prăbușesc în gol.

Așa e cazul cu cei trei fii ai lui Enac, pe care i-a ucis și măcelărit Caleb, și apoi s-a suit la Dabir. Dabir purta mai întîi numele de: oraș al cărții (al literei) (Chariat-Sefer). Dar Dabir se mai tilcuiește «cuvînt», iar numele de mai înainte al Dabirului era Chariat-Sefer (oraș al cărții, al literei). Prin oraș al cărții trebuie înțeles întreg Vechiul Testament, adică Scriptura însăși, pe care ne străduim s-o tilcuim acum cînd ea este un oraș al cărților, care după aceea devine Debir, sau simplu «cuvînt». Prin urmare, ceea ce mai înainte era în cărți și care se înțelegea din cărți, a devenit curînd Biserica lui Hristos, cuvînt, prin descoperirea Domnului. Sfinții Apostoli au fost cei dintîi care au tilcuit-o, cei care au îndepărtat cele de deasupra ale cărții și au făcut să izvorască din ea un cuvînt duhovnicesc. La rîndul lor învățații bisericilor scot din litera legii cuvînt și învățătură evanghelică.

Care sînt cei trei fii ai lui Enac, pe care i-a masacrat Caleb, în care noi am fi aflat puterea Legii? Prin «smerenie deșartă» nu trebuie să înțelegem învățăturile despre divinitate ale tuturor poezilor și a tuturor filosofilor acestui veac, căci cugetele lor sînt josnice și nedemne de Dumnezeu.

Dar cine este chiar atît de josnic și de decăzut încît să confecționeze zei de lemn și de piatră și să-i considere ca atare? Cel dintîi fiu al acestei «smerenii deșarte» este cel numit: Susi, adică «în afară de mine», ceea ce înseamnă că întîiul lor gînd era în afară de adevăr, în afară de Dumnezeu. În ce privește pe cel de-al doilea, Ahiman, acesta este un «frate fără înțelepciune», sau cum am zice, mai pe scurt, fratele unei rătăcirii izvorîte dintr-o lipsă de înțelepciune. Căci cine este atît de nebun, încît să părăsească pe Dumnezeu, Cel care ne-a dat viață, pentru a urma pe zeii, pe care i-am creat noi înșine? A treia cugetare greșită este Tolmai, care înseamnă «prăpastie» ori «suspendare». Căci rezultatul

cel din urmă al rătăcirii sînt prăpăstiile și adîncurile iadului. Acestea sînt cugetele păgîne, pe care Legea le-a răsturnat, ca pe fiii lui Enac. Legea se dovedea o veche rătăcire, cu toate că după literă ea proclama pe «Dumnezeul cel adevărat» și creatorul tuturor lucrurilor.

VI

Însă, acum Caleb suie spre orașul literelor (Chariat-Sefer) și zice : «Cel ce va bate Chariat-Seferul și-l va lua, acelaia îi voi da de soție pe Acsa, fiica mea» ³²⁰. Iar Otniel, fiul lui Cenez, a cucerit orașul ³²¹. Însă numele lui Otniel, care a primit «Orașul literelor», înseamnă «odihna lui Dumnezeu». Ar putea fi numit «răspunsul lui Dumnezeu», omul căruia îi răspunde Dumnezeu, adică cel căruia El îi încredințează tainele și-i descoperă misterele. Prin urmare, cel care poate primi «orașul literelor», al învățaturii vechi și să înlătore «litera care omoară» ³²², este fratele mai mic al lui Caleb. Or, în Biserică eu sînt fratele mai mic al lui Caleb, eu care, după ce am înlăturat și am rupt litera Legii, caut în ea înțelesul duhovnicesc. Și rup litera, dacă nu mai sînt tăiat împrejur după trup, dacă nu mai mănînc azimă după trup, dacă nu mai țin Paștele cu iudeii și nici nu mai cinstesc Sabatul după litera lui. Mi s-a făgăduit doar că dacă voi dobîndi «orașul literelor», voi primi pe fiica fratelui mai mare. Prin urmare, eu am fost mai înainte fiu al lui Cenez, care se tîlcuieste «dispreț». Cine a fost «disprețuit» ca noi, cei păgîni, care eram străini de comuniunea cu Israel, fără nădejde și fără Dumnezeu în lumea aceasta ? Dar acest frate mai mare, a cărui fiică am primit-o pentru că am cucerit orașul literelor, era fiul lui Iefone, ce se tîlcuieste : «conver-tire». El îmi dă, deci, pe fiica lui, adică Legea îmi dă mie, celui mai mic, știința și cunoștința despre ea, după cum este scris : «Împărăția lui Dumnezeu se va lua de la voi și se va da neamului care va face roade» ³²³.

Înțelesul este că Legea, reprezentată aici prin Caleb, e cu totul altceva decît litera Vechiului Testament, pe care-l reprezintă pentru noi orașul literelor.

Primind, deci, pe fiica lui Caleb, eu, fratele mai mic, o fac să iasă din casa părintelui ei. În timp ce merge pe drum cu mine, călare pe un asin (pe care asin ?), de bună seamă pe cel care a fost adus de ucenicii

320. *Ios.* 15, 16. Despre Susi, primul fiu al lui Enac, vorbește și Filon (*De post. Cain* 61), a se vedea Baehrens, p. 423.

321. *Ios.* 15, 16.

322. 2 *Cor.* 3, 6. În alt loc (*in Jud. hom.* 3, 1), Origen tîlcuieste pe Otniel «timpul dat mie de Dumnezeu». Baehrens, p. 425.

323. *Mt.* 21, 43.

Mîntuitorului ³²⁴), ea zice, către tatăl ei : «Dă-mi binecuvîntare, tată !
Și ea a primit Gonetla de Sus și Gonetla de Jos ³²⁵. Cît de limpede vor-
bește Apostolul despre : «Făgăduința vieții de acum și a celei ce va să
vină» ³²⁶, iar Mîntuitorul făgăduiește celor care ascultă învățăturile Sale
în mod desăvîrșit că ei «vor primi însutit acum, în viața aceasta, iar în
veacul ce va să vină : viața veșnică !» ³²⁷. Acesta este, prin urmare, înțe-
lesul acestei binecuvîntări, înțelesul lui Gonetla de Sus și a lui Gonetla
de Jos.

Să cerem și noi această binecuvîntare, pentru ca să ne învrednicim
a o primi prin Iisus Hristos, Domnul nostru, «a căruia este slava și pu-
terea în vecii vecilor. Amin» ³²⁸.

OMILIA XXIII

Despre tragerea la sorți ³²⁹.

I

Despre înțelesul sorților «cînd cele șapte seminții primiră moșteni-
rea lor».

După modul de vorbire al oamenilor, atribuirea a ceva, în urma tra-
gerii la sorți, se consideră mai mult un dar al întîmplării decît al altor
cauze.

În Sfînta Scriptură, însă, nu este așa. De aceea, de multe ori m-am
întrebat cum se face că, într-o serie de lucruri așa de importante, sfinții
noștri străbuni au putut acorda atîta încredere tragerii la sorți ? Or,
dacă așa era la sfinți, pare firesc să fi fost tot așa și la restul omenirii,
iar păgînilor nu le părea nimic surprinzător că și sfinții practicaau trasul
la sorți. Dar, să vedem dacă nu cumva se găsesc în Scriptură indicii care
ne-ar lămuri în privința înțelesului tainic al sorților.

Să începem, deci, cu cartea Leviticului, unde este scris : «au aruncat
(zice Scriptura) doi sorți : «un sorț pentru (un țap) al Domnului, și un

324. Mt. 21, 2.

325. Jos. 15, 19.

326. 1 Tim. 4, 8.

327. Mt. 10, 30.

328. 1 Pt. 4, 11.

329. Omilia 23, Migne, P. G., tom. 12 bis., col. 934—939. Trebuie notat că și la
această omilie avem prescurtarea păstrată de Procopie de Gaza, Migne, P. G., 87, la
Baehrens. În Omil. Lev. 9, 6 (Baehrens, op. cit., T, p. 928), Origen se exprimă tot în
mod similar.

sortț pentru al lui Azazel»³³⁰, adică pentru țapul ispășitor. «Țapul asupra căruia a căzut sortțul ispășirii ăra lăsat să plece viu în pustie. După aceea s-a junghiat înaintea Domnului un alt țap»³³¹.

Cei care citesc acest text cunosc bine că urmează de aici. O altă tragere la sortii a fost atunci când Moise a repartizat partea lor semințiiilor lui Ruben și lui Gad precum și jumătății din seminția lui Manase³³², care au stăruit să primească, dincolo de Iordan, p m ntul pe care l-au cucerit fiii lui Israel³³³, din porunca Domnului. Iosua a dat și el un lot al sortii lui Caleb, fiul lui Iefone, și seminției lui Iuda. Asemenea și seminției lui Efraim și jumătății din seminția lui Manase³³⁴, care mai rămăsese. După aceasta el a adunat pe fiii lui Israel³³⁵ (zice Scriptura) și le-a spus : «Eu voi arunca sortii înaintea Domnului nostru, dar mai înainte duceți-vă de faceți descrierea p m ntului și apoi veniți la mine»³³⁶. Așa s-au aruncat sortii și s-a împărțit moștenirea poporului lui Dumnezeu. Și, astfel, loturile n-au fost atribuite la intimplare, ci potrivit unui plan pe care Dumnezeu l-a statornicit de mai înainte. Cea din urmă e pomenită seminția lui Veniamin, care a primit tocmai lotul în care se cuprindea Ierusalimul³³⁷. După el, în al doilea rând, și-a primit lotul seminția lui Simeon, apoi Isahar, pe urmă Zabulon, apoi Așer, după aceea Neftalim și la urmă Dan³³⁸. Cele trei seminții din urmă sînt cele care coboară din țiiitoarele lui Iacob.

II

Care este deci rațiunea sortilor ? Mă întreb aceasta pe mine însumi mai înainte de a pătrunde, în urmă numeroaselor mărturii ale Scripturii, intelesul tainic. Eu am descoperit, chiar din Scriptură, că până și p g inii făceau uz de sortii atunci când au fost încercați de furtună și când era cu ei și Iona în corabie : «Să aruncăm sortii, au zis corăbierii, ca să știm din pricina cui a venit peste noi nenorocirea aceasta»³³⁹, ca și c nd sortii le-ar fi putut indica pe acela a cărui prezență punea în primejdie viața navigatorilor. Dar, cu toate că ei sînt p g ni și străini de cunoașterea

330. Lev. 16, 8.

331. Lev. 16, 10—15.

332. Ios. 13, 15.

333. Num. 32, 1—5.

334. Ios. 17, 1.

335. Ios. 18, 1.

336. Ios. 18, 4.

337. Ios. 18, 11.

338. Ios. 19, 1.

339. Ios. 1, 7.

lui Dumnezeu, totuși ei n-au fost înșelați în așteptarea lor, căci sortii le-au descoperit adevărul. «Sortii au căzut pe Iona», zice Scriptura ³⁴⁰.

Cercetînd, am găsit că și în Proverbele lui Solomon se zice : «Sortul face să înceteze sfada și hotărește între cei puternici» ³⁴¹, ca și cînd s-ar zice că neînțelegerea ia sfîrșit atunci cînd se aruncă sortii.

În Vechiul Testament nu sînt puține referirile la sorti, dar îndreptîndu-mă spre Noul Testament, ca să văd dacă el nesocotește sortii, sau dimpotrivă nu se leapădă de această îndeletnicire, aflu că într-una din zile lipsind un apostol din numărul apostolilor și fiind nevoie să aleagă pe altul în locul lui Iuda, apostolii s-au întrunit și ei — deși ei erau mult superiori în înțelepciune celor care fac acum hirotonia episcopilor, a preoților și a diaconilor — au ales doi (bărbați) și i-au așezat în mijlocul lor și, pentru că nu voiau să ia asupra lor răspunderea unei sentințe, au ales mijlocul care le convenea lor : «au stăruit în rugăciune», zice Scriptura, «și au hotărît prin sorti numele celor doi pe care-i înfățișară înaintea lui Dumnezeu : Iosif, care se chema Varsava, supranumit și Cel drept, și Matia. Și sortii au căzut pe Matia care a fost asociat celor unsprezece Apostoli» ³⁴². Întrucît ei s-au rugat mai întîi, nu era lucrul întîmplării, ci Providența era cea care a tras la sorti hotărîrea lui Dumnezeu.

Cu toate acestea, am continuat să mai cercetez în Noul Testament dacă se mai găsește și acolo sortul în legătură cu Hristos, cu Biserica, sau cu realitățile duhovnicești care țin de domeniul sufletului. Și iată că găsesc o epistolă a Sfîntului Pavel, care scrie efesenilor în legătură cu Hristos, zicînd : «Întru El am primit moștenire, rînduiți fiind mai înainte ³⁴³, după rînduiala Celui care toate le lucrează, potrivit sfatului voii Sale. Ca să fim spre lauda slavei Sale, noi cei care mai înainte am nădărdăruit întru Hristos» ³⁴⁴, iar către tesaloniceni ³⁴⁵ scrie acestea : «Mulțumim cu bucurie Tatălui Celui care ne-a învrednicit pe noi să luăm parte la moștenirea sfinților, întru lumină» ³⁴⁶.

Cu toate că am strîns atîtea dovezi, din Sfînta Scriptură, privitoare la folosirea sortilor, pentru ca cercetarea acestora să ne îngăduie o înțelegere mai exactă în legătură cu realitatea lucrurilor, dar cu toată această mulțime de texte, ori că n-am fost în stare să desprind adevărata

340. Iona 1, 7.

341. Pilde 18, 18.

342. Fapte 1, 23—27.

343. Εκκληρώθημεν — «rînduiți prin sorti» (de ex. Jaubert, op. cit., p. 457).

344. Ef. 1, 11—12.

345. nu tesaloniceni ci coloseni.

346. Col. 1, 12.

interpretare care se cere, ori că mă cuprinde teama de a dezvălui și de a divulga taine atât de adânci. Să, fim totuși mulțumiți că am ajuns la o concluzie pe măsura pe care o cere tema: întrebuintarea sorților de către Apostoli adeverește că acolo unde se întrebuintează sorții cu o credință desăvârșită, recurgînd la rugăciune, sorții revelează în chip limpede oamenilor voința tainică a lui Dumnezeu.

III

Dacă, totuși, căutăm o înțelegere duhovnicească a lucrurilor, după cum se vede din indicațiile, pe care ni le dă Sf. Pavel, cînd zice: «că avem parte de sorțul sfinților» și «că sîntem chemați prin sorț la Hristos», atunci trebuie să cercetăm dacă nu cumva sorțul care are un astfel de rol la oameni, n-ar avea același rol și la puterile cele de sus, și dacă nu cumva o putere oarecare ar fi aceea care dirijează această lucrare. Dacă, de exemplu, luăm cazul de față al tragerii la sorți, practicate de Isus, fiul lui Navi, vedem că puterea respectivă e cea care dirijează sorții, dar nu după o oarecare ordine de preferință, ci după cum este plăcut lui Dumnezeu, și că uneori ea face să piardă tocmai cel care s-ar părea că ocupă locul cel mai de frunte în ochii lui Dumnezeu, iar atunci sorții ar descoperi oamenilor tocmai ceea ce este ascuns în Dumnezeu, pe cînd alții i s-ar atribui aceluia abia locul al doilea sau chiar al treilea.

Eu cred că lucrurile se petrec întocmai nu numai pe pămînt, ci și în ceruri. Există un mod de tragere la sorți de felul acesta, o rînduală întemeiată de Dumnezeu, pe măsura vredniciei, care a avut loc în ceasul cînd «Cel Preaînalt a învrednicit neamurile de moștenirea lor, apoi cînd a împrăștiat pe fiii lui Adam și a fixat hotarele popoarelor după numărul îngerilor lui Dumnezeu: partea Domnului a fost Iacob, partea moștenirii Sale, Israel. Înțelegi, dar, pe temeiul acestei pericope că Dumnezeu a tras la sorți partea și moștenirea Sa și acesta este Israel³⁴⁷. Nu trebuie să-ți închipui că, cu totul întîmplător, cutare înger a primit prin tragere la sorți grija de cutare națiune, unul de exemplu de egipteni, altul de idumei și altul de moabiți, iar altul India și așa mai departe, pentru fiecare națiune a pămîntului. Dar chiar și în acest caz, cînd tot după numărul îngerilor lui Dumnezeu au fost repartizate națiunile, trebuie crezut că tragerea la sorți s-a făcut ca și la oameni, unde sorții arată în mod public judecata ascunsă a lui Dumnezeu, după vrednicii sau

347. Deut. 32, 8—9.

după puterea proprie a primit fiecare din îngeri ca moștenire cutare sau cutare națiune.

Dar de ce să mă leg de lucruri atât de mari și de generale ? Pentru că nici unul dintre noi nu este străin de acest gen de sorți, care normează hotărârile lui Dumnezeu. Începînd de la naștere, de pildă, fiecare din noi primește, ca împărțeală, cutare sau cutare gen de viață. În privința doctrinei, pe care adesea am subliniat-o, după Sfînta Scriptură, că îngerii buni și îngerii răi se ocupă de oameni, noi afirmăm că aceasta nu se face pe baza unei simple întîmplări, ci a unei hotărîri divine, cînd cutare sau cutare suflet, de exemplu, sufletul lui Petru, sau sufletul lui Pavel, sau chiar al unui mic prunc al Bisericii, despre care Domnul a spus că : «îngerii lor în ceruri pururea văd fața Tatălui care este în ceruri»³⁴⁸. Nu-i nici o îndoială că pe temeiul voii lui Dumnezeu, care are în vedere atât vrednicia lor, cît și calitatea sufletelor noastre, îngerii primesc ca încredințare pe seama lor grija de fiecare din noi, care s-ar putea spune că-i tot un fel de tragere la sorți duhovnicească datorată Iconomiei providențiale a lui Hristos.

Dar, ca să-mi exprim aici o părere personală, nu voi ezita să spun despre puterile care au primit îndatorirea de a purta grija de bunul mers al acestei lumi, că un astfel de lucru nu se face întîmplător.

Căci nu e întîmplător faptul că o putere oarecare este aceea care rînduiește fecundarea pămîntului și a arborilor și o alta alimentează din belșug izvoarele și fluviile, ploile sau vînturile, și altele sînt cele cărora s-a încredințat grija de animalele acvatice, altele sînt cele cărora li s-a încredințat grija animalelor terestre și a tuturor plantelor care pot fi produse de pămînt. Există, în fiecare, taine inexprimabile ale acestei Iconomii dumnezeiești, care a împărțit fiecare lucru după rînduiala lui proprie și a atribuit fiecărei puteri sarcina care îi revine. Așa grăiește și Apostolul Pavel : «Îngerii oare nu sînt toți duhuri slujitoare, trimiși ca să slujească pentru cei ce vor fi moștenitorii mîntuirii ?»³⁴⁹.

IV

Așadar, trebuie să credem că și aici, în acest loc al Scripturii, avem o imitație a lucrurilor cerești, pe care Iosua le trage la sorți. Potrivit planului dumnezeiesc, pămîntul este repartizat pe seama fiecărei seminții, și mulțumită harului inexprimabil al lui Dumnezeu și a preștiin-

348. Mt. 18, 10. Angheologia este pentru Origen o temă importantă. Aproape similar se exprimă și în Περὶ ἀρχῶν I, 8, 1 ; Omil. Num. XI, 4 și în alte locuri. A se vedea monografia lui J. Daniélou, *Origène*, p. 223 ș.u.

349. Evr. 1, 14 ; C. Cels. VIII, 31 ; De princ. III, 3, 8.

ței Sale, în aceste părți trase la sorți, a fost schițat modelul moștenirii viitoare în ceruri. Căci «Legea (zice Scriptura) este umbra bunurilor viitoare»³⁵⁰, precum zice Apostolul; despre cei care au venit la Hristos: «V-ați apropiat de muntele Sionului și de cetatea Dumnezeului celui viu Ierusalimul cel ceresc»³⁵¹. Așadar și în cer există un oraș, numit Ierusalim și un munte Sion, și nu este fără rațiune că Veniamin a primit în lotul său Ierusalimul și muntele Sion³⁵². Numai că natura Ierusalimului ceresc pretinde ca să nu se dea nimănuui altcuiva, decât lui Veniamin, acest Ierusalim pămîntesc, care preînchipuie și are forma Ierusalimului ceresc. Același lucru se poate spune și despre Betleem, că nu fără temei a căzut acest oraș în lotul lui Iuda, după cum același lucru îl vom spune și despre Hebron și despre toate celelalte cetăți repartizate fiecăreia dintre seminții. Singura explicație a acestei repartiții a loturilor, am spus-o deja, este aceea că aceste locuri cerești (între care se numără mai ales Ierusalimul și Sionul și în mod sigur toate locurile care sînt apropiate și vecine), cuprindeau într-însele, în ceruri, pricina care au normat și distribuirea sorților pe pămînt.

Iată pentru ce a rînduit așa înțelepciunea dumnezeiască: Scriptura conține nume de locuri care au o semnificație spirituală și prin care ni se arată că sînt folosite pentru rațiuni sigure și nu la voia întîmplării. Căci, dacă trebuie crezut că hazardul n-are nimic comun, de pildă, cu numele ingerului Mihail sau cu cel al lui Gavriil, ori cu al lui Rafael; că dacă, pentru a ajunge la oameni, hazardul n-are nimic de-a face nici cu numele patriarhului Avraam, cu cel al lui Isaac, sau cel al lui Israel, nici chiar cu numele femeilor lor, ci, dacă e o hotărîre a înțelepciunii divine care a dat Sarei numele de Sara³⁵³, lui Iacob pe cel de Israel³⁵⁴, lui Avram pe cel de Avraam³⁵⁵ și dacă este sigur că toți ingerii și oamenii primesc ca lot numele pe care-l poartă sau potrivit cu funcțiunile sau faptele care le sînt proprii, urmează că există și locuri și cetăți cerești. Iar dacă există și în ceruri un Ierusalim și un Sion, atunci există și alte cetăți al căror tip și imagine îl indică cetățile pămîntului, iar Isus fiul lui Navi ne dă indicații de natură tainică în acest loc al Scripturii. Despre aceste cetăți, consider că s-a zis: «Și se vor zidi cetățile lui Iuda

350. *Evr.* 10, 1.

351. *Evr.* 12, 22.

352. *Ios.* 8, 28.

353. *Fac.* 17, 15. Origen amintește adeseori (*C. Cels* I, 25; *De princ.* I, 8, 1;

Omil. Num. XIV, 2) numele tuturor celor trei arhangheli.

354. *Fac.* 35, 10.

355. *Fac.* 17, 5.

și vor locui acolo și-l vor moșteni pe el»³⁵⁶. Despre acestea vorbește și Domnul și Mîntuitorul nostru că: «în casa Tatălui Meu multe lăcașuri sînt»³⁵⁷. Și despre acele cetăți trebuie să credem că este vorba în cuvintele Domnului către sluga aceea care a făcut să sporească banii săi: «să ai stăpînire peste zece cetăți»³⁵⁸, iar către alta (slugă): «să ai stăpînire peste cinci cetăți»³⁵⁹. Acesta este înțelesul, și în măsura în care mi s-a îngăduit, am îndrăznit să fac afirmații în ce privește împărțirea prin sorți a pămîntului lui Iuda, că Scriptura este cea care ne vorbește despre un Ierusalim ceresc și despre muntele Sion și de alte lucruri despre care scrie că sînt în ceruri, și așa am putut să ne dăm seama că aceste texte ale Scripturii conțin descrierea unor taine cerești.

Iată de ce noi vă spunem să nu considerați plictisitoare această citire, și să nu credeți că vreun text al Scripturii ar fi de neluat în seamă pentru că e plin de nume proprii. Dimpotrivă, să știți că în paginile ei se cuprind taine negrăite, prea mari pentru a găsi un termen omenesc sau pentru a fi înțelese de urechea vreunui muritor. A le istorisi cu vrednicie și în toată integritatea lor este cu neputință nu numai pentru mine «cel mai mic»³⁶⁰, ci chiar și pentru cei care sînt cu mult mai buni decît mine. Nici nu știm, dacă aceste taine sînt deplin și integral împărtășite de către Sfinții Apostoli. Nu spun că ele n-ar fi deplin cunoscute, ci doar că nu sînt integral publicate.

Sigur că aceste taine au fost cunoscute și pricepute în întregime de acela «care a fost răpit pînă în al treilea cer»³⁶¹, și care, pe cînd era în ceruri, cugetînd la cele cerești, a văzut Ierusalimul, adevărata cetate a lui Dumnezeu. Și a mai văzut acolo și muntele Sion, oriunde s-ar afla el situat, apoi Betleemul și Hebronul și toate (cetățile) «care ne-au fost descrise aici prin tragerea la sorți, și nu numai că le-a văzut pe toate, ci le-a înțeles în duhul și rațiunea lor de a fi, căci: declară el, a auzit spunîndu-se și cuvinte și tilcui. Și care să fie aceste cuvinte? Desigur acelea «care nu se cuvîne oamenilor să le grăiască»³⁶².

Vezi, prin urmare, că Pavel știa tot și înțelegea tot în duh, dar nu-i era îngăduit să împărtășească oamenilor asemenea taine. Căror oameni? Fără îndoială, acelora, căroro le spune în chip de dojană: «Nu sînteți

356. Ps. 68, 39.

357. In. 14, 2.

358. Lc. 19, 17.

359. Lc. 19, 19.

360. I Cor. 15, 9. Nu e singurul loc în care Origen vorbește cu modestie despre sine. A se vedea studiul introductiv.

361. 2 Cor. 12, 2.

362. 2 Cor. 12, 4.

voi oare trupești și nu după omenesc umblați?»³⁶³. Dar el a spus-o celor care nu umblă ca omul, a spus-o, zic, lui Timotei, a spus-o lui Luca și celorlalți ucenici care erau în stare să înțeleagă astfel de taine nespuse. În sfârșit, în recomandarea pe care o adresează lui Timotei este o aluzie plină de taină atunci când zice: «Adu-ți aminte de cele ce ai auzit de la mine, încredințează-le la oamenii care vor fi destoinici să învețe și pe alții»³⁶⁴. Să credem, că aici avem de-a face cu taine dumnezeiești, de care se cade să ne silim să fim vrednici ca să le primim cu vrednicie în viața noastră, în credința, în faptele și vredniciile noastre, pentru ca după ce le vom fi înțeles, în mod demn, să ne facem vrednici a le obține în moștenirea cerească, în Iisus Hristos, Domnul nostru «a căruia este slava și puterea în vecii vecilor. Amin»³⁶⁵.

OMILIA XXV

Despre cetățile care au fost date leviților și loturile lor³⁶⁶.

I

Toți fiii lui Israel și-au primit lotul lor în țară, în timp ce leviților le-a rămas drept moștenire numai Dumnezeu. Totuși, întrucât și leviții primeau de la fiii lui Israel, potrivit rânduiei lui Dumnezeu³⁶⁷, zeciuiala și primele roade ale pământului, a trebuit și ei să dea, dacă mă exprim bine, și zeciuiala după așa-numita locație a pământului. Așa că, în realitate, ei au obținut zeciuială din toate³⁶⁸.

Iată de ce «au venit căpeteniile familiilor leviților la Eleazar, preotul, și la Iosua, fiul lui Navi, și la căpeteniile semințiilor fiilor lui Israel, și au vorbit cu ei în Șilo, în pământul Canaanului, și au zis: «Domnul a poruncit prin Moise să ni se dea cetăți pentru locuit și împrejurimile lor pentru vitele noastre»³⁶⁹.

Trebuiau trase la sorți împrejurimile și orașele acordate leviților, pentru ca împărțirea să nu pară a fi rodul unei întâmplări oarbe. Tre-

363. 1 Cor. 3, 3.

364. 2 Tim. 2, 2. Unul din textele clasice, prin care Origen credea în existența unei «disciplină arcană» a Bisericii vechi. Dar în același timp Origen era de părere că tainele învățăturilor celor mai adânci pot fi încredințate și ultimilor credincioși. A se vedea comentarul lui A. Jaubert, *op. cit.*, p. 468—469.

365. 1 Pt. 4, 12.

366. Omilia a XXV-a; Migne, P. G., tom. 12, b, col. 941—944.

367. Ios. 13, 14.

368. Evi. 7, 2.

369. Ios. 21, 1—2.

buia, cu alte cuvinte, să se lucreze în armonie cu practica în uz la fiii lui Israel: un fel de lege internă care repartiza loturile după vrednicia fiecăruia. Această temă noi am mai expus-o pe măsura puterilor noastre mai înainte, atunci când am vorbit despre cei care au primit moștenire, din mîinile lui Moise, dincolo de Iordan și de la Iosua în Țara făgăduinței. Întiul lot s-a acordat lui Veniamin³⁷⁰, apoi fiecare a primit lotul său, pînă la Dan, care a fost cel din urmă³⁷¹. Trebuia, dar, să fie un fel de rațiune în împărțirea loturilor pe seama tagmei preoțești și levitice, pentru ca fiecare să primească, unii în rîndul prim, în al doilea alții, în al treilea ceilalți, după rang³⁷². Or, Scriptura ne spune că «fiii lui Levi au fost: Gherson, Cahat și Merami». De unde reiese că întiul în rang era Cahat, căci avusese de fii pe Amram, Moise, Aaron și Mariam»³⁷³. Din Cahat a ieșit, deci, în popor, tagma preoțească, adică Aaron și fiii săi. Cît despre Moise, el trebuia plasat fie între preoți, fie mai bine-zis, dacă ar fi existat un rang superior celui preoțesc, deasupra preoților. Cu copiii lui lucrurile stăteau însă altfel. Ceilalți fii ai lui Cahat, care coboară din Ithan, Hebron și Oziel³⁷⁴, ocupară și ei în seminția lui Levi un loc, după rangul lor. Apoi, după el, după Cahat, ceilalți fii ai lui Levi și-au primit și ei fiecare partea lor. Gerson vine în rîndul al treilea iar Merari este ultimul dintre toți³⁷⁵.

Aceasta este ordinea pe care am observat-o, mai întii, la cartea Numerilor între cele patru clase ale leviților. Mai tîrziu, cele douăsprezece seminții au fost împărțite după cele patru puncte cardinale pentru a alcătui paza în jurul Chivotului legămîntului Domnului, și au luat loc trei seminții în latura de răsărit, trei în latura Africii, sau de miazăzi, trei în latura mării, spre apus, și trei în latura Acvilonului, spre nord³⁷⁶. La rîndul lor, leviții au fost împărțiți în aceeași ordine, după cele patru puncte cardinale. În latura răsăriteană, unde se afla seminția lui Iuda, cea dintii dintre toate, au fost plasați Aaron și fiii săi³⁷⁷. Ceilalți fii ai lui Cahat primiră porunca de a purta, pe umerii lor, Chivotul legămîntului Domnului³⁷⁸ și de a suna din trîmbiță în așa fel încît atunci cînd va suna o dată se vor pune în mișcare taberele cele dinspre răsărit, cînd va suna a doua oară se vor ridica cei dinspre miazăzi, cînd va suna

370. Ios. 18, 11. A se vedea mai sus *Omlia* XXIII.

371. Ios. 19, 40.

372. *Fac.* 46, 11.

373. *Ieș.* 6, 18—20.

374. *Ieș.* 6, 18.

375. Ios. 21, 5. A se vedea *Omil. Num.* III, 3; 4, 1—2.

376. *Num.* 2, 1.

377. *Num.* 3, 38.

378. *Num.* 4, 15.

a treia oară se vor ridica cei dinspre mare, cînd va suna a patra oară cele dinspre miazănoapte³⁷⁹. Vezi, dar, cîtă disciplină și ce aranjament păstrează Sfînta Scriptură! Nimic nu se petrece fără rost, fără o rațiune și fără o rînduială. Pătrunde mai adînc în înțelegerea Scripturii și peste tot vei descoperi această armonie. Dacă, totuși, îți este greu să străbați cu ochiul ager al inimii toate cărțile Scripturii, cel puțin acest loc (biblic) supune-l unui studiu mai aprofundat.

II

«Întiul lot, spune Scriptura, a revenit lui Cahat, el a fost pentru preoți, fiii lui Aaron, care erau dintre leviți»³⁸⁰. Cui se cădea să i se dea întiietatea? Cui trebuia să i se dea întiul loc, dacă nu lui Aaron, întiul arhiereu, întiul prin viața și prin vrednicile sale, întiul în rang și în putere? Ești deplin convins că o astfel de stare nu se rînduiește la înțimplare, ci e îndrumată cu ajutorul unei puteri superioare, după hotărîrea Providenței dumnezeiești. Să vedem, acum, în ce loc s-a atribuit și fiilor lui Aaron o soartă și un lăcaș tot atît de drept? «Și au tras la sorți treisprezece cetăți, zice Scriptura, în seminția lui Iuda, în seminția lui Simeon și în seminția lui Veniamin»³⁸¹. Vezi, dar, că acești oameni aleși au fost așezați, cu lăcașul tot în seminții alese lor.

Iar al doilea lot cui trebuia să-i fie atribuit? Fiilor lui Cahat, care au rămas în preajma fiilor lui Aaron³⁸². Și ce seminție au obținut ei? În seminția lui Efraim, zice Scriptura și în seminția lui Dan și în jumătatea seminției lui Manase³⁸³. Sorții le-au atribuit zece orașe. Care este însă ai treilea? «Fiii lui Gherson». Și în care seminție obținuseră ei lotul? Ei au obținut douăsprezece cetăți în Isahar, zice Scriptura, și Așer și Neftali și în jumătatea seminției lui Manase, care este în Vasan³⁸⁴. Și care sînt acum ultimii leviți? «Fiii lui Merari»³⁸⁵, spune Scriptura. Să vedem în care seminție au primit aceștia din urmă partea lor? Ei primiră douăsprezece cetăți dincolo de Iordan, în seminția lui Ruben, în seminția Gad și în seminția Zabulon, acesta este cel mai tînăr copil al Liei, zice Scriptura³⁸⁶.

379. Num. 10, 3.

380. Num. 10, 3.

381. Ios. 21, 4.

382. Ios. 21, 5.

383. Ios. 21, 5.

384. Ios. 21, 6.

385. Ios. 21, 7.

386. Num. 2, 7.

III

Cu toate acestea n-am ajuns la constatări mai de seamă privitor la așezări. Chiar dacă nu putem descoperi toate profunzimile, noi nu vom renunța totuși a pune în discuție considerațiile cele mai înălțătoare, pentru ca toți ascultătorii noștri să afle prilejul pentru a pătrunde mai adinc în înțelegerea celor tainice.

Sînt patru puncte cardinale ale pămîntului. Cahat a ocupat locul cel dintii între fiii lui Levi, lotul dinspre răsărit, împreună cu semințiile care deținuseră și ele locul întii. Vezi, prin urmare, cum totul se armonizează. Este sigur că între cele patru laturi ale pămîntului, Răsăritul pare mai nobil. Aici avea lot și seminția lui Iuda, cel mai ales dintre toți³⁸⁷. Între cele dintii seminții, — și întia parte a pămîntului — preoții, fiii lui Cahat au primit, prin sorți, întia lor parte, împreună cu Gherson și Merari, care au fost și cei dintii copii ai lui Levi³⁸⁸. Și așa, cei dintii copii ai lui Levi au obținut Răsăritul. În ce privește Apusul, unde se afla Ruben, Simeon și Gad, Cahat primi un al doilea lot, în seminția lui Simeon și Merari, întiul său lot în seminția lui Ruben, după cum și Merari primi un lot în seminția lui Zabulon³⁸⁹, al treilea la număr, în latura Răsăritului³⁹⁰. Aceasta s-a împlinit pentru ca să se salveze principiul dreptății într-o tragere la sorți, care după orînduirea lui Dumnezeu, trebuia să orienteze duhurile credincioșilor spre adîncirea tainelor veacului viitor. După aceea, și între semințiile care erau în latura Mării, adică Etraim, Veniamin și Manase, Cahat trage al doilea lot al său, în seminția lui Veniamin, iar restul familiei sale în Efraim. În sfîrșit, Gherson obține, la sorți, un lot în jumătatea seminției lui Manase, care era în Țara Sfîntă, și același Gherson mai obține încă un alt lot în cealaltă jumătate a seminției lui Manase³⁹¹.

Dar, fiindcă trebuia ca și cei care erau în latura de miazănoapte să se învrednicească de binefacerile prevăzute pe seama preoției și ca să nu fie lipsite cu desăvîrșire de darurile cerești, nici semințiile de rangul ultim, cele din miazănoapte, adică Dan, Neftali, Așer³⁹², s-a hotărît ca nu preoții lui Cahat, ci ceilalți copii ai lui să primească al doilea lot în seminția lui Așer și un al treilea în seminția lui Neftali³⁹³.

387. Num. 2, 3. A se vedea Omil. Jos. XV, 3; Omil. Num. V, 1.

388. Ios. 21, 4 și urm.

389. Ios. 21, 5—7.

390. Num. 2, 7.

391. Ios. 21, 2—7. După Iosua 21, 5 e vorba de fiii lui Cahat. Greșala se datorește unui traducător latin. Ea nu se află în textul grec al lui Procopie (Nota Jaubert p. 486).

392. Num. 2, 25.

393. Ios. 21, 5—7.

IV

Cine ar fi în stare să urmărească și să înțeleagă toate aceste amănunte? Cine ar putea să-și amintească și să rețină ordinea acestor lucruri tainice? Dacă este anevoios să filcuiești numai după literă textul acestei expuneri, dacă e greu să descifrezi această țesătură de locuri și de persoane pe care o conține expunerea istorică, atunci ce să spunem de tainele care sînt descrise aici și în care se schițează împărțirea moștenirii viitoare, acele taine prin care se va duce la îndeplinire împărțirea moștenirii Țării Sfinte, țării pe care o vor moșteni «cei blînzi»?

Dar cine ar putea tălmăci specificul tuturor acestor așezări ale taberelor și modul cum se vor acorda toate aceste moșteniri la înviere pe seama sfinților, după rînduiala statornicită de preoți și leviți, pentru ca atunci, precum zice Apostolul, «să nu se constate nici o nerînduială, ci fiecare să vie în rîndul cetei sale, Hristos începătură, apoi cei care sînt ai lui Hristos, care au crezut în venirea Lui, cînd va preda împărăția lui Dumnezeu-Tatăl și îi va fi supusă orice domnie și orice stăpînire?»³⁹⁴.

Există, fără îndoială, un fel de analogie în ce privește reglementarea cîmpurilor, atribuirile speciale făcute preoților, apoi ordinea ierarhică și semnalele trîmbițelor. Dacă Dumnezeu a dat un rol stelelor cerului, și le-a așezat după legi minunate și negrăite, dacă pe unele le-a așezat pe latura de miazănoapte, pe altele spre latura de răsărit, pe altele în bolta astrală a cerului, iar pe altele, de asemenea, în partea de apus a soarelui, eu cred că pe aceia care la învierea morților sînt «asemenea stelelor»³⁹⁵, prin numărul lor și prin strălucirea lor și care au ieșit din seminția lui Avraam³⁹⁶, Dumnezeu îi va rîndui cu vrednicie în împărăția cerurilor, după ordinea stelelor și împărțirea cerului, le va da unora partea lor la răsărit, altora cea de la apus, iar altora la miazăzi. El va așeza în latura dinspre nord pe cei pe care Însuși îi cunoaște, căci mulți vor veni de la răsărit și de la apus, din cele patru laturi ale pămîntului și vor lua loc în împărăția cerurilor cu Avraam, cu Isaac și Iacob³⁹⁷, prin harul Domnului nostru Iisus Hristos, a căruia este slava și puterea în vecii vecilor Amin³⁹⁸.

394. 1 Cor. 15, 23—24. Despre «analogiile» dintre împărțirile pămîntului și cereștii, a se vedea studiul introductiv al Annei Jaubert, *op. cit.*, p. 51—54.

395. Dan. 12, 3. Origen se gîndește la ierarhia cerească.

396. Fac. 15, 5.

397. Mt. 8, 11.

398. 1 Pt. 4, 11.

OMILIA XXVI

Despre săbilele de piatră
care au fost îngropate
și despre altarul zidit de cele
două semînții și jumătate
care sînt dincolo de Iordan...³⁹⁹.

I

În cele de mai sus s-a spus că fiii lui Israel au dat lui Isus (Iosua) o parte de moștenire pe muntele Efraim, și după ce și-a primit partea «Isus a zidit, acolo, cetate și a locuit într-însa»⁴⁰⁰. Acum Scriptura reia același subiect, adăugînd și amănuntul despre «săbiile de piatră», adică cuțitele de cremene, cu care Isus (Navi) a tăiat împrejur pe fiii lui Israel în pustie, pe care a poruncit să le îngroape în orașul pe care-l zidise și în care locuia⁴⁰¹. Noi ne luăm obligația de a expune și explica acest adaos, pentru a ne da seama, cu ajutorul lui Dumnezeu, despre adevăratul sens al Scripturii. Dealtfel noi am spus, mai înainte⁴⁰², că Domnul nostru Iisus Hristos ne cere să alegem un loc pentru a zidi și pentru a locui acolo și noi trebuie să ne înnoim prin curățenia inimii, prin sinceritatea sufletului, prin sănătatea trupului și a duhului, pentru ca Domnul să găsească un loc în sufletul nostru, ca să-și zidească acolo lăcaș și să sălășluiască în el. Dar, spune-mi, care sînt, dintre toate popoarele, acelea care sînt atît de plăcute lui Dumnezeu ca să se învrednicească a fi alese? S-ar putea spune oare că numai unul singur ar fi vrednic de așa ceva? Sau cumva poporul întreg, Biserica însăși, în toată întregimea ei, poate avea puterea de a primi pe Domnul Iisus ca să locuiască în ea? Să vedem, deci, care-i acest loc, în care trebuie să sălășluiască Iisus? «Pe muntele Efraim», zice Scriptura, adică pe un munte roditor. Ce crezi, care sînt în noi munții roditori, unde sălășluiește Hristos? Aceia, desigur, unde se găsesc «roadele Duhului: dragostea, bucuria, pacea, îndelunga răbdare, facerea de bine și altele»⁴⁰³. Aceștia sînt munții purtători de roade, și încă roade ale Duhului, ale căror cugete și nădejdi sînt totdeauna pe înălțimi. Și sînt puțini cei care intrunesc aceste condiții. Dar, chiar dacă aceste suflete sînt puține, Domnul Iisus va sălășlui într-însele, și ca

399. Omilia a XXVI-a, Migne, P. G., tom. 12 b, col. 944—948.

400. Ios. 19, 50.

401. Ios. 21, 42.

402. în Omilia XXIV.

403. Gal. 5, 22. A se vedea despre «muntele roditor» și Omilia XXI, 2.

Unul care este «lumina cea adevărată» ⁴⁰⁴, va revărsa razele luminii Sale peste toți ceilalți, peste cei pe care la început nu i-a considerat vrednici să-i pomenească.

II

Să vedem acum care sînt acele săbii de piatră, cu care Isus a tăiat împrejur pe fiii lui Israel ? Dacă vă rugați pentru noi ca să fie «cuvîntul nostru viu, lucrător și mai ascuțit decît orice sabie» ⁴⁰⁵, atunci Domnul ne va învrednici să fim curățiți de cuvîntul lui Dumnezeu pe care vi-l împărtășim, anume prin tăiere împrejur de toate necurățiile, care să șteargă orice întinăciune, să îndepărteze orice fărădelege și să taie din rădăcină tot ce slăbește puterile sufletului și simțurile firii. Și așa veți fi și voi tăiați împrejur de către Iisus, Domnul, prin mijlocirea cuvîntului lui Dumnezeu, căruia i se zice aici «sabie de piatră», și veți auzi atunci că «În ziua de astăzi am ridicat de pe voi ocară Egiptului» ⁴⁰⁶. Căci, într-adevăr, la ce ne folosește ieșirea din Egipt dacă tot mai purtăm cu noi încă rușinea Egiptului ? Ce-am folosit din umblarea prin pustie ? Ce folos că am renunțat la acest veac, prin botez, dacă stăruim mai departe în vechile obiceiuri ale păcatului și în necurățiile păcatelor cărnii ? Se cuvine, deci, ca după trecerea Mării Roșii, adică după harul Botezului, prin Iisus, Domnul nostru, să piară de la noi năravurile vechi ale păcatelor cărnii, pentru ca, în sfîrșit, să fim eliberați de rușinea egipteană a răutăților. Aceste săbii de piatră și aceste cuțite de cremene, cu care ne taie împrejur Iisus pentru a doua oară, sînt puse în locul pe care Isus (Navi) l-a cerut și l-a obținut, acolo în locul pe care îl deține în sufletul celui drept, în care a ascuns săbiile sale. Adesea am arătat că cuvîntul lui Dumnezeu e numit sabie, căci în sufletul acelora care-l ascultă, acest cuvînt șterge păcatul și curățește întinăciunea răutății. Acesta este locul unde este îngropată puterea cuvîntului dumnezeiesc. Sufletul primește un cuvînt al cunoașterii și un cuvînt al înțelepciunii, astfel încît la timpul potrivit acest suflet, încărcat de darurile Duhului, cu un cuvînt al înțelepciunii și cu un cuvînt al cunoașterii, să arunce aceste săbii în Biserică și să taie împrejur, a doua oară, pe aceia care au trebuință.

În ce privește expresia «săbii de piatră», care ne aduce aminte de niște cuțite scoase din stînci, iar nu de cuțite de fier, care ar fi ceva artificial, lucru de meșteșugar, arată că acest cuvînt al lui Dumnezeu, care poate tăia împrejur necurățiile din sufletul ascultătorilor, nu pro-

404. In. 1, 9.

405. Ios. 5, 9.

406. Ios. 5, 4. «Ieșirea din Egipt», «unelele egiptenilor» și alte exprimări de felul acesta evocă ieșirea din păcat.

vine din măiestria unui gramatician sau a unui retor, care n-a fost confectionat de ciocanele învățaților, nici n-a fost ascuțit la tocila cărturăriei, ci își are obârșia în această «Piatră» desprinsă din munte, nu de mîna omului, dar care «a umplut tot pămîntul»⁴⁰⁷ și a împrăștiat darurile sale duhovnicești peste toți cei credincioși.

După aceea, Isus, adună pe fiii lui Ruben, pe fiii lui Gad și jumătate din seminția lui Manase⁴⁰⁸, care luptaseră cu izbîndă împotriva dușmanilor lui Israel, și îi trimite în partea lor de moștenire, după ce îi răsplătește, precum este scris (în Scriptură). Iată, după părerea mea, în ce constă taina indicată aici: «după ce va intra tot numărul păgînilor»⁴⁰⁹, după ce vor fi primit de la Domnul Iisus împlinirea făgăduințelor, aceia care au fost pregătiți și învățați de Moise, care ne-au ajutat în decursul luptelor, cu plîngerile și rugăciunile lor și care, după cum zice Apostolul încă «n-au primit ce le fusese făgăduit⁴¹⁰, căci ei așteptau să se implinească chemarea noastră, primesc în sfîrșit, desăvîrșirea rînduită pentru ei»⁴¹¹. De la Iisus își primesc ei acum darurile convenite și de acum trăiesc cu toții în pace, căci a venit sfîrșitul tuturor războaielor, și a tuturor atacurilor.

III

După aceea ni s-a citit că fiii lui Ruben, fiii lui Gad și jumătate din seminția lui Manase, care erau dincolo de Iordan, au zidit «un mare altar» și că ceilalți fii ai lui Israel, care nu știau pentru ce s-a construit acest altar, au trimis pe Finees, fiul lui Eleazar, fiul lui Aaron, împreună cu zece oameni, cîte unul de fiecare seminție, ca să se intereseze dacă altarul e un semn al îndepărtării lor de Dumnezeu, căci în caz că el reprezintă lepădarea și o răzvrătire împotriva poruncilor lui Dumnezeu, atunci ei vor fi atacați de către ceilalți izraeliți, iar dacă nu, atunci măcar să spună ce gînd au. Aceștia (cei din urmă) au dat satisfacție în privința altarului și au zis: «Știm că altarul cel adevărat e la voi, acolo unde sălășluiește Isus. Cît despre acesta de la noi, pe care l-am ridicat după modelul celui de la voi, l-am ridicat pentru ca să avem și noi imaginea și chipul adevăratului altar, aceasta de teama ca nu cumva să declarați miine că Iordanul ar fi hotar între voi și noi, că el ar indica granița și că voi nu aveți ce căuta la altarul nostru. Iată acesta a fost răspunsul pe care l-au trimis ei».

407. Dan. 2, 34—35.

408. Ios. 22, 1. De aici și pînă la sfîrșit, omilia poate fi controlată și de textul grec al comentariului lui Procopie, Migne, P.G., 87, 1040—1041.

409. Rom. 11, 25. A se vedea Omil. Num. 26, 6.

410. Evr. 11, 39.

411. Evr. 11, 40.

Dar să vedem ce lucruri tainice se ascund în dosul acestor întîmplări. Întîiul popor, cel al tăierii împrejur, este indicat prin Ruben ⁴¹², care a fost întîi născut, dar și prin Gad ⁴¹³, căci și el e întîi născut, însă din Zelfa și prin Manase ⁴¹⁴, de asemenea întîi născut. Cînd zic «întîi născut», mă gîndesc la ordinea în timp. Acestea se spun pentru a se arăta că nimic nu ne desparte de dreptii de dinainte de Hristos, cunoscînd prin aceasta că și ei sînt frați cu noi, cu toate că au trăit înainte de venirea lui Hristos. Chiar dacă au avut un altar înainte de venirea Mîntuitorului, totuși ei știau și simțeau că nu acela este adevăratul altar, ci numai chipul și asemănarea viitorului altar. Știau că pe acest altar, altarul poporului întîi născut, nu se aduceau jertfe adevărate, care să șteargă păcatele, căci numai acolo unde se află Iisus se aduc la altar jertfe cerești, jertfe adevărate. Nu există deci decît «o turmă și un păstor» ⁴¹⁵, alcătuire formată din dreptii de mai înainte și din creștinii de acum.

Pentru a întări spusele mele aș vrea să amintesc un alt fapt. Numai de-ar da Domnul să fiu vrednic a-i descoperi înțelesul cel duhovnicesc. Se întîmplă că în pustie adeseori poporul cădea și murea ⁴¹⁶. Atunci a venit ca arhiereu Aaron și «a stat în mijlocul viilor și al morților» ⁴¹⁷, pentru ca pustiirea morții să nu-i mai ajungă și pe ceilalți.

Dar iată că, în cele din urmă, a venit și adevăratul arhiereu, Domnul meu, care s-a așezat tot între cei morți și între cei vii, adică între aceia dintre iudei, care nu s-au mulțumit cu aceea că nu l-au primit, ci s-au dat ei înșiși morții, în loc să se dăruiască Lui, atunci cînd au zis: «Sîngele Lui asupra noastră și asupra copiilor noștri» ⁴¹⁸. De aceea «tot sîngele dreptilor, răspîdit pe pămînt, de la sîngele dreptului Abel, pînă la sîngele lui Zaharia, pe care l-au ucis între templu și altar, va fi răzbuhat de acest neam» ⁴¹⁹, care a zis: «Sîngele Lui asupra noastră și asupra copiilor noștri» ⁴²⁰.

Aceasta este partea moartă a acestui popor, pentru că nu prăznuiește după cuviință nici azimile, nici zilele de sărbătoare: «Prăznuirile

412. *Fac.* 29, 32.

413. *Fac.* 30, 10.

414. *Fac.* 41, 51.

415. *In.* 10, 16. Tema unității neamului omenesc consfințită prin jertfa Mîntuitorului e una din cele mai înălțătoare idei susținute de Origen în toate scrierile sale și după el de toți Sfinții Părinți. Chiar și cînd vorbește de opoziția dintre iudei și creștini (ca în *Rom.* 11) sau dintre dreptii Vechiului și Noului Testament (ca în *Cor.* 11 și ca aici) «așteptarea sfinților» e împreună totdeauna de Biserică. Jaubert, *op. cit.*, p. 498—499. H. de Lubac, *Catholicisme*, Paris, 1945, p. 105—170, 190—207.

416. Despre V. Testament.

417. *Num.* 17, 13.

418. *Mt.* 27, 25.

419. *Mt.* 23, 35.

420. *Mt.* 27, 25.

lor se vor preface în jale și toate cîntările în tînguire»⁴²¹, și chiar de-ar voi, ei n-ar putea prăznuî zilele de sărbătoare în locul pe care Domnul Dumnezeu l-a ales. Cu toate acestea noi n-am zis către ei : voi nu veți avea parte de altarul nostru nici de moștenirea Domnului, ci înșiși, prin voința lor proprie, au refuzat adevăratul altar și pe Arhiereul ceresc, și au ajuns într-o așa stare de nenorocire, că au pierdut și chipul și nu au primit nici adevărul, de aceea li s-a spus : «Iată vi se lasă casa voastră pustie»⁴²². Căci harul Duhului Sfînt a trecut asupra neamurilor, care ne-au lăsat nouă prăznuirea lor, pentru că și Arhiereul a trecut de partea noastră, nu arhiereul după chip, ci adevăratul Arhiereu, ales «după rînduiala lui Melchisedec»⁴²³. De aici urmează, în mod obligatoriu, că adevăratele jertfe, jertfele cele duhovnicești, care se aduc la noi, acest Arhiereu le aduce, și anume acolo unde se zidește «templul lui Dumnezeu din pietre vii»⁴²⁴, care este Biserica vie a lui Dumnezeu⁴²⁵, și acolo unde se află adevăratul Israel în Iisus Hristos, Domnul nostru, a căruia este slava și puterea în vecii vecilor. Amin⁴²⁶.

421. *Tob.* 2, 6.

422. *Lc.* 13, 35.

423. *Evr.* 5, 6.

424. *1 Pt.* 2, 5.

425. *1 Tim.* 3, 15.

426. *1 Pt.* 4, 11.

OMILII LA CARTEA CÎNTAREA CÎNTĂRILOR

INTRODUCERE

Cîntarea Cîntărilor este o creație unică prin genul și frumusețea ei. Subiectul îl formează iubirea, care este una singură, fie că personajele poartă numele Solomon și Sulamita, fie că altele, care ar putea exprima frumusețea și trăinicia iubirii adevărate.

Cîntarea Cîntărilor este o poezie de o extensiune mai mare în care unitatea cugetării și unitatea poetică este incontestabilă.

Eusebiu din Cezareea relatează, în istoria sa (VI, 32,2), că încă de pe timpul cînd plecase la Atena, circa 240, Origen a început să scrie comentarul la Cîntarea Cîntărilor, pe care l-a dus pînă la cartea a cincea. Apoi, după ce s-a întors la Cezareea, l-a dus pînă la capăt, cu alte cuvinte pînă la a zecea carte. Din toată această operă nu s-a mai păstrat în grecește decît un mic fragment (din cartea a doua) în Filocalie, precum și alte cîteva fragmente în Catene. În schimb s-au păstrat în traducerea latină a lui Rufin (terminată în a, 410) prologul, cărțile I—III și o parte din cartea a IV-a (Migne, P. G., 13, 61—198), cuprinzînd comentarii asupra capitolelor 1,2—2,15 din textul biblic.

Frumusețea tîlcuirii lui Origen l-a făcut pe Fericitul Ieronim să traducă și el în latinește (încă în anul 383) două omilii, prezentîndu-le drept model cititorilor din Apus. După textul lor s-a făcut și traducerea de față. Ea are la bază textul critic restabilit după mai multe variante de W. A. Baehrens și publicat în Corpul berlinez (G.C.G. Origens-Werke Band 8, Leipzig 1925). Mai nou, ediția a fost și mai mult îmbunătățită de Oliver Rousseau și publicată (text latin și traducere franceză) în colecția «Sources Chrétiennes», Paris, 1966.

Atît de entuziasmat a rămas Fericitul Ieronim de această scriere, încît a spus celebrele cuvinte: «Dacă în celelalte cărți Origen a întrecut pe toți ceilalți scriitori, în aceasta el s-a întrecut pe sine însuși».

Se poate spune că Origen a fost cel dintâi scriitor creștin care a prezentat în formă neîntrecută explicația raportului tainic dintre Logosul întrupat și Biserica creștină. De aceea, influența interpretării lui se va răsfrînge asupra spiritualității întregului ev mediu răsăritean și apusean.

În decursul timpului s-au scris multe comentarii la Cîntarea Cîntărilor. O bibliografie selectă ne dă, între alții, mai nou, poetul Ion Alexandru, în lucrarea sa *Cîntarea Cîntărilor*, București, 1977.

Numeroase sînt interpretările care s-au dat, în curgerea vremurilor, acestei capodopere a literaturii biblice. Prevalează interpretarea alegorică. În această formă a iubirii dintre mire și mireasă, autorul vrea să înfățișeze cum ar trebui să fie relația dintre Dumnezeu și om, dintre suflet și Hristos.

Dacă în redactarea rămasă de la Rufin predomină convingerea că prin Solomon vorbește Hristos, iar prin mireasa lui sufletul omenească, în schimp, în cele două omilii păstrate de Fericitul Ieronim, interpretarea vede în mire pe Hristos, iar în mireasă Biserica întreagă, după cum se spune în prolog: «Christum sponsum intellige, ecclesiam sponsam sine macula et ruga», așa cum a spus-o Sfîntul Pavel în epistola către Efeseni 5,27.

Teologii ortodocși români Isidor Onciu, Vasile Tarnavschi, Iuliu Olaru, Ion Popescu Mălăiești și alții, care în scrierile lor ating, tangențial, problema interpretării Cîntării Cîntărilor, propun interpretarea alegorică.

Frumoasa creație Cîntarea Cîntărilor este opera unei personalități literare. Cartea a fost scrisă sub înrîurirea inspirației sfînte. Autorul se consideră a fi Solomon, împăratul cu acest nume, cum rezultă din capitolul I (1) al textului original, unde citim: «Cîntarea lui Solomon».

Cartea nu tratează lucruri curat omenești. Ea are un caracter cu totul special, de aceea problema interpretării s-a părut totdeauna «un lucru greu». S-a propus interpretarea literară, tipică, realistă etc.

Noi considerăm că alegoria teoretic (Israel și Dumnezeu) mesianică (Hristos și Biserica) este cea mai mulțumitoare interpretare ce i se poate da cărții.

CÎNTAREA CÎNTĂRILOR ¹

Omilia I

I

Știm de la Moise că nu exista numai o «Sfintă» ², ci și o «Sfînta Sfintelor» ³, și nu numai un «Sabat» ⁴, ci și «Sabatul Sabatelor» ⁵. De asemenea știm, din scrisul lui Solomon, că nu sînt numai unele cîntări, ci și Cîntarea-Cîntărilor.

Fericit este cel care intră în Sfînta, dar și mai fericit acela care intră în Sfînta Sfintelor. Fericit este acela care prăznuiește Sabatul, dar și mai fericit acela care prăznuiește Sabatul Sabatelor ⁶. Fericit este acela care înțelege cîntările și le cîntă ⁷, dar și mai fericit acela care cîntă Cîntarea Cîntărilor. Și precum cel care intră în Sfînta mai are trebuință de multe împliniri pînă a intra în Sfînta Sfintelor, și cel care prăznuiește Sabatul rînduit de Dumnezeu pentru poporul Său, are încă multe trebuințe pînă să poată prăznuii Sabatul Sabatelor, tot așa nu se va găsi om care să urce, fără muncă, spre calea cîntărilor pe care le conține Scriptura, să aibă puterea să se ridice pînă la Cîntarea Cîntărilor.

A trebuit să ieșim din Egipt, din țara Egiptului ⁸, să traversăm Marea Roșie pentru a cînta întîia cîntare zicînd: «Să cîntăm Domnului că întru slavă S-a preaslăvit» ⁹.

Cu toate că ai vestit întîia cîntare, ești încă departe de Cîntarea Cîntărilor. Lungă a fost calea duhovnicească prin pămîntul pustiului, pînă ai ajuns la fîntîna unde ai scăpat de regi, pentru a psalmodia cea de a doua cîntare, ajungînd apoi la hotarele pămîntului sfînt, pentru a intona la malul Iordanului Cîntarea lui Moise zicînd: «Ia aminte

1. De la începutul Cîntării Cîntărilor și pînă unde se spune: «regele era la odihna sa».

2. Sfînta este o parte din lăcașul sfînt.

3. Sfînta Sfintelor este partea lăcașului Sfînt unde intră numai arhiereul, o dată pe an.

4. Sabatul, sîmbăta, este ziua de odihnă a evreilor.

5. «Sabatul Sabatelor» este anul jubileu, fiecare al cincizecilea an (7×7), numit și anul eliberării. Robii deveneau liberi, datoritiile se converteau, proprietățile înstrăinate reveneau vechiului proprietar.

6. Adică anul jubileu, al liberării.

7. Nimeni nu cîntă în sfîntul lăcaș decît atunci cînd este praznic.

8. A părăsi țara Egiptului înseamnă — figurat — a părăsi robia și slujirea diavolului.

9. Ieș. 15, 1.

cerule, și voi grăi, ascultă pământule cuvintele gurii mele ¹⁰! Tu trebuie să lupți, sub ascultarea lui Ioșua, fiul lui Navi ¹¹, pentru a lua în stăpînire Țara Sfîntă. Trebuie ca albina să proorocească despre tine și să te judece (căci Debora ¹² înseamnă albină) ca tu să poți rosti această cîntare cuprinsă în Cartea Judecătorilor ¹³. După aceea te vei sui la Cartea Regilor și vei ajunge la cîntarea unde David, mîntuit din mîinile tuturor vrăjmașilor și din mîna lui Saul, zice: «Domnul este întărirea mea, scăparea mea și izbăvitorul meu» ¹⁴. Atunci trebuie să ajungi la Isaia pentru a spune: «Vreau să cînt pentru prietenul meu, cîntecul lui de dragoste pentru via lui» ¹⁵.

Și după ce ai isprăvit acestea, vei urca și mai sus, cît vei putea, cu inima luminată de razele frumuseții, cîntînd apoi cu mireasa această cîntare a Cîntărilor.

Ce rol are această cîntare? Nu sînt sigur. Mulțumită rugăciunilor voastre, și în măsura în care Dumnezeu îmi îngăduie, mi se pare că întrevăd patru personaje: mirele și mireasa, cu mireasa fete tinere, cu mirele un mănunchi de prieteni. Unele cuvinte sînt rostite de mireasă, altele de mire, cîteodată de tinerele fete și altădată de prietenii mirelui. Căci e potrivit ca, la o nuntă, mireasa să-și aibă alaiul ei de fete tinere și mirele anturajul flăcăilor ¹⁶.

Identificarea lor nu trebuie însă căutată în afară, în cei care au fost mîntuiți prin vestirea Evangheliei. În mire trebuie să înțelegem pe Hristos, în mireasă, Biserica cea fără pată sau zbîrcitură, după cum este scris: «Și ca s-o înfățișeze Sieși, Biserică măreață, neavînd pată sau zbîrcitură, ori altceva de acest fel, ci ca să fie sfîntă și fără de prihană» ¹⁷. În aceia, însă, care deși devotați, nu sînt chiar precum îi descrie cuvîntul ¹⁸, dar care par să fi realizat o oarecare propășire pe calea mîntuirii, văd sufletele credincioșilor și se identifică cu fecioarele din alaiul miresei, cită vreme prin îngerii și cei care au ajuns la starea «bărbatului desăvîrșit» ¹⁹, recunoaștem pe tinerii din jurul mirelui. Mi se pare că al patrulea element pe care trebuie să-l subliniem: ambele

10. Deut. 32, 1.

11. Jud. 5, 2.

12. Deborah s.f. albină

13. Jud. 5, 2.

14. 2 Reg. 22, 2.

15. Is. 5, 1 — conține parabola cu via.

16. Se prezintă personajele.

17. Ef. 5, 27.

18. Scripturii.

19. Ef. 4, 13.

personaje, mirele și mireasa sînt două simfonii armonice acordate, mireasa cîntînd cu fecioarele, și mirele cu însoțitorii săi.

Și ca să înțelegem aceasta, ascultă Cîntarea Cîntărilor, și silește-te să adîncești și să repeți, împreună cu mireasa, ceea ce spune mireasa, pentru a putea înțelege ceea ce însăși mireasa singură a înțeles. Dacă, însă, nu poți zice, împreună cu ea, ceea ce a spus mireasa, preocupată de a înțelege ceea ce i-a zis, grăbește-te, cel puțin, să te bucuri că te găsești în apropierea mirelui. Iar dacă aceste cuvinte te depășesc, ține-te măcar de fecioarele care se bucură de bunăvoința miresei.

Acestea sînt personajele cărții, care-i o dramă scenică și totodată epitalam (cîntec de nuntă). De cînd au cunoscut păgînii cartea, au admis și epitalamul, care de aici l-au împrumutat. Cîntarea Cîntărilor este prin urmare un epitalam propriu-zis.

Mireasa este cea care cere și tot ea este cea care este ascultată în plină rugăciune. Din mijlocul unui alai de fecioare, care o însoțesc, mireasa zărește pe mire trecînd pe dinaintea ei. La rîndul lui mirele este acela care-i răspunde. Și după cuvintele mirelui, în timp ce acesta îndură spre a o salva, prietenii mirelui răspund că vor pregăti găteli pentru mireasă, cît timp mirele stă la masă²⁰, și pînă cînd îi trece supărarea.

II

Să căutăm aici cuvintele prin care se lasă auzită mireasa, pentru înțelegerea ei, în cerere stăruitoare : «*Să mă săruți cu sărutările gurii tale*»²¹. Înțelesul lor este următorul : Pînă cînd se va mărgini mirele să-mi trimită numai sărutările prin Moise și prin profeți ? În realitate eu vreau să ating buzele mirelui, că el va veni, va coborî. Ea roagă, deci, pe Tatăl mirelui, și-i zice : «*Să mă săruți cu sărutările gurii tale*», și pentru că se cade a vedea împlinindu-se acest cuvînt profetic : cît timp grăiește eu îți voi zice : «*Iată-mă*»²². Tatăl mirelui împlinește rugămintea miresei, el trimite pe Fiul Său. Văzînd, dar, pe cel rînduit să vină, iată că încetează a se ruga și-i vorbește acestuia față către față : «*Căci mai bună-i iubirea ta decît vinul, în miros plăcut bogate sînt aromele tale*»²³.

Mirele, adică Hristos, trimis de Tatăl, este înmiresmat de mireasă și-o aude grăind : «*Iubit-ai dreptatea și ai urît fărădelegea ; pentru aceea*

20. Cînt. 1, 11.

21. Cînt. 1, 1.

22. Is. 52, 6.

23. Cînt. 1—2, Vinul e simbolul bucuriilor. În general el reprezintă ceea ce e bun. Parfumul e simbolul calităților.

Te-a uns pe Tine, Dumnezeu Tău, cu untdelemnul bucuriei, mai mult decât pe însoțitorii Tăi»²⁴.

Dacă mirele mă va atinge, peste mine se vor vărsa aromele Sale, încât voi putea zice împreună cu Apostolii: «Noi sintem buna mireasmă a lui Hristos în tot locul»²⁵.

Cu toate că auzim acestea, noi sintem mînjiți încă de mirosul neplăcut al păcatelor și al patimilor, din pricina cărora păcătosul grăiește prin gura profetului: «Împuțitu-s-au și au putrezit rănilile mele, de la fața nebuliei mele»²⁶. Păcatul are mirosul putreziciunii, virtutea răspîndește parfumuri al căror chip îl vei afla în cartea Ieșirii²⁷. Vei afla acolo de flori cărora li se zice mirt, onix, tămîie binemirositoare și altele. Adevărat că ele slujeau pentru ardere, dar și pentru îndeletnicirea parfumării se iau diferite mirodenii parfumate, între care nardul și mirtul. Și Dumnezeu, care a făcut cerul și pămîntul, zice către Moise: «Și Eu l-am umplut cu duh dumnezeiesc, dindu-i înțelepciune, iscusință și știință, ca să izvodească lucrurile cele mai meșteșugite»²⁸. Și în felul acesta a îndrumat Dumnezeu pe pregătitorii de miruri.

Dacă acestea nu le înțelegem în sens duhovnicesc, oare însemnează că sînt basme? Dacă nu cuprind o oarecare taină, nu sînt ele oare nevrednice de Dumnezeu? Cel care știe să tilcuiască duhovnicește Scripturile, sau cel puțin are intenția aceasta, trebuie să țină din toată puterea pentru a nu «trăi după trup și după sînge», pentru ca să devină vrednic de tainele duhovnicești, și ca să mă folosesc de o expresie mai tare, el arde de pasiunea celor duhovnicești, de iubirea spirituală, căci există și o dragoste duhovnicească. De asemenea există o hrană trupească și alta spirituală, o băutură după trup și alta după duh. Așa există și o iubire trupească, ce vine de la Satan, și o altă iubire, cea după duh, care-și are începutul ei în Dumnezeu. Nimeni nu poate fi stăpînit de două iubiri. Dacă iubești trupul, nu vei înțelege iubirea duhovnicească. Iar dacă nu iei în seamă toate cele ale trupului (și nu mă gîndesc numai la carne și sînge, ci și la argint și la bogății, la toate cele ale pămîntului și chiar ale cerului căci toate acestea vor trece²⁹, și tu ai nesocotit toate acestea), cu alte cuvinte, dacă sufletul tău nu a

24. Ps. 44, 9. Mirele este iubit din cauza calităților sale. Dreptatea este expresia împărăției spirituale a lui Mesia (mirele). Aromatizarea, ungerea mirelui este simbolul bucuriei. De aceea ungerea cu untdelemn se aplică oaspeților rari.

25. 2 Cor. 2, 15.

26. Ps. 37, 6.

27. Ieș. 30, 34: «Ia-ți mirodenii bine mirositoare, balsam, onix, halvan, și pe lingă acestea tămîie».

28. Ieș. 31, 3.

29. Mt. 24, 35.

păstrat nimic din cele trecătoare și dacă nu ai zăbovit la iubirea patimilor, abia atunci vei putea înțelege dragostea cea duhovnicească. Spun toate acestea pentru că s-a ivit astfel prilejul de a vorbi despre iubirea duhovnicească.

Însă nouă ni se pare salutar preceptul lui Solomon, sau mai ales al Celui care vorbește prin gura lui Solomon, despre înțelepciune: «Nu lepăda înțelepciunea și ea te va păzi, iubește-o și ea va sta de veghe»³⁰.

Există și o îmbrățișare duhovnicească. Această îmbrățișare o simt mireasa și mirele, ca să zic așa, căci este scris în cartea de care ne ocupăm: «Stînga lui este sub capul meu, și cu dreapta lui mă îmbrățișează»³¹.

III

«Sărută-mă cu sărutările gurii tale». Este o datină a Scripturii de a pune forma imperativă în locul optativului, întocmai ca în aceste vorbe: «Tatăl Nostru, carele ești în ceruri, sfințească-se numele Tău»³², în loc de: «bine ar fi să fie sfințit», și chiar aici: «Să mă săruți, cu sărutările gurii tale», în loc de: «bine ar fi să mă sărute». După aceea, mireasa privește mirele, care vine uns cu mirodenii. Putea oare să se înfățișeze altfel în fața miresei? Tatăl putea să trimită altfel pe Fiul la nuntă? A fost uns cu felurite mirodenii și l-a făcut uns. El vine exhalînd felurite miresme și se aude grăind: «Sîinii tăi sînt mai buni decît vinul». E drept că cuvîntul lui Dumnezeu numește cu mai multe numiri unul și același lucru, după cum arată textele biblice. Cînd o victimă este adusă ca jertfă după Lege, înțelepciunea cuvîntului precizează că partea de sus a «pieptului este pusă la o parte»³³. E vorba despre cel care prinzește cu Iisus și care se desfătează cu comuniunea sentimentelor: el (Cuvîntul) nu vorbește despre partea de sus a pieptului, ca mai înainte, ci despre pieptul lui³⁴.

Și cînd mireasa s-a adresat mirelui — este vorba despre un cîntec de nuntă — Scriptura nu vorbește despre partea de sus a pieptului, cum e cazul cu Ioan ucenicul, ci vorbește despre sîni: «Sîinii tăi, zice el, sînt mai buni decît vinul». Fii în comuniune cu mireasa, cu simțămintele mirelui, și vei vedea că aceleași sentimente te stăpînesc și-ți oferă desfătare; precum paharul îmbătător al Domnului este bun în ade-

30. *Pilde* 4, 6.

31. *Cînt.* 2, 6.

32. *Mt.* 6, 9.

33. *Lev.* 10, 14.

34. *In.* 13, 25, cînd un ucenic pe care-l iubea Iisus s-a așezat pe pieptul Mîntuitorului.

văratul înțeles al cuvîntului³⁵ tot așa sîni mirilor sînt mai buni decît vinul. Pentru că se spune «sîni tîi sînt mai buni decît vinul».

În miezul rugăciunii, ea adresează mirelui cuvîntul: «și mirosul mirurilor tale e mai presus de toate mirodeniile». Nu numai cu o singură mirodenie, ci cu toate mirodeniile este uns mirele cînd vine. Și dacă mirele va binevoi să se îndrepte spre inima mea, devenită mireasa lui, cît trebuie să fie ea de frumoasă încît a atras prețuirea înălțimii cerului, pentru a-L face să coboare pe pămînt, pentru a veni în apropierea celei iubite? Cu cîtă frumusețe trebuie să strălucească ea și cît de mare trebuie să fie ardoarea iubirii Lui încît să-i spună ceea ce i-a zis miresei celei desăvîrșite: «ochii tîi, obrazii tîi, mîinile tale, coapsele tale, umerii, picioarele tale»³⁶. Să cercetăm aici, dacă Domnul ne îngăduie, cum se face că se înșiră diferitele mădulare ale miresei, că se obține o apreciere deosebită pentru fiecare din părți? După această expunere vom cerceta cum poate primi inima noastră aceeași apreciere? «Sîni tîi sînt mai buni decît vinul». Dacă vei vedea pe mire, vei înțelege că adevăr grăiește: «Pentru că sîni tîi sînt mai buni decît vinul și mirosul mirurilor tale mai presus de toate aromele». Multe mirodenii au ei: Regina de la miazăzi a adus aromate lui Solomon³⁷, și mulți alții posedă aromate. De-ar avea oricît ar dori, niciodată ele nu pot fi asemănate cu aromele lui Hristos, despre care se zice acum: «Mirosul mirurilor tale e mai bun decît toate aromele».

Eu cred că și Moise are aromate și Aaron și fiecare dintre prooroci, dar cînd văd pe Hristos și simt dulceața parfumurilor Lui atunci îndată sînt gata a grăi: «Mireasa mirurilor tale e mai presus de toate aromele».

IV

*Mireasmă vărsată este numele tău*³⁸. Iată o taină profetică³⁹. Abia s-a vestit numele lui Iisus, abia a venit El în lume, și s-a și vorbit despre mireasma pe care a împrăștiat-o El! În Evanghelie o femeie a luat un vas de alabastru, plin cu mireasmă, cu nard veritabil de mare preț, și l-a vărsat pe capul și picioarele lui Iisus⁴⁰. Să observăm cu atenție, care din cele două femei a vărsat mir pe capul Mîntuitorului? Despre

35. Ps. 25, 2, «Gustați și vedeți că bun este Domnul».

36. Cînt. 1, 10; 1, 15; 5, 14; 7, 9.

37. 3 Reg. 10, 1—10.

38. Cînt. 1, 3.

39. Numele Mirelui va fi vestit și cu atîta faimă se va răspîndi în toate părțile gloriei lui, întocmai cum se răspîndește mirosul parfumului vărsat pe pămînt.

40. Mc. 14, 3.

cea păcătoasă este scris că ea a fost aceea care a vărsat mirodenia pe picioarele lui, pe cînd cea care i-a turnat pe cap se zice că nu era păcătoasă ⁴¹. Bagă bine de seamă și vei afla că în textul Evangheliei, evangheliștii nu fac istorie și nu descriu relatările, ci descriu tainele. Casa s-a umplut de mireasma mirelui ⁴². Tot ceea ce avea păcătoasa trebuie raportat la picioare, iar tot ceea ce avea nepăcătoasa trebuie referit la cap. Și nu e de mirare că toată casa s-a umplut de miros, cită vreme acest miros a umplut lumea. În același loc este scris și despre Simon Leprosul și despre casa lui ⁴³.

Eu cred că leprosul este stăpînul acestei lumi și că el se numește Simon cel lepros, a cărui casă s-a umplut de miros plăcut la venirea lui Hristos, pe cînd păcătoasa a săvîrșit un act de pocăință în vreme ce cea sfîntă a uns capul lui Iisus cu mirosurile mirului.

«Numele tău este ca un mir vărsat». Asemenea unui mir, care împrăstie, de jur împrejur, mirosul său, este răspîdit numele lui Hristos. Pe tot pămîntul se pomenește numele lui Iisus, pe tot pămîntul se vestește Mîntuitorul meu. Numele Său este «mir vărsat». Cine a auzit de numele lui Moise, care e cuprins doar între hotarele înguste ale Iudeii? Nimeni dintre greci nu-l pomenește și nici în vreo istorie literară nu găsim nimic scris despre el și despre alții. Dar deodată cu Iisus, iată că și el și alții strălucesc în lume, căci Iisus face să iasă din umbră Legea și profeții și, cu adevărat, s-a împlinit acest cuvînt profetic: «Mir vărsat este numele tău».

V

De aceea te iubesc fecioarele, pentru că îndurarea lui Dumnezeu s-a revărsat întru inimile noastre prin Sfîntul Duh ⁴⁴. Pe bună dreptate se folosește termenul «revărsat»: «mir revărsat este numele tău». Zicînd aceasta, mireasa zărește că vin fecioarele. Cînd ea îl ruga pe Tatăl mirelui și-i vorbea de-aproape mirelui, fecioarele ⁴⁵ încă nu erau de față. Dar se așteaptă sosirea corului de fecioare și primirea elogiului miresei: «De aceea te iubesc pe tine fecioarele și te așteaptă». Fecioarele răspund: «În urma ta bogate sînt aromele tale» ⁴⁶. Ce frumos! Însoțitoarele miresei n-au încă mărturisirea miresei. Mireasa nu vine din urma mi-

41. De observat este că unii exegeți identifică cele două femei pe cînd Origen și alții susțin că-i vorba despre două femei deosebite.

42. *In.* 12, 3.

43. *Mc.* 14, 3.

44. *Rom.* 5, 5.

45. Fecioarele sînt sufletele întregi, neîntinate, cei curați și credincioși, popoarele luminate de învățătura cea nouă.

46. *Cînt.* 1, 3—4.

relui, ci ea înaintează alături de el, ea ține mâna mirelui și mâna ei este la dreapta mirelui. Însoțitoarele ei, dimpotrivă, intră în urma lui. «Șaizeci sînt ele regine și optzeci țititoare și femei fără număr». «Una-i porumbița mea, prea curata mea, singura fiică a mamei sale, cea mai aleasă a celei ce a născut-o»⁴⁷. Bogate sînt aromele mirurilor în care venim după tine⁴⁸.

E vorba despre iubire, dar spus cu multă eleganță «Venim în bogata aromă a mirurilor tale, după tine, precum scris este : «Am ajuns la capătul drumului»⁴⁹, și iarăși : Din toți «Cei care aleargă în stadion, numai unul este cel care ia cununa și cununa aceasta este Hristos».

Iată ce grăiesc fecioarele, despre care noi știm că rămîn pe dinafară pentru că dragostea lor n-a făcut decît începutul, după acest exemplu : «Iar prietenul mirelui, care stă și ascultă, se bucură cu bucurie mare de glasul mirelui»⁵⁰. Aceste fecioare pătimesc, de vreme ce mirele intră iar ele rămîn afară. Însă mireasa frumoasă, desăvîrșită, «fără pată sau zbîrcitură»⁵¹, intrînd în camera mirelui, în încăperea împărătească, privește spre fecioare și le vestește ceea ce ea a văzut : «Împăratul m-a introdus în camera sa».

Ea nu zice : el ne-a introdus, pe noi, mulțimea, în încăperea sa : mulțimea a rămas afară și mireasa intră singură în camera împăratului pentru a zări vistieriile tainice și ascunse⁵² și pentru a vesti pe însoțitorii ei : «Împăratul m-a dus în camera lui».

La rîndul lor, fecioarele, adică mulțimea numeroasă a acelor care ca mîine vor deveni mirese, în timp ce mireasa intră în camera mirelui și vede bogățiile acestuia și în vreme ce ea așteaptă reîntoarcerea Lui, cîntînd voioasă : «Bucura-ne-vom și ne vom veseli întru tine», se bucură pentru desăvîrșirea miresei. În cele ale virtuților nu este pismă. Această iubire e curată, această iubire este fără cusur : «Bucura-ne-vom și ne vom veseli întru tine». Cea care este mai mare se bucură de lapte și de sîinii tăi și grăiește voioasă : «Mai buni sînt sîinii tăi decît vinul», celelalte însă lasă pentru mai tîrziu veselie și bucuria lor — căci ele nu sînt decît fecioare — ele lasă pentru mai tîrziu îndurarea lor zicînd :

47. *Cînt.* 6, 8. Exemplul e luat din obiceiul monarhilor din Orient de a avea mai multe femei la curte. Reginele sînt femeile de întîiul rang, țititoarele femeile de al doilea rang, iar femeile sînt fetele strînse la curte, care, cu timpul, deveneau soții ale regelui. Cifrele nu sînt istorice, ci rotunde, ele indică un număr mare. Ele reprezintă națiunile pămîntului considerate mirese ale lui Hristos. «Una», adică nu-i alta asemenea ei.

48. *Cînt.* 1, 4.

49. *2 Tim.* 4, 7

50. *In.* 3, 29.

51. *Ef.* 5, 27.

52. *Is.* 45, 3.

«Bucura-ne-vom și ne vom veseli întru tine». «Noi, zic ele, vom iubi și iubim «sîinii tăi mai mult decît vinul». Și apoi ele zic mirelui : «Neprihrănirea ⁵³ te iubește». Elogiului miresei ele îi adaugă atributul de neprihănită, după propriile ei virtuți. «Neprihănirea te iubește».

VI

La rîndul ei mireasa răspunde fecioarelor : «*Neagră sînt, dar sînt frumoasă, fiice ale Ierusalimului*», și noi îndată înțelegem că aceste fecioare sînt fiice ale Ierusalimului. «Eu sînt neagră, dar frumoasă, fiice ale Ierusalimului, cum sînt corturile din Cedar, cum sînt covoarele lui Solomon ⁵⁴, nu vă uitați că sînt neagră, soarele m-a ars» ⁵⁵.

Ea este frumoasă din cale afară și ușor voi afla cum este așa de frumoasă mireasa.

Dar trebuie să cercetăm cum, neagră fiind și lipsită de culoare albă, ea poate fi totuși frumoasă ? Ea a arătat pocăință pentru păcate și convertirea i-a dat frumusețe. Iată pentru ce ea este cîntată ca fiind foarte frumoasă. Dar, întrucît ea nu era curățită încă de toată tina pămîntului, și încă nu era spălată în baia mîntuirii, i se zice neagră. Dar nu rămîne în această înnegrire. Ea devine albă. De aceea cînd se ridică spre lucruri înalte, cînd începe a se dovedi josnicia acestei lumi în raport cu realitățile superioare, se zice despre ea : «Cine-i aceea care suie, cea albă ?» ⁵⁶. Și cum să tălmăcim mai bine această taină ? Scriptura nu zice, cum se citește în multe manuscrise : «Rezemată de cel iubit», adică a se odihni pe pîntecele lui. În zadar s-a spus că-i vorba despre sufletul miresei și despre Cuvîntul (λόγος) mire : «odihnind pe pieptul ei», pentru că aici zace partea stăpînitoare care-i inima noastră (ibi principale cordis). Să îndepărtăm, deci, cele ale cărnii și să gustăm cele ale duhului, înțelegînd că e mult mai bine a iubi așa, decît a înceta a iubi. Scriptura suie, deci, «odihnindu-se pe pieptul prea iubitului», și cea care la începutul cîntării a fost declarată neagră, iată că se cîntă despre ea la sfîrșitul epitalamului : «Cine este cea care suie, cea albă ?

Acum am înțeles, deci, cum este mireasa neagră și frumoasă totodată. Însă, dacă tu nu sîrvișești pocăință, fii atent ca să nu se zică des-

53. Εὐφρότης

54. Expresia «negru» slujește în Vechiul Testament pentru a arăta o stare sufletească tristă. Iov zice : «pielea mea s-a înnegrît». Cedar e un trib arab. Corturile învechite și covoarele scot în evidență lucrurile învechite. Omul firesc e negru, viața omului în Hristos e albă ca zăpada.

55. Cînt. 1, 5—6.

56. Textul are termenul «de albata» (cea albă). Cuvîntul lipsește în textul ebraic la care face referire, în 8, 5. Ideea presupune termenul.

pre inima ta că-i neagră și urită, și tu să nu fii acoperit cu această dublă rușine, neagră din pricina păcatelor tale vechi, urită pentru că tu stăruiești în aceleași deprinderi rele. Dacă, dimpotrivă, faci un act de pocăință, sufletul tău va fi negru, din pricina pocăinței, el va fi, așa-zicînd, de-o frumusețe oarecum etiopiană. Și pentru că am pomenit cuvîntul etiopian, voi aduce și mărturiile Scripturii în această privință, Aaron și Miriam au murmurat pentru că Moise și-a luat o soție etiopiancă ⁵⁷. Or, noul Moise ia de asemenea o etiopiancă de soție. Legea sa într-adevăr a trecut la etiopianca noastră ⁵⁸.

A murmurat deci Aaron, preotul iudeilor, murmură și Miriam și sinagoga lor. Moise nu-și aduce aminte de murmurul lor, el își iubește etiopianca sa, despre care se zice de către profet: «Din insulele cele mai îndepărtate aduce daruri ⁵⁹ și încă: Etiopia va întinde mai înainte la Dumnezeu mîna ei» ⁶⁰. E frumos zis: «Va întinde mai înainte». În Evanghelia această femeie, care avea o curgere de sînge, întrece în vindecare pe fiica mai marelui sinagogii ⁶¹. În felul acesta Etiopia este vindecată, cîtă vreme Israel este încă bolnav: «Prin căderea lui, neamurilor le-a venit mîntuirea, ca Israel să rîvnească la ele» ⁶².

«Eu sînt neagră, dar frumoasă, fiice ale Ierusalimului». Și tu, ca Biserică, îndrepti cuvintele tale către fiicele Ierusalimului și zici: Mirele mă iubește mult, el mă prețuiește mai mult decît voi, numeroase fiice ale Ierusalimului. Voi rămîneți în afară și veți vedea pe mireasă intrînd în cămară. Nimeni nu se îndoiește că cea care este numită «neagră» n-ar fi frumoasă, căci cu adevărat negri sîntem noi. Nu sîntem noi oare chemați să cunoaștem pe Dumnezeu, să cîntăm ca în «Cîntarea Cîntărilor», să venim din îndepărtata Etiopie și de la marginile pămîntului, să ascultăm înțelepciunea adevăratului Solomon ? ⁶³.

Și cînd vor fi auzite cuvintele răsunătoare ale Mîntuitorului: «Împărăteasa de la miazăzi se va scula la judecată cu neamul acesta și-l va osîndi... căci a venit de la marginile pămîntului ca să asculte înțelepciunea lui Solomon, și iată, aici este mai mult decît Solomon» ⁶⁴, atunci să pricepi și înțelesul ascuns al acestor cuvinte.

57. Num. 12, 1.

58. În sensul că Biserica cuprinde pe toți oamenii indiferent cărei națiuni îi aparțin.

59. Ps. 71, 10.

60. Ps. 67, 32.

61. Mt. 9, 18.

62. Rom. 11, 12.

63. După uaii exegeți această frază ar fi glosă. Așa o consideră și O. Rouseau, care o pune în paranteză.

64. Mt. 12, 42.

Regina din miazăzi, care vine din depărtările pământului, este Biserica, și ea judecă oamenii acestui veac, adică pe necredincioși ⁶⁵, puși în slujba trupului și a singelui. Ea vine de la marginile pământului, ascultă înțelepciunea, nu a celui Solomon, care i se vestește în Vechiul Testament, ci a Aceluia, care, în Evanghelië, e mai mare decât Solomon.

«Sînt neagră, dar frumoasă, fiice ale Ierusalimului, neagră ca sălașurile din Cedar, frumoasă ca și ibovnicele lui Solomon».

Aceste numiri se potrivesc cu frumusețea miresei. La evrei Cedar are înțelesul de întunecos. Eu sînt deci neagră ca și corturile lui Cedar, ca etiopienii sau ca și corturile etiopienilor, foarte frumoasă ca ibovnicele lui Solomon, acelea pe care el le-a lăsat în acest templu, pentru a-l împodobi, templul, pe care el l-a ridicat cu multă grijă și imensă osteneală. Solomon era bogat, prin urmare, și în înțelepciunea sa nimeni nu la întrecut.

«Eu sînt neagră, dar frumoasă, fiice ale Ierusalimului, ca și corturile din Cedar, ca ibovnicele lui Solomon. Nu vă uitați că sînt neagră».

Ea se smerește pentru negreala ei, și revenind, prin pocăință, la o stare mai bună, ea se mărturisește fiicelor Ierusalimului, că e neagră dar frumoasă, precum am spus mai înainte, și zice: «Nu vă uitați că eu sînt neagră». Nu vă mirați de culoarea mea sumbră, soarele m-a ars, căci el a revărsat asupra mea focul razelor sale, care m-au înnegrit. Din pricina lor ⁶⁶, neamurile au venit la mîntuire ⁶⁷ și prin necredința neamurilor va veni la cunoaștere Israel ⁶⁸. Dar am văzut că și una și alta se lămuresc la Apostol ⁶⁹.

VII

«Fiii mamei mele s-au mîniat pe mine» ⁷⁰. Trebuie să vedem cu ce înțeles zice mireasa: «Fiii mamei mele s-au mîniat pe mine» și cînd s-a urnit cearta fraților împotriva ei? Ca să înțelegem cum au luptat împotriva ei, trebuie să ne gîndim la Pavel ca prigonitor al Bisericii ⁷¹. Prigonitorii Bisericii s-au căit și vrăjmașii lor au revenit la steagul surorii lor și au propovăduit credința pe care ei au încercat s-o nimicească ⁷². Tocmai aceasta o cîntă Biserica, într-un duh profetic: «Ei s-au mîniat pe

65. În text este «iudei».

66. a evreilor.

67. Rom. 11, 11.

68. Rom. 11, 30.

69. la Sf. Pavel.

70. Cînt. 1, 6.

71. 1 Tim. 1, 3.

72. Gal. 1, 23.

mine și m-au numit paznica viilor, și via mea nu mi-am păzit-o»⁷³. Eu Biserica, eu mireasa, eu cea fără de vină, eu am fost pusă paznica mai multor vii de fiii mamei mele, care s-au războit cu mine. Smucită din toate părțile, prin grijile și neliniștele ei, păzind mai mulți vii, eu n-am putut să o păzesc pe a mea. Referă aceasta la Pavel și la toți acei Sfinți preocupați de mîntuirea tuturor și vei vedea că, fără a păzi via proprie, nu poți păzi pe a altora, precum pentru a cîștiga pe alții (pentru Hristos), El însuși a consimțit la unele pagube, și slobod cum era s-a făcut însuși rob tuturor, iar ca să-i dobîndească și să-i cîștige pe toți, s-a făcut slab ca pe cei slabi să-i cîștige, cu iudeii s-a făcut iudeu, cu cei de sub lege, ca unul de sub lege⁷⁴ ș.a.m.d. Și zicea: «Eu n-am păzit via mea proprie».

Apoi, ea caută cu privirea pe mire, care, după ce s-a arătat, s-a făcut nevăzut. Aceasta se întîmplă deseori, în întreaga cîntare și el singur poate pricepe cine l-a ispitit.

Deseori Dumnezeu este martor, simțeam că mirele se apropia de mine și era cu mine atît cît se putea, apoi, deodată, el se ducea și nu mai puteam găsi ceea ce căutam. Din nou începeam a dori venirea lui și uneori el revenea, și cînd îmi apărea, eu îl țineam de mîini. Dar iată că nu o dată el îmi scăpa și dispărea, iar eu plecam din nou în căutarea lui. A făcut acest lucru pînă ce l-am prins bine ca apoi să mă înalț la iubitul meu⁷⁵.

VIII

«Spune-mi tu cel iubit al inimii mele, unde pășunezi, și unde odihnești la amiază?»⁷⁶. Nu reține cituși de puțin alte timpuri cînd pășunează turma: seara, dimineața, sau la apusul soarelui. Caută doar momentul acela, cînd în măreția zilei, îl găsește pe mire în plină lumină, în strălucirea ei majestoasă. «Spune-mi tu, cel iubit al inimii mele, unde pășunezi și unde te odihnești la amiază?». Fii cu luare aminte (creștine) la textele unde citești: «amiază». După Iosif (Flaviu) la amiază iau frații prînzul lor⁷⁷, îngerii tot la amiază se învrednicesc de ospitalitatea lui Avraam⁷⁸ și altele asemănătoare. Cercetează și vei afla că Sfînta Scriptură nu întrebuintează nici un cuvînt fără rost sau la întimplare. Cine crezi tu că este vrednic între noi de-a aștepta la amiază,

73. Clnt. 1, 6.

74. I. Cor. 9, 19 și urm.

75. Clnt. 8, 5.

76. Clnt. 1, 7.

77. Fac. 43, 16 și 25.

78. Fac. 18, 1.

pentru a vedea unde pășunează păstorul și unde se odihnește el? «Spune-mi tu, cel iubit al inimii mele, unde pășunezi și unde odihnești la amiază?». Dacă tu nu-mi spui, eu voi alerga din loc în loc, cercetînd turmele altor păstori. Or, oricare altul afară de tine, mă stingherește și eu îmi acopăr fața, căci sînt o mireasă foarte frumoasă și nu-mi arăt cîtuși de puțin fața mea descoperită nimănui, ci numai ție unuia pentru că te-am sărutat de multă vreme.

«Spune-mi tu, cel iubit al inimii mele, unde pășunezi și unde te odihnești la amiază, căci de ce să alerg ca o rătăcită pe la turmele tovarășilor tăi?»⁷⁹.

Pentru ca să nu îndur așa ceva, să nu umblu cu văl pe obraz și să nu trebuiască să-mi acopăr fața, iar pînă te întorci tu să nu ajung cumva să iubesc pe alții, pe care eu nu-i cunosc deloc, spune-mi unde să te caut, unde să te aflu la amiază, «căci, de ce să rătăcesc încolo și încoace, pe la turmele tovarășilor tăi?».

IX

După aceste vorbe mirele o vestește și-i zice: «Sau tu nu te cunoști pe tine însuți (uitînd) că tu ești o mireasă împărătească, frumoasă din cale afară, căci Eu te-am făcut frumoasă, pentru că ai devenit o Biserică măreață, neavînd întinăciune sau zbîrcitură»⁸⁰, sau află că dacă nu te cunoști pe tine însuți, dacă nesocotești măreția ta și nu ții seama de ceea ce sînt Eu, cu un cuvînt, dacă nu știi aceasta, tu cea mai frumoasă între femei, atunci ieși pe urmele turmelor și le paște, nu turmele oilor și ale mieilor, ci ale caprelor. (Dar nu uita că) El pune oile de-a dreapta Sa, iar caprele de-a stînga.

Dacă, însă, tu te știi pe tine cea mai frumoasă între femei, ieși pe urma turmelor și paște iezii pe lîngă colibele păstorilor⁸¹. Cu alte cuvinte Scriptura vrea să spună în legătură cu aceasta: Tu vei fi cel din urmă dintre păstori, care nu stă în mijlocul oilor, ci în mijlocul caprelor. Iar rămînînd cu ele, tu nu vei fi cu Mine, adică cu Bunul Păstor.

X

«Cu un telegar înhămat la carele lui Faraon, te aseamăn»⁸². Dacă vei pricepe, o mireasa mea, cum trebuie să fii cunoscută, ia aminte cu

79. Cînt. 1, 7.

80. Ef. 5, 27.

81. Cînt. 1, 8.

82. Cînt. 1, 8.

ce te asemăn, și atunci vei vedea că, cunoscînd frumusețea ta, nu te vei mai întina. Cum adică : «Te-am asemănat cu un telegar înhămat la carele lui Faraon?». Eu știu că mirele este un călăreț, căci profetul zice : «Carele lui sînt de biruință»⁸³. Tu te asemeni, deci, cu un telegar înhămat la carele lui Faraon. Pe cît se deosebește telegarul de mine care sînt Domnul și care sînt cuceritorul corăbiilor lui Faraon și a căpitaniilor săi, a călăreților, cailor și carelor lui⁸⁴, cît de mult călărimea Mea se înfurie împotriva celei a lui Faraon, pe atîta vei întrece tu pe toate fiicele, tu mireasă, tu suflet ales⁸⁵, asemănată cu cele care nu sînt alese, asemănată cu toate cele care nu aparțin Bisericii. Deci, dacă tu ai un suflet bisericesc, tu ești mai bună decît toate sufletele, iar dacă tu nu ești mai bună, nu ai suflet bisericesc, ci «Te aseamăn cu un telegar înhămat la carele lui Faraon, pe tine, iubita mea»⁸⁶. El descrie apoi, cu o iubire duhovnicească, frumusețea miresei sale : «obraji tăi sînt asemenea unei turturele»⁸⁷. El laudă obraji ei și se înflăcărează de roșeața obrazilor ei. Pe obraji se vădește frumusețea unei femei. Înțelegem, însă, prin obraji frumusețea sufletului, iar după buze și după limbă se vede înțelepciunea ei. «Gîtul tău este un șirag de mărgel»⁸⁸. De obicei după această podoabă atîrnată de gîtul fetelor și care se numește mărgel (*δρμίσκος*)⁸⁹ chiar fără această găteală «gîtul tău este o podoabă». După aceasta mirele trece la odihnă. El se odihnește asemenea leului și adoarme ca un pui de leu, ca să poată auzi apoi : «Cine-l va trezi?»⁹⁰. În timpul somnului său însoțitorii mirelui, ingerii, se arată miresei și o mîngieie zicînd : «Noi nu-ți facem podoabe de aur, noi nu sîntem încă atît de bogați ca mirele tău, care-ți dă mărgel de aur. Noi producem imitații de aur, căci noi n-avem aur. Totuși se cade să te bucuri de ceea ce îți facem, de imitațiile de aur cu podoabe de argint. Noi îți facem imitații de aur cu podoabe de argint»⁹¹, însă nu putem totdeauna, ci numai pînă cînd mirele tău se scoală din somnul lui. Cînd se va trezi, el te va face

83. Avac. 3, 8.

84. Ieș. 15, 1.

85. În grecește este termenul eclesiastic.

86. Cînt. 1, 9.

87. Cînt. 1, 10.

88. Cînt. 1, 10.

89. mărgel

90. Imaginea este luată din Fac. 49, 9 : «Pui de leu este Iuda, el se culcă ca un leu, cine-l va deștepta?» Dacă Iuda joacă în mijlocul fraților săi rolul pe care-l are leul în regnul animalelor, înseamnă că e un erou temut.

91. Cînt. 1, 1.

de aur, el te va face de argint. El este acela care va împodobi spiritul tău și tu vei fi cu adevărat bogată, mireasă desăvârșită, în casa Mirelui, a căruia este slava în vecii vecilor. Amin ⁹².

OMILIA II

De la locul unde este scris:

«Nardul meu a revărsat mireasmă» ⁹³

pînă la:

«Glasul tău este blînd și privirea ta este plăcută» ⁹⁴.

I

Urzitorul tuturor acțiunilor sufletești, Dumnezeu ⁹⁵, a adus la existență toate lucrurile spre binele comun. Însă, în viață, se întîmplă adesea că lucrurile bune ne îndrumă spre păcat, pentru că le dăm întrebuițare greșită. Or, una dintre manifestările sufletului este dragostea, pe care noi o folosim mult pentru a iubi, atunci cînd iubim înțelepciunea și virtutea; însă cînd iubirea noastră coboară la fapte mai puțin bune, atunci carnea și sîngele sînt cele pe care le iubim. Tu însă, care ești (om) duhovnicesc ⁹⁶, ascultă duhovnicește cînd se cîntă aceste cuvinte de dragoste și învață să te ridici spre ceea ce este superior, spre ceva mai bun, în măsura în care mișcarea sufletului tău sesizează tonul firesc al iubirii tale, după cuvintele: «Iubește înțelepciunea și ea te va veghea, nu o lepăda și ea te va păzi» ⁹⁷. «Bărbaților iubiți femeile voastre» ⁹⁸ zice Apostolul. Însă el nu se oprește aici. El știe bine că există o anumită iubire a bărbaților, chiar pentru propriile lor soții, care uneori este dezonorantă, și o altă iubire care place și lui Dumnezeu. De aceea, tocmai pentru a învăța cum trebuie să-și iubească bărbații propriile soții, a întregit: «Bărbaților iubiți pe femeile voastre precum Hristos a iubit Biserica» ⁹⁹.

Toate acestea le-am spus, într-un fel oarecare, ca introducere la cele ce urmează. «În vreme ce împăratul ședea la masa sa» ¹⁰⁰, căci odihnindu-se «a adormit ca un leu și ca un pui de leu» ¹⁰¹, și în timp ce mi-

92. *Evr.* 13, 21.

93. *Cînt.* 1, 11.

94. *Cînt.* 2, 14.

95. *Evr.* 11, 10.

96. *1 Cor.* 3, 1.

97. *Pilde* 4, 6.

98. *Col.* 3, 19.

99. *Ef.* 5, 25.

100. *Cînt.* 1, 12.

101. *Din Fac.* 49, unde leul imaginează pe Hristos.

reasa aştepta trezirea mirelui, prietenii miresei i-au făgăduit să-i facă imitații de aur și argint ¹⁰². Era aici, în vorbe tainice, vestirea patimilor mirelui. Dar răspunsul miresei nu-i lipsit de judecată. Înțelegînd că este vorba despre o taină, în legătură cu pătimirea, a auzit oferta lor : «Noi îți vom face imitații de aur cu podoabe de argint în timp ce împăratul este la odihna sa». Ea răspunde : «Nardul meu a revărsat mireasmă, iubitul meu este pentru mine un mănunchi de mir, el rămîne pe sînii mei». Cum vom potrivi vorbele acestea la cele care au precedat, adică : «În vreme ce împăratul este la odihna sa», cu cele care urmează acum : «Nardul meu a revărsat mireasmă» ?

Evangheliile scriu că va veni «o femeie avînd un alabastru plin cu mir de mare preț» ¹⁰³. Femeia aceasta, despre care vorbesc, nu este păcătoasă, ci Sfîntă. Știu că Luca vorbește despre o păcătoasă ¹⁰⁴, dar Matei ¹⁰⁵, Ioan ¹⁰⁶ și Marcu ¹⁰⁷ nu vorbesc de-o păcătoasă. Va veni deci, nu o păcătoasă, ci o Sfîntă, aceea al cărei nume îl dă Ioan : era Maria. Ea avea «un vas de alabastru plin de mir adevărat, de mare preț», pe care l-a vărsat pe capul lui Iisus. Apoi, după ce Apostolii s-au întristat, deși nu chiar toți, Iuda ¹⁰⁸ singur s-a mîhnit și a fost singurul care a zis : «Se putea vinde mirul acesta pe trei sute de dinari și să se fi dat săracilor» ¹⁰⁹. Învățătorul și Mîntuitorul nostru a răspuns : «Pe cei săraci totdeauna îi aveți cu voi, dar pe Mine nu Mă aveți totdeauna. Căci ea (turnînd mirul acesta pe trupul Meu) a făcut-o întru înmormîntarea Mea. Oriunde se va propovădui Evanghelia aceasta (în toată lumea), se va spune ce a făcut ea întru pomenirea ei» ¹¹⁰.

Ea este chipul aceleia despre care se zice : «Nardul meu a revărsat mireasmă», căci Maria a vărsat mirul pe capul Domnului. Așa și tu, deci, ia nardul, și după ce l-ai vărsat în mod delicat pe capul lui Iisus, poți zice cu toată încrederea : «Nardul meu a revărsat mireasmă» și atunci vei putea înțelege acest răspuns al lui Iisus că «oriunde se va propovădui Evanghelia aceasta, se va spune ce a făcut ea întru amintirea ei». Fapta ta de asemenea se va vesti la toate popoarele. Dar cînd vei săvîrși tu aceasta ? Cînd vei fi întocmai ca Apostolul și vei zice : «Noi sîntem buna mireasmă a lui Hristos între cei care se mîntuiesc și

102. Cînt. 1, 11.

103. Mt. 26, 7.

104. Lc. 7, 37.

105. Mt. 26, 7.

106. In. 12, 3.

107. Mc. 14, 5.

108. In. 12, 5.

109. In. 12, 5.

110. Mt. 26, 12—13.

între cei care pier» ¹¹¹, ceea ce înseamnă că faptele cele bune au miros de bună mireasmă. Dacă, dimpotrivă, păcătuiești, păcatele vor împrăstia un miros dezgustător: «Împuțitu-s-au și au putrezit rănilile mele, de la fața nebuliei mele» ¹¹². Duhul Sfint n-avea intenția de a grăi așa despre nard, Evanghelistul n-a scris despre acest parfum, pe care-l putem vedea cu ochii noștri, ci despre un nard duhovnicesc, «care și-a revărsat mi-reasma».

II

«Iubitul meu este mănunchi de mir pentru mine» ¹¹³, adică o «picătură». Noi citim și la Ieșire ¹¹⁴ că la porunca lui Dumnezeu au făcut mir, onix ca și halvan. O mirodenie arsă este mirul preoțesc. Iar tu, dacă vezi pe Mîntuitorul meu coborînd pînă la cele pămîntești și smerite, atunci vei înțelege cum dintr-o uriașă putere și dintr-o mare măreție dumnezeiască, o mică picătură s-a scurs pînă la noi. Aceasta este picătura pe care a cîntat-o proorocul cînd a zis: «Aduna-te-voi pe tine, Iacobe, tot, strînge-voi laolaltă acea picătură (rămășiță) ce a mai rămas din Israel» ¹¹⁵.

De asemenea, după una din noțiunile lor (ale profeților), venirea Mîntuitorului nostru în trup era piatră desprinsă din înălțime, nu de mînă ¹¹⁶, căci nu tot muntele a coborît pe pămînt și puținătatea ome-nească nu putea cuprinde măreția muntelui întreg. Numai o piatră din munte, o «piatră a poticnirii», o «stîncă de sminteală» ¹¹⁷ a coborît în lume. De asemenea, după un alt mod de vorbire, este numită o «picătură», deoarece toate națiunile sînt considerate o «picătură în vadră» ¹¹⁸. Trebuia deci ca, Cel care s-a făcut tuturor toate pentru mîntuirea tuturor, să devină o «picătură», pentru ca neamurile să fie eliberate.

Dar, în sfîrșit, ce n-a devenit El pentru a noastră mîntuire? Noi sîntem deșerți, El «s-a deșertat pe Sine, chip de rob luînd» ¹¹⁹. Noi sîntem popor nebun și fără minte, El s-a făcut «nebulie a propovăduirii» ¹²⁰. Dumnezeu a devenit și «putere» pentru că nebunia lui Dumnezeu este mai

111. 2 Cor. 2, 15.

112. Ps. 37, 5.

113. Cînt. 1, 12.

114. Ieș. 30, 34—35.

115. Mih. 2, 12.

116. Dan. 2, 34.

117. 1 Pt. 2, 8.

118. Is. 40, 16.

119. Fil. 2, 7.

120. 1 Cor. 1, 21.

înțeleaptă decît înțelepciunea oamenilor și slăbiciunea lui Dumnezeu mai puternică decît tăria lor» ¹²¹.

Astfel toate neamurile sînt socotite ca o picătură de apă în vadră, și ca un grăunte la cîntar ¹²². El s-a făcut picătură și printr-însul mirosul picăturii să mirezmuiască veșmintele noastre, după cuvîntul: «smirna și aloia îmbălsămează veșmintele Tale; din palate de fildeș, cîntări de alăută Te veselesc, fiice de împărați întru cinstea Ta» ¹²³. E ceea ce spune despre mireasă în psalmul al patruzeci și patrulea ¹²⁴. «Mănunchi de mir este frățiorul meu pentru mine» ¹²⁵. Să avem în vedere ce vrea să spună cuvîntul ἀδελφίδος ¹²⁶. Biserica e cea despre care se vorbește așa, iar noi sîntem cei care am fost adunați dintre neamuri. Mîntuitorul nostru este fiul surorii națiilor păgîne, adică al sinagogii, căci ele sînt două surori, Biserica și sinagoga ¹²⁷.

Mîntuitorul nostru, precum am spus-o, El bărbatul Bisericii, El mirele Bisericii, este în același timp fiul sinagogii-surori, frățiorul ¹²⁸ miresei Sale.

«Mănunchi de mir, între sîinii mei, este iubitul meu pentru mine» ¹²⁹, Cine este mai fericit ca acela care are ca oaspete al inimii, între sîinii, în pieptul său «Cuvîntul lui Dumnezeu»? E ceea ce se cîntă: «El înnoptează între sîinii mei». «Dacă sîinii tăi nu s-au desfrînat» ¹³⁰, în mijlocul lor va locui Cuvîntul dumnezeiesc. Într-un cîntec de nuntă este firesc să se vorbească mai mult de sîinii decît de piept. E ușor a înțelege de ce, în vederea explicării acestora se zice: «între sîinii mei va înnopta», s-a folosit această frază: «Dacă sîinii tăi nu s-au desfrînat, între sîinii tăi va sălășlui «Cuvîntul lui Dumnezeu». Unde se zice: «dacă sîinii tăi nu s-au desfrînat»? La Iezechiel ¹³¹, în pasajul unde Ierusalimul este dojenit de Cuvîntul lui Dumnezeu. Între altele i se spune aceasta: «În Egipt s-au desfrînat sîinii tăi». Femeile fecioare au sîinii nedesfrînați, dar aceștia sînt sîinii desfrînatelor, care devin moi sub pielea prea largă. Sîinii fecioarelor smerite sînt întinși și umflați de pudoarea feciorelnică. Ei sînt cei care primesc Cuvîntul, și pe mire, și zic: «Între sîinii mei înnoptează...»

121. 1 Cor. 1, 25.

122. Is. 40, 15.

123. Ps. 44, 10.

124. Ps. 44, 12.

125. Cînt. 1, 13.

126. «fratruelis» înalt, frățior, sau iubit, cum redă textul românesc.

127. Gal. 4, 21 ș.u.

128. ἀδελφίδος, fratruelis.

129. Cînt. 1, 13.

130. Iez. 23, 3.

131. Iez. 23, 3.

«Ciorchine de chiparos în floare este iubitul meu pentru mine»¹³². Aici este (chiparosul) începutul Cuvîntului, sămînța sa, începutul înfloririi cuvîntului, de aceea ea zice : «Ciorchine de chiparos în floare este iubitul meu pentru mine». Ea nu zice numai : «Iubitul meu este un chiparos în floare», ci adaugă «pentru mine», pentru ca să se înțeleagă că peste tot nu există decît un singur ciorchine de chiparos.

Dar să vedem, acum, în care ținut se află acest ciorchine al miresei ? «În viile din Engadi»¹³³, ceea ce se tâlcuiește cu : «ochiul ispitei». În viile din «ochiul ispitei» se află frățiorul meu «un ciorchine de chiparos, singurul care are importanță pentru mine. Ochiul ispitei este în viața de aici, atîta vreme cît noi stăruim în ispită, întrucît «viața omului pe pămînt este o ispită»¹³⁴. Cîtă vreme trăim în lumea aceasta noi sîntem în viile din Engadi, iar, dacă ne învrednicim a fi sădiți în altă parte, vom fi, prin plugarul nostru, ceea ce vom fi. Nu te teme că nu vei putea fi mutat din viile de la Engadi într-un loc mai bun. Stăpînul viei noastre este un vier cu experiență bogată în îndeletnicirea de a sădi vie¹³⁵ «Via din Egipt ai mutat-o ; izgonit-ai neamuri și ai răsădit-o pe ea. Umbra ei și mlădițele ei au acoperit cedrii lui Dumnezeu»¹³⁶. E tocmai ceea ce am arătat : mireasa a vorbit despre mire, însemnînd iubirea sa și însemnînd primirea caré-i este rînduită mirelui ce vine și cum va înnopta mirele, care vine între sîinii și tainele inimii ei.

III

Mirele adresează apoi cuvîntul lui miresei și-i zice : «Cît ești de frumoasă iubită mea, cu adevărat tu ești frumoasă, ochii tăi sînt porumbel»¹³⁷. La rîndul ei, ea zice mirelui : «Cît de frumos ești¹³⁸, iubitul meu, apropiatul meu»¹³⁹. La rîndul lui, îi spune : «Cît de frumoasă ești», adăugînd și cuvintele : «apropiata mea». De ce nu zice ea : «cît de frumos ești apropiatul meu, ci numai «cît de frumos ești» ? în timp ce el spune «tu ești frumoasă, apropiata mea» ?

Dacă mireasa este departe de mire, ea nu este frumoasă, însă devine (frumoasă) cînd se apropie să se împreune cu Cuvîntul lui Dumnezeu.

132. *Cînt.* 1, 14, cum traduce Ion Alexandru.

133. *Cînt.* 1, 14.

134. *Iov.* 7, 1 «o încercare».

135. *In.* 15, 1.

136. *Ps.* 79, 9—11.

137. *Cînt.* 1, 15.

138. *Cînt.* 1, 16.

139. «proximus meus».

Și într-adevăr mirele înțelege acum a fi foarte aproape, și a nu se mai depărta. Cît de frumoasă ești apropiata mea, cît de frumoasă ești». Tu începi să fii frumoasă cînd îmi ești aproape, și după aceea, cînd tu ai început să fii frumoasă, tu ești frumoasă chiar fără a mai adăuga «frumoasa mea», tu ești desăvîrșită, «Cît de frumoasă ești apropiata mea, cît de frumoasă ești!».

Să vedem acum și o altă elogiare a celei prea frumoase, întrucît și noi năzuim a deveni mirese, «ochii tăi sînt porumbei». Cel care aruncă privirea spre o altă femeie, fiind aprins de poftă, acela a și săvîrșit adulter în inima sa, (acela) n-are ochi de porumbel. Cel care n-are ochi de porumbel, intră cu durere în casa fratelui său, neținînd seama de ceea ce este prevăzut în Proverb: «În casa fratelui tău nu intra în ziua restriștii tale»¹⁴⁰ (Ceea ce cei șaptezeci au tradus «în ziua necazului tău»¹⁴¹). Aquila redînd cu exactitate textul (evreiesc) traduce: ἀπορροῦντα, adică neșun).

Însă, cel care are ochii de porumbel vede just și merită îndurare¹⁴². Și cine vede just, dacă nu cel care se uită cu o privire neprihănită și cu ochi curați? Ni se pare că ar fi vorba aici numai de ochii trupești, cu toate că nu e exclus să fie vorba și de ochii duhovnicești. Cu ajutorul duhului caut însă alți ochi, pe cei iluminați de poruncile lui Dumnezeu, cum zice psalmistul: «Porunca lui Dumnezeu este strălucitoare și ea luminează ochii»¹⁴³. Străduiește-te, muncește și silește-te să înțelegi cinstit tot ceea ce s-a spus, atît pentru ca ochii tăi să fie porumbel, cît și pentru a înțelege tot ceea ce e asemănător aceluia duh coborît sub «chipul unui porumbel»¹⁴⁴. Dacă înțelegi Legea duhovnicește, ochii tăi sînt porumbei. De asemenea dacă înțelegi Evanghelia cum trebuie înțeleasă și propovăduită, vezi pe Iisus tămăduind toată boala și toată neputința¹⁴⁵, nu numai în vremea cînd a săvîrșit aceste tămăduiri după trup, ci și astăzi; Îl vezi coborînd între oameni nu numai în vremea aceea, ci Îl vezi coborînd și azi, și fiind și azi de față, după cum a zis: «Iată Eu cu voi sînt în toate zilele pînă la sfîrșitul veacurilor»¹⁴⁶. «Ochii tăi sînt porumbei. Cît de frumoasă ești, cea apropiată de mine, cu adevărat tu ești frumoasă, ochii tăi sînt porumbei». Această laudă este auzită de mireasă,

140. *Pilde* 27, 10.

141. *Mt.* 14, 4.

142. *Ps.* 106, 42—43 — «Cine este înțelept va pricepe îndurările Domnului».

143. *Ps.* 18, 1.

144. *Mt.* 3, 16.

145. *Mt.* 4, 23.

146. *Mt.* 28, 20.

ea aduce la rîndul ei, omagii mirelui. Ea nu numai că cuprinde în laudele ei ceea ce nu făcuse încă, ci, înțelegînd frumusețea lui și contemplîndu-o, ea zice : «Cît de frumos și plăcut ești frățiorul meu, așternutul nostru este umbrît» ¹⁴⁷. Mă gîndesc la patul unde se odihnesc mirele și mireasa. Acesta este dacă nu mă înșel, corpul omenesc, căci dacă slăbănogul care zăcea în pat ¹⁴⁸ și căruia Domnul i-a poruncit să se scoale și să-și ia patul și să meargă la casa sa ¹⁴⁹, zăcea înainte de a fi tămăduit, pe slaba îmbinare a picioarelor sale, iată acum a fost întărit de puterea dumnezeiască. Așa înțeleg eu porunca : «Ia-ți patul și mergi la casa ta», căci Fiul lui Dumnezeu n-a coborît din ceruri pe pămînt pentru a da porunci mișcătoare privind facerea patului, și nici nu a coborît spre a nu lăsa să plece fără pat pe acela căruia i-a curmat suferința, cînd a zis : «Ia-ți patul și mergi la casa ta».

Și tu, deci, tămăduit fiind de Mîntuitorul, ia și tu patul tău și mergi la casa ta, și cînd mirele va veni la tine și mireasa se va odihni cu tine, tu îi vei zice : «Iată ce frumos este frățiorul meu, plăcut și umbros este așternutul nostru. Iată ce frumos este frățiorul meu. El este frumos și umbros : Ziua soarele nu te va arde, nici luna noaptea» ¹⁵⁰.

IV

«Grinzile caselor noastre sînt cedrii» ¹⁵¹. Aceste cuvinte sînt spuse de multe ori. Mi se pare că aceștia sînt oamenii care-s împreună cu Mirele, despre care s-a vorbit mai sus cînd El a zis : «Casele noastre sînt schelet de grinzi de cedru și au căpriori din chiparoși» ¹⁵², «căci în loc de nard sălbatic, vor crește chiparoși și în locul urzicii va crește mirtul» ¹⁵³.

Cercetează deci de ce natură sînt arborii aceștia și înțelege că cedrul nu putrezește, și că chiparosul e de un miros foarte plăcut, deci lucrează și tu pentru a-ți întări casa ta, încît să se poată spune și despre tine : «Grinzile caselor tale sînt din cedru și căpriorii din chiparoși» ¹⁵⁴.

147. *Cînt.* 1, 15.

148. *Mt.* 9, 2.

149. *Mt.* 9, 6.

150. *Ps.* 120, 6.

151. *Cînt.* 1, 16.

152. *Cînt.* 1, 16.

153. *Is.* 55, 13.

154. *Cînt.* 1, 16.

V

După acestea mirele grăiește : «*Eu sînt o floare din cîmpie și crin de prin vîlcele*»¹⁵⁵. Din pricina mea, care eram în văi, a coborît și el în văi, și venind acolo, devine un crin al văilor, în locul pomului vieții, care a fost sădit în paradis de Dumnezeu¹⁵⁶, devenind astfel floarea întregii cîmpii, adică a întregii lumi, a întregului pămînt. Ce poate fi însă floarea decît numele lui Hristos, floarea lumii ? «*Mir vărsat este numele tău*»¹⁵⁷. El e Acela despre care se vorbește aici, în alți termeni : «*Eu sînt o floarea din cîmp, un crin al văilor*», făcînd referire la El însuși. Elogiînd apoi pe mireasă, el zice : «*Ca un crin în mijlocul spinilor, așa este iubita mea între fecioare*»¹⁵⁸. Precum nu se poate asemăna crinul cu spinii, printre care crește de obicei, așa și iubita mea, care-i mai presus decît toate fiicele, este un crin în mijlocul spinilor.

Mireasa, auzind aceste cuvinte, dă mirelui răspunsul și deslușind o nouă delicatete la el, izbucnește în cuvinte de laudă.

Mirosul de parfumuri, cu toate că se răspîndește cu delicatețe și încîntă pe mirositor, este în același timp de un gust plăcut. Este însă cîte un lucru care este delicat și pentru mirositor și pentru gust, care desfătează palatul prin delicatețea sa și parfumează aerul pe care-l inspiri : așa este și pomul care, prin natura sa, are și una și alta. De aceea, voind să laude nu numai mireasma cuvîntului, ci și savoarea lui, mireasa zice : «*Ca un măr între copacii pădurii este iubitul meu între feciori*»¹⁵⁹. Toți copacii sînt păduri neroditoare în asemănare cu Cuvîntul lui Dumnezeu. Tot ce-ți poți tu închipui nu va fi decît măracini în asemănare cu Hristos. Înaintea Lui totul e lipsit de rod. Ce se poate numi roditor înaintea Lui ? Nici măcar acei pomi care par încovoiați sub povara roadelor, nu își arată sterilitatea lor în fața venirii Sale. De aceea, «*ca un măr între copacii pădurii, așa este iubitul meu între feciori și sub umbra lui eu stau cu drag*»¹⁶⁰. Ce frumos e spus ! El nu zice : «*Eu doresc să stau la umbra Lui*», ci, «*eu stau la umbra Lui*», și nu «*eu mă așez*», ci sînt așezată. Și chiar dacă nu putem avea de la început convorbiri cu El, totuși noi ne învrednicim, încă de la început, de o anumită umbră, aș zice, de măreția Sa. Dealtfel la profeți se poate citi : «*Suflarea vieții noastre este Hristos*

155. *Cînt. 2, 1* — cîmpia este o regiune fertilă de-a lungul Mediteranei, între Cezareea și Iope (Jafa). Cîmpia este renumită și pentru frumusețile ei naturale. Isaia vorbește despre strălucirea Șaronului (35, 2).

156. *Fac. 2, 8*.

157. *Cînt. 1, 12*.

158. *Cînt. 2, 2*.

159. *Cînt. 2, 3*.

160. *Cînt. 2, 3*.

Domnul», despre care zicem : «la umbra Lui noi vom viețui printre po-poare» ¹⁶¹. Iar de la o umbră trecem acum la o altă umbră, căci «peste cei care locuiau în latura umbrei morții lumină va străluci» ¹⁶², în așa fel încît noi trecem de la «umbra morții» la cea a vieții. Calea desăvîșirii este aceasta : la început să rîvnești, cel puțin, să te odihnești la umbra virtuților. Iată pricina pentru care cred că nașterea lui Hristos a început într-un fel de umbră, dar s-a desăvîșit, însă, nu în umbră, ci în adevăr. Se spune doar : «Duhul Sfînt se va coborî peste tine și puterea Celui Preaînalt te va umbri» ¹⁶³.

Nașterea lui Hristos a început printr-o umbră, dar nu numai la Maria a început această naștere printr-o umbră, ci Cuvîntul lui Dumnezeu ia naștere și în tine, dacă ești vrednic. Fă posibilă coborîrea umbrei și cînd vei fi vrednic de umbră, razele ei coboară peste tine, putînd zice că din aceste timpuri se naște umbra, căci cel ce este credincios «în foarte puțin și în mult e credincios» ¹⁶⁴. Prin cuvintele «eu rîvnesc să fiu la umbra lui și să mă odihnesc acolo», să înțelegi că ea nu va fi totdeauna la umbră, ci va trece la o stare mai bună, căci ea spune : «Și rodul lui este dulce pentru cerul gurii mele». Eu, zice ea, vreau să mă odihnesc la umbra lui, să mă adăpostesc sub umbra lui, ca să fiu îndes-tulată de roadele lui, ca să pot zice : «Și rodul lui este dulce pentru cerul gurii mele» ¹⁶⁵.

VI

«*Du-mă în casa vinului*» ¹⁶⁶. Mirele stătuse afară. A fost apoi primit de mireasă și s-a odihnit pe sînii ei. Multe din fecioare n-au încă vrednicia de a primi pe mire ca pe oaspete, căci mulțimilor el le vorbește, de obicei, în parabole ¹⁶⁷. Și mă tem că mulți dintre noi nu putem fi fecioare. «*Du-mă în casa vinului. De ce să rămîn așa multă vreme afară ?*». «Iată Eu stau la ușă și bat ; de va auzi cineva glasul Meu și va deschide ușa, voi intra la el și voi cina cu el și el cu Mine» ¹⁶⁸. «*Du-mă !*».

Și din nou ne spune cuvîntul dumnezeiesc același lucru. Iată pe Hristos grăind : «*Du-Mă pe Mine*». Și vouă candidaților la botez, vă spune : «*Băgați-Mă nu numai în casă, ci în casa vinului*», pentru ca sufletul vostru să se umple de vinul bucuriei, de vinul Duhului Sfînt, și ast-

161. *Pl. Ier.* 4, 20.

162. *Is.* 9, 1.

163. *Lc.* 1, 35.

164. *Lc.* 16, 10.

165. *Cînt.* 2, 3.

166. *Cînt.* 2, 4.

167. *Mc.* 4, 2.

168. *Apoc.* 3, 20.

fel lăsați-L pe Mine, Cuvîntul ¹⁶⁹, Înțelepciunea ¹⁷⁰, Adevărul ¹⁷¹, să intre în casa voastră.

Se poate spune chiar și aceluia care nu sînt încă desăvîrșiți : «Duceți-mă în casa vinului».

VII

«Copleșiți-mă cu dragoste» ¹⁷². El vorbește cu gust ales : «Copleșiți-mă cu dragoste», căci de multe ori acțiunile dragostei sînt nerînduială. Ceea ce trebuie să cinstească mai întii, ei cinstesc în rîndul al doilea, și ceea ce trebuie să cinstească în rîndul al doilea, ei cinstesc în rîndul întii, și ce trebuie să iubească în rîndul al patrulea, ei iubesc în rîndul al treilea și din nou al patrulea în loc de al treilea. Astfel ordinea iubirii este răsturnată la cei mai mulți. Iubirea Sfinților este însă bine rînduită. Doresc să dau unele exemple, pentru a se înțelege, ceea ce se spune aici : «Rînduiți-mă pentru iubire». Învățătura dumnezeiască vrea ca tu să cinstești pe tatăl tău, pe fiul tău, pe fiica ta. Cuvîntul dumnezeiesc vrea ca tu să iubești pe Hristos; doar El nu-ți zice să nu iubești copiii tăi și să nu fii în bună înțelegere cu părinții, prin iubire. Dar ce îți spune ? Să nu ai o iubire dezorganizată, nu iubi mai întii pe tatăl tău și pe mama ta și apoi să mă iubești pe Mine. Nu fi mai atașat prin fapta îndurării, de fiul tău și de fiica ta și apoi de Mine : «Cel ce iubește pe tată ori pe mamă mai mult decît pe Mine, nu este vrednic de Mine, cel ce iubește pe fiu ori pe fiică mai mult decît pe Mine, nu este vrednic de Mine» ¹⁷³. Păstrează în conștiința ta devotamentul pe care-l ai față de tatăl tău, de mama ta și de fratele tău, dar dăruiește-te cu dragoste Cuvîntului lui Dumnezeu și lui Iisus. Poate că recunoști tu însuși, că iubești mai mult pe fiul și pe fiica ta decît pe Cuvîntul cel dumnezeiesc și pe părinții tăi mai mult decît pe Hristos. Ce crezi, care dintre noi a ajuns la o așa desăvîrșire încît să aibă, în mod principal și-n primul rînd, dragoste față de Cuvîntul lui Dumnezeu și să-i pună pe copiii săi pe planul al doilea ?

Tot așa să iubești și pe soția ta. «Nimeni nu și-a urît trupul său» ¹⁷⁴, ci îl iubește ca și carnea lui. Se zice : «ei sînt doi dar un trup» ¹⁷⁵. Iubește pe Dumnezeu, nu însă cum îți iubești trupul și sîngele, ci cu duhul : «Cel

169. *In.* 1, 1.

170. *1 Cor.* 1, 30.

171. *In.* 14, 6.

172. *Cînt.* 2, 4.

173. *Mt.* 10, 37.

174. *Et.* 5, 29.

175. *Et.* 5, 31.

ce se lipește de Domnul este un singur Duh cu El»¹⁷⁶. Iubirea este o cale spre desăvârșire, așa ne-a aratat-o și Dumnezeu și tot așa trebuie să fie și între oameni. Întîia poruncă este să iubim pe părinții noștri, a doua să iubim pe copiii noștri, a treia (să iubim) slujitorii noștri. Dacă, însă, copilul e rău dar slujitorul e bun, în ordinea iubirii slujitorul se cade să fie pus în locul copilului. Iată dar, cum s-a făcut rînduială în iubirea Sfinților. Învățătorul și Domnul nostru a statornicit în Evanghelie porunca iubirii, făcînd o virtute proprie din afecțiunea fiecăruia și a dat înțelepciunea acestei orînduiri, celor care pot înțelege Scriptura grîind : «Întărește în mine iubirea». «Să iubești, dar, pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta, din tot sufletul tău și să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuți»¹⁷⁷. El n-a zis : «Pe Dumnezeu ca pe tine însuți, pe aproapele tău din toată inima, din tot sufletul tău și din toată puterea ta». El a mai zis încă : «Iubiți pe vrăjmașii voștri»¹⁷⁸, fără să se mai spună : «din toată inima». Învățătura dumnezeiască nu este neorînduială. Domnul nu cere imposibilul, nici nu zice : «Iubiți pe dușmanii voștri ca pe voi înșivă»¹⁷⁹, ci numai : «iubiți pe vrăjmașii voștri». E de-ajuns să înțelegem că trebuie să-i iubim și să nu le păstrăm dușmănie, însă pe aproapele să-l iubești ca pe tine însuți, iar pe Dumnezeu din tot cugetul tău. Dacă tu înțelegi aceasta, și dacă îplinești ceea ce ai înțeles, ai făcut ceea ce s-a poruncit prin cuvîntul Mirelui : «Duceți-mă în casa vinului, întăriți în mine iubirea». Cine crezi tu, că este printre voi de-o iubire bine rînduită ? «Întăriți-mă cu miruri»¹⁸⁰. Una din traduceri vechi are *σίανθη*¹⁸¹. Mireasa însă răspunde astfel : «Împrospătați-mă cu mere». Ce mere ? «Ca un măr în mijlocul pădurii așa este iubitul meu între feciori»¹⁸². Iată de ce se spune : «Împrospătați-mă cu mere, căci sînt bolnavă de iubire»¹⁸³. Cît de frumos și de măreț este să te îmbolnăvești de iubire. Numai că unul primește săgețile iubirii trupești, pe cînd altul este bolnav de altă patimă pămîntească ; cît despre tine golește-ți deșertăciunile trupului tău, și să stai gata să primești loviturile săgeții, ale săgeții prea frumoase, căci Dumnezeu este arcașul.

Ascultă Scriptura care-ți grăiește despre această săgeată, sau mai degrabă admiră și ascultă ce spune săgeata însăși : «Făcut-a din mine

176. 1 Cor. 6, 17.

177. Mt. 22, 37 ș.u.

178. Mt. 5, 44.

179. Mt. 5, 24.

180. *σίανθη*

181. boabe de struguri, flori de struguri.

182. Cînt. 2, 3.

183. Cînt. 2, 5.

săgeată ascuțită și în tolba sa de-o parte m-a pus, și mi-a zis : «este mare lucru să fii numit sluga mea»¹⁸⁴.

Înțelegi ce vrea să spună săgeata, și cum a fost aleasă ea de Domnul ? Ce fericire e să fii rănit de această săgeată ! De această săgeată au fost răniți cei care dialogau între ei, grăind : «Oare nu ardea în noi inima noastră când ne vorbea pe cale și când ne tilcuia Scripturile ?»¹⁸⁵. Și, tot așa, dacă cineva a fost rănit de vorbele noastre, prin instruirea în ale dumnezeieștii Scripturi, încît el să poată spune : «Sînt rănit de iubire», atunci poate că acestea se referă și la el. Dar de ce să zic «poate» ? Este doar limpede.

VIII

«*Stînga lui este sub capul meu și cu dreapta mă îmbrățișează*»¹⁸⁶. Cuvîntul lui Dumnezeu are o mîna dreaptă și una stîngă. Înțelepciunea e multiplă, după varietatea înțelepciunii, dar e una singură în fond. În-suși Solomon ne-a învățat despre dreapta și despre stînga înțelepciunii : «Viața lungă e în dreapta, iar în stînga, bogăție și slavă»¹⁸⁷.

Deci mîna sa stîngă este sub capul meu, căci brațul mirelui devine perna mea, și partea mai însemnată a inimii mele se reazimă pe Cuvîntul lui Dumnezeu. «Mîna lui stîngă este sub capul meu». Nu te întrista că ai urechi care te fac să oftezi. Scris este la Iezechiel : «Vai de cei ce cos pernițe pentru subsuori și fac văluri pentru cap»¹⁸⁸. La ce coși pernițe ? Nu căuta aiurea reazem capului, pune mîna stîngă pe mire și zi : «Stînga lui este sub capul meu». Cînd vei face așa vei avea tot ce e cuprins în stînga și vei putea zice : «În mîna sa stîngă sînt avuții și măriri, și cu mîna lui dreaptă mă va îmbrățișa». Pentru ca dreapta mirelui să te îmbrățișeze «Lungimea anilor este în dreapta, iar în stînga bogăție și slavă»¹⁸⁹, și tu vei avea o viață îndelungată, și zile multe pe pămîntul cel bun pe care Domnul Dumnezeuul tău ți l-a dat¹⁹⁰.

«*Vă jur, fete din Ierusalim, pe cerboaiice, pe gazelele din cîmp, nu treziți pe draga mea, pîndă nu-i va fi ei voia!*»¹⁹¹. De ce oare le jură pe fiicele Ierusalimului ? Pentru a nu le lăsa să mai doarmă, ci ca să le trezească dragostea.

184. Is. 49, 2 ; 49, 6.

185. Lc. 24, 32.

186. Cînt. 2, 6.

187. Pilde 3, 11.

188. Ieș. 13, 18.

189. Pilde 3, 16.

190. Ieș. 20, 12.

191. Is. 1, 21.

De cîtă vreme doarme dragostea în voi, o fiice ale Ierusalimului, o fecioarelor ! Această dragoste nu-i în mîne, căci eu sînt rănit de dragoste, ci în voi, fiice ale Ierusalimului, care sînteți multe și tinere. Dragostea mirelui doarme acum, dar vă jur, fiice ale Ierusalimului, că în clipa cînd v-a trezit, ați făcut să se înalțe și dragostea care este în voi.

Creatorul tuturor lucrurilor, cînd v-a creat, a sădit în inimile voastre semințele dragostei. Dar acum, precum se spune : «Dreptatea a adormit»¹⁹², iubirea dormitează în voi, căci tot Scriptura zice undeva : «Mirele se odihnește, ca leul și ca puiul de leu»¹⁹³.

Cuvîntul lui Dumnezeu dormitează în necredincioși și în aceia care au nedumeriri în inimă, dar El e treaz la Sfinți. El doarme în aceia care se clatină de furtuni, însă El se trezește la strigătul acelor care vor să fie mîntuiți de către mirele trezit. Cînd El este treaz atunci și liniștea revine și tumultul apelor se domolește, căci poruncește vînturilor potrivnice, și mînia corăbiilor se liniștește. Cînd însă doarme, este vijelie, moarte și disperare : «Vă jur, fiice ale Ierusalimului, pe puteri și pe tăriile țarinei». De ce «țarină» ? Pe acel «miros al unui cîmp bogat, pe care l-a binecuvîntat Domnul»¹⁹⁴.

IX

«Nu tulburați și nu treziți iubirea pînă o să-i placă ei. E glasul iubitului meu. Iată-l aici, vine pășind peste munți»¹⁹⁵. Aici este iarăși Biserica, cea care vorbește, îndemnînd fecioarele să se pregătească pentru venirea mirelui, căci El avea să vină și să le acorde o convorbire. Ea vorbea cînd, la un moment dat, iată că sosește mirele, atunci îl arată cu degetul și zice : «iată-L vine sărind peste munți».

Recunoaștem în mireasă inima veselă și desăvîrșită, pentru că ea vede mai departe și contemplează mai repede venirea Cuvîntului. Ea simte că a venit înțelepciunea, a venit dragostea și spune celor care nu înțeleg încă : «Iată-L, El este, a venit». Roagă-te ca și eu să pot spune : «Iată-L vine».

Dacă aș putea înfățișa Cuvîntul lui Dumnezeu, aș zice într-un fel oarecare : «Iată-L vine». Pe unde vine ? Nici într-un caz nu pe văi nici pe locuri joase. Atunci cum ? «Sărind peste munți, plutind peste coline»¹⁹⁶. Chiar de-ai fi munte, Cuvîntul lui Dumnezeu saltă peste tine,

192. *Is.* 1, 21.

193. *Num.* 24, 9.

194. *Fac.* 27, 27.

195. *Cînt.* 2, 7—8.

196. *Cînt.* 2, 8.

iar dacă nu poți fi munte, ci doar colină, mai puțin decît un munte, El va trece peste tine. Ce bune și ce frumoase sînt aceste cuvinte ! El sare peste munți, oricît ar fi ei de înalți, plutește peste coline, pentru că ele sînt prea joase. El nu plutește peste munți, El nu saltă peste coline : «Iată-L vine, săltînd peste munți, plutind peste coline».

X

«Asemenea unei gazele sau unui pui de cerb este frățiorul meu din munții de la Betel»¹⁹⁷. În Scriptură sînt des menționate aceste două animale, și ceea ce este și mai interesant, ele sînt citate, de obicei, împreună. «Iată dobitoacele pe care le puteți mânca, zice Scriptura, citînd apoi : «gazela și cerbul»¹⁹⁸.

În cartea aceasta, de obicei, cerbul se apropie de gazelă. Aceste dobitoace sînt foarte înrudite și vecine. Gazela, adică (dorcă), are o privire foarte ageră, cerbul este un omorîtor de șerpi. Cine, dintre noi, crezi tu că este vrednic să explice, cu toată demnitatea, taina și rațiunea acestui pasaj ?

Să rugăm pe Dumnezeu să ne dăruiască harul de a deschide Scriptura, pentru a putea zice : «Cum ne tilcuiește Iisus Scripturile ?»¹⁹⁹. Despre ce este vorba ? Zicem despre gazelă, după psihologia acelor care dezertează de la natura tuturor dobitoacelor, că a primit numele ei de la specificul pe care îl are ea. Se numește, gazelă — (dorkas δορκας) — în urma pronunțatei sale sensibilități acustice, adică : παρά τὸ ὀξυδερκέστερον. Cerbul într-adevăr este dușmanul și vînătorul șerpilor, căci, prin suflul nărilor sale, îi face să iasă din vizuină și neutralizînd efectul veninului lor, se desfătează în fața vizuinei.

Poate că, după teorie, Mîntuitorul meu este o gazelă și un cerb, după fapte. Care sînt isprăvile Lui ? El ucide șerpii, El sugrumă puterile vrăjmașe, de aceea eu i-aș zice : «Tu ai zdrobit capetele balaurilor din apă, Tu ai sfărîmat capetele balaurilor»²⁰⁰.

XI

«Asemenea este iubitul meu unei gazele sau a unui pui de cerb pe muntele casei lui Dumnezeu (Betel)»²⁰¹. Betel se traduce, așadar, cu

197. Cînt. 2, 9.

198. Deut. 14, 4—5.

199. Lc. 24, 32.

200. Ps. 73, 14—15.

201. Cînt. 2, 9 — bait — casă — el prescurtează elohim — Dumnezeu — Casa lui Dumnezeu.

«casa lui Dumnezeu». Nu toți munții sînt case ale lui Dumnezeu, ci aceia care sînt munții Bisericii. Se găsesc și alți munți, care sînt ridicați și rînduiți «Impotriva cunoașterii lui Dumnezeu»²⁰². Și care sînt aceștia? Munții Egiptului și ai filistenilor²⁰³.

Vrei să știi dacă iubitul ei este asemenea unei gazele sau a unui pui de cerb pe munții casei lui Dumnezeu (Betel) ?

Fii și tu însuți munte bisericesc, munte al casei lui Dumnezeu, și Mirele va veni la tine, asemenea gazelei sau puiului de cerb, pe munții din Betel. Ea vede că Mirele se apropie simțitor, cel care se afla mai înainte pe munți și pe coline, ea îl așteaptă săltînd și sărînd. Apoi, își dă seama că a venit spre ea și spre alte fecioare, și zice: «Iată-l, stînd în fața peretelui nostru»²⁰⁴. Și tu vei zidi un perete și dacă tu înalți casa lui Dumnezeu, el va veni în fața peretelui tău, «privind pe ferestre»²⁰⁵. Una din ferestre are înțelesul că prin ea privește Mirele. Ce alt înțeles poate să-l aibă fereastra prin care-L vedem pe Mire? În ce sens, anume, ne privește Cuvîntul lui Dumnezeu? Ce privește El prin fereastră? Și cum privește Mirele prin ea? Exemplul următor te va lămurii. Unde Mirele nu privește, noi vedem moartea pătrunzînd, așa cum citim la Ieremia: «Căci iată moartea intră pe ferestrele noastre»²⁰⁶.

Cînd privești o femeie pentru a o pofti²⁰⁷, moartea intră pe ferestre tale.

«Privește prin gratii»²⁰⁸. Adică, ai grijă cînd pășești pe sub mijlocul tavanului și mergi sub schelele amenințătoare²⁰⁹.

Totul este împînzit de rețele, diavolul a cotropit totul cu cursele sale. Dacă vine Cuvîntul lui Dumnezeu și începe a se arăta și-ți vorbește printre curse, tu vei zice: «Sufletul meu a scăpat, ca o pasăre din cursa vîntătorilor, cursa s-a sfărîmat și noi ne-am izbăvit. Ajutorul nostru este în numele Domnului celui care a făcut cerul și pămîntul»²¹⁰.

Mirele a venit prin rețea, Iisus a deschis drumul. El a coborît pe pămînt. El e supus rețelelor lumii, văzînd un mare număr de oameni

202. 2 Cor. 10, 5.

203. Prin cuvîntul olofiles (de alt neam) se înțelege poporul filistean.

204. Cînt. 2, 9.

205. Cînt. 2, 9.

206. Ier. 9, 21.

207. Mt. 5, 28.

208. Cînt. 2, 9.

209. Inț. Sir. 9, nu există, v. 20 în Biblia din 1968.

210. Ps. 123, 7—8.

prinși în rețele, și văzînd că rețelele nu pot fi sfărîmate de nimeni altul afară de El, El vine spre rețelele Sale. El ia trup omenesc, împiedicat de legăturile puterilor dușmane și El sfarmă legăturile²¹¹ acelea. Pentru tine a făcut El aceasta, și tu poți zice: «Iată-L acolo, stînd în fața peretelui nostru, se uită pe fereastră, pîndește printre gratii».

Cînd va veni, tu îi vei zice: «Iubitul meu răspunde»! Iar El va zice: «Deșteaptă-te și vino, iubita mea»²¹². Eu am deschis drumul, Eu am sfărîmat legăturile, vino acum la Mine, iubita Mea. «Deșteaptă-te, iubita Mea, frumoasa Mea, porumbița Mea»²¹³.

De ce zice el: «Deșteaptă-te», de ce «grăbește-te»? Eu rabd pentru tine primejdiile furtunii²¹⁴, eu îndur corăbiile care trebuiau să se cufunde, întristatu-s-a sufletul Meu pînă la moarte²¹⁵, pentru tine. Eu am înviat din morți, după ce am rupt pecetea morții și am dezlegat legăturile iadului. Iată ce îți spun: «Deșteaptă-te și vino iubita Mea, frumoasa Mea, porumbița Mea» pentru că, iată, «iarna a trecut, ploaia s-a dus, a plecat, și florile s-au ivit pe pămînt»²¹⁶. Înviat din morți, am domolit furtuna și am făcut liniște²¹⁷.

Și pentru că după rînduiala trupească, Eu sînt născut dintr-o fecioară prin voia Tatălui Meu și pentru că «spoream cu înțelepciune și cu vîrsta»²¹⁸, «florile s-au ivit pe pămînt și timpul tăiatului a sosit»²¹⁹.

«Tăiatul» este iertarea păcatelor, căci se spune că: «Orice mlădiță care nu aduce roadă întru Mine, Tatăl Meu o taie»²²⁰, încît ea nu mai poate rodi. Să ai, deci, roade, căci tot ce este neroditor în tine se va lua. Timpul «tăiatului» a sosit, «glasul turturelei se aude pe pămînt, la noi»²²¹.

Nu fără temei se aduceau ca jertfe, fie o pereche de turturele, fie doi pui de porumbei²²², căci aceste viețuitoare se întregesc și niciodată nu sînt amintite separat, numai o pereche de porumbei, ci o pereche de

211. El sfarmă legăturile morții.

212. *Cînt.* 2, 10.

213. *Cînt.* 2, 10.

214. *Mt.* 8, 24.

215. *Mt.* 26, 38.

216. *Cînt.* 2, 11.

217. *Mt.* 8, 26.

218. *Lc.* 2, 52.

219. *Cînt.* 2, 12.

220. *In.* 15, 2.

221. *Cînt.* 2, 12.

222. *Lev.* 5, 7.

turturele, doi porumbei. Porumbelul este Duhul Sfînt. Însă Duhul Sfînt, cînd vestește taine adînci și mărețe, din cele pe care mulți nu le pot cunoaște, le indică prin ciripitul turturelelor, adică prin aceste păsări care toată ziua stau pe coama pădurilor și în vîrfurile arborilor. Dimpotrivă, în vîl și în regiunile care nu depășesc nivelul oamenilor, porumbelul este acela care se ia ca imagine figurativă.

În sfîrșit, atunci cînd Mîntuitorul a binevoit a lua trup omenesc, și a venit pe pămînt, ou toate că erau mulți oameni păcătoși, aproape de Iordan, Sfîntul Duh nu s-a schimbat în turturea, ci el a devenit porumbel, pasăre mult mai blîndă, pentru a sta mai aproape de noi din cauza mulțimii de oameni. Lui Moise, de pildă, El i s-a arătat sub chipul unei turturele, precum fiecăruia dintre prooroci, care s-au retras în munte sau în pustie, pentru a primi Cuvîntul lui Dumnezeu. «Strigătul» turturelelor se aude în țară la noi. Smochinul și-a pîrguit roadele de primăvară ²²³. Învățați de la smochin pilda : «Cînd mlădița lui se face fragedă și odrăslesc frunze, cunoașteți că vara este aproape» ²²⁴.

Hotărîrea dumnezeiească vrea să ne vestească aici că, după iarnă și după furtunile sufletelor, se apropie secerișul. Smochinul, zice ea (hotărîrea-dumnezeiască), face smochine, viile sînt în floare și împrăstie mirosul lor. Ele dau în floare, timpul culesului va veni și vor fi struguri.

XII

«*Ridică-te, vino iubita mea, frumoasa mea, porumbița mea*» ²²⁵. Cele spuse mai înainte au fost vorbele Miresei, fără ca să le audă fecioarele. Ea voia să asculte singură cuvintele Mirelui, vorbind Miresei : «*Ridică-te, vino iubita mea*».

El nu cheamă fecioarele. El nu zice : «*Ridicați-vă !*» ci : «*Ridică-te, vino iubita mea, porumbița mea, în crăpăturile stîncilor*» ²²⁶.

Moise însă s-a așezat în crăpăturile stîncilor ²²⁷ pentru a vedea spatele lui Dumnezeu ²²⁸. Tot așa și «iubita mea se ascunde în crăpătura peretelui din față» ²²⁹. Vezi mai întîi «fața peretelui», și apoi tu vei pu-

223. Cînt. 2, 12—13.

224. Mt. 24, 32.

225. Cînt. 2, 13.

226. Cînt. 2, 13—14.

227. La muntele Sinai.

228. Ieș. 32, 23.

229. Cînt. 2, 14.

tea intra acolo unde este însuși peretele sfîncii, și-i zice Mirele : «Arată-ți fața ta»²³⁰.

Pînă în ziua de azi se spun asemenea vorbe către Mireasă, însă ea nu va îndrăzni să contempleze, față către față, slava Domnului²³¹. Acum, cînd ea este pregătită și împodobită, i se zice : «Arată-ți fața ta». Glasul ei nu era încă destul de dulce ca să i se zică : «Lasă-mă să aud glasul tău!»²³². Însă cînd ea a învățat a vorbi — ia aminte Israele și ascultă — căci ea are să-ți spună unele lucruri, graiul ei a devenit dulce către Mire, precum spun aceste cuvinte profetice : «Dulci să fie vorbele ei». Apoi Mirele îi declară : «Fă-mă să ascult glasul tău, căci glasul tău e dulce»²³³. Dacă tu vei deschide gura pentru Cuvîntul lui Dumnezeu, Mirele îți va spune : «Glasul tău e dulce și fața ta plăcută»²³⁴. De aceea sculați-vă, și să rugăm pe Dumnezeu să ne facă a fi vrednici de Mire, Cuvîntul, Înțelepciunea, Iisus-Hristos, a căruia îi este slava și stăpînirea în vecii vecilor. Amin²³⁵.

230. *Cînt.* 2, 14.

231. *2 Cor.* 3, 18.

232. *Cînt.* 2, 14.

233. *Ps.* 103, 34. În Psalm avem redată numai ideea.

234. *Cînt.* 2, 14.

235. *1 Pt.* 4, 11.

OMILII LA CARTEA PROOROCULUI IEREMIA

INTRODUCERE

După cum se știe, dintre toate cărțile Vechiului Testament comentate de Origen (și se pare că n-a rămas nici una, pe care să n-o fi explicat), numai cele douăzeci de omilii la cartea proorocului Ieremia și una la I Regi 28, 3—25 s-au păstrat în limba greacă. În afară de ele nu se cunosc decît scurte fragmente în «catene», cum sînt cele editate de H. Lietzmann, Faulhaber, iar mai nou și de alții. Faptul acesta acordă acestor omilii o valoare mai mare, întrucît, astfel putem cunoaște mai de aproape întreg felul de a gîndi și de a se exprima al acestui mare scriitor. De aceea, vom reda aici, în traducere, textul cîtorva din aceste omilii.

Data rostirii lor se poate deduce din însuși textul unora. De pildă, din Omiliile XI, 3 și XII, 3, pe care le publicăm aici, deducem că Origen era preot cînd le-a rostit¹. Or, se știe că Origen a fost hirotonit prin anul 231, după cum deducem din «Istoria» lui Eusebiu². În Omiliile VIII, 3 și XVIII, 10 la Ieremia, el se referă la unele pasaje din cartea Psalmilor, pe care a explicat-o înainte. Faptul acesta dovedește că Origen a comentat mai întîi psalmii și ceva mai tîrziu cărțile profetice, iar la urmă pe cele istorice. Dar, întrucît la explicarea Psalmului 36, 1, Origen face aluzie la doi împărați care au persecutat creștinismul, din care cel dintîi domnise 30 de ani, iar al doilea «a murit fără să fi lăsat măcar vreo urmă», se știe că nu poate fi vorba decît de Septimiu Sever, mort în 4 februarie 211 și de Maximin Tracul asasinat împreună

1. «mi se cere mai mult decît unui diacon, iar diaconului mai mult decît unul simplu mirean».

2. Eusebe de Césarée: *Histoire ecclésiastique*, livre V—VII, texte grec, traduction et notes par Gustave Bardy, Paris, 1955, p. 123—124.

cu fiul său în anul 238, urmează că omiliile la Psalmi datează din jurul anului 240. Cercetări mai recente³ fixează data rostirii omiliilor la Ieremia în jurul anilor 241—243, fapt confirmat și de câteva afirmații din omiliile la Iosua 13, 3 și Iezechiel 11, 5 în care Origen se referă la timpul «cînd explicam cartea prorocului Ieremia»⁴.

Numărul omiliilor la Ieremia rostite de Origen a fost mai mare de 20. În Filocalie e reprodus un fragment «din omilia a 39-a la Ieremia»⁵, iar Cassiodor amintește de 45 omilii, dar el afirmă că n-a văzut decît pe cele 14 omilii în traducerea latină a Fericitului Ieronim. Restul s-a pierdut.

Textul celor 20 de omilii a fost editat în mod critic în 1901 de E. Klostermann după un codice din sec. XI—XII păstrat în Biblioteca din Escorial (cod. Scorial. III-19) aflat într-o stare jalnică, după care editorul a încercat — bazîndu-se îndeosebi pe traducerea lui Ieronim — să redea cît mai fidel forma originală. Ultima ediție, Husson-Nautin, aduce serioase îmbunătățiri, stabilind că atît codicele din Escorial, cît și altele cunoscute, au avut un original comun încă necunoscut. Au fost folosite și fragmente, păstrate în «catene», și au fost făcute și confruntări cu edițiile tipărite la Lyon 1623, Paris 1668 și 1740, și Berlin 1843. În fond, omiliile păstrate fie în grecește, fie în latinește se referă la textul din cartea prorocului Ieremia de la primul capitol pînă la capitolul 20 stih 12. Doar fragmentele din «catene», așa cum au fost publicate de Klostermann, se referă la celelalte capitole din opera prorocului. Noi am folosit pentru traducere atît ediția Migne P.G., 13, 256—526, ediția Klostermann, cît și pe cea editată de P. Husson — P. Nautin.

Conținutul omiliilor e foarte bogat și variat. Fiecare din aceste omilii erau predici de-sine-stătătoare, cuprinzînd explicarea unei pericope sau a unui fragment (περιχοπή, ἀνάγνωσμα) care se citea în fața credincioșilor și se explica. Uneori se cuprindea numai o temă, alteori erau mai multe teme în aceeași omilie⁶. Omiliile se «improvizau aproape zilnic», după cum se afirmă în «panegiricul» dedicat lui Origen de admira-

3. P. Nautin în *Origène: Homélie sur Jérémie*, vol. I, traduction par P. Husson et P. Nautin, Paris, 1976, p. 20—21.

4. E. Klostermann în *Origenes Werke*, 3 Band în corpul berlinez (G.C.S.), Leipzig, 1901, p. X.

5. ed. A. Robinson, Cambridge, 1893, p. 33—34, 59.

6. «N-avem vreme să vorbim despre toate cîte s-au citit, de aceea alegem doar aceasta». *Omil.* 15, 6, ed. Klostermann, p. 130.

torul său Pamfil⁷. Dealtfel, într-o omilie la cartea Facerii, predicatorul ceartă deschis pe catehumeni că nu vin «în toate zilele» la Biserică, ci numai duminica și în sărbători, și nici atunci nu sînt atenți, ci discută lucruri lumești⁸. Episcopul și preoții erau de față «în presbiteriu», în semicerc în jurul altarului⁹. Predicatorul e cu Biblia în mîndă și face atenți pe ascultători repetîndu-le și pasajele anterioare, ca să «scoată învîdătura din cele citite»¹⁰. Mai mult, Origen face chiar critică de text în fața auditorilor săi. În Omilia XIX, 13 subliniază exprimarea variată în Septuaginta față de textul ebraic. Tot așa în Omilia XVI, 5 discută despre «copii» mai exacte în legătură cu textul de la Ieremia 15, 10. În tratatul «Despre rugăciune» Origen compară diferențele dintre sinoptici și Ioan în legătură cu «pîinea cea de toate zilele». În Omilia a II-a la «Cîntarea Cîntărilor» se ocupă de etimologia unor expresii grecești.

Citatele biblice numeroase, și anume din toate cărțile Sfintei Scripturi, sînt una din caracteristicile cele mai esențiale ale exegezei făcute de Origen. Aceasta înseamnă explicarea Bibliei prin Biblia însăși. E și aici o dovadă grăitoare despre prodigioasa cunoaștere a Sfintei Scripturi de marele Origen. Sînt citate și cărțile Cronicilor, Esterei, Tobit și Macabei. Ba mai mult, el știe că Istoria Susanei nu face parte din opera lui Daniil, cum figura în unele redactări. În alte locuri amintește și de cartea apocrifă a lui Enoh, pe care, desigur, o respinge.

Structura omiliilor e cam aceeași: un scurt prolog, o tratare mai lungă și o concluzie legată de obicei de explicarea ultimului verset al pericopei. Desigur, ceea ce caracterizează cel mai mult omiliile lui Origen este îndemnul, aplicarea moralizatoare. Acestea toate sînt legate de persoana Mîntuitorului Iisus Hristos, care face legătura între Vechiul și Noul Testament și căruia I se aduce sub formă de cînstire, cu fiecare sfîrșit de omilie, o doxologie. De aceea, tîlcuirea tipologică, tropologică și anagogică sau alegorică rămîne trăsătura fundamentală a exegezei lui Origen. Și aceasta pentru mai multe motive: 1) Despre Dumnezeu și lucrurile tainice nu putem vorbi altfel; 2) pentru că în Biblie sînt exprimări care numai figurau și spiritual se pot explica; 3) pentru că sufletul omenesc nu se simte satisfăcut numai cu realități pămîntești. De

7. *Tractatus quos pene quotidie in ecclesia habebat*, Migne, P.G., 17, 545. De aceea trebuie respinsă părerea istoricului Socnate, care afirmă că ele ar fi avut loc numai miercuri și vinerea (*Ist. bis.* V, 22, Migne, P.G., 67, 636).

8. *Omil.* X, 1, ediția berlineză (G.C.S.), III 93.

9. În *Ierem.* XI, 3. A se vedea traducerea noastră.

10. În *Ierem.* IV, 1; V, 14. A se vedea mai jos.

ăceea, pe lângă explicațiile pe care le-a dat Origen în Cartea a IV-a, Despre principii, cititorul va putea urmări și în omiliile a căror traducere o prezentăm aici, mostre, destule, de astfel de interpretări «mai duhovnicești», «mai înalte», «mai tainice» ale lucrurilor, care au drept scop, în scrisul lui Origen, să purifice și să înalțe conștiința auditorilor.

Tematica omiliilor e bogată și variată. Iată câteva exemple:

Mai întâi, despre rolul păstorilor de suflete. Comentînd cuvintele din cartea proorocului Ieremia 4, 3 «arați-vă ogoare noi», Origen spune în Omilia V, 13 că «acest cuvînt e adresat în primul rînd didascalilor creștini, cărora le cere să nu încredințeze cuvintele Scripturii unor ascultători înainte de a fi pregătit ogoare noi în sufletele lor».

Sau în Omilia 1, 13: «Cuvîntul Domnului cunoaște primejdiile, care pasc pe slujitorii Bisericii din partea celor la care sînt trimiși. Cînd ceartă sînt urgisiți. Cînd mustră sînt prigoniiți. Proorocii îndură tot felul de nenorociri».

Dintre detractorii creștinismului, Origen nu uită în omilii (în afară de ceea ce a scris în Kata Kelsou) nici agnosticismul păgînilor care neagă Providența¹¹, nici gelozia rău înțeleasă a iudeilor¹², dar mai ales nu uită rătăcirile ereticilor marcioniți, vasilidieni, valentinieni¹³.

Pătrunzătoare sînt «criticile» aduse de Origen vieții creștinilor din vremea sa: «Dacă judecăm lucrurile așa cum sînt în realitate, iar nu după număr, vom vedea că în vremea de azi nu prea sîntem creștini. Altădată se putea vedea care erau adevărații creștini. Cînd ne întorceam din cimitire, la adunările bisericești după ce am însoțit trupurile martirilor, și cînd toată Biserica era de față acolo, catehumenii erau catehizați ca să fie martirizați și să moară mărturisind credința pînă la moarte fără cea mai mică frică»¹⁴.

Dar, ca să încheiem aceste considerații, lăsînd cititorului grija de a surprinde el însuși simțirea caldă și evlavie deosebită a marelui predicator, să mai amintim că mai presus de toate el voia să moralizeze, să

11. «Pui în discuție Providența? De ce vedem lucrurile sucit? Mai bine să ne întrebăm: de ce atîtea adultere, atîtea desfrînări, atîtea fărâdelegi?» (Omil. XII, 11 Klostermann, p. 98).

12. «unde mai sînt azi proorocii voștri? unde mai sînt semnele? unde-i arătarea lui Dumnezeu? Unde-i cultul, templul, jertfele? Au fost desfrîntate toate» (Omil. IV, 2. Klostermann, nr. 24—25).

13. «Chiar și cei ce cîrtesc contra Creatorului sînt în floare» (cum zice Ieremia 12, 1). «De unde au ieșit atîția marcioniți, atîția vasilidieni, atîția valentinieni?» (Omil. X, 5; Klostermann, 75).

14. Omil. IV, 3; Klostermann, p. 25.

înalte. «La ce mi-ar folosi toate dacă în locul celor «smulșe și nimicite din rădăcină» (Ier. 1, 10) n-ar fi răsărite bunuri cu mult mai înalte? Tocmai de aceea, lucrarea cuvintelor lui Dumnezeu duce mai întâi la smulgerea din rădăcină pentru ca abia după aceea să înceapă «zidirea și rășădirea». Și mai departe: «E adevărat că există cuvinte care «strică împărății», dar nu împărății materiale, ci altele, cum sînt fățarnicia, răutatea, neînfrînarea»¹⁵.

Dar, să lăsăm să grăiască autorul însuși în limbajul pe care ne-am străduit să-l facem cît mai ușor de înțeles. Pe lângă sublinierea mării personalității a proorocului, problema providenței și a educației omenirii (πρόνοια și παιδεία) în vederea ridicării ei spre Dumnezeu formează ideea celor mai multe din omiliile pe care le traducem aici. Desigur, așa cum am spus-o în studiul introductiv, oricît de alegorizant și de greoi ni s-ar părea azi stilul acestor explicări, Origen a vrut prin ele să apere credința creștină și să înalte pe om. De aceea, chiar și azi, lectura lor încălzește și înalță sufletele.

15. Omilia 1, 16, Klostermann, *op. cit.*, p. 14—15. N-am mai socotit necesar să vorbim despre persoana proorocului Ieremia și despre valorile cărții sale. Se știe că în textul prorociei lui s-au păstrat mari diferențe între redactarea ebraică și cea greacă, lucru de care Origen e conștient. A se vedea *Studiul Vechiului Testament*, manual pentru uzul studenților Institutelor teologice, București, 1955, p. 138 ș.a.

OMILIA I

Cînd a început Ieremia să proorocească ? Sub ce regi și ce anume i-a spus lui Domnul ?

I

Dumnezeu e grabnic dacă-i vorba să facă bine, dar e zăbavnic cînd trebuie să pedepsească pe cei vrednici de osîndă. Cu toate că ar putea da pedeapsa fără să zică nimic și fără să anunțe dinainte, Domnul nu face așa, ci chiar cînd trebuie să pedepsească, El anunță mai întîi că o va face și asta tocmai ca să întoarcă de la osîndă pe cel vinovat.

În Sfînta Scriptură sînt multe pilde asemănătoare, dar din ele vom alege numai cîteva, care-mi vin în minte, ca să ajungem să înțelegem rostul celor citite adineauri. Locuitorii cetății Ninive săvîrșiseră fără-delegi mari și fuseseră osîndiți de Dumnezeu : «încă trei zile și cetatea Ninive va fi nimicită» ¹⁶. Dumnezeu n-a vrut, așadar, să-i osîndească fără să spună nimic, ci acordîndu-le «răstimp de pocăință» ¹⁷ și de întoarcere, a trimis la ei un prooroc, dintre evrei, să le aducă aminte că «iată încă trei zile și Ninive va fi nimicită», pentru ca cei osîndiți să nu piară, ci să dobîndească prin căință iertarea lui Dumnezeu. Tot așa au fost osîndiți și cei din Sodoma și Gomora, după cum se vede din cuvintele adresate de Dumnezeu lui Avraam ¹⁸, cu toate acestea îngerii și-au împlinit rostul lor căutînd să mîntuiască pînă și pe cei ce nu voiseră să se mîntuiască, prin aceea că l-au întreat pe Lot : «mai ai dintre ai tăi în cetatea aceasta, gineri, fii sau fiice ?», cu toate că știau că aceștia nu voiau să urmeze calea lui Lot, de aceea și-au dus la împlinire lucrarea de «bunătate și iubire de oameni» ¹⁹ a Celui ce-i trimisese.

II

Aceleași învățături le veți întîlni și în lucrarea proorocului Ieremia. În cartea lui se arată vremea în care a proorocit, data cînd și-a început lucrarea și termenul cînd ea s-a încheiat. Dacă se întîmplă ca cititorul să nu fie atent la lectură și nu va înțelege rostul celor spuse acolo, atunci va zice : ei bine ! aici avem de-a face cu o istorie obiș-

16. *Iona* 3, 5.

17. *Înț. Sol.* 12, 10.

18. *Fac.* 19, 13.

19. *Tit* 3, 4.

nuită, care informează despre timpul cînd a început Ieremia să proorocească și după cît timp și-a încetat el activitatea profetică, dar pentru mine ce importanță are să cunosc această istorisire? Doar am citit și am înțeles că Ieremia a început să proorocească «în zilele lui Iosia, fiul lui Amon, regele lui Iuda, în al treisprezecelea an al domniei»²⁰, apoi că a mai proorocit și «în zilele lui Ioiachim, fiul lui Iosia, regele lui Iuda, pînă la împlinirea celui de al unsprezecelea an al lui Sedechia, fiul lui Iosia, regele din Iuda»²¹, trăgînd concluzia că lucrarea lui profetică s-a întins pe durata de timp cît au domnit trei regi, încheindu-se deodată cu căderea Ierusalimului în robia Babilonului din luna a cincea. Care-i, dar, învățătura pe care am scos-o din urmărirea celor citite?

III

Dumnezeu a pedepsit Ierusalimul pentru păcatul lui, osîndind pe fiii lui la robie. Cu toate acestea, Atotmilostivul Dumnezeu trimite pe proorocul Ieremia, în vremea celei de a treia domnii, înaintea plecării în robie, pentru ca cei care vor să-și dea seama și să se căiască la cuvintele proorocului. Mai mult, Domnul a trimis pe prooroc să propovăduiască și pe vremea regelui care a urmat celui dintîi, ba încă și sub cel de al treilea rege, care domnea tocmai cînd a început robia. Și aceasta, pentru că în marea Lui milostivire, Dumnezeu a mai dat un răgaz chiar pînă în ajunul luării în robie, îndemnînd pe cei ce-L ascultă să se îndrepte ca să scape de necazul robiei. Căci, e scris doar, că proorocul Ieremia a propovăduit «pînă la robirea Ierusalimului în luna a cincea»²². Cu alte cuvinte, robia începuse deja în timp ce Ieremia proorocea «am în felul acesta: iată că robia a și picat peste noi, dar, pocăiți-vă măcar acum, căci dacă vă îndreptați, suferințele robiei vor înceta și mila Domnului va veni peste voi.

Desprindem, deci, o învățătură folositoare pînă și din descrierea sorocului în care și-a desfășurat Ieremia propovăduirea lui și anume că pînă în ultimul moment, în marea Lui iubire de oameni, Dumnezeu îndeamnă pe cei ce vor să-L asculte, să nu cadă în robie. Tocmai așa ceva se întîmplă și cu noi. Dacă greșim, cădem și noi într-o robie, căci «a da pe cineva satanei»²³ e tot atîta cît a da pe fiii Ierusalimului în mîinile lui Nabucodonosor. Deci, după cum au căzut aceia în robia acestuia, tot așa prin păcatele noastre ne dăm și noi în puterea satanei care e tot un fel

20. *Ier.* 1, 2.

21. *Ier.* 1, 3.

22. *Ier.* 1, 3.

23. *1 Cor.* 5, 5.

de Nabucodonosor, cum zice și Apostolul despre alți păcătoși, «pe care i-am dat satanei, ca să se învețe să nu mai hulească»²⁴.

IV

Vezi, dar, ce nenorocire mare este căderea în păcat prin care «te dai satanei», care ține în robie sufletele părăsite de Dumnezeu! Doar nu fără pricină și fără rost părăsește Dumnezeu pe cei ce L-au părăsit. Într-adevăr, când El trimite ploaie peste vie, dar aceasta în loc să facă struguri face spini²⁵, atunci ce să facă Dumnezeu, decât să poruncească norilor să nu mai plouă peste dînsa ploaie?

Așadar, tot un fel de robie ne amenință și pe noi în urma păcatelor, dacă nu ne întoarcem, și vom fi dați și noi lui Nabucodonosor de acești tirani. Or, când auzim în astfel de amenințări de cuvintele proorocilor, de cuvintele Legii, de cuvintele apostolilor și de cuvintele Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, să știm că ele tocmai despre pocăință ne vorbesc, și ne cheamă la întoarcere. Dacă ascultăm de ele, ne potrivim Celui care a zis: «mă voi căi pentru relele care am socotit să le fac lor»²⁶.

V

Asta pentru ceea ce se spune în primul verset al cărții lui Ieremia. Îndată, după aceea, este scris: «și a fost cuvîntul Domnului către mine»²⁷, cu alte cuvinte către Ieremia. Ce vrea să însemne «Cuvîntul Domnului»? Ceva cu totul deosebit față de ceea ce s-a spus celorlalți prooroci. Căci, într-adevăr, la nici un alt prooroc nu mai întîlnim o astfel de rostire. Și lui Avraam i s-a spus prooroc într-un loc: «prooroc este și se va ruga pentru tine»²⁸, dar Dumnezeu nu, i-a spus ca lui Ieremia «mai înainte de a te fi urzit în pîntece te știu și mai înainte de a ieși din pîntece te-am sfințit»²⁹, întrucît Avraam a fost sfințit numai după ce «a ieșit din pămîntul lui»³⁰, din rudența lui, din casa tatălui lui. Și Isaac s-a născut dintr-o făgăduință, cu toate acestea, nici lui nu aflăm nicăieri să i se fi spus astfel de cuvinte.

Dealtfel, la ce ne-ar folosi să controlăm cu ce fel de cuvinte au fost chemați toți proorocii? Ieremia s-a împărtășit de un dar deosebit: «mai

24. 1 Tim. 1, 20.

25. Is. 5, 4—6.

26. Fac. 18, 7.

27. Ier. 1, 4.

28. Fac. 20, 7.

29. Ier. 1, 5.

30. Fac. 12, 1.

înainte de a te fi urzit tu în pînțece te știu și mai înainte de a ieși din pînțece te-am sfințit»³¹.

VI

Nu tănuim că aceste cuvinte unii le referă la cineva mai mare decît Ieremia și anume la Domnul și Mîntuitorul Hristos. Trebuie să știm doar că, dacă prin cele mai multe din aceste graiuri, pe care le voi cita, se are în vedere Mîntuitorul, și-I pot fi aplicate Lui, în schimb, există cîteva din cuvintele adresate lui Ieremia care ne fac oarecum greutăți la explicare, căci, după părerea celor mai mulți, acestea nu se pot pune în legătură cu Mîntuitorul. Să vedem mai întîi care sînt cele care I se potrivesc Lui? «Căci către toți la care te voi trimite vei merge și toate cîte voi porunci ție, vei grăi. Să nu te temi, însă, de fața lor, că Eu cu tine sînt, ca să te izbăvesc, zice Domnul»³². Chiar dacă nu reiese destul de limpede că prin aceste cuvinte se are în vedere Mîntuitorul, totuși cele ce se spun mai departe: «Și a întins Domnul mîna Sa` către mine și s-a atins de gura mea și a zis Domnul către mine: iată, am dat cuvintele Mele în gura ta, iată te-am pus astăzi peste neamuri și peste împărății ca să smulgi și să arunci la pămînt»³³ (acestea nu se potrivesc lui Ieremia). Ne întrebăm: ce neamuri a smuls Ieremia? Ce împărății a aruncat el la pămînt? căci scrie clar: «iată te-am pus astăzi peste neamuri și peste împărății, să smulgi și să strici, să arunci la pămînt». Și ce putere avea Ieremia «să piardă», din moment ce și cuvîntul acesta i s-a spus? Și apoi, există oare astfel de oameni pe care Ieremia «să-i fi zidit», pentru ca să se poată spune despre el «să zidești», cîtă vreme Ieremia declară: «nici n-am dat cu dobîndă și nici mie nu mi-a dat nimeni cu dobîndă»³⁴. Dar, atunci, de ce i s-a încredințat «să zidești și să sădești»?³⁵. S-ar potrivi pentru Ieremia cuvîntul «sădești»? Or, dacă raportăm aceste cuvinte la Domnul Hristos, ele nu fac nici o greutate tîlcuitorului, pentru că aici Ieremia simbolizează (sau prefigurează) pe Mîntuitorul. Pe de altă parte, cuvintele pe care le voi cita de acum înainte, pun în încurcătură și pe cel mai dibaci tîlcuitor care ar vrea să le aplice la adresa Mîntuitorului: «Și am zis:³⁶ «o, Doamne! Cel ce ești stăpîn, iată eu nici măcar nu știu să vorbesc». El care-I «înțelepci-

31. *Ieș.* 1, 5.

32. *Ier.* 1, 7—8.

33. *Ier.* 1, 9—10.

34. *Ier.* 15, 10.

35. *Ier.* 1, 10.

36. *Ier.* 1, 6.

nea» și «Puterea lui Dumnezeu»³⁷, care ne-a chemat să ne împărtășim din toată plinătatea Dumnezeirii care locuiește trupește întru El³⁸; ei bine! Mîntuitorul ar putea rosti oare cuvintele: «sînt încă tînăr»? Aceste cuvinte «sînt încă tînăr» nu se cade să le raportăm la Mîntuitorul, pentru că tocmai El este Cel ce-i răspunde (omului): «Să nu zici, sînt încă tînăr». De aici urmează, așadar, că nu se cuvine să vorbim despre Domnul asemenea cuvinte pentru că nu-i cuviincios.

Așadar, sînt multe cuvinte care nu se potrivesc cu rolul Mîntuitorului, dar sînt și altele, ca cele dinainte, care nu ne fac greutate aplicîndu-le la El. Nu-i greșit să spunem, deci, că unele se referă la Ieremia, altele la Mîntuitorul. Și totuși, orice om, care judecă limpede, se va simți oarecum strîmtorat la această pericopă socotind că ar trebui să fii nesimțit să intervii într-un text atît de strîns, punînd unele cuvinte în legătură cu Ieremia, iar altele cu Mîntuitorul și spunînd că unele nu se potrivesc cu Mîntuitorul, ci cu Ieremia, pe cînd altele, care-l depășesc pe Ieremia, nu se potrivesc cu acesta, ci cu Mîntuitorul.

VII

Dar, să admitem că întregul pasaj s-ar referi la Ieremia și să încercăm să explicăm lucrurile care-l depășesc pe prooroc. Oricine a primit cuvintele ca venind de la Dumnezeu și e îndrăgostit de farmecul cuvintelor cerești, înseamnă că le-a primit «să smulgă și să strice neamuri și împărății». Dar, cînd se spune că cel ce a primit cuvintele lui Dumnezeu, acela «smulge neamuri și împărății», atunci să nu iei cuvintele «neamuri» și «împărății» în înțeles trupesc, ci ținînd seama că păcatul «stăpînește» peste sufletele omenești, după cuvîntul apostolului «să nu mai stăpînească păcatul în trupul vostru cel muritor»³⁹ și văzînd că există multe feluri de păcate, atunci vei înțelege în chip alegoric prin «neamuri și împărății», răutățile «smulse» și «nimicite» de cuvintele lui Dumnezeu date lui Ieremia sau oricărui alt prooroc. Și tot în chipul acesta putem atribui și lui Ieremia cuvintele rostite mai înainte, care nu se potrivesc cînd ne gîndim la Mîntuitorul, după cum și pe celelalte le putem atribui lui Ieremia dacă știm să le tîlmăcim alegoric.

Dar, poate că va riposta cineva dintre ascultători: explică-mi și celălalt cuvînt («sînt încă tînăr») și silește-te să aplici tot acest pasaj la per-

37. 1 Cor. 1, 24.

38. Col. 2, 9.

39. Rom. 6, 12.

soana Mîntuitorului. Pentru partea a doua nu există nici o greutate, pentru că e limpede că Mîntuitorul «a smuls împărățiile» din mîna diavolului și a «nimicit popoare», înlăturîndu-le trăsăturile pagîne. În schimb, ca să rămînem la fraza, care pare o hulă dacă o aplici la Mîntuitorul, lămu-rește-mă cum ar putea spune Domnul : «nu știu vorbi, pentru că sînt încă tînăr» și așa mai departe.

Cred, dar, că ai înțeles că pasajul respectiv ne pune în încurcătură. Mă întreb, cum s-ar putea referi în chip mai cuviincios și mai apropiat de adevăr aceste cuvinte la Mîntuitorul ? Va trebui să recurgem la mărturia Scripturilor, căci fără mărturii încercările și explicările noastre n-au nici o crezare, după cum spune regula : «prin gura a două sau a trei mărturii va sta tot adevărul», care se aplică, dealtfel, mai mult la explicările de text, decît la oameni. Cu alte cuvinte, regula îmi cere să *bazez cuvintele* tîlcuirii pe doi martori, pe Noul și Vechiul Testament, luînd anume trei martori : un evanghelist, un prooroc și un apostol, pe temelia cărora «va sta tot cuvîntul». Dar cum am putea aplica la Mîntuitorul cuvîntul respectiv ? Iată o mărturie din Vechiul Testament : «că mai înainte de a cunoaște pruncul binele sau răul, va lepăda răul ca să aleagă binele»⁴⁰. Și iarăși, foarte limpede se scrie despre Mîntuitorul în cartea lui Isaia : «Iată fecioara în pîntece va lua și va naște fiu și se va chema numele lui Emanuil»⁴¹. Reiese că tocmai la Mîntuitorul se referă și vorbele : «mai înainte de a te ști tu prunc». Iar dacă trebuie să luăm și vreun exemplu din Evanghelie, înainte de a se fi făcut mare, pe cînd Iisus era încă prunc, pentru că «S-a deșertat pe Sine»⁴², adică «creștea» (or, de bună seamă că nimeni nu mai crește odată ce a atins deplinătatea, ci crește doar atunci cînd trebuie să mai crească), «creștea adică cu vîrsta și cu înțelepciunea și sporea cu harul la Dumnezeu și la oameni»⁴³. Căci, dacă «S-a deșertat» coborîndu-Se pe pămînt și dacă fiind acum «deșertat» a luat din nou ceea ce lepădase; căci o făcuse de bună voie, ce a putut fi de mirare cînd s-a spus că «creștea cu înțelepciunea și cu vîrsta și cu harul înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor» ?. Întocmai cum s-a spus tot despre El la Isaia : «înainte de a cunoaște pruncul binele sau răul, el va lepăda răul lipindu-se de bine»⁴⁴ și celelalte cuvinte pe care le-am pomenit.

40. Is. 7, 15.

41. Is. 7, 14.

42. Fil. 2, 7.

43. Lc. 2, 52.

44. Is. 7, 15.

VIII

Dar, poate că va zice cineva : chiar dacă poți spune despre Mîntuitorul că «nu știu să vorbesc» ⁴⁵, chiar dacă I-ai atribui asemenea lucruri socotindu-L încă «prunc mic» ⁴⁶, oare nu-i supărător să vorbim în felul acesta despre «Cel Unul Născut» ⁴⁷, «Cel mai întii născut decît toată făptura» ⁴⁸, care, mai înainte de a se fi întrupat, a fost binevestit cu cuvintele : «Duhul Sfînt se va pogori peste tine și puterea Celui Preaînalt te va umbri» ? ⁴⁹. Să spui în locul Lui, «nu știu vorbi» ! Caută, dacă nu poți afla ceva mai de cinste și mai măreț, despre Mîntuitorul, socotind că și dacă n-ar ști unele lucruri, El e mai mare decît dacă le-ar ști. Am în sprijinul acestui gînd chiar cuvintele Lui, atunci cînd spune că nu cunoaște anumite lucruri. Cred că la astfel de fapte se referă cuvintele din Evanghelie : «au nu în numele Tău am mîncat și în numele Tău am băut și în numele Tău am scos dracii și am făcut atîtea minuni ?» ⁵⁰. Iar în alt loc răspunde : «Niciodată nu v-am cunoscut pe voi» ⁵¹. Oare afirmația făcută de Mîntuitorul, «niciodată nu v-am cunoscut pe voi», ar scădea puterea Lui ? Oare nu o face mai mare și mai minunată prin aceea că El n-a cunoscut răutățile și pe oamenii cei pierduți ? Pentru că, într-adevăr, El n-a cunoscut decît ceea ce-i ales și desăvîrșit : «cunoscut-a Domnul pe cei ce sînt ai Săi» ⁵², iar «dacă cineva nu vrea să știe, să nu știe» ⁵³.

Așadar, pe păcătos nu-l cunoaște Dumnezeu.

Dar, poate că va obiecta cineva dintre ascultători : ne-ai arătat că Dumnezeu nu vrea să știe de păcătoși, că nu vrea să aibă de-a face cu «cei ce lucrează fărădelegea» ⁵⁴ pentru că nu-s vrednici să fie cunoscuți de El ⁵⁵, dar cum ne dovedești că expresia «nu știu vorbi» e ceva mare și neîntrecut atunci cînd ea e rostită de Mîntuitorul ? Vorbirea e în general un lucru omenesc. Ca să vorbim ne folosim de o limbă oarecare, așa cum e cazul cu cea vorbită de evrei, de greci și de alții. Dacă te-ai ridica cu gîndul la Mîntuitorul, pe care-L cunoști că e «Cuvîntul, care

45. *Ier.* 1, 6.

46. *Is.* 7, 15.

47. *In.* 1, 14.

48. *Col.* 1, 15.

49. *Lc.* 1, 35.

50. *Lc.* 13, 26.

51. *Mt.* 7, 23.

52. *2 Tim.* 2, 19.

53. *1 Cor.* 14, 38.

54. *Mt.* 7, 23.

55. *Ier.* 1, 6.

era dintru început la Dumnezeu»⁵⁶, ei bine ! să știi că El nu știe vorbi, pentru că vorbirea ține de oameni, iar lucrurile pe care El le «știe» depășesc graiul omenesc. Iar dacă faci legătura între «limbile îngerești» și între «limbile omenești»⁵⁷, să știi că El e mai mare⁵⁸ și decît îngerii, după cum ne-o spune Apostolul în epistola către Evrei, așa că va trebui să spui că întrecea și limbile îngerești pe cînd Dumnezeu Cuvîntul era la Dumnezeu Tatăl⁵⁹. Așa încît și El învață sau agonisește învățătura, nu atît a lucrurilor mari, ci a celor de jos și mai mărunte, după cum mă silesc și eu să bolborosesc cu cei mici (căci necunoscînd limba lor, mă silesc și eu, om adult, ce sînt, să conversez cu ei, cum se conversează cu copiii)⁶⁰, tot așa și Mîntuitorul atîta vreme cît e «în Tatăl» și pe-trece în măreția slavei lui Dumnezeu nu grăiește în limbă omenească, putînd spune ca aici la început⁶¹ «nu știu să vorbesc, căci sînt încă tînăr», tînăr fiind după nașterea trupească, dar bătrîn ca «Cel mai întîi născut decît toată făptura», tînăr pentru că a venit «la sfîrșitul veacurilor»⁶² și sosirea Lui în lumea aceasta s-a făcut destul de tîrziu.

IX

Așadar, cînd zice «nu știu grăi», vrea să spună : știu lucruri mai mari decît cele care ar putea fi spuse, lucruri care întrec puterea graiului omenesc. Vrei să le vorbesc oamenilor ? N-am luat numai decît limbă omenească, dar am limba cu care mă adresez Ție, Doamne, Eu sînt In-suși Cuvîntul, care grăiesc către Tine, Doamne. Ție știu cum să mă adresez, oamenilor «nu știu cum să le vorbesc», «sînt încă tînăr»⁶³. Și răs-punsul : «Nu zice, sînt încă tînăr, căci către toți, la care te voi trimite, vei merge»⁶⁴. Și iată, Dumnezeu «a întins mîna Sa către mine, S-a atins de gura mea, mi-a dat cuvintele Sale»⁶⁵, în vederea «împărățiilor», pe care le voi «smulge». Pe cînd era la Tatăl, Mîntuitorul, n-avea trebuință de cuvinte care să deștrădăcineze, nici să strice și să risipească lucrurile rele, căci acolo nu era nimic de smuls, nici de stricat.

56. *In.* 1, 32.57. *1 Cor.* 13, 1.58. *Evr.* 1, 4—5.59. *In.* 1, 1—2.60. *In.* 14, 10—11.61. *Ier.* 1, 6.62. *Evr.* 9, 26.63. *Ier.* 1, 6.64. *Ier.* 1, 7.65. *Ier.* 1, 9—10.

Tot așa de mare lucru este să spui : «nu știu de unde sînteți voi, lucrători ai nedreptății» ⁶⁶, ca și cum ar spune Mîntuitorul din partea Sa: «nu știu să vorbesc», pentru că gîndindu-ne la «covîrșitoarea mărire a puterii Lui» ⁶⁷, și într-un caz și în altul aceasta însemna că El nu grăiește într-o limbă omenească.

X

În legătură cu cuvintele «mai înainte de a te fi urzit în pîntece, te-am cunoscut» ⁶⁸, fie că au fost spuse lui Ieremia, fie Mîntuitorului, citește în cartea Facerii și vezi ce scrie acolo despre facerea lumii și vei înțelege că Scriptura grăiește foarte dialectic ferindu-se să spună «înainte de a te fi făcut în pîntece, eu te-am cunoscut». Într-adevăr, cînd a fost creat omul, după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, «Dumnezeu a zis : să facem om după chipul și asemănarea Noastră» ⁶⁹, dar n-a zis : «să plăsmuim», ci cînd a luat țărîna din pămînt El n-a mai făcut pe om, ci l-a «plăsmuit» și «l-a așezat Domnul în raiul desfătării, să-l lucreze și să-l păzească» ⁷⁰. De aceea, Domnul adresîndu-se, fie lui Ieremia, fie Mîntuitorului, s-a ferit să spună : «te știu dinainte de a te fi făcut în pîntecele maicii tale». Și aceasta pentru motivul că ceea ce «s-a făcut» nu era ceva într-un pîntece oarecare, ci tocmai ceea ce fusese «plăsmuit» sau «format din țărîna pămîntului», aceea a fost creat în pîntece ⁷¹.

«Te cunosc dinainte de a te fi urzit în pîntece» ⁷². Or, dacă Mîntuitorul cunoștea pe toți (și mai trebuie să adăugăm aici și expresia «nu știu să vorbesc»), atunci n-ar mai fi spus lui Ieremia cuvîntul acela atît de deosebit : «te-am cunoscut». Căci Dumnezeu cunoaște pe oamenii aleși, pe cei vrednici de a fi cunoscuți de El, «cunoscut-a Domnul pe cei ce sînt ai Săi», pe cînd pe cei nevrednici, dimpotrivă, Domnul nu-i cunoaște, iar Mîntuitorul nici atîta, căci a zis despre ei: «niciodată nu v-am cunoscut pe voi» ⁷³.

În măsura în care progresăm, noi oamenii ajungem să judecăm cam ce fel de lucruri sînt vrednice să le cunoaștem. Există lucruri despre care nici nu ne place să auzim vorbindu-se, dar să le cunoaștem sau să

66. Lc. 13, 27.

67. Ef. 1, 19.

68. Ier. 1, 5.

69. Fac. 1, 26.

70. Fac. 2, 15.

71. Ier. 1, 5.

72. Ier. 1, 5.

73. Mt. 7, 23.

le știm. Cum se prezintă lucrurile la «Dumnezeul tuturor lucrurilor» ? Vrea să cunoască pînă și pe faraon și pe egipteni, cu toate că aceștia nu sînt vrednici să fie cunoscuți de El. În schimb, Moisi e vrednic de El, după cum la fel de vrednici sînt toți proorocii deopotrivă. Multe fapte bune ar trebui să săvîrșești ca să-și aducă aminte de tine Dumnezeu, pentru că dacă-l știa pe Ieremia, «încă dinainte de a se fi zămislit el în pîntecele maicii lui», desigur că sînt destui alții pe care ajunge să-i cunoască de cînd se împlinesc treizeci sau patruzeci de ani.

XI

Sînt, dar, destule cuvinte tainice, pe care aplicîndu-le la Mîntuitorul nu ridică nici o greutate, dar pe care dacă le raportăm la Ieremia, («celor ce au urechi de auzit» !⁷⁴) reclamă atenție deosebită. Căci cum ar putea spune Dumnezeu : «Mai înainte de a te urzi tu în pîntece te-am cunoscut și mai înainte de a fi ieșit tu din pîntece te-am sfințit» ?⁷⁵ Pentru Sine însuși știm că Dumnezeu sfințește pe anumiți oameni. În cazul lui Ieremia, El n-a așteptat clipa cînd avea să vină pe lume, ci încă înainte de a fi fost născut din pîntecele maicii, Dōmnlul l-a sfințit. În același timp, dacă raportezi cuvintele la Mîntuitorul, El n-a fost sfințit numai înainte de a se fi născut, ci a fost sfințit cu mult mai devreme. Ieremia însă a fost sfințit numai înainte de ieșirea din pîntece.

XII

«Prooroc spre popoare te-am rînduit»⁷⁶, se spune tot acolo. Dacă ai căutat să explici aceste cuvinte, aplicîndu-le la Ieremia, să bați de seamă că lui i s-a dat porunca să proorocească tuturor neamurilor, elamitenilor, celor din Damasc, moabitenilor. Așijderea expresia: «a proorocit împotriva tuturor neamurilor»⁷⁷, trebuie s-o înțelegem în sens literal. Cît despre înțelesul ei duhovnicesc, dacă-i vorbă de Ieremia, vom vedea mai încolo, dar dacă am aplica-o la Mîntuitorul, cîte ar trebui spuse aici ? Într-adevăr, Mîntuitorul a proorocit de multe ori împotriva tuturor neamurilor, de aceea, între multe alte titluri, El îl are și pe cel de prooroc. După cum e «mare preot»⁷⁸, Mîntuitorul nu putea să nu fie și doctor și prooroc. Faptul că proorocind despre El, Moise l-a prezentat nu ca pe un prooroc, ci ca pe proorocul proorocilor : «prooroc din frații

74. Mt. 11, 15.

75. Ier. 1, 5.

76. Ier. 1, 5.

77. Ier. 25, 15.

78. Evr. 2, 17.

tăi, ca și mine, îți va ridica Domnul Dumnezeu, de El să ascultați ⁷⁹ și omul care nu va asculta cuvîntul Lui va fi nimic și scos din neamul lui» ⁸⁰. Prin aceasta arată că Lui i-a fost rînduită proorocia pentru toate neamurile, ca Unul care va și primi «revărsarea Duhului pe buzele Lui» ⁸¹, pentru că nu numai atunci cînd a fost de față trupește, ci și azi, cînd e prezent cu puterea și cu Duhul Lui ⁸², El proorocește tuturor neamurilor, încît în viața tuturor neamurilor El își împlinește proorocia și cheamă pe oameni la mîntuire.

XIII

«Și am zis : O, Doamne Dumnezeule ! iată că eu nu știu să vorbesc pentru că sînt încă tînăr. Și a zis Domnul către mine : nu zice că tînăr sînt eu, căci la cîți te voi trimite, vei merge» ⁸³.

Am spus-o, de mai multe ori, că poți fi copil după structura sufletească, chiar dacă trupește ești în vîrsta bătrîneții ⁸⁴. Dar tot la fel de bine se poate întîmpla ca în cele din afară să fii copil, iar din punct de vedere lăuntric să fii bărbat. Așa a fost Ieremia, care dobîndise deja harul lui Dumnezeu pe cînd era trupește încă prunc, de aceea i-a zis Domnul : «Nu zice că tînăr sînt eu», iar dovada că nu era prea tînăr, ci «bărbat desăvîrșit» ⁸⁵, constă în ținta spre care a fost trimis : «căci la cîți te voi trimite, la toți vei merge și tot ce-ți voi porunci ție vei grăi. Să nu te temi de dînșii» ⁸⁶. Cuvîntul lui Dumnezeu cunoaște primejdiile care pasc pe slujitorii Cuvîntului din partea celor la care sînt trimiși. Cînd ceartă, ei sînt urgisiți ; cînd muștră sînt prigonți. Proorocii îndură tot felul de nenorociri : «Proorocul nu este disprețuit decît în patria lui și în casa lui», după cum am amintit nu demult ⁸⁷.

Așadar, Domnul știe ce primejdii amenință pe prooroc, de aceea îi spune : «Să nu te temi de dînșii pentru că Eu sînt cu tine, ca să te scot din mîna lor», zice Domnul ⁸⁸. Ne-au rămas mărturii despre suferințele

79. Deut. 18, 15 ; 19.

80. Lev. 23, 29.

81. Ps. 44, 3.

82. Despre prezența spirituală a Mîntuitorului vezi M. Harl : *Origène et la fonction révélatrice du Verbe incarné*, Paris, 1958, p. 207—208.

83. Ier. 1, 6—7.

84. Aceeași idee a dezbătut-o Origen și în *Omilia V* la Ps. 37, 25 (Migne, P.G., 12., 1354—1355).

85. Ef. 4, 13.

86. Ier. 1, 7—8.

87. Se știe că Origen nu poate face nici aluzie la Comentarul la Matei X, 18, pentru că acesta va fi compus mult mai tîrziu (abia în anul 247), ci mai curînd la Comentarul la Ioan XIII, 55 (54), care a fost scris mai înainte de anul 220.

88. Ier. 1, 8.

îndurate de Ieremia : a fost aruncat într-o groapă cu noroi⁸⁹, unde a stat nemîncînd decît o piine pe zi și fără să bea decît apă⁹⁰, iar miile de alte suferințe pe care le-a îndurat sînt arătate toate în cartea lui. Căci, «pe care dintre prooroci nu l-au prigonit părinții voștri?»⁹¹. Doar acum a devenit o regulă că : «toți cîți voiesc să trăiască cucernic în Hristos Iisus vor fi prigonîți»⁹² de puterile vrăjmașe cu toate mijloacele de care dispun ele. Tot așa, se știe că cei prigonîți, îndură totul fără să le pară straniu, ci unii din ei dorind chiar să sufere pe nedrept, iar nu pe drept, pentru vreo nedreptate, pe care ar fi săvîrșit-o, pentru vreun păcat sau pentru vreo lăcomie. Căci, dacă se întîmplă să fie prigonîți pe bună dreptate, atunci să ascultăm ce fericire li se adresează : «fericiți veți fi cînd vă vor prigoni pe voi și vor zice tot cuvîntul rău împotriva voastră, minșind pentru mine. Bucurați-vă și vă veseliți, că plata voastră multă este în ceruri, pentru că tot așa au prigonit și pe proorocii cei dinainte de voi»⁹³.

XIV

«Căci cu tine sînt ca să te scot din mîna lor», zice Domnul către Ieremia. Și Domnul a întins mîna Sa către mine și S-a atins de gura mea și mi-a zis : «Vezi, dar, ce deosebire se face între Ieremia și Isaia». Isaia zice : «Ticălosul de mine ! că om cu buze spurcate sînt și locuiesc în mijlocul unui popor tot cu buze necurate și cu toate acestea am ajuns să-L văd pe împăratul, Domnul Savaot»⁹⁴. Deși, potrivit acestei mărturisiri el avea, dacă nu fapte necurate, cel puțin cîteva cuvinte necurate — altceva nu știm să fi păcătuit — cu toate acestea spre Isaia n-a întins Domnul mîna, ci doar unul din serafimi a atins cu mîna buzele lui și i-a zis : iată, «ți-am șters fărădelegile», pe cîtă vreme lui Ieremia, pentru că fusese «sfînșit din sînul maicii sale»⁹⁵, nu i s-a trimis nici clește, nici cărbune luat de pe altarul de jertfă — căci n-avea nimic, pentru a fi curățat cu foc — ci însăși mîna Domnului a fost aceea care l-a atins.

De aceea a și zis : «Și a întins Domnul mîna Sa către mine și S-a atins de gura mea. Și a zis Domnul către mine: iată, am dat cuvintele Mele în gura ta, iată te-am pus astăzi peste neamuri și peste împă-

89. *Ier.* 38, 6.90. *Ier.* 37, 20.91. *Fapte* 7, 52.92. *2 Tim.* 3, 12.93. *Mt.* 5, 11—12.94. *Is.* 6, 5.95. *Is.* 6, 6.

rății ca să le smulgi»⁹⁶. Dar cine poate fi atât de fericit ca să smulgă nenumărate împărății, pe care i le arată diavolul⁹⁷, cu ajutorul «cuvintelor», pe care i le dă Dumnezeu, după cum este scris: «Iată am dat cuvintele Mele în gura ta, iată te-am pus astăzi peste neamuri și peste împărății, ca să le smulgi»? Și după cum există împărății, tot așa există și neamuri. Și dacă există, de pildă, o împărăție a nerușinării, atunci neamurile curviei sînt faptele singuratice ale fiecărei desfrînări în parte. Lăcomia și furtul, care sînt păcate de același fel, nu formează decît o singură împărăție, în vreme ce există mai multe împărății acolo unde și felurimea păcatelor e mai mare. Pe de altă parte, să controlăm și pe păcătoși, pe fiecare în parte, ca să înțelegem ce sînt «neamurile» supuse acestor «împărății». S-ar putea spune, de pildă, că unul are mai multe neamuri care ascultă de împărăția desfrînării, altul are mai multe neamuri din împărăția furtului, a calomniei, a miniei. Cuvintele lui Dumnezeu trimise împotriva «neamurilor» și a «împărățiilor» au drept scop «să smulgă» și să «nimicească». Să «smulgă» ce? Mîntuitorul este Cel ce m-a învățat: «orice răsad pe care nu l-a sădit Tatăl Meu cel ceresc, va fi smuls din rădăcină»⁹⁸. Înăuntrul sufletelor există lucruri «care n-au fost sădite de Tatăl ceresc». Toate «gîndurile rele, uciderile, adulterele, desfrînările, furțișagurile, mărturiile mincinoase, hulele»⁹⁹, sînt răsaduri care n-au fost sădite de Tatăl ceresc. Și dacă vrei să știi cine a sădit aceste soiuri de răutăți, atunci ascultă: «un vrăjmaș a făcut aceasta¹⁰⁰, cel care a semănat neghină printre grîu»¹⁰¹. Cu alte cuvinte, în suflet ne-a intrat Dumnezeu cu semințele Sale, dar tot acolo a intrat și diavolul. Dacă în loc să lăsăm «drum liber diavolului»¹⁰², am lăsa loc liber lui Dumnezeu, Dumnezeu ar semăna cu bucurie semințele Sale în cugetul nostru¹⁰³. Să nu ne închipuim, dar, că Ieremia va fi primit vreo favoare tristă atunci cînd a fost pus peste neamuri și peste împărății să le smulgă din rădăcină. Nu! Bucuria lui Dumnezeu este doar să se înlăture prin cuvinte rușinile, împărățiile opuse împărăției lui Dumnezeu, neamurile vrăjmașe poporului lui Dumnezeu.

96. Ier. 1, 9—10.

97. Mt. 4, 8.

98. Mt. 15, 13.

99. Mt. 15, 19.

100. Mt. 13, 28.

101. Mt. 13, 25.

102. Ef. 4, 27.

103. Idee stoică, potrivit căreia în minte stăruie sămînța virtuții, *Contra lui Cels*, V, 37, 40; *De principiis*, 1, 3, 6.

XV

«Să smulgi din rădăcină și să nimicești». Există, e drept, și o zidire a diavolului, dar există și una a lui Dumnezeu. Clădirea «pe nisip»¹⁰⁴ e a diavolului, pentru că ea nu-i așezată pe nimic statornic, tare și unificator, pe câtă vreme clădirea «pe piatră»¹⁰⁵ este a lui Dumnezeu. Căci, iată ce s-a spus oamenilor lui Dumnezeu: «voi sînteți ogorul lui Dumnezeu, zidirea lui Dumnezeu»¹⁰⁶.

Cuvintele lui Dumnezeu vin, dar, «peste neamuri și peste împărății, ca să le smulgă din rădăcină și să le nimicească»¹⁰⁷. Dacă smulgi din rădăcină și nu nimicești ceea ce ai smuls, aceea rămîne mai departe; dacă nimicești numai semințele, iar pietrele de pierzanie nu, sămînța răului tot mai rămîne. Una din silințele lui Dumnezeu este, așadar, ca după ce ai smuls din rădăcină, să și nimicești ce ai smuls și să și pierzi ce ai nimiciti! Despre astfel de lucruri smulse din rădăcină și nimicite citește cu luare-aminte cum au fost nimicite: «ardeți paiele în focul nestins, legați în snopi neghina și dați-o apoi focului». Așa se face nimicirea, după smulgerea din rădăcină. Vrei cumva să vezi și ce se întîmplă cu stricarea în zidirea cea greșită? Casa dărîmată din pricina leprei păcatului se va sfărîma ca praful și va fi aruncată apoi «afară din cetate, ca să nu mai fie nici urmă de piatră», cum spune psalmistul: «ca tina ulițelor îi vor zdrobi pe ei». Căci, lucrurile rele nu trebuie să mai dureze, în nici un chip, din clipa în care au fost «nimicite». Și ca să nu mai poată fi folosite la altă zidire de către cel viclean, au fost smulse din rădăcină pentru ca diavolul să nu mai afle nici urmă din ceea ce fusese semănat, ca să nu mai poată semăna neghină, căci tocmai pentru că o avusese, de aceea o semănase. De aceea zice: «legați neghina în snopi» și o «ardeți cu totul în foc» pentru ca să se nimicească după ce a fost smulsă, iar zidirea diavolului, odată împiedicată, să fie nimicită de tot.

XVI

S-ar părea că cuvintele lui Dumnezeu nu ar vrea să spună «smulgere, stricare și nimicire». Să admitem că, într-adevăr, din mine s-ar smulge, s-ar strica și s-ar nimici orice fărădelege. La ce mi-ar folosi toate acestea dacă, în locul celor smulse din rădăcină, n-ar fi răsădite

104. Mt. 7, 26.

105. Mt. 7, 25.

106. 1 Cor. 3, 9.

107. Ier. 1, 10.

bunuri, cu mult mai înalte? Tocmai de aceea, lucrarea cuvintelor lui Dumnezeu duce mai întâi la «smulgere din rădăcină, la stricare și la nimicire», pentru ca abia după aceea «să înceapă zidirea și rășădirea». Și eu am constatat că în Scriptură se pomenesc întâi lucrurile care par, ca să zicem așa, mai triste, iar cele care par a fi mai de bucurie sînt amintite abia în rîndul al doilea: «Eu voi ucide și Eu voi face viu». Căci, n-a zis întâi că «va face viu» și abia după aceea «voi ucide», căci, e cu neputință ca Dumnezeu sau altcineva să ucidă ceea ce El însuși a făcut, ci a zis mai întâi «Eu voi ucide» și apoi «Eu voi face viu»¹⁰⁸. Pe cine «Eu voi ucide»? În Pavel am avut un dușman, un prigonitor, pe el «il voi face viu», ca să ajungă apoi «Pavel, apostolul lui Hristos»¹⁰⁹. Dacă nenorociții de eretici din vremea de azi ar fi înțeles acest lucru, atunci nu ne-ar fi acuzat într-una, spunîndu-ne: vedeți, cît e de nemiloasă și de neomenească Legea lui Dumnezeu¹¹⁰! Dar cum se poate spune: «eu voi ucide și voi face viu»? Oare nu vezi aici, în Scriptură, o făgăduință a Învierii morților? Și nu vezi că această înviere a morților începe în fiecare din noi, căci «am fost îngropați cu Hristos în moarte prin botez»¹¹¹, pentru ca să înviem apoi împreună cu El?

Așa, poate, e necesar să înceapă și Dumnezeu, întâi cu lucrurile care par mai triste, de pildă: «Eu voi ucide» și după ce voi omorî «Eu voi face viu», pentru că «Dumnezeu pe cine-l iubește îl ceartă, și biciuiește pe tot fiul pe care-l primește»¹¹². Mai întâi îl lovește, după aceea îl vindecă, «El rănește, dar tot mîinile Lui dau sănătate»¹¹³. Tot așa și aici: «te-am pus de azi peste neamuri și peste împărății, ca să smulgi, să strici și să risipești, pentru ca apoi să zidești și să răsădești»¹¹⁴. Totuși, cel dintîi lucru este să stîrpic din noi tot ce-i rău, căci Dumnezeu nu poate zidi acolo, unde mai stau urme de zidire greșită: «ce însoțire are dreptatea cu fărădelegea? sau ce părășie are lumina cu întunericul?»¹¹⁵. Trebuie, dar, smuls răul din rădăcină, zidirea răului trebuie nimicită cu totul și scoasă din sufletele noastre, pentru

108. Idee reluată în Omilia XII, 6.

109. 1 Cor. 1, 1.

110. E vorba mai ales de Marcion, Valentin și ebioniți, care distingeau doi Dumnezei, unul aspru (al V. Testament) și altul milostiv (al N. Testament). A se vedea la Origen în *Omiliile la Ieremia* IX, 1, 57; X, 5, 10, apoi *Istoria bisericească universală*, vol. I (ed. I. București, 1975), p. 136—138.

111. Rom. 6, 4.

112. Evr. 12, 6.

113. Iov. 5, 18.

114. Ier. 1, 10.

115. 2 Cor. 6, 14.

ca apoi să zidească și să răsădească cuvintele (vieții de veci), căci altfel nu pot înțelege de ce s-a scris: «Iată am²pus cuvintele Mele în gura ta» ¹¹⁶. Și de ce anume? Tocmai pentru ca să «smulgi din rădăcină, să strici și să risipești».

E adevărat că există cuvinte, care «smulg din rădăcină neamuri», cuvinte care «strică împărății», dar nu împărății materiale din lumea aceasta. Trebuie să înțelegi cum se cuvine ce sînt aceste cuvinte, care smulg și care nimicesc ceea ce-i de smuls și de risipit. Căci, chiar acum, în ceea ce vă spun, nu e vorba de nici o silă — atîta cît dă Domnul, cînd zice: «Domnul va da cuvînt celor ce-L vestesc cu putere multă» ¹¹⁷, o putere, deci, care «smulge din rădăcini» necredința pe care o întilnesc, fățarnicia, răutatea, neînfrînarea, o putere care «nimicește» dacă există undeva vreun idol încuibat în inimă ¹¹⁸, pentru ca odată idolul nimic, să se zidească în locul lui «un templu al lui Dumnezeu» ¹¹⁹, iar în acest templu rezidit să se arate mărirea lui Dumnezeu și să nu mai crească «lemn frunzos sub care să se desfrîneze» ¹²⁰, ci să fie un răsad al lui Dumnezeu ¹²¹, un nou așezămînt al Lui, un templu al lui Dumnezeu, întru Iisus Hristos, căruia se cuvine mărirea și puterea în vecii vecilor. Amin.

OMILIA A II-A

La cuvintele:

«cum te-ai schimbat întru amărăciune,
viță străină ce ești»

pînă la

«de te-ai spăla cu salitră și ți-ai înmulți iarba,
spurcată ești cu nedreptățile tale înaintea mea,
zice Domnul».

I

«Dumnezeu n-a făcut moartea, nici nu se bucură de pieirea celor vii, ci a zidit toate lucrurile spre viață și făpturile lumii spre izbăvire, și nu este întru ele sămînță de pieire, nici moartea nu are putere asupra pămîntului» ¹²². Iar eu, trecînd, mai departe, peste acest text, mă întreb:

116. *Ier.* 1, 9.

117. *Ps.* 67, 12.

118. Idee asupra căreia revine adeseori, *C. Cels.* IV, 1; VI, 2.

119. *1 Cor.* 3, 16.

120. *Ier.* 3, 6.

121. *Mt.* 15, 13.

122. *Înț. Sol.* 1, 13-14.

De unde a venit moartea ? Și iată, răspunsul ni-l dă aceeași carte : «prin pizma diavolului a intrat moartea în lume ¹²³.

Dumnezeu a făcut tot ce a putut fi spre fericirea noastră, dar noi înșine ne-am atras asupra-ne răutăți și păcate. De aceea și aici, la începutul lecturilor de azi din proorocul Ieremia, auzeam deodată cu cei a căror inimă e plină de amărăciunea atât de străină de fericirea pe care Dumnezeu ne-o rânduise, punându-se întrebarea «Eu te-am sădit ca pe o viță de soi, cum dar te-ai prefăcut în ramură sălbatică de viță străină ?» ¹²⁴. Sau cum s-ar spune cu alte cuvinte, Dumnezeu nu ne-a făcut să șchiopătăm, ci, dimpotrivă, ne-a dat tuturor picioare sprintene, dar la un moment dat s-a întâmplat ceva, încît ne-am schilodit, ajungînd să șchiopătăm. La început Dumnezeu ne-a făcut toate măduarele sănătoase, dar a intervenit între timp o pricină, care a făcut ca unele din ele să sufere. După cum sufletul a fost făcut «după chipul lui Dumnezeu» nu numai la primul om, ci la toți oamenii, căci cuvîntul «să facem om după chipul și după asemănarea Noastră» se întinde la toți, și după cum în Adam, ceea ce se înțelege în general «după chip» e anterior față de ceea ce s-a adăugat după ce s-a îmbrăcat prin păcat «chipul celui pămîntesc» ¹²⁵, tot așa la toți oamenii chipul lui Dumnezeu e anterior chipului celui rău ¹²⁶. «După cum am îmbrăcat, ca păcătoși, chipul celui pămîntesc așa vom purta, schimbîndu-ne, și chipul Celui ceresc» ¹²⁷, cum spune Apostolul, căci făptura noastră a fost zidită «după chipul Celui ceresc».

Iată, dar, ce problemă pune aici Scriptura în fața păcătoșilor sub formă de dojană : «Cum te-ai putut schimba în ramură de viță străină, pentru că «Eu te-am sădit viță roditoare, de cel mai ales soi» ? ¹²⁸. Adineaori am spus-o și revin iarăși ca să vă conving că Dumnezeu a sădit sufletul omului ca pe o viță de soi nobil, dar că schimbîndu-se, fiecare din noi am devenit tocmai contrarul la ceea ce dorise Ziditorul ¹²⁹ : «Eu te-am zidit viță roditoare, de soi ales», iar nu numai în parte «de soi», o bucată bună și alta rea, ci «Eu te-am sădit ca pe o viță roditoare, și de soi». Or, dacă te-am creat viță în întregime nobilă, atunci cum te-ai schimbat și te-ai făcut «vie străină» ?

123. *Inț. Sol.* 2, 24.

124. *Ier.* 2, 21.

125. *1 Cor.* 15, 49.

126. Spre deosebire de eretici, care credeau că unele suflete sînt predestinate din veci spre pierzare (*Com. In.* XIII, 50), Origen apără universalitatea tuturor.

127. *1 Cor.* 15, 49.

128. *Ier.* 2, 21.

129. *Hom. Lc.* XXXIX, 5. Spre deosebire de Filon, pentru care căderea n-a fost ceva de ordin moral, Origen spune că ea s-a făcut din pricina «neascultării și a păcatului» (*2 Cor.* 4, 16). *Hom. Gen.* I, 11—12 ; *Hom. Exod.* I, 5.

II

Să vedem și ce spune mai departe : «De te-ai spăla cu silitră și ai cheltui pe tine multă leșie, tot pătat ești în nedreptățile tale, zice Domnul»¹³⁰. Cu alte cuvinte, un suflet păcătos crede că dacă ar folosi silitră și s-ar spăla cu leșie ar scăpa de necurăție și de păcat. Ar putea, deci, crede cineva că dacă ar folosi o anumită iarbă, care crește pe pământ, și s-ar spăla cu o leșie preparată din ea, și-ar curăți sufletul pentru ca cuvântul de aici să spună viței schimbate în amărăciune și apoi sălbătăcită : «De te-ai spăla cu silitră și de ai cheltui pe tine multă leșie, tu tot pătat ești în nedreptățile tale, zice Domnul». Nu așa, ci trebuie să știm că Cuvântul are putere mare : după cum Cuvântul e în stare să dea viață întregii Scripturi, tot așa are putere chiar să vindece¹³¹, are putere să curățească și să limpezească totul, căci «viu și lucrător este Cuvântul lui Dumnezeu, mai ascuțit decât orice sabie cu două tăișuri»¹³², și tot ce credem că ar fi nevoie găsim în puterea Cuvântului. Există, așadar, un cuvânt tare ca silitra și pătrunzător ca leșia, Cuvântul care chiar numai când îl auzim e în stare să curățească întinăciunile de acest fel. Dar, întrucît acest cuvânt, care-i ca silitra și ca ierburile de leșie, nu vindecă de orice păcat, pentru că sînt păcate care cer alt tratament decât cel cu silitră și cu leșie, s-a spus sufletului care credea că prin silitră și leșie s-ar putea spăla : «Chiar de te-ai spăla cu silitră și cu leșie, înaintea Mea tot pătat rămii prin răutățile tale, zice Domnul».

Vedeți, așadar, de cîte feluri sînt rănilile : unii caută să le înmoaie, alții le ung cu uleiuri, alții le bandajează, crezînd că în felul acesta se vindecă, dar mai sînt și alte răni, despre care este scris : «totul e numai vinătăi, răni pline de puroi și necurățate, nemuiate cu untdelemn și nelegate ; țara voastră a ajuns pustie, cetățile voastre arse de foc»¹³³. Tot așa se poate spune și despre păcate : unele din ele întină sufletul și pentru păcate omul are nevoie de cuvinte tari ca silitra, de cuvinte pătrunzătoare ca leșia, dar există și păcate care nu se vindecă nici în felul acesta, căci nu sînt de soiul celor care pătează.

Iată, pentru ce, știind să facă deosebire între păcate și păcate, Mîntuitorul, care vorbește prin gura proorocului Isaia, zice : «Va spăla Domnul necurăția fiilor și a fiicelor Sionului și va șterge fărădelegile

130. *Ier.* 2, 22.

131. *Hom. Exod.* X, 27, citat în *Filocalie* XXVII, 4, ed. Robinson, p. 245, 246 : «Cuvîntul lui Dumnezeu e leac pentru suflet».

132. *Evr.* 4, 12.

133. *Is.* 1, 6—7.

din mijlocul lor cu duhul dreptății și al nimicirii»¹³⁴. «Necurăție și fărădelege : necurăția o va spăla cu duhul dreptății, iar fărădelegea cu duhul nimicirii. Căci dacă ai săvârșit vreun păcat, chiar dacă acesta «nu-i de moarte»¹³⁵, însemnează că totuși ești păcătos, ești întinat și atunci «Domnul va spăla întinăciunea fiilor și fetelor Sionului și va curăți fărădelegea din mijlocul lor», căci «necurăția» se poate înlătura prin «duh de dreptate», dar fărădelegea numai prin nimicire. De astfel de lucruri avem, deci, nevoie de obicei, când păcătuim mai greu, nu de silitră, nici de grămezi de ierburi, ci de duhul cauterizării, al nimicirii.

III

Abia acum mă lămuresc de ce Iisus boteza «cu Duh Sfânt și cu foc»¹³⁶. Nu era, deci, un om oarecare Cel pe care-L boteza «cu Duh Sfânt și cu foc». Numai un sfânt poate fi botezat cu Duh Sfânt, pe cînd pe ceilalți, chiar dacă au crezut și au fost socotiți vrednici de Duhul Sfânt, întrucît au păcătuit din nou, îi «spală» în foc, ceea ce nu-i totuna cu omul botezat de Iisus «cu Duh Sfânt și cu foc».

Așadar, ferice de cel botezat cu Duh Sfânt, care nu mai are nevoie de botezul focului ! În schimb, e de trei ori nenorocit cel ce va trebui botezat cu foc. Cu toate acestea în Iisus se împletesc amîndouă. Căci scrie «va ieși un toiag din rădăcina lui Iesei și o floare se va înălța din ea»¹³⁷, ceea ce înseamnă că «toiagul» e pentru cei pedepsiți, floarea pentru cei drepți¹³⁸. La fel se spune și în alt loc că «Dumnezeu e foc mistuitor»¹³⁹ sau «Dumnezeu este lumină»¹⁴⁰ : foc mistuitor pentru păcătoși, lumină pentru cei drepți și sfinți¹⁴¹.

Fericit cel care «are parte de învierea cea dintîi»¹⁴² și care a păstrat botezul cu Duh Sfânt¹⁴³. Cine e cel care nu se mîntuiește decît prin-

134. *Is.* 4, 4.

135. *1 In.* 5, 17.

136. *Lc.* 3, 16.

137. *Is.* 11, 1.

138. *Hm. In.*, I, 36 (41).

139. *Evr.* 12, 29.

140. *1 In.* 1, 5.

141. *Hom. In.*, XIII, 23.

142. *Apoc.* 20, 6.

143. Ideea că botezul nu s-ar putea «păstra» vine de la *Păstorul lui Herma*, Asem. VIII, 72, 3, unde se spune că unii «au primit» pecetea, apoi au stricat-o fără s-o fi păstrat întreagă (ed. Husson P. Nautin, p. 246, nota 5).

tr-o nouă înviere? Cel ce are nevoie să fie botezat cu foc atunci când ajunge înaintea Domnului, pe care «focul le va dovedi»¹⁴⁴ și pe care acest foc¹⁴⁵ îl găsește sub formă de lemn, fîn, paie de ars¹⁴⁶.

După toate cele spuse, trăgînd învățătura, pe cît ne este cu putință, după tot ce ni s-a spus în Scripturi, să le punem înăuntrul inimilor și să ne silim să ne potrivim viața după ele, pentru ca să ne curățim mai tare înainte de a pleca din această lume și pentru ca, pregătindu-ne prin fapte bune în vederea acestei plecări, să avem parte să fim numărați printre cei buni și să fim mîntuiți prin Hristos Iisus, căruia i se cuvine mărirea și puterea în vecii vecilor. Amin.

OMILIA III

La cuvintele:

**«Au doară pustiu am fost pentru Israel?
sau țară a întunericului?»**

I

La începutul celor citite din capitolul doi al cărții lui Ieremia Domnul zice că El nu vrea să fie pentru Israel nici «pustietate», nici «țara întunericului». Cînd ar auzi cineva aceste cuvinte, oare nu s-ar strădui să priceapă pentru ce-au fost scrise ele? Se va spune: de bună seamă că Dumnezeu nu putea fi față de Israel nici «pustiu», nici «țara întunericului». Iar atunci cum va fi ajuns Dumnezeu astăzi pentru Israel o pustietate, un pămînt întunecos? Sau dacă pentru Israel n-a fost așa ceva, va fi fost cumva pentru alte neamuri?

Într-adevăr, dacă pentru toți și întotdeauna Dumnezeu nu poate fi ceva pustiu, dacă pentru toți și întotdeauna El nu-i «țară a întunericului», atunci ce nevoie mai era să-i spună lui Israel acest lucru în chip deosebit: «fost-am Eu oare pustiu pentru Israel?» sau «țară a întunericului?». Ca să răspundem la aceste întrebări va fi bine să ne ducem cu

144. 1 Cor. 3, 13.

145. 1 Cor. 3, 12.

146. După Origen cei ce n-au comis păcate grele vor merge în rai îndată ce mor, pe cînd ceilalți vor trebui să se curețe în alte lumi și abia la urmă vor învia. A se vedea studiul introductiv al lui P. Nautin din *Omiliile la Ieremia*, vol. I, Paris, 1976, p. 172 ș.u.

gîndul atît la unele binefaceri, pe care Dumnezeu le-a revărsat pentru toți, cît și la altele pe care le-a rezervat numai unora ¹⁴⁷.

II

Dumnezeu nu lucrează fără folos pentru nimeni, căci ca Unul «care face să răsară soarele peste cei răi și peste cei buni», El nu poate fi pentru nimeni «țară a întunericii» atîta vreme cît «face să plouă și peste cei drepți și peste cei nedrepți» ¹⁴⁸. Cum ar putea fi «pustietate» Cel care face să răsară ziua și să plece noaptea la odihnă? Să fie un pustiu El, care face pămîntul să rodească? Un deșert El, care înzestreaază pe tot omul cu un suflet, ca să se bucure de rațiune, să cîștige înțelepciune și să se deprindă în învățatură, dar care în același timp i-a dat și un trup cu simțuri treze? Dumnezeu nu e ceva indiferent, nu poate fi «pustietate» pentru nimeni. Dar, dintr-un punct de vedere particular, mă întorc la istoria poporului Israel și spun: nici pentru el Dumnezeu n-a fost «pustietate», nici «țară a întunericii» atîta vreme cît făcea semne și minuni pentru popor. Dar, de fiecare dată cînd poporul lui Israel părea părăsit, Dumnezeu a ajuns pentru el ca o «pustietate» și ca o «țară a întunericii». Și cu toate acestea, nici pentru poporul lui Israel Dumnezeu n-a fost nici «pustietate», nici «țară a întunericii» deși în chip deosebit a fost așa ceva, dar numai pentru celelalte neamuri. În schimb, cînd și-a întors fața de la poporul Israel, devenind pentru el «un pustiu» și o «țară a întunericii», atunci harul a ajuns să se reverse peste celelalte neamuri. Dar nici pentru noi, cei de azi, Hristos Iisus nu este «o pustietate», ci o deplinătate, nu «țară a întunericii», ci pămînt roditor, căci, zice Scriptura, «mai mulți sînt fiii celei pustii, decît ai celei ce are bărbat» ¹⁴⁹.

De aceea Dumnezeu face atenți pînă și pe cei pentru care El nu ajunsese nicînd «pustietate» sau «țară a întunericii», spunîndu-le: iată, Eu n-am fost față de voi nici «pustietate» și nici «țară a întunericii», dar voi cum ați ajuns să spuneți: «nu ne vei mai stăpîni mai mult și de aceea nici nu vom mai veni la Tine» ¹⁵⁰. Oare din cauza căreî deznădejdi a putut scoate din gură poporul lui Israel cuvinte ca acestea: «Noi înșine ne sîntem stăpîni...»?

147. Dumnezeu a dat numai evreilor unele daruri, pe care acum le-a retras (devenind pentru ei «pustiu») ca să le dea altora (creștinilor de pildă).

148. Mt. 5, 45.

149. Is. 54, 1.

150. Ier. 2, 31.

OMILIA IV

La cuvintele:

«Și a zis Domnul către mine în zilele lui Iosie împăratul»
 pînă la «Fica lui Israel cea necredincioasă
 s-a dovedit mai dreaptă
 decît Iuda cea lepădată de Dumnezeu»
 (Ier. 3, 6—11).

I

Cuvîntul citit acum ascunde o noarecare neclaritate, pe care vrem să o lămurim, iar după aceea, cu ajutorul lui Dumnezeu, să desprindem înțelesul lui tainic.

Proorocul vrea, așadar, să știm cum este scris în Cartea Regilor ¹⁵¹, că poporul s-a dezbinat în vremea lui Roboam în regatul celor 10 triburi sub conducerea lui Ieroboam, pe cînd cel de-al doilea regat, cuprinzînd doar două triburi, s-a pus sub conducerea lui Roboam. Supușii lui Ieroboam s-au numit Israel, iar cei de sub ascultarea lui Roboam s-au numit Iuda. Și după cîte știm din istorie, dezbinarea poporului a durat pînă azi. Într-adevăr, nu cunoaștem nici un eveniment care să fi unit din nou pe Iuda cu Israel într-o singură împărăție ¹⁵². Dintre aceștia, Israel sau gruparea condusă de Ieroboam și cei care au urmat după el, au greșit primii și cel mai mult. Atît de mult au păcătuit în comparație cu cei din Iuda, încît au fost pedepsiți de Providență să fie duși în robie la asirieni, unde sînt, cum zice Scriptura, «pînă acum» ¹⁵³. Mai tîrziu au păcătuit și fiii lui Iuda, fiind osîndiți și ei să fie duși în robia Babilonului, nu «pînă acum», ca cei din Israel, ci 69 de ani, cum a proorocit Ieremia și cum scrie în cartea lui Daniil ¹⁵⁴.

În cazul că faptele acestea le punem în legătură cu poporul «de atunci» ¹⁵⁵, va trebui să vedem dacă nu cumva prin aceste cuvinte proorocul ar vrea să spună următoarele: Dumnezeu denunță păcatele lui Israel așa cum le putem citi, apoi spune că despre toate cîte a greșit Israel, adunarea lui Iuda a luat cunoștință, a văzut în ce chip au ajuns să plece ei în robie, dar lucrul acesta nu i-a fost lui Iuda spre nici o în-

151. 3 Regi 12.

152. Nu trebuie uitat că în preferința lui pentru explicarea alegorică, Origen vedea și în cele două regate pe evrei (= Israel) și pe creștini (= Iuda).

153. 4 Regi 17, 23.

154. Ier. 25; Dan. 9, 12. A se vedea și Dennefeld, *La messianisme*, Paris, 1929, în românește N. Neaga, *Profeții mesianice*, Sibiu, 1944.

155. În cap. 3, 6—11. Expresia «poporul de atunci» vrea să ne ducă cu gîndul la interpretarea literală, istorică. Interpretarea alegorică va urma după aceea.

vătătură. Dimpotrivă, ei au săvârșit păcate și mai mari, încît pînă la urmă parcă dreptatea a fost mai puțină în Iuda, decît în Israel. De aceea, proorocul primește poruncă să proorocească cum că Iuda s-a făcut mai rău decît Israel, pentru ca, în felul acesta, doar-doar se vor întoarce fiii lui Iuda. La urmă, proorocul vestește că Israel va veni în casa lui Iuda și într-o zi popoarele se vor uni laolaltă. Dacă ați vrea să pricepeți înțelesul celor citite, atunci să analizăm întreaga lectură de azi și vom vedea că înțelesul a fost bine gîndit de prooroc : «Și a zis Domnul către mine în zilele lui Iosia : văzut-ai ce a făcut casa lui Israel ? (nu a lui Iuda, ci a lui Israel, mai întîi) : a umblat prin toți munții înalți și pe sub tot copacul umbros și s-a desfrînat pe acolo. Și după ce a făcut toate nelegiuirile acestea i-am zis : întoarce-te la Mine, dar nu s-a întors. Și a văzut aceasta Iuda, sora sa cea necredincioasă. Și au văzut și cei din Iuda că deși a fost lepădată casa lui Israel cea răzvrătită nu s-a temut. Și am îndepărtat-o pe ea din pricina tuturor nelegiuirilor sale și i-am dat carte de despărțire» ¹⁵⁶. Iuda ar fi trebuit, dar, să învețe ceva de aici — căci am lepădat casa lui Israel, adunarea lui Israel am alungat-o la asirieni «și i-am dat carte de despărțenie la mîna ei, dar nici sora ei Iuda, cea necredincioasă, nu s-a temut».

După cele întimplate lui Israel (părăsirea și darea cărții de despărțenie), dregătorii din Iuda ar fi trebuit să tragă o învățătură din suferințele venite peste sora sa, dar nevrînd să-și însușească această lecție, a strîns și mai multe păcate, încît pînă la urmă păcatele casei lui Israel au ajuns să pară dreptate în comparație cu nelegiuirile celor din Iuda. «Și am dat carte de despărțenie în mîna casei lui Israel, dar nici sora sa Iuda, cea necredincioasă, n-a mai dovedit nici o rușine și nici o teamă (de Dumnezeu), ci s-a dus și ea ca să se pîngărească și prin văditele ei desfrînări a pîngărit țara, nelegiuind și cu lemn și cu piatră» ¹⁵⁷. Și cu toate acestea casa cea răzvrătită a Iudei nu s-a întors din toată inima sa la Mine, ci se prefăcea doar că se întoarce. După cîte i-am făcut casei lui Israel, casa lui Iuda totuși nu s-a temut de Mine, ca să se întoarcă. Dimpotrivă, în loc să se schimbe cu adevărat, se prefăcea în chip mincinos că se întoarce : «Și în toate acestea, casa răzvrătită a Iudei nu s-a întors din toată inima sa la Mine, ci la minciuni. De aceea a zis Domnul către mine : «îndreptat-a sufletul său Israel față de răzvrătirea casei lui

156. Ier. 3, 6—8.

157. Ier. 3, 8—10.

Iuda»¹⁵⁸, ceea ce vrea să spună că, în comparație cu fărădelegile Iudei, cele ale lui Israel păreau dreptate. De aceea mi-a zis Domnul: «mergi și citește cuvintele acestea, către miazănoapte».

II

Dacă înțelegem bine ce vrea să spună Scriptura, atunci să vedem care este scopul mai înalt al acestor rînduri.

Chemarea neamurilor și-a avut originea în căderea lui Israel, de aceea, apostolii propovăduind iudeilor în adunări le-au zis: «Vouă v-a fost adresat cuvîntul mîntuirii, dar de vreme ce l-ați lepădat și vă socotiți nevrednici de el, iată ne întoarcem spre neamuri»¹⁵⁹. Și ca unul care știe ce spune, Apostolul zice în alt loc: «Prin căderea lor, neamurilor le-a venit mîntuirea, ca Israel să-și întărite rîvna față de ele»¹⁶⁰. Așadar, multele greșeli ale acestui popor au avut drept urmare părăsirea lui și venirea noastră la «nădejdea mîntuirii»¹⁶¹, noi care eram «străini de așezămintele făgăduinței», fiind «lipsiți de nădejde și fără Dumnezeu în lume»¹⁶². Cum se face, dar, că eu de oriunde aș fi, fiind străin de ceea ce se cheamă «țara sfîntă», vorbesc azi de făgăduințele lui Dumnezeu, că cred în Dumnezeuul lui Avraam, al lui Isaac și al lui Iacob, că primesc prin harul lui Dumnezeu pe Hristos Iisus cel vestit odinioară de prooroci? Dacă știi să faci deosebire între aceste două popoare: poporul ieșit din Israel și poporul provenit din neamuri, atunci să iei aminte că robia lui Israel se aplică și la poporul ieșit din Israel și să înțelegi că despre acest popor a fost scris la Ieremia: «depărtatu-l-am și i-am dat carte de despărțenie».

Intr-adevăr, Dumnezeu a lepădat acest popor și i-a dat o carte de despărțenie, așa cum se întîmplă în viața oamenilor care au fost căsătorii. Dacă o femeie nu mai era iubită de soț, primea din partea bărbatului, potrivit legii lui Moise¹⁶³, o carte de despărțenie, și femeia era repudiată, deci era slobozită din casa sa, întrucît nu se purtase bine, iar el putea să-și ia alta. Tot așa trebuie înțelese lucrurile și cu poporul de aici din Scriptură, care, din pricină că a primit carte de despărțenie, a ajuns cu totul părăsit. Dar unde-s proorocii? Unde sînt sem-

158. *Ier.* 3, 11.

159. *Fapte* 13, 26, 46.

160. *Rom.* 11, 11.

161. *I Tes.* 5, 8.

162. *Ef.* 2, 12.

163. *Deut.* 24, 1.

nele ? Unde-i arătarea lui Dumnezeu ? Unde-i cultul, templul, jertfele ? Au fost desființate toate.

I se dăduse, aşadar, lui Israel o carte de despărtenie. După aceea noi, Iuda (zicem așa din pricină că Mîntuitorul s-a ridicat din tribul lui Iuda) ne-am întors la Domnul și ultimele zile (mai bine ar fi fost de noi dacă n-am mai fi fost) ; da, ultimele noastre zile, parcă se aseamănă cu ultimele zile ale lui Iuda, dacă nu sînt chiar mai rele.

III

Că de fapt așa e veacul nostru la sfîrșitul acestei lumi ¹⁶⁴, reiese cu evidență din cele spuse de Domnul în Evanghelie : «din pricina înmulțirii fărădelegii, iubirea multora se va răci, dar cel ce va răbda pînă la sfîrșit, acela se va mîntui» ¹⁶⁵, iar în alt loc spune : «cel ce va veni (Hristosul cel mincinos) va face semne și minuni ca să amăgească, de va fi cu puțință, chiar și pe cei aleși» ¹⁶⁶. Așa stau lucrurile și în epoca noastră. Și despre ea ar putea spune Mîntuitorul întrebîndu-Se atunci cînd va veni din nou dacă în atîtea biserici se va mai afla vreun credincios : «cînd va veni Fiul Omului va mai găsi oare credință pe pămînt ?» ¹⁶⁷.

Intr-adevăr, dacă judecăm lucrurile așa cum sînt și nu după număr, dacă judecăm lucrurile pe plan mai înalt, iar nu după numărul oamenilor cîți se strîng (în biserică), vom vedea că în vremea de acum nu prea sîntem cu adevărat creștini. Altădată, însă, pe vremea venerabililor martiri, deodată cu revenirea de la convoaiele de mucenici din cimitire, ne strîngeam la adunări, și întreaga Biserică o găseai acolo fără cea mai mică teamă, catehumenii erau catehizați în mijlocul martirilor și a celor care mărturiseau adevărul pînă la moarte fără să se înfricoșeze nimeni, nici să se tulbure credința lor în Dumnezeu cel viu. Cunoaștem în astfel de cazuri și oameni care au făcut și fapte ieșite din comun și miraculoase ¹⁶⁸. Existau pe atunci creștini, chiar dacă nu prea mulți, care erau cu adevărat creștini și care intrau «pe calea cea strîmtă și îngustă, care duce la viață». Dar acum, cînd ne-am înmulțit, cînd e cu neputință să existe mulți aleși (căci Iisus nu minte, cînd zice «mulți sînt chemați, dar puțin aleși»), printre mulțimea celor

164. Mt. 13, 49.

165. Mt. 24, 12—13.

166. Mt. 24, 24.

167. Lc. 18, 8.

168. Se cunosc peripețiile prin care a trecut Origen în tinerețea lui în dorul după martiriu și cînd urma să fie prins, dar de fiecare dată scăpa. Eusebiu, *Ist. bis.*, VI, 2, 3, 4 etc.

care mărturisesc că sînt creștini, foarte puțini sînt cei ce ajung la «alegerea» dumnezeiască și la fericire ¹⁶⁹.

IV

Așadar, cînd Dumnezeu zice : «Am lepădat mai întii pe Israel din pricina păcatelor lui și l-am trimis în robie, iar Iuda, cu toate că a auzit ce i s-a întîmplat lui Israel, totuși nu s-a îndreptat», atunci să știi că despre păcatele noastre vorbește. Cînd citim despre nenorocirile care au venit peste Israel și despre apăsările care au dat peste acest popor, ar trebui să ne apuce și pe noi frica și să zicem : «Dacă n-a cruțat Dumnezeu ramurile firești, cu atît mai puțin ne va cruța pe noi !» Dacă pe cei ce se laudă că ei sînt «măslinul cel bun» și că ei sînt înrădăcinați pe tulpina patriarhilor Avraam, Isaac și Iacob, totuși Dumnezeu i-a tăiat fără cruțare, cu toată bunătatea și iubirea Lui de oameni, cu cît mai puțin se va feri El să ne cruțe pe noi ? Să vedem, dar, bunătatea, dar să vedem și asprimea lui Dumnezeu. El nu-i bun fără să fie și drept, după cum nu-i nici iute fără să fie bun. Căci dacă ar fi să fie numai bun fără să fie drept, n-am face decît să-L disprețuim pentru bunătatea Lui, iar dacă ar fi numai drept fără să fie bun, desigur că ne-am deznădăjduit pentru păcatele noastre. Dar în realitate, în calitatea lui de Dumnezeu (căci prin convertire noi alegem bunătatea Lui, iar cînd stăruim în păcat asprimea Lui e categorică), El e în același timp și bun și aspru ¹⁷⁰.

Și, prin mijlocirea proorocilor, El ni se adresează și nouă : «Văzut-ai ce mi-a făcut casa lui Israel ? (iar prin Israel înțelege pe evrei). S-a dus în tot muntele înalt și sub tot lemnul umbros a făcut fără-delegi. Dacă iei seama la fariseul, care urcă fudul în templu, dar nu-și lovește pieptul și nici nu-i pasă de păcatele lui, ci dimpotrivă declamă «îți mulțumesc că nu sînt ca ceilalți oameni, răpitori, nedrepti, preacurvari sau ca acest vameș; postesc de două ori pe săptămîină, dau zeciuială din toate cîte cîștig» ¹⁷¹, atunci vei înțelege că și el «s-a urcat în tot muntele înalt», cu simțăminte condamnable, numai ca să se afișeze, plin de mîndrie și de aroganță ; s-a urcat «pe tot dealul înalt», s-a dus «sub tot lemnul umbros» ¹⁷², dar nu sub pom roditor, ci sub lemn umbros,

169. *Com. Mat. XVII, 24.* După Origen nu toate «bisericiile» merită acest nume, căci mulți creștini nu umblă să se schimbe «prin înnoirea duhului» (*Rom. 12, 2*), ci mulți «se dau după lume».

170. Împotriva marcioniților, care vedeau în Dumnezeuul Noului Testament pe Dumnezeul dreptății, iar în Dumnezeul Noului Testament pe Dumnezeul cel bun, Origen subliniază că nu din răutate a pedepsit Dumnezeu pe evrei, după cum nici din bunătate nu va cruța pe creștini.

171. *Lc. 18, 11—12.*

172. *Ier. 2, 20.*

fără rod. Căci una e lemnul umbros și cu totul altceva e pomul roditor. Când se sădesc arbori, în pădure, nu se sădesc puiți roditori, cum sînt smochinii sau vița de vie, ci numai puiți neproductivi, pentru plăcere. Poți înțelege de aici că tot așa sînt și discursurile eretice și frumusețile înșelătoare ale argumentărilor lor, dar care sînt neputincioase cînd e vorba de a schimba viața oamenilor. Cînd te lași răpit de astfel de discursuri e ca și cum te-ai duce «sub tot lemnul umbros» și înțelegi pricina pentru care Legiuitorul hotărî : «să nu-ți sădești ție desiș, nici copac lîngă jertfelnicul pe care-l vei face Domnului Dumnezeuului tău»¹⁷³, așa încît vei înțelege de ce a oprit Dumnezeu acest lucru.

V

«Și ea s-a desfrînat acolo. Și am zis după ce a făcut toate aceste nelegiuiri : întoarce-te la Mine, dar nu s-a întors. Și a văzut acestea Iuda, sora sa cea necredincioasă»¹⁷⁴. Invinuirile acestea ni se potrivesc și nouă. Cu alte cuvinte și noi păcătuim, căci nu ne-am ținut făgăduințele făcute înaintea lui Dumnezeu, ca unii care nu învățăm și nu vedem cum și-au pierdut alții legătura cu Dumnezeu, cu toate că sînt și ei de neam ales, urmași ai lui Avraam și fii ai făgăduinței. Căci trebuia să ne fi gîndit că dacă aceia au căzut din binecuvîntările și făgăduințele avute și nu le-a mai fost de nici un folos coborîrea lor din patriarhii vechi, atunci cu atît mai mult vom fi pedepsiți noi ceilalți cînd păcătuim ! «Dacă ați fi fiii lui Avraam, ați face faptele lui Avraam»¹⁷⁵, cum a spus Mintuitorul. Iar Ioan (Botezătorul) le va spune : «Nu începeți să spuneți : avem tată pe Avraam, căci vă spun că Dumnezeu poate și din pietrele acestea să ridice fii ai lui Avraam»¹⁷⁶. Iar cînd pomenește de pietre se gîndește desigur și la inima noastră de piatră și la învîrtoșarea ei față de adevăr¹⁷⁷. Astfel, e perfect adevărat că, în puterea Lui, Dumnezeu are tăria să facă și din pietre fii ai lui Avraam : «dacă stăruim în înfiere și dacă ținem în noi viu «duhul înfierii».

Așadar, «fărădelegea casei lui Israel a fost văzută de Iuda, sora sa necredincioasă», care n-a păstrat nici ea credințioșia legăturii cu Dum-

173. Deut. 16, 21.

174. Ier. 3, 6—7.

175. In. 8, 39.

176. Lc. 3, 8.

177. Iez. 11, 19 ; Ies, 10, 27.

nezeu, fapt pentru care, în urma tuturor acestor nelegiuiri, a fost lepădată. Ei bine ! așa facem și noi creștinii, adică neamul lui Iuda cel duhovnicesc, cum citim în Scriptură : uităm și noi că Dumnezeu a lepădat casa lui Israel cea răzvrătită și a depărtat-o din pricina nelegiuirilor ¹⁷⁸, dându-i carte de despărțenie. Ni s-ar cădea și nouă să scoatem învățatură din felul în care i-a judecat Dumnezeu pe alții pentru păcat, cum i-a părăsit lăsându-i în robie, dându-i la moarte, în puterea vrăjmașilor lor. Ar fi trebuit, zic, să ne schimbăm și noi felul de viețuire și să ne înțelepțim «pentru că dacă Dumnezeu n-a cruțat ramurile firești, nici pe noi nu ne va cruța» ¹⁷⁹. Dacă, în felul acela, a lăsat să fie izgoști urmașii patriarhilor pentru că au păcătuit, atunci ce rău vom avea de suferit noi, cei chemați dintre neamuri ? Dar, iată, nici noi nu ne înțelepțim, cu toate că ne-am fi putut îndemna prin căderea lui Israel ¹⁸⁰, când l-am văzut ca un rob copleșit de onoruri, la care fusese înălțat de El. Dacă ei au suferit atîta, cu atît mai mult vom fi părăsiți și noi dacă vom păcătui într-una.

Să nu uităm, dar, ce zice Domnul : «în urma nelegiuirilor sale am depărtat de la mine pe fiii casei lui Israel și le-am dat carte de despărțenie. Dar am văzut pe necredincioasa Iuda că nici ea nu s-a temut» ¹⁸¹ de ceea ce i se întîmplase casei lui Israel, pe care am părăsit-o dându-i carte de despărțenie, pentru că se vede că nu-i păsa de ce i se întîmplă altcuiva. Cînd un sclav vrea să intre pentru prima dată în casă la un stăpîn, se informează care dintre slujitorii de mai înainte a fost mai prețuit de casnici și care a fost ocărit și pentru ce ? Iar după ce se va fi gîndit destul dacă va putea rămîne sau nu să slujească la acest stăpîn, își va da silința să nu cadă în greșeala celor dinainte, pentru a nu fi și el alungat din casă și dat să fie judecat, se va gîndi și la pilda celor ce fuseseră apreciați și care s-au făcut vrednici să fie eliberați, și se va lua la întrecere cu aceștia.

Intr-o vreme și noi am fost robi, dar nu ai lui Dumnezeu, ci ai idoloilor și ai diavolilor, căci eram păgîni și numai de ieri de alaltăieri ne-am întors la Dumnezeu. Să citim numai Scriptura și să vedem cine a fost răsplătit și cine a fost osîndit și atunci să urmăm pilda celor apre-

178. Ier. 3, 7—8.

179. Rom. 11, 21.

180. Rom. 11, 11.

181. Ier. 3, 7—8.

claiți și să ne ferim de a cădea în greșelile celor căzuți și luați în robie, a celor care au fost părăsiți de Dumnezeu.

VI

Spune Scriptura : «nici Iuda cea necredincioasă nu s-a temut (de cîte a pățit sora sa), ci s-a dus și ea să se desfrîneze» (se știe că Israel fusese cel dintîi care s-a desfrînat, Iuda a urmat după aceea), «și prin văditelile ei desfrînări a pîngărit toată țara și s-a desfrînat cu pietrele și cu lemnele»¹⁸². Și noi, cînd păcătuiam, nimic altceva nu facem decît, ca unii care avem «inimă de piatră», ne «desfrînăm cu piatră». Cînd greșim și ne pîngărim sub toți copacii «ne desfrînăm pe sub copaci». Și încă ceva : Iuda, necredincioasa mea soră nu s-a întors la Mine din toată inima, ci numai din prefăcătorie¹⁸³. Dacă întoarcerea noastră către Dumnezeu am făcut-o cu oarecare rezerve, atunci sîntem vrednici să fim ocăriți pentru că nu ne-am întors «din toată inima», după cum spune acest text al lui Ieremia : «necredincioasa Iuda nu s-a întors din toată inima». Și nu zice : «necredincioasa Iuda nu s-a întors și a rămas cum fusese», ci spune «necredincioasa Iuda nu s-a întors la Mine din toată inima ei», adăugînd «s-a întors numai din prefăcătorie».

Or, adevărata întoarcere înseamnă să citești bine «cele vechi»¹⁸⁴, ca să știi cine sînt cei îndreptați, pe care să-i poți urma, dar să citești și să vezi cine sînt cei osîndiți, ca să te ferești și să nu cazi și tu în aceeași osîndă. Să citești cărțile Noului Legămînt și Cuvintele Apostolilor, și după ce le-ai citit să le scrii pe toate în inima ta¹⁸⁵, îndreptîndu-ți viața după ele pentru ca să nu ne dea și nouă «carte de despărțenie», ci ca să putem ajunge la moștenirea cea sfîntă. Și pentru ca toate popoarele să se mîntuiască, trebuie să se poată întoarce și Israel, după cum se spune¹⁸⁶ pentru că, atunci «cînd tot numărul neamurilor vor intra, atunci și întregul Israel se va mîntui» «și va fi o turmă și un păstor»¹⁸⁷, învățîndu-ne să preamărim pe Dumnezeu cel Atotputernic în Hristos Iisus, căruia se cuvine mărirea și puterea în vecii vecilor. Amin.

182. *Ier.* 3, 8—9.

183. *Ier.* 3, 10.

184. ca să nu ajungi, ca în legea lui Moise, la cartea de despărțenie.

185. «scrierea în inimă» are bune temeluri biblice. *Pilde* 4, 4; *Ier.* 31, 20; *Evr.* 8, 10; 10, 16, de aceea nu credem că e nevoie de referirea la Platon, *Fedru* 276 a. (Nautin, *op. cit.*, p. 277).

186. *Rom.* 11, 25—6.

187. *In.* 10, 16.

OMILIA V

La cuvintele:
**«Întoarceți-vă, copii răzvrătiți,
 și Eu voi vindeca neascultarea voastră»**
 pînă la
«Încingeți-vă cu sac și plîngeți»
 (Ier. 3, 22—4, 8).

Scrie limpede în Faptele Apostolilor că apostolii au intrat mai întîi în «sinagoga» iudeilor, ca să le binevestească, în calitate de urmași ai neamului lui Avraam, Isaac și Iacob, cele scrise în Scriptură cu privire la venirea lui Hristos în lume. Dar, întrucît iudeii n-au primit cuvintele, care li se vesteau, apostolii au fost nevoiți să-și caute alți auditori, de aceea, după ce au discutat mai multe în contradictoriu, ei s-au dus, după cum este scris: «Vouă trebuia să vi se vestească mai întîi cuvîntul lui Dumnezeu, dar devreme ce îl lepădați și vă arătați nevrednici (de viață veșnică), ei bine, atunci ne-am întors către neamuri»¹⁸⁸. Or, ceea ce s-a spus limpede în Faptele Apostolilor, se cuprinde, în chip virtual, în multe locuri din prooroci, căci chiar dacă Duhul Sfînt se adresează prin mijlocirea proorocilor în primul rînd poporului iudeu, totuși se întîmplă ca după ce li s-a vorbit vreme îndelungată și nu li s-a dat ascultare, atunci cuvîntul a fost propovăduit neamurilor.

Lucrul acesta reiese și din lectura biblică făcută astăzi, întrucît, chiar în pasajul acesta, se spune fiilor lui Israel: «iarăși Mi-am zis că Mă vei numi Tată și nu te vei mai depărta de Mine. Însă, după cum femeia necredincioasă înșeală pe iubitul ei, așa și voi, casa lui Israel, v-ați purtat cu înșelăciune față de Mine»¹⁸⁹. Dar, după ce s-au spus aceste lucruri mai întîi despre fiii lui Israel, «care și-au stricat căile și au uitat pe Domnul Dumnezeu lor»¹⁹⁰, Duhul Sfînt se întoarce către noi, fiii neamurilor, și zice: «Întoarceți-vă, copii răzvrătiți, și Eu voi vindeca neascultarea voastră»¹⁹¹, pentru că noi sîntem cei plini de răni, cum zice Apostolul: «pentru că și noi eram altădată fără de minte, neascultători, amăgiți, slujind poftelor și multor feluri de desfătări, petrecînd viața în răutate și pizmuire, urțiți fiind și urîndu-ne unii pe alții. Dar cînd bunătatea și iubirea de oameni a Mîntuitorului nostru Dumnezeu s-au ară-

188. Fapte 13, 46.

189. Ier. 3, 19—20.

190. Ier. 3, 21.

191. Ier. 3, 22.

tat, atunci prin baia nașterii de a doua mila Lui s-a revărsat peste noi»¹⁹². Dar chiar dacă am citat acest pasaj al Apostolului, totuși am să încerc să-l tâlmăcesc și mai limpede. Căci el n-a zis că altădată eram proști și necredincioși, ci Pavel, apostolul, care era și el fiu de israelitean, «în ce privește dreptatea cea din Lege, era fără de prihană, în viețuirea lui»¹⁹³ a zis «și noi eram altădată, da, noi, fiii lui Israel, eram fără minte și neascultători». Dar fiii neamurilor nu erau numai ei singuri «fără minte» și nici nu erau numai ei «neascultători», nici singurii păcătoși din lume, ci și noi, cei care am primit învățătura Legii, tot așa eram înainte de venirea lui Hristos.

II

Așadar, după aceste cuvinte adresate lui Israel, ni se spune și nouă celor proveniți dintre neamuri : «Întoarceți-vă, copiii răzvrățiți, și Eu voi vindeca neascultarea voastră».

Ar putea zice cineva : aceste cuvinte se adresează lui Israel, numai tu vrei să le pui și în legătură cu noi ! Totuși, am să vă arăt că atunci când Dumnezeu se gândește să adreseze lui Israel cuvinte în legătură cu întoarcerea lui, ei bine, atunci El nu așteaptă mult timp ca să adauge numele lui Israel, ci face acest lucru direct și imediat, cum se vede din cuvintele următoare : «de vrei să te întorci, Israele, zice Domnul, întoarce-te la Mine și de vei depărta minciunile de la fața Mea, nu vei mai răătăci. Dacă tu vei jura : Viu este Domnul !, într-adevăr, în judecată și în dreptate, neamurile se vor binecuvînta și se vor lăuda în El»¹⁹⁴. De aici se vede că primul pasaj a fost adresat fiilor neamurilor, dar apoi se vorbește de Israel, căci este scris : «pînă ce va intra tot numărul păgînilor, abia atunci se va mîntui întregul Israel»¹⁹⁵, cum spune Apostolul în Epistola către Romani.

Vezi, deci, cum ne invită Domnul, că dacă ne întoarcem, să ne întoarcem cu totul, făgăduindu-ni-se că dacă ne vom întoarce așa, atunci Mîntuitorul Hristos ne va vindeca rănile. Și noi, fără să așteptăm și nici să întîrziem, cînd e vorba de mîntuire (cum a făcut Israel), vom răspunde : «Iată, Doamne, venim la Tine»¹⁹⁶. Dumnezeu ne-a spus : «Întoarceți-vă,

192. *Tit.* 3, 3—6.

193. *Fil.* 3, 6.

194. *Ier.* 4, 1—2.

195. *Rom.* 11, 25—26.

196. Origen se va fi gîndit la «înțelepciunea filozofilor», de care vorbește P. Nautin, *op. cit.*, p. 284 nota, cum reiese și din fragm. 84 la Luca, ed. Crouzel ș.a. (Paris, 1962, p. 543).

copii răzvrătiți, și Eu voi vindeca rănile voastre!» Dar fiii neamurilor răspund: «Iată-ne, Doamne, venim, că sîntem și noi slujitorii Tăi», noi care nu eram pînă acum, ci eram ai celui rău, dar care de acum sîntem și noi tot ai Tăi. Căci într-adevăr, «cînd Cel Preaînalt a împărțit moștenirea popoarelor», noi nu am căzut de «partea» Ta, «lot de moștenire cu poporul lui Iacob», ci am ajuns în lotul altora. Dar, cu toate că am încăput în stăpînirea altora, acum cînd ni s-a spus: «Întoarceți-vă, fiilor, întoarceți-vă și Eu voi vindeca rănile voastre», răspundem îndată: iată-ne aici, căci nu așteptăm altceva, decît chemarea Ta. Față de alții, care au mai fost invitați, dar care s-au scuzat că nu pot veni, noi să nu facem, cum citim de fapt în pildele Evangheliei ca unii care fuseseră chemați înaintea altora și care au început, pe rînd, să se scuze, unul zicînd: «femeie mi-am luat, rogu-te să mă ierți»; altul: «cinci perechi de boi am cumpărat, trebuie să-i încerc, rogu-te să mă ierți. «Căci nu-i felul nostru, al celor care ne tragem dintre neamuri, să fi fost invitați și să ne scuzăm. De ce am fi făcut-o? De ce fel de «țarină» să ne ocupăm? Ce înțelegem prin «femeie înțeleaptă»? De ce altceva să mai purtăm grijă?

Dumnezeu ne-a spus, așadar: «Întoarceți-vă, fiilor răzvrătiți, și Eu voi vindeca rănile voastre». De aceea, văzînd noi cîte răni avem pe noi și auzînd că ni s-a făgăduit vindecare, răspundem îndată, zicînd: «Iată-ne, sîntem ai Tăi, căci Tu ești Dumnezeuul nostru». Și noi am răspuns o dată: «Iată, venim la Tine» și ne aducem aminte că această făgăduință nu am făcut-o numai o dată, ci ne-am făgăduit să fim numai ai Tăi. De aceea, acum nu trebuie să mai rămînem în stăpînirea altcuiva, nici în duh de mînie, nici în duh de tristețe, nici în duh de poftă, căci aceasta însemnează a fi în stăpînirea «diavolului și a ingerilor lui»¹⁹⁷. Dimpotrivă, din clipa în care am fost chemați, iar noi am răspuns: «Iată, venim la Tine», să arătăm prin fapte că, din clipa în care am făgăduit că vom fi ai Lui, sîntem hotărîți să nu ne mai încredințăm nimănui altcuiva decît Lui, adăugînd «pentru că Tu ești Dumnezeuul nostru». Căci de acum înainte noi nu mai recunoaștem ca Dumnezeu nici stomacul, ca cei lacomi «al căror dumnezeu este pîntecele»¹⁹⁸, nici banul, ca cei hrăpăreți, nici lăcomia, care în felul ei este tot «o închinare la idoli»¹⁹⁹. Noi nu ne divinizăm nici pe noi, nici altceva, după cum au obicei s-o facă mulțimile, ci recunoaștem ca Dumnezeu numai pe Dumnezeu cel peste toate, Cel

197. Mt. 25, 41.

198. Fil. 3, 19.

199. Ef. 5, 5.

care e peste toate și prin toate și întru toți²⁰⁰. Dar întrucît singurul nostru rost este să iubim pe Dumnezeu — căci iubirea este puterea care ne face una cu El — e bine să spunem : «iată, venim, ai Tăi vom fi, pentru că Tu ești Domnul și Dumnezeul nostru».

III

Și astfel, să ne osîndim greșelile de pînă acum, dîndu-ne seama cît de mari și cît de puternici li socotim pe idoli încît le aduceam cinstire și-i socoteam atît de deosebiți încît am ajuns să le acordăm chiar un cult. De acum, însă, toate acestea le osîndim și spunem că-s lucruri mincinoase și fără nici o valoare, declarînd după ce ne-am întors la Tine că «cu adevărat în deșert ne pusesem nădejdea în dealuri și în mulțimea munților»²⁰¹, ajungînd acum să disprețuim toate înălțimile de altădată și toate minunățiile care ne orbeau. Și dacă ne vom da silința cît de puțin, vom băga de seamă că în viața neamurilor există o deosebire între «colinele» și «munții» pe care le-au părăsit cei ce au declarat : «Iată, de acum venim la Tine, pentru că Tu ești Domnul Dumnezeul nostru», dovedă că și la ei erau socotite mincinoase atît colinele, cît și munții. Căci, în definitiv, ce diferență găseau neamurile între coline și munți, pe care noi spunem că le osîndim declarînd : cu adevărat în deșert ne-am pus nădejdea în dealuri și în mulțimea munților ? Iată o repetăm ca să osîndim și noi păcatele trecutului : ființele adorate la păgîni sînt adorate, unele ca zeități, altele ca eroi. Într-adevăr, păgînii recunosc ei înșiși că unele din aceste ființe au fost cîndva oameni și au ajuns mai tîrziu să fie divinizați. Păgînii cinstesc pe Heracles nu ca pe un zeu din naștere, ci ca pe un om schimbat în zeu. Tot așa cinstesc pe Asclepios ca fiind schimbat din om în zeu în urma talentului său de vindecător. În schimb, atunci cînd adoră pe părinții acestor eroi — pe care li numesc zei — păgînii li adoră nu numai ca ființe omenești schimbate în zei, ci ca pe niște zei, despre care credeau că s-au născut realmente în chip minunat²⁰². Într-un fel, cei care ar fi fost de la origine zei sînt asemănați cu niște «munți», sau cu «puterea munților», pe cînd cei care au fost zei-ficați din oameni sînt asemănați cu niște «coline».

Dar și despre unii și despre alții, din cei cărora se închinau păgînii, au mărturisit : «cu adevărat, în deșert ne-am pus nădejdea în dealuri și

200. Ef. 4, 6.

201. Ef. 4, 6.

202. Cel dintîi dintre creștini, care a făcut (după Hesiod) deosebirea între «zei» și «eroi» a fost Atenagora, filozoful, în *Solia sa*, cap. 29—30. A se vedea traducerea românească a Pr. Prof. T. Bodogae, *Părinți și scriitori bisericești*, vol. II, p. 380.

în mulțimea munților», cu toate că multă vreme bănuiau că cinstirea ce li se aducea era adevărată, oracolele lor socotindu-le adevărate, iar vindecările crezându-le vindecări reale, fără să vadă deosebirea între «diferitele feluri de puteri, de semne, de minuni mincinoase și de amăgiri nelegiuite pentru fiii pierzării»²⁰³, pe de o parte și între puterea, semnele și minunile adevărului, pe de alta. Cele săvârșite de Iisus sînt minuni adevărate, cele săvârșite mai înainte de Moise erau «lucrări cu putere mare», cîtă vreme ceea ce săvârșeau egiptenii erau «minuni și semne mincinoase». Tot astfel și ceea ce săvârșea Simon Magul, care, după Înălțarea la cer a Mîntuitorului, «vrăjea și uimea neamul Samariei», dîndu-i să înțeleagă că el este cineva mare²⁰⁴, tot ce făcea el erau doar semne și minuni mincinoase.

Noi, creștinii, osîndim aceste credințe păgînești și spunem cu adevărat, că dealurile acelea nu erau decît minciuni la fel ca și mulțimea munților.

IV

Iar dacă noi, cei proveniți din păgîni, știm că prin căderea lui Israel am ajuns să ne împărtășim de darurile mîntuirii și că iudeii au fost «aruncați afară» pînă ce «va fi intrat tot numărul păgînilor»²⁰⁵ și că atunci «și întregul Israel se va mîntui»²⁰⁶, atunci e cazul să spunem și noi că «în primul rînd dealurile și mulțimea munților nu erau într-adevăr decît minciună, iar în al doilea rînd, în legătură cu neamul lui Israel, care se va mîntui, după ce va intra în Biserică «întreg numărul păgînilor», totuși «în Domnul Dumnezeu nostru este cuprinsă și mîntuirea lui Israel»²⁰⁷. Dar, întrucît am pomenit adineaori cuvîntul apostolului «că prin căderea lui Israel le-a venit neamurilor mîntuirea»²⁰⁸ și că tot nu mărul păgînilor va intra, în timp ce Israel va fi lăsat pe dinafară, dar că pînă la urmă «se va mîntui și Israelul întreg», ei bine, să înțelcăm cum trebuie înțelese aceste pasaje.

Cu toate că cea mai mare parte din neamul lui Israel a căzut, totuși «și în vremea de acum mai este o rămășiță aleasă prin har»²⁰⁹, de aceea se poate spune că Dumnezeu n-a lepădat cu totul pe poporul Său²¹⁰, sau

203. 2 Tes. 2, 9—10.

204. Fapte 8, 9—10.

205. Lc. 13, 28.

206. Rom. 11, 25—26.

207. Ier. 3, 29.

208. Rom. 11, 11.

209. Rom. 11, 5.

210. Rom. 11, 2.

cum zicea proorocul Ilie : «Mi-am pus de o parte șapte mii de bărbați, care nu și-au plecat genunchiul înaintea lui Baal» ²¹¹, ceea ce putem tilcui în felul următor : «mai este și în vremea de acum o rămășiță aleasă prin har». Cu alte cuvinte, cu toate că Israel a ajuns să fie lepădat, totuși, «o rămășiță» din «Israelul mintuit» e păstrată încă. Identifică dacă poți aceste două feluri de oameni proveniți din păgâni. Căci Scriptura n-a zis : când toate neamurile se vor fi mintuit, abia atunci se va mintui și «Israelul întreg», ci a zis : «când tot numărul păgînilor va fi intrat, atunci întregul Israel se va mintui» ²¹². Există, deci, un Israel care va fi mintuit nu după celelalte neamuri, ci după «plinirea numărului păgînilor» ²¹³. Tot așa, dacă crede cineva că va fi în stare să înțeleagă cum se poate mintui Israel «după ce va fi intrat întreg numărul neamurilor necredincioase», să fixeze cu mintea timpul cît va mai dura pînă atunci și să spună cînd va fi clipa cînd, după cum zice proorocul Sofonie, «toate popoarele, începînd de la granițele Etiopiei, îmi vor aduce prinoase» ²¹⁴. Aceasta se aseamănă cu ceea ce se spune în Psalmul 67, cînd «Etiopia va întinde mîna ei către Dumnezeu», după care Cuvîntul cere ca toate «Împărățiile pămîntului să cînte Dumnezeului lui Iacob» ²¹⁵.

V

Pe de o parte ne referim, dar, la noi înșine, cei ieșiți dintre neamuri, care ne căim pentru minciunile pe care le afixam în loc de adevăr ; «cu adevărat, dealurile nu erau decît minciuni, întocmai ca și puterea munților», iar pe de altă parte stăruie în mintea noastră gîndul că măcar în urma noastră, dar pînă la urmă, totuși, poporul Israel va fi mintuit : «Cu adevărat în Domnul Dumnezeuul nostru e cuprinsă și mîntuirea lui Israel» ²¹⁶. După acestea, mărturisindu-ne păcatele în care am trăit pe cînd ne închinam la idoli, noi și părinții noștri declarăm cu proorocul : «din tinerețea noastră această urfciune a mîncat ostenelele părinților noștri, oile lor, boii lor, fiii lor și fiicele lor» ²¹⁷. Deci «rușinea a mîncat ostenelele părinților noștri», și celelalte pe care le-am înșirat adineaori. Deci trebuiau mistuite osteneala rea și munca mincinoasă a părinților noștri, care erau un lucru rușinos, căci numai cu rușine se pot mînca

211. Rom. 11, 4.

212. Rom. 11, 25—26.

213. Potrivit învățaturii lui Origen, la sfîrșitul lumii prezente se vor mintui numai cîtiva «aleși», dintre păgîni și dintre iudei. Ceilalți se vor «curăți» în celelalte «lumi». Abia la sfîrșitul veacurilor vor fi «adunați» toți în «fericirea» lui Dumnezeu.

214. Sof. 3, 9—10.

215. Ps. 67, 32—33.

216. Ier. 3, 23.

217. Ier. 3, 24.

«osteneala părinților noștri» și celelalte despre care mai vorbește textul. Dar să vedem acum ce deosebiri sînt între acești păcătoși.

Există păcătoși care nici măcar nu se rușinează și nu roșesc de păcatele pe care le săvîrșesc. Așa sînt «cei ce petrec în neșimțire și care s-au dat pe sine desfrînării, săvîrșind, cu nesaț, faptele necurăției»²¹⁸, cum zice Apostolul. Cred că ați văzut cum înșiră uneori păgînii catalogul desfrînărilor și al adulterelor lor ca și cum acestea ar fi niște vitezii, fără să roșească, recunoscînd că au făcut cutare sau cutare fărădelegi, dar despre care ei nu cred că sînt păcate. Pe cît sînt de lipsiți de rușine, pe atîta ei nu-și dau seama de oboseală, pe atîta nu-i macină păcatele. Începutul binelui se simte deodată cu rușinea față de unele fapte de care mai înainte nu te rușinai. De aceea, nu cred că ar fi blestem pe care-l rostesc proorocii cînd spun : «să se rușineze și să se întoarcă înapoi toți cei ce urăsc Sionul»²¹⁹. În realitate e o dorință ca cei care n-au conștiința că ar săvîrși niște fapte rușinoase să-și dea seama de ele, pentru ca fiindu-le rușine să-și poată «mînca ostenețile» păcatelor lor.

VI

Faptele lipsite de minte ale părinților, au fost numite de prooroc «oi» și «viței», căci din viețuitoarele lipsite de rațiune nu toate sînt de laudă, ba, sînt unele care sînt chiar de osîndit, cum sînt și «oile părinților» noștri, care au greșit. În același timp, însă, există și ființe lipsite de rațiune, cum e cazul cu cele din Evanghelie, unde se vorbește de «oile Mele, care ascultă glasul Meu»²²⁰. Și acestea sînt tot oi și cu ele ne asemănăm și noi, cînd avem pe Păstorul cel bun în inimile noastre. Căci atunci cînd Mîntuitorul zice «Eu sînt Păstorul cel bun», eu nu înțeleg lucrurile numai în sens general, cum o cred toți ceilalți, anume că El e păstorul credincioșilor — chiar dacă acest înțeles este cel sănătos și adevărat — ci trebuie să am și eu înlăuntrul sufletului meu pe Hristos, Păstorul cel bun, care simte că are în toiagul Lui ceea ce în mine sînt mișcările lipsite de rațiune, pentru ca, în drumul spre pășune, să nu mai iasă cumva din turmă, ci pentru ca, fiind îndrumate de Păstor, aceste mișcări, care odinioară erau străine, acum să devină ale Sale²²¹. De aceea, fiind acum în mine, Păstorul acesta îmi conduce și simțurile, care nu mai sînt supuse unui duh străin ca al lui Faraon sau Nabucodonosor, ci Bunului Păstor.

218. Ef. 4, 19.

219. Ps. 128, 5.

220. In. 10, 27.

221. Imagine luată din Filon, *De sacr. Abelis et Caini*, 10, 45 (nota Nautlin, p. 298).

VII

«Din tinerețea noastră această urciune a mâncat ostenele părinților noștri : oile lor și boii lor». Există în noi o facultate care plugărește pământul — care sîntem noi — și anume îl plugărește rău, cu toate că nu știm cum am putea gândi rău despre un plugar din aceia care îl plugăresc bine : dacă-l plugărește rău e ca și cum ar mânca cu rușine ostenele părinților, pe cînd dacă-l plugărește bine, n-ar mai exista «ostenele» pentru părinți. În același timp «viței» fac parte dintre animalele aduse ²²² pe «altarul Domnului» ²²³. Prin «fiii și fiicele lor» trebuie să înțelegem pe oameni. Dar la cine anume se referă cuvîntul «dor» dacă nu la părinții ai căror fii și fiice sînt mistuiți de rușinea lor ? Am spus-o adeseori : printre odraslele noastre sufletești gîndurile sînt ca niște fii, iar lucrările și acțiunile trupești sînt ca niște fiice. Iar, pentru că există și gînduri rele, cum au fost (înainte de a se încreștina) cei proveniți dintre păgîni și întrucît sînt și acum destule fapte urîte, tocmai de aceea sînt fii și fiice, care trebuie «mistuiți» de autorii lor din pricina «rușinii» păcatelor lor.

O ! dacă am putea să nu zămislim și noi astfel de «fii» și «fiice» a căror rușine să trebuiască apoi s-o «mîncăm» !

VIII

Dar să auzim mai departe cum își mărturisesc acești oameni păcatele : «iar noi zăceam în rușinea noastră și ocara noastră ne-a acoperit ca și cu un vâl» ²²⁴. Am mai pomenit adeseori despre «acoperămîntul» pus pe fața celor care nu «se întorc către Domnul» ²²⁵. Din pricina acestui «vâl», atunci «cînd se citește din Moise» ²²⁶, păcătosul nu înțelege, căci «e pus un vâl pe inima lui» ²²⁷. Din pricina acestui vâl, cînd se citește din Vechiul Testament, cel care aude nu înțelege, încît din pricina «vălului» însăși «Evangelhia noastră rămîne încă acoperită pentru cei pierduți» ²²⁸. Am zice, deci, în legătură cu «vâlul» că și «rușinea e un

222. Num. 18, 17.

223. Origen pare a fi împrumutat de la Filon (*De agricultura* 20, 21) deosebirea dintre felul cum lucrău pământul Cain (*Fac.* 4, 2) și Noe (*Fac.* 9, 20). Cel dintîi l-a lucrat rău, celălalt bine. Desigur, se are în vedere sensul moralizator. Oile și boii ar designa mișcările iraționale ale sufletului. Totuși vițelul ar ajunge tocmai pe altarul Domnului.

224. *Ier.* 3, 25.

225. *2 Cor.* 3, 16.

226. *2 Cor.* 3, 15.

227. *2 Cor.* 3, 15.

228. *2 Cor.* 4, 3.

văl» pentru că, într-adevăr, multă vreme săvârșim doar «fapte de rușine»²²⁹, așa cum spune de pildă și Psalmul 43 : «rușinea obrazului meu s-a acoperit cu un văl»²³⁰. Aș spune, prin asemănare, că faptele care nu sînt rușinoase n-au nevoie de nici un văl, căci, cum zice și Sfîntul Pavel : «noi toți stăm cu fața descoperită, privind ca în oglindă slava lui Dumnezeu»²³¹. Cine stă cu fața descoperită înseamnă că nu a săvârșit fapte rușinoase, pe cînd cel care nu-i așa cum spune Sfîntul Pavel, acela are fața acoperită, de aceea spune Psalmul 43 : «rușinea obrazului meu s-a acoperit cu un văl» sau cum spune proorocul Ieremia aici «ocara voastră ne acoperă»²³².

Atîta vreme cît săvârșim fapte necinsteite avem un fel de văl pe inimă²³³. Dacă vrem să înlăturăm acest văl al necinstei, se cade să săvîrșim fapte de cinste și să ținem bine în mîntie cuvîntul spus de Mîntuitorul «ca toți să cinstească pe Fiul cum îl cinstesc pe Tatăl» și să ne aducem aminte și ce spune Apostolul : «de cîte ori calci legea, de atîtea ori necinstești pe Dumnezeu»²³⁴. Omul cinstit, la fel cinstește pe Fiul, cum cinstește pe Tatăl, dar cînd la mijloc e o necinste, atunci necinstea adusă Fiului trece și asupra Tatălui, iar pe fața noastră se așează ca un fel de văl, încît avea dreptate să spună proorocul Ieremia : «ocara ne acoperă fața». Înțelegînd, dar ce vrea să zică vălul pus de faptele rușinii și ale necinstei, să ne silim să ridicăm vălul, căci acest lucru stă numai în puterea noastră, a nimănui altcuiva, după cum și Moise, de cîte ori mergea în fața Domnului să vorbească cu El, de atîtea ori înălța vălul²³⁵. Cred că înțelegi că Moise reprezenta uneori poporul : de cîte ori nu se întorcea spre Domnul de atîtea ori preînchipuia mulțimile care nu-L căutau pe Domnul și atunci avea pe față un văl, dar cînd căuta spre fața Domnului, inchipuind pe cei ce se întorc spre El, de atîtea ori Moise «ridica vălul». Doar nu Domnul îi dăduse porunca să se acopere cu vălul, căci Dumnezeu n-a zis : pune-ți vălul, ci de cîte ori vedea Moise că poporul nu putea să vadă mărirea Lui, atunci își punea vălul pe față fără să mai aștepte să-i spună Domnul : pune-ți vălul, de fiecare dată cînd te întorci spre Domnul²³⁶.

229. 2 Cor. 4, 2.

230. Ps. 43, 17.

231. 2 Cor. 3, 18.

232. Ier. 3, 25.

233. *De principiis* 1, 2 : «Donec enim quia non se converterit ad intelligentiam spiritalem, est positum velamen super cor ejus...» Ed. P. Koetschau, Berlin, 1913, p. 18, 12—13.

234. Rom. 2, 23.

235. Ieș. 34, 34.

236. Ieș. 34, 35.

IX

Toate acestea s-au scris pentru ca la rîndul tău și tu, care ți-ai pus vălul pe față din pricina faptelor necinstite și rușinoase, să te nevoiești să-l ridici și dacă te hotărăști să te întorci spre Domnul, să-ți ridici vălul și să nu mai zici «ocara ne-a acoperit fața»²³⁷. Așa, de pildă, mînia împotriva cuiva se întipărește în suflet, iar pe față ni se lasă un fel de «vâl» trist. De aceea, dacă vrem să spunem rugăciunea Psalmistului «însemnatu-s-a peste noi lumina feței Tale, Doamne»²³⁸, atunci să ne ridicăm «vălul» și să împlinim cerința Apostolului: «vreau ca bărbații să se roage în tot locul, ridicîndu-și mîinile sfinte, fără de mînie și fără de șovăire»²³⁹. Dacă înlăturăm, dar, mînia, vom înlătura și «vălul» și tot așa vom face și cu toate celelalte patimi. Dar atîta vreme cît ele stăruie în mintea noastră, în gîndurile noastre, «vălul» și «necinstea» ni se întipăresc pe fața noastră lăuntrică, pe forța noastră directoare, încît nu mai ajungem să vedem strălucind mărirea lui Dumnezeu. Căci nu Dumnezeu e Cel ce ne ascundea mărirea, ci noi înșine, punînd pe cugetul nostru lăuntric vălul izvorît din păcat.

X

«Căci, zice mai departe prorocul²⁴⁰, noi și părinții noștri am păcătuit greu înaintea Dumnezeului nostru». Iată un lucru pe care și noi l-am putea spune deodată cu ei: «Păcătuit-am, Doamne». Dar nu-i tot una să spui «am păcătuit» sau să spui «păcătuiam». Să nu zică, dar, cel aflat în păcat «am păcătuit», ci cel care a păcătuit înaintea, dar care acum s-a căit, acela să spună din inimă «păcătuit-am, Doamne», așa cum au mărturisit cei din partea prorocului Daniil, și care acum nu mai greșesc, dar zic «păcătuit-am, Doamne, fărădelege am făcut»²⁴¹, ori cum zice Psalmistul «să nu ne pomenești, Doamne, fărădelegile noastre cele de demult»²⁴². Să ne mărturisim dar și noi păcatele, chiar dacă nu-s numai de ieri, de alaltăieri, ci să ne mărturisim păcatele chiar dacă ele ar fi mai vechi de 15 ani și chiar dacă de atunci încoace n-am mai fi greșit. Dacă greșelile noastre ar fi numai de ieri, poate că nu am fi crezuți și n-am avea poate ocazia să simțim c-am fost iertați.

237. Ier. 3, 25.

238. Ps. 4, 6.

239. 1 Tim. 2, 8.

240. Ier. 3, 25.

241. Dan. 9, 15.

242. Ps. 78, 8.

«Căci am păcătuit înaintea Domnului Dumnezeului nostru, și noi și părinții noștri, din tinerețea noastră și pînă în ziua de astăzi»²⁴³. Așadar, începutul acestei fraze ne arată cum trebuie să ne mărturisim păcatele, iar sfîrșitul frazei precizează cît de lungă e durata de cînd păcătuiam : «din tinerețile noastre pînă azi. Iar noi n-am ascultat glasul Domnului Dumnezeului nostru». Cu alte cuvinte, «am păcătuit» și «n-am ascultat» pînă acum. Abia după un timp, cînd m-am întors și am făcut deja un început de îmbunătățire, pot zice : «am păcătuit și n-am ascultat». Căci, a vrea să ascuți și a asculta efectiv nu sînt totdeauna ceva simultan. După cum, în caz de rănire, ne trebuie un anumit răstimp pînă să ne vindecăm, tot așa, în caz de convertire, trebuie să ne întoarcem la Dumnezeu deplin și cu toată curăția.

XI

În legătură cu soarta poporului Israel Domnul a zis : «Dacă vrei să te întorci, Israele, zice Domnul, atunci întoarce-te la Mine»²⁴⁴. Aceasta vrea să însemneze convertire deplină, întoarcere adevărată ca și cum în fiecare clipă ar începe să se convertească. Și apoi Dumnezeu continuă : «Și dacă vei depărta uriciunile de la fața Mea, nu vei mai rătăci și dacă vei jura : «Viu este Domnul ! în adevăr, în judecată și în dreptate, atunci neamurile se vor binecuvînta și se vor lăuda în El»²⁴⁵. Dacă toate acestea se vor împlini, atunci neamurile vor vorbi numai de binecuvîntare. Și care sînt oare lucrurile pe care vor trebui să le facă pentru ca neamurile să binecuvînteze pe Domnul ? Iată-le : «de vei depărta uriciunile de la fața Mea». Dar ce înseamnă «depărtarea uriciunilor» ? Tot ce grăim de rău cu gura seamănă a osîndă, de aceea să dispară de pe buzele noastre uriciunea și orice ocară, orice cuvînt deșert, orice vorbă goală, «căci pentru orice cuvînt deșert, pe care-l vor rosti oamenii, vor da socoteală în ziua judecării», zice Domnul²⁴⁶. Așa încît, dacă vrem să se îplinească făgăduința Domnului : «atunci toate neamurile se vor binecuvînta și se vor lăuda întru El»²⁴⁷, atunci, să facem ceea ce se cerea la începutul frazei. Adică ce ? Să «înceteze uriciunile din gura noastră», după care mai urmează și aceste cuvinte : «dacă ești pătruns de frică înaintea Mea». Dar, nu numai «să fim pătrunși de frică», întrucît există frici, care nu totdeauna izvorăsc numai în prezența lui Dumnezeu, căci

243. *Ier.* 3, 25.

244. *Ier.* 4, 1.

245. *Ier.* 4, 1-2.

246. *Mt.* 12, 36.

247. *Ier.* 4, 2.

cel care se tem fără să-și dea seama de ce se tem, aceia nu sînt pătrunși de adevărata teamă față de Dumnezeu. În schimb, toți cei pătrunși cu bună-știință de teama de Dumnezeu pe motivul că nu încetează să vadă și să simtă fața lui Dumnezeu întoarsă către cei ce fac rele, ca să piară pomenirea lor de pe pămînt²⁴⁸, iată, aceștia sînt pătrunși de adevărata teamă de Dumnezeu.

XII

Să medităm și asupra cuvintelor : «De vei depărta uriciunile de la fața Mea, de vei fi pătruns de teamă înaintea Mea și dacă te vei jura : Viu este Domnul ! în adevăr, în judecată și în dreptate».

Să ne privim pe noi înșine, care ne jurăm și să vedem dacă nu cumva atunci cînd ne jurăm «cu judecată» ori «fără judecată», jurămintele noastre seamănă mai mult a obișnuință, decît a jurămînt. Într-adevăr, de multe ori ne lăsăm duși de mînie. Aici vorbește proorocul Ieremia despre un anumit fel de jurămînt «dacă te-ai jura : Viu este Domnul ! în adevăr, în judecată și în dreptate», pe cînd în Evanghelie știm că Mîntuitorul a spus : «Zic vouă : să nu vă jurați nicidecum»²⁴⁹. Ei bine, să judecăm puțin aceste două situații și vom vedea că amîndouă lucrurile se vor lămuri deopotrivă. Să începem întîi cu primul caz, care spune că trebuie să te juri în adevăr, în judecată și în dreptate, iar după aceea să vedem de ce ni se spune să nu ne jurăm «nicicum» altfel decît cel mult cu «da», în caz pozitiv, sau cu «nu», în caz negativ, desigur fără să ni se mai ceară nici într-un caz, nici în celălalt, nici un fel de martori.

Dacă se va jura cineva : «Viu e Domnul ! în adevăr», voi cere celui ce jură să nu existe la mijloc vreo minciună, ci numai adevăr, pentru ca lucrurile să corespundă «în adevăr realității». Oare, în cazuri de felul acesta, cum ne prezentăm noi, nenorociții, care mergem pînă acolo încît facem jurămînt mincinos ? Dar, să presupunem că ne jurăm «pe drept». Nici acest jurămînt nu-i valabil dacă nu-i făcut «cu judecată». De pildă, cînd ne jurăm din obișnuință, atunci dovedim că n-ăm făcut-o «cu judecată». Iar, dacă pentru un jurămînt de acest fel iei de martor pe Dumnezeul lumii și pe Hristosul Lui, atunci cît de important poate fi temeiul pentru care-mi plec genunchii și pentru care jur ? Pentru a birui necredința celor de altă părere poate că aș putea-o face, dar dacă lucrurile se petrec la întîmplare, atunci un astfel de jurămînt e păcat.

248. Ps. 33, 15.

249. Mt. 5, 34.

«Dacă te juri : Viu e Domnul ! în adevăr și în judecată», deci așa cum se cuvine și pe «bună dreptate», atunci scris este că «neamurile vor binecuvînta pe Domnul», căci Domnul este cel care a unit pe cele două popoare, pe păgîni și pe Israel deopotrivă și tot El este cel care a vorbit atît către păgîni, cît și către Israel : «atunci neamurile vor binecuvînta pe Domnul și se vor lăuda întru El, căci așa a grăit Domnul către bărbații lui Iuda și către cei ce locuiesc în Ierusalim»²⁵⁰.

Așadar, Domnul le-a vorbit atît celor proveniți dintre păgîni, cît și fiilor lui Israel și ai lui Iuda. Îmi aduc aminte că v-am mai vorbit, nu de mult, despre înțelesul duhovnicesc al locuitorilor din Iuda și din Ierusalim²⁵¹. E bine să nu uităm că, prin voința lui Dumnezeu, și noi sîntem «locuitori ai Ierusalimului». Iar dacă ne gîndim la spusa Domnului, că «unde este comoara voastră, acolo e și inima voastră»²⁵² și dacă «ne adunăm și noi comori în cer»²⁵³, atunci e semn că și inima noastră e în Ierusalimul cel de sus, despre care Apostolul zice că «e mama noastră»²⁵⁴.

«Iată», mai departe, ce a spus Domnul către bărbații din Iuda și din Ierusalim : «arați-vă ogoare noi și nu mai semănați prin spini»²⁵⁵.

Acest cuvînt e adresat mai ales didascalilor, cerîndu-le să nu încredințeze cuvintele Scripturii unor ascultători înainte de a fi pregătit «ogoare noi» în sufletele lor²⁵⁶. Căci, cei care au pus o dată mîna pe «plug»²⁵⁷ și și-au făcut din suflet «ogor nou», iar auditorii îi ascultă ca un «pămînt bun» și «ales»²⁵⁸, aceia nu mai seamănă între spini. Dacă, însă, înainte de a fi pus mîna pe plug și înainte de «a se fi arat ogor nou» în cugetele auditorilor se ia și se seamănă semințele sfinte ale învățaturii despre Tatăl, despre Fiul și despre Duhul Sfînt, apoi învățatura despre înviere, despre pedeapsă și despre odihna veșnică, despre Lege, despre prooroci²⁵⁹, cu un cuvînt despre toate cîte sînt scrise în Scrip-

250. *Ier.* 4, 2—3.

251. *Ier.* 4, 2—3 ; Omilia IV, 2.

252. *Lc.* 12, 34.

253. *Mt.* 6, 2.

254. *Gal.* 4, 26.

255. *Ier.* 4, 3.

256. Despre «didascali», care pe la 200—240 aveau atît funcție didactică legată de ierarhie, cît și una spirituală, harismatică, Origen vorbește adeseori. A se vedea în românește studiul prof. T. M. Popescu, *Primii didascali creștini*, extras din «Studii Teologice» (serie veche), București, 1936, iar mai nou J. Daniélou, *Origène*, Paris, 1948, p. 57—62.

257. *Lc.* 9, 26.

258. *Lc.* 8, 8.

259. Origen repetă, adeseori, un grup de prooroci, pe evangheliști și pe apostoli. El a fost, în primul rînd, dascăl, învățător. Aici, însă, schițează oarecum punctele principale ale dogmaticii creștine, așa cum o vedea el și cum a dezbătut-o pe larg mai

turi, în cazul acesta se calcă porunca primă care spune «arați-vă ogoare noi» precum și cea de a doua : «nu semănați între spini».

Dar poate că va zice cineva dintre cei care ne ascultă acum : eu nu învăț și n-am să mă supun acestei porunci. Și totuși, omule, tu te faci cultivator al lăuntrului tău propriu, iar eu nu semăn între spini, ci îți pregătesc «ogor nou» dintr-o bucată de pământ pe care ți-a încredințat-o Dumnezeu cel peste toate. Gîndește-te la această bucățică, uită-te unde sînt în ea spini, care nu sînt altceva decît «griji ale veacului, înșelăciune a bogăției și poftă după plăceri»²⁶⁰ și, după ce ți-ai făcut socoteala cîți spini sînt în sufletul tău, îndreaptă-te spre «plugul» cel duhovnicesc, de care ne-a vorbit Iisus spunînd că «oricine pune mîna pe plug și se uită îndărăt nu este potrivit pentru împărăția lui Dumnezeu»²⁶¹. Și după ce ai căutat și ai aflat ce trebuie, din clipa aceea strînge din Scripturi «boii» cu care te vei putea ajuta mai cu nădejde, ară și răscolește pămîntul, înnoindu-l, ca să nu mai fie vechi, «dezbrăcînd pe omul cel vechi împreună cu faptele lui și îmbrăcîndu-l întru cel nou, care se înnoiește spre deplină cunoștință»²⁶².

Așa vei ajunge să-ți pregătești și tu un «ogor nou» și să procuri apoi semințe de la cei care învață să le iei din Lege, din Prooroci, din scrierile evanghelice, din cuvintele apostolilor și odată strînse, acestea toate să le însămînțezi în suflet prin memorie și prin punere în practică²⁶³. Acolo s-ar părea că cresc «de la sine»²⁶⁴, dar, în realitate ele nu se vor dezvolta numai prin faptul că ne aducem aminte de ele, ci Dumnezeu este Cel ce le va face să crească, după cum zice Apostolul : «eu am sădit, Apollo a udaț, dar Dumnezeu este cel care a făcut să crească»²⁶⁵.

ales în *Περί ἀρχῶν* și anume : 1. doctrina trinitară bazată mai ales pe doxologia baptismală, 2. învățătura despre înviere și despre răsplata veșnică și 3. învățătura despre unitatea celor două Testamente (aceasta din urmă pentru a combate pe ereticii care admiteau doi Dumnezei, unul al Vechiului Testament, celălalt al Noului Testament).

260. Mc. 4, 19.

261. Lc. 9, 62.

262. Col. 3, 9—10. A se vedea lucrările și în fragmentul 68 la Luca (Rauer 157) : «fiecare din noi sîntem plugarul, care ne arăm parcela proprie a sufletului nostru, înnoind-o cu plugul cel duhovnicesc...», (în «Sources chrétiennes», vol. 87, Paris, 1962, pag. 516). A se vedea Nautin, *op. cit.*, p. 314.

263. Mulți din cei care au criticat pe Origen n-au subliniat la el decît latura teoretică, doctrinală. Omiliile lui Origen ne dezvăluie în aceeași măsură un practicant, un participant activ la viața Bisericii și a liturghiei ei, un neîntrecut moralizator al multîmilor.

264. Mc. 4, 28.

265. I Cor. 3, 6.

Oricum, dacă cineva a putut ajunge să înțeleagă Scripturile, acela știe că trebuie pregătit un «ogor nou», iar după ce acesta-i pregătit, atunci însămînțarea se face altfel decât «între spini». Și în iconomia lui Dumnezeu e rînduit ca semințele să nu răsară dintr-o dată ca grîu, ci, cum spune la Evanghelia după Marcu, ele se fac mai întii «holde», apoi spice și abia după aceea «gata de seceriș». Și cînd vor fi gata de secerat, atunci vor veni «secerătorii», cărora Cuvîntul le spune : «ridicați-vă privirile și priviți holdele că sînt albe pentru seceriș».

Ni s-a spus, așadar : «arați-vă ogoare noi și nu mai semănați printre spini». De aceea (omule), înainte de a fi curățit sufletul, du-te așa cum ești, încărcat de spinii păcatelor, la cel ce este în stare să te învețe sau care cel puțin e cunoscut și se ține ca atare și cere-i să-ți dea știință și semințe duhovnicești ca să nu mai păcătuiești²⁶⁶, contra poruncii de a «nu semăna printre spini». După aceea proorocul adaugă : «Tăiați-vă împrejur pentru Domnul și lepădați învîrtoșarea inimii».

Și la cuvintele «tăiați-vă împrejur pentru Domnul» va mai trebui adăugat și cuvîntul «vostru» («pentru Dumnezeu vostru»), după care, desigur, că gîndul fîi va merge spre tăierea împrejur a trupului. Dar, pe linie trupească, tăiați împrejur nu sînt numai cei ce țin legea lui Moise, ci mai sînt încă și mulți alții. Preoții idolilor egipteni erau și ei tăiați împrejur, dar această tăiere împrejur se făcea pentru paza idolilor, iar nu «pentru Dumnezeu», cum a fost cazul cu tăierea împrejur a evreilor. Cînd auzim cuvintele «tăiați-vă împrejur pentru Domnul», nu ne oprim numai la înțelesul lor literal, ci trecem mai ales la cel duhovnicesc, pentru ca să aflăm cum e cu putință ca printre cei tăiați împrejur în chip duhovnicesc (cărora mai bine ar fi să li se spună «noi sîntem tăierea împrejur»), unii sînt tăiați împrejur «pentru Dumnezeu», pe cînd alții nu sînt deloc pentru Dumnezeu. Căci există și alte învățături decât cea adevărată, a Bisericii : cei ce se deprind în filozofie (s-ar putea spune) că sînt și ei tăiați împrejur în privința purtării și a sentimentelor și de aceea înclină de regulă spre cumpătare. La rîndul lor, ereticii practică și ei cumpătarea și au și ei un fel de tăiere împrejur, dar dacă aceasta nu-i o adevărată tăiere împrejur, atunci nu-i nici pentru Dumnezeu, întrucît la ei «tăierea împrejur» se face în virtutea unei învățături mincinoase. Iar tu (creștinule), cînd participi la comuniunea Bisericii și te conformezi

266. Cercetătorii protestanți vor să afle în Origen doar un mistic influențat de platonism și mai ales de neoplatonism, iar spiritualitatea preconizată de el ar fi doar ceva de genul pietății «Urmării lui Hristos» (Völker : *Das Vollkommenheitsideal des Origenes*, Tübingen, 1931, p. 197 ș.u.). Din pasajul acesta ca și din omiliile la Iosua (și alurea) relese cu totul altceva. Origen susținea o «teologie sacramentală» bine încheată. A se vedea J. Damilou, *op. cit.*, p. 65 ș.u.

régulilor ei și duhului adevăratei învățături, ei bine! tu nu ești numai simplu tăiat împrejur, ci ești tăiat împrejur pentru Dumnezeu ²⁶⁷.

Așadar, «tăiați-vă împrejur pentru Domnul și lepădați învîrtoșarea inimii voastre» ²⁶⁸. Dar cîți nu trec peste aceste cuvinte din urmă spunînd că nu sînt limpezi? Știm că există o margine a trupului bărbaților și că ea trebuie tăiată împrejur, dar dacă urmărim mai adînc raționamentul, iată cam ce am putea spune. Această margine a trupului e ceva congenital, pe cînd tăierea ei împrejur e ceva întîmplător. Ceea ce a venit prin naștere se înlătură acum prin tăiere împrejur. Dar, dacă se cere să înlăturăm marginea trupului cea duhovnicească, atunci trebuie să existe în inimă ceva congenital, ca să putem spune că ne-am tăiat împrejur la inimă. Or, cînd ne gîndim la cuvintele «eram din fire fii ai mîniei cum mai sînt încă și alții» ²⁶⁹, sau cînd ne aducem aminte de «trupul smereniei» ²⁷⁰, în care ne-am născut, în care «nimeni nu-i fără de păcat, chiar dacă ar fi numai de o zi viața lui ²⁷¹, căci «și anii și lunile sale sînt numărate», atunci se va vedea că noi ne-am născut în necurăție și cu «marginea inimii» netăiată.

XIII

Ca să întrebuițăm un exemplu mai simplu, în stare să vă facă să vedeți ce înseamnă «tăierea împrejur a inimii», voi sublinia că în prima parte a vieții ni se înfiripează în suflet tot felul de păreri greșite, căci e cu neputință ca omul să primească chiar de la început învățături adevărate și curate. Cuvîntul lui Dumnezeu a vegheat, însă, ca să existe o istorie și o Scriptură, pe care trebuie să le acceptăm în sens literal-istoric, pentru ca odrasla născută «după trup» din Avraam să se hrănească mai întîi cu cuvinte «după trup» și să se nască mai întîi «fiul robiei», pentru ca abia după el să se nască «fiul femeii slobode», adică «fiul făgăduinței» ²⁷². Dacă înțelegem pentru ce s-a spus acest lucru, atunci putem înțelege și ce-i «marginea inimii», care urma să se circumcidă după aceea.

267. Despre tăierea împrejur a siriienilor, egiptenilor, a filosofilor și ereticilor vorbește adeseori. Așa în *Omil. Num. XI, 7*; *C. Cels V, 47—48* etc. Îndeosebi această din urmă lucrare cuprinde, după cum vom vedea la timpul său, multe referiri la răstălmăcirile contemporanilor, indiferent că-i vorba de filosofi, de gnostici iudaizanți sau de altă natură.

268. *Ier. 4, 4*.

269. *Ef. 2, 3*.

270. *Fil. 3, 21*.

271. *Iov 4, 17*.

272. *Gal. 4, 23*.

Trebuie, aşadar, să primim Cuvîntul, care curăţeşte învăţăturile şi înlătură toate părerile greşite infiripate în noi. Or, aceasta înseamnă tocmai să ne «tăiem împrejur la inimă». Căci dacă inima este cea în care-şi are sălaşul şi cugetul şi tot în ea sălăşluiesc şi gândurile, pentru că «din ea ies — cum se spune— gândurile rele»²⁷³, trebuie să ştim că numai acela care înlătură aceste «gânduri rele» va putea înlătura şi «marginea trupului inimii» (care trebuie tăiată) şi abia atunci devine el bărbat din Iuda şi locuitor al Ierusalimului, tăiat împrejur cu adevărat întru curăţie. Dar dacă cineva nu scapă de această «margină a trupului inimii», acela nu va scăpa de ameninţarea Cuvîntului: «să nu-ţi închipui cumva că mînia Mea nu va izbucni ca focul, ea va arde nestinsă din pricina răutăţilor voastre şi nimeni n-o va stinge»²⁷⁴. Mînia Domnului ţişneşte, deci, «ca un foc împotriva celor care nu-s tăiaţi împrejur, pentru Dumnezeu», contra celor care nu caută să scape de această «margină a trupului inimii», căci «din pricina răutăţii faptelor noastre nimeni nu va putea stinge acest foc». Da, acest foc izvorăşte din «învîrtoşarea inimii voastre», a deprinderilor voastre şi nimeni nu va putea stinge această răutate. «Spuneţi acestea în Iuda şi le vestiţi în Ierusalim! Grăiţi şi trîmbiţaţi cu trîmbiţele prin ţară! Strigaţi tare şi ziceţi!»²⁷⁵.

XIV

Cred, că aţi înţeles, că prin cei din tribul lui Iuda trebuie să înţelegem pe Hristos, «căci este ştiut că Domnul nostru a răsărit din Iuda»²⁷⁶. Prin cuvintele «grăiţi şi trîmbiţaţi» prin ţară, Cuvîntul sfînt pregăteşte «războiul» împotriva patimilor, războiul împotriva puterilor potrivnice prin care vesteşte «sărbătorile cereşti»²⁷⁷. (Scriptura o spune cu tărie şi într-un caz şi în celălalt), căci Scriptura e ca o trîmbiţă. În cartea Numerilor prin «trîmbiţă» înţelegem Cuvîntul sfînt, care-mi porunceşte şi mie şi tuturor celor care vrem şi care căutăm să înţelegem Scriptura. Ba, acolo se cerea să se facă «două trîmbiţi de argint»²⁷⁸. De aceea, la Ieremia Cuvîntul zice: «Grăiţi şi trîmbiţaţi cu trîmbiţi prin ţară! Strigaţi tare şi ziceţi: adunaţi-vă şi să intrăm în cetatea cea întărită»²⁷⁹. Cuvîntul nu vrea ca noi să intrăm într-o cetate neîntărită, ci într-o citadelă fortificată de întărituri. Or, «Biserica

273. Mt. 5, 19.

274. Ier. 4, 4.

275. Ier. 4, 5.

276. Evr. 7, 14.

277. Num. 10, 11.

278. Num. 10, 2.

279. Ier. 4, 5—6.

Dumnezeului celui viu» este temeinicită tocmai pe «adevărul» Cuvîntului ²⁸⁰. Ea este într-adevăr «întărirea», căci și Psalmul 17 spune despre Dumnezeu că e «întărirea noastră» ²⁸¹.

«Adunați-vă, dar, și vă întăriți în Sion», cu alte cuvinte toți cei ce stați în afară de Sion, hotărâți-vă și refugiați-vă în Sion, grăbiți-vă spre turnul de veghe, «pentru că iată aduc peste voi de la miazănoapte necaz și nevoie mare» ²⁸². Și cînd spun că relele vin dinspre miazănoapte (căci, cum am mai spus-o adeseori, miazănoaptea înseamnă dușmanul), oricine va rămîne surprins, iar cel care nu se grăbește să intre mai repede între zidurile cetății, adică «în Bisericile lui Dumnezeu» ²⁸³ și va rămîne afară, acela va fi prins de dușmani și omorît. Vrei să știi cine-i dușmanul? Iată cum continuă proorocul: «iată, iese leul din desișul său și pierzătorul popoarelor se apropie» ²⁸⁴. Acum știi cine ți-e dușman? «Leul» e pe urmele voastre. Încă tot nu știi cine-i? Ne lămurește apostolul Petru atunci cînd ne învață: «potrivnicul vostru, diavolul, umblă, răcnind ca un leu, căutînd pe cine să înghită; căruia stați împotrivă tari în credință» ²⁸⁵. Iar Psalmul 9 spune: «pîndește din ascunziș, pîndește ca leul din culcușul său» ²⁸⁶. Și nu ne pîndește ziua, ci pe cînd se coboară noaptea, pentru că, potrivit Psalmului 103, «Pus-ai, Doamne, întuneric și s-a făcut noapte, cînd vor ieși toate fiarele pădurii, puii leilor mugesc ca să apuce și să ceară de la Dumnezeu mîncarea lor» ²⁸⁷.

XV

Ai auzit dar: «leul iese din desișul său». Vrei să știi unde și cînd? Acum e la pămînt, a căzut, a coborît pînă în cele mai de jos ale pămîntului. Dar, nu uita: leul iese din ascunziș. Tu ești numai om, dar ești mai presus decît diavolul, căci ești mai bun decît el oricum ai fi, pe cînd el a căzut din pricina răutății lui.

Totuși, «un leu ne pîndește din ascunziș, el s-a ridicat spre pierzarea popoarelor». Și odată ce ne pîndește din desiș, din locul potrivit

280. 1 Tim. 3, 15.

281. Ps. 17, 21.

282. Ier. 4, 6.

283. 2 Tes. 1, 4.

284. Ier. 4, 7.

285. 1 Pt. 5, 8—9.

286. Ps. 9, 29.

287. Ps. 103, 21—22.

cu pedeapsa pe care a primit-o, el «s-a ridicat din culcuşul său ca să ducă la pierzare popoarele şi ca să pustiască pământul tău»²⁸⁸. E gata-gata să intre în «pământul tău», despre care am vorbit pe scurt adinea-ori²⁸⁹, ca să ne înghită pe fiecare din noi. Căci leul «vine să-ţi pustiască pământul», să-ţi calce în picioare seminţele, pentru ca pământul tău să nu rodească, pentru ca «cetăţile tale să rămână stricate şi fără locuitori, de aceea încingeţi-vă cu sac»²⁹⁰.

Aşadar, dacă leul a pornit, dacă te ameninţă şi vrea să-ţi pustiască pământul, încinge-te în sac, adică să-ţi plîngi păcatele şi să gemi, să te rogi necontenit lui Dumnezeu ca să strivească pe acest leu, să te scape de el şi să nu cazi în gura lui. Căci, «precum ciobanul e în stare să scoată din gura leului două şolduri de carne şi un vîrf de ureche»²⁹¹, tot aşa caută şi leul acesta să te înhaţe de urechi aruncîndu-ţi cuvinte mincinoase, care ştie că-ţi plac, pentru ca astfel să te îndepărtezi de adevăr, să-ţi mute picioarele de pe pământul adevărului şi apoi să te înghită. Tocmai de aceea «încinge-te cu sac», bate-te în piept, plîngi, strigă şi te alarmează cînd vezi duşmanul, «pentru ca iuţimea miniei Domnului să se abată de la tine»²⁹² şi pentru ca odată înlăturată această minie, să fii în linişte deplină, la adăpost de ameninţările «leului» (ca unul care de acum ai intrat în cetatea cea întărită), să lauzi pe Dumnezeu care te mîntuieşte în Hristos Iisus, Căruia cinste şi mărire se cuvin în vecii vecilor. Amin.

OMILIA XI

La cuvintele:

**«din pricina mea toată ţara a fost pustită»
şi despre «briu»**

I

Ce ar vrea să spună proorocul prin cuvintele «din pricina mea toată ţara a fost pustită»?²⁹³ Cred că s-a referit la Hristos. Căci, fără îndoială că înainte de a fi sosit El erau multe păcate în popor, dar nu chiar atîtea încît poporul întreg să trebuiască să fie părăsit şi trimis

288. *Ier. 4, 7.*

289. *Măi sus, «pământul bun», cap. 13.*

290. *Ier. 4, 7—8.*

291. *Amos. 3, 12.*

292. *Ier. 4, 8.*

293. *Ier. 12, 11.*

intr-o robie nesfîrșită. Dar, atunci cînd «măsura părinților a fost întrecută»²⁹⁴ și cînd nu s-au mulțumit cu «omorirea proorocilor» și cu prigonirea dreptilor, ci au omorît și pe «Hristosul Domnului»²⁹⁵, atunci s-a împlinit cuvîntul: «Iată, casa voastră vi se va lăsa pustie» și astfel, din pricina lui «toată țara a fost pustiiță»²⁹⁶.

II

Dar, dacă vrei să înțelegi și mai bine cuvintele «din pricina mea a fost pustiiță toată țara», atunci silește-te să pricepi cum s-a putut «pustii toată țara» la venirea lui Iisus, știind bine că «țara aceasta e în tine, în sufletul tău»²⁹⁷. Într-adevăr, «țara» a fost pustiiță prin aceea că au fost nimicite toate mădularele ei de pe pămînt, încît ea n-a mai putut fi în stare să facă fapte bune, ci numai «fapte ale trupului, cum sînt adulterul, desfrînarea, nerușinarea, închinarea la idoli, fermecătoria»²⁹⁸ și celelalte. De aceea, Mîntuitorul a zis: «să nu socotiți cumva că am venit să aduc pace pe pămînt; n-am venit să aduc pace, ci sa-bie»²⁹⁹. Din acest punct de vedere e foarte adevărat că înainte de a fi «venit Domnul pe pămînt» nu era «săbie», căci «trupul nu poftea împotriva duhului și nici duhul împotriva trupului», iar de cînd a venit El și de cînd am înțeles care sînt lucrurile «trupului» și care sînt «ale duhului», de atunci învățătura aceasta e ca o «săbie» împlintată în pămînt, despărțind «trupul» și «pămîntul» de «duh»³⁰⁰.

«Țara se pustiește cînd purtăm în trupul nostru omorîrea lui Iisus»³⁰¹ și cînd nu mai «trăim după trup», ci duhul trăiește în noi; cînd nu mai semănăm «în trup», ci numai în duh, ca să nu mai «secerăm stricăciunea», care vine din ale trupului, ci «duh de viață veșnică»³⁰².

294. Mt. 23, 32.

295. Lc. 9, 20.

296. Lc. 23, 38.

297. A se vedea mai sus, *Omil.* 8, 2. Potrivit viziunii sale, Origen are în vedere ceea ce spunea Evanghelistul Luca 17, 21.

298. Gal. 5, 19—20.

299. Mt. 10, 34.

300. Se știe ce a însemnat pentru Origen concepția trihotomistă. După el omul abia atunci își află liniștea cînd spiritualizează tot rostul vieții. Sufletul omului se unește cu cuvîntul prin intermediul Logosului divin. După cum am văzut din comentariul la «Cîntarea Cîntărilor», unde Solomon nu se declară mulțumit nici cu morala «Pildelor», nici cu «fizica» Eccleziastului, ci numai prin unire, prin dragoste de viață nesfîrșită a dumnezeirii, tot așa a disprețuit Origen toate ale lumii, căutînd mereu numai revelații ale spiritului. De aceea el nu este numai primul dogmatist creștin, ci și primul mare teolog mistic creștin.

301. 2 Cor. 4, 10.

302. Gal. 6, 8.

III

Bine li s-a spus celor ce au păcătuit: «voi semănați grâu și sece-rați spini»³⁰³, căci chiar dacă petrec și repetă cuvintele lui Dumnezeu, cei ce nu se hrănesc din ele cum se cuvine, nu trăiesc cinstit și nu au credință îndestulătoare, unii ca aceia «seamnă grâu, dar culeg spini». Ne putem da seama despre acest lucru în chip deosebit când ne gîndim laeretici, care de fapt citesc Scripturile, dar «seceră spini» și nu din Scripturi, ci din propriul lor fel de a înțelege lucrurile.

«Slujba lor nu le va fi de nici un folos»³⁰⁴, zice proorocul. Acest lucru l-au explicat și alții înainte de noi și întrucît noi nu respingem tilcuirea lor, o redăm aici bucuroși, nu ca și cum am fi găsit-o noi înșine, ci pentru că am găsit în ea o învățătură adîncă. Dacă sîntem atenți la ceea ce s-a scris, cuvîntul acesta ne-ar fi de folos atît vouă, cît și nouă, care se pare că «prin chemare» sîntem situați mai sus decît voi, încît mulți doresc să ajungă la această «slujire». Dar să știți că intrarea în cler nu aduce în chip automat și mîntuirea, căci și dintre dreptii slujitori mulți se pierd, după cum și dintre mireni mulți vor fi recunoscuți ca fericiți. Există și între clerici unii care nu trăiesc «îmbunătățindu-se de pe urma chemării lor sau să fie spre podoaba slujirii lor»³⁰⁵. Despre ei spun tilcuitoari că proorocul ar fi zis: «au muncit și n-au avut nici un folos». Căci, nu șederea în presbiteriu poate fi socotită ca un folos, ci viețuirea vrednică de o astfel de chemare, așa cum o cere Cuvîntul. Căci tuturoara ne cere Cuvîntul, atît vouă, cît și nouă, să viețuim cuviincios, iar dacă-i adevărat că trebuie spus: «cei puternici trebuie pedepsiți cu strășnicie»³⁰⁶, atunci vom înțelege de ce mi se cere mie mai mult decît unui diacon, iar diaconului mai mult decît unui mirean. Cît despre cel căruia i s-a încredințat să exercite conducere bisericească peste noi toți³⁰⁷, aceluia i se cere și mai mult. De aceea, ascultați bine ce spune Apostolul despre cel căruia i s-au încredințat mari răspunderi: «Așa să ne socotească pe noi fiecare om: ca slujitori ai lui Hristos și ca iconomi ai tainelor lui Dumnezeu. Iar la iconomi, mai ales, se cere ca fiecare să fie aflat credincios»³⁰⁸. În-

303. *Ier.* 12, 13.

304. *Ier.* 12, 13.

305. Termenul *κλήρος* — chemare, a dat lui Origen ocazie să vorbească și despre clerici, pe care — potrivit concepției lui — îi dorea cît mai spiritualizați, cît mai conștienți că-L reprezintă pe Hristos.

306. *Înț. Sol.* 6, 6.

307. Cînd ținea omiliile acestea, Origen era preot, fapt care nu-l oprеște să critice adeseori scăderile slujitorilor Bisericii, *Nautin, op. cit.*, p. 421.

308. *1 Cor.* 4, 1—2.

tr-adevăr, e foarte greu să găsești un «iconom credincios» și cinstit, înct Iisus, care «cunoaște toate mai înainte de a se face»³⁰⁹, spune «cine este iconomul credincios și înțelept, pe care stăpînul îl va pune peste slugile sale, ca să le dea la vreme partea lor de grîu?»³¹⁰. Iar pe iconomii necredincioși îi dezaprobă astfel: «De va zice sluga cea rea în inima sa: Stăpînul meu zăbovește să vină și va începe să bată pe slugi și pe slujnice și să mănînce și să bea și să se îmbete, veni-va stăpînul slugii aceleia în ziua în care ea nu se așteaptă și în ceasul în care ea nu știe și o va tăia în două, iar partea ei o va pune cu cei necredincioși»³¹¹. Iată de ce am zis că «slujirea lor nu le va fi de nici un folos».

IV

Dar să vedem acum și certarea care urmează de aici și pe care e bine s-o ținem ca pe o învățătură. Ne-o spune tot aici proorocul Ieremia: «Rușinați-vă, dar, de fala și de ocara ce o aduceți înaintea Domnului»³¹². Sînt lucruri cu care ne fălim prostește pentru că nu-s vrednice să ne lăudăm cu ele. Așa, de pildă, cînd cineva se laudă că e bogat și că are atîtea și atîtea bunătăți, unuia ca acesta i s-ar potrivi cuvîntul proorocului «mai bine te-ai rușina cu fala ta».

Dar să ascultăm mai departe porunca dată proorocului. Ea ne oprește să ne fălim și să ne lăudăm cu înțelepciunea proprie. Zice Ieremia: «Să nu se laude cel înțelept cu înțelepciunea sa, să nu se laude cel puternic cu puterea sa, nici cel bogat să nu se laude cu bogăția sa, ci de se laudă cineva, să se laude numai cu aceea că pricepe și Mă cunoaște că Eu sînt Domnul»³¹³. Dacă vrei să te lauzi fără să ți se spună «rușinează-te de fala ta», atunci fă-o cum a făcut-o Apostolul Pavel: «Mie să nu-mi fie a mă lauda decît în crucea Domnului nostru Iisus Hristos, prin care lumea este răstignită pentru mine și eu pentru lume»³¹⁴. Sau, dacă mai vrei să te lauzi cu ceva, fără să ți se spună: «rușinează-te de fala ta», atunci ascultă-l pe același Sffnt Pavel cum se laudă, și învață de la el ce spune: «Bucuros mă voi lăuda mai ales întru slăbiciunile mele ca să locuiesc în mine puterea lui Hristos»³¹⁵. Ascultă, deci, și spune: cine ar putea zice ca el: «în

309. *Ist. Sus.* 1, 42.

310. *Lc.* 12, 42.

311. *Lc.* 12, 45—46.

312. *Ier.* 12, 13.

313. *Ier.* 9, 22—23

314. *Gal.* 6, 14.

315. *2 Cor.* 12, 9.

osteneli mai mult decât oricare altul, în închisori mai mult, în bătai peste măsură, la moarte adeseori, de la iudei de cinci ori am primit patruzeci de lovituri fără una, de trei ori am fost bătut cu pietre, de trei ori s-a sfărîmat corabia cu mine...» ? ³¹⁶.

Aşadar, învăţăm că chiar între laude sînt deosebiri, încît de unele se cade să ne fie ruşine, putînd lua aici de pildă cuvîntul Apostolului : «Mărirea lor e spre ruşinea lor» ³¹⁷. Şi aceasta pentru că acolo unde ar fi trebuit să se ruşineze, ei se fălesc !

V

Dar să vedem ce semnificaţie are «brîul», de care vorbeşte aici proorocul Ieremia : «Aşa mi-a grăit Domnul : mergi şi-ţi cumpără un brîu de in şi-l încinge peste mijlocul tău, dar în apă să nu-l bagi. Şi am cumpărat brîul, după cuvîntul Domnului şi l-am încins peste coapsele mele. Apoi a fost cuvîntul Domnului iarăşi către mine şi mi-a zis : Ia brîul, pe care l-ai cumpărat şi, sculîndu-te, du-te la Eufrat şi-l ascunde acolo în crăpătura unei stînci» ³¹⁸. După mai multe zile proorocul s-a dus la Eufrat şi a găsit brîul putrezit cu totul. După aceea Domnul a spus aceste cuvinte, care ne ajută să înţelegem ce-a vrut să ne înveţe prin pilda «brîului» : «Precum este brîul aproape de coapsele omului, aşa am apropiat Eu de Mine casa lui Israel şi toată casa lui Iuda, zice Domnul, ca să-Mi fie poporul Meu, numele Meu, lauda Mea şi slava Mea, dar ei n-au ascultat» ³¹⁹.

Aşadar, proorocul ţine locul lui Dumnezeu atunci cînd încinge împrejurul coapselor sale brîul de in, aşa cum s-a legat Dumnezeu de poporul Său : «aşa M-am apropiat Eu de acest popor, zice Domnul». Poporul a devenit un fel de brîu, cu care Dumnezeu s-a încins împrejurul coapselor Sale. De ce ? Să citească cine poate şi în proorocul Iezechiel şi să vadă cum e cu putinţă ca să-L cugetăm pe Dumnezeu trupeşte, încît de sus şi pînă jos la coapsele acelui chip de om era foc şi de la coapsele chipului aceuia în sus era ca argintul aurit şi să caute să înţeleagă de ce partea din Dumnezeu care e în «jos» este «de foc» ³²⁰. Cred că din coapse vin lucrurile şi din foc izvorăsc ele, căci tot ce există în lume prin naştere, trebuie să se purifice tot prin foc, şi tot ce e născut pe lume nu se mîntuieşte dacă nu-i pedepsit întîi. Dar,

316. 2 Cor. 11, 23—25.

317. Fil. 3, 19.

318. Ier. 13, 1—4.

319. Ier. 13, 11.

320. Iez. 1, 27.

ceea ce este deasupra coapselor, și care e mai presus de naștere, e o materie care-i ca chihlimbarul, foarte curat și foarte prețios. Se spune, într-adevăr, că chihlimbarul e mai prețios și decît aurul. De aceea, tocmai ca să dăm un exemplu, arătînd că Dumnezeu are un «corp» superior mai prețios și unul mai puțin prețios, tocmai de aceea a prezentat Scriptura pe Dumnezeu ca fiind «compus» din foc și din chihlimbar : în lumea celor născute, fiecare din noi e într-o măsură oarecare foc, dar în același timp este și trup al lui Dumnezeu. Dacă tindem spre progres și spre îmbunătățire, deși nu sîntem chihlimbar, e cu putință să ne schimbăm nivelul, urcînd spre Dumnezeu și, odată trecuți prin foc, să ajungem să fim chihlimbar, încorporîndu-ne în partea superioară a lui Dumnezeu.

VI

De ce și-a încins în jurul coapselor un «brîu de in» ? Ca să arate că poporul este întrucîtva în paza lui Dumnezeu. Căci, împotriva celor ce doresc să ațuze pe Dumnezeu, poporul prinde curaj, făcîndu-și parcă din Dumnezeu un scut, și nu îngăduie să se aducă învinuiri nepotrivite lui Dumnezeu. Dar dacă păcătuiește, întocmai ca și proorocul care-și părăsește brîul aruncîndu-l, drept pedeapsă, în Euftrat, să putrezească, tot așa păcătosul s-a depărtat de «coapsele» lui Dumnezeu și lepădat fiind, se înecă în Euftrat, fluviul mesopotamian, patria asirienilor, a dușmanilor lui Israel, unde sînt și babilonienii, și acolo putrezește ³²¹.

Cu toate că sînt atîtea riuri, totuși proorocul a fost trimis din Iudeea tocmai la Euftrat să-și facă de lucru acolo cu un brîu de in și să-l pună acolo. Dar, oare, de ce tocmai de «in» ? Pentru că inul crește din pămînt, apoi după ce a fost bine îngrijit, el e dărăcit, spălat, uscat și bine tratat, ca să se poată face din el un brîu sau un veșmînt oarecare. La rîndul nostru, și noi oamenii intrăm în viață prin naștere ca și «brîul» lui Dumnezeu ; și noi ne luăm începutul tot din pămînt, avînd nevoie de multe îngrijiri ca să fim dărăciți și spălați spre a pierde astfel culoarea pămîntului. Căci într-un fel e culoarea inului la naștere și cu totul altfel devine ea după ce a fost tratată atît de mult : culoarea firească a inului e negricioasă, dar după tratare ea devine foarte deschisă. Ceva asemănător se întîmplă și cu noi toți, cei ce ne naștem pe pămînt. La începuturile noastre sîntem cu toții «negricioși» în ce privește credința (poate acesta-i înțelesul cuvîntului de la începutul Cîntării Cîntărilor «negricioasă sînt, dar sînt frumoasă» ³²²) și ne asemănăm atunci sufletește cu

321. În limba lui Origen asirienii și babilonienii sînt demoni răi, cum s-a spus în prima omilie.

322. *Cînt* 1, 4.

niște etiopieni, dar după ce ne uscăm la soare ne facem mai deschiși, cum zice cuvîntul Scripturii : «cine se înalță acum albită și înflorită ?» ³²³. Mai tîrziu sîntem țesuți ca să devenim «brîu» al lui Dumnezeu și ne învrednicim să fim «legați» de El.

Dumnezeu nu ne aruncă, de o parte, ca pe niște netrebnici. Primul popor, întreaga «casă a lui Iuda» și «casa lui Israel» e drept că au fost părăsite pentru că Dumnezeu nu le mai purta în «brîu». În locul lor Dumnezeu S-a încins cu noi, căci după ce și-a părăsit «brîul», el n-a mai rămas gol, ci și-a țesut un alt «brîu». Acest «brîu» e Biserica ieșită din neamuri. Să știe și ea (membrii acestei Biserici) că, dacă Dumnezeu n-a cruțat pe cei dintîi, cu atît mai virtos nu o va cruța nici pe ea cînd va păcătui, dacă nu se dovedește vrednică de «coapsele» lui Dumnezeu. În schimb, «cel ce se lipește de Domnul este un singur duh cu El» ³²⁴ în Hristos Iisus, căruia se cuvine mărirea și puterea în vecii vecilor. Amin.

OMILIA XII

De la cuvintele:

**«De aceea spune-le cuvîntul acesta :
așa zice Domnul Dumnezeu lui Israel :
tot ulciorul se umple cu vin»** ³²⁵ ...

pînă la

**«și se vor umple ochii voștri de lacrimi,
căci turma Domnului va fi dusă în robie»** ³²⁶.

I

Ceea ce i se poruncește proorocului să spună din partea lui Dumnezeu, trebuie să fie ceva vrednic de El. Dacă rămînem însă la înțelesul literal, atunci acest citat nu are un caracter vrednic de dumnezeire. Așa încît, cine nu ascultă decît înțelesul literal, va zice : aceste cuvinte sînt o prostie. Așa va zice omul firesc, «căci omul firesc nu primește cele ale Duhului lui Dumnezeu ; pentru el acestea sînt nebunie» ³²⁷. Așadar, vezi ce zice cuvîntul : «Și vei spune către popor acestea : așa zice Domnul Dumnezeu lui Israel» ³²⁸. Ceea ce zice Domnul Dumnezeu lui Israel

323. Cînt 8, 5.

324. 1 Cor. 6, 17.

325. Ier. 13, 12 și urm.

326. Ier. 13, 17.

327. 1 Cor. 2, 14. Sub noțiunea «vrednic de Dumnezeu» se resimte o influență provenită din exegeza lui Filon de Alexandria. A se vedea J. Daniélou, *Origène*, p. 180 ș.u. Ea revine adeseori în omiliile lui Origen : XII, 1 ; XXI, 2 etc.

328. Ier. 13, 12.

să fie vrednic de El. «Tot ulciorul se umple cu vin, și ei toți vor zice ție : oare noi nu știm că tot ulciorul se umple cu vin ?». Cei ce răspund așa, s-au oprit la literă și zic : știm noi de mult că tot ulciorul se umple cu vin. Dar ei nu zic adevărul. Pentru că nu tot ulciorul se umple cu vin. Sînt ulcioare pline cu untdelemn sau cu altă substanță lichidă, iar unele rămîn chiar goale. Așa că mint cei care zic că tot ulciorul se va umple cu vin, căci acest lucru nu este adevărat. Dar poporul zice ca răspuns : oare nu știm că tot ulciorul se va umple cu vin ?

După putința noastră, iată cum țilcuim acest text :

Dacă ne gîndim la diferitele soiuri de vin și la cele ce se spun despre ele — și prin urmare și despre ulcioarele în care s-au turnat aceste vinuri — vom vedea că este adevărat că «tot ulciorul se va umple cu vin». Dacă printre ulcioare este vreunul, pe care merită să-l numim *bun*, acela va fi plin cu un vin bun, pe măsura bunătății lui. Iar dacă alt ulcior, în comparație cu primul — întrucît ele se pot compara în privința calității lor — este rău, acela va fi plin cu vin rău, pe măsura răutății lui.

Deci, ce găsim în Scriptură despre felurile soiuri de vin ? Despre soiurile rele este scris : «Căci via lor este din vița de vie a Sodomei și din șesurile Gomorei, strugurii lor sînt struguri otrăviți și bobitele lor sînt amare. Vinul lor este venin de scorpion și otravă purtătoare de aspidă»³²⁹. Iar despre soiurile bune, este scris : «Paharul tău este adăpîndu-mă ca un puternic»³³⁰ și Înțelepciunea cheamă pe om la paharul ei zicînd : «Veniți și mîncăți din pîinea mea și beți din vinul pe care eu l-am amestecat»³³¹. Există, așadar, un vin din Sodoma și un vin pe care îl amestecă Înțelepciunea. Și zice iarăși : «Prietenul meu avea o vie pe o coastă mănoasă»³³², vie sădită de Dumnezeu, aleasă și minunată, numită via din Sorec. Mai este însă și via egiptenilor, pe care o lovește Dumnezeu, după cuvîntul «A bătut cu grindină via lor și duzii lor cu «piatră»»³³³.

II

Presupunem deci, că acum, în chip figurat, toți oamenii pot să conțină vin. Eu îi numesc ulcioare și zic că cel rău este plin cu vin din via Sodomei, plin cu vin egiptean, plin cu vinul vrăjmașilor lui Israel. Iar

329. Deut. 32, 32—33.

330. Ps. 22, 6. Cu alte cuvinte, ulcioarele preînchîpulate de om. Cele umplute cu vin bun sînt oamenii buni, cele pline cu vin rău sînt oamenii răi.

331. Pilde 9, 5.

332. Is. 5, 1.

333. Ps. 77, 47.

omul nevinovat și înaintat în virtute este plin cu vin din via Sorec, vin despre care s-a scris : «Paharul tău este adăpîndu-mă, ca un puternic»³³⁴, și iarăși, omul nevinovat este plin cu vinul pe care l-a amestecat înțelepciunea. Așa putem presupune că se umplu cu vin ulcioarele, cînd este vorba de virtute și păcat. Dar acum trebuie să vedem în ce fel sînt numite *vin* urmările virtuții și ale păcatului, adică pedepsele pentru păcat, binecuvîntările și făgăduințele pentru virtute. Despre aceasta scrie în Sfînta Scriptură : «Ia cupa aceasta cu vinul urgiei Mele și adapă din ea toate neamurile, la care te voi trimite Eu», se zice la proorocul Ieremia, și apoi se adaugă : «Și ele vor bea, se vor clătina, vor înnebuni și vor cădea»³³⁵. Proorocul numește, aici, pedepsele vin neamestecat, pe care îl beau cei vrednici de pedeapsă neamestecată. Sînt și unii care beau o pedeapsă amestecată. Căci : «Paharul este în mîna Domnului, plin cu vin curat, bine-mirositor și îl trece de la unul la altul, dar drojdiile lui nu s-au vărsat, din ele vor bea toți păcătoșii pămîntului»³³⁶.

Dacă vrei, acum, să vezi și vinul binecuvîntării, pe care-l beau cei drepti, să-ți fie de ajuns cuvîntul Înțelepciunii, care zice : «Beți vinul, pe care l-am amestecat Eu»³³⁷. Vezi că la rîndul Lui și Mintuitorul urcă într-un «foișor mare, gata așternut»³³⁸ și împodobit, unde sărbătorește Paștele cu ucenicii Săi. Le-a dat și El un pahar cu vin, despre care Scriptura nu spune că era amestecat. Căci Iisus, ca să înveselească pe ucenici, le dă vin neamestecat și le zice : «Luați și beți, acesta este Singele Meu, care se varsă pentru voi spre iertarea păcatelor»³³⁹. Apoi le zice : «Aceasta să o faceți întru pomenirea Mea»³⁴⁰. «Amin zic vouă că nu voi mai bea din acest pahar pînă în ziua în care voi bea cu voi vin nou în împărăția lui Dumnezeu»³⁴¹. Vezi, dar, care este făgăduința : «Paharul Legii celei noi». Vezi și unele pedepse, care sînt ca un pahar cu vin neamestecat, iar altele sînt ca un vin amestecat, așa încît pentru fiecare om vinul se prezintă în proporția în care sînt amestecate faptele bune și rele. Înțelege acum că unii care trăiesc la întîmplare, fără nici o evlavie

334. Ps. 22, 6. Să se observe grăirea alegorică a lui Origen, *Omil. V*, 14 (ed. Klostermann, p. 43, 25; 43, 26); *Omil. I*, 6 (Klost. 5, 25, 30) etc.

335. *Ier.* 32, 15—16.

336. *Ps.* 74, 9.

337. *Pilde* 9, 5.

338. *Mc.* 14, 15. Origen a căutat adeseori sensul moral al cuvintelor. Pentru intrarea «în foișorul de sus» al Sfintei Euharistii trebuia folosit cuvîntul ἀβάρασις, ἀβαβαίω sau προκοπή — urcuș sau progres, spre a ne da să înțelegem înălțarea sau ridicarea de la cele pămîntești, pentru că aici avem de-a face cu hrana cea veșnică, în împărăția lui Dumnezeu.

339. *Mt.* 26, 26.

340. *Mt.* 26, 27.

341. *Mt.* 26, 28.

și fără să ia aminte la ei înșiși, beau vinul neamestecat, despre care vorbește citatul din Ieremia. Alții, fără a se lepăda în întregime de credință, fără să fie cu totul păcătoși, sînt însă nevrednici să bea din paharul Legii celei Noi ; căci ei fac cînd binele, cînd răul și, bînd o dată vin curat, altădată vin de amestecătură, căci Dumnezeu l-a turnat «dintr-unul în altul».

Care sînt, dar, cele două pahare ? Că sînt două pahare reiese clar din cuvîntul : «A vărsat dintr-unul în altul, însă drojdiile lui nu s-au deșertat»³⁴². Presupune că paharul cu faptele tale bune este într-una din mîinile lui Dumnezeu. Îndrăznesc să zic, dacă vrei, că paharul cu faptele tale bune este în mîna dreaptă, iar paharul cu păcatele tale în mîna stîngă a lui Dumnezeu. Cînd va veni vremea să fii pedepsit pentru păcatele tale, atunci — fiindcă ai și fapte bune — paharul este în mîna Domnului plin cu vin neamestecat, plin de amestec și l-a vărsat dintr-unul în altul, din paharul care este în stînga Domnului în cel din dreapta Sa. Căci, ca unul care nu ai făcut numai binele, nu poți bea numai vinul bunătaților ; iar fiindcă ai făcut și cite un bine, nu poți bea numai paharul păcatelor. De aceea, Dumnezeu «l-a vărsat dintr-unul în altul». În proporția păcatelor tale este făcut și amestecul de mînie și pedeapsă, așa încît să fie sau cu mai multă apă în el, sau mai tare și mai amar. Căci, precum spuneam, după proporția păcatelor și a faptelor bune scade sau crește și durerea din paharul mîniei lui Dumnezeu, aceasta făcîndu-se după cum se cuvine pentru fiecare păcat. Iar dacă este ceva bun și drept, atunci va zice : «Paharul mîntuirii voi lua și numele Domnului voi chema»³⁴³. Deci, «tot ulciorul va fi umplut cu vin»³⁴⁴ fie el bun, fie rău, iar vinul va fi turnat în fiecare după calitatea ulciorului, și pe măsura celor numiți aici de proroc ulcioare. Nu se toarnă în aceste ulcioare nici untdelemn, nici alt lichid, ci toate ulcioarele trebuie să fie umplute cu vin.

III

Apoi, pentru că erau mulți păcătoși în Ierusalim și în Iudeea pe vremea lui Ieremia, prorocul arată cu ce fel de vin vor fi umplute ulcioarele, care închipuie pe păcătoși. «Și ei toți vor zice : oare nu știm noi că tot ulciorul se umple cu vin ?», iar tu să le spui : Așa zice Domnul : «Iată eu voi umple de vin pe toți locuitorii țării acesteia, și pe regi, fiii lui

342. Lc. 21, 17.

343. Ps. 115, 4.

344. Ier. 13, 12.

David, care stau pe scaunul lui, și pe preoți»³⁴⁵. Cel care va pedepsi nu va cruța pe nimeni. Chiar dacă cineva este numit «prooroc»³⁴⁶, dar are păcate, va fi umplut cu vinul amenințărilor sus pomenite. Și tot așa, dacă cineva spune că e «preot»³⁴⁷ și în această calitate are un titlu superior celui al mireanului, aceasta nu înseamnă că dacă are păcate, Dumnezeu îl va cruța de pedeapsă. Căci, cele ce sînt scrise despre ceilalți evrei, Apostolul zice că «s-au scris spre povățuirea noastră, la care au ajuns sfîrșiturile veacurilor»³⁴⁸. Deci, dacă un preot — și vorbesc de noi, preoții creștini — sau unul dintre leviții care conduc poporul — vorbesc despre diaconi — păcătuiește, își va primi pedeapsa. Și iarăși, sînt și binecuvîntări anume pentru preoți, pe care le vom cerceta cînd, după ce vom tilcui cuvîntul acesta al proorocului, vom trece, cu îngăduința lui Dumnezeu, la cartea Numerilor³⁴⁹, căci acolo este vorba despre preoți.

Dumnezeu zice că va umple cîmile cu vin pînă va îmbăta, atît pe preoți, cît și pe prooroc și pe iudei și pe toți «locuitorii Ierusalimului și îi va împrăștia pe ei, pe bărbat și pe fratele său, pe părinți și pe fiii lor». Iar acestea să le înțelegem în felul următor : pe cei dreپți fi adună Dumnezeu, pe păcătoși îi împrăștie. De aceea, cît timp oamenii nu se depărtează de Răsărit, Dumnezeu nu îi împrăștie. Cînd, însă, au început să se depărteze de Răsărit : «și cînd au zis unul către altul : «Haideți să ne facem un oraș și un turn al cărui vîrf să ajungă la cer»³⁵⁰, atunci Dumnezeu zice despre ei : «Haideți să ne pogorîm și să le amestecăm limbile, ca să nu se mai înțeleagă unul cu altul. Și i-a împrăștiat în tot pămîntul»³⁵¹. Iar poporul lui Israel, cît timp nu a făcut păcate, a putut să rămînă în Iudeea. Dar cînd a început să păcătuiască, a fost răsپîndit în toate părțile, așa cum este împrăștiat și acum în toată lumea.

Înțelege, deci, că același lucru se petrece și cu voi, toți creștinii. Există «o Biserică a celor întii născuți, înscriși în ceruri»³⁵². Acolo este «Sionul, muntele și cetatea lui Dumnezeu, Ierusalimul cel ceresc»³⁵³. Cei fericiți vor fi adunați acolo, ca să fie împreună, pe cînd păcătoșii vor

345. *Ier.* 13, 12—13.

346. *Ier.* 13, 13.

347. *Ier.* 13, 13 ; A se vedea nota 307 de la *Omilia XI*, 3.

348. *1 Cor.* 10, 11 și 9, 10.

349. *Ier.* 13, 13—14. Am spus în studiul introductiv, la aceste omilii, că ele au fost rostite prin anii 241—242. Cartea Numerii, ca și altele din cele istorice, au fost explicate mai tîrziu, după cum mărturisește Origen aici.

350. *Fac.* 11, 34.

351. *Fac.* 11, 37.

352. *Evr.* 12, 13.

353. *Evr.* 12, 28.

mai avea de suferit pe deasupra și pedeapsa de a nu putea fi unii cu alții. Știu că unii regi surghiunesc într-o insulă îndepărtată pe cei pe care vor să-i pedepsească. Dacă cineva s-a răzvrătit împotriva puterii lor, pe acesta îl pedepsesc prin suferințele pe care le impun alor săi. Pe aceștia îi împărăștie în așa fel încât soția este într-un loc, un fiu în alt loc și celălalt în alt loc. Regii fac acest lucru ca nu cumva, în durerea ei, mama să se mîngîie cu fiul, iar fratele cu fratele. Tot așa se petrec lucrurile și cu cei nedrepti. Trebuie să guști o mai mare amărăciune, tu păcătosule, pe care Dumnezeu te-a zidit, pentru ca, luînd învățătura, să poți fi mîntuit. După cum tu nu-ți pedepsești fiul sau sluga numai din capriciul de a-i pedepsi, ci ca prin durerea pedepsei să-i întorci pe calea cea bună, așa și Dumnezeu îi va învăța prin dureri și suferințe pe cei ce, prin rațiune, nu se întorc și nu se vindecă. Căci, Dumnezeu ne dă suferința spre învățatură, după cuvîntul: «Cu biciul și cu durerea înțelepțește-te, Ierusalime»³⁵⁴. Deci, pentru a spori durerea care înțelepțește pe oameni, cei pedepsiți sînt despărțiți, ca să nu fie laolaltă, căci tăria durerii ar scădea, dacă ei s-ar mîngîia unul pe altul.

IV

Dacă ar fi să mai adaug încă o pricină, pentru care cei răi sînt împărășiați, așa zice următoarele: cînd cei răi sînt împreună, ei nu se gîndesc decît la rele și astfel sporesc răul. Tot așa și cei buni, cînd sînt împreună, se gîndesc la bine. Intenția de a face răul slăbește și se pierde cînd cei răi sînt împărășiați, dar cîștigă putere cînd sînt mai mulți oameni răi împreună. De aceea, Dumnezeu rînduiește ca cei răi să nu fie împreună. Poate o face și din purtarea de grijă pentru ei, ca răutățile lor, în loc să sporească, să se micșoreze și să dispară.

Așa se tilcuieste versetul: «Îi voi zdrobi pe unii de alții, pe părinți și pe fii, zice Domnul. Nu-i voi cruța și nu-i voi milui, nici nu-Mi va fi milă să-i pierd»³⁵⁵. Dealtfel, de asemenea spuse se folosesc ereticii atunci cînd zic: vezi cum este Ziditorul vostru? Dumnezeu tuturilor proorocilor este în stare să zică: «Nu-i voi cruța și nu-Mi va fi milă de pieirea lor». Cum poate să fie acesta un Dumnezeu bun?

354. *Ier.* 6, 8. A se vedea lucrarea lui Hal Koch, *Pronoia et paideusis*, Leipzig, 1932.

355. *Ier.* 13, 14. Între eretici, Origen pomenește îndeosebi pe Marcion și Valentin. Se știe că Marcion respingea cu totul Vechiul Testament. Mai pe larg, cînd vom vorbi despre *Peri arhon* și *Kata Kelsou*. A se vedea și P. Nautin, *Studiul introductiv*, p. 165 ș.u. Pentru Marcion Dumnezeuul Vechiului Testament e numit «demiurg», așa cum se exprimă și Origen aici.

V

Dar dacă luăm ca pildă pe un dregător de stat, care nu se poate opri la un particular, ci are în vedere binele public, atunci ușor se poate înțelege de ce pedepsește Dumnezeu pe unul singur ca să cruțe pe cei mulți. Tot așa putem lua și exemplul medicului care taie un mădular bolnav, ca să cruțe tot trupul.

Să luăm cazul unui judecător pus să restabilească pacea care a fost tulburată. La acest judecător care lucrează în interesul poporului e adus un ucigaș, frumos la înfățișare, încît îți face plăcere să te uiți la el. Mama acuzatului vine la judecător cu vorbe pline de jale, rugîndu-l să-i fie milă de bătrînețele ei. Soția aceluia om nemernic îl va implora și ea să aibă milă, iar copiii vor cere și ei cu lacrimi același lucru. Într-o astfel de împrejurare care este interesul comunității? Să se înduplece judecătorul să-l miluiască pe ucigaș sau nu? Dar dacă odată achitat, ucigașul se va întoarce iarăși la crimele lui? Pe de altă parte, dacă ucigașul nu va fi miluit, ci va fi osîndit la moarte, comunitatea va fi cea avantajată. Tot așa și Dumnezeu, dacă ar cruța pe un păcătos, fiindu-i milă de el, și nu l-ar pedepsi din prea mare milostenie, atunci cine nu ar fi împins spre rele? Căci un om rău, care numai de frica pedepsei încetează de a mai face rele, oare nu va fi îndemnat la păcat și nu va fi și mai rău dacă Dumnezeu i-ar arăta prea multă milă? Același lucru se întîmplă și în biserici. O persoană a păcătuît, iar după păcat, a cerut să fie reprimîtă în obștea credincioșilor și la Sfînta Cuminecătură. Dacă este primită prea degrabă, obștea credincioșilor va fi îndemnată spre rele și păcatele celorlalți vor fi mai mari. Dar dacă judecătorul, din chibzuială, nu pentru că nu i-ar fi milă de păcătos sau pentru că ar fi el neomenos, ci din purtare de grijă, atît pentru individ, cît mai cu seamă pentru obște, cercetează paguba care ar urma din primirea la împărtaşanie și din iertarea păcătosului aceluia, este lucru firesc să-l îndepărteze pe păcătos pentru ca să mîntuiască mulțimea credincioșilor.

Tot așa și medicul, dacă nu taie ce este de tăiat și nu cauterizează ce este de cauterizat, gîndindu-se că bolnavul va trebui să aibă dureri după astfel de operații, el face boala să progreseze și să se agraveze. Dacă, dimpotrivă, medicul procedează cu mai multă îndrăzneală la amputare sau la cauterizare, atunci, prin așa-zisa lipsă de milă și prin aparenta lui nemilostivire, salvează viața celui amputat sau cauterizat. Tot așa face și Dumnezeu, care poartă grijă nu numai de un singur om, ci de întreaga lume. Mai mult, răspunde de tot ce se petrece în cer și pe pămînt, pretutindeni. El se gîndește la folosul întregii lumi și al tuturor

viețuitoarelor. Pe cît este cu putință, El caută și la folosul omului sin-guratic, desigur, dacă aceasta nu este spre paguba obștii. Iată de ce a fost «pregătit focul cel veșnic»³⁵⁶, iată de ce s-a gătit «gheena»³⁵⁷, iată de ce există «întunericul cel mai dinafară»³⁵⁸. De toate acestea nu-i ne-voie atît pentru a pedepsi pe cel vinovat, cît mai ales pentru a promova binele întregii comunități.

VI

Iar dacă vrei să iei Scriptura drept mărturie că păcătoșii sînt pedep-siți spre a fi altora de învățătură, chiar și cînd la aceștia nu mai era nădejde de scăpare, ascultă ce zice Solomon în Pilde: «Lovește pe cel fără de minte și va deveni mai înțelept»³⁵⁹. El nu zice că cel lovit va fi mai înțelept și mai cuminte, ci zice că cel nebun se va schimba din ne-bunia sa în înțelepciune prin faptul că Dumnezeu i-a trimis lui sau altuia o boală. Deci, ca să ne facem vrednici de mîntuire, este în interesul nos-tru să tragem învățătură din pedeapsa altora. Căci, precum căderea lui Israel a ajutat la mîntuirea neamurilor³⁶⁰, tot așa pedeapsa altora ajută la mîntuirea noastră. De aceea Dumnezeu, fiind bun, zice: «nu-i voi cruța și nu-Mi va fi milă de ei în căderea lor»³⁶¹.

VII

După ce am tilcuit acest început de capitol, să vedem ce ne învață și restul capitolului: «Ascultați și luați în urechile voastre și nu vă mîn-driți, căci Domnul a vorbit: dați slavă Domnului Dumnezeului vostru mai înainte de a se lăsa întunericul și mai înainte ca picioarele voastre să se împiedice de munți întunecoși. Voi veți aștepta lumina, dar El o va preface în umbra morții, o va preface în negură adîncă. Și dacă nu ascultați, sufletul meu va plînge în locuri tainice mîndria voastră și ochii mei vor vărsa lacrimi, pentru că turma Domnului a fost zdrobită»³⁶². Pro-orocul vrea ca totodată să auzim și să luăm în urechi, neajungîndu-i nu-mai unul din cele două cuvinte. Iar apoi, după ce am ascultat și am luat

356. Mt. 25, 41.

357. Mt. 18, 8.

358. Mt. 8, 12. Despre intervenția salvatoare a medicului, vorbește Origen și în alte locuri. De pildă, în *Omil. Ier. XIV, 1* (Klostermann, p. 106), unde pare a cita chiar din Ipcrate.

359. Pilde 19, 25.

360. Rom. 11, 11.

361. Ier. 13, 14.

362. Ier. 13, 15—17. Amîndouă verbele «a asculta» și «a lua în urechi» le în-tîlnim și în tratatul *Despre rugăciune*, cap. 27, 6.

în urechi, ne poruncește : să nu fim mîndri și ne învață ce trebuie să facem. Ce anume înseamnă «să ascultăm» și ce vrea să spună și ce este «să luăm în urechi», putem înțelege din chiar cuvintele întrebuintate. «A lua în urechi» înseamnă a primi cu urechile și a asculta. Prin opoziție cu primul cuvînt, oare nu înseamnă a primi în minte ? Și deoarece dintre cuvintele Scripturii, unele sînt nespuse de tainice, altele sînt de nemijlocit folos celor care le înțeleg, cred că «a asculta» este întrebuintat pentru cuvintele tainice ale Scripturii, iar pentru cele ușoare și care pot fi întrebuintate fără tilcuire de cel ce le aude, este întrebuintat cuvîntul «a lua în urechi».

Deci, acum, dacă cercetăm întreaga Scriptură, vom zice ca niște cămătari înțelepți : ³⁶³ pe aceasta s-o ascultați, pe cealaltă s-o luați în urechi. Și apoi, după ce am ascultat și am luat în urechi, ne poruncește : «Și nu fiți mîndri» ³⁶⁴, căci «tot cel ce se înalță pe sine, va fi smerit» ³⁶⁵. Mîntuitorul, cînd zice : «Învățați-vă de la Mine, că sînt blind și smerit cu inima și veți afla odihnă sufletelor voastre» ³⁶⁶, ne învață să nu ne mîndrim, căci împreună cu celelalte păcate omenești, acesta se întilnește foarte des la noi. Uneori ne mîndrim fără nici un temei, pentru lucruri pentru care n-ar trebui să ne mîndrim de fel ; alteori ne mîndrim cu mai bun temei. Dar chiar dacă avem motiv să ne mîndrim, mîndria nu-i lucru sănătos.

VIII

Acum va fi limpede ceea ce vreau să spun. Există persoane, care se mîndresc că sînt fii de mari dregători ai lumii sau de conducători de popoare : mîndrindu-se cu un lucru indiferent, care nu depinde de voința lor, aceștia nu au nici un temei să se mîndrească cu așa ceva. Alții se mîndresc că au putere de viață și de moarte asupra oamenilor și că au primit așa-zisul avantaj de a putea scurta pe alții de cap. «Slava lor este spre rușinea lor» ³⁶⁷. Alții se mîndresc cu avuția lor, dar nu cu cea ade-vărată, ci cu cea pămîntească. Alții se mîndresc că au, de pildă, casă frumoasă ori moșii întinse. Nimic din toate acestea nu au importanță, nici nu sînt vrednice să ne mîndrim cu ele. Un temei de mîndrie ar fi cînd cineva se mîndrește că este înțelept, că nu s-a atins de plăceri tru-pești de peste 10 ani sau chiar din copilărie și iarăși cînd cineva se laudă

363. Un citat pe care Origen îl crede din Scriptură, dar nu este de acolo.

364. *Ier.* 13, 15.

365. *Lc.* 14, 11 ; 18, 14.

366. *Mt.* 11, 29.

367. *Fil.* 3, 19.

că «e purtat în lanțuri»³⁶⁸, pentru Hristos. Acestea, hai să zicem că sînt temeieri care ne-ar face să credem că cineva se mîndrește pe drept cuvînt.

Dar, pe bună dreptate, nici cu acestea nu trebuie să ne mîndrim. Pavel avea temeieri să se mîndrească pentru vedeniile sale³⁶⁹, pentru arătările sale³⁷⁰, pentru minunile și semnele sale³⁷¹, pentru nevoițele cu care s-a luptat în Hristos, pentru bisericile pe care le-a întemeiat din rîvna sa de a întemeia biserici acolo «unde Hristos nu fusese numit»³⁷². Acestea toate i-ar fi fost destule temeieri de mîndrie, dacă ar fi fost vorba de oarecari temeieri. Dar, fiindcă este primejdios să ne mîndrim chiar și cu astfel de temeieri, preabunul Părinte, care i-a dat lui Pavel vedenii și arătări, i-a mai dat, — ca pe o harismă specială —, și «un înger al satanei, ca să-l bată peste obraz, ca să nu se trufească»³⁷³. Și pentru aceasta de trei ori l-a rugat pe Domnul să depărteze de la el pe îngerul satanei, cel dat lui din purtarea de grijă a lui Dumnezeu, ca să nu se trufească. Și i-a răspuns Domnul lui Pavel — căci vrednic era Pavel de răspunsul Domnului — «Îți este de ajuns harul Meu, căci puterea Mea se desăvîrșește în neputințe»³⁷⁴. Așadar, nu trebuie să ne mîndrim cu nimic, căci după mîndrie vine căderea, precum zice : «Înainte dării-mării mintea omului se înalță și înaintea ridicării lui, mintea se smerește»³⁷⁵.

IX

Acesta este înțelesul cuvintelor : «Auziți și luați în urechi, nu fiți mîndri, căci Domnul grăiește»³⁷⁶. Să vedem acum ce ne mai poruncește să facem. Căci zice : «Dați slavă Domnului Dumnezeului nostru, pînă nu vine întunericul și nu se lovesc picioarele voastre de munții nopții și voi veți aștepta lumina»³⁷⁷. Dumnezeu vrea ca cel ce-I dă slavă să I-o dea cît este lumină, căci slava lui Dumnezeu nu poate fi vestită cînd se înserează și se face întuneric. Dar cînd se înserează și cînd nu este însereare ? «Lucrați pînă este lumina cu voi»³⁷⁸, adică să lucrăm pînă avem

368. *Efes.* 3, 11.

369. *2 Cor.* 12, 1.

370. *Fapte* 16, 19.

371. *Rom.* 15, 19 ; *2 Cor.* 10, 12.

372. *Rom.* 15, 10.

373. *2 Cor.* 2, 17.

374. *2 Cor.* 12, 7—8.

375. *Pilde* 18, 12.

376. *Ier.* 13, 15.

377. *Ier.* 13, 16.

378. *In.* 9, 4.

în noi pe cel ce zice : «Eu sînt Lumina lumii»³⁷⁹. Cît timp răsare în tine această lumină, dă slavă lui Dumnezeu. Dar să știi că poate să se însezeze ! Să nu aștepți întunericul, ci dă slavă lui Dumnezeu înainte de a se întineca.

X

Poate vom înțelege cele spuse cu ajutorul unui cuvînt din Evanghelie, spus de Mîntuitorul și care sună așa : «Lucrați pînă este ziua ; căci vine noaptea, cînd nimeni nu mai poate să lucreze»³⁸⁰. Domnul a numit aici «ziua» veacul de acum. Am zis aici, căci știu că în alte locuri cuvîntul «zi» înseamnă altceva. Deci, Domnul a numit *zi*, veacul acesta, iară *întuneric* și *noapte* sfîrșitul lumii acesteia ca urmare a pedepsei. Căci proorocul Amos zice : «Vai de cei ce doresc să vadă ziua Domnului ! Ea este întuneric, nu lumină»³⁸¹. Dacă vrei să știi ce durere urmează să se întindă peste aproape întreg neamul omenesc după sfîrșitul lumii, drept pedeapsă pentru păcatele lui, atunci gîndește-te că în clipa aceea atmosfera se va întineca și nimeni nu va mai putea preamări pe Dumnezeu. Și dreptilor le-a poruncit Cuvîntul lui Dumnezeu : «Mergi poporul Meu, intră în cămăruța ta, închide ușa după tine, ascunde-te puține clipe, pînă cînd mînia va fi trecut»³⁸².

Ia aminte, dar, dacă poți înțelege ce înseamnă cuvintele «cîteva clipe, cît de puțin». Ce anume înseamnă «*puțin*» pentru Dumnezeu, nu pentru om. Trebuie să vedem ce este mare sau ce este mic pentru fiecare. E limpede că o cantitate poate să fie mică pentru unul, în schimb pentru celălalt să fie mare. Aceeași cantitate de hrană este mică pentru un animal mare, dar este mare pentru un animal mic. Tot așa, o cantitate de hrană, mică pentru un om, este mare pentru altă vietate. Ceea ce este puțin pentru un om în toată firea, este prea mult pentru un prunc. Astfel, întregul timp al unei vieți omenești, fie ea oricît de lungă, este foarte scurt față de toată vremea veacului de acum. Tot așa, ceea ce pentru Dumnezeu este puțin, pentru noi este mult, iar pentru noi este veac, ceea ce la Dumnezeu este o clipă. Deci, dacă s-a zis : «Du-te poporul Meu, intră în cămara ta, închide ușa după tine și așteaptă cîteva clipe, pînă va fi trecut mînia», deducem, dar, că acele «*puține clipe*» se

379. In. 8, 12.

380. In. 9, 4, ca și cum ar zice : «noaptea e pe sfîrșite, ziua se apropie».

Rom. 13, 12.

381. Amos 5, 18.

382. Is. 26, 20.

referă la Cel ce dă porunca, nu la cel ce o primește. Și acele clipe, puține pentru Dumnezeu, sînt foarte multe pentru om. Căci, dacă unii trebuie să «între în cămărilor lor pînă va trece mînia lui Dumnezeu», iar altora «nu li se iartă păcatele, nu numai în veacul de acum, dar nici în cel viitor» ³⁸³, e limpede că acele puține clipe se întind atît cît am spus eu.

XI

Așadar, «dați slavă Domnului Dumnezeului vostru» ³⁸⁴. Dar cum să dau slavă Domnului Dumnezeului tău? Desigur, nu prin sunetul cuvintelor caut eu să dau slavă Domnului Dumnezeului nostru. Slăvești pe Dumnezeu prin cumpătare, prin dreptate, prin binefacere. Dă slavă lui Dumnezeu prin bărbăție și răbdare; dă slavă lui Dumnezeu prin facere de bine, prin sfințenie și prin celelalte virtuți. Dacă acesta este adevărul și dacă numai în felul acesta slăvește omul pe Dumnezeu, să nu credeți că hulesc cînd susțin contrariul, că adică omul poate necinsti pe Dumnezeu. Aduc mărturie Scriptura: cel cumpătat slăvește pe Dumnezeu, cel neînfrînat îl necinstește, căci, întocmai ca și Nabucodonosor, cel neînfrînat «strică templul lui Dumnezeu» ³⁸⁵, căci «prin călcarea legii» îl necinstești pe «Dumnezeu» ³⁸⁶, cum zice chiar Apostolul însuși. Așadar, păcătosul necinstește pe Dumnezeu, și prin nimic nu se pune în discuție purtarea de grijă a lui Dumnezeu, decît s-ajungi prin răutatea omenească să te îndoiești de existența Proniei dumnezeiești. Nimicește răutatea și atunci Pronia nu va mai fi pentru tine o pricină de îndoială. Cei ce se îndoiesc de Pronie, răstoarnă lucrurile cu susul în jos atunci cînd zic: de ce există atîția desfrînați și atîția malahieni, pentru ce sînt atîția atei și necredincioși? Or, cei care au hulit împotriva Proniei și care au făcut sminteli împotriva lui Dumnezeu și hule împotriva Duhului Sfînt și a Ziditorului lumii, sînt tocmai păcătoșii. Unii, în adevăr, dau slavă lui Dumnezeu, dar alții, care prin păcatele lor fac cele potrivnice slavei, nu dau slavă lui Dumnezeu.

XII

«Dați slavă Domnului Dumnezeului vostru pînă ce nu vine întunericul, pînă ce nu se lovesc picioarele voastre de munți întunecoși» ³⁸⁷.

383. Mt. 12, 32.

384. Ier. 13, 16.

385. 1 Cor. 3, 17.

386. Rom. 2, 23.

387. Ier. 13, 16.

Sînt munți întunecoși și munți luminoși ; dar întrucît sînt munți, și unii și alții sînt mari. Munți luminoși sînt îngerii lui Dumnezeu, sfinții, proorocii, Moise «robul Domnului»³⁸⁸, Apostolii lui Iisus Hristos. Toți aceștia sînt munți luminoși și cred că despre ei zice în psalmi : «Temeliile Lui în munții cei sfinți»³⁸⁹. Sînt și munți întunecoși, munții nopții. Cine sînt aceștia ? Sînt «cei ce ridică trufia împotriva cunoașterii de Dumnezeu»³⁹⁰. Diavolul este munte întunecos ; «conducătorii veacului de acum, care sînt pieritori»³⁹¹, sînt munți întunecoși. Și diavolul cel mic, lunatic, era tot munte întunecos, de aceea Mîntuitorul a zis : «Veți zice muntelui acestuia...»³⁹², căci, făcîndu-se cercetare despre lunatic, apostolii ziceau : «de ce noi n-am putut să-l scoatem ?»³⁹³, iar Mîntuitorul le-a răspuns : «dacă ați avea credință cît un grăunte de muștar, ați zice muntelui acestuia (despre care discutați) mută-te de aici dincolo și se va muta»³⁹⁴ ; mută-te de aici, adică din om, dincolo, adică la locul care îți este propriu.

Așadar, cei ce se lovesc, nu se lovesc de munții luminoși, ci de munții întunecoși, cînd umblă cu diavolii și cu îngerii lor, care devin un fel de munți întunecoși. De aceea a spus proorocul : «Și voi veți aștepta lumina»³⁹⁵. Se poate face legătura între cuvintele : «dați slavă lui Dumnezeu» și «voi veți aștepta lumina». Dacă veți da slavă Domnului Dumnezeului vostru pînă nu vine întunericul și nu se lovesc picioarele voastre de munții întunecoși, e limpede că «voi veți aștepta lumina», chiar dacă se întunecă. Lumina voastră vă va urma. Altcineva va zice — și nu știu dacă țilcuirea e bună, — că cei ce se «împiedică de munții nopții» așteaptă lumina milostivirii, zăbovind lîngă munții întunecoși.

Mi se pare că acesta este înțelesul cuvintelor : «Și voi veți aștepta lumina». Dar, să mergem pe munții cei întunecoși, să vedem ce este acolo ? Acolo este «umbra morții»³⁹⁶. Unde sînt munții cei întunecoși, acolo este umbra morții, produsă chiar de acei munți. «Și ei o vor preface în negură adîncă»³⁹⁷.

388. Num. 12, 7.

389. Ps. 86, 1.

390. 1 Cor. 10, 5 ; Se pare că aici Origen are în vedere, așa voadet, cum se exprimă, ideea restabilirii tuturor, după cum vom vedea și în «Peri arhon».

391. 1 Cor. 2, 6.

392. Mt. 17, 20.

393. Mt. 17, 19.

394. Mt. 17, 20.

395. Ier. 13, 16.

396. Ier. 13, 16.

397. Ier. 13, 17.

XIII

«Iar dacă nu ascultați în taină, sufletul meu va plînge mîndria voastră din pricină că veți fi duși în robie»³⁹⁸. Dintre cei ce ascultă, unii ascultă în taină, ceilalți nu ascultă în taină, deși și aceștia ascultă. Deci, ce înseamnă «a asculta în taină»? Este tot una cu «Propovăduim înțelepciunea lui Dumnezeu în taină, pe cea ascunsă, pe care Dumnezeu mai înainte de veci a rînduit-o spre mărirea noastră»³⁹⁹. Și iarăși, zice în alt loc: «Cele mai multe lucruri ale lui Dumnezeu sînt ascunse»⁴⁰⁰. Cînd ascult Legea, pot s-o ascult fie în taină, fie în literă. Iudeul ascultă legea în literă. De aceea, se taie împrejur în chip văzut, căci nu știe că «nu cel ce se arată pe dinafară este iudeu, nici ceea ce se arată pe dinafară în trup este tăiere împrejur»⁴⁰¹. Cine ascultă în taină legea tăierii împrejur, va fi tăiat împrejur în taină. Cine ascultă în taină cele rînduite cu privire la Paște, se va ospăta din Mielul Hristos, căci: «Paștele nostru Hristos s-a jertfit»⁴⁰². Și știind cum este trupul Cuvîntului și aflînd că este: «Adevărată mîncare»⁴⁰³, se împărtășește din El, căci a ascultat în taină cuvintele despre Paște.

În același timp, iudeul îndeobște a omorît pe Domnul Iisus și este vinovat de uciderea Lui, fiindcă n-a ascultat de Lege și de prooroci «în taină». Dacă citești despre azime poți să înțelegi, fie sensul tainic, fie pe cel literal al poruncii. Voi, toate femeile, care frămîntați azimele și le prăznuiți, — căci Paștile sînt aproape — le prăznuiți trupește, fără să ascultați porunca următoare: «Dacă nu veți asculta în taină, sufletul vostru va plînge»⁴⁰⁴. Unele femei care n-au ascultat ce zice proorocul despre Sabat, înțeleg acest lucru superficial, fără să-i pătrundă înțelesul tainic. Ele nu se spală în ziua sîmbetei, ci se întorc înapoi «la stihiiile slabe și sărace»⁴⁰⁵, ca și cum Hristos n-ar fi venit și nu ne-ar fi făcut desăvîrșiți, învățîndu-ne să trecem de la stihiiile Legii la desăvîrșirea Evangheliei.

De aceea, să luăm aminte ca nu cumva, cînd citim Legea și Proorocii, să cădem sub osînda proorociei care zice: «dacă nu ascultați în taină, sufletul vostru va plînge din pricină că veți fi duși în robie»⁴⁰⁶. Voi,

398. *Ier.* 13, 17.

399. *1 Cor.* 2, 7.

400. *Inț. Sir.* 16, 21.

401. *Rom.* 2, 28.

402. *1 Cor.* 5, 7.

403. *In.* 6, 55. 'Ο τοῦ Ἰησοῦ ἄρτος ὁ λόγος ἐστὶν ἐν ᾧ τρῆφόμεθα (*Omil. Ier. X, 2, Klostermann, p. 72, 13—14*).

404. *Ier.* 13, 16.

405. *Gal.* 4, 9.

406. *Ier.* 13, 17.

femeilor, care cu toate țineti postul evreiesc, fiindcă nu ați înțeles că «ziua curățirii»⁴⁰⁷ începe după ce va veni Iisus Hristos, dovediți că nu ați prins înțelesul tainic al curăției, ci numai pe cel de suprafață. Căci înțelesul tainic al curățirii este : «Dumnezeu a rânduit jertfă de ispășire pe Iisus, pentru păcatele noastre»⁴⁰⁸. Și mai mult : «El este ispășire pentru păcatele noastre, dar nu numai pentru ale noastre ci și pentru ale lumii întregi»⁴⁰⁹. Dacă citim pildele evanghelice în fața unor ascultători nepregătiți, aceia nu înțeleg tîlcul ascuns. Dacă, însă, ascultătorul este apostol sau este dintre cei ce intră «în casa»⁴¹⁰ lui Iisus, se apropie de El și Îl întreabă despre nelămuririle cu privire la aceste pilde, Iisus le tâlmăcește și ascultătorii prind atunci sensul lor ascuns, pentru ca sufletul lor să nu plîngă, căci sufletul celui ce nu ascultă înțelesul ascuns «plînge».

Este de mirare că proorocul nu zice : dacă nu veți înțelege cele tainice veți plînge, ci zice : «Sufletul vostru va plînge». Există un plîns care este numai al sufletului, cînd el este trist. Poate că Mîntuitorul despre acest plîns ne învață, cînd zice : «Acolo va fi plîngere»⁴¹¹, precum și cînd zice : «Vai vouă, care rîdeți acum, că vă veți jeli și veți plînge»⁴¹². Mîntuitorul vorbește tot despre acel plîns, cu care ne amenință și proorocul, prin cuvintele : «Dacă nu veți asculta cele ascunse, sufletul vostru va plînge din pricină că veți fi asupriți și ochii voștri vor vărsa lacrimi, căci turma Domnului va fi zdrobită»⁴¹³. Dacă se gîndește cineva la soarta de acum a evreilor și o aseamănă cu cea din vechime, va vedea în ce fel a fost zdrobită turma Domnului. Evreii, e adevărat, au fost turma Domnului și deoarece au fost găsiți nevrednici, Cuvîntul «s-a întors către neamuri»⁴¹⁴. Așadar, dacă această turmă a Domnului a fost zdrobită, atunci noi, «măslinul sălbatic altoit împotriva firii pe măslinul cel bun»⁴¹⁵ (și măslinul cel bun sînt părinții), nu va trebui oare să ne temem și mai tare că va fi zdrobită și această turmă a Domnului ? Căci, va fi zdrobită cîndva și ea după spusele Mîntuitorului și anume atunci cînd : «din pricina înmulțirii fărădelegilor, dragostea multora se va răci»⁴¹⁶. Despre cine este vorba ? Oare, nu s-a spus cuvîntul acesta despre creștinii care sînt creștini numai cu numele, că se va răci dragostea multora ? Despre cine zice

407. Lev. 25, 9. E vorba de «iom Kippur», ziua împăcării, care se ținea cu post.

408. Rom. 3, 25.

409. 1 In. 2, 2.

410. Mt. 13, 30.

411. Mt. 8, 12.

412. Lc. 6, 23.

413. Jer. 13, 17.

414. Fapte 13, 40.

415. Rom. 11, 17.

416. Mt. 24, 11.

«Cînd va veni Fiul Omului va mai găsi oare credință pe pămînt?» ⁴¹⁷. Oare, nu despre noi se zice acest lucru? De aceea, să luăm aminte la noi înșine, să facem tot ce putem, ca, pe zi ce trece, turma aceasta a Domnului să se facă mai bună și mai sănătoasă, să se tămăduiască și astfel să se depărteze de la noi zdrobirea, ca să fim desăvîrșiți în Hristos Iisus, a căruia este mărirea și puterea în veci. Amin.

OMILIA XV

De la cuvintele:

«Val de mine mamă»...

pînă la

«Blestemat e omul, care își pune nădejdea în om
și se va sprijini pe puterea brațului»

I

Cei care fericesc pe prooroci și se roagă să aibă parte cu ei, să învețe din cuvintele proorocilor pildele vieții lor deosebite! Într-adevăr, cercetînd, ei se vor convinge că dacă vor trăi după aceleași rînduiri, după care au trăit proorocii, oricît le-ar fi de greu să imite în viața lor viața proorocilor, își vor pregăti odihnă și fericire împreună cu ei. Din multe locuri ale Scripturii se pot desprinde trăsăturile alese ale proorocilor: libertatea cu care vorbeau, puterea lor, trezvia lor, vegherea lor și nu se îngrijorau de propria lor libertate cînd ajungeau în primejdii, numai să poată mustra, să poată întoarce prin propovăduirea «cu îndrăzneală a cuvîntului» ⁴¹⁸ și prin mustrarea păcătoșilor, chiar dacă cei muștrați erau oameni de cea mai mare vază. Deși, peste tot în Scriptură, putem vedea aceasta, să cercetăm cum reiese acest lucru din citirea de astăzi. Pe mulți l-a muștrat proorocul și multora le-a grăit el, căci el s-a născut, în vremea cînd poporul se întinase în păcat, după cum reiese din faptul că robia babilonică a avut loc pe vremea lui Ieremia. El spunea vorbe aspre, pentru că a muștrat pe mulți și era judecat de mulți pentru asprimea, cu care le grăia.

II

Mai întii să vedem dacă din cuvîntul acestui prooroc putem observa de la început vigoarea, libertatea, îndrăzneala și puterea, caracteristice proorocilor. Iar apoi, vom trece la înțelesul spiritual.

417. Lc. 18, 8. A se vedea studiul introductiv.

418. Fapte 4, 29.

«Vai de mine, mamă, că m-ai născut ca să fiu un om de ceartă și de pricină pentru toată țara» ⁴¹⁹. O, mamă ! de ce m-ai născut ca pe un om de ceartă pentru toți cîți sînt în țară, un om tăgăduit de toți cei de pe pămînt ? Ca și Isaia și ca toți ceilalți prooroci, și proorocul nostru trebuia să mustre, să învețe poporul și să-l întoarcă. Trebuia, deci, și proorocul nostru să discute, să mustre, să judece într-o vreme în care putea fi el însuși judecat ca un păcătos, cînd muștra păcatele poporului. Și ce trebuie să mai spunem, cîte rele n-au făcut cei din popor proorocilor ? «Pe unul l-au ucis cu pietre, pe altul l-au tăiat cu fierăstrăul, pe altul l-au ucis între biserică și altar» ⁴²⁰. Pe Ieremia, care-i muștra cu asprime, l-au aruncat într-o groapă cu noroi ⁴²¹. Dar, mai presus de toți, chiar și Mîntuitorului nostru l-au făcut ceea ce au făcut tuturor proorocilor, numai că El a pătimit acele defăimări mai bine, fiindcă era Domnul proorocilor : și El a fost biciuit, răstignit și părăsit de iudei ⁴²², mai bine-zis de învățătorii iudeilor și de conducătorii poporului, pentru că le-a zis : «Vai vouă, cărturari și farisei fățarnici...» ⁴²³. El a motivat fiecare din acest «vai vouă», exemplificîndu-le prin faptele lor. Deci, și noi, dacă rîvnim la fericirea proorocilor, să facem faptele lor, așa încît vorbind împotriva multora și fiind și noi judecați în fața mulțimii, să putem zice : «Vai de mine, mamă, că m-ai născut să fiu om de ceartă și de pricină pentru toată lumea» ⁴²⁴.

III

Citatul acesta este și mai profetic, dacă-l raportăm la Mîntuitorul. Căci, dacă admitem că proorocul zice acestea despre sine însuși, atunci nu spune adevărul, ci poate se exprimă în cuvinte mai înflorite. Căci el n-a fost «om de ceartă» în tot pămîntul. Dacă, însă, vin la Mîntuitorul și Domnul nostru, mai cu seamă prin faptul că «a venit spre judecată» ⁴²⁵ și că zice : «ca să fii îndreptățit întru cuvintele Tale și să biruești cînd vei judeca Tu» ⁴²⁶, îmi dau seama că Mîntuitorul și Domnul este Cel care va sta la judecată, în fața Tatălui, împreună cu noi, cu toți oamenii. Și

419. *Ier.* 15, 10.

420. *Mt.* 23, 3—4.

421. *Ier.* 45, 63.

422. *Mt.* 20, 18—19.

423. *Mt.* 23, 13.

424. *Ier.* 15, 10.

425. *In.* 9, 39.

426. *Ps.* 50, 5. Îmbrăcîndu-se în trupul omenesc, Logosul simte lipsa «să se curățească» după moarte. Așa susținea încă Clement Alexandrinul (*Padagogul*, I, VI, 46). A se vedea și *Omil. Ier.* XV, 3. Problema stă în legătură și cu învățătura despre eshatologie a lui Origen.

după cum știm că se va face judecata tuturor oamenilor, știm că El va veni să apere adevărul, iar nu să judece.

«Vai de mine, mamă, că m-ai născut ca să fiu om de ceartă și de pricină pe tot pământul!» Un proroc nu putea zice despre sine «pe tot pământul». Eu cunosc unele persoane, care iubesc pe Domnul și Mîntuitorul nostru și care nu numai că îl iubesc, ci au pentru El cu adevărat o dragoste curată. Aceste persoane susțin că citatul nu se referă la Mîntuitorul, că acest cuvînt nu este potrivit cu Fiul lui Dumnezeu. Trebuie să dovedim că aceste cuvinte: «Vai de mine, mamă» nu sînt nepotrivite cu Fiul lui Dumnezeu? Dar ce sînt cuvintele «Întristat este sufletul Meu pînă la moarte»⁴²⁷ și «S-a tulburat sufletul Meu»?⁴²⁸. De aceea, printre cuvintele spuse de Domnul în proroci, oare nu avem aici același înțeles: «Vai de mine, mamă, că m-ai născut ca să fiu om de ceartă și de pricină pentru tot pământul»? Oare, nu ca și atunci cînd a cules aguridă, în loc de struguri dulci, zicînd: «Vai suflete, că a pierit cel cucernic în țară, și nu-i printre oameni un om drept pe pământ?»⁴²⁹. Cine zice că: «Vai mie, că am cules ciorchini în loc de struguri?»⁴³⁰. Oare prorocul este cel ce a cules și culege? Dar, oare are prorocul țarină? Nimănui nu-i este dat să adune și să adune totul — ceea ce este pe ogor și ceea ce a fost smuls —, decît numai Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos.

Așadar, fiindcă multe sînt scăderile printre păgîni, dar și printre noi, care uneori numai cu numele facem parte din Biserică, plînge și se jelește Iisus pentru păcatele noastre, zicînd: «Vai mie că sînt ca un om care în loc de struguri adună ciorchini goi!»⁴³¹. De aceea, fiecare din noi să se cerceteze pe sine: oare este el un spic? Va găsi oare Fiul lui Dumnezeu ceva de cules sau de secerat în el? Vom afla că unii sîntem spice scuturate de vînt; chiar dacă mai avem cîteva boabe, ele sînt tare puține, două sau trei. Păcatele, în schimb, ne sînt multe. Așadar, văzînd și acele biserici care zic că sînt adevărate, dar sînt pline de păcătoși, zice: «Vai mie, că am strins paie în vremea secerișului și aguridă în vremea culesului»⁴³². Stăpînul a venit în vie să caute rod, iar fiecare din noi am fost sădit, ca să fim vie pe o coastă mănoasă»⁴³³. Și «via din Egipt am răsădit-o»⁴³⁴. Mai zice: «Eu te-am sădit ca pe o viță roditoare, de soi

427. Mt. 26, 38.

428. In. 12, 27.

429. Mih. 7, 2.

430. Mih. 7, 1.

431. Mih. 7, 1. Adevărata Biserică este cea care are numai creștini adevărați.

432. Mih. 7, 1.

433. Is. 5, 1.

434. Ps. 79, 9.

ales»⁴³⁵. Vine Domnul și vrea să adune roadele, dar nu găsește decît aguridă și ciorchini mici, rari și puțini. Cine printre noi are ciorchini de virtute? Cine are roadele lui Dumnezeu? «Doamne, Dumnezeul nostru, cît este de minunat numele Tău în tot pămîntul!»⁴³⁶.

IV

Toate acestea le-am spus, abătîndu-mă de la subiect, despre cuvintele: «Vai mie, mamă...», ca să arăt că nu-i nepotrivit cu dumnezeirea Mîntuitorului să zică acel citat «Vai mie, mamă...», cînd vede păcatele oamenilor. Aici, însă este vorba de Mîntuitorul ca om, nu ca Dumnezeu, ca suflet, nu ca înțelepciune. Pentru Mîntuitorul ca om, proorocul a adăugat acest cuvînt: «Vai mie, suflete, că a pierit dreptatea de pe pămînt și nu este cine să facă binele»⁴³⁷. Sufletul fericit al Domnului a venit în viața omenească și a luat trup, pentru oameni. Cînd vede păcatele lor, zice către Tatăl: «Ce folos și de singele Meu și de coborîrea Mea în stricăciune? oare Te va lăuda pe Tine țărîna?»⁴³⁸. Dar, pentru noi, să nu zică Mîntuitorul *Vai mie*, să nu zică «Vai» nici îngerii din ceruri, căci doar ei nu sînt mai buni decît Mîntuitorul, deși văd și ei scăderile noastre. Fericii sînt însă aceia despre care îngerii nu vor zice «vai!». Aceștia sînt numiți fericii. «Căci mai mare bucurie va fi în cer pentru un păcătos care se pocăiește, decît pentru nouăzeci și nouă de drepti care nu au nevoie de pocăință»⁴³⁹.

Aceasta să ne fie spre mîngîiere.

«Vai mie, mamă, că M-ai născut...» Pe cine numește «mamă»? Oare poate numi între femei ca mamă sufletul său ori pe Maria? Dar dacă luăm de bune cuvintele: «M-a luat de mîină Mama Mea, Duhul Sfînt și M-a suit pe muntele cel mare, Taborul»⁴⁴⁰, se poate vedea care este Mama Lui. «Vai mie, mamă, că m-ai născut ca să fiu om de ceartă și de pricină pe tot pămîntul». El este judecat și discutat pe tot pămîntul și va zice fiecăruia: Eu am făcut asta iar în planul de mîntuire a lumii am pătimit atîtea și atîtea pentru mîntuirea ta. Ce vom face, dar, noi oamenii, cînd Mîntuitorul ne va zice așa (la dreapta judecată)?

435. *Ier.* 2, 11.

436. *Ps.* 5, 1.

437. *Mih.* 7, 13.

438. *Ps.* 29, 10. Ca și al celorlalte ființe spirituale, sufletul Mîntuitorului există în fericire înainte de a veni în trup. Cf. Nautin, *op. cit.*, II, p. 121.

439. *Lc.* 15, 7.

440. *Ier.* 15, 10. Οἰκονομία — planul de mîntuire. Expresia revine adeseori în scrisul lui Origen. Deci e vorba de o agrărire între persoanele Sf. Treimi.

V

Căci «Va fi de pricină pe fața a tot pământul». Să vedem și mai de parte. Aici cuvîntul poate să se refere și la prooroc, după o tâlcuire, dar și la Mîntuitorul. Să vedem și urmarea : «N-am dat nimănu cu dobîndă și nici mie nu mi-a dat nimeni cu dobîndă» ⁴⁴¹. «Vine stăpînitorul lumii acesteia, dar cu mine nu are nimic» ⁴⁴². Și în adevăr, El nu a datorat nimic nimănu, dar fiecare dintre noi îi sîntem datori prin păcatele noastre. Și datoria este scrisă într-un zăpis. E drept că la Botez «zăpisul a fost șters» ⁴⁴³, dar cîte alte zăpise n-am mai contractat ? Cu cine ? Cu cel care «n-a săvîrșit păcat și nici nu s-a aflat vicleşug în gura Lui» ⁴⁴⁴. El însă n-a dat zăpis. Care este înțelesul cuvîntului : «Nimeni nu mi-a dat cu dobîndă ?» ⁴⁴⁵. Cum să aplicăm acest cuvînt la Mîntuitorul ? Deși aceasta este versiunea din textul meu, trebuie să știm că în majoritatea copiilor Septuagintei aceste cuvinte lipsesc. Apoi corectînd și celelalte versiuni ale textului, am văzut că este doar o greșeală de transcriere.

Totuși, pasajul trebuie explicat într-un fel. Cum să înțelegem, dar, cuvintele «nu am dat nimănu cu dobîndă»? Să înțelegem că chiar nici un om nu i-a fost dator ? Da, pentru că El le-a iertat tuturor datoriile lor. «Un cămătar avea doi datornici. Unul era dator cu 500 de dinari, celălalt cu 50. Dar neavînd ei cu ce să plătească i-a iertat pe amîndoi» ⁴⁴⁶. Vrei poate să știi și cine sînt cei doi datornici, cel care datora 500 de dinari și cel care datora 50 ? E vorba de două popoare care au credință în Dumnezeu. Iudeii, care nu cred că Hristos este Dumnezeu, datorează 50 de dinari. Iar noi, cei dintre neamuri, care eram mai nelegiuîți decît toți, datorăm 500. Deci, despre noi ar fi spus Domnul ceea ce zice despre desfrînata care s-a pocăit. Ar putea obiecta cineva : cum se referă acest cuvînt la cei 500 de dinari ? Fiindcă Simon se gîndea : «Ce fel de femeie este cea care s-a atins de El» ⁴⁴⁷, la care Domnul i-a zis lui Simon : «Un cămătar avea doi datornici...» Atîta despre cuvintele : «N-am dat nimănu cu dobîndă și nici mie nu mi-a dat nimeni ceva cu dobîndă și totuși toți mă blestemă» ⁴⁴⁸. Dar Iisus «deși a murit din slăbiciune, prin puterea lui Dumnezeu este viu» ⁴⁴⁹.

441. *Ier.* 15, 6.442. *In.* 14, 30.443. *Col.* 2, 14.444. *1 Pt.* 2, 20.445. *Ier.* 15, 10.446. *Lc.* 7, 41—42. A se vedea studiul introductiv.447. *Lc.* 7, 49.448. *Ier.* 15, 10.449. *2 Cor.* 13, 4.

VI

Apoi, trecînd peste mai multe stihuri (și poate că ar fi de spus cîte ceva despre fiecare frază, dar nu ne îngăduie timpul, care ne dă zor) să vorbim despre ceea ce s-a citit în continuare : «Blestemat este omul care-și pune nădejdea în om»⁴⁵⁰. Prin aceste cuvinte noi respingem pe cei ce cred că Mîntuitorul, Fiul lui Dumnezeu, era om. Căci unii, după multe alte răutăți omenesti, au îndrăznit să facă și asta : afirmînd că cel «Unul-Născut»⁴⁵¹, Cel mai Întii Născut din toată zidirea»⁴⁵² nu este Dumnezeu. Dar cuvintele acestea sînt clare : cei ce-și pun nădejdea în om sînt blestemați. Cît despre mine, eu zic că nu-mi pot pune nădejdea în om. În schimb, atunci cînd îmi pun nădejdea în Iisus Hristos, eu nu mai văd în El numai un om. Nu numai că nu văd în El un om, ci văd întruchipată în El Înțelepciunea și Dreptatea, căci în calitate de Cuvînt «prin El s-au făcut toate din cer și de pe pămînt, cele văzute și cele nevăzute, fie tronuri, fie stăpîniri»⁴⁵³. De aceea «blestemat este cel ce-și pune nădejdea în om». Cu toate că însuși Mîntuitorul nostru mărturisește că a purtat firea omenească, totuși acum nu mai este nicidecum om, căci apostolul zice : «Deși L-am cunoscut pe Hristos după trup, acum nu-L mai cunoaștem după trup»⁴⁵⁴. Mai mult, eu însumi nu mai sînt om, dacă urmez cuvîntul lui Hristos. Și zice despre mine : «Eu am zis : toți sînteți dumnezei și fii ai Celui Preaînalt»⁴⁵⁵.

Așadar, precum a fost Hristos «Cel dintii născut dintre morți»⁴⁵⁶, tot așa s-a făcut Cel dintii născut dintre toți oamenii, cu firea întru totul îndumnezeită.

Deci, «Blestemat e omul, care-și pune nădejdea în om și își face sprijin din trup omenesc»⁴⁵⁷, adică cel ce va pune temei doar pe cele simțite, căci dobîndind putere trupească, se va înrola în oastea cea după trup. Omul sfînt nu este astfel, întrucît el «nu se sprijină pe puterea brațului său, pentru că poartă totdeauna moartea lui Hristos în trupul său»⁴⁵⁸. El omoară mădularile sale cele pămîntești, adică : «desfătarea și necurăția»⁴⁵⁹ și omorîndu-le nu se sprijină numai pe puterea brațului său. «Blestemat este cel ce-și pune nădejdea în om» — dar și cei ce-și

450. *Ier.* 17, 5.451. *In.* 1, 18.452. *Col.* 1, 15.453. *Col.* 1, 16.454. *2 Cor.* 5, 16. Cf. *C. Cels* II, 16, 52.455. *Ps.* 82, 6. Cel născut din Duh nu mai e om. *Com. In.* I, 2.456. *Col.* 1, 18.457. *Ier.* 17, 5.458. *2 Cor.* 4, 10.459. *Col.* 3, 5.

pun nădejdea numai în slujbe înalte. Pentru el nu are valoare să spui : am un prieten ofițer sau comandant de companie sau dregător, am un prieten bogat și-mi face daruri. «Blestemat e cel ce-și pune nădejdea în om». Să nu nădăjduim dar în nici un om, oricât ni s-ar părea că ne este prieten. Să nu ne punem nădejdea în oameni, ci în Domnul nostru Iisus Hristos, căci a Lui este slava și puterea în vecii vecilor» ⁴⁶⁰. Amin.

OMILIA XVI

De la cuvintele :

«Iată am să trimit o mulțime de pescari, zice Domnul»

până la

**«păcatul lui Iuda este scris cu condei de fier
și cu ghiară de diamant este gravat
pe inima din pleptul lui»**

I

În Evanghelia după Matei este scris că Mîntuitorul nostru a venit îngă Marea Galileii și a văzut «pe Simon și pe Andrei, fratele său, aruncîndu-și mreaja în mare, căci erau pescari» ⁴⁶¹. Și adaugă apoi evanghelistul că Mîntuitorul, văzîndu-i, le-a spus : «Veniți după Mine și vă voi face pescari de oameni, iar ei lăsîndu-și mrejele, au mers după El» ⁴⁶². S-ar putea spune că Iisus i-a chemat tot la un fel de pescuit, dar la pescuit de oameni. Și a aflat «și pe alți doi frați, pe Iacob, fiul lui Zevedei și pe Ioan, fratele lui, în corabie cu tatăl lor, dregîndu-și mrejele și i-a chemat și pe ei» ⁴⁶³ la aceeași îndeletnicire și i-a făcut și pe ei pescari de oameni. Să ne gîndim că sînt unii care au darul de a împleni cuvîntul ca o mreajă și de a întrețese citate din Sfintele Scripturi ca un năvod, în așa fel încît să prindă în ele sufletele ascultătorilor. Să ne mai gîndim, apoi, că acest pescuit se face cu măiestrie, potrivit cu știința pe care ne-a predat-o Iisus Hristos. Și atunci vom înțelege, că nu numai în vremea aceea, ci și acum Mîntuitorul ne trimite pescari de oameni, după ce le-a

460. 1 Petru 4, 19. Adept al primatului spiritual, Origen refuză pactarea cu duhul lumii. Dar nici nu va accepta nici un fel de război «material».

461. Mt. 4, 19.

462. Mt. 4, 19—20.

463. Mt. 4, 21. Despre imaginea «prinderii în năvod» vorbește Origen mai amănunțit în *Com. Mat. X, 12*, e drept, acolo, mai mult în perspectiva eshatologică ἀμφίβαλλον sau ἀμφίβαλλον — mreaja, care adună prin aruncare. «Marea» era împărăția bulaurului, a diavolului. Pescuirea «din mare» însemna după Origen scoaterea din puterea celui rău.

dat învățătură, ca să putem ieși din mare și să putem scăpa de valurile ei cele amare.

E drept că peștii cei neînsuflețiți, când ajung în năvoade, în plase și în mreje, sau când se prind în undiță, mor de o moarte după care nu mai urmează o altă viață. Dimpotrivă, cel prins de pescarii lui Iisus, ieșind din apă, moare și el, dar moare pentru lume, moare pentru păcat. Iar după ce moare pentru lume și pentru păcat, este înviat de Cuvîntul lui Dumnezeu și primește o altă viață. De pildă, dacă cumva ți-ai putea închipui un suflet de pește care, după ce a ieșit din trupul lui, s-ar transforma și ar deveni altceva mai bun decît un pește, atunci presupune că se întîmplă un lucru ca cel următor. (Am dat doar un exemplu, să nu aibă alții prilejul să înțeleagă ceva ce nu au auzit de la mine). Iată, tu ești un fel de pește, care, după ce te-ai înălțat la suprafața mării și ai căzut în mreaja pescarilor lui Iisus, te-ai schimbat la suflet; acum nu mai ești un pește, nu mai trăiești în valurile sărate ale mării, ci îndată sufletul ți se schimbă, se face ceva mai bun și mai dumnezeiesc decît era mai înainte. Că sufletul se transformă și se schimbă, asta o spune Sfîntul Pavel: «Noi toți care, cu fața descoperită, privim ca în oglindă slava Domnului, ne prefacem în același chip, din slavă în slavă, ca de la Duhul Domnului» ⁴⁶⁴. Și acest «pește» preschimbat, care a fost prins de pescarii lui Iisus, lăsîndu-și viața lui maritimă, își duce de aici înainte viața sus pe munți. Așa că acum nu mai are nevoie de pescari, ca să-l scoată din mare, ci de un al doilea fel de oameni, care se numesc vînători. Aceștia îl vinează «Prin toți munții și toate dealurile» ⁴⁶⁵.

Înălțîndu-te, deci din mare și fiind prins de mreaja ucenicilor lui Iisus, mută-te din mare și «uită de ea», ⁴⁶⁶, vino sus pe munții — care sînt profeții — și pe dealurile — care sînt cei drepti — și du-ți viața acolo, pentru ca după aceea, cînd îți va sosi vremea ieșirii din viață, să fie trimiși la tine mulți vînători. Aceștia sînt alții decît pescarii. Și cine sînt acești alții, nu «vînătorii» cei rînduiți să prindă pe dealuri și pe munți sufletele, care nu zac la locuri joase? Și vezi dacă nu cumva tocmai aceasta strigă proorocul în taină și acest înțeles îl dă el cuvîntului: «Iată trimit mulțime de pescari — zice Domnul — și-i vor pescui pe ei și după aceea voi trimite vînători mulți, și îi voi vîna pe ei prin toți munții și pe toate dealurile» ⁴⁶⁷.

464. 2 Cor. 3, 18.

465. Ier. 16, 16.

466. Ps. 44, 11. Despre semnificația lui «sus» și «jos» ca și despre limbaajul «bun» sau «rău» pe care-l exprimă unele păsări, pești sau alte animale (Influența lui Filon) a se vedea J. Daniélou, *op. cit.*, 186.

467. Ier. 16, 16. Acești vînători sînt, firește, îngerii, după cum o spune mai pe larg în *Com. Mat.* X, 6.

II

Deci, dacă vrei să fii prins de vînători, vezi să nu-ți petreci viața prin văi, să nu petreci în locuri joase, ci caută munții. Urcă pe muntele pe care s-a schimbat Iisus la față ⁴⁶⁸, urcă pe muntele pe care s-a suit Iisus cînd a văzut mulțimile și L-au urmat ucenicii Săi ⁴⁶⁹, și acolo, pe munte, deschizîndu-și gura Sa, îi învăța zicînd : «Fericîți cei săraci cu duhul că a lor este împărăția cerurilor» ⁴⁷⁰, spunîndu-le și celelalte fericiri.

De acești vînători nu poți fi prins altundeva decît pe munți, pe dealuri și prin crăpăturile stîncilor. Căci, aceste trei feluri de locuri sînt enumerate în cartea proorocului : «Și îi vor vîna pe ei pe munți, pe dealuri și prin crăpăturile stîncilor» ⁴⁷¹. Cum se înțeleg «stîncile» și «crăpăturile stîncilor»? Vin la cartea Ieșirii și caut urma tîlcuirii «crăpăturile de stînci». Aici aflăm despre Moise că a vrut să vadă fața lui Dumnezeu și Dumnezeu i-a făgăduit aceasta zicînd : «Iată te voi pune în scobitura stîncii, și vei vedea spatele Meu, fața Mea însă nu vei putea să o vezi» ⁴⁷². Dacă înțelegi ce este «stîncă» și «crăpăturile stîncii» și știi ce fel de om este cel care stă pe stîncă și în crăpătura stîncii vede pe Dumnezeu, prin crăpătură, atunci, vei înțelege și celelalte stînci și crăpăturile din ele. Deci, ce este acea unică stîncă? Ne spune Scriptura : «Stîncă este Hristos, căci «au băut din stîncă duhovnicească, ce avea să urmeze» ⁴⁷³. Și mai zice: «Pe piatră a întărit picioarele mele» ⁴⁷⁴. Ce este, dar, «crăpătura stîncii»? Dacă te gîndești la venirea lui Iisus, înțelegi că El este stîncă întreagă. Iar «crăpătura stîncii» este venirea Lui în lume, prin care crăpătură putem contempla cele după Dumnezeu. Căci astfel se înțeleg cuvintele : «Și vei vedea spatele Meu».

III

Dar, aflînd numai o singură scobitură și o singură piatră, mă duc cu gîndul de la «scobitură» la «crăpătura stîncii» căutînd pietre mai multe. Dacă mă duc cu gîndul la cetele, fie ale proorocilor, fie ale apostolilor, fie ale îngerilor sfinți și preafinalți, zic că toți următorii lui Iisus sînt un fel de «pietre» sau stînci după cum El însuși este Piatra sau Stîncă prin excelență. Și precum Hristos are o scobitură, prin care putem cunoaște

468. Mt. 17, 1.

469. Mt. 5, 16.

470. Mt. 5, 3.

471. Ier. 16, 16. Iarăși una din imaginile preferate.

472. Ieș. 33, 22—23.

473. 1 Cor. 10, 4. Aceeași idee o dezvoltă Origen și în *Omil. Ps. 36, 4* (Klostermann, p. 134).

474. Ps. 39, 2.

cele ce sînt în spatele lui Dumnezeu, tot așa fiecare din prooroci, apostoli sau îngeri — făcîndu-ne o cale spre cunoașterea lui Dumnezeu, prin cele spuse de ei — face o scobitură în piatră ; sau dacă e să o numim altfel face o «crăpătură». Prin această crăpătură, a diferitelor cete, putem vedea, prin Moise, Legea ; prin Isaia proorocia lui ; prin Ieremia alte cuvinte ale lui Dumnezeu. Iar dacă cel ce vorbește este un înger, mă opresc la cuvîntul înger. Căci și îngerul a vorbit, după cuvîntul : «Un înger a vorbit cu mine»⁴⁷⁵. Văd și în înger o stîncă și o scobitură a stîncii și atunci văd pe Dumnezeu în formă de înger.

IV

Am, însă, nevoie de un exemplu ca să arăt cum se poate să te înalți pe un înger și prin el să vezi pe Dumnezeu. Este scris în cartea Ieșirii : «I s-a arătat un înger al Domnului în flacăra de foc a unui rug. Și Moise a văzut că rugul ardea cu foc, dar nu se mistuia»⁴⁷⁶. Aici n-a zis Scriptura ca la început : «I s-a arătat un înger», nu zice «îngerul Domnului», ci zice : «Eu sînt Dumnezeuul lui Avraam, Dumnezeuul lui Iacob și Dumnezeuul lui Isaac»⁴⁷⁷. Era, deci, acolo Dumnezeu văzut prin înger ; tot așa Dumnezeu este aici cunoscut prin stîncă și prin scobitura stîncii.

Așadar, tu nu știi cînd anume vor fi trimiși vînătorii. De aceea nu coborî niciodată de pe munți, nu părăsi dealurile, nu ieși din scobiturile stîncilor ; căci dacă vei fi aflat pe afară, ți se va vorbi ca unuia din afară, care se preocupă doar de lucrurile din afară : «Nebunule, chiar în noaptea aceasta se va cere sufletul tău de la tine, și cele ce ai pregătit, ale cui vor fi ?»⁴⁷⁸. Acestea ți se vor zice și ție... Și tot la fel ți se va răspunde dacă zici : «Strica-voi jitnițele mele și mai mari le voi zidi și voi zice sufletului meu : suflete ai multe bunătăți strînse pentru mulți ani, mîncîncă, bea, veselește-te»⁴⁷⁹. Vezi cum, cel ce stă la poalele munților și dealurilor și nu intră în scobiturile stîncilor, rătăcește pînă și în apropierea bunătăților, socotind că bunurile trecătoare sînt bunătăți. De aceea cînd zice (nebul) : «Voi spune sufletului meu : suflete ai bunătăți multe, strînse pentru mulți ani», el socotește că griul și belșugul celor pămîntești sînt bunătățile înșile, neștiind că cele cu adevărat bune nu sînt în pămîntul pe care-l cultivi, ci adevăratele bunătăți sînt în cer. Și fiindcă socotea că cele pămîntești sînt bunătăți «și-a adunat comoară pe pă-

475. Zah. 1, 9.

476. Ieș. 3, 2.

477. Ieș. 3, 16.

478. Lc. 12, 20.

479. Lc. 12, 15—19.

mint». Însă celui ce ascultă de Iisus și se va îngriji de comorile «din cer», aceluia nu i se va zice : «nebunule, în noaptea aceasta îți voi cere sufletul»⁴⁸⁰, ci, venind vînătorii care nu caută vînaturile cele din locuri joase, ci pe cele de pe munți, de pe dealuri și din crăpăturile stîncilor, ei le vor prinde și le vor duce departe de vînătoarea aceea. Unde le vor duce ? La «odihna sfinților și a fericților», în Iisus Hristos.

Căci zice : «Pentru că ochii mei sînt deasupra tuturor căilor lor»⁴⁸¹, ale oamenilor de acest fel. Ei trăiesc pe munți, pe dealuri și prin crăpăturile stîncilor. Și Dumnezeu are ochii Săi deasupra tuturor căilor lor. Astfel de oameni «nu vor fi ascunși de la fața Mea»⁴⁸², căci numai cei răi se ascund de la fața lui Dumnezeu. După călcarea poruncii, «a auzit Adam glasul Domnului Dumnezeu, care umbla prin rai după amiază și s-a ascuns»⁴⁸³. Sfîntul, însă, nu se ascunde. El are inima plină de îndrăzneală către Dumnezeu, după purtarea lui cea sfîntă. Căci «dacă conștiința noastră nu ne învinuiește, are îndrăzneală către Dumnezeu și orice cerem de la El, primim»⁴⁸⁴.

Însă Adam a păcătuit, e drept, dar nu a săvîrșit un păcat din cale afară de greu ; de aceea «s-a ascuns de la fața lui Dumnezeu». Ce a făcut însă Cain, mai păcătos și mai nelegiuit decît Adam, Cain ucigașul ? «A plecat de la fața lui Dumnezeu»⁴⁸⁵. Așa că, din compararea acestor rele, ascunderea de la fața lui Dumnezeu este un rău mai mic. Căci omul nu se ascunde fără să se roșească și aceasta fiindcă se rușinează de Dumnezeu.

V

Așadar : «Ei nu s-au ascuns de la fața Mea». Cei ce fac așa, chiar dacă vreodată păcătuiesc, pescarii îi pescuiesc din păcatele care sînt în mare. Însă, pentru ca cei pescuiți, care apoi se duc pe munți, să nu-și închipuie că pentru anumite fapte ale lor ar fi răsplătiți, cuvîntul le amintește — și ne amintește și nouă — păcatele din trecut. «Și nu sînt ascunse nedreptățile lor dinaintea ochilor Mei»⁴⁸⁶, zice Domnul. Textul care urmează va impune mai multe discuții. Căci, fie că înțelegem că e vorba despre plata păcatelor, ca o urmare, fie că ni se pare că pasajul nu are nici o legătură cu cele spuse mai înainte despre cei ce sînt pes-

480. *Lc.* 12, 21.

481. *Ier.* 16, 17.

482. *Fac.* 3, 8.

483. *Fac.* 3, 8. Influență a interpretării alegorice. Daniélou, *op. cit.*, p. 180—190.

484. *1 In.* 3, 21—22.

485. *Fac.* 4, 26.

486. *Ier.* 16, 17.

cuiți și vînați, textul ne pune astfel într-o nesiguranță nemaipomenită. Căci zice: «Și le voi răsplăti mai întîi îndoit nedreptățile lor și păcatele lor, prin care au spurcat pămîntul Meu cu stîrvurile spurcăciunilor lor și cu fărădelegile lor, cu care au umplut moștenirea Mea». Numai Dumnezeu ar putea ști dacă unii din copiiști au omis, din neștiință, cuvîntul mai întîi și dacă Septuaginta l-a omis, dintr-o iconomie⁴⁸⁷. Însă noi comparînd traducerea Septuagintei cu celelalte ediții, am găsit scris: «Și voi răsplăti mai întîi îndoit nedreptățile lor...». Proorocul vrea să arate că, deși iudeii prin faptele lor cele de pe urmă s-au făcut vrednici de ferici-re, totuși, ca oameni, fiindcă au căzut în unele păcate, ei trebuie să-și ia mai întîi plata păcatelor lor. Nu vi se pare cumva că aceasta este versiunea cea mai adevărată? Cine nu-și va primi plata pentru păcate? Numai cel care, după ce a crezut și a primit iertarea păcatelor, așa încît a auzit pe Iisus zicîndu-i: «iertate îți sînt păcatele, să nu mai păcătuiești de aici înainte»⁴⁸⁸, numai acela nu mai păcătuiește. Iar dacă și după iertarea păcatelor și după rînduiala «băii nașterii a doua»⁴⁸⁹, noi mai păcătuim, precum facem cei mai mulți dintre noi, care n-am ajuns la desăvîrșirea apostolilor, atunci e lesne de înțeles ce ne așteaptă. De aceea, chiar după ce am păcătuim sau și în timp ce păcătuim, să ne silim să mai săvîrșim și cîte o faptă bună.

Dar dacă plecăm din viață, avînd și păcate și fapte bune, vom fi mîntuiți prin faptele bune și vom fi dezlegați de păcatele de care ne-am dat seama că le-am săvîrșit? Sau vom fi pedepsiți pentru păcate, fără să primim nici o răsplată pentru faptele noastre cele bune? Nici prima alternativă — adică să primim cele rele, fără cele bune — nu este conformă cu dreptatea lui Dumnezeu, nici a doua alternativă, adică să primim cele bune fără cele rele nu este dreaptă, ci este împotriva dreptății lui Dumnezeu, care vrea să înlătore și să nimcească răul.

Să presupunem că, după ce ai luat pe Hristos drept temelie, ai zidit nu numai «aur și argint și piatră scumpă»⁴⁹⁰. Fie că ai aur mult, fie puțin, fie că ai argint și pietre scumpe, tu le-ai zidit. Dar nu le-ai zidit numai pe acestea, ci să presupunem că ai zidit și «lemne și fin și paie». Ce crezi că îți se întîmplă după moarte? Cum vrei să intri întru cele sfinte, cu lemnul, cu finul și cu paiele tale și să întinezi astfel Împărăția lui Dum-

487. *Jer.* 16, 18. Încă unul din multe exemple de critică de text de care dă dovadă Origen, atunci cînd amînteste nepotriviri între traduceri. A se vedea cazul din *Jer.* 20, 2 analizat în *Omil. Jer.* XIX, 13 la P. Nautin, *Jérémie*, I, p. 116--117. A se vedea și mai jos, la Omil. XVI, 9.

488. *Lc.* 5, 20; *In.* 5, 15.

489. *Tit.* 3, 9.

490. *1 Cor.* 3, 11--12.

nezeu ? Pe de altă parte vrei oare să rămfi în focul veşnic din cauza finului, a lemnelor şi a paielor tale, fără să primeşti nici o răsplată pentru aurul, argintul şi pietrele tale preţioase ? Nici acest lucru nu-i cu cale.

VI

Deci cum va fi ? Urmează că mai întâi vei primi ca plată pentru lemne «focul cel mistuitor», care va arde lemnul, finul şi paiete. Căci Dumnezeu nostru este numit «foc mistuitor» pentru cei ce pot să înţeleagă. Proorocul, însă, a trecut sub tăcere materia, care este mistuită, cînd zice : «Dumnezeu nostru este foc mistuitor», dar, ne-a lăsat pe noi să înţelegem acest lucru. Dumnezeu desigur nu nimiceşte ceea ce este după «chipul şi asemănarea Sa», nu nimiceşte propria Sa zidire⁴⁹¹, ci finul care a fost zidit peste aceasta, lemnul şi paiete, care au fost zidite peste zidirea lui Dumnezeu.

Citatul a fost foarte greu de tilcuit. Au fost pomenite mai întâi făgăduinţele, iar după făgăduinţe zice : «Şi le voi răsplăti mai întâi indoit nedreptăţile lor»⁴⁹². În mod necesar a adăugat proorocul cuvîntul *mai întâi*. Mai întâi dă pedeapsa pentru nedreptate, apoi răsplata pentru dreptate. Căci Dumnezeu nu răsplăteşte în altă ordine, decît în aceasta. Dacă ar răsplăti mai întâi cele bune, ar trebui să înceteze binele, pentru ca noi să primim cele rele. În realitate, însă, răsplăteşte mai întâi faptele rele, pentru ca pedeapsa celor ce suferă să-şi afle sfîrşitul prin nimicirea rellelor şi pentru ca abia după aceea să răsplătească binele. De aceea, vei afla în Sfînta Scriptură că Dumnezeu vorbeşte mai întâi despre cele ce par mai grele, apoi despre cele mai bune. «Eu voi ucide şi voi face viu, voi bate şi tot Eu voi tămădui»⁴⁹³. «El dă dureri şi iarăşi ne face sănătoşi ; El ne-a bătut şi mîinile Sale ne-au vindecat»⁴⁹⁴. Cel înţelegător şi gata să primească cu evlavie aceste cuvinte poate să zică aşa : «Doamne, cine va locui în cortul Tău sau cine se va sălăşlui pe muntele cel sfînt al Tău ? Şi El va zice : Cel nevinovat şi drept, care grăieşte adevărul în inima lui, care n-a viclenit cu limba lui şi n-a făcut rău aproapelui său, nici n-a ocărit pe vecinul său»⁴⁹⁵. Noi însă ocărim pe cei ce se căiesc şi se întorc de la păcatele lor, deşi Scriptura, zice : «Nu ocări pe omul care

491. Origen subliniază aici în chip ortodox (ca şi la *Omil. Fac. XIII, 4*) că prin păcat nu se desfiinţează chipul lui Dumnezeu în om, ci numai se întunecă, se slăbeşte. Vezi mai sus şi *Omil. Ier. II, 1*.

492. *Ier. 16, 18*.

493. *Deut. 32, 39*. Aceeaşi idee în *Omil. Ier. I, 16*.

494. *Iov 5, 10*.

495. *Ps. 14, 1—3*.

se întoarce de la păcat» ⁴⁹⁶, care n-a ocărit pe aproapele său. În schimb, «defăimați să fie înaintea Domnului cei ce fac viclesug, iar pe cei ce se tem de Domnul El îi slăvește» ⁴⁹⁷.

VII

Așadar, toți care avem în noi materie pentru focul acela, ne vom primi mai întâi plata păcatelor noastre. Dar unii din ascultători îmi vor zice: filcuiește-ne și cuvîntul «îndoit». Căci fie! să primesc mai întâi plata păcatelor mele, pentru ca după ce îmi voi fi primit plata păcatelor, să se îplinească în mine spusa Apostolului: «Dacă lucrul cuiva va arde, el se va mîntui, dar așa ca prin foc» ⁴⁹⁸. Însă de ce să iau plată «îndoită» pentru păcatele mele? Trebuie mai întâi să spunem că: «Robul care știe voia stăpînului său, dar nu o face, va fi «bătut» — nu puțin, ci «mult» ⁴⁹⁹. Așadar, se cuvine ca cei din neamuri, cei nebotezați să primească o plată simplă cînd păcătuiesc. Noi, însă, vom primi plată dublă pentru căderile noastre. Căci dacă păcătuim după ce «am luat cunoștință despre adevăr, nu mai rămîne pentru păcate, nici o jertfă, ci o înfricoșată așteptare a judecării și iușimea focului, care va mistui pe cei potrivnici» ⁵⁰⁰. De aceea se și proorocește mai întâi despre cei ce au fost deja pescuiți și vînați, care vor primi mai întâi plată îndoită pentru păcatele lor. După aceea proorocia vorbește despre chemarea neamurilor, în mod foarte clar. Nu a neamurilor care sînt acum chemate, ci a celor ce au fost chemate mai înainte, care știu să se mărturisească și pentru ce să mulțumească, fiindcă au primit învățătura. Căci aflăm că ele au fost chemate, pescuite și vînate, iar în al doilea rînd aflăm că s-au convins de adevăr în mod liber.

VIII

Să vedem ce proorocește despre noi, cei care am învățat de acum să ne rugăm: «Doamne, tăria mea, ajutorul meu și apărarea mea, în ziua necazurilor, la Tine vor veni neamurile de la marginea pămîntului și vor zice: filcuiește-ne și cuvîntul «îndoit». Căci fie! să primească mai întâi de nici un folos» ⁵⁰¹. De la marginile pămîntului au venit neamuri la Dumnezeu. Și neamurile au zis: «minciună sînt idolii, pe care i-au moștenit

496. *Inț. Sir.* 8, 6.

497. *Ps.* 14, 3—4.

498. *1 Cor.* 3, 15.

499. *Lc.* 12, 47.

500. *Evr.* 10, 26—27. Dacă «au mărturisit» atunci prin cei «dintre neamuri» se înțeleg creștinii care primiseră Botezul.

501. *Ier.* 16, 19.

părinții noștri și nu sînt de nici un folos». Cum au venit «de la marginile pămîntului»? Sînt unii care sînt primii de pe pămînt, alții sînt cei din urmă, cei de la margini. Cine sînt «Cei dinții de pe pămînt», nu cei dinții în general? Sînt înțelepții lumii, sînt cei de neam mare și bogați, cei cu slujbe înalte. Cine sînt cei din urmă? «Dumnezeu și-a ales pe cele bune ale lumii, cele de neam de jos, cele umilite, cele ce nu sînt»⁵⁰². Așadar, «vor veni neamuri de la marginile pămîntului», adică: dintre oamenii cei mai de pe urmă ai pămîntului, cei nebuni, cei de rînd, cei de jos și umiliți și vor zice: «minciună sînt idolii pe care i-au moștenit părinții noștri, și nu sînt de nici un folos». Cu alte cuvinte, nu numai că idolii sînt ceva fals și neadevărat, ci, fiind mincinoși, «idolii nu sînt de nici un folos».

IX

De aceea proorocul Ieremia se întrebă: «Poate oare omul să-și facă dumnezei?»⁵⁰³. Nu numai din chipuri cioplite își fac oamenii zei, ci și din închipuiri își fac unii dumnezei. Toți cei ce pot să-și făurească alt dumnezeu și altă lume decît facerea lumii, așa cum a descris-o Duhul Sfînt, alta decît lumea cea adevărată, toți aceștia «și-au făcut dumnezei» și «se închină lucrurilor făcute de mîinile omenestii»⁵⁰⁴. Așa să socotești că sînt și acei greci, care au născocit doctrina, să zicem, dintr-o școală filozofică sau alta, sau și cei care au născocit erezii. Aceștia și-au făcut lor-și idoli și chipuri cioplite după chipul patimilor lor lăuntrice și cu fața întoarsă spre ele, «s-au închinat lucrurilor propriilor lor mîini» și au luat drept adevăr propriile lor închipuiri.

Deci, pe toți care, luîndu-se după simțuri sau după închipuirile minții, și-au făcut dumnezei, li mustră cuvîntul, zicînd: «dacă un om își face dumnezei, aceia nu sînt dumnezei; de aceea le voi arăta mîna Mea în vremea aceasta și le voi face cunoscută puterea Mea»⁵⁰⁵. Însă, în care «această vreme»? Arătînd că aici e vorba de vremea celei de a doua veniri a Domnului, textul adaugă: «și vor cunoaște că numele Meu este Domnul»⁵⁰⁶.

X

Dar mai este încă o proorocie, pe care, nu știu de ce, nu o aflăm în Septuaginta, în schimb o găsim în celelelalte ediții. Desigur o găsim

502. 1 Cor. 1, 26—28.

503. Jer. 16, 17.

504. Is. 2, 8.

505. Jer. 16, 20.

506. Jer. 17, 21.

fiindcă se află în textul ebraic. Ea este plină de învățături dintre cele mai trebuitoare, care pot, dacă luăm aminte, să întoarcă sufletele noastre spre Dumnezeu. Iar cuvintele proorociei sînt acestea : «Păcatul celor din seminția lui Iuda este scris cu condei de fier, cu vîrf de diamant a fost scris pe pieptul și în inima lor»⁵⁰⁷. Putem da acestor cuvinte înțelesul care ne este cel mai la îndemînă și să zicem că acestea s-au scris despre iudei, că despre păcatul lor s-a scris. Dar dacă vezi, așa cum am arătat adesea, că Hristos este numit *Iuda* în chip figurativ, atunci păcatul lui Iuda este oare și al nostru, al celor ce credem «că Hristos este din seminția lui Iuda» ?⁵⁰⁸. Iar, dacă vrei să găsești înțeles și mai tainic, poate că proorocia se referă și la Iuda trădătorul, ca și cum despre el ar zice proorocia: «păcatul lui Iuda a fost scris cu condei de fier, cu vîrf de diamant a fost înscris pe pieptul și în inima lor». Dar, la această tîlcuire, nu se potrivește pluralul «lor».

Atunci, nu cumva s-a zis despre noi că ni se vor întimpla nouă cele proorocite aici, dacă vom cădea în păcate ? Noi sîntem cei care am păcătuit și păcatul nostru n-a fost scris în afara noastră, ci în *inima noastră*, unde a fost scris «cu condei de fier și cu vîrf de diamant». Iar faptul că păcatele, pe care le facem, se înscriu înlăuntru nostru prin însuși faptul că păcătuim, îl poate dovedi experiența noastră, a fiecăruia. Nu prea eram conștient dacă am săvîrșit sau nu cutare sau cutare faptă sau păcat, dar prin însăși săvîrșirea lui, eu i-am primit tiparul în mine, ca și cum chipul păcatului pe care l-am săvîrșit s-ar fi întipărit în sufletul meu. Dacă păcatul meu ar fi scris cu cerneală, l-aș șterge. Dar de fapt «a fost scris cu condei de fier», a fost scris «cuvînt de diamant», a fost scris «pe pieptul și în inima mea», ca să se împlinească proorocia care zice : «Nici un lucru ascuns nu este care să nu iasă la iveală și nici un lucru acoperit care să nu fie descoperit vreodată»⁵⁰⁹. Dezgolate vor fi pieptul și inima mea care poartă înscrise pe ele semnele păcatului meu, înscrise «cu condei de fier și cu vîrf de diamant», și toți vor citi pe pieptul meu și în inima mea semnele păcatelor mele. «Căci nu-i nici un lucru ascuns care să nu fie dat la iveală», ba chiar «dintre gînduri, unele vor învinui, altele vor dezvinovăți»⁵¹⁰. Și mai zice : «Nu judecați înainte de vreme, pînă ce nu va veni Domnul, Care va lumina cele ascunse ale în-

507. *Ier.* 17, 1. A se vedea și *Omil. Ier.* XV, 5. La fel IV, 1 ; V, 12 ; IX, 1 etc.

508. *Apoc.* 5, 5.

509. *Mt.* 10, 26. «întipărirea» în noi a chipului păcatului (τὸ τοποῦμενον) e amintită în alte scrieri ale lui Origen. De ex. *Despre rugăciune*, 28, 5. Traducerea lui Ieronim exemplifică imaginea după *Ps.* 50, 4, Klostermann, *op. cit.*, p. 142 nota.

510. *Rom.* 2, 15.

tunericului și va vădi sfaturile din inimi»⁵¹¹. Pentru cine va vădi El cele ascunse ? Desigur că nu pentru sine însuși, căci El știe toate, mai înainte de a fi ele. Așadar, pentru cine va vădi El toate ? Pentru toți cei care, din pricina curăției lor, vor vedea păcatul celui ce a păcătuțit, pentru ca păcătoșii să învieze «spre ocară și rușine veșnică»⁵¹². Dar Dumnezeuul tuturor să ne izbăvească de o «înviere spre ocară», ca să înviem întru slava cea în Hristos, a căruia este mărirea și puterea în veci. Amin.

OMILIA XVII

De la cuvintele:

«Prepelița a dat glas...»,

pînă la

«Și tu știi că Eu nu am dorit o zi
a omului»

I

Am ajuns la o problemă mult controversată, și anume să vedem cine se ascunde sub «prepelița» despre care vorbește Scriptura așa : «Prepelița a dat glas și a adunat puii, pe care nu i-a ouat ; așa este și cel ce cîștigă avere nedreaptă, la mijlocul zilelor lui o va părăsi și la sfîrșitul său se va trezi că este nebun»⁵¹³. Trebuie să ne referim la cele ce știm despre firea animalelor și în cazul de față la ceea ce se zice despre prepeliță, pentru ca, după ce vom cunoaște adevărul despre această pasăre, să știm în ce categorie s-o rînduim, bună sau rea. Se spune⁵¹⁴ că pasărea aceasta are năravuri foarte urite : este șireată și vicleană. Cînd vrea să amăgească pe vînători adesea se învîrtește în jurul picioarelor vînătorului, ca să-l facă să se înotarcă, ca și cum ea n-ar fi gata să zboare la cuib. Și cînd prepelița bănuiește că a întors din drum pe vînător și că puii ei au avut timp să fugă, abia atunci zboară și ea la cuib. Această pasăre este și foarte necurată, încît bărbătușii se bat între ei pentru împreunare și bărbătușul incalecă pe alt bărbătuș.

Deci, dacă acest animal este nărăvit, necurat și viclean, reiese în chip limpede că trebuie rînduit în categoria celor rele. Este deci o impietate să crezi că proorocia despre prepeliță s-ar putea referi la Mîntuitorul.

511. 1 Cor. 4, 5. Ideea că inima e centru al moralității, adeseori e întâlnită la Origen. Acolo e «τὸ ἡγεμονικόν» — ul de care vorbesc multe omilii. *Omil. Ier. X, 8 ; XV, 5 etc.*

512. Daniil 12, 2.

513. Ier. 17, 11.

514. Aristotel, *Hist. Anim.* 9, 8 și Ambrozie, *Epist.* 32, 1—8 ; Migne, P. L. 16, 1069.

Așadar, dacă vrem să interpretăm acest verset, referindu-ne la potrivnicul, trebuie să vedem dacă întreaga tilcuire se potrivește ⁵¹⁵.

II

Să începem cu cuvintele : «Prepelița a dat glas, ca să adune puii pe care nu i-a scos». Diavolul nu-și adună propria lui progenitură, nu adună puii, pe care i-ar fi născut el ; ci, cînd dă glas, el adună progenitura altuia și o face a lui și și-o însușește. Așa a dat glas și prepelița prin Valentin, a glăsuț prin Marcion, a vorbit prin Vasilide ⁵¹⁶, prin toți cei cu învățături străine. Nici unul dintre aceștia n-au putut să repete cuvîntul lui Iisus : «Oile Mele ascultă glasul Meu» ⁵¹⁷. Glasul lui Iisus răsună în Pavel și în Petru. Căci Pavel a zis : «voi căutați o dovadă că Hristos vorbește prin mine...» ⁵¹⁸. Dar glasul prepeliței care adună puii, pe care nu i-a ouat ea, este din aceia care duc în rătăcire și amăgiri pe cei mai simpli dintre credincioși, din pricina nevinovăției și a lipsei lor de pregătire.

«Prepelița a dat glas ca să adune puii pe care nu i-a ouat ea, adunîndu-și avuție nedreaptă», și și-a făcut avere. Iată cîte zeci de mii are. Se vede că mulți sînt cei ai prepeliței, ai puterii celei potrivnice. Ea și-a făcut averea fără să-i pese de vreo judecată, fără să discearnă și procedînd fără preget. Și de aceea zice Scriptura că prepelița «și-a făcut avuție nedreaptă». Dar Mîntuitorul nostru își face avuția Sa cu judecată. Avuția Sa este făcută cu socoteală dreaptă și prin alegere.

III

«La mijlocul zilelor sale o va părăsi». Noi toți cei ce odinioară am fost supuși prepeliței, care a dat glas, am părăsit-o la jumătatea zilelor ei. Căci prepelița a dat glas nu numai prin cei pe care i-am pomenit mai sus, ci și prin toți —absolut toți — amăgitorii care, sub pretextul de-a chema la sfințenie pe cei fără Dumnezeu, îi cheamă la învățături potrivnice adevărului. Deci am părăsit-o la «jumătatea zilelor ei». Totalitatea zilelor prepeliței sînt zilele veacului acestuia. Dar, fiindcă Hristos Iisus ne-a ales pe noi din mijlocul veacului acestuia «viclean», de aceea am părăsit-o pe prepeliță la mijlocul zilelor ei».

«Și la sfîrșitul zilelor ei ea va fi nebună». Cînd a fost ea înțeleaptă, ca să fie nebună numai la sfîrșitul zilelor ei ? Da, adevărat, putem zice

515. ἀπολοθεῖν, exprimare în genul lui Filon.

516. Iarăși triada celor 3 eretici, de care aminteste Origen adeseori, de pildă, Omil. Ier. X, 5.

517. In. 10, 27.

518. 2 Cor. 13, 3.

că a fost înțeleaptă ; căci «Șarpele era cel mai înțelept din toate animalele, pe care le făcuse pe pământ Domnul Dumnezeu»⁵¹⁹. Era înțeleaptă prepelița în felul în care grăiește și proorocul Isaia : «Voi pedepsi pe regele Asiriei pentru graiul cel mindru din inima lui, căci a zis : cu puterea mîinii mele și cu înțelepciunea mea voi lucra, voi distruge hotarele dintre neamuri, voi nimici puterile lor și voi zgudui cetățile locuite de ele»⁵²⁰. Dacă cineva va căuta să înțeleagă de ce la sfîrșitul ei va fi ne bună, vom spune că aceasta vine din faptul că înțelepciunea ei a fost rea, «căci era cel mai înțelept din toate animalele de pe pământ». Și dimpotrivă va deveni ne bună în cele rele, din înțelaptă ce era. Vei înțelege mai bine ce înseamnă că «la sfîrșitul ei va fi ne bună», dacă îți dai seama cum ți se poruncește și ție prin Apostol, să primești nebunia pentru mîntuire, căci zice : «Dacă i se pare cuiva dintre voi că este înțelept în veacul acesta să se facă ne bun ca să fie înțelept»⁵²¹. După ce Apostolul a vorbit astfel despre cel ne bun și neînțelept, încheie îndemnînd : «să fii înțelept». Așadar, dacă este vreo înțelepciune vinovată, conform căreia «fiii veacului acestuia sînt mai înțelepți decît fiii luminii»⁵²², bun este Dumnezeu, care nimicește pe unele prin contrarul lor, încît face să se îplinească proorocia : «sfîrșitul ei va fi ne bun». Cînd va fi sfîrșitul ne bun al prepeliței ? Trebuie ca Hristos să împărătească «pînă ce va pune Dumnezeu pe toți vrăjmașii Lui așternut picioarelor Lui»⁵²³. Iar cînd Dumnezeu îi va fi supus toate lui Hristos, «atunci va fi nimic și ultimul dușman, moartea»⁵²⁴. După ce moartea va fi fost nimicită, atunci va veni și sfîrșitul prepeliței «și la sfîrșitul ei, ea va fi ne bună». Acestea le-am spus despre prepeliță.

IV

Iar începutul frazei a doua este așa : «Scaun ales al Legii, loc înălțat dintru început, sfințirea și puterea lui Israel, Doamne, toți cei ce te-au părăsit să fie rușinați, pentru că s-au depărtat de Tine, să fie înscrisi pe pulbere, pentru că au părăsit pe Domnul, Izvorul vieții»⁵²⁵.

519. *Fac.* 1, 4.

520. *Is.* 10, 12—13. Intrucît textul grecesc se intrerupe aici urmăm completarea după traducerea Fericitului Ieronim, redată de Klostermann, *op. cit.*, p. 145—146 și Nau-tin II, p. 164—166. Interesante observații în legătură cu opera filologică a lui Origen face Dom. Barthélemy, *Origène et le texte de l'Ancien Testament*, în «Epektasis», melanges patristique offerts au cardinal Jean Daniélou, Paris, 1972, p. 247—262.

521. *1 Cor.* 3, 18.

522. *Lc.* 16, 8.

523. *Ps.* 109, 1.

524. *1 Cor.* 15, 25—26.

525. *Ier.* 17, 12—13.

Fericitul prooroc Isaia, cînd i s-a arătat Domnul, a zis : «Am văzut pe Domnul Savaot, șezînd pe un scaun înalt și măreț»⁵²⁶. A văzut și Ieremia cum împărătește Dumnezeu. De aceea slăvindu-L, zice : «scaun al slavei, loc înălțat din începuturi, sfințirea noastră». Nu greșești, nici dacă vrei să înțelegi că aceste cuvinte se referă la Hristos, nici dacă le înțelegi cu privire la Tatăl, această părere fiind plină de evlavie. Căci Mîntuitorul este scaunul înalt al măririi și împărăția Sa este deosebită, de aceea și scaunul Lui este înalt. Apoi «Sfințirea noastră» este Hristos, căci zice : «Și cel ce sfințește și cei ce sînt sfințiți, toți sînt din Unul»⁵²⁷.

«Tăria lui Israel»⁵²⁸. Precum Mîntuitorul este dreptatea însăși, adevărul însuși, așa este și însăși tăria. Nu-i cu puțință să fie cineva drept fără Hristos, nu-i Sfînt fără El, nici tărie nu are, dacă nu are pe Hristos, căci Hristos este «tăria lui Israel». Dar dacă referi citatul la Dumnezeu-Tatăl, nici așa nu săvîrșești hulă.

«Doamne, cei ce te părăsesc să fie rușinați pentru că s-au depărtat de Tine»⁵²⁹. Fiecare dintre noi, cînd păcătuim, prin păcatul pe care-l facem, părăsim pe Hristos. Părăsind pe Hristos, părăsim pe Dumnezeu. Cînd săvîrșești o nedreptate, părăsești dreptatea ; cînd cazi în necurăție, părăsești curăția ; făcînd războiul, părăsești pacea ; supunîndu-te vrăjmașului, părăsești răscumpărarea ; și depărtîndu-te de înțelepciunea lui Dumnezeu, părăsești înțelepciunea. Așadar, proorocul blestemă pe toți care părăsesc pe Dumnezeu, zicînd : «Cei ce te părăsesc, să fie rușinați» ! În măsură în care s-au depărtat de Dumnezeu, în aceeași măsură să fie rușinați.

«Să fie scriși pe pulbere». Toți oamenii sînt înscriși : Sfinții în cer, păcătoșii pe pămînt. Iisus a zis către ucenicii Săi : «Bucurați-vă că numele voastre au fost scrise în ceruri»⁵³⁰. Deci, trebuie să te bucuri dacă te faci vrednic să-ți fie scris numele în ceruri. Dar, precum numele sfinților sînt scrise în ceruri, tot așa, numele celor care trăiesc lipsiți de pămînt, al celor ce nu ocolesc pămîntul Edomului⁵³¹ și iau în stăpînire ogoarele și viile țării Edomului, sînt scrise pe pulberea pămîntului, căci ei au părăsit pe Dumnezeu.

526. *Is.* 6, 1.

527. *Evr.* 2, 11.

528. *Ier.* 17, 13.

529. *Ier.* 17, 13.

530. *Lc.* 10, 20.

531. Edom însemnează «pămînt» (în ebraică), spune Fillon : *Quod deus sit immutabilis* 144 (Klostermann, *op. cit.*, p. 147).

Căci Scriptura zice : «să fie rușinați pentru că s-au îndepărtat și să fie scriși pe pulbere», întrucît «cu ce măsură veți măsura, cu aceea vi se va măsura»⁵³². Fiecare este răspunzător de felul cum este înscris. Dacă urmărești cele de pe pămînt, însemnează că nu cauți cele cerești ; dacă sufletul ți s-a plecat spre lucrurile de aici, vei răspunde de tine, căci Iisus zice : «Nu vă adunați comori pe pămînt, unde molia și rugina le strică și unde furii le sapă și le fură, ci adunați-vă comori în ceruri»⁵³³. Oare îți aduni tu comoară în cer ? Vei fi răspunzător dacă numele tău va fi scris în cer ?

Acesta este și înțelesul cuvintelor : «Să fie scriși pe pămînt». Proorocul exprimă și cauza pentru care să fie ei scriși pe pulbere : «căci au părăsit pe Domnul, izvorul vieții»⁵³⁴. La început același prooroc a zis, ca din partea lui Dumnezeu : «M-au părăsit pe Mine, izvorul apei celei viei»⁵³⁵. Iar acum zice : «ei au părăsit pe Domnul, izvorul vieții». Deci, chiar dacă nu vrem să părăsim izvorul vieții, să zicem și noi cuvîntul adevăraților ucenici ai lui Iisus⁵³⁶, pe care I l-au spus Învățătorului, cînd El i-a întreat : «Oare și voi vreți să vă duceți ?»⁵³⁷. Deci, să zicem și noi : «Doamne, la cine să ne ducem ? Tu ai cuvintele vieții veșnice»⁵³⁸.

V

Cu aceasta se termină și a doua frază din proorocie. Urmează o rugăciune care sună astfel : «Vindecă-mă, Doamne, și voi fi vindecat ; mîntuiește-mă și voi fi mîntuit, pentru că Tu ești lauda mea. Iată aceștia îmi zic : unde este cuvîntul Domnului ? Să vină ! Dar eu nu Te-am îndemnat la mai rău, nici n-am dorit ziua nenorocirii, Tu știi acestea»⁵³⁹. Oricine vrea să-i fie vindecat sufletul de boală, să se îndrepteze numai spre Acela, care a venit ca doctor pentru cei bolnavi și a zis : «Nu au trebuință de doctor cei sănătoși, ci cei bolnavi»⁵⁴⁰. Lui să-i zicem cu încredere : «vindecă-mă, Doamne și voi fi vindecat». Dar, dacă, oricine altcineva, în afară de El, propune vreun tratament sufleteșc, acelaia nu i-ai putea zice cu toată încrederea : «vindecă-mă, Doamne, și voi fi vindecat». De fapt «femeia cu curgere de sînge» chel-

532. Mt. 7, 7.

533. Mt. 6, 19—20.

534. Ier. 17, 13.

535. Ier. 2, 13.

536. Noțiune des întrebuiințată, cf. Nautin II, 171, notă.

537. In. 6, 67.

538. In. 6, 68.

539. Ier. 17, 16—18.

540. Mt. 9, 12.

tulse «toată averea»⁵⁴¹ ei cu doctorii și nu putuse «să fie vindecată, de nici unul din ei»⁵⁴². Nici unul din doctori nu poți să-i zici pe drept cuvânt : «vindecă-mă, Doamne și voi fi vindecat», fără numai Aceluia căruia este de ajuns să-i «atingi marginea veșmîntului»⁵⁴³. Îi zic, deci, Lui : «vindecă-mă, Doamne, și voi fi vindecat». Căci dacă Tu mă tămăduiești, după tămăduirea Ta va urma vindecarea, și ceea ce urmează după aceea : mîntuirea. Oriciți ar fi cei ce pot să mîntuiască, eu nu pot fi mîntuit de ei. Una singură este adevărata mîntuire, cînd mîntuiește Hristos, căci atunci voi fi în realitate mîntuit. «Mincinos este calul spre scăpare»⁵⁴⁴. Mincinoase sînt toate celelalte mîntuiri, afară de cea dată de Dumnezeu. De aceea vreau să spun : «Vindecă-mă, Doamne, și voi fi vindecat». Acest lucru nu-l poți spune, însă, decît dacă poți pronunța și urmarea, lepădîndu-mă de orice laudă străină : «căci lauda mea ești Tu». Atunci voi împlini porunca următoare, care zice : «Să nu se laude cel înțelept cu înțelepciunea sa, nici cel puternic cu puterea sa, nici cel bogat cu bogăția sa ; ci cel ce se laudă, să se laude cu aceasta, că înțelege și știe că Eu sînt Domnul»⁵⁴⁵. Așadar, fericit cel ce s-a lepădat de toată lauda pămîntească, de așa-zisul neam bun, de frumusețe și de lucrurile trupești, de bogăție și de slavă. Fericit este acela căruia îi este de ajuns să zică : «Lauda mea ești Tu Doamne».

VI

Iată ce îmi zic aceștia : unde este cuvîntul Domnului ? Să vină ! Dar eu n-am ostenit venind după Tine»⁵⁴⁶. Iisus va zice : «da-ți crucea ta și urmează-Mi»⁵⁴⁷. Și mai zice în alt loc : «părăsește toate și vino după Mine»⁵⁴⁸. Iar în alt loc : «Oricine iubește pe tată sau pe mamă mai mult decît pe Mine și nu vine după Mine, nu este vrednic să-Mi fie ucenic»⁵⁴⁹. Dacă, deci, vei fi în stare să urmezi mereu pe Iisus, atunci mergi după El și cît timp Îl urmezi, nu vei osteni, căci «nu este supărare în Iuda și nu se vede osteneală în Israel»⁵⁵⁰. Cel ce urmează pe Iisus n-are parte de osteneală. Faptul însuși de a-L urma pe Iisus înlătură toată osteneala. Și, ca să nu mai fim obosiți noi, care mai înainte de

541. Mc. 5, 25.

542. Lc. 8, 43.

543. Lc. 8, 44.

544. Ps. 32, 8.

545. Ier. 9, 23—24.

546. Ier. 17, 18.

547. Mt. 6, 24.

548. Mt. 9, 9.

549. Mt. 10, 37.

550. Num. 23, 21.

a începe să-L urmăm, eram oboșiți, El zice : «Veniți la Mine toți cei oboșiți și împovărați și Eu vă voi odihni pe voi» ⁵⁵¹.

Deci dacă, fiind oboșiți, noi venim la Iisus și Îl urmăm, vom putea zice : «Eu n-am oboșit urmându-Te». Urmarea este că-I vom spune și cuvântul : «N-am dorit ziua necazului» ⁵⁵². Există o zi a omului, există și o zi a lui Dumnezeu. Să dorim cu toții ziua Învierii Sfinților, nu aceea zi despre care s-a scris : «Vai de cei ce doresc ziua Domnului, căci ea este întuneric, nu lumină» ⁵⁵³. Cine poate să zică : «Eu nu am dorit o zi a omului ?». Limpezimea cuvântului ne va muștra pentru că dorim să vedem ziua omului. Adesea, când sîntem bolnavi și ajungem să ne închipuim ieșirea sufletului nostru, rugăm pe frații care ne cercetează și zicem : «ah ! dacă mi s-ar mai da o permisie !» ⁵⁵⁴ roagă-te să mai rămîn în viață. Când zicem așa, noi nu dorim Sfînta zi a Domnului, ci o zi a omului. De aceea, să lepădăm iubirea de viață și dorul după ziua ome-nească și să căutăm să vedem aceea zi, în care vom dobîndi fericirea în Iisus Hristos, căci a Lui este slava și puterea în veci. Amin.

OMILIA XVIII

De la cuvintele :

«Cuvîntul care a fost de la Domnul către Ieremia zicînd :

Scoală-te și coboară în casa olarului...»

pînă la

«ca să-și facă țara grozăvie și batjocură veșnică».

I

S-au citit aici două vedenii ale proorocului Ieremia. Cea dintîi conține cuvintele despre vasul de lut nears din mîna olarului. Acest vas, după ce s-a spart, poate fi refăcut, căci este cu putință să fie modelat din nou. Cealaltă vedenie conține cuvintele despre vasul de lut ars, care, odată spart, nu se mai poate îndrepta. Cît timp lutul este nears, dacă se sparge, cu toate că vasul este modelat, este cu putință să devină iarăși o masă de lut și să fie prelucrat a doua oară. Dar dacă vasul de lut a fost ars și s-a întărit în foc, atunci lutul ars nu mai poate fi refăcut dacă se sparge.

551. Mt. 17, 28.

552. Jer. 17, 16.

553. Amos 5, 18.

554. «permisie» în sens militar (commeatus), Klostermann, *op. cit.*, p. 150.

Mai întâi să înțelegem, în rezumat, ce vrea să zică această vedenie și apoi, dacă ne va fi dat ⁵⁵⁵, o vom țilcui cuvînt cu cuvînt.

Cît timp sîntem în viața aceasta, noi sîntem modelați ca într-o olărie, pentru că vasul nostru este de lut nears. Sîntem modelați, fie după modelul păcatului, fie după al virtuții. Totuși, sîntem modelați în așa fel încît și răutatea noastră să poată fi spartă ca să se facă o făptură nouă, mai bună, și înaintarea noastră în virtute ⁵⁵⁶ să poată fi schimbată, după modelare, într-un vas de lut nears. Dar, după ce trecem de veacul acesta, ajungînd la sfîrșitul vieții noastre, sîntem arși, fie de focul «săgeților aprinse ale vicleanului» ⁵⁵⁷, fie de focul cel dumnezeiesc, căci «Dumnezeul nostru este și El foc mistuitor» ⁵⁵⁸. Astfel, devenim ceea ce trebuie să devenim, arși fie de un foc, fie de celălalt. Dacă acum, după ce am fost fie vase frumoase, fie vase de calitate inferioară, sîntem spărți și nimiciți, nu putem fi refăcuți din nou, nici starea noastră nu poate fi îmbunătățită. De aceea, cît timp sîntem în viața aceasta să fim ca și cum am fi în mîna olarului : chiar dacă vasul nostru cade din mîna lui, olarul îi găsește leacul și îl făurește din nou. Aceasta este o țilcuire foarte pe scurt, mai înainte de a cerceta cu amănuntul cuvîntul despre cele două feluri de vase, unele de lut nears și altele de lut ars ⁵⁵⁹.

II

Să vedem acum, plecînd chiar de la expresia întrebuițată în Scriptură, ce ni se spune despre vasul de lut nears din mîna olarului și cum cuvîntul însuși, care se pomenește în proorocie și despre care proorocește Domnul ⁵⁶⁰, ne dă prilejul să facem și o altă interpretare mai amplă despre vasul modelat din mîna olarului.

«Cuvîntul care a fost de la Domnul către Ieremia zicînd : scoală-te și coboară în casa olarului» ⁵⁶¹. Ieremia este sus, mai sus decît toate vasele de lut nears. Iar vasele de lut nears sînt jos ; și firea, care conduce vasele de lut nears, făcînd pogorămînt către cei conduși, este și ea jos. De aceea cuvîntul, care a fost de la Domnul, către Ieremia, îi zice : «scoală-te și coboară în casa olarului și ascultă acolo cuvintele Mele» ⁵⁶².

555. «Dacă ne va fi dat», expresie des întrebuițată de Origen, semn al evlaviei lui.

556. *Omil. Ier. I, 7 ; V, 16 ; 12, 8 ; XIV, 3 etc.*

557. *Ef. 6, 16.*

558. *Deut. 4, 24.*

559. Idee reluată din Epist. II a lui Clem. către Corînt., 8, 1—3. Klostermann, *op. cit.*, p. 151 nota.

560. «Dumnezeu-Cuvîntul este Cel care proorocește în noi». Ps. Varnava, Ep. 16, 9. Klostermann *ibid.*, în colecția de față vol. I, p. 134.

561. *Ier. 18, 1, 2.* De reținut termenul *συχκατάβασις* — pogorămînt, condescendență.

562. *Ier. 18, 2.*

Lui Moise i se zice : «Suie-te pe munte și ascultă» ⁵⁶³. Lui Ieremia, însă, i se zice : «coboară-te în casa olarului și ascultă». Dintre cei ce ascultă Cuvîntul, unii primesc învățături despre cele de sus, iar alții primesc cunoștințele despre cele de jos. Dacă urmează să primesc învățatură despre cele de sus, mă sui cu rațiunea, ca să văd cele de sus, iar dacă urmează să primesc învățatură despre cele de jos, mă cobor cu rațiunea ca să vadă cele de jos.

Dar, pentru ca să puteți urmări cu toții, pe cît vă este cu putință, spusele mele, voi folosi un exemplu tot din Scriptură, iar după exemplul acesta voi da tilcuirea clară, care mi-a fost dăruită de bunătatea lui Dumnezeu : «În numele lui Iisus tot genunchiul să se plece, al celor cerești, al celor pămîntești și al celor de dedesubt și toată limba să mărturisească cum că Iisus Hristos este Domn întru slava lui Dumnezeu Tatăl» ⁵⁶⁴. Este o înțelepciune despre fiecare dintre aceste feluri de ființe. Este o înțelepciune despre cele cerești, adică despre felul în care sînt rînduite cele din ceruri, și o înțelepciune despre cele de dedesubt, fiindcă și despre rînduiala celor de dedesubt tot Înțelepciunea lui Dumnezeu ține seamă. La fel și despre cele pămîntești. Acum, dacă vreau să cuprind înțelepciunea despre cele cerești, mă sui la cele cerești, precum s-a suit Moise pe vîrfurile muntelui, ca să poată auzi glasul din cer, precum este scris ⁵⁶⁵. El avea să primească învățatură despre cultul datorat celor cerești. Căci este o umbră și un chip al tainelor cerești și în legile pe care Moise le-a scris pe piatră, precum ne învață Apostolul zicînd : «Care se închina celor cerești în chip și în umbră» ⁵⁶⁶.

Așadar, precum atunci cînd urmează să aflu ceva despre cele cerești, mă sui cu mintea spre cer, tot așa, dacă trebuie să primesc învățatură despre cele de dedesubt, trebuie să cobor, chiar dacă aș fi și eu proroc. Și poate tocmai de aceea Samuil, cînd i s-a dat să afle despre cele de sub pămînt, a coborît și a ajuns în iad. El nu era osîndit să rămînă în iad, ci a fost observator și primitor al tainelor subpămîntene ⁵⁶⁷. Poate că tot acest înțeles îl au și cuvintele Apostolului despre Înțelepciune, care distinge între cunoașterea «Lărgimii, lungimii, adîncimii și înălțimii» ⁵⁶⁸. Dacă vrei să cunoști înălțimea, suie-te cu rațiunea la înălțime ; dacă vrei să cunoști adîncimea, coboară-te cu rațiunea în

563. *Ieș.* 24, 12.

564. *Filip.* 2, 10, 11.

565. Ca «știință a lucrurilor divine și umane», cum era definită înțelepciunea, a se vedea referințele lui P. Nautin, *Jérémie*, Omil. VIII, 2, pag. 358—359.

566. *Evr.* 8, 5.

567. *1 Regi* 28, 9.

568. *Ef.* 2, 18.

adîncime, dacă vrei să cunoști cele intermediare între înălțime și adîncime, atunci vei cunoaște lungimea și lărgimea. Mîntea, care poate urma pe Fiul lui Dumnezeu, merge pretutindenea, povățuită de Cel ce o învață toate, — Cuvîntul. Mîntea îl urmează prin lepădarea ei de lume și prin luarea crucii ⁵⁶⁹, căci pe Iisus poate să-L urmeze numai acela care este în stare să zică: «Lumea este răstignită pentru mine și eu pentru lume» ⁵⁷⁰.

Cuvintele «Coboară-te în casa olarului și acolo vei auzi cuvintele Mele» ⁵⁷¹, trebuia să le explic printr-un exemplu. Trebuia să le pun alături cu: «Suie-te și vei auzi cuvintele Mele» ⁵⁷². Dintre cei care ascultă, unii se suie ca să primească învățătură, se suie, dar nu cu trupul, alții se coboară, dar au sufletul sus, ca să vadă rațiunea celor de jos, dar se află sus, în înălțime.

Stăpînul meu, Iisus Hristos s-a suit și s-a coborît. «Cel ce s-a pogorît, tot Acela «s-a și suit». El este deasupra tuturor cerurilor» ⁵⁷³. Deci, dacă vrei să înțelegi Cuvîntul, care s-a suit în înălțime și vorbește despre cele înalte, sau să cuprinzi Cuvîntul care s-a coborît la cele mai de jos, vorbindu-ți despre cele mai de jos, să nu zici: ««Cine se va sui în cer?» ca să pogoare adică pe Hristos, sau «Cine se va coborî în adînc?» ca să ridice adică pe Hristos din morți. Dar ce zice Scriptura? Aproape de tine este cuvîntul, în gura ta și în inima ta» ⁵⁷⁴. Și prin El te înalți în cer. Și pentru această suire Cuvîntul este aproape de tine. Și pentru cele de jos, aproape de tine este Cuvîntul. Căci ce poate avea un sfînt pentru sine, decît numai pe Cuvîntul atotprezent, căci.: «Împărăția cerurilor este înlăuntrul vostru» ⁵⁷⁵.

III

Așadar, proorocul se coboară în casa olarului și povestește ce a văzut acolo, zicînd: «Și iată, el făcea un lucru cu mîinile lui și vasul pe care îl făcea din lut nears i-a căzut din mîini; și iarăși a făcut din el alt vas, după cum i-a plăcut să-l facă» ⁵⁷⁶. Dar nu știi ce-a văzut proorocul cînd a ajuns la olar: e drept că a văzut un olar lucrînd, dar vasul pe care-l

569. Mt. 16, 24.

570. Gal 6, 14.

571. Ier. 18, 2.

572. Ieș. 24, 12.

573. Ef. 4, 10.

574. Rom. 10, 6—8.

575. Lc. 17, 21. Se resimte aici viziunea stoică despre Logosul răsplîndit pretutindeni. Nautin, II, p 185.

576. Ier. 18, 3.

făcuse era de lut nears și căzuse jos. De ce nu spune, însă, că olarul a lăsat el însuși să-i cadă vasul din mână și de ce nu pune vina pe olar ? Desigur, fiindcă este vorba de vase însuflețite, care cad cu voia lor, din propria lor vină. De aceea s-a zis : «vasul a căzut din mâinile lui». Ia, deci, aminte la tine însuși, ca nu cumva, cât timp ești încă în mâinile olarului, propria lor vină. De aceea s-a zis : «vasul a căzut din mâinile lui». Ia, deci, «Nimeni nu te va răpi din mâna Mea»⁵⁷⁷, zice Evanghelia după Ioan. Însă Evanghelia nu zice că, precum nimeni nu răpește din mâinile Lui, nu poate cădea din mâinile Lui. De aceea omul, avînd liberul arbitru, este stăpîn pe sine. Și zice că nimeni nu ne va răpi din mâna păstorului, din mâna lui Dumnezeu nimeni nu poate să ne scoată. Dar, dacă sîntem fără de grijă, putem să cădem din mâinile Sale.

IV

«Și a fost cuvîntul lui Dumnezeu către mine, zicînd : Oare n-aș putea să fac cu voi ca olarul, casă a lui Israel ? zice Domnul»⁵⁷⁸. Unul ia înțelesul mai superficial, altul ia înțelesul mai profund, scoțîndu-l ca dintr-un puț adînc. Amîndoi pot avea folos, căci același text, pentru unul este izvor, pentru altul puț. Mărturie despre acest fapt este pericopa evanghelică cu samariteanca, pentru că în această pericopă același lucru este numit și izvor și puț, după înțelesul frazei. Deci, cine vrea, poate să înțeleagă că un lucru — același în esență — este izvor pentru o minte superficială, dar este puț pentru una adîncă.

Aceasta este introducerea mea la tîlcuirea care urmează, despre vasul de lut nears, care a căzut din mâna olarului și îndată a fost din nou modelat. Unii au privit și au înțeles acestea mai simplu. Vă voi prezenta gîndul și tîlcuirea lor, iar după aceea, dacă au înțeles mai adînc, îl voi explica și pe acesta.

Ei zic că în acest fragment este posibil să fie redade adevărurile despre învierea morților, căci dacă vasul de lut nears a căzut din mâinile olarului și dacă olarul, din aceeași materie, din același lut, face «un alt vas după cum îi place», atunci și Dumnezeu, olarul trupurilor noastre, Făcătorul alcătuirii noastre întregi, dacă vasul cade și se sparge dintr-o pricină sau alta, poate să-l ia din nou în mână și să-l modeleze din

577. In. 10, 28.

578. Ier. 18, 4. Asemănarea înțelepciunii cu scoaterea din fîntînă (Pilde 5, 15) a împrumutat-o Origen de la Filon (*De ebrietate* I, 374—375, cf. Klostermann, *op. cit.*, p. 154, nota. A se vedea și *Omil. Fac.* XIII ; *Omil. Num.* XII, 1.

nou, poate să-l facă mai frumos și mai bun, «să facă alt vas cum i-a plăcut Lui» ⁵⁷⁹.

V

Fie și această tîlcuire! Totuși, să-l ascultăm pe Domnul însuși lămurindu-ne aceste cuvinte cînd zice: «N-aș putea să fac Eu cu voi ca olarul, casă a lui Israel? zice Domnul». Iată, ca lutul nears al olarului, așa sînteți voi în mîinile Mele, casă a lui Israel. Dacă voi zice cîndva împotriva unui popor și a unui rege că-l voi dezrădăcina, îl voi sfărîma și îl voi pierde și acel popor se va întoarce de la răutățile lui, pentru care am vorbit împotriva lui, atunci voi îndepărta răul ce gîndeam să-l fac. Iar dacă voi zice despre un popor și despre un rege că-l voi întocmi și-l voi întări, dar aceia vor face cele rele înaintea Mea și nu vor asculta glasul Meu, atunci voi schimba binele, cu care voiam să-i fericesc — zice Domnul ⁵⁸⁰.

Vedem, dar, că cele petrecute în casa olarului nu se referă la cineva anume, ci la două popoare. Cuvîntul zice la început că va fi vorba despre popoare ca să dea de înțeles ceva persoanelor în stare să asculte taine negrăite. Cît despre cuvintele «voi vorbi cîndva împotriva unui popor», cercetează care este cel dintîi popor și ce însemnează cuvîntul «cîndva». Care poate fi poporul împotriva căruia grăiește Dumnezeu, despre pieirea lui, din pricina păcatelor lui? După ce a grăit despre pieire din pricina păcatelor, făgăduiește că, dacă poporul acela se va întoarce de la răutățile sale, atunci și Dumnezeu va opri relele pe care a zis că le va face aceluia popor. Iar despre al doilea popor vorbește numai bine că-l va zidi din nou și-l va reface în întregime. Și fiindcă poporul, odată zidit din nou și sădit, poate să se apuce de păcate, Dumnezeu adaugă: «dacă poporul se va abate de la faptele cele bune atunci voi schimba și Eu binele pe care zisesem că i-l voi face».

Care sînt, dar, cele două popoare: cel pe care Cuvîntul îl pomește mai întîi și îl amenință și al doilea, căruia i se fac făgăduințele? Dumnezeu amenință pe bună dreptate. Totuși, dacă poporul se va întoarce, Dumnezeu nu-și va împlini amenințarea. Și făgăduiește, dar, că dacă al doilea popor va cădea și nu va mai fi vrednic de binele făgăduit, nu va mai dobîndi acel bine.

Toată iconomia lui Dumnezeu are în vedere mai ales două popoare. A fost mai întîi acel popor, Israel, iar al doilea a fost poporul acesta,

579. *Ier.* 18, 4.

580. *Ier.* 18, 6—10.

creștin, după venirea lui Hristos, în lume. Pe poporul cel dintîi, pe Israel, Dumnezeu l-a amenințat și vedem urmările amenințării acesteia : a fost dus în robie, cetatea i-a fost dărîmată, templul i-a fost ruinat, altarul pîngărit și nimic nu i-a mai rămas din tot ce a avut sfînt. Căci spusese Dumnezeu de multe ori acelui popor : «Pocăiește-te» ; dar el nu s-a pocăit. După ce i-a zis așa primului popor, vorbește și către cel de-al doilea spunîndu-i că îl va zidi din nou. Dumnezeu vede, însă, că și acest popor este alcătuit din oameni și că și el poate să cadă în păcat. De aceea Dumnezeu amenință și acest popor și îi zice : deși v-am prezis despre zidire din nou, despre sădire și despre plugărie, totuși veți păcătui și după ce veți păcătui vi se vor întîmpla aceleași nenorociri, despre care am spus primului popor, din pricina păcatelor lui. Le veți îndura și voi, dacă nu vă veți pocăi.

Cercetează toată Scriptura și vei vedea că cele mai multe din spusese ei se referă la aceste popoare. Dumnezeu a ales pe patriarhi, le-a dat făgăduință, a scos din Egipt poporul care se trăgea din acei patriarhi, a răbdat îndelung cînd ei au păcătuit, i-a pedepsit ca un părinte, i-a dus în țara făgăduinței pe care le-a dat-o ; din cînd în cînd le-a trimis prooroci, i-a pedepsit și i-a întors de la păcatele lor, i-a răbdat mereu îndelung, trimițîndu-le bărbați care să-i vindece, pînă să vină Marele Doctor, Proorocul, care-i mai presus decît toți proorocii, Tămăduitorul, care întrece pe toți tămăduitorii. Cînd a venit El, ei L-au trădat și L-au omorît zicînd : «ia-L, ia-L» de pe pămînt, «răstignește-L, răstignește-L pe El» ⁵⁸¹. Imediat după aceea a venit asupra poporului o certare de la Dumnezeu : «Locul» ⁵⁸², în care Iisus al meu a fost răstignit ⁵⁸³, a fost pustiit și Dumnezeu a ales un alt popor». «Vedeți că secerișul este mult, iar lucrătorii sînt puțini» ⁵⁸⁴. Dealtfel, Dumnezeu face ca mreața să fie mereu aruncată în marea acestei vieți și în ea să se adune pești de multe feluri ⁵⁸⁵. Dumnezeu trimite mulțime de pescari, trimite mulțime de vînători, iar ei vînează pe «tot muntele și tot dealul» ⁵⁸⁶. Vezi cît de mare este purtarea de grijă a lui Dumnezeu pentru mîntuirea oamenilor !

Așadar, vezi că bunătatea și asprimea lui Dumnezeu față de primul popor, care a căzut, este asprime ; față de tine cel de-al doilea popor, făgăduiește «bunătatea, dacă tu stăruiești în bunătate, altfel și tu vei fi

581. *In.* 19, 15.

582. *Ier.* 40, 33.

583. *Apoc.* 11, 8.

584. *Mt.* 9, 37.

585. *Mt.* 13, 47.

586. *Ier.* 16, 16. A se vedea *Omil. Ier.* XVI, 1.

smulși»⁵⁸⁷, căci securea nu zăcea numai atunci la rădăcina pomilor, ci este gata să vină iară. «Securea este la rădăcina pomilor»⁵⁸⁸, zice Iisus al meu, proorocind despre poporul Israel, lângă care era atunci securea. Iar securea era însuși Iisus, care era secure pentru pomul neroditor și zice : «Acum securea este la rădăcina pomilor». Toți pomii cîți erau fără rod, au fost smulși, aruncați în foc și pedepsiți. Iar acum a fost plugărit un alt ogor, asemenea cu primul, despre care Scriptura zice : «Îi vei duce să-i sădești pe muntele moștenirii tale, în sălașul cel pregătit ție»⁵⁸⁹. Dumnezeu și-a dus poporul pe muntele moștenirii Sale. Eu nu înțeleg «muntele» ca evreii, din materii neînsușite. Muntele este Hristos⁵⁹⁰. În el am fost sădiți, în El ne întărim și sîntem. Luați aminte ca nu cumva Stăpînul casei, după ce a răbdat îndelung, să vină și să zică : «De trei ani vin la smochinul acesta și nu are nici un rod. Tăiați-l !, de ce să ocupe locul degeaba ?»⁵⁹¹ Căci ocupă degeaba pămîntul cel bun, pe Hristos, taina Bisericii, de aceea tăiați-l pe cel ce vine în adunarea credincioșilor și nu aduce roadă.

VI

«Voi vorbi cîndva împotriva unui popor și a unui rege»⁵⁹². Cuvîntul «cîndva» se pare că e spus fără înțeles adînc, dar el însemnează următoarele : în fraza «voi vorbi împotriva unui popor și a unui rege», acel «cîndva» însemnează că Dumnezeu îi va zdrobi pe ei. Iar sfîrșitul celui de al doilea popor este că Dumnezeu îl va zdrobi din nou. Și iarăși celor dintîi li se spune «vă voi scoate din rădăcină», iar celor de al doilea «vă voi sădi»⁵⁹³.

Oare pentru ce Scriptura vorbește de sfîrșit, sfîrșitul trebuie într-adevăr să aibă loc ? Știu că Dumnezeu nu se căiește, dar în Scriptură se zice că «se căiește». Să luăm aminte la acest cuvînt ; dacă vom putea să arătăm cu ce scop a fost zis, să-l putem lua de bun. «Dacă voi vorbi cîndva împotriva unui popor sau a unui rege că-l voi dezrădăcina, îl voi sfărîma și-l voi pierde și dacă poporul acela se întoarce de la răutățile lui pentru care am grăit împotriva lui, atunci Mă voi căi și voi îndepărta răul ce gîndeam să-i fac. Și dacă voi zice despre un popor sau despre un rege că îi voi zidi din nou și îi voi sădi, dacă acela va face cele rele

587. Mt. 3, 10.

588. Mt. 3, 10.

589. Ieș. 15, 17.

590. A se vedea Omil. Ier. XIII, 3.

591. Lc. 13, 7.

592. In. 18, 7.

593. Omil. Ier. I, 10.

împotriva Mea, ca să nu asculte glasul Meu, atunci și Eu voi schimba binele, pe care spuseseam că i-l voi face»⁵⁹⁴. Ni se cere să explicăm puțin «căița» lui Dumnezeu⁵⁹⁵. Căci a se căi este nepotrivit și nedemn nu numai pentru Dumnezeu, ci și pentru orice om înțelept. Nu înțeleg să se căiască nici înțeleptul, deoarece a te căi însemnează că-ți pare rău de o hotărîre luată fără rost. Or, Dumnezeu nu poate să ia decît hotărîri bune, căci El cunoaște dinainte cele ce vor fi, și nu se căiește. Deci, de ce zice Scriptura că «se căiește»? Nu vă voi spune încă de ce. În cartea Regilor este scris: «Îmi pare rău că am uns rege pe Saul»⁵⁹⁶. Și în general se zice despre Dumnezeu: «Și căindu-Se de răutățile...»⁵⁹⁷.

Dar, oare, ce aflăm noi din Scriptură, despre Dumnezeu în general? «Dumnezeu nu este ca omul, ca să-L minți, nici ca Fiul Omului, ca să-I pară rău»⁵⁹⁸. Din această frază înțelegem că Dumnezeu nu-i ca omul. Dar din alt loc aflăm că Dumnezeu este totuși și ca omul, căci zice: «Că Domnul Dumnezeuul tău te-a pedepsit, precum orice om își pedepsește fiul»⁵⁹⁹. Și mai zice: «S-a purtat cu voi cum se poartă un om cu fiul său»⁶⁰⁰. Așadar, cînd Scriptura vorbește despre Dumnezeu în sine, în înțeles teologic, fără a se referi la Pronia Sa în legătură cu oamenii⁶⁰¹, zice că Dumnezeu «nu este ca un om», căci «măreția Lui nu are sffrșit»⁶⁰². Și «e înfricoșător și mai presus de toți dumnezeii»⁶⁰³ și iarăși «Lăudați-L pe El toți Îngerii lui Dumnezeu, lăudați-L pe El toate puterile Lui; lăudați-L pe El soarele și luna; Lăudați-L pe El toate stelele și lumina»⁶⁰⁴. Și s-ar mai putea găsi multe alte locuri în Sîntele Scripturi, din care să reiasă că «Dumnezeu nu este ca omul»⁶⁰⁵. Dar, cînd Pronia dumnezeiască se împletește cu lucrurile omenești, atunci folosește și înțelegere și purtări și graiuri ca de om. Căci, după cum noi cînd vorbim cu un copil de doi ani stîlcim vorbele pentru copil, căci dacă ne păstrăm seriozitatea vîrstei noastre mature și nu facem pogorămînt la limbajul copilăresc, copiii mici nu ne înțeleg, tot așa ceva să înțelegem și despre

594. *Ier.* 18, 7—10.

595. Aceste antropomorfisme se știe că păgînii le aduceau ca acuze la adresa creștinilor. *C. Cels.* IV, 71; *Omil. Num.* XXIII, 2.

596. *1 Regi* 15, 1—2.

597. *Ioil* 2, 13.

598. *Num.* 23, 19.

599. *Deut.* 8, 5.

600. *Deut.* 1, 31. Mereu antropomorfisme împrumutate din Filon (*Quod deus sit immutab.* I, 280; cf. *Klostermann, op. cit.*, p. 158).

601. Θεολογείν înseamnă, pînă prin veacul IV, numai a învăța despre Dumnezeu, filia și însușirile Lui, deci despre Dumnezeu în sine.

602. *Ps.* 144, 3.

603. *Ps.* 95, 4.

604. *Ps.* 148, 3—5.

605. *Num.* 23, 19.

raporturile lui Dumnezeu cu oamenii, adică, atunci când El lucrează prin Pronie, ceva pentru neamul omenesc. Aceasta mai cu seamă când oamenii sînt încă «prunci»⁶⁰⁶.

Mai mult, să observăm și cum schimbăm noi, cei maturi, numele lucrurilor pentru cei micuți. Numim pîinea într-un fel propriu limbajului lor, iar când bem ne exprimăm iarăși altfel, printr-un cuvînt copilăresc pe care nu-l mai întrebuițăm cînd vorbim cu un adult. Și obiectele de îmbrăcăminte, cînd le numim pentru copilași, le dăm alte numiri și anume numiri copilărești. Oare în clipele acelea noi nu mai sîntem maturi? Și dacă cineva ne-ar auzi stînd de vorbă cu copiii, ar zice că bătrînul acela a dat în mîntea copiilor sau ar zice că acest bărbat a uitat că este om în toată firea? Or, n-ar pune faptul că nu folosim un limbaj de bătrîn sau de adult, pe seama împrejurării că vorbim cu un copil mic?

Și totuși Dumnezeu ne vorbește ca unor copii! Zice Mîntuitorul: «Iată eu și pruncii pe care mi i-a dat Dumnezeu»⁶⁰⁷. Îți vine să spui de un bătrîn care vorbește copilărește cu un copil sau, ca să exagerez puțin, cu un sugaci⁶⁰⁸, că s-a potrivit fiului sau nepotului său, și-a însușit modul de comportare și toată situația copilului mic. Așa să-mi înțelegi și Scriptura, cînd zice: «S-a potrivit ție Domnul Dumnezeul tău, după cum tot omul se potrivește după fiul său»⁶⁰⁹. Mi se pare că cei ce au tradus din evreiește, neaflînd alt termen în limba greacă, au creat cuvîntul «tropofored», adică a luat modul de comportare al cuiva, a se potrivi cuiva și au zis că Dumnezeu «s-a potrivit omului».

Așadar, fiindcă noi sîntem cei care ne căim, Dumnezeu, cînd vorbește cu noi, cărora ne pare rău, zice: «Mă căiesc». Și cînd ne amenință, se face că nu cunoaște viitorul, ci ne amenință vorbind cu noi ca și cu sugacii, și se face că «Nu cunoaște toate înainte de a fi ele». Ci, ca și cum ar încerca să înșele pe un prunc, «se preface» și El că nu cunoaște viitorul. Dumnezeu amenință, deci, un popor, pentru păcatele lui și zice: «dacă poporul se va căi, Mă voi căi și Eu».

O Dumnezeule mare! cînd amenințai oare nu știai dacă poporul se va pocăi sau nu se va pocăi? Și cînd făgăduiai bunătățile Tale nu știai dacă omul sau poporul acela va rămîne vrednic de făgăduințe sau nu va rămîne? Desigur că știai, dar Tu te prefaci că nu știi.

Ai găsit multe astfel de locuri în Scriptură, care-L arată pe Dumnezeu vorbind ca un om, de pildă: «vorbește fiilor lui Israel, poate vor

606. 1 Cor. 3, 1.

607. Is. 8, 18.

608. Un sugaci nu grăitește!

609. Deut. 1, 31.

auzi și se vor căi» ⁶¹⁰. Dumnezeu nu zice : «Poate vor asculta îndoindu-se parcă de viitor, căci Dumnezeu nu se îndoiește niciodată și niciodată nu poate zice precum zicem noi oamenii : «poate vor asculta și se vor pocăi», ci zice așa ca să apară mai limpede libertatea voinței tale, liberul tău arbitru. Ca tu să nu poți zice niciodată : dacă El a prevăzut că voi fi pierdut, trebuie să fiu pierdut ; dacă a prevăzut Dumnezeu că voi fi mîntuit, trebuie, oricum, să fiu mîntuit» ⁶¹¹.

Deci, Dumnezeu se preface că nu știe ce va veni peste tine ca să-ți păstreze liberul arbitru, prin părerea că El nici n-a bănuit, nici n-a prevăzut dacă te vei pocăi sau nu. De aceea, zice prorocul : «Vorbește-le, poate se vor pocăi». Citate de acest fel sînt o mulțime, din care reiese că Dumnezeu se potrivește omului. Cînd auzi despre «urgia» și «mînia lui Dumnezeu» să nu care cumva să crezi că urgia și mînia sînt patimi ale lui Dumnezeu ⁶¹². Scriptura întrebuițează aceste expresii din iconomie, ca să întoarcă și să desăvîrșească un prunc, după cum facem și noi o muștrare înspăimîntătoare în fața unui copil nu doar că vrem cu tot dinadinsul să-l speriem, ci numai ca să-l învățăm minte. Dacă arătăm pe trăsăturile feței noastre mila și duiosia din sufletul nostru, dînd la iveală dragostea noastră pentru copil și nu ne prefacem, nici nu ne schimbăm, oarecum, pentru a-l întoarce de la rele, noi îl dăm pierzării și-l înrăim. Tot așa zice Scriptura și despre Dumnezeu că : «El se mînie și urgisește ca tu să te întorci spre bine» ⁶¹³. Dumnezeu de fapt nici nu se mînie, nici nu urgisește, dar tu vei avea de suferit urmările mîniei și ale urgiei Sale, cînd vei cădea în dureri și suferințe, din cauza răutății tale, fiind pedepsit de așa-zisa «mînie a lui Dumnezeu».

VII

Pe urmă, după ce a fost vorba despre cele două popoare, primul care primește amenințarea și al doilea care primește făgăduința, Dumnezeu zice, și e limpede că vorbește cu primul popor : «Și acum vorbește către bărbații din Iudă și către locuitorii Ierusalimului : așa zice Domnul : Iată Eu făuresc rele împotriva voastră» ⁶¹⁴, căci în mîna Mea sînt relele pe

610. Ier. 33, 2, 3.

611. Problematika prevederii, a preștiinței și a predestinației e discutată de Origen mai pe larg în legătură cu capitolele 8—11 ale Epistolei către Romani, din care «Filocalia» ne-a păstrat un fragment (nr. XXV), ediția Robinson, p. 226—231. Și mai pe larg în «Περὶ ἀρχῶν».

612. A se vedea *Omil. Num. XXIII, 2*. «Mînia lui Dumnezeu» e limbaj pedagogic, *C. Cels, IV, 72*.

613. Deut. 29, 13.

614. Ier. 18, 11.

care le făuresc împotriva voastră ; acestea pot să cadă. Faceți-le să cadă din mîna Mea, ca să preschimb în bine răul pe care îl făuresc împotriva voastră. Nicăieri în Sfînta Scriptură nu vei găsi scris : «iată, făuresc pentru voi bine (și cuvintele următoare), ca să pară după aceea că binele pe care îl făurește îl lasă să-I piară din mîini, ca să facă din el răul. Și făurește răul după pilda pe care am spus-o (mai înainte), dar în timp ce făurește răul, El rînduiește lucrurile în așa fel, încît chiar dacă va cădea și chiar dacă sfîrșitul relelor făurite va veni, totuși acesta să nu fie un rău.

VIII

«Fiecare să se întoarcă din calea lui cea rea, îndreptați-vă căile și purtările voastre» ⁶¹⁵. Dar s-ar putea întîmpla ca cei mai simpli să zică : Fericiți au fost oamenii din vechime fiindcă au ascultat pe Domnul vorbindu-le prin prooroc și Domnul le-a vorbit lor. Și nouă ne vorbește acum Dumnezeu prin Scripturi, zicîndu-ne : «Să se întoarcă fiecare de la calea lui cea rea». Însuși Domnul vorbește cu tine și îți zice : «Îndreptați-vă căile și purtarea voastră». Însă cei cărora li s-au spus aceste cuvinte cu îndemnul spre pocăință, au dat un răspuns oarecare. Ia să vedem ce au răspuns, ca nu cumva și noi să răspundem la fel. Deci ce au răspuns ei ? «Zadarnic» ! zic ei. Noi vom trăi după gîndul nostru și ne vom purta fiecare după învîrtoșarea inimii noastre celei rele» ⁶¹⁶. Căci dacă n-ați spune chiar aceleași cuvinte, dacă viața voastră ar fi în așa fel încît să păcătuți, ați zice și voi virtual prin faptele voastre cele rele, ca răspuns la cuvintele de îndemn : «în zadar, noi tot după gîndul nostru vom trăi și ne vom purta fiecare după învîrtoșarea inimii noastre celei rele».

Dar ce înseamnă «noi tot după gîndul nostru vom trăi ? «Uităm oare că cei care au început «să pună mîna pe plug» ⁶¹⁷ trebuie să privească spre cele ce le au în față «nemaiuitîndu-se la cele dindărătul lor» ⁶¹⁸ și ocolind faptele rele ? Căci dacă cineva, după ce a pus mîna pe plug, se întoarce înapoi «spre cele neplăcute», însemnează că va merge după ele. În chipul acesta unul va merge spre cele de la care s-a întors și va reveni iarăși la păcatele pe care le părăsise. Și cei ce aud acestea, fie că sînt din «cei chemați», care jelesc viața lor de dinainte, fie că sînt de acum «credincioși», înaintați și îmbunătățiți sufletește, dacă viața lor se

615. *Ier.* 18, 10.616. *Ier.* 18, 11.617. *Ic.* 9, 62.618. *Filip.* 3, 14.

strică, ei nu zic decît : «noi tot după gîndul nostru vechi vom trăi «și fiecare va face după placul inimii lui celei rele».

Căci există o inimă rea și o inimă bună. Așadar, nimeni să nu «trăiască după gîndul lui cel vechi», nici să nu facă cele plăcute inimii lui celei rele. De aceea aceluia care răspund astfel le zice Domnul : «Întrebați popoarele : cine a auzit păcate atît de grozave ca acelea pe care le-a făcut de multe ori fecioara lui Israel ?» ⁶¹⁹.

S-ar părea că și acest cuvînt a fost spus fără alt înțeles. Însă nu ; dacă Biserica cea din neamuri se întoarce la Dumnezeu, după cum trebuie, se va spune despre ea : «Întrebați între popoare : ați auzit faptele grozave pe care le-a făcut adesea fecioara lui Israel ?» Căci să comparăm viața evreilor care au păcătuit, cu viața celor ce s-au întors și au crezut și vom afla că aceia au făcut fapte grozave, omorînd «pe Domnul slavei» ⁶²⁰, iar aceștia, pe cînd evreii făceau fapte grozave, s-au întors la «Domnul Slavei», Cel ce a fost omorît de evrei pentru păcatele lumii.

IX

Așadar, «Întrebați prin neamuri cine a auzit fapte atît de îngrozitoare, ca cele pe care le-a făcut fecioara lui Israel ? Părăsește oare zăpada Libanului stîncă muntelui ? Oare seacă apele ce vin de departe și sînt reci și curgătoare ? Poporul Meu M-a părăsit, tîmfiiază idoli, s-a poticnit în căile sale și a părăsit căile cele vechi și merge acum pe cărări nebătătorite, ca să-și facă țara grozăvie și batjocură veșnică» ⁶²¹. Scriptura face aici deosebire între două feluri de ape. Mai întîi este vorba de o apă în expresie : «apele ce vin de departe» ; în al doilea rînd, este o altă apă în expresie : «sau zăpada de pe Liban» ; iar în al treilea rînd, tot despre apă se vorbește, cînd zice : «seca-vor oare apele curgătoare ?» Aceste trei feluri de ape sînt acele izvoare de apă, după care însetează sufletul dreptilor, care se aseamănă cu cerbul, încît zice : «în ce chip dorește cerbul izvoarele apelor, așa se dorește sufletul meu după Tine, Dumnezeule» ⁶²².

Cine s-a făcut, așadar cerb ? Căci cerbul, după cîte se povestește despre el, este dușmanul șerpilor și nu pătimește nimic de pe urma veninului de șarpe ⁶²³. Cine a însetat după Dumnezeu atît de mult, încît să

619. *In.* 18, 13.

620. *1 Cor.* 2, 8.

621. *Ier.* 18, 13—16.

622. *Ps.* 41, 2.

623. Despre cerbul, pe care nu-l primejduiesc șerpii, *Omil. Cînt.* II, 11 ; *Com. Mat.* XI, 18. Informația provine din *Fiziolog.* 71, cf. *Klostermann, op. cit.*, p. 163.

zică : «Sufletul meu a însetat după Dumnezeu cel viu ?» ⁶²⁴. Cine este atât de însetat după apele de pe piatră ? — «iar piatra este Hristos» ⁶²⁵. Cine este atât de însetat de Duhul cel Sfînt, încît să zică : «în ce chip dorește cerbul izvoarele apelor, așa se dorește sufletul meu după Tine, Dumnezeule ?» ⁶²⁶ Dacă nu vom înseta după cele trei izvoare de apă, nu vom afla nici măcar un singur izvor. Se părea că iudeii au fost însetați de un singur izvor de apă, de Dumnezeu Tatăl : dar pentru că nu au fost însetați de Hristos și de Duhul Sfînt, nu pot bea nici din Dumnezeu Tatăl. Se părea, iarăși, că ereticii au fost însetați de Iisus Hristos, dar fiindcă nu erau însetați după Dumnezeu Tatăl, care este Dumnezeu Legii și al proorocilor, nu beau nici din Iisus Hristos ⁶²⁷. Cei ce cred într-un singur Dumnezeu, dar disprețuiesc proorociile, nu sînt însetați de Duhul Sfînt, care a grăit prin prooroci. De aceea, ei nu beau nici din izvorul Tatălui, nici din Hristos, care a strigat în templu și a zis : «Dacă însetează cineva, să vină la Mine și să bea» ⁶²⁸.

Așadar, «nu vor seca izvoarele de pe piatră», dar aceia «au părăsit izvorul apei vieții» ⁶²⁹, nu izvorul apei vieții i-a părăsit pe ei. Căci Dumnezeu nu se depărtează de nimeni, dar «cei ce se depărtează de El, vor pieri» ⁶³⁰. Dimpotrivă, Dumnezeu se apropie de unii oameni și iese în calea celor care vin spre El. În adevăr, cînd acel fiu, care își cheltuisese toată averea lui, s-a întors, tatăl său i-a ieșit în cale ⁶³¹. Dumnezeu făgăduiește prin prooroci că : «Sînt mai aproape de ei decît este cămașa de trupul lor» ⁶³². Căci zice : «Eu sînt un Dumnezeu apropiat și nu un Dumnezeu depărtat, zice Domnul» ⁶³³.

Deci «nu vor seca apele de pe piatră», adică apele lui Iisus ; nu va lipsi «zăpada de pe Liban», adică apele Tatălui. Și «Liban» însemnează tămîie sfîntă, adusă după legea lui Dumnezeu și pusă pe jertfelnic, «tămîie curată în părți egale» ⁶³⁴. Și muntele este numit tot «Liban» (tămîie)

624. Ps. 41, 3.

625. 1 Cor. 10, 4.

626. Ps. 41, 2.

627. Cunoscutele rătăciri ale lui Marcion, Vasilide și Valentin, care vedeau în Dumnezeul Vechiului Testament pe demiurgul aspru și cu totul potrivnic lui Hristos, Dumnezeul cel Bun. *Omil. Ier.* I, 16.

628. *In.* 7, 37.

629. *Ier.* 2, 13.

630. Ps. 72, 27.

631. *Lc.* 15, 12.

632. Acest «agrofön» e întilnit în Clement Alex. (*Pedagogul* I, IX, 84, traducere rom. p. 108., după *Iez.* 34, 23).

633. *Ier.* 23, 23.

634. *Ieș.* 30, 34.

și este zăpada care izvorăște de pe Liban, ca apa Duhului Sfînt, despre care se zice : «nu vor seca apele reci și curgătoare». Nu seacă, nu se scurge apa Duhului Sfînt, ci fiecare dintre noi păcătoșii ne scurgem, fără să bem din Duhul Sfînt.

X

«Pentru că poporul Meu M-a uitat, ei au tîmfiat idolilor». Oricine păcătuieste, uită de Dumnezeu, dar dreptul zice : «acestea toate au venit peste noi și noi nu Te-am uitat, nici n-am făcut nedreptate în legămîntul Tău»⁶³⁵. Poporul acela într-adevăr uitase de Dumnezeu și a tîmfiat în zadar. Trebuie să tîlcuim ce însemnează : «au tîmfiat idoli». Dacă reluăm cele spuse în psalmul citat, înțelegem ce este : «au tîmfiat idoli». Căci în psalm se spunea ceva în felul acesta : «să se îndrepteze rugăciunea mea, ca tîmfiia înaintea Ta»⁶³⁶. Deci, rugăciunea mea, care este o alcătuire subțire de gînduri subțiri ale unei inimi subțiate, — cînd inima noastră nu se îngreuiază — cînd este înălțată, atunci se aseamănă cu tîmfiia care urcă spre Dumnezeu. Iar dacă rugăciunea celui drept este ca o tîmfiie înaintea lui Dumnezeu, rugăciunea celui nedrept este tot tîmfiie, însă o tîmfiie de așa natură, încît se zice despre ea și despre omul nedrept, care se roagă că : «a tîmfiat în zadar» sau «la idoli». Așa este scris și despre Iuda : «rugăciunea lui se va preface în păcat»⁶³⁷. Acela, cînd s-a rugat, a tîmfiat în zadar.

Să mai cugetăm, cine este cel ce tîmfiază în zadar : «De trei ori pe an toți cei de parte bărbătească să se infățișeze înaintea Domnului Dumnezeului tău»⁶³⁸. Și numaidecît adaugă : «Să nu te infățișezi înaintea mea cu mîna goală»⁶³⁹.

(Text incomplet)⁶⁴⁰.

635. Ps. 43, 18.

636. Ps. 140, 2.

637. Ps. 108, 6.

638. Ieș. 23, 17.

639. Ieș. 23, 15.

640. Editorul E. Klostermann a propus două fragmente din Catene (p. 165) ca o încheiere logică a omiliei : deosebirea dintre cărările «*Χοιρου*» vieții (Ps. 138, 3) și calea — Hristos (In. 14, 6), din care singură, aceasta din urmă, mîngie și mîntuiește pe om.

POSTFAȚĂ

Într-un fragment din textul omiliilor lui Origen la cartea proorocului Ieremia și anume la pasajul din cap. 24, 1—3, comentatorul spunea că dacă e vorba să se exprime cumva comparativ cât e de mare valoarea omului, atunci ar trebui să spunem că el valorează «cît lumea toată». Desigur, că teolog convins cum era, Origen motiva acest adevăr, prin ceea ce spunea Sfântul Pavel în Epistola I către Corinteni (15, 49), că deși este icoana omului pămîntesc, totuși el poartă în același timp și «chipul celui ceresc».

S-ar putea spune că pentru trezirea acestui «chip ceresc din om» a militat Origen toată viața lui atît prin scris, cît și prin viu grai și prin nevoințele sale de stil aproape sihăstresc. Căldura acestor convingeri credem că a putut fi simțită din plin și din textele cuprinse în acest volum.

Nu mai găsim necesar să repetăm ceea ce am afirmat adeseori în studiul introductiv și în cele dedicate omiliilor din fiecare carte din care s-a tradus aici: atunci cînd nu face abuz de mijloacele ermeneutice, pe care i le îmbeie textul, Origen vrea să zidească sufleteste, vrea să adîncească în ascultătorii săi conștiința unui creștinism viu, plin de avînt moral.

Desigur, ceea ce am prezentat aici nu-i tot ce ar fi putut fi mai bun din opera lui vetero-testamentară. La Cartea Facerii n-am prezentat decît o singură omilie (a noua), la cartea Cîntărilor, două. Din omiliile a XI-a de la Numeri abia s-au tradus aici doar primele două capitole (din totalul de 8), iar din omilia a XII-a numai primele trei capitole (fără al patrulea). Și așa volumul paginilor a crescut. Ar fi trebuit să prezentăm mostre și din altele (de pildă din Psalmi, la Iezechiel, la Isaia etc.). Economia lucrării n-a mai îngăduit-o. În volumul următor vom prezenta comentarii privind cărți din Noul Testament, precum și tratatul «Despre rugăciune», iar ca încoronare a întregii lui opere exegetice vom traduce tot acolo și neîntrecutele pagini ale «Filocaliei».

Sperăm că acolo exprimarea lui Origen va fi mai puțin greoaie decît a fost în «umbra» vechi-testamentară a textelor din acest volum.

T. B.

INDICE SCRIPTURISTIC

Facere

1, 4: Ier. XVIII, 2: 432
 1, 7: Ieş. VIII, 4: 87
 1, 26: Num. XXIII, 7: 205;
 Ier. I, 9: 354
 1, 28: Fac. IX, 2: 46
 2, 2: Num. XXIII, 4: 201
 2, 8: Cînt. II, 6: 330
 2, 12: Ieş. VI, 4: 99
 2, 15: Num. XII, 1: 167;
 Ier. I, 9: 354
 2, 23: Ieş. I, 3: 57
 2, 24: Num. XI, 1: 160
 3, 8: Ios. XIII, 4: 267; Ier.
 XVI, 4: 424
 3, 15: Ios. XII, 2: 262
 3, 18: Ios. XIII, 3: 267
 4, 7: Ieş. XIII, 4: 128
 4, 25: Num. XVIII, 4: 181
 4, 26: Ios. I, 1: 230; Ier.
 XVI, 4: 424
 5, 24: Ieş. VIII, 1: 80; Ios.
 I, 1: 230
 6, 8—9: Ios. I, 1: 230
 6, 6: Num. XIII, 2: 197
 6, 15: Num. XXI, 2: 186
 11, 34: Ier. XII, 3: 403
 11, 37: Ier. XII, 3: 403
 12, 1: Ier. I, 5: 348
 12, 2: Fac. IX, 1: 42
 13, 16: Fac. IX, 1: 42
 14, 10: Num. XII, 2: 168
 15, 5: Fac. IX, 1: 43; Num.
 XXI, 2: 187; Ios. XXV,
 4: 301
 16, 10: Fac. IX, 1: 42
 17, 2: Num. I, 1: 230
 17, 5: Ios. XXIII, 4: 295
 17, 15: Ios. XXIII, 4: 295
 18, 1: Cînt. I, 8: 320
 18, 7: Ier. IV, 1: 348
 18, 11: Ios. XVI, 1: 268
 19, 13: Ier. I, 1: 346
 19, 37: Ios. VII, 5: 251
 20, 7: Ier. I, 5: 348
 20, 20: Rom. XII, 1: 167
 21, 3 şi 16—17: Num. XI
 1: 161

21, 19: Ieş. III, 2: 72
 22, 2: Num. XXI, 3: 172
 22, 9—10: Num. XII, 3: 172
 22, 15—17: Fac. IX, 1: 42;
 IX, 1: 42; IX, 1: 43; IX,
 1: 43; IX, 1: 45; IX,
 1: 46
 22, 17: Fac. IX, 3: 46; IX,
 3: 48
 24, 1: Num. XII, 1: 167
 25, 25: Fac. IX, 1: 44
 26, 15: Num. XII, 1: 164;
 XII, 1: 166
 26, 18: Num. I, 167
 27, 27: Cînt. II, 9: 335
 27, 36: Ios. I, 1: 230
 29, 14: Ieş. I, 4: 57
 29, 32: Ios. XXVI, 3: 305
 30, 10: Ios. XXVI, 3: 305
 35, 10: Ios. XXIII, 4: 295
 35, 29: Ios. XVI, 1: 268
 41, 51: Fac. IX, 1: 44; Ios.
 XXVI, 3: 305
 43, 16: şi 25: Cînt. I, 2: 320
 46, 3: Num. XXIV, 3: 218
 46, 11: Ios. XXV, 1: 298
 47, 9: Ios. XVI, 1: 269
 49, 9: Cînt. I, 10: 323

Ieşire

1, 1: Ieş. I, 2: 55
 1, 5: Ieş. I, 1: 56; Ier. I,
 5: 349
 1, 8: Ieş. I, 5: 59; XXII,
 6: 79
 1, 6—7: Ieş. I, 3: 57
 1, 8: Ieş. I, 5: 59; II, 1: 63
 1, 9: Ieş. I, 5: 60—62
 1, 10: Ieş. I, 5: 60; I,
 5: 60; 62
 1, 11: Ieş. I, 5: 61
 1, 14: Ieş. I, 5: 59
 1, 15: Ieş. II, 1: 63
 1, 16: Ieş. II, 1: 63
 1, 21: Ieş. II, 2: 66
 1, 22: Ieş. II, 3: 66
 2, 1: Ieş. II, 4: 68
 2, 1—2: Ieş. II, 3: 67
 2, 6: Ieş. II, 4: 68
 2, 9: Ieş. II, 4: 68
 2, 10: Ieş. II, 4: 68
 3, 2: Ier. XVI, 4: 423
 3, 5: Ieş. XII, 3: 117
 3, 6: Ios. VIII, 3: 281
 3, 8: Ios. XVIII, 1: 278;
 XX, 1: 282
 3, 16: Ier. XVI, 4: 423
 3, 18: Ieş. III, 3: 74
 4, 6: Ieş. XII, 2: 117
 4, 10: Ieş. III, 1: 70
 4, 12: Ieş. III, 2: 71; III,
 2: 73
 4, 15: Ieş. III, 2: 73
 4, 27: Ieş. III, 2: 73
 5, 1: Ieş. III, 3: 74
 5, 2: Ieş. III, 3: 76
 5, 4: Ieş. III, 3: 77
 5, 22: Ieş. III, 3: 77
 5, 23: Ieş. III, 3: 78
 6, 18—20: Ios. XXV, 1: 298
 8, 8: Ieş. III, 3: 76
 8, 20: Ieş. III, 3: 76—78
 10, 27: Ier. IV, 5: 372
 12, 3: Ios. IV, 4: 245
 12, 5: Num. XI, 1: 159;
 XXIV, 1: 213
 12, 8: Num. XI, 1: 159;
 XII, 10: 207
 12, 11: Ieş. VIII, 1: 81
 12, 13: Num. XXIV, 1: 210
 12, 51: Num. XXIV, 3: 218
 13, 17: Ios. I, 2: 232
 13, 18: Cînt. II, 9: 334
 14, 15: Num. I, 2: 141
 14, 22: Ieş. VI, 13: 107;
 Ios. I, 4: 233; IV, 1: 241
 15, 1: Ieş. VI, 1: 94; VI,
 13: 107; Cînt. I, 1: 321
 15, 4: Ieş. VI, 3: 97
 15, 5: Ieş. VI, 2: 97; 98
 15, 10: Ieş. VI, 4: 98
 15, 11: Ieş. VI, 4: 99
 15, 12: Ieş. VII, 5: 100
 15, 13: Ieş. VI, 6: 101
 15, 14—15: Ieş. VI, 6: 101
 15, 16: Ieş. VI, 8: 101, 102

15, 17: **Is.** VI, 9: 104, 105;
 Num. XXIV, 1: 209; **Ier.**
 XVIII, 5: 443
 15, 18: **Is.** VI, 12: 100
 15, 19: **Is.** VI, 13: 107
 16, 1 s.u. Num. I, 2: 141
 17, 1: Num. I, 2: 141
 17, 6: Num. I, 2: 141, 142
 17, 8—9: **Ios.** I, 1: 231
 17, 11: **Is.** III, 3: 79; **Jos.**
 I, 1: 231
 18, 13: **Ios.** I, 2: 231
 20, 2: **Is.** VIII, 1: 80, 83
 20, 3: **Is.** VIII, 3: 83
 20, 4: **Is.** VIII, 3: 84
 20, 3—6: **Is.** VIII, 2: 81
 20, 5—6: **Is.** VIII, 4: 85,
 88; VIII, 6: 94
 20, 12: **Cint.** II, 8: 334
 20, 24: Num. X, 3: 157
 21, 1: **Is.** X, 1: 108
 21, 22: **Is.** X, 1: 107, 109,
 112
 22, 28: **Ios.** II, 1: 238
 23, 1: **Is.** III, 3: 72
 23, 15: **Ier.** XVIII, 10: 450
 23, 17: **Ier.** XVIII, 10: 450
 24, 12: **Ier.** XVIII, 2: 438;
 XVIII, 2: 439
 24, 13: **Ios.** I, 2: 232
 25, 2: **Is.** XIII, 2: 126
 25, 4: **Is.** XIII, 5: 128
 25, 8: **Is.** XIII, 1: 122
 25, 20: Num. X, 3: 157
 28, 21: **Is.** XIII, 7: 130
 29, 41: **Is.** XIII, 7: 131
 30, 34—35: **Cint.** I, 1: 312;
 II, 3: 325; **Ier.** XVIII,
 10: 449
 31, 1—6: Num. XVIII, 3: 177
 31, 3: **Cint.** I, 1: 312
 31, 18: Num. X, 3: 157
 32, 1: Num. XVIII, 3: 177,
 178, 231
 32, 23: **Cint.** II, 13: 339
 33, 3: Num. I, 3: 144
 33, 12: **Ios.** I, 2: 232
 33, 15: Num. XXIV, 3: 218
 33, 22: **Ier.** XVI, 2: 422
 33, 23: **Is.** XII, 3: 118
 34, 30: **Is.** XII, 1: 115
 34, 34—35: **Ier.** V, 7: 383
 35, 3: Num. XXIII, 4: 201
 35, 4: **Is.** XIII, 1: 122
 35, 5: **Is.** XIII, 2: 123;
 XIII, 3: 125; XIII, 3: 127;
 XIII, 5: 129
 35, 6: **Is.** XIII, 4: 127
 35, 24: **Is.** XIII, 5: 129

35, 33: **Is.** XIII, 5: 120
 35, 37: **Is.** XIII, 3: 126;
 XIII, 7: 130
 36, 1: **Is.** XIII, 7: 131
 39, 1—32: **Is.** XIII, 1: 122
 40, 1—30: **Is.** XIII, 1: 122

Levitic

1, 1: Num. I, 2: 142
 4, 20: Num. X, 2: 155
 5, 7: **Cint.** II, 12: 338
 10, 14: **Cint.** I, 3: 313
 16, 8: **Ios.** XXVIII, 1: 291
 16, 18: **Ios.** XXIII, 1: 291
 23, 29: **Ier.** I, 12: 356
 25, 9: **Ier.** XII, 12: 413

Numeri

1, 1: Num. I, 1: 139, 141
 1, 3: Num. I, 1: 139, 140
 2, 1: **Ios.** XXV, 1: 298
 2, 3: **Ios.** XXV, 3: 300
 2, 7: **Ios.** XXV, 2: 300;
 XXV, 3: 299
 2, 25: **Ios.** XXV, 4: 300
 3, 38: **Ios.** XXV, 1: 298
 4, 15: **Ios.** XXV, 1: 298
 10, 2: **Ier.** VI, 16: 391
 10, 2: **Ios.** VII, 1: 247; **Ier.**
 V, 14: 391
 10, 3: **Ios.** XXV, 1: 299
 10, 11: **Ier.** V, 7: 391
 11, 11: **Ios.** XVI, 1: 268
 11, 16: Num. XXII, 4: 193
 11, 24: Num. VI, 1: 145;
 VI, 2: 146
 11, 25: Num. VI, 2: 146—
 147; XXII, 4: 193
 11, 27: Num. XVIII, 2: 176
 12, 1: Num. VI, 4: 150;
Cint. I, 6: 318
 12, 7: **Ios.** I, 1: 230
 12, 14: Num. VI, 4: 150;
 XII, 3: 174; **Ier.** XII,
 12: 141
 13, 17: **Ios.** I, 2: 232
 14, 31 și 1A, 1: **Ios.** XVI,
 5: 272
 17, 13: **Ios.** XVI, 3: 305
 18, 1: Num. X, 1: 151; X,
 1: 154; X, 3: 156
 18, 7: Num. X, 3: 156
 18, 8: Num. XI, 1: 158
 18, 15: **Is.** XII, 3: 118
 18, 17: Num. X, 3: 16; **Ier.**
 V, 7: 382
 18, 32: Num. X, 1: 151
 20, 10: Num. VI, 3: 148

21, 16: Num. XII, 1: 164;
 XII, 1: 167; XII, 3: 173
 21, 17: Num. XII, 2: 168
 21, 18: Num. XII, 1: 167;
 XII, 2: 168; XII, 2: 169;
 XII, 3: 170, 173, 179
 21, 17—18: Num. XII, 2: 168
 21, 19—20: Num. XII, 2:
 170; 171
 21, 28: Num. XII, 2: 171
 23, 7: Num. XVIII, 3: 178
 23, 19: **Ier.** XVIII, 6: 444
 23, 21: **Ier.** XVIII, 6: 435
 24, 1: Num. XII, 3: 174
 24, 4: **Ios.** XVI, 5: 272
 24, 9: **Cint.** II, 9: 335
 24, 11: Num. XVIII, 3: 179
 24, 12: Num. XVIII, 1: 175
 24, 15—16: Num. XVIII,
 2: 176; 177
 24, 17: Num. XVIII, 1: 175;
 179
 24, 18: Num. XVIII, 4: 182
 26, 20: Num. XII, 3: 173
 26, 54: Num. XXI, 1: 184,
 185; 187
 27, 4—11: Num. XXII, 1:
 189; 193, 194
 28, 2: Num. XII, 3: 172, 196
 28, 19: Num. XXIV, 1: 210
 29, 2: Num. XXIV, 1: 210
 30, 3: Num. XXIV, 1: 213,
 216
 31, 6: **Ios.** IV, 2: 244
 32, 1—5: **Ios.** XXIII, 1: 291
 34, 2: Num. XXIV, 2: 219
 34, 7: Num. XXIV, 1: 219

Deuteronom

1, 31: **Ier.** XVIII, 9: 444,
 XVIII, 19: 446
 4, 24: **Ier.** XVIII, 1: 437
 4, 44: Num. XI, 1: 159
 8, 5: **Ier.** XVIII, 6: 444
 10, 12: Num. XII, 2: 172;
 XXIV, 2: 215
 12, 5: Num. XXVIII, 4: 223
 14, 4—5: **Cint.** II, 11: 336
 16, 3: Num. XXIII, 10: 207
 16, 21: **Ier.** IV, 4: 372
 18, 15: **Ier.** I, 11: 356
 19, 20: **Is.** VI, 4: 114
 20, 16—21: **Is.** X, 1: 108
 24, 1: **Ier.** IV, 2: 369
 25, 10: **Is.** XII, 3: 118
 28, 13: **Ios.** VII, 5: 252
 29, 13: **Ier.** XVIII, 7: 446
 32, 1: **Cint.** I, 1: 310
 32, 6: **Is.** VI, 8: 103

32, 7: Ieș. XII, 1: 116
 32, 6: Ieș. VI, 10: 103
 32, 8—9: Fac. IX, 3: 47;
 Ieș. VIII, 2: 83; Num.
 XVIII, 3: 293
 32,9: Ieș. VIII, 4: 83; 86
 32,9: Num. XXII, 1: 190
 32,16: Ieș. II, 4: 69
 32, 32: Ier. XXI, 2: 400
 32, 39: Num. XII, 3: 173;
 XXIII, 4: 202; Ier. XVI,
 7: 426

Iosua

1, 1—2: Ios. II, 2: 235
 1, 13: Num. XXII, 3: 192
 1, 2: Ios. II, 2: 238
 1, 3: Ios. I, 4: 236 și II, 3:
 240
 1, 3—4: Ios. II, 4: 240
 1, 7: Ios. XXIII, 2: 291
 2, 6: Ios. II, 2: 234
 2, 20: Num. Ios. I, 5: 235
 3, 4: Ios. IV, 3: 245
 3, 6: Ios. I, 4: 233; IV, 2:
 244
 3, 7: Ios. IV, 7: 243
 3, 14: Num. XXI, 1: 184
 3, 15: Num. XXII, 4: 194;
 Ios. IV, 1: 242
 4, 23: Ios. XVII, 1: 273
 5, 4: Num. XXVI, 2: 303
 5, 6: Num. XXX, 1: 184
 5, 9: Ios. I, 7: 238; XXVI,
 2: 303
 5, 11: Ios. II, 4: 234
 5, 11—12: Ios. I, 4: 234
 6, 18: Ios. VII, 4: 250
 6, 20: Ios. VII, 1: 247
 6, 25: Ios. VII, 5: 251
 7, 12: Ios. VII, 6: 254
 7, 23: Ios. VII, 7: 254
 8, 22: Ios. XIII, 2: 266
 8, 28: Ios. XXIII, 4: 295
 10, 3—6: Ios. IX, 1: 256
 10, 14: Ios. I, 5: 235
 10, 16: Ios. XI, 3: 258
 10, 21: Ios. XII, 2: 262
 10, 24: Ios. XI, 6: 260
 10, 25: Ios. XII, 3: 263
 11, 23: Num. XXII, 4: 194;
 Ios. I, 7: 237; XVI, 3:
 270
 13, 1: Num. I, 3: 144; Ios.
 XVI, 1: 268; XVI, 3: 270
 13, 2—3: Ios. XVI, 3: 270
 13, 6: Ios. XVI, 4: 271

13, 8: Ios. XVI, 5: 271;
 XVII, 2: 275
 13, 14: Ios. XVII, 2: 275;
 XXV, 1: 297
 13, 5: Ios. XXIII, 1: 291
 14, 1: Ios. XVI, 4: 271;
 XVI, 5: 271; XVIII, 1: 278
 14, 4: Num. XVIII, 1: 187;
 XXVIII, 2: 221
 14, 6: Ios. XVIII, 2: 279
 14, 11; Ios. XVIII, 2: 280
 14, 12: Ios. XVIII, 2: 280
 14, 13: Ios. XVIII, 3: 281;
 XX, 3: 286
 14, 14: Ios. XVIII, 3: 281;
 XX, 3: 286
 15, 13—17: Ios. XX, 3: 286
 15, 15: Num. I, 3: 144; Ios.
 XX, 3: 286
 15, 16: Ios. XX, 4: 286;
 XX, 6: 289
 15, 17: Ios. XX, 4: 286
 15, 18—19: Ios. XX, 5: 287
 15, 19: Ios. XX, 6: 290
 15, 20: Ios. XX, 4: 287
 17, 1: Ios. XXIII, 1: 291
 18, 1: Ios. XXIII, 1: 291
 18, 4: Ios. XXIII, 1: 291
 18, 11: Ios. XXIII, 1: 291;
 XXV, 1: 298
 19, 1: Ios. XXIII, 1: 291
 19, 40: Ios. XXV, 1: 298
 19, 50: Ios. XXVI, 1: 302
 20, 8: Num. XXVIII, 3: 222
 21, 1: Ios. XVII, 2: 275
 21, 27; Ios. XXV, 3: 299
 21, 2: Num. XXVIII, 2:
 221; XXV, 1: 297
 21, 3: Num. XXVIII, 1: 221
 21, 4: Ios. XXV, 2: 298;
 XXV, 3: 300
 21, 5: Ios. XXV, 1: 298;
 XXV, 2: 300
 21, 5—7: Ios. XXV, 3: 299
 21, 6: Ios. XXV, 2: 299
 21, 7: Ios. XXV, 2: 299
 21, 42: Ios. XXVI, 1: 302
 22, 1: Ios. XXVI, 2: 304

Judecători

5, 2: Cînt. I, 1: 310
 9, 31: Num. XXIV, 2: 215
 16, 17: Num. I, 1: 140
 18, 1—31: Ieș. XIII, 5: 130

I Regi

1, 11 și 24: Num. XXIV, 2:
 215

2, 30: Num. XXIV, 2: 215
 3, 16: Num. VI, 3: 149
 4, 6: Num. VI, 3: 149
 11, 1: Num. VI, 3: 149
 15, 1—2: Ier. XVIII, 6: 444
 16, 7: Num. X, 2: 155
 16, 17: Num. XVIII, 3: 178
 23, 11: Num. VI, 3: 149
 25, 37: Num. XXII, 1: 190
 28, 9: Ier. XVIII, 2: 438

II Regi

2, 6: Num. XXIII, 4: 202
 13, 14: Ios. XX, 5: 287
 18, 21: Ieș. VIII, 4: 86
 22, 2: Cînt. I, 1: 310

III Regi

4, 25: Num. XXII, 4: 195
 10, 1—10: Cînt. I, 3: 314
 12: Ier. IV, 1: 367

IV Regi

6, 17: Ieș. III, 2: 72
 17, 23: Ier. IV, 1: 367

Neemia (III Esdra)

1, 8—9: Fac. IX, 3: 48
 1, 9: Fac. IX, 3: 48
 13, 19: Num. XXIII, 4: 202

Iov

1, 21: Ieș. VIII, 6: 94
 2, 10: Ieș. VIII, 6: 93
 4, 17: Ier. V, 14: 390
 5, 18: Num. XXIII, 4: 202;
 Ier. I, 46: 360; Ier. XVI,
 6: 426
 6, 3: Fac. IX, 2: 46
 7, 1: Cînt. II, 3: 327
 38, 36: Num. XVIII, 3: 177

Psalmi

1, 1: Num. XXIII, 9: 206
 1, 2: Ieș. VIII, 4: 86; XII,
 1: 116; Ios. I, 237
 1, 6: Ios. XIII, 2: 265
 2, 2: Fac. IX, 3: 47
 2, 3: Fac. IX, 3: 47; IX, 3:
 47
 2, 8: Fac. IX, 3: 47; Ieș.
 VIII, 2: 83; Ios. XI, 3: 257
 3, 7: Ieș. VI, 4: 113
 4, 6: Ier. V, 384
 5, 1: Ier. XV, 4: 417
 7, 10: Num. X, 3: 156

9, 29: Ier. V, 6: 392
 11, 6: Ies. 2, 124
 13, 1: Ies. I, 5: 60
 14, 1—4: Ier. XVI, 6: 426, 427
 17, 21: Ier. V, 16: 392
 18, 1: Cînt. II, 4: 328
 18, 3: Fac. IX, 3: 47
 18, 8—9: Ies. X, 1: 108
 18, 8—10: Num. XI, 1: 159
 18, 13: Ies. VI, 3: 112
 22, 6: Ier. XII, 1: 400; 401
 25, 2: Cînt. I, 3: 314
 27, 25: Num. XXII, 4: 194
 28, 3: Ies. VIII, 6: 91
 29, 10: Ier. XV, 4: 417
 30, 19: Num. XII, 2: 169
 32, 8: Ier. XVII, 5: 435
 33, 7: Ies. XII, 2: 72
 33, 15: Ier. V, 1: 386
 35, 6: Num. XII, 2: 169
 37, 4: Num. XXIII, 4: 301
 37, 14: Ies. XII, 2: 72
 37, 5: Cînt. II, 2: 325
 37, 6: Cînt. I, 2: 312
 38, 17: Num. XXIII, 11: 207
 39, 2: Ier. XVI, 2: 422
 39, 3: Ies. III, 2: 79
 41, 2: Ier. XVIII, 9: 448, 449
 41, 3: Ier. XVIII, 9: 448, 449
 41, 3—5: Ios. IV, 4: 246
 43, 17: Ier. V, 8: 383
 43, 18: Ier. XVIII, 9: 450
 43, 24: Num. XXIV, 1: 211
 44, 3: Ier. I, 12: 356
 44, 9: Cînt. I, 2: 312
 44, 10: Cînt. II, 3: 326
 44, 11: Ier. XVI, 1: 421
 44, 12: Cînt. II, 3: 326
 44, 12—13: Ies. II, 4: 68; VIII, 6: 93
 44, 14: Num. XXI, 2: 187
 46, 2: Ies. VIII, 2: 82
 49, 1: Ies. VIII, 2: 82
 49, 14: Ies. III, 3: 74; Num. XXIII, 4: 202
 50, 5—6: Ier. XV, 3: 415
 50, 7: Ies. XII, 3: 117
 50, 12: Num. VI, 3: 149
 50, 13: Num. VI, 3: 149
 50, 14: Num. VI, 4: 150
 50, 19: Num. XXV, 1: 213
 50, 19: Num. XXIV, 1: 21
 57, 5—6: Ios. VI, 4: 113; XX, 2: 284
 65, 12: Num. XXIII, 4: 202

67, 12: Cînt. I, 6: 318; Ier. I, 16: 361
 67, 32—34: Ier. V, 4: 380
 68, 1—2: Ies. II, 3: 67
 68, 39: Ios. XXIII, 4: 296
 71, 8—9: Ios. XVI, 3: 270
 71, 10: Cînt. I, 6: 318
 71, 11: Ios. XVI, 3: 270
 72, 2: Ies. III, 3: 79
 72, 5: Ies. III, 3: 76
 72, 8: Ies. III, 2: 71
 72, 22: Ies. III, 1: 70
 72, 24: Ier. XVIII, 9: 449
 72, 27: Ier. XVIII, 9: 449
 73, 14—15: Cînt. II, 11: 336
 74, 9: Ier. XII, 2: 401
 77, 9—10: Cînt. II, 3: 327
 77, 24: Ios. IV, 1: 241
 77, 47: Ier. XII, 2: 400
 78, 7: Ier. V, 10: 384
 79, 9: Ier. XV, 3: 416
 79, 9—11: Ies. VI, 9: 105
 80, 4: Num. XXIII, 9: 206
 80, 11: Ies. III, 2: 71
 81, 1: Ies. VIII, 2: 82; VI, 4: 99
 81, 5: Ies. VIII, 2: 83
 81, 6: Ies. VI, 4: 99; Ier. XV, 6: 419
 82, 6: Ier. XV, 6: 419
 84, 12: Ios. XVII, 1: 273
 86, 1: Ier. XII, 12: 411
 88, 15: Ios. VII, 2: 248
 88, 32: Ies. VIII, 6: 93
 90, 13: Ios. XI, 6: 260
 91, 13: Num. XXIV, 3: 218
 93, 1: Ios. VII, 2: 248
 95, 4: Ier. XVIII, 6: 444
 95, 13: Ies. VI, 1: 95
 101, 27: Num. XXIV, 1: 212
 102, 1: Ios. XX, 2: 283
 103, 21—22: Ier. V, 14: 392
 103, 25: Ies. XIII, 7: 131
 103, 34: Cînt. II, 12: 340
 105, 35: Ies. I, 5: 61
 106, 42—43: Cînt. II, 4: 328
 108, 6: Ier. XVIII, 10: 450
 109, 19: Ier. XVIII, 4: 432
 109, 4: Fac. IX, 1: 43
 110, 4: Ies. VI, 9: 104
 110, 10: Ies. II, 1: 66
 111, 1: Ios. VII, 2: 248
 113, 7—8: Ios. IV, 2: 243
 113, 24: Ies. I, 2: 56
 115, 4: Ier. XII, 2: 402
 116, 105: Ios. IV, 2: 244; XVII, 3: 278
 119, 6: Ios. IV, 4: 246

120, 1: Ios. I, 5: 235
 120, 6: Cînt. II, 4: 329
 123, 7—8: Cînt. II, 12: 337
 126, 1: Ies. XIII, 3: 125
 128, 5: Ier. V, 5: 381
 131, 5: Ies. XIII, 7: 131
 140, 2: Num. XXIII, 3: 200; Ier. XVIII, 10: 450
 144, 3: Ier. XVIII, 6: 444
 146, 6: Num. I, 4: 140; XXIII, 2: 200, 220
 146, 8: Num. XXIII, 4: 202
 148, 3—5: Ier. XVIII, 6: 444

Pilde

1, 5: Num. XX, 2: 163
 1, 24—25: Ies. VIII, 6: 43
 3, 11: Cînt. II, 9: 334
 3, 16: Cînt. II, 9: 334
 4, 4: Ier. IV, 6: 374
 4, 6: Cînt. I, 3: 313; II, 1: 323
 5, 15—16: Num. XII, 1: 164; XII, 2: 165
 9, 1: Ies. VI, 12: 106
 9, 5: Ier. XII, 2: 400, 401
 18, 12: Ier. XII, 8: 408
 18, 18: Ios. XXIII, 2: 292
 19, 25: Ier. XII, 6: 406
 21, 22: Ios. XVIII, 2: 280
 22, 20: Num. I, 2: 142
 23, 1: Ies. II, 3: 67
 26, 11: Ios. XVI, 1: 268
 27, 3: Ies. VI, 4: 99
 27, 10: Cînt. II, 4: 328

Cîntarea Cîntărilor

1, 1: Cînt. I, 1: 311; I, 2: 311; I, 8: 321
 1, 3: Cînt. I, 4: 314
 1, 3—4: Cînt. I, 4: 315
 1, 4: Cînt. I, 5: 316, Ier. XI, 6: 398
 1, 5—6: Cînt. I, 6: 317
 1, 6: Cînt. I, 7: 319; I, 7: 320
 1, 7: Cînt. I, 8: 321; I, 8: 322
 1, 8: Cînt. I, 9: 322; I, 10: 322
 1, 9: Cînt. I, 10: 321
 1, 10: Cînt. I, 3: 314; I, 10: 321
 1, 11: Cînt. I, 1: 311; II, 1: 322; II, 2: 323; 324
 1, 12: Cînt. II, 2: 325; II, 3: 325; II, 6: 330

- 1, 13: CInt. II, 3: 326; II, 3: 326
 1, 14: CInt. II, 3: 327
 1, 15: CInt. I, 3: 314; II, 4: 327; II, 4: 329
 1, 16: CInt. II, 4: 327; II, 5: 329
 2, 1: CInt. II, 6: 330
 2, 2: CInt. II, 6: 330
 2, 3: CInt. II, 6: 330; II, 6: 330; II, 8: 331, 333
 2, 4: CInt. II, 6: 331; II, 7: 372
 2, 5: CInt. II, 8: 333
 2, 6: CInt. I, 2: 313; II, 9: 334
 2, 7: CInt. II, 9: 335
 2, 7—8: CInt. II, 10: 335
 2, 8: CInt. II, 10: 335
 2, 9: CInt. II, 10: 336; II, 11: 337; II, 12: 338
 2, 10: CInt. II, 12: 338
 2, 11: CInt. II, 12: 338
 2, 12: CInt. II, 12: 338; II, 12: 339
 2, 12—13: CInt. II, 13: 339
 2, 14: CInt. II, 1: 323
 2, 13—14: CInt. II, 13: 339; II, 13: 339, 340
 5, 14: CInt. I, 3: 314; II, 12: 339, 340
 6, 8: CInt. I, 5: 316
 7, 9: CInt. I, 3: 314
 8, 5: CInt. I, 7: 320; Ier. XI, 6: 399
- Isaia**
 1, 6—7: Ier. II, 2: 363
 1, 9—10: Num. XXIII, 2: 198
 1, 14: Num. XXIII, 2: 198
 1, 21: CInt. II, 9: 334; 335
 2, 8: Ier. XVII, 9: 428
 4, 4: Ier. II, 2: 364
 5, 1: CInt. I, 1: 310; Ier. XII, 1: 400; XV, 3: 416
 5, 4—6: Ier. I, 4: 348
 6, 1: Ier. XVII, 4: 433
 6, 5: Ier. I, 16: 357
 6, 6: Ier. I, 16: 357
 7, 11: Num. XVIII, 2: 177
 7, 14: Ier. I, 7: 351
 7, 15: Ier. I, 8: 352
 7, 23: Ier. I, 8: 352
 8, 18: Ier. XVIII, 6: 445
 9, 1: CInt. II, 6: 331
 10, 12—13: Ier. XVII, 3: 432
- 11, 1: Ier. II, 3: 364
 11, 2: Num. VI, 3: 147
 13, 16: Num. XXIV, 2: 215
 13, 17: Num. XII, 2: 169
 14, 12: Ios. I, 6: 236
 14, 19: Ies. VIII, 6: 92
 17, 10: Num. I, 3: 144
 21, 23: Ies. X, 4: 113
 26, 18: Ies. X, 3: 110
 26, 20: Ier. XII, 10: 409
 29, 11—12: Ies. XII, 4: 119
 34, 5: Ies. VIII, 4: 85
 37, 3: Ies. X, 3: 111
 40, 15: CInt. II, 3: 326
 40, 16: CInt. II, 3: 325
 43, 2: Ios. IV, 1: 242
 45, 3: CInt. I, 5: 316
 45, 22: Ies. VI, 9: 104
 45, 25: Num. XXIV, 2: 214
 49, 2: CInt. II, 7: 334
 49, 6: CInt. II, 7: 334
 50, 1: Ies. VIII, 5: 89; VI, 8: 103
 50, 5: Ies. III, 2: 72
 50, 11: Num. XII, 2: 169; XXIII, 4: 201
 52, 4: Ies. I, 2: 55
 52, 6: CInt. I, 2: 311
 52, 7: Ies. X, 3: 110
 52, 11: Ies. VIII, 4: 88
 53, 2—3: Ies. VI, 1: 95
 53, 3: Ies. VI, 4: 113
 53, 8: Ies. VI, 1: 95
 54, 1: Ios. II, 4: 241; Ier. III, 2: 366
 55, 13: CInt. II, 5: 329
 65, 2: Ies. VI, 5: 100
 68, 8: Ies. X, 3: 111
- Jeremia**
 1, 2: Ier. I, 2: 347
 1, 3: Ier. I, 3: 347, 347
 1, 4: Ier. I, 5: 348
 1, 5: Ier. I, 5: 348; I, 10: 354; I, 11: 355; I, 12: 355
 1, 6—9: Ier. I, 8: 349; I, 8: 353, 356
 1, 7: Ier. I, 6: 349; I, 9: 353; I, 13: 356; I, 13: 356
 1, 8: Ier. I, 13: 356
 1, 9—10: Ios. XIII, 3: 266; Ier. I, 6: 349; I, 9: 353; I, 14: 358; I, 14—17: 361
 1, 10: Ios. XIII, 3: 266; Ier. I, 6: 349, 360
 2, 10: Ier. II, 1: 350
 2, 11: Ier. XV, 3: 417
- 2, 13: Ier. XVII, 9: 434; XVIII, 9: 449
 2, 20: Ier. IV, 4: 371
 2, 21: Ier. II, 1: 362
 2, 22: Ier. II, 2: 363
 2, 25: Ier. V, 9: 384
 2, 31: Ier. III, 2: 366
 3, 6: Ier. I, 16: 361
 3, 6—11: Ier. IV, 1: 366
 3, 6—8: Ier. IV, 1: 368; IV, 5: 373
 3, 7: Ies. VIII, 5: 90
 3, 8—10: Ier. IV, 1: 368; IV, 15: 374
 3, 11: Ier. IV, 1: 369
 3, 20: Ier. IV, 3: 374; V, 1: 375
 3, 21: Ier. IV, 6: 375
 3, 22: Ier. V, 1: 375
 3, 24—25: Ier. V, 5: 380; V, 7: 382; V, 7: 382; V, 8: 383, 384, 385
 3, 29: Ier. V, 4: 379
 4, 1—2: Ier. V, 1: 376; V, 11: 385
 4, 3: Num. XXIII, 8: 203; 387; V, 11: 387; V, 13: 390
 4, 4: Ier. V, 12: 390; V, 13: 391
 4, 5: Ier. V, 15: 392
 4, 6: Ier. V, 16: 392
 4, 7: Ier. V, 16: 393
 4, 8: Ier. V, 17: 393
 5, 14: Ies. XIII, 4: 128
 6, 7—8: Ies. VIII, 5: 90
 6, 8: Ier. XI, 3: 404
 7, 11: Num. XVIII, 2: 177
 9, 21: CInt. II, 12: 337
 9, 23—24: Ier. XVII, 5: 435
 12, 11: Ier. XI, 1: 393
 12, 13: Ier. XI, 3: 395; XI, 3: 396
 13, 1—4: Ier. XI, 4: 397
 13, 11: Ier. XI, 5: 397
 13, 12: Ier. XII, 1: 399; XII, 2: 402
 13, 13: Ier. XII, 2: 403
 14, 13—14: Ier. XII, 4: 404; XII, 6: 406
 13, 15: Ier. XII, 7: 406; XII, 8: 407, 408
 13, 16: Ier. XII, 2: 402; XII, 11: 404; XII, 12: 410; XII, 13: 411, 412
 13, 17: Ies. XII, 3: 117; Num. XII, 2: 169; XXIV, 2: 215; Ier. XII, 12: 399;

XII, 13: 411; XII, 13: 412, 413
 15, 6: Ier. XV, 5: 418
 15, 10: Ier. I, 6: 349; XV, 2: 415; XV, 4: 417; XV, 5: 418
 15, 16: Ier. XV, 2: 415
 16, 16: Ier. XVI, 1: 421; XVI, 2: 421; XVIII, 5: 442
 16, 17: Ier. XVI, 4: 424; XVI, 5: 424; XVI, 8: 428
 16, 18: Ier. XVI, 6: 426
 16, 19: Ier. XVI, 8: 427
 16, 20: Ier. XVI, 9: 428
 17, 1: Ier. XVI, 10: 429
 17, 5: Ier. XVI, 5: 419
 17, 10: Num. I, 3: 144
 17, 11: Ieş. I, 5: 62; Ier. XVII, 1: 430
 17, 12—13: Ier. XVII, 4: 432; XVII, 4: 433; XVII, 4: 434
 17, 16—18: Ier. XVI, 5: 425; XVII, 5: 434; XVII, 6: 435, 436
 17, 21: Ier. XVI, 9: 428
 18, 1: Ier. XVIII, 1: 437
 18, 2: Ier. XVIII, 1: 437; XVIII, 2: 439
 18, 3: Ier. XVIII, 3: 439
 18, 4: Ier. XVIII, 4: 440, 441
 18, 6—10: Ier. XVIII, 5: 441; XVIII, 6: 444; XVIII, 8: 447
 18, 11: Ier. XVIII, 7: 446; XVIII, 9: 447
 18, 13—16: Ier. XVIII, 9: 448
 23, 23: Ier. XVIII, 9: 449
 25, 15: Ier. I, 12: 355
 25, 1—38: Ier. IV, 1: 367
 32, 11: Ier. XII, 4: 119
 32, 15—16: Ier. XII, 2: 401
 33, 2—3: Ier. XVIII, 6: 446
 37, 20: Ier. I, 13: 357
 38, 6: Ier. I, 13: 357
 30, 53: Ier. XVIII, 5: 442
 45, 63: Ier. XV, 2: 415

Plingeri

1, 8: Ios. XXIII, 2: 198
 7, 20: Cînt. II, 6: 331

Iezechiel

1, 27: Ier. XI, 5: 397
 3, 6: Num. X, 1: 152

11, 19: Ier. IV, 5: 372
 16, 42: Ieş. VIII, 5: 90
 16, 43: Ieş. VIII, 5: 90
 23, 3: Cînt. II, 2: 326
 33, 11: Ieş. VI, 9: 104
 33, 11: Ieş. VIII, 6: 92; VI, 8: 104

Daniel

1, 17: Num. XII, 3: 179
 1, 19—20: Num. XVIII, 3: 179
 2, 34: Cînt. II, 3: 325
 2, 34—35: Ios. XXVI, 2: 304
 2, 35: Ieş. VI, 12: 106
 9, 12: Ier. IV, 1: 367
 9, 15: Ier. V, 10: 384
 12, 3: Ios. XXV, 4: 301

Osea

2, 7: Ieş. VIII, 4: 86; 87
 2, 9: Ieş. VIII, 4: 86
 4, 14: Ieş. VIII, 5: 90

Amos

3, 12: Ier. V, 17: 393
 5, 18: Ier. XVII, 6: 436
 8, 5: Ier. XI, 6: 409
 8, 10: Num. XXIII, 3: 200
 9, 14: Ios. VII, 3: 266

Iona

1, 7: Ios. XXIII, 2: 292
 3, 5: Ier. I, 1: 346

Miheia

2, 12: Cînt. II, 3: 325
 4, 4: Num. I, 3: 144; Num. XXII, 4: 271
 7, 1—2: Num. XXIII, 2: 198; Ier. XV, 3: 416
 7, 13: Ier. XV, 4: 417

Ioil

2, 13: Ier. XVIII, 6: 444

Avacum

3, 8: Ieş. VI, 1: 96; Cînt. I, 10: 321

Solonie

2, 9—10: Ier. V, 4: 380
 3, 10: Ios. XVI, 3: 270

Agheu

1, 6: Num. XII, 1: 164

Zaharia

1, 9: Ier. XVI, 3: 423
 2, 5: Num. XVIII, 3: 178
 5, 7: Ieş. VI, 4: 98

Maleahi

3, 20: Ios. I, 5: 235; XI, 3: 257; XVI, 1: 269
 4, 2: Num. XXIII, 5: 203

Întelepciunea lui Solomon

1, 13—14: Ier. II, 1: 361
 2, 20: Ieş. VI, 1: 95
 2, 24: Ier. II, 1: 362
 6, 6: Ier. XI, 3: 395
 7, 10: Num. XII, 1: 167
 7, 17—20: Num. XII, 1: 166
 7, 22: Ios. VII, 7: 255
 9, 15: Num. XXIII, 11: 208
 12, 10: Ier. I, 1: 346
 18, 12: Num. I, 1: 140

Întelepciunea lui Isus Sirah

1, 1: Num. XVIII, 3: 177
 2, 1: Ios. XI, 2: 256
 2, 14: Ieş. VIII, 4: 86
 8, 6: Ier. XVI, 6: 427
 9, 5: Cînt. II, 11: 337
 14, 23: Num. VIII, 1: 219
 16, 5: Num. XXI, 2: 187
 16, 20: Ier. XII, 13: 412
 16, 27: Num. XXIII, 11: 209
 17, 14: Fac. IX, 3: 48
 19, 22: Num. XVIII, 3: 177
 43, 20: Num. I, 3: 143

Tobit

2, 6: Ios. XXVI, 3: 306

Istoria Susanel

1, 42: Ier. XI, 3: 396

Matei

1, 1: Fac. IX, 3: 46
 2, 2: Num. XVIII, 4: 180
 3, 9: Ieş. VI, 4: 98; VI, 8: 103
 3, 10: Ier. XVIII, 5: 443
 3, 14—17: Num. XVIII, 4: 180
 3, 16: Cînt. II, 4: 328

- 3, 9: Ieş. VI, 1: 98; VI, 8: 7, 23: Ier. I, 8: 352; I, 10: 13, 31: Ieş. I, 1: 54
 103 354 13, 43: Ieş. VI, 9: 104
 4, 1: Ieş. II, 2: 67 7, 25: Ier. I, 15: 359 13, 47: Ieş. XVIII, 5: 442
 4, 8: Ier. I, 14: 358 7, 26: Ier. I, 15: 359 13, 49: Ier. IV, 3: 370
 4, 10: Ieş. I, 5: 62 8, 11: Num. X, 3: 143 13, 52: Num. XI, 2: 161
 4, 17: Ios. XI, 3: 257 8, 11: Ios. XXV, 4: 301 14, 25: Ieş. VI, 4: 98, 99
 4, 19: Ier. V, 13: 388; 8, 12: Ier. XII, 5: 406 15, 13: Ios. XIII, 4: 267;
 XVI, 1: 420 8, 24: Cînt. II, 12: 338 Ier. I, 14: 358; I, 16: 360;
 5, 2: Num. X, 2: 155 8, 26: Cînt. II, 11: 338 II, 1: 361
 5, 3: Ios. VII, 2: 248; Ier. 8, 29: Ieş. III, 3: 76; III, 15, 14: Ios. VII, 3: 277
 XVI, 2: 422 6: 92 15, 19: Ier. I, 14: 358
 5, 5: Num. I, 3: 144; Ios. 9, 2: Cînt. II, 4: 329 16, 6: Ios. I, 5: 235
 II, 2: 240 9, 3: Num. XXIV, I: 213 16, 24: Num. X, 2: 155;
 5, 8: Ieş. III, 3: 75; Num. 9, 6: Cînt. II, 5: 329 Ier. XVIII, 2: 439
 VI, 3: 147 9, 9: Ier. XVII, 6: 435 16, 26: Ieş. X, 3: 111
 5, 9: Ieş. XIII, 7: 130 9, 12: Ier. XVII, 5: 434 17, 1: Ier. XVI, 2: 422
 5, 11: Ier. I, 13: 357 9, 18: Cînt. I, 6: 318 17, 1—2: Ieş. XII, 3: 118
 5, 15: Ieş. XIII, 7: 131; 9, 29: Ios. XX, 2: 285 17, 6: Ier. XVII, 6: 435
 Ios. IV, 2: 244 9, 38: Ier. XVIII, 5: 442 17, 7: Ieş. III, 2: 73
 5, 16: Fac. IX, 1: 46; IX, 10, 26: Ier. XVI, 10: 429 17, 15: Ieş. XII, 4: 118
 2: 46; Ier. XVI, 2: 422 10, 28: Ieş. VI, 4: 113; 17, 20: Ier. XII, 12: 411
 5, 17: Num. XI, 1: 160 Num. XVIII, 4: 182 17, 28: Ier. XVII, 6: 436
 5, 18: Ieş. I, 4: 58 10, 30: Num. XXVIII, 4: 8, 5: Ios. VII, 6: 253
 5, 19: Num. XII, 2: 181; 224 18, 6: Ieş. VI, 4: 114
 Ier. V, 14: 391 10, 30: Num. I, 1: 140; Ios. 18, 8: Ier. XII, 5: 406
 5, 20: Num. XII, 2: 162; 163 XX, 6: 290 18, 10: Ios. XX, 1: 283;
 5, 21: Ieş. III, 3: 77; Num. 10, 34: Ier. XI, 2: 394 XXIII, 3: 294
 XI, 2: 162 10, 37: Cînt. II, 8: 332; Ier. 18, 11: Ieş. VI, 1: 95
 5, 22: Num. XI, 2: 163 XVII, 6: 435 18, 17: Ios. VII, 6: 253
 5, 24: Cînt. II, 8: 333 10, 38: Num. XXIV, 2: 216 18, 19: Ieş. XIII, 5: 129
 5, 27: Num. XI, 2: 163 11, 11—12: Ios. XII, 1: 261 18, 24—35: Ieş. X, 3: 112
 5, 28: Num. XI, 2: 163; 11, 13: Ios. I, 3: 232 19, 5—6: Ieş. XIII, 6: 161
 Cînt. II, 12: 337 11, 15: Ier. I, 11: 355; Ier. 19, 11: Ieş. XIII, 6: 130
 5, 30: Ios. VII, 6: 254 I, 11: 355 19, 21: Ios. XVII, 2: 276
 5, 34: Ier. V, 17: 326 11, 27: Num. XVIII, 12: 19, 28: Num. XXI, 3: 188
 5, 35: Fac. IX, 3: 48 176 19, 28: Num. XXVIII, 4: 224; Ios. XVIII, 1: 279
 5, 38: Ieş. X, 1: 108; X, 1: Ier. XII, 7: 407 19, 30: Ios. VII, 5: 252
 108 12, 5: Num. XXIII, 4: 201 20, 18—19: Ier. XV, 1: 415
 5, 44: Cînt. II, 8: 333 12, 19: Ier. XII, 12: 411 20, 20: Ieş. VI, 10: 104
 5, 45: Num. XI, 2: 162; 12, 29: Ieş. VI, 7: 102; 21, 2: Ios. XX, 6: 290
 XXIII, 4: 202; Ier. III, 1: Ios. VII, 5: 250 21, 43: Ios. XX, 6: 289
 366 12, 31: Ieş. III, 2: 71 22, 2: Ieş. VIII, 5: 89
 6, 1: Ieş. II, 3: 67 12, 32: Ier. XII, 10: 410 22, 14: Num. XXII, 1: 190
 6, 2: Ier. V, 12: 387 12, 36: Ieş. III, 2: 71; Ieş. 22, 20: Ieş. VI, 9: 104
 6, 3: Ieş. II, 3: 67 V, 11: 385 22, 37: Cînt. II, 8: 333
 6, 6: Num. XXI, 2: 187 12, 42: Cînt. I, 6: 318 23, 3—4: Ier. XV, 1: 415
 6, 6: Ieş. II, 3: 67; Num. 12, 43—44: Ieş. VIII, 4: 87 23, 13: Ier. XV, 2: 415
 X, 3: 157 12, 46: Num. VI, 1: 145 23, 23: Num. XI, 2: 162
 6, 9: Cînt. I, 3: 313 13, 4: Ieş. VI, 3: 97 23, 32: Ier. XI, 1: 394
 6, 19: Ieş. I, 5: 61; Ier. 13, 7: Num. XXIII, 8: 206 23, 35: Num. XXIV, 1: 211;
 XVIII, 4: 434 13, 8: Ios. XI, 1: 239 Ios. XXVI, 3: 305
 6, 21: Num. XII, 1: 164 13, 9: Ieş. X, 3: 110 23, 37: Num. XVIII, 2: 197
 6, 23: Ios. XVII, 3: 277 13, 25: Ier. I, 14: 358 24, 11: Ier. XV, 1: 413
 6, 24: Ier. XVII, 6: 435 13, 27: Ieş. VI, 9: 104 24, 12: Num. XXI, 2: 186;
 7, 6: Ieş. XIII, 1: 122 13, 28: Ieş. VI, 9: 104; Ier. Ios. XI, 3: 258
 7, 7: Ier. XVIII, 5: 434 I, 14: 358 24, 12—13: Ier. IV, 3: 370;
 7, 13—14: Num. XXI, 2: 186 13, 30: Ier. XII, 13: 413 XV, 2: 415

24, 19: Ies. VI, 4: 114
 24, 22: Ios. XI, 3: 258
 24, 24: Ier. IV, 3: 370
 24, 32: Cínt. II, 12: 339
 24, 35: Cínt. I, 2: 312
 25, 23: Ies. XXVIII, 4: 224
 25, 27: Ies. XIII, 1: 122
 25, 41: Ies. VIII, 6: 93;
 XIII, 4: 128; Ier. V, 3:
 377; XII, 5: 416
 26, 7: Cínt. II, 2: 324
 26, 12: Cínt. II, 2: 324
 26, 15—16: Ies. VIII, 6: 92
 26, 26: Ier. XII, 2: 401
 26, 27: Ier. XII, 2: 401
 26, 28: Ier. XII, 2: 401
 26, 38: Cínt. II, 12: 338;
 Ier. XV, 3: 416
 27, 25: Ios. XVI, 3: 305
 28, 15: Ios. VII, 5: 251
 28, 19: Num. XII, 2: 170
 28, 20: Num. XXIII, 4: 202;
 Ios. I, 5: 236; Cínt. II,
 3: 328

Marcu

4, 2: Cínt. II, 7: 331
 4, 19: Ier. V, 12: 388
 4, 24: Ies. II, 2: 66
 4, 28: Ier. V, 15: 388
 5, 25: Ier. XVII, 4: 435
 9, 29: Ies. II, 3: 67
 12, 20: Ies. VIII, 4: 85
 12, 30: Ies. XII, 4: 121
 13, 51: Num. XXIII, 11: 208
 14, 3: Cínt. I, 4: 314, 315
 14, 5: Cínt. II, 1: 324
 14, 15: Ier. XII, 2: 401

Luca

1, 35: Ios. XVII, 1: 273;
 Cínt. II, 6: 331; Ier. I,
 8: 352
 1, 79: Ies. VI, 5: 101
 2, 52: Cínt. II, 12: 338;
 Ier. I, 7: 351
 3, 8: Ier. IV, 5: 372
 3, 10: Ies. VI, 9: 105
 3, 16: Ier. III, 2: 364
 5, 20: Ier. XVI, 5: 425
 6, 14: Num. XXIII, 9: 206
 6, 23: Ier. XII, 13: 413
 7, 26: Num. XXIV, 1: 210
 7, 37: Cínt. II, 2: 324
 7, 41—42: Ier. XV, 5: 418
 7, 49: Ier. XV, 5: 418
 8, 8: Ier. V, 15: 387

8, 43: Ier. XVIII, 5: 435
 8, 44: Ier. XVIII, 5: 435
 9, 20: Ier. XI, 1: 394
 9, 26: Ies. VI, 6: 95; Ier.
 Ier. V, 13: 387
 9, 62: Ios. XVI, 1: 268; Ier.
 V, 12: 388; XVIII, 6: 447
 10, 19: Ios. XI, 6: 260, 262
 10, 20: Ier. XVII, 4: 433
 11, 16: Ies. VIII, 4: 87
 11, 24: Ies. VIII, 5: 88
 12, 10: Ies. III, 2: 71
 12, 15—19: Ier. XVI, 4: 423
 12, 20: Ier. XVI, 4: 423
 12, 21: Ier. XVI, 4: 424
 12, 34: Ier. V, 13: 387
 12, 42: Ier. XI, 3: 396
 12, 45—47: Ier. XI, 3: 396;
 XVI, 7: 427
 12, 49: Ies. XIII, 4: 127;
 Ios. XXVIII, 4: 223
 13, 7: Ier. XVIII, 5: 443
 13, 13: Ies. II, 1: 64
 13, 23: Num. I, 1: 140;
 XXI, 2: 186
 13, 26: Ier. I, 8: 352
 13, 27: Ier. I, 9: 354
 13, 28: Ier. V, 3: 379
 13, 35: Ios. XXVI, 3: 306
 14, 11: Num. XXIII, 10: 207;
 Ios. XX, 5: 287; XII,
 7: 407
 14, 26: Ios. XVIII, 2: 276
 14, 33: Ios. XVII, 2: 276
 15, 5: Ios. XV, 6: 253
 15, 7: Num. XXIII, 2: 197;
 Ier. XV, 4: 417
 15, 12: Ier. XVIII, 9: 449
 15, 16: Num. XVIII, 4: 182
 16, 8: Ier. XVII, 3: 432
 16, 10: Cínt. II, 6: 331
 16, 13: Ies. III, 3: 74
 16, 24: Ios. I, 3: 232
 16, 25: Ies. VIII, 6: 93
 16, 29: Ies. III, 3: 75
 17, 10: Ios. XII, 2: 263
 17, 21: Num. XXIV, 2: 214;
 Ios. XIII, 1: 264; Ier.
 XVIII, 2: 439
 18, 8: Ier. IV, 3: 370; XII,
 13: 414
 18, 11—12: Ier. IV, 4: 371
 18, 14: Ier. XII, 7: 407
 19, 13: Ies. VI, 3: 112
 19, 16: Num. XII, 3: 172
 19, 17: Ies. XIII, 1: 123;
 Ios. XXIII, 4: 296

19, 19: Num. XXVIII,
 4: 223; Ios. XXIII, 4: 296
 21, 12: Num. X, 2: 155
 21, 17: Ier. XII, 2: 402
 22, 3: Ies. III, 2: 71; VIII,
 6: 91
 23, 21: Ies. VI, 5: 100
 23, 38: Ier. X, 1: 394
 24, 26: Ies. VI, 1: 95
 24, 32: Ies. XII, 4: 119;
 XIII, 4: 128; Cínt. II,
 8: 334; II, 11: 336

Ioan

1, 1: Ies. III, 1: 70; Num.
 XXIV, 1: 212; Cínt. II,
 6: 332; Ier. I, 8: 353
 1, 9: Ios. XVII, 3: 278;
 XXVI, 1: 302.
 1, 13: Ios. II, 1: 239
 1, 14: Ies. XII, 4: 120; Ier.
 I, 8: 352
 1, 24: Num. XXIV, 1: 212
 1, 29: Num. X, 2: 154;
 XXIII, 6: 204; XXIV,
 1: 210; Ios. XVII, 1: 273
 1, 32: Ier. I, 8: 353
 1, 33: Num. VI, 3: 148
 1, 36: Num. XXIII, 6: 204
 1, 48: Ies. I, 2: 55
 3, 9: Ies. VIII, 6: 91
 3, 16: Num. XXIV, 2: 216
 3, 29: Cínt. I, 5: 316
 4, 14: Num. XII, 1: 165
 4, 38: Ies. VI, 10: 105
 5, 15: Ier. XVI, 5: 425
 5, 17: Num. XXIII, 4: 202
 5, 22: Num. XXI, 1: 184
 5, 23: Ies. VI, 1: 95
 5, 46: Num. XII, 1: 168;
 Ios. I, 2: 231; XVIII,
 1: 280
 6, 3: Ios. IV, 2: 243
 5, 53: Num. XXIII, 6: 204
 6, 55: Ier. XII, 13: 412
 6, 67—68: Ier. XVII, 4: 434
 7, 19: Ios. I, 2: 231
 7, 37: Ier. XVIII, 9: 449
 7, 38: Num. XII, 1: 165;
 XII, 1: 166
 8, 4: Ies. VIII, 6: 91
 8, 12: Ier. XII, 9: 409
 8, 18: Num. XII, 1: 165
 8, 31: Ies. VIII, 1: 80
 8, 34: Ies. VIII, 2: 83
 8, 36: Ies. XII, 4: 121
 8, 39: Ier. IV, 5: 372
 8, 44: Ies. I, 5: 61; Ios.
 VIII, 6: 91; VI, 10: 103

8, 56: Ies. XII, 4: 118
 9, 4: Ier. XII, 9: 408—409
 9, 39: Ier. XV, 3: 415
 10, 16: Num. VI, 4: 151; Ios. XXVI, 3: 305; Ier. IV, 6: 374
 10, 27: Ier. V, 6: 381; XVII, 2: 431
 10, 28: Ier. XVIII, 3: 440
 11, 50: Ies. III, 3: 78
 11, 52: Ios. II, 1: 239
 12, 1: Ies. VI, 1: 95
 12, 3: Cint. I, 4: 315; II 1: 324
 12, 5: Cint. II, 1: 324
 12, 24: Ies. I, 4: 58; Num. XXIII, 2: 198
 12, 26: Ios. II, 3: 240
 12, 27: Ier. XV, 3: 416
 12, 31: Ios. I, 5: 235
 13, 5: Ios. I, 3: 240
 13, 25: Cint. I, 3: 313
 13, 27: Ies. III, 2: 71; VI, 1: 96
 14, 2: Num. I, 13: 143; Ios. XXIII, 4: 296
 14, 6: Ies. XII, 4: 120; Cint. II, 6: 332
 14, 10—11: Ier. I, 8: 353
 14, 16—17: Num. XII, 1: 165
 14, 23: Num. XX, 1: 284
 14, 30: Ier. XV, 5: 418
 15, 1: Cint. II, 3: 327
 15, 2: Cint. II, 11: 338
 15, 4: Num. XXIV, 3: 218
 15, 5: Num. XXIII, 4: 201
 15, 16: Ies. III, 3: 74
 15, 18: Ios. I, 5: 235
 16, 11: Fac. IX, 3: 48
 16, 27: Num. XXIV, 3: 218
 17, 10: Ies. VIII, 2: 83
 17, 21: Num. XXI, 3: 188; Ios. XVII, 2: 276
 17, 24: Num. XXI, 3: 188; XXVIII, 4: 224
 18, 6: Ier. XVIII, 6: 443
 18, 13: Ier. XVIII, 8: 448
 19, 15: Ier. XVIII, 5: 442
 20, 17: Ies. VI, 1: 96

Faptele Apostolilor

1, 14: Ios. VII, 2: 249
 1, 23—27: Ios. XXII, 2: 292
 4, 29: Ier. XV, 1: 414
 7, 22: Ies. III, 1: 70; VIII, 3: 85
 7, 32: Ios. XVIII, 3: 281
 7, 52: Ier. I, 13: 357
 8, 9—10: Ier. V, 3: 379

8, 32: Num. XXIV, 1: 211
 13, 26: Ier. V, 1: 369
 13, 40: Ier. XII, 13: 412
 13, 46: Ier. V, 1: 375
 16, 19: Ier. XII, 8: 408

Romani

1, 7: Num. X, 1: 152
 1, 29—30: Ies. III, 2: 71
 2, 15: Num. 3: 157; Ier. XVI, 10: 429
 2, 23: Ier. V, 8: 303; XII, 11: 410
 2, 28—29: Num. XI, 1: 160; XI, 2: 163; Ier. XII, 13: 412
 2, 29: Num. VI, 4: 150
 3, 19: Ios. XVII, 1: 274
 3, 20: Ies. XII, 3: 117
 3, 25: Num. XXIII, 10: 207; Ier. XII, 13: 413
 4, 16: Fac. IX, 1: 44
 5, 2: Ies. III, 3: 79
 5, 5: Ier. I, 5: 315
 5, 12: Num. XX, 3: 192; XXIV, 1: 212
 5, 14: Num. XXII, 3: 192
 5, 20: Num. XXII, 3: 193
 6, 3: Ios. IV, 2: 243
 6, 4: Num. XII, 3: 173; Ier. I, 16: 360
 6, 8: Num. XII, 2: 173
 6, 12: Ios. XIII, 1: 264; Ier. I, 7: 350
 6, 19: Ios. XI, 6: 259; XIII, 1: 265
 7, 2: Ios. I, 3: 233; XIII, 2: 266
 7, 14: Ies. II, 2: 65; X, 2; 110; Num. I, 1: 140; XXIII, 1: 196; Ios. II, 1: 239; XVIII, 1: 279
 7, 23: Fac. IX, 3: 48
 7, 24: Num. XXII, 3: 193
 8, 10—11: Num. VI, 3: 147
 8, 17: Ios. II, 3: 240
 8, 19—21: Num. XXVIII, 2: 222
 8, 22: Ies. I, 5: 62
 9, 3: Num. XXIV, 1: 211
 9, 5: Num. XXI, 1: 185
 9, 6—7: Ies. III, 3: 77
 9, 24: Ios. I, 5: 235; IV, 1: 241
 10, 3: Ios. I, 2: 231
 10, 4: Num. XXII, 4: 194
 10, 6—8: Ier. XVIII, 2: 439
 10, 8—9: Ies. XIII, 2: 124
 10, 9: Ies. III, 3: 74
 10, 10: Num. XII, 2: 168

10, 15: Ios. XII, 2: 262
 10, 18: Fac. IX, 2: 45; IX, 3: 47
 11, 2: Ier. V, 3: 379
 11, 4: Ier. V, 3: 380
 11, 5: Ier. V, 3: 379
 11, 11: Cint. I, 6: 319; Ier. IV, 2: 369; IV, 5: 372; V, 4: 379; XII, 6: 406
 11, 12: Cint. I, 6: 318
 11, 17: Ios. VII, 5: 252; Ier. XII, 12: 413
 11, 21: Ier. IV, 5: 373
 11, 25: Ies. VI, 9: 102; Num. VI, 4: 150; Ios. XXVI, 1: 304
 11, 25—26: Num. XVIII, 4: 180; Ios. XI, 3: 257; Ier. IV, 6: 374; V, 1: 376; V, 4: 379; V, 4: 380
 11, 30: Cint. I, 6: 319
 11, 32: Num. XXII, 3: 192
 11, 32—33: Num. VI, 4: 151
 11, 34: Num. XVIII, 2: 176
 11, 36: Num. XXIV, 3: 218
 12, 2: Ios. VII, 4: 251
 13, 9: Num. XI, 1: 160
 13, 13: Ios. XI, 3: 258
 14, 2: Num. XXIII, 6: 204
 14, 20: Num. X, 1: 152
 15, 1: Num. X, 1: 151; Ios. XI, 2: 257
 15, 10: Ier. 8: 408
 15, 19: Ier. XII, 8: 408
 15, 29: Ies. I, 4: 59
 16, 20: Ies. III, 3: 79

I Corinteni

1, 1: Ier. I, 16: 360
 1, 1—3: Num. X, 1: 152
 1, 10: Ios. VII, 2: 248
 1, 20: Ies. I, 1: 54
 1, 21: Cint. II, 3: 325
 1, 21—23: Ies. XII, 4: 120
 1, 24: Ios. VII, 7: 255; XVII, 2: 275; Ier. I, 6: 350
 1, 25: Cint. II, 3: 326
 1, 26—28: Ier. XVI, 8: 428
 1, 30: Ios. XVII, 3: 276; Cint. II, 7: 332
 2, 2: Ies. XII, 4: 130
 2, 6: Ies. XII, 4: 120; Num. VI, 1: 145; VI, 1: 146; Ier. XII, 12: 412
 2, 7: Ier. XVI, 13: 412
 2, 8: Ier. XVIII, 8: 448
 2, 9: Num. XXIII, 6: 204; XXVIII, 4: 224

- 2, 10: Num. XII, 2: 170
 2, 13: Num. XXII, 2: 191
 2, 14: Num. XXIII, 5: 203; Ier. XI, 6: 399
 2, 15: Ieş. VI, 4: 114
 2, 16: Ieş. XII, 1: 115; Num. XXIV, 2: 216
 3, 1: Cînt. II, 1: 323; Ier. XVIII, 6: 445
 3, 3: Num. X, 1: 152; Ios. XXIII, 4: 297
 3, 6: Ier. V, 12: 388
 3, 9: Ieş. VI, 11: 106; Ios. XIII, 4: 267; Ier. I, 15: 359
 3, 12: Ieş. VI, 3: 98, 99; Ios. IV, 3: 245; Ier. II, 3: 365; XVI, 5: 425
 3, 13: Ier. II, 3: 365
 3, 15: Ieş. X, 3: 111; Ier. XVI, 7: 427
 3, 16: Num. XVIII, 4: 223; Ier. I, 16: 360; II, 1: 361
 3, 17: Ier. XII, 11: 410
 3, 18: Ier. XVII, 3: 432
 4, 1—3: Ier. XI, 3: 395
 4, 5: Ier. XVI, 10: 430
 4, 8: Num. XII, 2: 170
 4, 9: Ios. VII, 1: 247
 4, 15: Ieş. I, 3: 57
 4, 18: Num. X, 1: 152
 5, 1: Num. X, 1: 153
 5, 2: Num. X, 1: 153
 5, 5: Ios. VII, 6: 252; Ier. I, 3: 347
 5, 6: Ios. VII, 4: 251
 5, 7: Num. XI, 1: 153; XXIII, 6: 204; Ier. XII, 13: 412
 5, 8: Num. VI, 4: 150; XI, 1: 160; XXIII, 7: 204; Ios. I, 4: 234; II, 1: 239
 5, 13: Ios. VII, 6: 252
 6, 17: Num. XXIII, 5: 203; XXIV, 3: 218; Cînt. II, 8: 322; Ier. XI, 5: 399
 6, 19: Ios. XIII, 1: 265
 7, 2: Num. VI, 1: 146
 7, 5: Num. XXIII, 3: 200
 7, 23: Ieş. VI, 9: 103
 8, 4: Ieş. VIII, 2: 82
 8, 5—6: Ieş. VIII, 2: 84
 8, 6: Num. XII, 3: 173
 8, 12: Num. X, 1: 153
 9, 13: Num. XI, 3: 162
 9, 14: Num. XI, 2: 162
 9, 19: Cînt. I, 7: 320
 9, 27: Ieş. XIII, 5: 129
 10, 2: Num. XXII, 4: 194
 10, 4: Num. XII, 2: 171; Ier. XVI, 3: 422; Ier. XVIII, 9: 499
 10, 5: Num. XXI, 1: 183; XXII, 4: 194; Ios. XVIII, 3: 281; Ier. XII, 12: 411
 10, 9—11: Ieş. I, 5: 60; Ios. XIII, 1: 264; Ier. XII, 3: 403
 10, 18: Ieş. I, 2: 55; Num. X, 1: 153
 10, 21: Num. X, 1: 153
 11, 2: Num. XXIV, 2: 217
 11, 21: Num. X, 1: 153
 11, 30—31: Num. X, 1: 153
 11, 32: Ieş. VIII, 6: 93
 12, 10: Ieş. III, 2: 72
 13, 1: Ieş. XIII, 2: 124; Ier. I, 8: 353
 13, 9: Num. XXIII, 11: 208
 13, 11: Num. I, 1: 140; I, 3: 144
 13, 12: Num. I, 3: 144; XXI, 1: 185; XXII, 3: 192; Ios. XII, 2: 262
 14, 14: Num. X, 3: 156; Ios. XX, 1: 283
 14, 20: Ios. XVII, 1: 274
 14, 38: Ier. I, 8: 352
 15, 9: Ios. XXIII, 4: 296
 15, 10: Num. XXI, 2: 186; Ios. XII, 2: 263; XII, 3: 263
 15, 12: Num. X, 1: 153
 15, 17: Num. X, 1: 153
 15, 22: Num. XXVIII, 4: 223
 15, 23: Num. I, 3: 143
 15, 23—24: Ios. XXV, 4: 301
 15, 25: Ios. XVI, 3: 270; Ier. XVII, 3: 432
 15, 26: Num. XII, 3: 173; Ios. XVI, 3: 271
 15, 40—41: Fac. IX, 1: 46; IX, 2: 48; Ieş. I, 5: 62
 15, 45: Num. XXVIII, 4: 223
 15, 47; Fac. IX, 1: 43
 15, 47—49: Ieş. I, 5: 10; Ier. II, 1: 362
 15, 49: Fac. IX, 2: 45, 46
 16, 13: Ieş. III, 3: 79
- II Corinteni**
 2, 15: Ieş. II, 5: 61; III, 3: 78; XIII, 7: 131; Cînt. I 2: 312; II, 2: 325
 2, 16: Ieş. III, 3: 78
 2, 17: Ier. XII, 8: 408
 3, 3: Num. X, 3: 157
 3, 6: Num. XI, 2: 161; Ios. XX, 6: 289
 3, 7—8; 13—14: Ieş. XII, 1: 115
 3, 11: Ieş. XII, 4: 119—121
 3, 14: Ieş. XII, 1: 115; Num. XXIV, 1: 210
 3, 15: Ieş. XII, 2: 117; XII, 4: 119; Ier. V, 8: 382
 3, 16: Ieş. II, 4: 69; XII, 1: 115; Num. XXIII, 6: 204; Ios. II, 1: 239; Ier. V, 8: 382; Ier. XVI, 1: 421
 3, 17: Ieş. XII, 4: 119; XII, 4: 119; XII, 4: 120
 3, 18: Cînt. II, 13: 340; Ier. V, 8: 383; XVI, 1: 421
 4, 2—3: Ier. V, 8: 382—383
 4, 6: Num. XXIII, 8: 206
 4, 10: Ieş. I, 4: 58; Ier. XI, 2: 394; Ier. XV, 6: 419
 4, 16: Ieş. I, 5: 63; Num. XXIV, 2: 213
 4, 18: Ieş. II, 1: 64
 5, 4: Num. X, 3: 156
 5, 6: Ieş. XII, 4: 120
 5, 16: Ieş. XII, 4: 120; Num. XXIV, 1: 216; Ier. XV, 6: 419
 5, 17—18: Fac. IX, 2: 45
 6, 11: Ios. XII, 3: 263
 6, 14: Ieş. III, 3: 76, 78; Ier. I, 16: 360
 6, 16: Ieş. VIII, 4: 87
 7, 34: Num. XXIV, 2: 216
 8, 14: Ios. XVII, 3: 277
 8, 15: Ios. XVII, 3: 277
 9, 5: Ios. XVII, 3: 278
 10, 5: Cînt. II, 12: 337
 10, 12: Ier. XII, 8: 408
 11, 2: Ieş. VIII, 5: 89; Ios. XIII, 2: 266
 11, 14: Ieş. I, 5: 61
 11, 23—25: Ier. XI, 4: 397
 12, 1: Ier. XVI, 8: 408
 12, 2: Ios. XXIII, 4: 296
 12, 4: Num. XVIII, 3: 177; Ios. XXIII, 4: 296
 12, 8: Ier. XII, 8: 408
 12, 9: Ier. XI, 4: 396
 12, 15: Num. X, 2: 154
 13, 3: Ier. XVII, 2: 431
 13, 4: Ier. XV, 6: 418

Galateni

- 1, 15: Num. X, 3: 158
 1, 23: Cînt. I, 7: 319
 2, 16: Num. XI, 2: 163
 2, 20: Num. XXV, 2: 216
 3, 9: Fac. IX, 1: 42
 3, 13: Ies. VI, 9: 103; XI, 2: 163
 3, 16: Fac. IX, 1: 45; IX, 1: 48; Ios. VII, 2: 249
 4, 4: Num. XVIII, 3: 180; Ios. II, 2: 240
 4, 9: Ier. XII, 13: 412
 4, 19: Ies. I, 3: 57; X, 3: 111
 4, 22: Num. XI, 1: 161
 4, 23: Ier. V, 14: 390
 4, 24: Num. XI, 1: 161
 4, 26: Ies. VIII, 1: 80; Ios. XVII, 1: 274; Ier. V, 13: 387
 4, 29: Fac. IX, 1: 42
 5, 1: Ies. III, 3: 79
 5, 2: Num. XI, 1: 160
 5, 7: Num. XXII, 4: 195
 5, 9: Num. XII, 7: 205
 5, 13: Ies. XII, 4: 121
 5, 17: Ios. I, 5: 235; VII, 2: 249
 5, 19—20: Ier. XI, 2: 394
 5, 22: Num. XXIII, 8: 206; Ios. XXV, 1: 302
 5, 24: Fac. IX, 1: 47; Ies. VI, 1: 94
 6, 8: Ies. VI, 8: 102; Num. XXIII, 8: 205; Ier. XI, 3: 394
 6, 11: Ios. XII, 3: 263
 6, 14: Ios. VII, 2: 249; Ier. XI, 4: 396; XVIII, 2: 439

Efeseni

- 1, 11—12: Ios. XX, 1: 292
 1, 19: Ier. I, 9: 354
 2, 3: Ier. V, 14: 390
 2, 6: Num. XII, 3: 174
 2, 11: Num. VI, 4: 150
 2, 12: Ios. XII, 1: 265; Ier. IV, 2: 369
 2, 14: Ios. I, 4: 234; XVII, 3: 276
 2, 18: Ier. XVIII, 2: 438
 2, 20: Ios. XIII, 4: 267
 2, 22: Ios. XIII, 1: 265
 3, 1: Num. XVIII, 4: 181
 3, 11: Ier. XVI, 8: 408
 3, 14—15: Ies. I, 2: 56
 4, 4: Ios. IV, 2: 244

- 4, 6: Ier. V, 3: 378
 4, 8: Num. XVIII, 4: 181
 4, 9: Ies. VI, 5: 101
 4, 10: Ier. XVIII, 2: 439
 4, 13: Num. XXIV, 3: 217, 218; Cînt. I, 1: 310; Ier. I, 13: 356
 4, 15: Ios. XVI, 2: 269
 4, 19: Ier. V, 5: 381
 4, 22: Ies. I, 5: 63
 4, 24: Num. XXIII, 5: 203
 4, 27: Ier. I, 14: 358
 4, 29: Num. VI, 1: 146
 4, 30: Num. VI, 3: 147
 5, 5: Ier. V, 3: 377
 5, 11: Ios. XVI, 5: 272
 5, 14: Ios. I, 7: 237
 5, 24: Ies. VI, 1: 94
 5, 25: Cînt. II, 1: 323
 5, 27: Cînt. I, 1: 310; I, 5: 316; I, 9: 322
 5, 29: Cînt. II, 8: 330
 5, 31: Cînt. II, 8: 332
 5, 32: Fac. IX, 1: 46; Num. XI, 1: 161
 6, 12: Fac. IX, 3: 47; Ies. III, 3: 76; VIII, 3: 85; VI, 12: 97; Num. XVIII, 4: 181; Ios. I, 5: 235; Ios. XI, 4: 258; XII, 1: 260
 6, 14: Ies. VI, 8: 102
 6, 15: Ies. III, 3: 78
 6, 16: Ies. I, 5: 61; Ios. XII, 2: 262; Ier. XVIII, 1: 437
 6, 19: Ies. III, 2: 71

Filipeni

- 1, 22: Ies. I, 4: 58
 1, 23: Num. XXIV, 2: 216
 2, 7—8: Num. XXIII, 2: 197; Cînt. II, 2: 325; Ier. I, 7: 351
 2, 8: Ies. VI, 1: 95
 2, 9: Ios. I, 1: 230
 2, 9—10: Ios. V, 2: 243
 2, 10: Num. XXIV, 1: 212; Ios. I, 1: 230; Ier. XVIII, 2: 438
 3, 6: Ier. V, 1: 376
 3, 13: Ios. XI, 1: 269
 3, 14: Num. XXIII, 11: 207; XVIII, 8: 447
 3, 15—16: Ies. VI, 13: 107
 3, 19: Fac. IX, 2: 46; Ier. V, 2: 377; Ier. XI, 4: 397; XII, 7: 407

- 3, 20: Num. XXIII, 2: 197; XXVIII, 2: 222
 3, 21: Ier. V, 12: 390

Coloseni

- 1, 10: Ies. I, 5: 62
 1, 12: Ios. XXIII, 2: 292
 1, 15: Num. XII, 2: 168; Ier. I, 8: 352; XV, 6: 419
 1, 16: Ies. VIII, 2: 82; XV, 6: 419
 1, 17: Ios. VII, 5: 253
 1, 18: Ier. XV, 6: 419
 1, 26: Num. XII, 1: 166
 2, 3: Ios. XVII, 3: 276
 2, 8: Num. XXIV, 1: 210
 2, 9: Ier. I, 6: 350
 2, 11: Ies. VI, 8: 104
 2, 14: Fac. IX, 3: 47; Ier. XV, 5: 418
 2, 14—15: Ios. VII, 3: 250; XI, 5: 259
 2, 15: Ies. VI, 8: 102; Num. XVII, 4: 181; Ios. I, 3: 232
 2, 16: Num. XXIII, 11: 208
 2, 16—17: Num. XXIII, 5: 203
 2, 20: Num. XVIII, 4: 183
 3, 1: Ies. II, 1: 64; Ios. II, 3: 240
 3, 1—2: Num. XXIII, 1: 196
 3, 3: Num. XII, 2: 170; XVIII, 4: 183
 3, 5: Ies. VI, 1: 94; Num. XII, 3: 175; Ier. XV, 6: 419
 3, 9—10: Fac. X, 1: 45; Ier. V, 14: 388
 3, 10: Num. XXIV, 2: 214
 3, 11: Num. XXIII, 4: 202
 3, 19: Cînt. II, 1: 323

I Tesaloniceni

- 4, 16: Num. I, 3: 142
 4, 16—17: Num. I, 3: 142; Ios. IV, 1: 242
 5, 8: Ier. IV, 2: 369
 5, 14: Ios. XI, 2: 257
 5, 17: Num. XXIII, 3: 199
 5, 23: Ies. III, 3: 75

II Tesaloniceni

- 1, 4: Ier. V, 16: 392
 2, 8: Ies. VI, 1: 95
 2, 9—10: Ier. V, 4: 379

I Timotei

- 1, 3: Cînt. I, 7: 319
 1, 20: I Ier. I, 3: 348

2, 4: Ios. VIII, 6 92
 2, 6: Fac. IX, 3: 47
 2, 8: Ies. III, 3: 79; Ier. V, 10: 384
 3, 3: Ies. X, 4: 114
 3, 15: Ios. II, 4: 241; XXVI, 3: 306; Ier. V, 16: 392
 4, 8: Ios. XX, 6: 290
 5, 13: Ies. XIII, 3: 125
 5, 15: Ies. X, 4: 113
 5, 20: Ios. VII, 6: 252
 5, 21: Ies. X, 4: 114
 6, 4: Ies. X, 3: 110
 6, 10: Ios. XII, 3: 263
 6, 11: Num. XI, 1: 160

II Timotei

2, 2: Ios. XXIII, 4: 297
 2, 8: Ies. I, 5: 59
 2, 10: Num. X, 2: 155
 2, 11: Num. XII, 3: 173; XII, 3: 173; XVIII, 4: 183
 2, 14 și 23: Ies. X, 3: 110; X, 4: 112
 2, 19: Ier. I, 8: 352
 2, 24: Ies. X, 3: 110
 2, 25: Ies. VI, 4: 112
 3, 12: Ios. XI, 2: 256; Ier. I, 13: 357
 3, 16: Ios. XX, 2: 285
 4, 4: Ies. XIII, 5: 130
 4, 6: Num. X, 2: 154; XXIV, 1: 211
 4, 7: Cînt. I, 5: 316

Tit

3, 3: Ios. XI, 5: 259
 3, 4: Ier. I, 1: 346
 3, 5: Ies. VI, 7: 101
 3, 3—6: Ier. V, 1: 376
 3, 9: Ier. XVI, 5: 425

Evrei

1, 4—5: Ier. I, 8: 353
 1, 14: Ios. XXIII, 3: 294
 2, 11: Ier. XVII, 4: 433
 2, 14: Ies. I, 4—14: 58
 2, 17: Ier. I, 12: 355
 3, 13: Ios. IV, 4: 245, 246
 4, 9: Num. XXIII, 4: 200
 4, 12: Ier. II, 2: 363
 4, 13: Num. XXV, 1: 213
 4, 14: Num. X, 2: 154; Ios. XVI, 2: 269

5, 6: Ios. XXVI, 3: 306
 5, 10: Ios. XVII, 1: 274
 5, 12—14: Num. XXIV, 1: 210
 5, 13: Num. XIII, 6: 204
 6, 7: Ies. I, 4: 58
 6, 13: Fac. IX, 1: 43
 6, 15—17: Fac. IX, 1: 43
 6, 17: Fac. IX, 1: 43
 6, 20: Num. XXIII, 4: 202
 7, 2: Ios. XXV, 1: 297; Ies. II, 3: 67
 7, 10: Ies. XII, 3: 117
 7, 14: Num. I, 3: 143; Ier. V, 16: 391
 8, 5: Num. XXVII, 1: 219; XXVIII, 1: 220; Ios. XII, 1: 260; XIII, 1: 273; Ier. XVIII, 2: 438
 9, 4: Num. X, 3: 157
 9, 13: Ios. II, 1: 239; XVII, 1: 273
 9, 26: Ier. I, 8: 353
 10, 1: Num. XI, 1: 159; XXII, 1: 190; XXIV, 1: 210; XXVIII, 1: 220; XXVIII, 2: 222; Ios. XVII, 1: 273; XXIII, 4: 295
 10, 26—27: Ier. XVI, 7: 427
 11, 9: Num. XXIII, 11: 207
 11, 10: Cînt. II, 1: 323
 11, 12: Num. XXI, 2: 187
 11, 17: Num. XII, 3: 172
 11, 39—40: Ios. XVI, 5: 272; XXVI, 2: 304
 11, 40: Ios. XVI, 2: 275; XXVI, 2: 304
 12, 6: Ies. III, 3: 73; VIII, 5: 90; Ier. I, 16: 360
 12, 13: Ios. XIII, 2: 265; Ier. XII, 3: 403
 12, 22: Num. XXVIII, 2: 220; Ios. XXIII, 4: 295
 12, 28: Ier. XII, 3: 403
 12, 29: Ier. II, 3: 364
 13, 21: Cînt. II, 1: 323

Iacob

1, 8: Ies. VIII, 4: 86
 1, 17: Num. XVIII, 1: 175
 2, 14: Ios. XVI, 5: 272
 4, 7: Ies. III, 3: 79
 4, 10: Num. XXIII, 10: 207

I Petru

1, 10: Ios. II, 1: 239
 2, 5: Ios. XXVI, 4: 306

2, 8: Cînt. II, 2: 325
 2, 9: Num. XII, 2: 170; Ios. I, 5: 235; VII, 2: 240
 2, 22: Num. VI, 3: 148; Ier. XVI, 5: 418
 4, 6: Ies. VIII, 5: 91
 4, 11: Num. I, 3: 144; XXI, 3: 188; XXV, 4: 218; Ios. IV, 4: 246; XVI, 5: 272; XVIII, 3: 281; Cînt. II, 13: 340
 4, 12: Ios. XXIII, 4: 297
 4, 19: Ier. XVI, 1: 420
 5, 4: Ios. XVI, 2: 269
 5, 6: Ios. XX, 5: 287
 5, 8: Fac. IX, 3: 47; IX, 3: 47
 5, 8—9: Ier. XI, 16: 392
 5, 9: Ies. III, 3: 79

II Petru

1, 20: Num. XVIII, 4: 18
 2, 19: Ies. XII, 4: 121
 3, 13: Ies. VIII, 1: 80; Num. XXIII, 11: 208

I Ioan

1, 5: Ier. II, 3: 364
 2, 2: Ier. XII, 13: 413
 2, 13: Num. I, 1: 140
 2, 15: Ios. XVII, 4: 251
 2, 15—16: Ies. III, 3: 74
 2, 17: Num. XXIII, 11: 203
 3, 2: Ies. VI, 4: 100
 3, 9: Ies. VIII, 6: 91
 3, 21—22: Ier. XVI, 4: 421
 4, 1: Ies. III, 2: 72
 4, 18: Ies. VIII, 6: 94
 5, 17: Ier. II, 2: 364
 5, 16: Ies. X, 3: 112

Apocalipsa

3, 20: Cînt. II, 7: 331
 5, 5: Ies. XII, 4: 119; Ier. XVI, 9: 429
 6, 9: Num. X, 2: 155
 7, 5—7: Ies. I, 2: 56
 7, 16: Num. XIII, 11: 209
 11, 8: Ier. XVIII, 5: 442
 19, 15: Num. XII, 2: 170
 19, 16: Num. XXVIII, 4: 204
 20, 6: Ier. II, 2: 364

INDICE REAL ȘI ONOMASTIC

A

Aaron: Ieș. III, 2: 73; III, 3: 77; III, 3: 78; III, 3: 79; Num. VI, 4: 150; VI, 4: 150; X, 1: 151; XXII, 3: 192; Ios. I, 10: 230; XXV, 1: 297; XXV, 1: 298; XXV, 2: 299; XXVI, 3: 304

Abel: Num. XVIII, 4: 181; Ios. I, 1: 230

Abiud: Ios. I, 2: 231

Accaron: Ios. XVI, 4: 271

Acsa: Ios. X, 4: 286; XX, 6: 289

Acvilon: Num. I, 3: 143; Ios. XXV, 1: 298

Adam: Ieș. I, 3: 57; Num. XVIII, 4: 181; XXII, 3: 192; XXVIII, 3: 223; Ios. XVIII, 3: 293; Ier. II, 1: 362; XVI, 4: 424

Adonbezec: Ios. XI, 5: 259

Ahiman: Ios. XX, 3: 286; XX, 5: 288

Ahisamac: Num. XXVIII, 3: 178

Aialon: Ios. XI, 1: 256

aici și acum: Ios. IV, 4: 246; Ier. XII, 12: 411; XVII, 3: 431—432

Africa: Ios. XXV, 1: 298

Africus: Ieș. XXVIII, 1: 219

Agara: Ios. XVIII, 3: 281; Num. XI, 1: 161

aleși (desăvârșiți): Num. XI, 2: 162—163; Ier. XVIII, 5—6: 441—446.

Amalec (amalechiți): Num. 1, 2: 141; Ios. I, 1: 230; I, 1: 231; I, 1: 232

Amon: Ios. XX, 5: 287; Ier. I, 2: 347

Amorei: Num. XXVIII, 2: 220

Amram: Ios. XXV, 1: 298

Andrei (ap.): Ier. XVI, 1: 420

Antilkan: Ios. II, 4: 241

«Apostolul» (Pavel): Fac. IX, 1—2: 43—44; Ieș. I, 2: 55; Num. I, 3: 142; X, 1: 151; XI, 1: 159; XII, 2: 168; Ios. IV, 1: 242; VII, 2: 249; VII, 4: 251; XI, 2: 256; XI, 4: 258; XII, 1: 261; XIII, 3: 263; XVIII, 2: 279; XVIII, 3: 280; XX, 1: 283; XXIII, 3: 293; XXIII, 4: 295; Cînt. II, 1: 324; Ier. I, 16: 360; II, 1: 362; IV, 2: 369; V, 1: 376; V, 5: 381; V, 8: 383; V, 9: 384; V, 12: 387; XI, 4: 396; XII,

8: 408; XVI, 1: 421; XVII, 2: 431; XVII, 3: 432; XVII, 2: 438 etc.

apostoli: Num. XII, 2: 169—170; Ier. IV, 2: 369; V, 1: 376; XVIII, 2: 439 etc.

Arba (oraș): Ios. XX, 3: 286

Asclepios: Ier. V, 3: 378

asirieni: Num. I, 2: 141; Ier. IV, 1: 367

astrologie: Num. 1, 2: 141

Așer: Ios. XXIII, 1: 291; XXV, 2: 299; XXV, 3: 300

Avraam: Fac. IX, 1: 42; IX, 1: 43; IX, 1: 44; IX, 2: 45; IX, 3: 46; IX, 3: 48; Ieș. III, 3: 77; XVIII, 6: 93; XII, 3: 118; Num. XI, 1: 161; XII, 1: 164; XII, 1: 166; XII, 3: 172; XXIII, 11: 207; Ios. VII, 5: 252; XVI, 1: 268; XVIII, 3: 281; XXIII, 4: 295; XXV, 4: 301; Cînt. 1, 8: 320; Ier. I, 1: 346; I, 5: 348; IV, 2: 369; IV, 4: 371; V, 1: 375; V, 15: 390 etc.

Azazel: Ios. XXIII, 1: 291

B

Baal: Ier. V, 4: 380

Babilon: Ier. I, 2: 347; IV, 1: 367; XI, 6: 398

Balac: Num. XVIII, 1: 174

Bamot: Num. XII, 3: 171; XII, 3: 173

Betel: Num. VI, 3: 140; Cînt. II, 11: 336; II, 11: 337

Betleem: Num. XVIII, 3: 180; Ios. XXIII, 4: 295; XXIII, 4: 296

Betaleel: Num. XVIII, 3: 177

Befer: Num. XXVIII, 2: 222

Biserica: prefigurarea ei în V. Testament: Fac. IX, 1: 42; Ieș. II, 4: 68—69

continuare a sinagogii: Ier. I, 360—361; IV, 3: 370; V, 14: 392; V, 15: 393; XI, 6: 398—399

membrii Bisericii: Ier. XV, 3: 416

conducerea ei: Num. X, 2: 162; Ios. VII, 1: 247; Ier. II, 3: 364—365

mireasa lui Hristos: Num. XII, 1—2: 165—168; Cînt. I, 1: 310

- cea dintre «neamuri»: Fac. IX, 2: 44—46; Cînt. I, 6: 317—318; Cînt. II, 3: 328—329
 responsabilitatea slujitorilor: Ios. VII, 6: 253—254; XVIII, 2—3: 292—294; Ier. XVIII, 5: 441—442; XVIII, 8: 447—448.
- Botezul: Ieș. I, 5: 60; VIII, 4: 85—86; Num. XVIII, 4: 180—181; Ios. VII, 6: 253—254; Ier. XVI, 5: 425
- Botezul focului: Ier. II, 3: 364
- C**
- Cahat: Ios. XXV, 1: 298; XXV, 2: 299; XXV, 3: 300
- Cain: Ier. XVI, 4: 424
- calea desăvîrșirii (duhovnicească): Cînt. II, 2: 325—326; II, 8: 334
- Caleb: Num. XXI, 3: 188; Ios. XVIII, 2: 279; XVIII, 2: 280; XVIII, 3: 281; XI, 1: 282; XX, 3: 286; XX, 4: 287; XX, 5: 288; XX, 6: 289; XXIII, 1: 291
- Canaan: Ieș. VI, 7: 101
 canaanei: Ios. XVI, 4: 271
- catehumeni: Ieș. X, 4: 112—113; Cînt. II, 7: 333; Ier. IV, 3: 370; XVIII, 8: 447—448
- Cenez: Ios. XX, 4: 286; XX, 6: 289
- chenoza: Cînt. II, 3: 328—329; Ier. XVIII, 2: 438—439
- Chiriati Sefer: Ios. XX, 3: 286; XX, 4: 287; XX, 5: 288; XX, 6: 289
- Cedar: Cînt. I, 6: 317
- Chetura: Ios. XVIII, 3: 281
 101—102; ,
- cîntări biblice: Ieș. I, 1: 54; VIII, 2: 81—83; VI, 9: 101—102; Num. XII, 1: 163 și urm.; Cînt. I, 1: 309—311; II, 1—3: 323—329
- convertire: Ieș. VIII, 4: 99; VI, 9: 105; XII, 2: 116; XII, 4: 119—121; Num. XXIV, 1: 211—213
- Corint: Num. X, 1: 152
- creștini: Cînt. I, 1: 309—310; Ier. IV, 3: 370; XV, 3: 415; XVI, 7: 427
- creștinism (răspîndirea lui): Fac. IX, 2: 44—48
- cunoașterea omenească: Ier. I, 10: 35
- D**
- Damasc: Ier. I, 12: 355
- Dabir: Ios. XX, 3: 286; XX, 5: 288; XXV, 1: 298; XXV, 3: 300;
- Dan: Num. XVIII, 3: 178; Ios. XXIII, 1: 291
- Daniel: Ieș. VI, 11—106; Num. XVIII, 3: 179
- David: Ieș. XII, 3: 117; XVIII, 3: 178
- Debora: Cînt. I, 1: 310
- Deuteronom: Fac. IX, 1: 44; Ieș. X, 1: 108
- diaconi: Ier. XII, 3: 403
- diavol: Ieș. I, 4—5: 59—60; III, 2: 71; III, 2: 72; VIII, 6: 91; VIII, 3: 84; VI, 1: 94; Cînt. II, 12: 340
- Dumnezeu (întreit în persoane): Num. I, 3: 143; X, 3: 156
 Tată, (Făcătorul a toate): Cînt. II, 9: 335; Ier. I, 8: 352; II, 1: 362; XII, 11: 410
 Fiul (Domnul și Mîntuitorul Iisus Hristos): Ieș. II, 2: 65; III, 2: 72—73
 sămînța lui Avraam: Fac. IX, 3: 46
 noul Moise: Cînt. I, 6: 317
 «Cel unul născut»: Ier. I, 9: 353
 «Cuvîntul»: Ier. I, 9: 353; XV, 5: 418 etc.
 «Păstorul cel bun»: Fac. IX, 3: 46; Num. XI, 1: 159; Cînt. I, 9: 322; Ier. V, 6: 381
 «Mirele Bisericii»: Cînt. I, 2: 324
 «Piatra»: Ier. XVI, 3: 423; XVIII, 9: 449
 «Doctor al bolnavilor»: Ier. XVII, 5: 434
 «Înțelepciunea lui Dumnezeu»: Ier. XVIII, 2: 438—439
 coborîrea la iad: Ieș. VI, 6: 101
 cunoașterea Lui: Ieș. XIII, 4: 128; Ier. I, 16: 360—361; XV, 6: 419; XVIII, 2: 438
 Duhul Sfînt: Ieș. III, 2: 71; Ios. II, 1: 239; XX, 1: 283; Cînt. II, 2: 325—326; Ier. I, 12: 365; XVI, 9: 428.
- E**
- ebraic (textul): Ier. XVI, 10: 429
- Edom: Num. VI, 8: 51; XVIII, 3: 182; XVIII, 3: 182
- Efraim: Fac. IX, 1: 44; Num. XXI, 3: 187; Ios. XXIII, 1: 291; XXV, 2: 299; XXV, 3: 300; XXV, 1: 301; XXVI, 1: 302.
- Egipt (robia diavolului): Ieș. I, 2: 55; I, 3: 56; I, 3: 57; I, 4: 58; I, 4: 59; II,

1: 63; II, 1: 65; II, 2: 66; II, 2: 67; III, 1: 70; III, 2: 73; III, 3: 74; III, 3: 75; VI, 9: 105; VIII, 1: 80; Num. I, 2: 141; Ios. I, 4: 233; I, 7: 237; IV, 1: 241; XVI, 4: 271; XX, 3: 286; XXVI, 2: 303; Cînt. I, 1: 309.

Eleazar: Num. XXII, 4: 193; Num. XX, 4: 194; Ios. XVIII, 2: 304

Elisei: Ieș. III, 2: 72.

Emanuil: Ier. I, 7: 351

Enac: Ios. XX, 3: 286; XX, 3: 287; XX, 5: 288

enachiți: Ios. XVIII, 3: 281

Engadi: Cînt. I, 3: 327

Enoh: Num. XXVIII, 2: 220; Ios. I, 1: 230

eretici: Ieș. III, 2: 65; VI, 6—8: 103; Ios. XIII, 1: 264; XIII, 3: 267; Ier. IV, 4: 372; V, 14: 391; XV, 6: 419; XVIII, 9: 448

Esau: Fac. IX, 1: 44; Num. XVIII, 4: 181;

Etiopia: Ios. XVI, 3: 270; Cînt. I, 6: 318; Ier. V, 4: 380

etiopieni: Ios. XVI, 3: 270

etiopiană (frumusețe): Cînt. I, 6: 318

Euftrat: Ios. II, 4: 240; Ier. XI, 5: 397; XI, 6: 398

euharistia: Ier. XII, 2: 401; XII, 5: 405

evrei: Num. XXVIII, 2: 220; Ios. XVII, 1: 273

F

Faraon (exterminator): Ieș. I, 5: 59; II, 1: 63; II, 2: 65; II, 3: 67; II, 4: 68; III, 3: 75; III, 3: 76; III, 3: 77; III, 3: 78; III, 3: 79; VI, 1: 95; Num. I, 2: 141; Cînt. I, 10: 321; Ier. V. 6: 381 etc.

farisei: Num. XVIII, 2: 175—176

ferezei: Num. XXVIII, 2: 220

filisteni: Num. I, 1: 140

Finees: Ios. XXVI, 3: 304

fîntîni (taina lor): Num. XII, 14: 163—169

frumusețea morală: Cînt. I, 6: 317—318; Ier. IV, 4: 371

G

Gabaon: Ios. I, 5: 235

Gad: Ios. XVII, 2: 274; XXIII, 1: 291; XXV, 2: 299; XXV, 3: 300; XXVI, 3: 304; XXVI, 3: 305

Galileea: Ier. XVI, 1: 420

Garizim: Ios. XVII, 1: 273

Gavriil (înger): Ios. XXIII, 4: 295

Gherson: Num. XXI, 4: 193; Ios. XXV.

1: 248; XXV, 3: 249; XXV, 3: 250

ghibeoniți: Ios. XI, 1: 256; XI, 1: 257

Gomora: Ier. I, 1: 346; XII, 1: 400

Gonetla: Ios. XX, 6: 290

gustul celor cerești: Fac. IX, 2: 45—46; Ieș II, 1: 64

gustul celor pămîntești: Ieș. VI, 8: 103—104; XII, 3: 118

H

Hai: Ieș. XII, 3: 171, 173, 174; Num. XII, 3: 174

Herbon: Ios. XI, 5: 259; XIII, 1: 64; XIII, 1: 265; XIII, 1: 266; XIII, 2: 267; XVIII, 1: 278; XVIII, 3: 280; XVIII, 3: 281; XX, 1: 283; XX, 3: 286; Ios. XXIII, 4: 295; XXIII, 4: 296; XXV, 1: 298

Hecate: Ieș. VIII, 3: 86

Heliopolis: Ieș. I, 5: 61

Heracle: Ier. V, 3: 378

hevei: Num. XXVIII, 2: 220

Hristos: Fac. IX, 1: 42; Fac. IX, 1: 44; Fac. IX, 2: 45; Fac. IX, 2: 46; Fac. IX, 3: 48; Ieș. I, 2: 56; I, 3: 57; I, 4: 58; I, 4: 59; II, 3: 67; III, 2: 72; III, 3: 73; VIII, 4: 87; VIII, 6: 91; VI, 8: 103; X, 4: 112; XII, 1: 115; XIII, 2: 124; XIII, 6: 130; XIII, 7: 131; Num. I, 3: 142; VI, 3: 147; VI, 3: 148; VI, 4: 151; X, 2: 154; XI, 1: 159; XI, 1: 160; XIII, 1: 168; XII, 3: 173; XVIII, 2: 175; XVIII, 3: 177; XXII, 3: 193; XXII, 4: 195; XXIII, 2: 197; XXIII, 2: 198; XXIII, 5: 203; XXIV, 2: 215; XXIV, 3: 217; XXVIII, 3: 223; XXVIII, 3: 224; Ios. I, 1: 230; I, 7: 238; II, 1: 239; II, 3: 240; II, 4: 241; IV, 2: 243; IV, 4: 246; VII, 1: 247; VII, 2: 249; VII, 3: 250; VII, 5: 252; XI, 3: 257; XI, 5: 259; XII, 1: 264; XIII, 2: 266; XIII, 4: 267; XVI, 3: 270; XVI, 5: 272; XX, 1: 284; XX, 6: 290; XXIII, 2: 292; XXIII, 3: 293; XXIII, 4: 297; XXV, 4: 301; XXVI, 1: 302; XXVI, 3: 305; Cînt. I, 2: 311; I, 3: 314; Ier. I, 7: 350; I, 8: 352; II, 2: 363; V, 1: 375; V, 8: 383; XI, 2: 394; XII, 13: 412; XV, 2: 416; XVI, 1: 420.

I

Iacob (apostol): Ieș. VIII, 4: 86; Ios. VII 1: 247

Iana: Ieș. XII, 3: 174

- Iconomia mîntuirii**: Ier. XVIII, 5: 441—442; XVIII, 6: 443—446
- idoli**: Ieș. VIII, 4: 85; Num. X, 1: 152—153; Ier. XVI, 9: 428; XVIII, 9: 448—449
- idumei**: Ios. XXIII, 3: 293.
- Iefone**: Ios. XXVIII, 2: 279
- Ieremia**: Ieș. I, 5: 62; XIII, 4: 128; Num. XVIII, 2: 198; Ier. V, 12: 386; XI, 3: 396
- Ieroboam**: Ier. IV, 1: 367
- Ierihon**: Ios. VII, 1: 247; VII, 2: 248; VII, 4: 251; VII, 5: 251; VII, 7: 254; VII, 7: 255; XIII, 1: 265.
- iertarea păcatelor**: Cînt. II, 12: 340
- Ierusalim**: Ieș. VIII, 1: 80; VIII, 4: 86; Num. XXIII, 2: 198; XXVIII, 2: 221; Ios. II, 1: 238; XI, 1: 256; XI, 5: 259; XVII, 1: 273; XVII, 1: 274; XXIII, 1: 291; XXIII, 4: 295; XXIII, 4: 290; Cînt. 6: 317; II, 8: 335; Ier. I, 2: 347; V, 12: 387; XII, 3: 403; XVIII, 7: 446.
- Iesei**: Num. VI, 3: 347; Ier. II, 3: 364.
- Ieșirea (Carte)**: Ier. XVI, 2: 422
- Iezechiel**: Ieș. VIII, 5: 90; Ier. XI, 5: 397
- Ilie**: Ieș. III, 2: 73; Ier. V, 4: 380
- Iliria**: I, 4: 59;
- inima**: Num. 4, 1: 141; VI, 2: 146; XII, 2: 168; Ier. XVI, 10: 39; XVIII, 8: 429
- India**: Ios. XXIII, 3: 293
- interpretarea Scripturii**:
 literală: Fac. IX, 1, 41—42
 morală: Fac. IX, 2: 45—46
 spirituală: Ios. II, 2: 240; VII, 2: 248—249
 tipologică: Fac. IX, 1: 41—42
 tropică: Fac. IX, 45—46
- întoarcere (convertire)**: Ier. IV, 5: 372—373
- îngeri buni**: Ieș. VIII, 3: 84—85; Num. XVIII, 4: 180; XXIII, 2: 197; XXIV, 3: 199; Ios. XX, 1: 283; XXIII, 3: 286; Cînt. I, 2: 312; Ier. XIX, 12: 411; VI, 1—2: 421—422
- îngeri ai popoarelor**: Ios. XIII, 3: 264; Ier. V, 2: 377; XVI, 4: 423—424
- îngeri răi**: Fac. 9, 3: 43; Ios. XII, 1: 261;
- învierea morților**: Ier. II, 3: 364; XVIII, 4: 440
- Ioachim**: Ier. I, 2: 347
- Ioan Botezătorul**: Ios. I, 3: 232; Cînt. I, 5: 316; Ier. IV, 5: 31
- Ioan Evanghelistul**: Ieș. I, 2: 56; VI, 4: 99; Ios. VII, 1: 19; XII, 1: 35; XXIV, 1: 71; Cînt. II, 2: 19; Ier. XVI, 1: 372
- Iona**: Ios. XXIII, 2: 291
- Iordan**: Num. XVIII, 3: 40; XXL, 1: 44; XXII, 4: 194; XXVIII, 2: 221; Ios. I, 4: 233; IV, 1: 241; IV, 1: 242; IV, 1: 243; IV, 4: 245; XVI, 4: 44; XVII, 2: 274; XVII, 2: 275; XVIII, 1: 278; XXIII, 1: 291; XXV, 1: 298; XXV, 2: 299; Cînt. I, 1: 309
- Iosif (egipteanul)**: Ieș. I, 2: 55; I, 4: 57; I, 4: 58; I, 5: 59; II, 1: 63;
- Iosif Flaviu**: Cînt. I, 8: 320
- Iosif (Varasava)**: Ios. XXIII, 8: 292
- Iosua**: Num. I, 3: 144; XXI, 1: 34; XXI, 1: 184; XXI, 1: 185; XXII, 4: 194; XXII, 4: 195 (prototip al lui Iisus Hristos); Ios. I, 1: 230; I, 2: 232; I, 3: 233; I, 4: 274; I, 5: 235; I, 7: 237; II, 1: 238; II, 2: 239; IV, 2: 243; VII, 3: 250; VII, 5: 251; VII, 7: 255; XI, 1: 256; XII, 1: 260; XII, 2: 261; XII, 2: 262; XIII, 1: 264; XIII, 1: 265; XIII, 3: 266; XVI, 1: 269; XVI, 3: 270; XVI, 5: 272; XVIII, 2: 279; XVIII, 3: 281; XX, 2: 284; XX, 3: 285; XXIII, 3: 293; XXXIII, 4: 295; XXV, 1: 297; XXV, 1: 302.
- Iov**: Num. XVIII, 3: 177
- Isaac**: Fac. IX, 1: 44; XII, 1: 161; XII, 1: 164; XII, 1: 166; XII, 3: 172; XXIII, 11: 207; Ios. I, 1: 230; VII, 5: 252; XVIII, 3: 281; XXIII, 4: 295; Ier. I, 5: 348; IV, 2: 369; IV, 4: 371.
- Isahal**: Num. I, 3: 143; Ios. XXV, 2: 299
- Isaia**: Ieș. III, 2: 72; Cînt. I, 1: 310; Ier. I, 7: 351; II, 2: 363; XVII, 3: 432.
- Ismael**: Num. II, 1: 161
- ispite**: Ieș. VI, 4: 98—99
- Israel**: Fac. IX, 3: 47; Ieș. I, 2: 55; I, 4: 57; I, 4: 58; I, 5: 59; II, 3: 66; III, 3: 76; VIII, 2: 83; VI, 13: 107; XII, 1: 115; XIII, 2: 123; Num. I, 2: 141; VI, 4: 150; XII, 3: 172; XVIII, 3: 177; XVIII, 3: 178; XXII, 1: 189; XXII, 4: 194; XXIII, 1: 195; XXIV, 2: 215; XXVIII, 1: 219; XXVIII, 2: 220; XXVIII, 2: 221; Ios. I, 1: 230; I, 1: 231; I, 2: 231; II, 4: 241; VII, 6: 254; XI, 1: 256; XIII, 1: 264; XIII, 2: 265; XIII, 3: 266; XVI, 4: 271; XVIII, 1: 278; XXIII, 1: 291; XXIII, 3: 293; XXIII, 4: 295; XXV, 1: 297; XXV, 1: 298; XXVI, 1: 302; XXVI, 2: 303; XXVI, 2: 304; XXVI, 3: 304; XXVI, 3: 305; Cînt. I, 6: 318; Ier. III, 1: 365; IV, 1: 267; V, 2: 376; V, 4: 379; XI, 6: 398; XII, 1: 399;

XII, 3: 403; XVII, 6: 435; XVIII, 4: 440; XVIII, 6: 445.
Iubirea divină: Ier. XII, 4: 404
 curată (a sfinților): Cînt. I, 5: 315—316; II, 8: 331
 dintre Hristos și Biserică: Cînt. I, 5: 315—316
 dintre Cuvîntul dumnezeiesc și sufletul omenesc: Cînt. I, 10: 309
 pămîntească (trupească): Cînt. II, 1: 323—324; II, 8: 334—335
Iuda: Ieș. I, 2: 55; I, 4: 58; III, 2: 71; Num. I, 3: 143; XVIII, 3: 177; XXVIII, 2: 220; Ios. XX, 3: 285; XXIII, 1: 291; XXIII, 4: 296; XXV, 1: 298; XXV, 2: 299; XXV, 3: 300.
Iuda (apostol): Num. XXVIII, 3: 247
Iuda Iscarioteanul: Cînt. II, 2: 327; Ier. IV, 1—6: 368—369; V, 15: 392; XVI, 1: 420; XVI, 10: 429
Iudeea: Num. XVIII, 4: 179; XXVIII, 1: 219; Ier. XI, 6: 399; XII, 3: 403.
Iudei: Num. X, 1: 151; Cînt. I, 4: 315; I, 6: 318; I, 7: 320; Ier. V, 4: 379—380; XII, 3: 403; XII, 13: 412; XV, 5: 418; XVIII, 5: 442.

L

Laban: Ieș. I, 3: 57
Lachiș: Ios. XII, 2: 262; XIII, 1: 265; XIII, 2: 265.
Lazăr: Ieș. VIII, 6: 93
Lebna: Ios. XIII, 1: 265; XIII, 2: 265.
Legea mozaică trebuie înțeleasă duhovnicește: Ieș. II, 1: 63—64; X, 8: 109; XIII, 2: 123—124; Cînt. II, 4: 329.
legea firii: Num. X, 3: 157
Levi: Ieș. I, 2: 55; I, 2: 56; Num. I, 1: 139; Ios. XXV, 1: 298; XXV, 2: 299; XXV, 3: 300.
Lia: Ios. XVIII, 3: 281;
Liban: Ios. II, 4: 241
libertatea voii: (ἀνεξουσίαν): Ieș. VIII, 1: 80—81; Ier. XV, 1: 264—265; XVIII, 3: 439—440; XVIII, 6: 444—446.
Luca: Ios. VII, 1: 247; XXIII, 4: 297;
lumea și poftele ei: Ieș. I, 5: 59—60; Num. I, 3: 142—143.
lupte duhovnicești: Ieș. I, 5: 59—60; II, 3: 67; III, 3: 74—78; Cînt. I, 1: 310—311.

M

memona: Ieș. III, 3: 74;
Manase: Fac. IX, 1: 44; Num. XXI, 3: 187; XXVIII, 2: 221; Ios. XVII, 2: 274; XXV, 2: 299; XXV, 3: 300.

Mara: Ieș. VIII, 1: 81
Marcion (și soții): Ieș. III, 2: 73; Num. XII, 2: 168; Ios. VII, 7: 255; Ios. XII, 3: 263; Ier. XVII, 2: 431;
Marcu: Ios. VII, 1: 247; Cînt. II, 2: 324.
Maria (Miriam): Ieș. VI, 4; Num. VI, 4: 150
martiri: Num. I, 2: 141; VI, 2: 146; X, 2: 155; Ier. IV, 2: 369.
Matana: Num. XII, 3: 171—173.
Matei: Ios. VII, 1: 247; Ier. XVI, 1: 422.
Matusalem: Ier. XVI, 1: 268
Marea Roșie: Ieș. VIII, 1: 81; Num. I, 2: 141; Ios. I, 4: 233; I, 7: 237; IV, 1: 241; IV, 1: 242; IV, 2: 243; IV, 5: 246; IV, 2: 244 (sărată).
medic: Num. 10, 1: 154; XVIII, 3: 178; Ier. XII, 5: 405—406
Melhisedec: Fac. IX, 1: 43; Ios. XVII, 1: 274; XXV, 3: 306.
Merari: Ios. XXV, 1: 298; XXV, 2: 299; XXV, 3: 300
Meriba: Num. VI, 3: 9
Mesopotamia: Num. XVIII, 3: 178
Mihail (Ing.): Ios. XXIII, 4: 295.
Moab: Num. XII, 3: 173; XVIII, 1: 175; XVIII, 4: 180; moabiți: Ios. XXIII, 3: 293; Ier. I, 12: 355
Moise: Ios. II, 4: 69; III, 1: 70; III, 2: 73; III, 2: 74; III, 3: 75; III, 3: 76; III, 3: 77; III, 3: 78; III, 3: 79; VIII, 2: 82; VIII, 3: 85; VI, 1: 94; XII, 1: 114; XII, 2: 116; XII, 3: 117; XII, 3: 114; XII, 4: 119; XIII, 1: 122; XIII, 4: 127; Num. I, 2: 141; VI, 2: 146; VI, 4: 150; X, 1: 152; XI, 1: 159; XI, 1: 160; XII, 1: 164; XII, 1: 167; XXII, 3: 191; XXII, 4: 193; XXII, 4: 194; XXIV, 2: 213; XXVIII, 1: 219; Ios. I, 1: 230; I, 2: 231; I, 2: 232; I, 3: 233; I, 3: 234; I, 6: 237; I, 7: 238; I, 7: 239; Cînt. I, 1: 309; I, 2: 312; I, 4: 315; I, 6: 318; Ier. IV, 2: 369; XVI, 2: 422; XVIII, 2: 438

N

Nabucodonosor (chip al diavolului): Ier. I, 3—4: 347—348; V, 6: 381; XII, 11: 410
Nahaiel: Num. XII, 3: 171; XII, 3: 173
Nadab: Ios. I, 2: 231
Navi: Num. XXII, 4: 194; Ios. I, 2: 232; XXIII, 2: 293.
Neftalim: Ios. XXV, 2: 299; XXV, 3: 300
Ninive: Ier. I, 1: 346
Noe: Num. XXI, 2: 186

Noul Testament: Num. XI, 1: 198; Ios. XXIII, 2: 292; Ier. I, 7: 351; IV, 6: 374.

O

Oholiah: Num. XVIII, 3: 178
om lăuntric și din afară: Ieș. II, 1: 64; VIII, 6: 91—92; Ier. I, 13: 356—357
om «rațional»: Ieș. III, 1: 70; XIII, 2: 124; Num. XXIV, 2: 214
om «pămîntesc»: Ieș. VIII, 5: 89—90; VI, 3: 97; Ier. XVI, 3: 422—423
On: Ieș. I, 5: 61
Or: Num. XVIII, 3: 177; XXII, 3: 192
Osea (profet): Ios. I, 2: 232
Otniel: Ios. XX, 4: 286; XX, 6: 290
Oziel: Ios. XXV, 1: 248

P

Paștele: Num. XXIII, 6: 204; Ier. XII, 2: 402; XII, 13: 412—413
Pavel: Fac. IX, 1: 43; Num. I, 3: 141; X, 1: 152; XI, 1: 160; XII, 2: 170; Ios. IV, 1: 242; VII, 3: 250; VII, 4: 251; XI, 2: 256; XI, 4: 258; XII, 1: 260; XVI, 3: 270; XX, 1: 283; XXIII, 2: 292; XXIII, 3: 293; XXIII, 3: 294; XXIII, 4: 296; Cînt. I, 7: 319 etc. (Vezi și «Apostolul»)
păcatul: Ieș. VIII, 3: 88—90; VI, 5: 100; Cînt. I, 2: 312; Ier. IV, 5: 371—372; V, 2: 377; XVI, 6: 426 etc.
păgîni (neamuri): Ier. I, 14: 358; IV, 2: 369; V, 3: 378; XVI, 7: 427
persecuții: Ieș. II, 1: 64; III, 2: 71—72
Petru: Ieș. III, 2: 73; VI, 4: 98; Ieș. VII, 1: 247; XXIII, 3: 294; Ier. XVII, 2: 431.
Pitom: Ieș. I, 4: 61
pocăința: Cînt. I, 6: 317—318; Ier. XII, 4: 404; XV, 4: 417; XVI, 6: 426; XVIII, 6: 444
progresul duhovnicesc: Num. I, 2: 55; XII, 3: 118; Cînt. I, 6: 317—318; Ier. XVIII, 2: 438—439.
Pronia: Ier. III, 1—2: 365; XII, 11: 410; XVIII, 5: 442; XVIII, 6: 444
Pua: Ieș. II, 1: 65

R

Raav păcătoasă (chip al Bisericii): Ios. I, 5: 235; VII, 5: 251
Rafidim: Ieș. VIII, 1: 81; Ios. I, 1: 230
Rafila: Num. XII, 1: 167; Jos. XVIII, 3: 281

Rafael (inger): Ios. XXIII, 4: 295
Reveca: Num. XII, 1: 167; Ios. XVIII, 3: 281

Roboam: Ier. IV, 1: 367
Romani: Ier. V, 2: 376
Ruben: Ieș. I, 2: 55; I, 2: 56; Num. I, 3: 143; XXI, 3: 187; Ios. XVII, 2: 274; XXIII, 1: 290; XXV, 2: 299; XXV, 3: 300; XXVI, 3: 304
rugăciune: Ios. XXIII, 2: 292—293; Ier. I, 13: 356; V, 12: 387—388 etc.

S

Sabat: Cînt. I, 1: 309; Ier. XII, 13: 412
Salfaad: Num. XXII, 1: 188; XXII, 1: 190
Samuel: Ier. XVIII, 2: 438;
Saba: Ieș. X, 4: 113
Sara: Num. XI, 1: 161; Ios. XVIII, 3: 281; XXIII, 4: 295
Scriptura: Fac. IX, 1: 41—42; Ieș. VI, 1: 94; Ier. I, 1: 346; II, 1: 362; V, 14: 391; XVIII, 2: 438; XVIII, 5: 442 etc. («Vechiul» și «Noul Testament»)
Sfinții: Ieș. VI, 9: 105; VIII, 4: 98—99; Num. X, 1: 151; Ier. XI, 3: 395—396
Sefora: Ieș. II, 1: 63; II, 1: 65
Set: Ieș. XVIII, 4: 179; Ios. I, 1: 230
Septuaginta: Num. XVIII, 3: 179
Sidon: Ios. XVI, 4: 271
sidonieni: Ios. XVI, 4: 271
Simeon: Ieș. I, 2: 55; I, 2: 56; Ios. XXIII, 1: 291
Simon Leprosul: Cînt. I, 4: 315
Sinai: Ieș. VIII, 1: 81; Num. I, 2: 141; Cînt. II, 12: 339
Șesai: Ios. XX, 5: 298
Sion: Num. XXVIII, 2: 221; Ios. XXIII, 4: 295; XXIII, 4: 296; Ier. II, 2: 363; V, 13: 392
Solomon: Num. I, 1: 140; Ios. XXIII, 2: 292; Cînt. 2: 313; I, 4: 314; I, 6: 318; Ier. XII, 6: 406 etc.
sufletul omenesc (chipul lui Dumnezeu în el): Ier. II, 1: 362.
naște suflete: Ieș. I, 3: 57
Șilo: Ios. XXV, 1: 297
știința sfîntă: Num. XII, 1—3: 165—166
științe profane: Num. X, 1: 152
tăierea împrejur: a cărnii: Fac. IX, 1: 42
a inimii: Ier. V, 14: 391—392
cea tainică: Ier. XII, 2: 401—402

T

talente: Ieș. XIII, 2: 124
Talmai: Ios. XX, 3: 286
Testamente (V. și Noul): Ieș. II, 2: 65
tilcuior: Ier. I, 6: 349; V, 4: 379—380

tipologie: Fac. IX, 1: 42; Num. XI, 1: 158; Ios. I, 3: 232—233; II, 1: 239; VII, 1—2: 247; XVII, 1: 273—274; Cînt. I, 6: 317; Ier. I, 7: 350—351; V, 8: 383; XVI, 8: 428.

Timotei: Ios. XXIII, 4: 297

Tolmai: Ios. XX, 5: 288

Treimea sfîntă: Ieş. VI, 3: 97; Ier. V, 13: 390—391

V

Valaam: Num. XVIII, 1: 174; XVIII, 3: 177; XVIII, 3: 178; XVIII, 4: 179; etc.

Valentin: Ieş. III, 2: 73; Num. XII, 2: 118; Ios. VII, 7: 255; XII, 3: 263; Ier. XVIII, 2: 431.

Vasan: Ios. XXV, 2: 299

Vasilide: Num. XII, 2: 168; Ios. VII, 7: 255; XII, 3: 263; XVIII, 2: 439

vălul: Ier. V, 8: 383

Vechiul (şi N. Testament): Ieş. II, 2: 66; Ier. I, 7: 351; V. 8: 382

Veliar: Ieş. VIII, 4: 87

Veniamin: Num. XXVIII, 2: 221; Ios. XXIII, 4: 295; XXV, 1: 298; XXV, 2: 299; XXV, 3: 300

virtuţi (sau simţiri «raţionale»): Ieşire 1, 5: 58—60; Num. XII, 1: 164—167

Z

Zaharia: Ios. XXVI, 3: 305 etc.

Zavulon: Ios. XXIII, 1: 291; XXV, 2: 299; XXV, 3: 300

Zelfa: Ios. XXV, 3: 305

Zevedei: Ier. XVI, 1: 420

CUPRINSUL

A. STUDIU INTRODUCATIV

	Pag.
1. Origen. Scurtă privire asupra vieții și operei sale	5
2. Origen și realitățile vieții bisericești din epoca sa	21
3. Opera exegetică a lui Origen	25
4. Însemnare	33
5. Bibliografie selectivă	34

B. PAGINI DIN OPERA EXEGETICĂ A LUI ORIGEN

I. <i>Omiliile la Cartea Facerii</i>	36
Omilia IX	41
II. <i>Omiliile la Cartea Ieșirii</i>	49
Introducere	49
Omilia I	54
Omilia II	63
Omilia III	70
Omilia VI	80
Omilia VIII	94
Omilia X	107
Omilia XII	114
Omilia XIII	122
III. <i>Omiliile la Cartea Numeri</i>	132
Introducere	132
Omilia I	139
Omilia VI	145
Omilia X	151
Omilia XI	158
Omilia XII	163
Omilia XVIII	174
Omilia XXI	183
Omilia XXII	188
Omilia XXIII	195
Omilia XXIV	209
Omilia XXVIII	219
IV. <i>Omiliile la Cartea Iosua</i>	225
Introducere	225
Omilia I	230
Omilia II	238

	Pag.
Omilia IV	241
Omilia VII	247
Omilia XI	255
Omilia XII	260
Omilia XIII	264
Omilia XVI	268
Omilia XVII	273
Omilia XVIII	278
Omilia XX	282
Omilia XXIII	290
Omilia XXV	297
Omilia XXVI	302
V. Omilii la Cântarea Cântărilor	307
Introducere	307
Omilia I	309
Omilia II	323
VI. Omilii la Cartea Proorocului Ieremia	341
Introducere	341
Omilia I	346
Omilia II	361
Omilia III	365
Omilia IV	367
Omilia V	375
Omilia XI	393
Omilia XII	399
Omilia XV	414
Omilia XVI	420
Omilia XVII	430
Omilia XVIII	436
<i>Postfața</i>	451
<i>Indice</i>	
<i>Cuprins</i>	

Redactor : CORNELIU ZĂVOIANU

Tehnoredactor : VALENTIN BOGDAN

Dat la cules 14 mai 1980. Bun de tipar 18 februarie 1981. Apărut 1981. Coli de tipar 29,50.
Format 16/70×100 legat 1/1. Comanda nr. 222.

TIPOGRAFIA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE